

LIBRARY
OF THE
UNIVERSITY
OF ILLINOIS

020.5

MAG

ser.1

v.5

Digitized by the Internet Archive
in 2021 with funding from
University of Illinois Urbana-Champaign

MAGYAR KÖNYV-SZEMLE.

KÖZREBOCSÁTJA

A M. NEMZETI MÚZEUM
KÖNYVTÁRA.

1880-ik ÉVI FOLYAM.

BUDAPEST.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ HIVATALA

1880.

TARTALOM.

	Lap.
Dr. Ábel Jenő: A Corvina történetéhez	170—173
Csontos János: A magyarországi sz. ferenczrendiek latin levelezője 1532—1535-ből a budapesti ferencziek könyvtárában	51—85
» » A Jordánszky-codex győri töredéke	134—135
» » Gertrud királyné, sz. Erzsébet és Margit hercegnő imakönyvei Friaulban és sz. Florianban	173—178
» » Ismeretlen magyarországi könyvmásolók és betűfestők a középkorban. IV. közlemény	247—254
» » Adalék a szepességi XV. századi könyvtárakhoz	328—363
» » Beatrix királyné imakönyve Mőlkben	377—381
» » Corvin János két horoscopia Krakkóban	382—387
Fraknoi Vilmos: Vitéz János Livius-codexei	9—15
» » Váradon irt Vitéz-codex	244—247
» » Két magyarországi unicum a koppenhágai királyi könyvtárban	281—284
Dr. Fejérpataky László: A zágrábi káptalani könyvtár XV. századi könyvlajstroma	363—368
Goldziher Ignác: A Magyar Nemzeti Múzeumi könyvtár keleti kéziratai	102—125, 222—243
Hellebrant Árpád: Magyarországi vonatkozású ősnymtatványok a M. T. Akadémia könyvtárában 27—36, 164—169, 255—262, ...	305—328
Koncz József: Lupuj vajdáról XVII. századi ismeretlen magyar ének	284—297
Majláth Béla: Adalékok Szabó Károly Régi Magyar Könyvtárához	126—134
» » Petőfi Sándor hátrahagyott kéziratai	193—211
» » A gróf Forgách család levéltára	368—371
Miskovszky Viktor: A bártfai egyházi könyvtár szekrénye és könyvei a XV—XVI századból	19—26
Müllner Mátyás: Adatok a soproni ev. lyceumi könyvtár történetéhez	1—8
Nagy Gyula: Telegdi Miklós pécsi püspök könyvtára 1586-ból	37—50
Ráth György: Adalékok Szabó Károly Régi Magyar Könyvtárához	297—305

Somogyi Károly esztergomi kanonok könyvtáradománya . . .	157—163
Szabó Károly: Szenczi Molnár Albert állítólag 1625-ben nyomtatott egyházi beszédeiről	97—102
» Régi magyar nyomtatványok egyetlen példányai a British Múzeum könyvtárában	218—222
Szilágyi Sándor: Régi hazai könyvfeljegyzések a budapesti egyetem könyvtárában	16—19, 134—135
» Jelentés a budapesti egyetemi könyvtár állapotáról 1879-ben	262—267
Thallóczy Lajos: Petőfi Sándor könyvtára	211—217
Tipray Tivadar emléke	372—376
— Hazánkat érdeklő külföldi szemle	86—90
Vegyes közlemények	91—96, 179—192, 268—280, 388—396
Magyarországi könyvészet 1880. Összeállította Tipray Tivadar. I—CVIII	
1880-ra szóló naptárak	XIII—XV
1879—80-ra iskolai értesítvények	LIX—LXXV
Kimutatás a »Magyar Könyv-Szemle« 1880. évi folyamában fel-	
sorolt könyvekről.	

MAGYAR KÖNYV-SZEMLE.

KÖZREBOCSÁTJA

A M. NEMZETI MÚZEUM
KÖNYVTÁRA.

BUDAPEST.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA KÖNYVKIADÓ HIVATALA.

1880

A Magyar Könyv-Szemle jelen füzetéhez egy műmelléklet van csatolva.

AZ ELSŐ FÜZET TARTALMA:

	Lap.
Müllner Mátyás: Adatok a soproni ev. lyceumi könyvtár történetéhez	1—8
Fraknói Vilmos: Vitéz János Livius-códexei	9—15
Szilágyi Sándor: Régi hazai könyvfeljegyzések a budapesti egyetem könyvtárában	16—19
Miskovszky Viktor: A bártfai egyházi könyvtár szekrénye és könyvei a XV—XVI. századból	19—26
Hellebrant Árpád: Magyarországi vonatkozású ősnymtatványok a M. T. Akadémia könyvtárában	27—36
Nagy Gyula: Telegdi Miklós pécsi püspök könyvtára 1586-ból	37—50
Csontos János: A magyarországi sz. ferenczrendiek latin levelezője 153?—1535-ből a budapesti ferencziek könyvtárában	51—85
Hazánkat érdeklő külföldi szemle	86—90
Vegyes közlemények	91—96
A magyar irodalom 1880-ban	I—XIII
1880-ra szóló naptárak	XIII—XV
Hazai nem magyar irodalom	XV—XVIII
Hazánkat érdeklő külföldi munkák	XVIII—XX

MAGYAR KÖNYV-SZEMLE.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára ezen cím alatt 1876-ban folyóiratot indított meg, mely a magyarországi könyvészet és a hazai könyvtárak közlönye óhajtott lenni.

E folyóirat a jelen füzettel V. évfolyamába lép.

Közölni fog a régibb magyarországi bibliographia körébe tartozó értekezéseket és az újabb felfedezésekről szóló értesítéseket, ismertetni fogja a hazai könyvtáraknak történetét, szervezetét, nevezetesebb tudományos kincseit és szerzeményeit. Figyelemmel fogja kísérni a külföldi könyvtárakban létező hungaricákat, s tudomást vesz a külföldi bibliographia hazánkat érdeklő nevezetesebb mozzanatairól. Továbbá összeállítja a magyarországi sajtó irodalmi érdekű termékeinek és a hazánkat érdeklő külföldi munkáknak lehetőleg teljes és pontos jegyzékét.

Készséggel megnyitja hasábjait a könyvtárnokok és könyvgyűjtők felszólásainak, javaslatainak és kérdéseinek; számít mindazoknak szíves közreműködésére, kiket hivatalos állásuk és irodalmi foglalkozásuk ezen térre vezet.

A »Könyv-Szemle« megjelenik évenként 30 ívnyi terjedelemben, két-havi füzetekben, több műmelléklettel, díszes kiállításban.

Előfizetési ára egész évre bérmentes szétküldéssel együtt a folyó évtől kezdve 3 frt.

Az első évfolyam elfogyott; a második, harmadik és negyedik folyam külön a rendes évi áron, együtt véve pedig 6 frton kapható.

Az előfizetési pénznek Knoll Károly urhoz, a M. Tud. Akadémia könyvkiadó hivatalába, egyéb küldemények és irodalmi közlemények a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába küldendők.

Csontos János,

könyvtári segédőr, mint a »M. Könyvszemle« szerkesztője.

ADATOK A SOPRONI EV. LYCEUMI KÖNYVTÁR TÖRTÉNETÉHEZ.

Közli: **Müllner Mátyás**, igazgató tanár.

1. A soproni ev. egyházkerületi Lyceum könyvtárának alapítása 1658-ra viendő vissza. Volt ugyan már 1557 óta a reformáció befolyása alatt szervezkedett s a városi tanács mint kegyúr által fentartott latin iskola, de ez a gyászos 1674-ik évben minden hozzátartozandókkal, tehát a könyvtárral együtt az evangélikusoktól elvételre s tanárai, szám szerint hatan, száműzettek, illetőleg hivatalukról lemondásra kényszerítettettek.

Azonban csak néhány évvel ezen gyászeselemény előtt, 1658-ban, a már fennállott és a városi közpénztárból fentartott latin iskola mellett közadakozás útján új gymnasium állíttatott fel és pedig főkép a vidékbeli magyar ifjuság számára, mely a kereszturi gymnasium s a csepregi collegium eltörlése után Sopronra volt utalva. Ezen intézet is beszüntettetett ugyan rövid, 16 évi tevékenység után az említett gyászévben s tanárai a testvérintézet tanáraival ugyanazon sorsra jutottak; de maga a tanodai épület minden járulékaival, tehát a kisdud könyvtárral együtt, mint magán-szerzemény, nagynehezen meg hagyatott az evangélm gyülekezet birtokában, s így az evangy. gyülekezet, miután az 1681-ik évi soproni országgyűlés megengedte a száműzött s térítvényileg tértlenségre kárhoztatott tanároknak hivatalukba való visszahelyeztetését, újra megnyitotta a gymnasiumot még 1682-ben ugyanazon helyiségben, a hol maiglan is áll, mint egyházkerületi Lyceum.

A gymnasiumnak kezdettől fogva volt saját könyvtára, mely csak lassan gyarapodott egyes kegyadományok s azon csekély összegből, mit a tanuló ifjak e célra évenként befizettek, mely azonban alig volt elégséges a legégetőbb szükségek fedezésére. Igen valószínű azonban, hogy a gyülekezet közpénztárá-

ból is fordítottatott e czélra időnként bizonyos összeg; de csak 1733 óta van ennek biztos nyoma.

Ezen gymnasiumi könyvtáron kívül azonban az evangy. gyülekezet 1666 óta egy külön szép könyvtárnak volt birtokában, melyet az 1674-iki nagy veszteség után is megtartott s mely »Conventi könyvtár« név alatt a lelkészek közvetlen felügyelete s kezelése alatt állott, azoknak lakásán lévén elhelyezve két külön teremben, melyet azonban tetszésük szerint mindenkor használhattak a gymnasiumi tanárok, sőt ezeknek közbenjárása mellett a felsőbb osztályokbeli tanuló ifjuság is.

Alapítója ezen könyvtárnak Zuana Péter Menyhárd, polgármester († 1666.), ki saját válogatott könyvtárát a gyülekezetnek hagyományozta. Nagy érdemeket szerzett magának ezen könyvtár gyarapítása iránt a nagytekintélyű tudós Lang Mátyás, 1650—1674 ig soproni rendes lelkész, 1674—1680-ig pedig a Sopronba telepedett Eggenberg hercegnő udvari lelkésze († 1682.). A két férfinak e részben szerzett érdemét megörökítendő, a gyülekezet felállítá a könyvtár régi helyiségében azoknak arczképét Leopold királyéval együtt, ettől balra Zuanáét, jobbra Langét az illető képek alján olvasható ezen jellemző felirattal: Inchoabat. Hoc imperante. Continuabat. Jelenleg ezen képek a gyülekezet dísztermét ékesítik más képekkel együtt s ritka ember tudja, hogy mit jelentenek az említett feliratok.

Mind a két könyvtár a következő időkben szépen gyarapodott részint a gyülekezet költségén, a gymnasiumi még az ifjuság évi befizetéséből, részint kegyadományok s könyvtári hagyományok által, mely utóbbiak közül különösen Hube Zsigmond, volt mérnök, Kucsera Márton, volt vadosfai lelkész s Torkos József soproni lelkész a gyülekezetnek hagyományozott könyvtárai említésre méltók, s mindegyik a régi mód szerint külön kezeltetett, a gymnasiumi könyvtár az intézet rectora által, a másik pedig egyik lelkész által, mely viszony azonban teljesen megváltozott 1826-ban.

Ugyanis 1824-ben a Gymnasium — 1787 óta Lyceum — régi rozzant épülete lerontatván s helyébe új építmény állíttatván, a gyülekezet vezérférfiai czélszerűbb könyvtár-helyiségre is kiterjesztették figyelmüket, öt terem jelöltetvén ki ennek számára. S miután így elég nagy volt a tér, a gyülekezet elhatá-

rozta, hogy az eddig külön kezelt conventi könyvtár is a lyceumba tétessék át, a két könyvtár egybeolvasztassék s a tanárok közül választandó külön könyvtárnok által kezeltessék, kinek fáradozásáért a lyceumi épületben szabad lakása legyen. A kinevezett új könyvtárnok meg lett bízva mind a két könyvtár átvizsgálásával, a felesleges, hiányos, rongált s haszonvehetetleneknek mutatókönyvek kimustrálásával, a megtartandóknak pedig szakok szerinti lajstromozásával s czélszerű elrendezésével, mely munkát 1829-ben el is végezte.

Az így összesített s ujonnan berendezett könyvtár, melyhez járult még Rajcs Péter, volt igazgatónak az ifjuság által 1827-ben 1600 váltó forintot szerzett szép könyvtára, 10,750 kötetet foglalt magában.

Ezen idő után is főképen egyeseknek központi hagyományai gyarapították a lyceumi könyvtárt. Így Oertel Gottfrid 1831-ben 380, Torkos Sámuel 1838-ban 750, Toepler Theofil 1854-ben 1200 kötetnyi könyvtárát a Lyceumnak hagyományozta; a Rupprecht család 2000-nél több kötettel gazdagította a könyvtárt. Legértékesebb azonban Glosius Dánielnek hagyománya, ki is 2630 kötetből álló könyvtárát szinte a soproni ev. Lyceumnak hagyta 1840-ben, de oly feltétel mellett, hogy ezen könyvtár külön kezeltetvén, mindenkor az ő nevét viselje s az e célra rendelt külön alapítvány jövedelméből folyvást gyarapíttassék.

Újabb időben alulirottnak, mint jelenlegi könyvtárnoknak, sikerült többfelé intézett felszólítás következtében néhány régibb XVI. s XVII-ik századbeli magyar nyomtatványt megszerezhetni a lyceumi könyvtár számára, miáltal ez oly ritkaságokkal gazdagodott, a minőkből eddigelé, a min méltán csodálkozhatni, egyetlen egy példánnyal sem birt.

2. A lyceumi könyvtár jelenleg áll összesen 21,200 kötetből, 32 darab részint régibb, még a múlt század első évtizedeiből való, igenis kezdetleges, részint újabb s legújabbkori földrajzi s történelmi atlaszokból, 15 kötet régiség-tani s történelmi rajzokból, 150 darab egyes térképekből s rajzokból, 17 darab kevésbbé jelentékeny kéziratból.

3. A nevezetesebb nyomtatványok a következők:
Aurea biblia ab Antonio Ampigollo. Ulmae 1476.

Egy német biblia fametszetekkel 1477-ből Augsburg.

Opus historiae lombardicae cum legendis in fine coimpressis. Norinbergae 1478.

Valerii Maximi dicta et facta memorabilia. Mediolani 1480.

— L. An. Senecae tragoediae (sine loco et anno, de a nyomás ugyanaz, mint az előbbi munkáé).

Három latin biblia 1480, 1487 s 1491-ből.

Platina vitae pontificum romanorum ad Sixtum IV. Norinbergae. 1481.

Két más példány szintén fametszetekkel 1483-ból Nürnberg.

J. Herold sermones sacri de sanctis et promptuarium exemplorum. Speriae 1483.

Sermones Dormi secure. Reutlingen 1485.

Anselmi Cantuariensis opera. Argentinae 1487.

Luthernek majdnem minden vita-iratai megvannak az ere deti kiadásokban.

Quadragesimalium sermonum thesaurus. Argentinae 1487.

Sermones Ambrosii. Spiraе Venetiis 1488.

Aelii Spartiani de vita Hadriani imperatoris. Venetiis 1490. — Laurentii Vallensis elegantiae de lingua latina. Venetiis 1496.

Sermones thesauri novi de sanctis. Argentinae 1491.

Hartmanni Schedel Cosmographia juxta aetates mundi cum iconibus. Norinbergae 1493.

N. Keszler Homiliarum opus. Basiliae 1493

Sermones de tempore thesauri novi. Argentinae 1493.

Aristoteles Organon; graece. Venetiis 1495.

Sebastiani Brant stultifera navis 1497.

Joh. de Turrecremata summae de ecclesia domini Lugduni 1496. — Gn. de Occam super potestate pontificis octo quaestionum decisiones. Lugduni 1496.

Der teutsch Belial. Augsburg 1497.

J. Beckenhaubii index alphabeticus in scripta Bonaventurae super quatuor libros sententiarum. Moguntiae 1499.

Der Sachsenspiegel mit sampt den cautelen und additionibus Bocksdorffs. Augsburg 1501.

Jul. Caesaris commentarii de bello gallico, civili. Bonnae 1504.

Quadragesimale bige salutis sive preceptorium a quodam fratre hungaro in conventu pesthiensi fratrum minorum de observantia comportatum. Hagenau 1506.

Gesta romanorum cum applicationibus moralisatis ac mysticis. Hagenau 1508.

Plinii Caelii Secundi epistolae et panegyricus. Venetiis 1510.

Keiserpergs Narrenschiff gepredigt zu Strassburg, aus latein in deutsch bracht. Basel 1510.

Ph. Beroaldi in asinum aureum L. Apuleji commentaria. Parisiis 1512.

Missale secundum chorum ecclesiae strigoniensis. Venetiis 1512 impensis Steph. Heckel librarii budensis.

Rosa anglica practica medicinae a capite ad pedes. Papiæ 1592.

Pelbarti de Themesvar pomerium sermonum 1516 sine loco.

Vogelbuch aus dem lateinischen des Dr. C. Geszner, übersetzt durch R. Heuszlín. Zürich 1557. Képekkel, úgyszinte Thierbuch ugyanattól.

Beneficium Christi (Aonii Palearii?) lingua illyrica, cyrill betűkkel. Tübingae 1563. (Ha nem is unicum, mint néhai Simko bécsi tanár állítá, de mindenesetre ritka könyv.)

Egy horvát nyelven, cyrill betűkkel nyomott új szövetség. Tübinga 1563. (Dalmatinus fordítása.)

Nic. de Lyra Tractatus super toto corpore bibliae cum suis additionibus (sine loco et anno de a betűkből ítélve még mindenesetre XV-ik századbéli nyomtatvány).

Thomae de Aquino commentarii in omnes epistolas Pauli (sine loco et anno, de valószínűleg szinte még XV-ik századbéli).

Augustana confessio et ejus apologia lingua illyrica cyrill betűkkel. Tübinga 1564.

Liber croaticus continens catechismum, Primi sruberi sermonem croatice, item passionem Christi vendice, historiam passionis et resurrectionis christi sermonem et hymnum de passione Christi. Tübingae 1564.

Abrah. Ortelii Theatrum orbis terrarum cum mappis. Antverpae 1570.

Stephani Szegedini assertio vera de trinitate. Genevae 1576.

Vend catechismus és zsoltárok. Wittenberg 1584.

Egy Illyr (Windisch), latin betűkkel nyomott teljes biblia. Wittenberg 1584.

Brentz catechismusa vend nyelven. Wittenberg 1585.

Jac. Theod. Tabernaemontani. Neues Kräuterbuch Frankf. a. Main 1588. Rajzokkal.

Magyar nyomtatvány a XVI. századból csak három van: Károlyi bibliájának 1590-ben Visolyban való kiadása.

Kulesár György Postillája. Alsó-Lyndván 1574.

Beythe István Esztendő által való vasárnapi epistolák magyarázattyokkal özve. Nyomatottuy Várat 1584.

Joh. Rauwen Cosmographia, deutsch mit Kupfern u. Landkarten. Frankfurt 1597.

Florilegus aegyptiacus in agro soproniensi a Ch. Lackner conductus. Kereszturini 1617.

Conciliorum omnium generalium & provincialium collectio regia. Parisiis 1644. 36 kötet, gyönyörű kiadás.

Georg Hornii Orbis antiqui delineatio; Amstelodami 1654.

A XVII. század első évtizedeiből már több nyomtatvánnyal birunk Eszterházy Tamás, Zvonarits Imre, Magyarai István, Letenyei István és Zólyomi Boldizsár szerzőktől.

Kéziratokban könyvtárunk szegény; a mi van is, nem különös értékű. Van névszerint:

Pergamenre irt teljes latin biblia 1380-ról.

Az ó-szövetségi könyvekhez német nyelven irt magyarázat; irta Joan. Lessevitiz 1445.

Acta diaetalia anni 1681.

Gravamina evangelicorum occasione diaetae 1681.

Statuta communitatis terrae fluminis Sancti Viti 1527. Pergamenre irt szép kézirat.

Andr. Schmahlíi syllabus litteratorum thurócziensium 1755.

Megemlítendő még a kéziratoknál néhai Hrabovszky György scrinium antiquariuma 14 kötetben, mely sok érdektelen mellett sok érdekes okmányt is tartalmaz, főkép a hazai protestantismus történetére vonatkozólag.

4. A mi a könyvtár rendezését s lajstromozását illeti, a könyvtár három osztályból áll, mindegyik osztály

a tudomány különféle ágai szerint lévén lajstromozva. Az első osztályt képezik az 1829-ben rendezett könyvek, egy pótjegyzékével azon könyveknek, melyekkel a könyvtár 1835-ig szaporodott; a második osztályt képezi a végrendeletileg külön kezelendő Glosius-féle könyvtár; a harmadik osztályt képezik az 1835 óta szerzett vagy adományozott könyvek; ezek közül csak az 1875 óta szerzett járulékok nincsenek még beosztva.

Az első osztályuak lajstromozása a következő:

A) Encyclopaedici.

Ba) Philologici, külön-külön csoportokban hozatván fel az általános nyelvészeti tartalmu s az egyes régibb s újabb nyelvekre vonatkozó könyvek.

Bb) Classici, szinte külön csoportokban soroltatván elő a görög s latin írók s az újabb nyelvek szépirodalmi művei.

C) Historici, (ezen szakban az elrendezés leghiányosabb, a mennyiben, tekintet nélkül az általános vagy részletes tartalomra, történelmi, statistikai s földrajzi munkák össze-vissza soroltatnak fel egymás mellett).

D) Philosophici, (köztük vannak a matematikai s technologiai művek is).

E) Physico-medici, szintén némi tekintettel a különféle elágazásra, külön csoportokat képeznek a természetrajzi, természettani, vegytani s orvostudományi művek.

F) Juridici.

G) Theologici tizenhárom külön alosztálylyal, úgy mint: 1. Biblia s isagogica, 2. philogici ad S. S., 3. Exegetici, 4. Patristici, 5. Scripta reformatorum, 6. Ecclesiastici, 7. Dogmatici, 8. Polemici, 9. Morales, 10. Homiletici, 11. Catechetici, 12. Liturgici, 13. Casuistici.

H) Miscellanei. Vegyes tartalmu művek, alkalmi iratok, hirlapok. A második osztály, vagyis a Glosius-féle könyvtár lajstromai:

A) Encyclopaedici.

B) Philologici.

C) Classici, helyesen csoportosítva.

D) Historici, szintén sokkal czélszerűbben elrendezve, mint az első osztály ezen csoportozata.

E) Philosophici.

- F) Mathematici.
- G) Physici.
- H) Medici.
- I) Politico-juridici.
- K) Theologici, alosztályozás nélkül, nem nagy lévén számuk.
- L) Miscellanei.

A harmadik osztály lajstromozása:

- A) Vegyes tartalmu munkák.
- B) Nyelvészetiek.
- C) Classikusok s szépirodalmi művek.
- D) Történelmi, földrajzi, statistikai művek.
- E) Bölcsészetiek.
- F) Matematikai s technologiai művek.
- G) Természettudományi, gazdasági s orvostudományiak.
- H) Jog- s országtaniak.
- I) Hittudományiak.

5. A lyceumi könyvtár nem nyilvános s legközelebb csak a lyceumi tanárok s az ifjúság használatára szolgál; de azért mások által is használtathatik s többre megy száznál azoknak száma, kik a tanárokon s ifjúságon kívül a könyvtárból könyveket évenként kivesznek. Az ifjúság számára hetenként egyszer van nyitva s 30—40 visz ki hetenként abból könyvet, melyet négy hét múlva vissza kell hoznia, de újra kiveheti, ha addig más nem kereste ugyan azon munkát. A tanárok bármikor kaphatják ki az általuk kívánt könyveket. Külön díj a könyvtár használatáért nem jár.

6. A tulajdonképi lyceumi könyvtár számára csak 1857 óta létezik egy 350 frtnyi alapítvány, melynek évi kamatai az ujoncz tanulók által fizetendő 1 frtnyi beiratási díjjal együtt évenként könyvek vásárlására fordíthatatik. Ezen összeg körülbelül 150—160 frtra megy évenként. A Glosius féle könyvtárnak gyarapítására fordíthatatik évenként az e célra rendelt alapítványnak jövedelme, körülbelül évenkénti 100 frt.

7. Külön könyvtárnok a tanári kar kebeléből csak 1826 óta létezik. 1826-tól 1852-ig viselte ezen hivatalt Hettyésy László; 1852-től mostanáig e hivatalt alulirott viseli.

Sopronban, április hó 8-án 1877.

Müllner Mátyás,
lyceumi igazgató tanár mint lyceumi
igazgató könyvtárnok.

VITÉZ JÁNOS LIVIUS-CODEXEI.

Közli: Fraknoi Vilmos.

A »Könyv-Szemle« füzeteiben ismételve közlém a Vitéz-könyvtárra vonatkozó kutatásaim és tanulmányaim eredményeit. Megismertetém azon kéziratokat, melyek Vitéz sajátkezű javításait és jegyzeteit viselvén magokon, hirdetik, hogy birtokosuk főpapi és országnagyi tevékenysége közepett, mindig buzgó művelője maradt a tudománynak. Ezen codexek általán egyszerűbbek, és külső kiállításuk tekintetében nem föltűnők.

Vitéz könyvtárának voltak azonban nagy fénynyel kiállított könyvei is, a melyek a tudomány és művészet pártolásában bőkezűségéről tanúskodnak. Azok között, melyeket ekkorig ismerünk, legfényesebbek a Livius-codexek, melyek a müncheni királyi könyvtárban őriztetnek.¹⁾

Titus Livius munkái három kötetben foglaltatnak. Mind a három egyforma nagyságú: 41 centim. magas, 27 centim. széles. A hártya ritka szépségű és tisztaságú. A lapszélek szokatlanúl nagyok. Az írás szabályos és gondos. Mind a három kézirat egyformán van bekötve, préselt vörös bőrbe. A táblákra levélalakú rézesattok vannak illesztve, melyekből csak egyes részek maradtak fenn.

Lássuk most sorban az egyes kéziratokat.

I.

Az első, mely a müncheni könyvtár kézíratai között a 15731-ik számot viseli, 216 levélből áll, melyekhez elől és hátul 1—1 üres levél járul.

---

¹⁾ Más helyen elbeszéltem, miként kerültek ezek Esztergomból Salzburgba és innen Münchenbe. L. »Könyv-Szemle« 1878. 1. lap.

Az első levél második lapján nagy menyezet alatt — melynek belseje biborszínű szövetet tüntet föl, granátalma diszítményekkel — két korintheta oszlop classikai ízlésű architektonikus emléket visel. Ennek felső részében (a tympanonban) kék alapon, szent Ágoston alakja látható, a mint kezében könyvet tart. Alatta, az emlék tábláján, szintén kék alapon, szent Ágostonnak következő szavai olvashatók: »Ad Titum Liuium lacteo eloquentie fonte manantem de ultimis Hispaniae Galliarumque finibus quosdam venisse nobiles legimus et quos ad contemplacionem sui Roma non traxerat, unius hominis fama perduxit it.« (sic.)

Legalul paizs, melyen Vitéz címere van előállítva, úgy, mintha érczdombormű volna.

Ezzel szemben, a második levél első lapja: a címlap. Mind a négy oldalát gazdagon ékesített keret fogja körül. A baloldali lapszélen, három medaillonban egy fiatal férfi, egy öreg ember és egy nő arcza van foglalva; valószínűleg csak ideális alakok. A medaillonok között oroszlánon és szarvason lovagoló génuszok és egy özre támadó medve. A jobboldali lapszélen két medaillon van; az egyikben Cacus barlangjába vonszolja Hercules nyáját, a másikban Hercules Cacust agyonveri. Ezen két medaillon között, ismét génuszok, egy centaurra támadó oroszlán, egy kakast rabló róka, egy őzt elragadó sas van festve. A felső keretszél közepén farkasfő ásítóz, két oldalt nyilazó lovas férfiak állanak.

Az alsó keretszél szélesebb és még dúsabb mint a többi. Két medaillon között (az egyikben Triton és Nereid, a másikban Romulus és Remus) díszes koszorúban négy génusz pajzst tart, mely Vitéz címerét viseli: a felső arany mezőn vörös oroszlán lépedez, az alsó kék mezőt lilium és két csillag tölti be. A címerpajzs körül zenélő és doboló génuszok, sphinxek, majmok és madarak láthatók; az utóbbiak közül két pávának díszes hosszú farka a címernek mintegy keretét képezi.

A lap élén a könyv címe: »Titi Livii Patavini historico-rum summi rerum populi romani ab urbe condita liber primus incipit.«

A 25^a levélen végződik az első könyv. És kezdődik a második: Incipit liber secundus. Ezen lap szélei és a kezdőbetű arabeszkekkel vannak díszítve; a mi ismétlődik minden lapon, a

hol új könyv kezdődik: a 40b, 77a, 100a, 121a, 139a, 157a, 174b, 196a leveleken. A 216a levélen végződik a könyv. Itt vörös tentával, áll: Titi Livii Patavini ab urbe condita primas decas explicit.

Megemlítendő, hogy a 54—55 levél között kis tizenkettedréti papirdarab (mérleg vízjeggyel) találtatott, melyen, Vitéz kezére valló írással, a következő jegyzések olvashatók: Az egyik lapon e szavak: qui ambulat. A másik lapon:

de decimis

de literis casparis

de Jo. pongracz

de dominico preposito

de Nicolao Banfy

de Stephano Bathor.

Mindezek Vitéz kortársai. Valószínű, hogy e papirdarabot az érsek olvasás közben helyezte a könyvbe, a hol az három századnál tovább háborítatlanul nyugodott.

II.

A második Livius-codex, mely a müncheni királyi könyvtárban a 15732-ik számmal van jelölve, 209 levélből áll, a melyhez négy üres levél járul.

Az első levél második lapjára architektonikus emlék van festve, hasonló ahoz, a mely az imént ismertetett codexben látható. A tympanonban szakálltalan fiatal ember mellképe van, e fölirattal: Quintilianus. Az oszlopok közötti táblára, sötétkék alapon Quintilianus következő mondása van írva: »Nec indigne tur sibi Herodotus equari T. Livium cum in narrando mire iocunditatis clarissimique candoris tum in concionibus supra quam enarrari potest eloquentem, ita que dicuntur omnia cum rebus tum personis accomodata sed (sic) affectus (sic) quidem et precipua eos qui sunt dulciores ut pareissime dicam nemo historicorum commendavit magis. Ideo que illam Sallustii velocitatem diversis virtutibus consecutus est.«

Az emlék alján, diszitmények között, czímer foglal helyet: rózsaszín mezőben, lángokból kiemelkedő vadkecske, fenyőfa alatt. A Garázda-család czímere.

A második levél első lapja a címlap, melyet ékesen festett keret vesz körül. A baloldali lapszélen felül Hercules a vadlovat fékezi; azután jó angyalok által környezett három medaillon; az elsőben: sárga ruhát viselő férfi, ívvel a kezében; a másodikban fiatal pánczélos vitéz, pajzsával kezében; a harmadikban: mezítelen férfi zöld kigyót megfojtva. A medaillonok között, gazdag díszítményben, madarak és oroszlánok.

A jobboldali lapszélen két medaillon; az egyikben: hét angyal arany serleg körül tánczol; a másikon pánczélos vitéz diadalkocsin ül, melyet két ló huz és két mezítelen férfi, ostorral kezökben, kísér. A medaillonokat rendkívül gazdag díszítmények veszik körül, a melyek között: madarak, álarczok, őzek, génuszok, centaurok, emberfejű madárcsudák.

A felső lapszél közepén egy fiatal nő és egy férfi mellképe; kétségtől arcok. Jobbról és balról egy-egy medaillon; az egyikben Hercules a nemacai oroszlánnal vív; a másikban Hercules hőst terít le.

Az alsó lapszél közepén Vitéz címerét hat génusz, három angyal és két seraphim veszi körül. Jobbról és balról egy-egy medaillon; az egyikben két vitéz fehér lovon, a háttérben szép tájkép; a másikban két hadvezér frigyét köt. Ezek között is rendkívül gazdag díszítmények: madarak, mókusok, rókák, oroszlánok, őzek, virágok, gyümölcsök, kilencz angyal és tíz seraphim.

A könyv címe: Titi Livii Patavini de secundo bello punico liber primus incipit feliciter.

A szövegnek J kezdőbetűje fényesen van kiállítva. A közepén szobor előtt áldozatot mutatnak be; körülé: angyalok és génuszok játszadoznak.

A 23^a levélen, »Incipit liber secundus.« A lap két szélét arabeszk díszítmények veszik körül; a melyek között két mellkép. Hasonló módon vannak kiállítva a 46^b, 56^b, 85^b, 105^a, 128^a, 151^b, 174^a, 190^b levelek, a melyeken a III., IV., V., VI., VII., VIII., IX., X. könyvek kezdődnek. A kezdőbetűi is díszesek; többnyire római alakok vannak azokba festve.

A könyv vége a 209^a lapon: Explicit liber decimus tertie decadis de secundo punico bello.

III.

A harmadik kézirat (15733. számú) 168 levélből áll, a melyekhez elől 2, hátul 4 üres levél járul.

Az első levél második lapján hasonló emlékszerű diszítés áll, mint az előbbi két kézíraton, de sátor nélkül. A tympanonban nincs alak, csak e név: Quintilianus. Az oszlopok közötti táblán ezen írónak következő mondata:

Ego optimos quidem sed tamen candidissimum velim ut Livium magis quam Salustium et maior historie est auctor ad quem tamen intelligendum iam profectu opus est.

A második levél első lapja ismét díszes címnap. A baloldali lapszélen, négy medaillonban férfi fejek láthatók. A jobboldali lapszélen két medaillon; az egyikben csatakép, a másikban egy vár előtt folyamatban levő alkudozás. A felső lapszélen: fiatal vitéz mellképe. Mind a három lapszélen dús diszítések közt: medve, párduez, oroszlán, szarvas, madarak, centaur, virágok, pillangók, geniuszok. Figyelemreméltó a jobboldali lapszélen: 13 szépen kidolgozott méh.

Az alsó lapszél e kötetben több címernak van föntartva. A két szélső medaillonban Vitéz címere, díszesen keretezve. Mindkét címer egyforma; azzal az egy különbséggel, hogy a jobboldalit püspöki süveg fűdi, a mely a másikon hiányzik. A középen, legdíszesebb keretben, tájkép közepén, tizenkét génusz és két sphinx által körülvéve, s korona által fűdve címernak szánt üres pajzs, a mely valószínűleg a királyi címernak volt szánva. Ezen üres pajzs alatt, egy sárkány farka által képzett szivalakú helyen ismét ott találjuk kis alakban a Garázda-címert. A címereket mesterileg font arabeszkes diszitmény köti össze, a melyet állati alakok és virágok élénkítenek.

A könyv címe: Titi Livii Patavini incipit de bello Macedonico liber primus.

A szövegnek M kezdőbetűje keretet képez egy férfialaknak, mely könyvet tart kezében. Hihetőleg Liviust állítja elő.

A 19b, 34b, 54b, 72a, 88a, 111a, 135a, 155b leveleket a melyeken a II., III., IV., V., VI., VII., VIII., IX. könyv kezdődik, arabeszkes lapszél és ékes kezdőbetű díszíti. Megemlítjük,

hogy a 34b lev. arabeszkes diszítványai közé két arany lilium van festve, a mely tudvalevő, Vitéz czímerében is előfordúl.

A 168b levélen, arany betűkkel, áll e zársor: Finit quarta decas.

Mind a három kötetben egykorú olasz scriptor javításai sűrűn találhatók úgy a szövegben, mint a lapszéleken; szövegeltérések, kihagyások is meg vannak jelölve; néhol, ugyanazon scriptor kezétől, a lemásolt codexből átvett tartalommutató utalások.

Minthogy Livius munkáiból számos régi és jó kézirat maradt fenn, a XV. századbéli olasz kéziratgyárakban készült másolatok figyelembe nem vétetnek.

De habár a Vitéz-féle Livius-codexeknek irodalmi értékük nincs, annál nagyobb műtörténelmi becsők.

A miniature festmények nem a gyári-productio chablon-szerű terményei. Valódi művészi kéz alkotásai. A Corvin-codexek közül is csak azok, melyeket Attavantes festett, állíthatók az itt ismertetett kéziratok mellé. A fényes kéziratokban gazdag müncheni királyi könyvtár is cimeliái között állítja ki.

Biztosan nem határozhatjuk meg, hogy hol készültek ezen kéziratok. Valószínűleg Flórenczben vagy Ferrarában.

Azt sem állapíthatjuk meg, hogy mikor rendelte meg azokat Vitéz, és mikor kerültek könyvtárába? Ezen kérdés megfejtése több tekintetben érdekes eredményeket ígérne. Egyebek között lehetővé tenné eldöntenünk azt, vajon az e helyen ismertetett Livius-codexek azonosak-e azokkal, a melyeknek híre a XV. század közepe táján a külföldön is elterjedett. Ugyanis 1449 ben Olesnický Sbignew, a nagy tudományú krakói bibornok-érsek értesül, hogy a nagyváradi püspök könyvtárában meg vannak Livius munkái, és azon kéréssel fordul Vitézhez, hogy azokat lemásolás végett küldje meg neki.

Przemislei Mártonhoz, Hunyadi János orvosához intézett levelében írja:

»Scribimus reverendo patri domino Johanni episcopo Varadiensi, rogantes suam paternitatem, pro complacentia sinceri, quatenus nobis opera Titi Livii, quae illum ab experto habere cognovimus, mutuet, et per vos, vel magistrum Gregorium plebanum in Wyeliczka transmittat. Certificetisque praefatum

dominum Episcopum Varadiensem, quod librum praedictum . . . in brevi tempore et celeriter accopiatum, cum gratiarum actione, remitemus. Et si ipse, vel alius pro eo aliquas res efflagitaverit, grato et hilari animo illas suae paternitati curabimus destinare. Super qua re etiam ipsi domino Episcopo et dicto magistro Gregorio scribimus litteras speciales.«

És ugyanakkor Dlugoss János krakói kanonok, a hírneves lengyel történetíró szintén Przemislei Mártonhoz így ír: »Sollicitat dominus noster Cardinalis reverendum patrem dominum Johannem episcopum Varadiensem, ut sibi librum Titi Livii mutuet, vel te, vel magistro Gregorio redeunte, transmittat. Cura, rogo, ut praefatus Varadiensis adnuat huic honesto desiderio et praecibus tanti patris, in re sibi (neque) difficili, neque ardua condescendat. Certum quoque illum redde, quod in omnibus aliis, quae ipse dominus Varadiensis optare voluisset, dominus noster cardinalis geret sibi morem et liberalem se, tam in libris, quam in rebus pro honore aut necessitate sua accomdans praestabit.« ¹⁾

E szerint a krakkói érsek Livius munkáit Vitéz példányából óhajtotta lemásoltatni. A nagynevű lengyel főpap kézíratainak nagy részét a krakói káptalan könyvtára megőrizé. Mikor a múlt év őszén Krakóban tartózkodtam, nem mulasztám el a káptalani könyvtárt is fölkeresni. Azonban sajnos, a keresett Livius-másolatot nem találtam meg.

---

¹⁾ Codex epistolaris saeculi XV. (A krakói akadémia kiadványa 1876) 86. 93. ll.

RÉGI HAZAI KÖNYVFELJEGYZÉSEK
A BUDAPESTI EGYETEM KÖNYVTÁRÁBAN.

Közli: Szilágyi Sándor.

— Harmadik közlemény. —

Nicolaus de Lyra Postilláinak egyik hely és év nélküli fol. kiadása, mely azonban kétségtelenül a régiek (1470—1480) közé tartozik; első lapján olvasható:

Zacharias Mossocius Philosophiae Baccalaureus, Protonotarius Apostolicus Comes Palatinus Iudex Ordinarius Archidiaconus Trenchiniensis Canonicus Nitriensis Nobilis me possidet et amici 67^a die 17 Augusti.

De proprietatibus rerum fratris Bartholomei Anglici de ordine fratrum minorum.

Col. Explicit Tractatus . . . . . Impressum per industriosum virum Antonium Koburger . . . . . Anno Salutis gratiae MCCCCLXXXIII. III. Cals. Junij.

Igen diszes s festett kezdőbetűkkel ellátott példány birtokján

Zacharias Mossoczj
Eppus Tinninensis
Anno 1572.

Speculum doctrinale Vincentij beluacensis ordinis praedicatorum incipit. A cím alatt levő üres helyen:

Zacharias Mossoczj Proton. Apeus
Comes palat. Vicar. Nittrensis
Ex veteri biblioteca Viennensi
1567.

»Sermones Meffreth alias ortulus regine pars hiemalis«
 1488 iki Baseli kiadása fol. czímű munkának hátulsó lapjára a
 XVI-ik sz. elején a tulajdonos e szavakat írta: Szent Peter el
 mene Romaba ke . . .

Lutherus
 Venit
 Turbare
 Ecclesiam
 Romanam
 Veram
 Sanctam

A boriték lapjára ugyanő a következő epigrammot írta fel:

Pelle nefas animo mendacemque exue famam
 Lutheri: serues dogmata sancta patrum.
 Gutta cauat lapidem, non ui sed sepe cadendo
 Sic crescunt studia, non ui sed sepe legendo.

Az első distichon s az utolsó pentameter úgy látszik az ő
 szerzeménye.

Sermones discipuli de tempore per circulum anni inci
 piunt . . . .

Coloph. Finit opus perutile simplicibus curam . . . . .
 anno Christi natali nonagesimo nono supra millesimum quater-
 que centesimum quinto cal. Septembris.

Régi igen díszes XV-ik századi kötésben, melynek mind-
 két kapcsán MIRk. monogramm látható.

A táblán XVI-ik századi írással: Tradita arx Ghimes a
 Calvinistis officialibus ad manus Turcicas in octobri utpote 27
 ejusdem.

Similiter et Nitriensis arx et Hrussoense Castellum.

P. Ouidii Metamorphosis cum integris ac emendatissimis
 Raphaelis Regii enarrationibus sat.

Col: Ad lectorem. Siquid forte literarum immutatione . .
 . . . . offenderis . . . . . id correctionis difficultati adscribas
 rogat Simon Ticinensis cognomento bibaloqua . . . . octauo idus
 iulii MCCCCXCVII.

A czímlap belső felén egykorú kézzel olvasható: Anno Dni 1664 die 21 Febr. dono tuli a generoso domino Matthia Greguroczy quem ex Turcia portavit secum dum in excursionem victoriosissima fuisset, dum Quinque-Ecclesiensis civitas devastata et alia 6 castella partim deleta partim occupata fuissent Generalissimo existente excellentissimo domino comite Nicolao a Zrinio tempore vicariatus patris Nicolai Klancheck m. p.

A »Rosella Casuum« 1499-iki velencei kiadásában az első lapon, melyen a czímlap helyén »ad emptorem« van egy distichon, ezen vers alatt olvashatni:

1599

Sum Martini Kesslerj
Lomniciensis Hermundurj.

Ugyanezen kézzel írva a borítékon következő vers áll:

Optima nosse mori vitae est sapientia, vivit
Qui moritur, si vis vivere disce mori.

Tractatus brevis domini Bonaventure de modo se preparandi ad celebrandam missam.

H. é. és ny. nélkül, de a XV-ik század végén nyomott értekezés előtt 4 lapon különböző bejegyzések láthatók. Ezek: »de incubis et subcubis;« — »de iudicio temerario« »ad oculos cruciatos« az első oldalon. A 2-ik oldalon: »ad orbancz« — »contra hyzetel« a második gyógymód magyar:

»Item vad salyad terd megg es az porath hinch az sebbe kibe fereg vagyon, akar my allath legyen az« etc.

Azután »ad dolorem oculorum.«

A 3-ik oldalon »ad dolorem dencium.«

A 4-ik oldalon »ad calefaciendum stomachum« »modus legendi in medicinis« »contra farkasseb.« stb

»Cicadae encomium Sebastiano Sigmario authore« című 1545-ben nyomtatott költemény első lapján olvasható:

authoris sum

Anno 1545 mense Januario.

E példány azért is érdekes, mert szerző a könyvecske széllapjaira s a végéhez sajátkezűleg érdekes magyarázó jegyzeteket írt.

»H o n t e r Sententiae ex libris Pandectarum juris civ. decerptae« Coronae 1539 czímű munkájának czímlapján:

Dono dabat D. Thomas Den hunc libellum pro tunc secundus Collaborator in Schola Schesburgiana 1635 die 22 Octob.

Hozzákötvé: a sententiae divi Augustini és divi Aurelii Augustini Hiereseon Catalogus.

Az utolsó lapon következő följegyzések olvashatók:

»Hic liber pertinet ad me Lucam Elegnerum Seyburgensem Frater mihi donavit anno Domini Nostri Jesu Christi 1597.

Anno domini nostri Jesu Christi es ist ein grosser sturrem windt geuesen am tag 19 Augusti des morgens stund 2, wnd wert bis stund 3 welcher hat dach hineingeworfen den . . . . auf dem Thrumeterturren, auff der Schesburg im jar 1597.

Dar noch ist derselbe Knauff widerum auffgesuthet worden, im jar 1599 an einem montag.

Im jar 1599 am 14 tag junii hora 9.

Im jar 1599 ist der Mihaÿ weyda in Sibenbürgen kommen, wnd hott Andrean Bathorium bey Hermestatt geschlogen, wnd sein etlige gemeinen van seinem voll verwüst worden in unserem land.«

A BÁRTFAI EGYHÁZI KÖNYVTÁR SZEKRÉNYE ÉS KÖNYVEI A XV—XVI. SZÁZADBÓL.¹⁾

Közli: Myskovszky Viktor.

A bártfai templom sekrestyéje fölött lévő sz. Katalin kápolnájának nyugati részén, az egyházi könyvtár nem nagy kiterjedésű helyisége létezik. Ezen helyiség a Katalin kápolnájától egy válaszfal által csak későbbben választatott el, miután mindkét helyiség azonos eredeti csücsíves boltozattal bír.

Ezen választás azonban minden bizonynnyal még a XV. század vége felé eszközöltetett, miután a válaszfalban lévő ajtó-

¹⁾ A Magyarországi Régészeti Emlékek IV. kötetének legközelebb megjelent 1. részéből.

nyílás, gazdag tagozatu párkányával és bélletével, úgy nemkülönben gót stylű s remek kivitelű ajtógyűrűjével határozottan még a XV. századbeli, csúcsíves styl jellegével bír.

Ezen nem nagy, de csinos ajtócskán belépve, az egyházi könyvtár helyiségébe jövünk, mely az északi oldalon csak egy ablaknyílással bírván, világosnak épen nem mondható.

Ezen helyiségnek legnagyobb részét a könyvszekrény foglalja el, mely egész hosszával a helyiség nyugati hosszfalához támaszkodik. Ezen könyvszekrényünk nemcsak tetemes nagysága, hanem stylszerű kivitele által is nagy mértékben köti le figyelmünket. A szekrény hossza 4.20 meter, magassága pedig a rovátkos párkánnyal együtt 2.40 m.

A szekrény három főosztályból áll, melyek szélessége a hossz egy harmadának, tehát 1.40 meternek felel meg. Minden ily főosztály fent és lent kétfelé nyíló ajtócskákkal van ellátva, melyeket remekművű vaspántok, zárlapok s csinos ajtógyűrűk díszítenek. Ezen vasrészletek, a rozsdásodás meggátolása végett, önnel bevonvák s így most is még szép fehéres szürke színűek.

A vaspántok liliomvégű három ágú levéldíszbe végződnek, továbbá az ajtógyűrűk alsó lapja is liliomvégű, négy ágú keresztalakú díszítménynyel bír, melynek részletei à jour vannak kimetszve s a szegek fölött megfelelő domborodással ellátva s épen ezen féldomborművű megfelelő kidolgozás által nyernek ezen vasművek bizonyos fényt s plasztikus hatást; s hogy a kimetszett díszítmények még annál jobban, határozottabban váljanak ki az alapból, helyenkint a kimetszett díszítmények alatt, hol piros, hol pedig szép zöld színre festett bőr- vagy pergamenhártya van téve; ezen színes alap által a díszítmény körvonalai élesebben láthatók. Ily színes hárták a középkori butoroknál, szekrényeknél gyakran fordulnak elő, s a díszítményre nézve ép oly jelentőséggel bírnak, mint a színes alap vagy az érczművek-nél a színes zománcz.

A zárlapok szépen idomítvák, felületük, a kulcslyuk mellett, kétfelé ágazó liliomokkal díszített, mely utóbbi díszítmény középkori zárlapokon majdnem kivétel nélkül előfordul, hol egyszerűen, hol pedig díszesebben alkalmazva s azon haszná van, hogy a kulcsot, a díszítmény szárain lefelé csúsztatva, hamarabb lehessen a kulcslyukba illeszteni.

A szekrény egyes osztályai szépen tagozott függélyes léczek által egymástól elválasztvák; ezen léczek fölületén határozott alaku s hullámvonalban egy középső ág körül tekerődő, bevéssett és zöldszinü alapu gót stylü levéldíszítmény díszlik. A szekrény alsó szélét is egy véssett, zöld és vörös színnel fölváltva befestett felette egyszerű, de annál hatásosabb díszszegély fogja körül.

A szekrény felső részén rovátkos koronázó párkányzat fut végig, a rovátkok hal- vagy fecskefarkalakú lőréseket utánzó bemetszéssel díszítvék. Legérdekesebb azon metszett és hatásos színekkel befestett szőnyegszerű díszítmény, mely a szekrény párkányzata alatti architrvszerű deszkáját díszíti.

Ezen díszítmény az egész deszka fölületére kiterjed, a motívumot pedig egyenlő távolságban álló s tizenhat szirmu rozetták képezik, melyek közt fölváltva négylevelű, liliomalaku virágok helyezvék el. Ezen rózsák és négylevelű virágok közti fölületet orr nélküli halhólyag alaku czellák foglalják el, melyekben hosszuszáru s megfelelő hajlásu lóhere levelek alkalmazvák. A mi pedig ezen díszítmény technikai kivitelét illeti, az ép oly egyszerű mint hatásos, t. i. a rózsák, a virágok és lóherelevelek valószínűleg egy henger vagy C alakú eszköz segítségével a kalapácsütés által a deszka fölületébe bemetszettek, de úgy, hogy a díszítmény alapja kissé mélyebbre dolgoztatott ki; ezen C alakú feszítő eszköz (Stemmeisen) megfelelő forgatása által ezen idomok alakja könnyen volt kivészhető, sőt a rozetták szirmainak belső fölülete is ezen egyszerű eszköz által idomíttatott. Ezen díszítmény színezete pedig következő: a rozetták szirmai fehérek, a belső kisebb nyolczlevelű rózsa pedig piros, aranyozott gombbal közepén; továbbá a négylevelű, liliomalaku virágok, melyek en face vannak idomítva, szintén fehérszinűek sárga középpel, a halhólyag alakú rekeszek vagy czellák fölváltva piros és zöld, a lóherelevelek pedig sárgaszínűek, végre az egész díszítmény alapja, mely azonban csak igen kis mértékben födetlen, fekete színű.

Az egész díszítmény összhatása pedig igen kellemes, a complementär színek jól vannak választva s mint egy zeneakkord oly kellemesen, minden disharmonia nélkül hatnak a szemlélőre. Valóban ezen díszítményből is láthatjuk, mily jó és kifejlett ízléssel bírtak a régi mesterek.

A könyvszekrény díszítményeinek, szerkezetének vasazatának jellege még egészen gót stílusú, bár nem tagadható, hogy a szekrény párkányzata alatt lévő díszítmény, nemcsak a motívumok elrendezésében, hanem részleteiben is, inkább már a kora renaissance felé hajlik.

A csúcsíves stílusban a levél- és virágdíszítmény soha sem simul a mértani rendes elrendezéshez, hanem inkább mindig szabadabban mozog, főcélja lévén a díszítendő felületet beföldni és betölteni, a mértani elrendezést csak az építészeti mér- és pályázat követi; ellenben a renaissance stílus díszítmény alapformáiban s elrendezésében, a pontos mértani szerkezetre és beosztásra van alapítva s bármennyire complicáltnak lássék is első tekintetre a díszítmény, mindamellett annak elrendezése mindig visszahozható az eredeti mértani szabályos szerkezetre, mely az egész díszítménynek mintegy vázát képezi.

Igy van ez díszítményünknel is, hol a rozettákat és egyéb főmotívumokat összekötő vonalak egy tökéletes négyzeten vannak alapítva, s nemcsak ezen motívumok, de a halhólyagalakú czellák, nemkülönb a háromlevelű lóherék oly szabályos idomuk, hogy az egész díszítményt tisztán körző segítségével lehet rajzolni és szerkeszteni.

Mindezen szabályosság dacára a díszítmény nem hat untatólag a szemlélőre, mert míg a kétféle alakú rozetták, melyek a részletek tömegében mindmegannyi nyugpontul szolgálnak, egymást kölesönösen fölváltják, addig a színek elosztása is bizonyos rendszer szerint történt, úgy, hogy például az egyik osztály (rapport) díszítményének vörös színezete mindig a szomszéd osztály zöld színezetével találkozik.

A díszítménynek ezen szigorú mértani beosztása azonban csak a kora renaissance stílusban fordul elő, későbbben a XVI. század folyamában a díszítmény itt-ott megtartva még a szabályos beosztást, de műrészleteiben, leveleiben, virágaiban, bimbóiban, már szabadabb, realisztikusabb s változatosabb alakítást nyer.

A szekrény deszkázatának felülete szép vöröses-barna színezetű s természetes, mely alapon igen jó hatásuak a fehérösszürke színezetű s fénylő vasazatok, színezett hártyaikkal együtt; határozottabban vannak markirozva, a metszett és befestett díszítményű léczek és a felső párkányzat.

Tekintve a szekrény még határozott gót styljét s díszítményeinek kivitelét, ezen mű még a XV. század utolsó tizedében vagy a XVI. elején készülhetett. Megjegyzendő, hogy a bártfai városházban lévő »mensa burindaria« nevű asztal oldal-deszkázatán, valamint a Bártfához közel eső Hervártó község régi fatemplomában lévő szekrényen ugyanily alaku és kidolgozású díszítmény fordul elő, mint szekrényünk felső párkányzatán, mely részleteket kétségkívül egy és ugyanazon mester készíté; s miután a bártfai városház, úgy nemkülönben a hervártói fatemplom 1506 körül épült, föltehető, hogy a bútortzat, valamint szekrényünk is a XVI. század első évtizedében egy és ugyanazon mester műhelyéből került, bár, amint említém, a könyvszekrény készítési idejét, határozott gót stylű díszítményeinél fogva még bátran a XV. század utolsó tizedébe tehetnők, annál is inkább, miután ezen szekrénynél a XVI. század elején divó farakmű — Intarsia — alkalmazása még elő nem fordul. (L. a Magy. Könyvszemle jelen füzetének műmellékletét.)

A szekrény belsejében négy egymás fölötti fiókban regalen vannak a régi könyvek fölállítva; sajnos azonban, hogy ezen értékes könyvgyűjtemény egy része 1749. évben a városi tanács és Szojkovics János akkori plébános által az egri káptalannak 100 magy. frtért eladott;¹⁾ mindamellet jelenleg még mintegy 70—80 mű létezik, mely könyvek többnyire nagy folio alakban, remek készítésű csatokkal és sarokdíszítménynyel ellátvák. Több könyv még a XV. századból való, midőn még a szöveg kezdőbetűi veres vagy kék színekkel s arany díszítményekkel szabad kézzel festettek, mely initialék színezete oly élénk, mintha csak tegnap kerültek volna ki az illuminator kezei alól.

A papiros anyaga is igen jó, kemény, vastag, különösen nevezetes e tekintetben az 1479. évből való Psalterium, vagyis Missale Antiquum, gyönyörűen festett és gazdagon aranyozott kezdőbetűivel s változatos szegélydíszítményeivel.

A középkorban, de kivált a XVI. században, a reformatió idejében, e könyvtár még számos eredeti művet bírhatott, mert hiszen hazánkban Bártfa volt az első város, hol már II. Lajos idejében 1525. évben Lang Ezsaiás s későbbben Stöckel Lénárd, Luther személyes barátja, a reformatió új tanait hirdetni kezdé s

¹⁾ Fölötte érdekes volna ezen eladott könyveknek jegyzékét ismernünk. Szerk.

ez időben az egész város lakossága a tanácssal együtt az ágostai hitre áttért. ¹⁾

Ezen időtájban elérte a város, különösen Németország művelt városainak kereskedelmi összeköttetései által, fénykorának tetőpontját, midőn nemcsak hazánk északi kereskedésének, műiparának, de a művészetek és tudományoknak is központjává (?) vált.

Ezen kort szépen és találóan jellemzik azon versek, melyek a könyvtár minden kötetén a városi címerrel együtt föl vannak ragasztva. Ezen nyomtatott czédulák nagysága 10 centimeter, a felső részén látható két zászlós férfi által tartott nagy babérlevelű koszorúban a város kettős bárdú, liliomos, koronás s nyolcz pólyás címere, mely fölött egy angyal mint címerpajzstartó vehető ki.

Ezen címertábla alatt pedig a következőket olvashatni:

In Insignia civitatis Bartphae
Non quia Bartpha geris, felix es, signa coronae,
Floribus et gaudes, Angelicóq choro,
Ac utrinq' viros pugnaces, laeta canentes,
Quaternas'q tenes Pannonis orbis, aquas.
Sed quod eras divini seminis Hospita et altrix
Dilectum'q vigil semen Jacob erat.
Hoc igitur recolas, tua non insignia, solum
Huic fidas, felix, salva'q semper eris.

A lap felső részén levő fametszet még azon egyszerű primitív, de mindenesetre hatásos modorral van metszve, mely a XVI. századbeli fametszeteket oly sajátágosan jellemzi, a szöveg nyomása éles, tiszta és könnyen olvasható, s majdnem biztossággal állíthatni, hogy ezen jegy az akkori bártfai nyomdából került ki, lévén ez időben Bártfán két nyomdász, t. i. Gutgesell Dávid és Klósz Jakab.

---

¹⁾ Lásd: Klein Samu: Nachrichten von den Lebensumständen und Schriften evangelischer Prediger című 1789-ben kiadott munkájának 173. lapján: Esaias Lang, gebürtig aus Mähren, hat um das Jahr 1525 mit allem Eifer die evangelische Lehre den Einwohnern der Stadt Bartfeld vorge-tragen, aber noch vor ihm hat ein gewisser Krakauer Magister, ein gebor-nes Stadtkind, ein gleiches vorzutragen angefangen.

A bártfai egyházi könyvtár szekrénye a XV—XVI. századból.

A könyvszekrényünkben lévő művek többnyire vallásos értekezéseket és elmélkedéseket tartalmaznak, vannak azonban mértani, csillagászati és egyéb tudományos munkák is, melyek több tekintetben érdekesek, s így nem lesz érdektelen s fölösleges azokat itt legalább általánosságban megismertetni; könynyebb tájékozás végett ezen műveket a könyvjegyzékben foglalt rendben sorolom elő:

1. Compillatio Decretorum Gregorii Canonico-Juridica.
2. Jus Canonicum I.
3. Ugyanaz II.
4. Decretum Gratiani Canonista per Bas: Bernhardum Richel.
5. Explicatio Vitae Sanctorum.
6. Gregorii Moralia.
7. Opus Vitae Christi, per Leutolphum de Saxonia
8. Gregorii Moralia.
9. Quodlibet Joannis Dunszt Scoti, subtilis Theologorum Monarchae.
10. Explanator secundum Literas Alphabeti vetusti
11. Nicolai a'Lina, Explanatio veteris Testamenti.
12. Opus variarum Materiarum Theologicarum.
13. Alexandri de Ales, II. rész.
14. Ugyanaz III. rész.
15. Ugyanaz IV. rész.
16. Vetus Manuductio Ceremoniarum.
17. Divi Aurelii Augustini Eppli, de Sta Trinitate.
18. Expositio in Evangelium secundum Joannem.
19. Aurelius Augustinus super Psalmos.
20. Joannis Gerzon, Ord. Coelestinorum, Pars I.
21. Ugyanannak II. és III. része.
22. Fortalitium fidei, Origo Mahometanismi.
23. Erasmi Rotterodami. I. rész.
24. Ugyanannak II. »
25. » III. »
26. » IV. »
27. » V. »
28. » VI. »

29. Ugyannak VII. rész
30. » VIII. »
31. Summa Angelica, de Casibus Conscientiae.
32. Bonaventure Pars III.
33. Glossa ordinaria I.
34. Ugyanaz III.
35. Ugyanaz IV.
36. Thomae de Aquino, super Librum 1-mum Sententiarum.
37. Ugyanaz IV rész.
38. Alberti Ratisbonensis Eppli, Comp. Theol. et Apocalyps.
39. Antonini super Sententiis Pars II.
40. Ugyanaz Pars III.
41. Antonini super Historialis
42. Musculus Wolfgangus in Joannem.
43. Speculum Aureum 10 Praeceptorum, Henrici Herb
44. Menfred alius Hortulus Reginae.
45. Menfred, Postilla Aestivalis.
46. Holcot, super Proverbia Salamonis.
47. Solida Refutatio Compillationis Zwinglianæ et Calviniae.
48. Moralia Catonis in forma Evangeliorum Dnicalium explicata.
49. Postilla Roberti de Lino.
50. Opus Vincentii Confessoris super Postilla
51. Compendium Theolog Joannis Nider.
52. De utino Leonardi Postilla super Sanctis.
53. Martinus Chemnitzius Theologia.
54. Summa S. Scripturae Veteris et novi Testamenti.
55. Psalterium, rectius Missale Antiquum 1479.
56. Liber Psalmorum scripti Anni 1481.
57. Antiphonale Antiquum scriptum.
58. Psalterium Antiquum manuscriptum.
59. Liber de Judicio Ecclesiastico.
60. Dictionarium Petri Berchovii
61. Dictionarium Joannis Bekkenhaub.
62. Bernhardi super Cantica Cantorum.
63. Chrysostomi Javelii Canapicii Tom. I.
64. Ugyanannak II. része.
65. Georgii Peubachii Astrologia.

66. Erasmi Osvaldi Commentaria Astrologiae.
  67. Aristotelis Organum in Logicam, Liber graecus.
  68. Ugyanannak II. része.
  69. Commentaria Phylosophiae Lovariensium.
  70. Physica Aristotelis.
  71. Explanatio Martini Lutheri in Genesim.
  72. Caspari Swengfeldii. ¹⁾
  73. Philippi Melanchtonis Pars I.
  74. Ugyanannak III. része.
  75.   »   IV.   »
-

MAGYARORSZAGI VONATKOZÁSÚ ŐSNYOMTATVÁNYOK (INCUNABULA) A M. T. AKADEÉMIA KÖNYVTÁRÁBAN.

Közli: Hellebrant Árpád, akadémiai könyvtártiszt.

Másfél esztendeje, hogy a M. T. Akademia könyvtárának ősnymtatványait oly célból tanulmányozom, hogy ezeknek bibliographiai leírását elkészítsem. Ősztönzött erre azon irány, melyet Fraknoi Vilmos történészünk a »Magyar Könyvszemle« megindítása által a hazai bibliographia terén inaugurált, s mely a könyvészeti ismeretek terjesztésében irodalmunknak már ekkorig is jelentékeny szolgálatokat tett.

Kitűzött feladatomat befejezve, érdekesnek tartom ez alkalmal az általam leirt ősnymtatványok közül a magyarországi vonatkozásuakat kiválasztani s ezeket, kiválóbbr irodalomtörténeti becsüknel fogva, e folyóirat t. olvasóinak egy külön czikkben bemutatni.

Mielőtt azonban ezt tenném, legyen szabad a M. T. Akademia ősnymtatványainak provenientiájáról, s általában az ősnymtatványokról a következőket előrebocsátanom.

---

¹⁾ A munka czíme: Der erste Theil der Christlichen Orthodoxischen Bücher und Schriften des Edlen theueren, von Gott hochbegnadeten und gottseligen Hans Casper Schwenkfeldts. Anno MDLXIII

Mint általában tudva van, a M. T. Akadémia könyvtárának első alapját a gróf Teleky család nagybecsű könyvgyűjteménye vetette meg, mely 30,000 kötetből állott. E törzsadományt időfolytán lelkes hazafiak áldozatkészsége és az Akadémia vásárlásai jelentékenyen gyarapították, úgyszólván megháromszorozták, úgy hogy a könyvtár jelenlegi állományát kerekszámban bátran 90,000 kötetre tehetjük. ¹⁾

Ezek között van 427 ősnymotatvány, melyeknek provenienciája néhai gróf Teleki József, Pulszky Ferencz és Oltványi Pál nagybecsű ajándékaira vezethető vissza.

Gróf Teleki József ugyanis 1834-ben megvásárolta Kresznerich-féle, 1850-ben pedig a Jancsó-féle könyvgyűjteményeket, s mindakettőt az Akadémia könyvtárának ajándékozta, miáltal ez az elsőből 200, s a másodikból jelentékeny számú ősnymotatvánnyal gyarapodott. Ugyanő 1850-ben saját könyvtárának ősnymotatványait és az Aldus-féle kiadásokat ajándékozta az Akadémiának s 600 kötettel járult az általa létrehozott ősnymotatványok, és más bibliographiai ritkaságok gyarapításához.

Utána kiemeljük Pulszky Ferencz nagybecsű könyvajándékát, melyet 10,000 forintba becsültek, s mely ősnymotatványainak és bibliographiai ritkaságának tekintélyes száma és belbecse által, az Akadémia ősnymotatványainak készletét jelentékenyen nevelte. Felemlítem még, hogy Oltványi Páltól is több becses ősnymotatványt nyert az Akadémia s ezzel a kiválóbb adományok sorát az ősnymotatványokra nézve berekesztem.

A mi az ősnymotatványok időszakát illeti, erre nézve a bibliographusok közt egy ideig eltérők voltak a nézetek. Hain, Brunet, Audifred, Franciscus de Licteriis és előttök sokan kerek

---

¹⁾ A M. T. Akadémia könyvtáráról lásd a következő értekezéseket: Schedel Ferencz, Akadémiai könyvtár rövid története és mibenléte. (M. Tud. Társ. Évk. VII. 1. oszt. 1842–44. 86.) Bajza: A Telekyek tudományos hatásáról. M. T. Társ. Évkönyv VII. k. 92. l. (M. Akad. Ért. 1843–44. 233, 234.) A Teleky könyvtár magyar, és 2-ik nagyobb részéről való jelentés. Magyar Akadémiai Értesítő 1843–44. 104, 120, 157. Jancsó könyvtár megvétele. s gróf Teleky József újabb ajánlata M. Akad. Értes. 1850. 48. Az Akadémiai könyvtár. Bud. Szemle XVII. 1863. 455 Hunfalvy Pál. Tudósítás a magyar tud. akadémiai könyvtárról. M. Akadémiai Értes. 1868. 33

számot véve határuul az ősnymatok korát 1500 ig bezárólag vezeték le. Mások e határon túlmentek, s kiterjesztették az ősnymtatványok határáát, majd 1517 ig mint Schellhorn, majd 1520-ig mint Engel, majd 1533-ig, mint Uffenbach avagy egész 1536-ig mint Panzer.

Ezek azonban ma már meghaladott álláspontok. Ma a német, dán, belga, angol, francia, olasz, svéd, spanyol és orosz bibliographusok, alig számbavehető kivétellel, az ősnymtatványok határáát 1500-zal zárják be. Sőt olyan helyen, hol az ősnymtatványok nagy contigenst tesznek ki, mint például a drezdai királyi könyvtárban, ott a határvonalat 1500-on innenre is teszik és az ősnymtatványokat csak 1486-ig tekintik olyanoknak, azontúl pedig a megfelelő szakokba osztják be azokat.

A correct bibliographiai álláspont tehát, melyet irodalomtörténeti tekintetek is támogatnak, az 1500-ik évet szabja meg az ősnymtatványok határáúl. Ez állásponton vannak, hogy másokat ne említsek, Molbech ¹⁾ és Seizinger ²⁾ is.

A Gróf Teleki féle könyvgyűjteményben a régi álláspontot fogadták el mérvadóúl. Levezették az ősnymtatványok határidejét egész 1520 ig, miáltal ezeknek száma 600-ra szaporodott. E szám azonban jelentékenyen le fog olvadni, ha a modern bibliographiai álláspontot vesszük alapul, ha ősnymtatvány alatt csak az 1500-ig bezárólag nyomtatott könyveket értjük.

Igy lesz az Akadémia ősnymtatványainak összes száma 427, a mi mindenesetre tekintélyes, bár a régi számítástól lényegesen eltérő összeg.

Ezen 427 incunabulum 34 helyen látott napvilágot, és pedig: Augsburg, Basel, Bécs, Bologna, Brescia, Brünn, Burgdorf, Deventer, Esslingen, Florencz, Hagenau, Köln, Lauingen, Lipese, Lyon, Mainz, Mantua, Memmingen, Milano, Nürnberg, Padua, Passau (?), Paris, Reutlingen, Roma, Speier,

---

¹⁾ Ueber Bibliothekswissenschaft. Leipz. 1833. p. 101. »Ueber das Ordnen der Paläotypen, deren Grenze nach meinem Dafürhalten nicht über das Jahr 1500 ausgedehnt werden muss, giebt es allerdings verschiedene Meinungen, was aber doch im Ganzen nicht von bedeutenden Einfluss ist«.

²⁾ Theorie und Praxis der Bibliothekswissenschaft. Dresden 1863, 17, 64 l.

Strassburg, Treviso, Ulm, Velenceze, Verona, Vicenza és Winterburgban.

Ezek között a ké legrégibb »Gregorii pape moralia seu expositio in Jobum« című ívrétű munka, mely hely, év és nyomdász megnevezése nélkül jelent meg, de legtöbb bibliographus szerint 1468-ban Baselben Bernardus Rodt műhelyében nyomatott. Továbbá: »Ioannes de Aurbach Summa de Sacramentis« című, mely Augsburgban Guntherus Zeinernál 1469-ben jelent meg.

Ezen 427 ősnyomtatvány között van 26 olyan, melyek házánkra birnak vonatkozással s általános bibliographiai becsükön kívül magyar irodalomtörténeti érdek fűződik hozzájuk. Ezeket lesz szerencsém ez alkalommal időrendi sorozatban bemutatni:

I.

1470—71. Róma.

Iustinus Epitome Historiarum Trogi Pompeji,
apud Udalricus Gallum.

Igen díszes kiállítású munka, melyet Pulszky Ferencz nagybecsű ajándékából bir a könyvtár. Fehér papíron csinos kerek betűkkel van nyomva, s ívrétben 138 számozatlan levélből áll. Ezek igen gazdag lapszéleket mutatnak fel, de signaturák vagy custosok nincsenek rajtuk. A quaterniók meg nem állapíthatók. A nyomtatás helye és éve a könyvben kitéve nincsen; a colophont képező distichonból csak a nyomdász nevét tudja meg. Ez Udalricus Gallus, ki Falkenstein szerint 1470—78-ig Romában működött, s az alább részletesen felsorolt bibliographiai tekintélyek szerint 1470—71 táján adta ki Iustinusnak föntemlített munkáját. A szövegben a fejezetek felírásai vörösek és kékek, s a miniatortól származnak, ki a fejezetek elejére díszes polychromba foglalt arany initálékat, a czimlapra pedig vörös, kék, zöld és fehér arabeszkos díszkeretet festett, mely arany csikkal van szegélyezve s az 1^a levél szövegét egészen befoglalja. Általában a könyv szövege nemcsak élénk rubricázásról, hanem rendszeres emendatióról is tanuskodik, melylyel a lapszéleken és a sorok között gyakran találkozunk. E javítások annál érdekeseb-

bek, mert körmöczi Schaidér Pál hazánkfiától származnak, ki névét a colophon után irt jegyzetben vörös festékekkel megörökítette, s kinek feljegyzéséből tudjuk, hogy a könyv javítását 1494-ben június havában fejezte be.

E nagyérdekű feljegyzés ősnymtatványunknak magyar irodalomtörténeti fontosságot kölcsönöz; Schaidér Pálban pedig irodalomtörténetünk egy egészen ismeretlen XV. századi szövegjavítóval (emendator) gyarapodik, ki tudomásunk szerint ekkorig az egyedüli hazánkfia, ki a XV. században ősnymtatványok javításával foglalkozott.

Megemlítem még, hogy a könyv egy lapjára átlag 23 sor esik.

A díszes címlap alsó szélében egy ismeretlen czimert találunk, mely 9 szegletű kék paizsban félholdból nővő csonka Pegazust tüntet fel, a fejtől kezdve egész a szárnyakig. Hihetőleg az egykori könyvbirtokos czimere.

A könyv az 1^a levélen: »Justini historici politissimi Epitome in Trogi Pompei historias proemium incipit« etc. szavakkal proemiummal kezdődik, mely 1^b levélig terjed. Ugyanott »Ex primo volumine« nyomtatott felírással kezdődik a szöveg: »Principio rerum gencium nacionumque« szavakkal s a 44-ik fejezettel a 138^a levélen a következő distichonnal végződik:

Anser Tarpeu (sic) custos Jouis: unde: que alis
Constreperes: Gallus decedit: Vltor adest.

Vdalricus Gallus: ne quem poscantur in usum.

Edocuit pennis nil opus esse tuis.

Imprimit ille die: quantum non scribitur anno

Ingenio: haud noceas: omnia uincit homo.

Ezen vers után rubrumban a következő egykorú jegyzet van írva:

»Emendatus est hic liber per me Paulum Schaidér Crémnitianum Anno Saluatoris M^o CCCC^o Lxxxxiiij^o Mense Junio Ex Libro Baptistae guarrini: Annotationesque ego hoc colore annotavi purpureo«.

Schaidér Pál tehát a javításokat Battista Guarino, a kitűnő humanista, példányából vörös festékekkel eszközölte.

A könyv kötése ujabbkori barna bőr. Figyelmet érdemel azonban azon körülmény, hogy ez ősnymtatvány levelei soha körülvágva nem voltak, hanem most is eredeti csipkés állapotukban vannak meg. E körülmény a példány becsét neveli, mert a vágás nélküli ősnymtatványok a ritkaságok közé tartoznak.

Maître Ann. typ. I. p. 242. e kiadást 1470. évbelinek mondja. Panzer Ann. typ. II. 422, 50. megjegyzi, hogy »Eritis altera princeps; praecessit illam Veneta anni 1470. Et hanc vel 1470 vel 1471 typis vulgatum esse, probabile est.« Ebert. Allg. bibl. Lex. I. p. 912. 111:4. Dibdin Bibl. Spene. II. p. 110. Hain. II. 1. p. 202. 9646. Schweiger. Hdb d. class. Bibl II. 1. p. 484. ezt mondja: »Zweite weniger schöne, doch seltne Ausg. aus einem guten Codex abgedr. (In Strassburg.)« Brunet. Man. de libr. III.⁵ p. 619. »impr. vers. 1470«. Grässe III. p. 511.

II.

1481. Nürnberg,

Aeneae Sylvi postea Pii II. Pontificis Maximi
Epistolae familiares. Nürnberg apud Antonium
Koburger.

Ivrétű 245 számozatlan levélből álló nyomtatvány díszes góth betűkkel és csinosan festett initálékkal. A levelek sem signaturával sem custosokkal sem számjegyekkel jelölve nincsenek, a szöveg azonban végig van rubrikázva.

A könyv Aeneas Sylvius levelezéseit tartalmazza, külön czimlappal azonban nem birt, hanem mindjárt: »Numerus et ordo epistolarum in hoc opere contentarum« felirattal a tartalomjegyzékkel kezdődik, mely az első 5 levelet egészen igénybe veszi.

E tartalomjegyzékben a magyarországi vonatkozású levelek a következők:

»De rege Ladislao«.

52. lev. »Bello thurcorum et vngarorum rex polonie et cardinalis, sancti angeli ceciderunt.

63. Nouitates vngarie et de conventu nurembergensi.

78. Hortatur legatos regni vngarie vt Ladislaum absque conditione regem recipiant.

81. Ungari spreto Ladislao regni herede vero regis polonie filium intruserunt.

93. De rebus vngarie et ecclesie auizamentum.

95. Ungari quanto rennuunt Ladislaum: tanto inter se discordant vt elegant alium.

118. Ladislaus commendatur summo pontifice ne emulis suis regnum vngarie confirmet.

128. Excusatio regis dacie quare ad dietam non venit.

147. Sperat ladislaum regem vngarie. cum cesare pacem confirmare.

162. Ad Nicolaum quintum pontificem maximum de clade vniuersalis ecclesie, de situ et fertilitate vngarie, et aduersus prutenis et de cruciferis ordinis theutunicorum.

169. Laudat treugas in regno vngarie. fieri et aliqua de vnione et passagio contra thureos inseriit.

187. Suadet regni vngarie pacem.

189. Hortatur ad pacem vngarie.

204. De promotione ad cardinalatum (László m. kir.-hoz.)

211. Promotionem suam amico notificat. (János váradi püspökhöz.)

252. Decima et indulgentia predicatur contra thureos.

257. Promotionem suam notificat et se commendatum haberi exorat.

(Dyonisio cardinali Strigoniens. x. Marc. 1457 a datum).

258. Pollicetur gratitudinem promotionis sue. (A váradi püspökhöz.)

262. Littere credentiarum. (László m. kir.-hoz.)

266 De morte comitis cilie et presagio cometes.

292. Grates refert de promotione et efflagitat iterum promoueri etc.

(László magy. kir.-hoz.).

295. Hortatur concordie imperatoris et regis vngarie intendere.

332. Excusat se de gestis contra vardien. (Aeneas . . Johanni troester S. p. d.).

337. Excusat se q contra commendatum sniam protulit iustitia exigente. (Aeneas . . . Latino cardinali vrsino S. p. d.)

338 De morte diui Ladislai regis.

350. Hortatur audire suo nomine loquentem. (Calixtus . . Carisimo in xpo filio ladislao regi ungarie S. etc.)

353. Destinatur legatus apostolicus ad nuptias ladislai regis.

354. Hortatur legatum quamceleriter nuptias regis adire

367. De pallacio budense et aliquid contra basiliense concilium.

379. Post regiam maiestatem recommendatum refert grates episcopi varadien. emancipatione. (László m. kir.-hoz.)

384. Congratulatur episcopo varadiensi e vinculis emancipato.

385. Excusatoria de grauamine nationi germanice illate et praecatur pacem cum ladislao inire et contra thureos gladium vibrare

410. Reserat thurco fidei nostre veritatem, et collidit errores machumet. atque sectam suam.

411 Oratio pii pape. in conuentu mantuano, sexto kalendas octobris. Anno dominí M. cccc. lix

418. Mittit litteras summo pontifici presentandas. (Capistrán Jánoshoz.)

419. Significat bohemos rokezanam petere in archiepiscopum (Capistrán Jánoshoz)

A 6-ik levél első lapja üres, a 2-ik lapon: »Preconisacio Enee Sylvii poete laureati« felirattal »Nicolai de vuile sacri lateranensis palacij auleque imperialis consistorij comes« előszava következik, mely ezen lap végeig terjed.

A 7^a levéllel kezdődnek az epistolák, melyeknek sorát a következő felírás nyitja meg:

»Congratulatur amico de prosperitate successus. EPISTOLA PRIMA.« Ezután vörös négyyszögben foglalt initáléval kezdődik maga a levél: »Ivlianus cardinalis sancti Angeli apostolice sedis legatus Doctissimo Regis Romanorum Secretario Salutem dicit.« etc.

A könyvben van összesen 432 epistola. Az utolsó a 145^a levélen végződik hol a következő colophon olvosható:

»Pij ij pontificis maximi cui ante summum episcopatum primum quidem imperiali secretario: tandem episcopo deinde cardinali senensi. Eneas siluius nomen erat. familiares epistole ad diuersos in quadruplici vite eius statu transmise: impensis Antony Koburger Nurenberge impresse. finiunt XVI. kalendas octobris Anno salutis christiane M. CCCC. LXXXI.«.

Eszerint a könyv Norinbergában 1481-ben Koburger Antal nyomdájában készült.

Kötése egykorú, a fatáblákat fekete bőr borítja, melyet rézköldökök és csinos kivitellű rézcsatok ékesítenek.

Az első tábla belsejéhez egy beirt hártyalevél van ragasztva, mely imádságokat tartalmaz s a XV századból származik. E hártyán ugyanazon rubrummal, melylyel a szövegben találkozunk a következő feljegyzést találjuk: »frater Damianus Stader 1510«. Hihetőleg a rubricator neve.

A könyv eredetileg a bécsi domokosoké volt, a mint ez a boríték belsején olvasható, következő jegyzet bizonyítja: Liber hic est conventus viennensis fratrum praedicatorum concessus ad usum . . . . fratri Johanni Vogtt eiusdem conventus et ordinis filio 1498«. A M. T. Akadémia könyvtárába Gr. Telekyek gyűjteményéből került.

Vége megjegyzem még, hogy ezen ősnymtatvány az Akadémia könyvtárának két példányban van meg.

Maitt. I. p. 422. Seemiller II. p. 74. IX. Panzer Nürnberg. Buchdruckergeschichte p. 63. 88. Laire II. p. 50. 27. Panzer II. p. 188. 92. Ebert. I. p. 11. 109. Hain I. 1. p. 19. 151. Brunet I. p. 73: »Cette édit. renferme un grand nombre d' épitres, qui manquent dans la suivante«. Voigt. Die Briefe des Aeneas Sylvius. (Arch. f. Kunde öst. Gesch. XVI. p. 334. 13.) Grässe I. p. 26.

III.

1481. Velence.

Niger Petrus Ordin. Predicatorum. Clypeus Thomistarum. Velence Raynaldus de Novimagio.

Ivrétű, két hasábban goth betűkkel nyomtatott munka 199 számozatlan levéllel, melyek $a_2 - 4_3 + aa - cc_3$ jegyekkel vannak jelezve. (Signatura.) Ezen kívül a könyvben más jelzés nincsen. A quaterniok úgy oszlanak meg, hogy az a—d, f, i, k jegyűekre 8 az e, g, h, l—cc terniókra pedig 6 levél esik. A levelek felső margóin nyomtatott felírások vannak, melyek a könyv fejezeit jelzik. Ezek bekezdésénél festett iniciálékat találunk, melyek ügyes kézre vallanak.

Az ősnymtatvány Petrus Niger domokosrendi szerzetesnek »Clypeus Thomistarum« című polemikus munkáját tartalmazza, melyet ez Mátyás királynak, ki őt Németországból a budai főiskolához tanárul hívta meg, ajánlott.

Az ajánló levél Mátyás király korához igen érdekes miveltiségtörténeti adalékot szolgáltat, megtudjuk belőle, hogy Petrus Nigert Antal modrusi püspök s Beatrix gyóntatója hívta meg Mátyás nevében Magyarországba. Minthogy azonban Ferrariusnál ²⁾ ezen levél kis hiján majdnem teljes szöveg szerint olvasható s tudósaink is többször felhasználták, nem tartottam azt szükségesnek e helyütt ismételve lenyomatni.

²⁾ De rebus Hungaricae Provinciae ordinis Praedicatorum. Viennae Austriae 1637. 4-r. 453—454. l.

A könyv a 2^a levéllel (külön czimlap nélkül) a következő felirással veszi kezdetét:

»Titulus libri: Clipeus Thomistarum. In quoscunque aduersos per venerabilem virum fratrem Petrum Nigri ex ordine praedicatorum sacre Theologie professorem nuperrime editus ac invictissimo principi Mathie Ungarie Boemique Regi obsequenter inscriptus. Epistola ad Regem;

Az ajánló levél után a szerző előszava következik, mely 2^b levélig terjed.

A tulajdonképeni szöveg a 3^a levélben kezdődik a következő felirattal: »Incipit liber acutissimarum questionum super arte veteri Aristotelis: qui thomistarum clipeus appellatur: per venerabilem virum fratrem Petrum Nigri ex codicis predicatorum sacre theologie professorem nouiter editus«, etc. és a 63-ik quaestioval a 193-ik levélen a következő colophonon végződik: »Explicit clipeus thomistarum fratris petri nigri ordinis predicatorum. Uenetijs per magistrum raynaldum denouimagio theutonicum. Anno domini 1481«.

A colophon után a 194—199 leveleken (cc₁ cc₂ cc₃ és három jel nélküli) »Ordo et continencia quaestionum libri porphyry« felirattal register következik, mely az utolsó 6 levelet egészen igénybe veszi s az ősnymtatvány tartalmát kimeríti.

Megjegyzem még, hogy a könyv 1^a levelén a következő egykorú feljegyzést találjuk: »Conventus Viennensis almi ordinis praedicatorum«. Az Akadémia a gr. Telekyek gyűjteményéből bírja. Kötése ujabbkori.

Ma itt. I. p. 425. Panzer III. p. 168, 526. Hain II. 1. p. 507. 111.88. Grässe IV. p. 676.

(Folytatás következik.)

TELEGDI MIKLÓS PÉCSI PÜSPÖK KÖNYVTÁRA.

1586-ból.

Közl: Nagy Gyula.

Az embernek, a tudósnak, az írónak jelleme megítélésében, gondolkodása és ízlése megismerésében nem minden érdek nélkül való dolog, tudnunk: mit olvasott, kitől tanult, miféle művek voltak szellemére hatással, miféle eszmék adtak irányt gondolkodásának, fejlődést ízlésének, nevelést egyéniségének, s a bibliographiai specialis szempont mellett ebből a szempontból is mindenkor érdekes ránk nézve, ha egy-egy jelesünknek könyvtárával színről-szinre megismerkedhetünk.

A Nemzeti Múzeum csak nem rég szerezte meg s állította fel külön, kegyeletes emlékül, Hajnóczynak a Martinovics-féle összeesküvés egyik legkiválóbb egyéniségének könyvtárát, — legyen szabad nekem, a múzeumi könyvtár e havi közlönyében helyet kérnem nemzeti életünk egy másik kitünősége, Telegdi Miklós pécsi püspök könyvtára — vagyis a könyvtár katalógusa számára, mely az Országos Levéltár oly sok becses adattal gazdag lymbusából került napfényre.

Telegdi Miklós — mint tudjuk — 1586 április 22-én halt meg. Holta után, valószínűleg egyéb ingó javaival együtt, könyvtárát is hivatalosan összeírták, még pedig az összeírásnak a magyar kamaránál maradt egykorú másolatán olvasható feljegyzés után ítélve elég nagy hamarsággal, mivel a katalógus eredeti példánya már ápr. 28-án felment Bécsbe az udvari kamarához, s talán ennek a nagy sietségnek tudható be az a sajnálatos körülmény, hogy a katalógus a lehető leghivatalosabb felületességgel készült, úgy, hogy a benne elsorolt könyvek egy részét csak hozzátvetőleg, egy részét pedig sehogy sem tudtam meghatározni; hiszem azonban, hogy nálamnál avatottabb bibliographusaink, kiket a könyvtár érdekel, hiányos jegyzeteimet könyvnyű szerrel pótolni fogják.

A katalogus összesen 272 munkát foglal magában, melyek legnagyobb részt a theologiai szakba vágnak, van néhány történeti, földrajzi és természetrajzi könyv, egy-két klasszikus, magyar vonatkozású munka igen kevés, és a mi legfeltűnőbb, a Telegdi korában már oly gazdag nemzeti irodalom mindössze három nyomtatvánnyal jelenik meg a tudós főpap könyvei sorában; annál csodálatosabb, mert szinte képzelhetetlen dolog, hogy azoknak a magyar protestáns íróknak, kiknek iratai ellen maga is hévvel vitázott, könyvtárában helyet ne adott volna.

Catalogus Librorum

reverendissimi olim Nicolai Telegdini episcopi Quinqueecclesiensis. ¹⁾)

1. Nicephorus. ²⁾)
2. Bonfinius in duobus exemplis. ³⁾)
3. Historiae Ecclesiasticae. ⁴⁾)
4. Josephus. ⁵⁾)
5. Egessippi historiae. ⁶⁾)
6. Aeneas Silvius. ⁷⁾)
7. Acta ecclesiae Mediolanensis.
8. Censura orientalis ecclesiae.
9. Chronica mundi. ⁸⁾)
10. Vitae sanctorum patrum.
11. Chronica regni Hungariae. ⁹⁾)
12. Supplementum chronicae mundi. ¹⁰⁾)

1) Lapszéli jegyzet: Originale in aulam missum die 28^a Aprilis 1586.

2) Historiae ecclesiasticae libri, Basileae 1555, 1560, Párizs 1574. fol.

3) Rerum Ungaricarum Decades Basel 1543, 1568, 1571, 1581.

4) Valószínűleg Eusebius vagy Nicephorus.

5) Alkalmazint Josephus Flavius de Bello Judaico című munkája.

6) Historiae de bello Judaico Basel 1509.

7) Alkalmazint Aeneas Sylviusnak összes munkái, melyek Baselben 1571-ben jelentek meg.

8) Philippus Bergomensis

9) Nem tudni vajon a Hess-féle budai (1473.) vagy a Thuróczy-féle Augsurgban 1483-ban, Brünneben 1488-ban és Velenczében 1484-ben megjelent krónikát avagy pedig valamely kézirati krónikát kell-e itt értenünk.

10) Philippus Bergomensis Supplementum Chronicarum Velence, 1506, 1513, Párizs, 1535.

13. Orationum Ciceronis tomi duo in uno volumine.
14. Liber S. Adalberti.
15. Sermones Bernardi. ¹⁾
16. Opera Hieronymi. ²⁾
17. Bibliotheca sancta.
18. Opera Chrisostomi. ³⁾
19. Hostiensis. ⁴⁾
20. Digestum seu Pandecta. ⁵⁾
21. Baldus. ⁶⁾
22. Bartholus super codice. ⁷⁾
23. Liber de rebus Eucharistiae.
24. Canisÿ (?)
25. Canisius contra centuriatores.
26. Bibliotheca S. patrum.
27. Opera D. Thomae Aquinatis. ⁸⁾
28. Brentius in tribus exemplaribus. ⁹⁾
29. Phisica arithmeticalis.
30. Concordantiae biblicorum. ¹⁰⁾
31. Opera D. Ambrosÿ. ¹¹⁾
32. Hiliary Opera. ¹²⁾
33. Concilia omnia.
34. Item : Concilia.

---

¹⁾ Rosarium sermonum praedicabilium, Hagenau 1513. fol.

²⁾ Basel 1516, 1525, 1537.

³⁾ Basel 1530, 1558.

⁴⁾ Hostiensis Cardinalis Summa aurea. Venetiis, 1586. fol.

⁵⁾ Corpus juris civilis. Digestorum seu Pandectarum I—III. Páris, 1548—50, 1562, Lugduni 1561, Genf 1583.

⁶⁾ Speculi Clarissimi viri pars I. et II. una cum commentario Andreae ac Baldi. Basel 1563.

⁷⁾ Lectura super I^a et II^a parte Codicis. Neapoli 1471, 1476, Venetiis 1471, 1476. Mantua 1476, Perusia 1477 körül stb.

⁸⁾ Romae 1470, 1570—71, Nürnberg 1475, Venetiis 1508 stb.

⁹⁾ Brentiusnak számos biblia magyarázó munkája ismeretes, mely mind 1566. előtt nyomtatott.

¹⁰⁾ Lucas Franciscus Concordantiae Biblicorum. Basel 1506, 1516, 1523, 1525, Strassburg 1526, 1530, Köln, 1529, Leyden 1529, 1535.

¹¹⁾ D. Ambrosii opera cum Epistolis Erasmi Rotterodami Bázel 1555

¹²⁾ Bázel 1523. fol.

35. Leonis primi sermones. ¹⁾
36. Ireneus. ²⁾
37. Agricultura ecclesiae.
38. Biblia Lutetiae impressa. ³⁾
39. De scriptoribus ecclesiae.
40. Conciones Polonienses. ⁴⁾
41. Postilla Vicely. ⁵⁾
42. Albertus Pichio in duobus exemplaribus.
43. Joannes Cochleus. ⁶⁾
44. Joannes Eccius. ⁷⁾
45. Oeconomia biblicorum.
46. Panoplica evangelica.
47. Historia confessionis Augustanae.
48. De sectis et vitis omnium haeticorum.
49. Lindanus. ⁸⁾
50. Methodius. ⁹⁾
51. Malleus maleficiorum. ¹⁰⁾
52. Laurencius Surrius de sacrificio missae.
53. Ninuardus Felicianus. ¹¹⁾
54. Synodus Nicolai Olahi.
55. Judicium ferri et aquae. ¹²⁾
56. Petrus Illicinus. ¹³⁾
57. Constitutiones ecclesiae Strigoniensis.

---

1) Venetiis. 1482, 1505. fol.

2) S. Irenei opera. Bázel 1528. 1534, 1548.

3) Biblia sacra latinae Lutetiae 1545. 8°.

4) A lengyel predikációk könyveknek valamely kiadása 1586 előtt.

5) Párizs 1565, 8° Köln 1553. fol.

6) Több theologiai munkája ismeretes, mely mind 1586 előtt jelent meg.

7) Számos munkái közül melyik (?) nem tudható

8) Damasius és Wilhelmus mind a kettő 1586. előtt élt és írt theologiai munkákat.

9) Methodii eppi Paterensis Fragmentum vaticinii, Viennae. 1547. 4°.

10) Norimbergae 1496 4°, Lugduni, 1510. 12°.

11) Több hittani munkája nyomtatott Velenczében, 1563, 1571-ben.

12) Kolozsvár. 1550. 4°.

13) Nehány jogbölcészeti munkája, egy paraeneticon-ja »ad transsilvanos qui a catholica fide ad Sabellium degenerarunt«, megj. 1581-ben. 4°, és több alkalmi költeménye ismeretes.

58. Virgilius martyr. ¹⁾
59. Theophilactus in epistolam Pauli. ²⁾
60. Basilius. ³⁾
61. Aurely Augustini. ⁴⁾
62. Thesaurus antiquitatum.
63. Tabiena reformata.
64. Decretales. ⁵⁾
65. Joannes Ferus. ⁶⁾
66. Paulus de Palarno. ⁷⁾
67. Joannes Soarez. ⁸⁾
68. Defensio Tridentinae fidei.
69. Dubitantius.
70. Malleus haereticorum. ⁹⁾
71. Topiarius in duobus voluminibus. ¹⁰⁾
72. Sermonum S. Vicencý libr. 3. ¹¹⁾
73. Ransanus. ¹²⁾
74. Jobby historiae.
75. Joannes Ferus in Exodum, in duobus exemplaribus.

---

1) Opus contra Eutychen Tübingae 1528. Viennae 1528.

2) Köln, 1532. 8°.

3) Számos theologia műve maradt fen, melyek legnagyobb része 1586 előtt nyomtatott.

4) Sz.-Ágostonnak több hittani munkája még a XV. század végén legnagyobb részt Velenczében nyomtatott.

5) Decretales Georgii Pape IX. Lovanii 1480, Párizs 1504, 1505, 1516, 1518, 1531. Lugduni 1506, 1510, Bázel 1511, Decretales Bonifacii VIII. Lovanii 1480, S. I 1483, Venitiis 1491, 1499, Lugduni 1503, 1507, 1508, 1511, 1517, 1519, Párizs 1509. Bázel 1511.

6) Postillae sine conciones latinitate donati per M Joannem Guntherum. Coloniae 1558.

7) Enarrationes in evang S. Mathaei. Lugduni 1581. 8°.

8) Jo. Suarez: Commentaria in evang. Mathaei et Lucae. Homiliae in Evang. Marci.

9) Thomas de Aquino: Summa contra gentiles s. Malleus haereticorum. Coloniae 1501, 1508, 1509.

10) In Evangelia et epistolas dominicales Parisiis 1578, 8° Conciones in dominicas et festa. Antverpiae 1569. 8°.

11) Argentorati 1503.

12) Epit rer. hung. Tyrnaviae 1579, 8°.

76. Sermones Bonaventurae. ¹⁾
77. Roiardus. ²⁾
78. Tomus secundus Hoffmeisteri. ³⁾
79. Homiliae Johannis Eccey. ⁴⁾
80. Eiusdem tomus 4-tus.
81. Postilla Antony Broiczdhy. ⁵⁾
82. Eiusdem pars prima.
83. Opera D. Clementis. ⁶⁾
84. Primasius Utisensis. ⁷⁾
85. Haimo super Apocalipsim. ⁸⁾
86. Joannes Ferus in Evangelium Joannis. ⁹⁾
87. Caelius Pannonius in Apocalipsim. ¹⁰⁾
88. Theologia Martini Lutheri.
89. Summa doctrinae christianae.
90. Petrus Franciscus Znio (?)
91. Confessio Augustana.
92. Laurencius Avilla in Evangelium et Epistolam.
93. Martinus Cromerus ¹¹⁾ de coelibatu sacerdotum.
94. Stanislaus Orodhovius (?)
95. Franciscus Cordubensis.
96. Dubitantius.
97. Sumula Caietani.
98. Libellus de rebus gestis patrum societatis Jesu in oriente.
99. Dionisy areopagitae opera. ¹²⁾

---

¹⁾ Reutlingae 1485. Hagenau 1496, Basileae 1502.

²⁾ Homiliae in ewangelia, Antverpiae 1544, Homiliae in ewangelia et et epistolas. Lugduni 1573.

³⁾ In acta apostolorum, Coloniae 1577. fol.

⁴⁾ Homiliae Joannis Eckii super Evangelia de tempore contra Luther, S. I. 1534.

⁵⁾ Talán Ant. Broick?

⁶⁾ Coloniae 1569. fol

⁷⁾ Theologiai író; munkái 1537—1544-ben jelentek meg:

⁸⁾ Haymo Commentarius in Apocalypsim Joannis. Coloniae 1529, 1531
Parisiis 1535.

⁹⁾ Mogunt 1559. fol.

¹⁰⁾ Collectanea in Apoc. Venetiis 1547. 8°.

¹¹⁾ Martinus Cromerus. Orehovius S. de conjugio et coelibatu sacerdotum comm. ad St. Orehovium. Coloniae 1564.

¹²⁾ Paris 1515; u. o. (Lutetiae) 1565. fol. Colon. 1557. 8°.

100. Novum testamentum graece.
101. Missa evangelica.
102. Cathalogus haereticorum. ¹⁾
103. Similitudines ex biblys.
104. Marsilius Ficinus. ²⁾
105. Plutarchus. ³⁾
106. Aulus Gellius. ⁴⁾
107. Petri Bembi historiae.
108. Pauli Jouy libr. 5. ⁵⁾
109. De rebus oceanicis et novo orbe Daniel Agoes.
110. Surý Comentarý.
111. Joachimus Vestalus. ⁶⁾
112. Apologia confessionis de coena Domini.
113. Commonefactio Georgy Maioris. ⁷⁾

¹⁾ Bernardus de Lutzenburgo: Catalogus Haereticorum Köln é. n., Erfurt 1522, Párizs 1524 stb.

²⁾ Marsilius Ficinus: De religione christiana. Argentorati 1507. Parisiis 1510. — De vita Libr. VIII. Basileae 1529, 1532. — De triplici vita Libri II. De voluptate; de sole et lumine. Venetiis 1516. — De tripl. vita sc. sana etc. Regim. sanit. Saleniit. Argentor. 1511. Basil 1529. Epistolae veritatis; de institutione principis etc. Basil 1519. Epistolae, Argentorati 1497. — De sole opusculum. Lipsiae 1502. Argentorati 1508. — De sole et lumine Lib. II. cum apolog. Venetiis 1503. — De epidemiae morbo ex ital. vers. Augs. Vind. 1518. — Epidemiarum Antidotus. Basil 1529. Il consilio contra la pestilentia. Florentiae 1522. — De cura valetudinis eorum, qui incumbunt studiis. Cracov. 1536.

³⁾ Plutarchus Pararella h. e. Vitae illustr. virorum (graece) Florentiae 1517. Venetiis 1519; Basileae 1533.

Opuscula moralia (graece) Venetiis, 1519. Opuscula omnia; Parisiis 1514, 1421. Basil 1530.

De puerorum institutione (graece) Col. 1519. Paris 1529.

De discrimine adulatoris et amici. Basil 1516, 1519, 1520, Lovanii, S. a. s a többi igen sok munkája közöl, nem tudható, melyik?

⁴⁾ Aulus Gellius Noctium Attic libr. Paris 1508, 1517, 1511, 1515, 1519, 1532, 1526, 1530. Florentiae 1513. Argent 1514, 1517, 1521. Venetiis 1472, 1477. 1515. Colon. 1526, 1533 Bononiae 1513, 1512. Lugduni 1512 1534. Romae 1472. Brixiae 1485.

⁵⁾ Történet- és földrajzíró.

⁶⁾ Talán; Westphalus, kinek több hittani munkája ismeretes.

⁷⁾ Georgius Maior: Commonefactio historica de statu eius temporis. quod evangelií lucem praecessit etc. Witebergae, 1567. Számos hittani munkát írt

114. Historia Philippi de actis Lutheri.
115. Lucius Apuleius. ¹⁾
116. Epistola D. Pauli.
117. Annotationes Philippi ²⁾ Melanctonis in Mattheum.
118. Georgius Maior in epistolas Pauli.
119. Idem in epistolas ad Galathas.
120. Lossius in epistolas. ³⁾
121. Idem in evangelia.
122. Orationes variae in pergamenó ⁴⁾
123. Annotationes Philippi in Evangelia. ⁵⁾
124. Petrus Palladius in Evangelium. ⁶⁾
125. Calendarium historicum Pauli Eberi. ⁷⁾
126. Annotationes Philippi ⁸⁾ in epistolas Pauli.
127. Eiusdem in epistolas Pauli ad Romanos. ⁹⁾
128. Paulus Eberus de verbo Dei.
129. Corpus doctrinae Lutherianae.
130. Psalterium hungaricum.
131. Testamentum hungaricum. ¹⁰⁾
132. Cantiones hungaricae.
133. Biblionadhi (?) quarta pars.
134. Daniel Grassenis.
135. Historiae Gilberti Gererbrardi.
136. De verae et falsae ecclesiae discrimine.
137. Commentaria in Ephemerides.

---

¹⁾ Apuleji (Luc.) metamorphoseos liber ac nonnulla alia opuscula. Romae, 1469. Opera: Vincentiae 1488. Ven. 1521. Juntae 1522. Basil 1560. Commentarii; Bonon 1560.

²⁾ Annotationes in Evangel. Matthaei. Argentorati 1523. Hagenaee 1523, 1526, 1531. S. l. 1523.

³⁾ Theologus és classicaphilologus.

⁴⁾ Alkalmasint hártýacodex.

⁵⁾ Valószínűleg Melanchthon Fülöpről van szó, kinek »Annotationes in Evang.« című munkája Lipésében, 1552-ben jelent meg ⁸⁾.

⁶⁾ Egy evangeliumokról írt munkája megjelent Wittenbergában, 1562-ben. ⁸⁾.

⁷⁾ Wittenberg 1559, ⁸⁾, 1572, 1579, 40.

⁸⁾ T. i. Melanchthonis.

⁹⁾ Ennek német kiadását találom Augsburgban, 1523. ⁴⁾.

¹⁰⁾ L. Szabó Károly: Régi Magyar Könyvt., a megfelelő rendszó alatt.

138. Andreae Perladhy. ¹⁾
139. Polidorus de juvenioribus.
140. Excidium Hierosolimitanum.
141. De pestilentia libr. 3.
142. Constitutiones synodi Jauriensis. ²⁾
143. Almanach novum Petri Pitaci. ³⁾
144. Sententiae hebraeicae.
145. Decreta Concilii Mediolanensis.
146. Othomanorum familia.
147. Piggy Apologia. ⁴⁾
148. In obitum Maximiliani.
149. De expresso verbo Dei.
150. Antiluterius.
151. Loca praecipua fidei christianae.
152. Bonaventura de vita Christi. ⁵⁾
153. Lombardica historia.
154. Breviarium romanum.
155. Origenes Adamantius. ⁶⁾
156. Tertullianus ⁷⁾
157. Cyprianus. ⁸⁾
158. Theophilactus in acta apostolorum.
159. Cassianus de institutis coenobiorum. ⁹⁾

---

¹⁾ Andreas Perlachius lesz. Usus Almanach, Seu Ephemeridum. Vienne 1518. Eph. pro anno Dom. 1529. Viennae S. a. Eph. pro anno 1531

²⁾ Hihetőleg kézirat, mely az 1428-i győri zsinat constitúciót tartalmazta. E zsinatra Schier nyomán hivatkozik Szvorényi, de constitúciót, melyek állítólag a bécsi cs. könyvtár egy kéziratában foglaltatnak, nem ismeri. Gróf Batthyány Ignác a bécsi cs. könyvtár egy kéziratából közli Pruck Jánosnak a zsinaton tartott beszédét, de a constitúciókat ő sem említi. Kérdés meg vannak-e még valahol?

³⁾ Tubingae 1544, 60.

⁴⁾ Albertus Pighius Apologia adv novam Marci Benevent. astrolog. Paris 1522.

⁵⁾ Parisiis 1517.

⁶⁾ Opera. Basileae 1577. Lutetiae Parisiorum 1512, Basil 1545.

⁷⁾ Tertullianus: Apologeticus adversus gentes Ven. 1515. Opera. Basil. 1521.

⁸⁾ Cyprianus Caecilus Operum volumen varios complectens tractatus et sermones. Coloniae 1522, Basel 1521.

⁹⁾ De institutis coenobiorum, de origine, causis, et remediis vitiorum. Basil. 1485. fol. Lugduni 1516.

160. Joannes Brentius.
161. Homelius.
162. Bedae opera duo. ¹⁾
163. Tripartitum.
164. Rupert. opera. ²⁾
165. Theodoretus ³⁾
166. Franciscus Fortrius.
167. Joannes Ferus.
168. Ambrosius Caterinus. ⁴⁾
169. Ambrosius Ansbertus. ⁵⁾
170. Joannes Faber. ⁶⁾
171. Joannes Huss. ⁷⁾
172. Brenty opera in aliquot libros biblicorum.
173. Decretum manuscriptum.
174. Hugo Cardinalis. ⁸⁾
175. Repertorium abbatis et sua opera.
176. Opera Baldi. ⁹⁾
177. Resolutiones Lutheri. ¹⁰⁾
178. Bohemici libri duo.

---

¹⁾ Opera. Parisiis 1521, 1533.

²⁾ Valószínűleg Rupertus Abbas Tuiciensis theologiai munkái.

³⁾ Th. Cyrensis és Th. episc. Rerum ecclesiast. Libr. V. Bazel 1536.

⁴⁾ Ambr. Catharinus. Apologia pro veritate cath. fidei contra Luther. Florent. 1520, Viennae 1521.

⁵⁾ In Apocalypsim. Colon. 1536 fol.

⁶⁾ Számos munkája ismeretes, mely 1586 előtt jelent meg; ezek közt egyik: Sermones consolatorii super turcarum obsidione Urbis Viennensis. Viennae 1532.

⁷⁾ Operum Volumina III. S. I. et a., Processus consistorialis Martyry Joh. Huss. S. I. et a. — Liber egregius de Unitate Eccl. S. I. 1520, — Tres Epistolae e carcere constantiensi ad Boemos scriptae. Wittenb. 1536.

⁸⁾ Több munkája incunabulum.

⁹⁾ Baldus: Mare magnum frat. Serv. Virg. Mar. Venetiis 1503. — Lectura super secunda parte F. V. (1475. Veronae.) — Lectura super usus feudorum. Parmae 1474 — Baldus de Ubaldi: Lectura super quattuor Libros Institutionum Iustiniani. Col. 1477.

¹⁰⁾ Resolutiones disputationum de indulgentiarum virtute. Lipsiae, 1518, 1519. Wittenbergae 1518.

179. Joannes Pannonius. ¹⁾
180. Ludovicus Helianus. ²⁾
181. Pomerium.
182. Gemma animae.
183. Pomerium sermonum. ³⁾
184. Psalmodia.
185. Johannes Bugenhagius ⁴⁾
186. Sermones Joannis Fabri.
187. Caietani opera.
188. Appianus Alexandrinus. ⁵⁾
189. Petrus de Ferarys.
190. Psalmi Davidis.
191. Sermones.
192. Antonius Florentinus.
193. Cathalogus sanctorum.
194. Summa angelica.
195. Revelationes S. Brigidæ.
196. Claudatorium ecclesiasticum.
197. Wilhelmus Durandus. ⁶⁾
198. Portus Sanitatis.
199. Herbarium.
200. Ordinarium Strigoniense. ⁷⁾
201. Franciscus Bonhomius.

---

¹⁾ Jani Pannonii Eppi Qui. Eccl. Poetae et Oratoris clarissimi: Pannegiricus: in laudem Baptistae Guarini Veronensis Praeceptoris sui conditus. Viennae 1512.

— Epigrammata antea non impressa. Cracov 1518.

— Elegiarum aureum Opusculum. Viennae 1514.

— Opera poetica. Bononiae 1522. stb

²⁾ Oratio in Venetas invectiva in conventu germanorum principum apud Augustam 1510.

³⁾ Pomerium Sermonum; több ily című kiadvány van a XV—XVII. századból.

⁴⁾ Számos hittani munkája jelent meg különböző helyeken. 1524—1550.

⁵⁾ Historicus.

⁶⁾ Rationale divinatorum officiorum Venetiis 1485. Speculum juris canonici, Bononiae, 1474.

⁷⁾ Alkalmasint: Ordinarius secundum ritum et consuetudinem a. Strigoniensis Ecclesie. a. 1505.

202. Sacerdotale.
203. Manuale parochiale.
204. Agenda.
205. Obsequiale.
206. Aulus Gellius.
207. Polidorus Vergilius. ¹⁾
208. Alciati commentaria super codice. ²⁾
209. Eiusdem praesumptionum tractatus. ³⁾
210. Item: Commentaria in rubricam juris canonici. ⁴⁾
211. Elenchus quidam dictionum.
212. Andreae Alciati in rubricam juris canonici commentaria. ⁵⁾
213. Institutiones iuris.
214. Conciliationes consiliorum.
215. Concordantiae diversarum materiarum juris.
216. Stanislaus Agereo (?) pro ecclesia Christi.
217. Explanations proverbiorum.
218. Assertiones quorundam ecclesiae dogmatum.
219. Tractatus de vera Christi ecclesia.
220. Georgy Ederi Catholicismus. ⁶⁾
221. Theologia communis.
222. Franciscus Bonhomius.
223. Modus confitendi.
224. Caspar Comparenius.
225. Praeces ecclesiae.
226. De re metallica libellus.
227. De aeterno Dei filio.
228. Theologia Lutheri.
229. Ordinarium officij divini.

---

¹⁾ Irt angol történetet: Anglicae Historiae libri XXVII. Basileae 1570. fol., találmányok könyvét: De rerum inventoribus, melynek számos kiadása ismeretes, s megemlíti még egy munkáját: Proverbiorum liber, mely Nürnbergben 1511-ben jelent meg.

²⁾ Alciati Andreae Commentarius codicis Justiniani, Lugduni 1537.

³⁾ De regula praesumptionum, u. o. 1538.

⁴⁾ U. o. 1538., mind 8°.

⁵⁾ Tehát két példányban vagy két kiadásban volt meg.

⁶⁾ Catechismus catholicus, Coloniae 1569. 8°.

239. Joannes Hofmeister in Ewangelia.
240. Algerius. ¹⁾
241. Enchiridion controversiarum.
242. Tractatus de indulgentiis.
243. Precationes catechisticae.
244. Cathecismus secundum concilium Tridentinum.
245. Summa Armilla nuncupata
246. Enchiridion dispensarium.
247. Dispensarium farmacorum.
248. Summa consiliorum.
249. Scopus Biblicus.
250. Institutiones juris.
251. Flores doctorum.
252. Justini historiae.
253. Opus Adami Saswoldi. ²⁾
254. Joannes Rutemius.
255. Beza.
256. Plinius.
257. Chiliades adagiorum Erasmi ³⁾ Roterodamo.
258. Eiusdem Paraphrasis. ⁴⁾
259. Eiusdem commentaria in novum testamentum. ⁵⁾
260. Confessio Augustana.
231. Pericopiae Evangeliorum.
232. Postilla Nicolai Henningy.
233. Postilla Pauli ab Eden.
234. Dispositiones in partes rhetoricae.
235. Simonis Pauli enarrationes in Evangelia. ⁶⁾
236. Dr. Wigandus in Evangelia.
237. Eiusdem postillae pars prima.
238. Confessio Waldensium.
260. Conradus Valianius.

---

¹⁾ De sacramento eucharistiae, Praegae, 1584. 8'

²⁾ Helyesen : Sasboldi, Opus Homiliarum, Lovanii 1570. 12".

³⁾ Coloniae 1540. Venetiis 1520.

⁴⁾ Paraphrasis in omnes epistolas D. Paul. Basileae, 1521. 8".

⁵⁾ Basileae 1544. Coronae 1557.

⁶⁾ Magdeburg, 1569. 8".

- 261. Rupertus Holkot super libro sapientiae. ¹⁾
- 262. Operum Lutheri tomus 2 duv. ?
- 263. Missale antiquum Strigoniense. ²⁾
- 264. Liber sermonum.
- 265. Aliud missale.
- 266. Erasmi operum in novum testamentum tomus. ³⁾
- 267. Missale Olomucense. ⁴⁾
- 268. Summa Angelica. ⁵⁾
- 269. Summa Baptistiana.
- 270. Summa Antavini.
- 271. Opera Litae (?) in voluminibus 10.

272. Item: Decretorum regni Hungariae constitutionum publicarum noviter impressarum exempla nondum ligata, circiter: 400. ⁶⁾

Ego Ladislaus Telegdinus archidiaconus Sasvariensis et canonicus Strigoniensis mpr.

Ego Johannes Kuthassi prepositus S. Thomae et canonicus ecclesiae Strigoniensis mpr.

Val. Ernleutner mpr.

F. Waraliensis mpr.

Benedictus Deseo, publicus sacra autoritate apostolica et sedis spiritualis ecclesiae Strigoniensis notarius mpr.

1) Super sapientiam Salamonis, sine loco 1483., Postilla super sapientiam Salamonis, Basileae 1489 és 1506. fol.

2) Hihetőleg kézirat.

3) Tiguri 1575.

4) 15. századi nyomtatás év és hely nélkül. Lásd Knauz: A magyar egyház régi mise és zsoltárszövegei.

5) L. főntebb is egyszer.

6) Tudvalevőleg Telegdi Miklós és Mosóczy Zachariás nyitrai püspök együtt adták ki. 1584-ben saját költségükön a Corpus Juris-t, mely a Telegdi saját nagy-szombati házabau nyomtatott; így érthető, hogy a kiadványnak még 400 füzetlen példánya maradt az elhalt püspök könyvtárában, melynek ezek szerint szintén Nagy-Szombatban kellett lenni.

A MAGYARORSZÁGI SZ. FERENCZRENDIEK LATIN
LEVELEZŐJE 1532—1535-ből,
A BUDAPESTI FERENCZIEK KÖNYVTÁRÁBAN.

Közli: Csontos János.

Több évi nyomozásaim azon tapasztalásra vezettek, hogy a magyarországi szerzetesrendek, káptalanok, püspökségek és egyes egyházak könyvtárai a hazai középkori bibliographia szempontjából még csak igen kis részben vannak kiaknázva, s hogy az itt nagyobbára ismeretlenül lappangó régi kéziratok és nyomtatványok között a buvár sok ismeretlen adalékot hozhat napfényre hazánk középkori irodalomtörténetéhez.

Hivatkozom csak a pozsonyi, szentantali és csiksomlyói ferenczrendiek könyvtáaira, melyeknek átkutatása irodalomtörténe tünknek egy ismeretlen XV. századi szövegjavítót (emendator) több ugyane századi könyvmásolót, egy corvin-incunabulumot és egy XVI. századi magyar ritkaságot gyümölcsözött, s azt hiszem, nem tévedek, midőn állítom, hogy a föntemplített könyvtárakban rendszeresen folytatott kutatások még ezeknél is nagyobb eredményeket fognak felmutatni.

E szempontok vezéreltek a mult hetekben a budapesti sz. ferenczrendiek könyvtárába, hol a magyarországi könyvmásolók és betűfestők történetéhez kerestem adatokat.

Főtisztelendő Piry Czirjék úr, a rend több ízben volt tartományfőnöke, s jelenleg a zárda könyvtárnoka, kinek nevét boldogemlékü Toldynk irodalomtörténetünkben a Piry-hártya által örökítette meg, nagy előzékenységgel fogadott s készséggel mutatta meg a felügyelete alatti könyvtárt, mely a zárda második emeletén egy nagyobb és egy kisebb szobában egészen új szekrényekben van elhelyezve s mintegy 3000 kötetből áll. Vára-

kozásom ellenére nagyobbára újabbkori munkák, a theologia, hitszónoklat, magyar történet és irodalom köréből. Van köztük néhány XVII. századi magyar nyomtatvány s a hazai nevezetesebb történeti kútfőkből egy-két munka. Ősnyomtatvány azonban nincs a könyvtárban egyetlen egy sem. Sőt a XVI. század első tizedeiből is csak egyetlen egy munkát találtam, a magyarországi pálosok 1514-ki Missaléját,¹⁾ mely Velenczében Lichtenstein Péter műhelyében, Heckel István budai könyvárus megrendelésére nyomtatott, s arról nevezetes, hogy benne a 306. levélen a »Benedictio infirmancium oculorum« fejezetben, rubrummal nyomtatott latin szövegben »et da ei de semine« latin szók után, ezen három magyar szó, hasonlóan vörös nyomtatásban fordul elő: »**Bodog azzon theye.**«²⁾ De e missale is, mint értesültem, a pozsonyi ferenczrendiek könyvtárából került ide; más régi nyomtatványt pedig rajta kívül a gyűjteményben nem találtam. E hiány onnan magyarázható, hogy a budapesti ferenczrendiek középkori könyvtára a zárdával együtt többször elpusztult s régi könyveiből nem maradt fön jelen gyűjteményében³⁾ egyetlen egy sem.

Kérdeztem az érdemes könyvtárnok urat, nincsenek-e a gyűjteményben régi kéziratok, például missalék, breviariumok, melyeket talán magyarországi ferenczrendiek másoltak, de erre is tagadó felelet nyertem. Várakozásom ellenére meggyőződtem tehát, hogy ezen könyvtár specialis tanulmányaimhoz semmi adalékot nem nyújt.

Mindazonáltal kutatásomat még sem mondhatom egészen eredménytelennek.

Mielőtt ugyanis a könyvtárból távoztam volna, érdemes kalauzum szivessége egy latin kézíratra figyelmeztetett, mely levelezéseket tartalmaz, s a szentantali zárda könyvtárából került

¹⁾ E missale kiadásból Knauz Nándor 5 példányt ismer, köztük a miénket is, mely úgy látszik a Horvát István kézírataiban említett pozsonyi példánnyal azonos. (Knauz N. A magyar egyház régi mise és zsolozsma könyvei, 54 l.

²⁾ Ez elnevezés Diószegi szerint a »Carduus marianus«-nak felel meg. Az egész benedictio így hangzik: »Lege super infirmum et da ei de semine b. a. th. novem grana.«

³⁾ Ez valószínűleg 1715-ben keletkezett. Ekkor építették fel újból a pesti ferenczrendi zárdát

ide. Mohó kíváncsisággal vettem a hártába kötött könyvet kezembe, s midőn leveleit forgatni kezdtem meggyőződtem, hogy az a XVI. század első felében, és pedig 1535 táján iratott s nem egyéb mint a magyarországi sz.-ferenczrendiek formuláréja, mely az 1532—35-ki időközből hivatalos levelezéseket és levelezési mintákat foglal magában.

E formulárét, mely a magyarországi ferenczrendiek középkori cancelláriai praxisát a maga teljes valódiságában tünteti fel, kíváncsom a magyar tudományos közönségnek ez alkalommal bemutatni. Mivel azonban e terjedelmes kézirat nem pusztán styláris formulákból, hanem legnagyobb részében valóságos levelekből áll, melyek első sorban ugyan a magyarországi ferenczrendiek azon időbeli történetére vonatkoznak, de második sorban hazánk történeti és míveltségtörténeti viszonyaihoz nyújtanak nagyérdekű adalékokat, czélszerűnek találtam annak ismertetését két részre felosztani és pedig úgy, hogy jelen közleményben adom a formuláre bibliographiai leírását, a jövőben pedig tartalmi méltatását.

* * *

Ismeretes a tudományos irodalomban a középkori levelezők (formularia) történeti, jogtörténeti és míveltségtörténeti fontossága. Régi szokás levén a hivatalos levelezéseket és köziratokat bizonyos meghatározott szabályok szerint ünnepélyes formákban kiállítani, e formulákat a középkorban egyesek külön munkába összegyűjtötték, mely munka aztán az illető cancellária hivatalos formuláréját képezte. A legrégibb formuláregyűjtemények melyek a középkorból ránk maradtak: Cassiodorusnak Libri Variarum című munkája a VI-ik, s Markulf szerzetes formulái a VII-ik századból. E kérdésnek a külföldön tekintélyes irodalma van, elsőrendű történettudósok foglalkoztak vele, s főleg Palacky,¹⁾ Rockinger,²⁾ Wattenbach³⁾ és Sickel⁴⁾

¹⁾ Ueber Formelbücher überhaupt und die böhmischen insbesondere. — Abhandlungen der kön. böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften. Prag. 1843 II. köt. 219. és 1848 V. k. 1. l.

²⁾ Ueber Briefsteller und Formelbücher des 11. bis 14. Jahrhunderts München 1861, 1863. — Quellen zur bayerischen u. deutschen Gesch. IX. k.

³⁾ Ueber Briefsteller des Mittelalters. Archiv für Kunde österreichischer Geschichtsquellen XIV. k. 29—94 l.

⁴⁾ Die Urkundenlehre der Karolinger. Bécs 1867. I. 109—184. l.

annyira kimerítették azt, hogy Voigt¹⁾ már 1863-ban méltán mondhatta: »hogy igen nehéz e kérdésről valami újat mondani.

A hazai irodalomban Kovachich Márton György foglalkozott e kérdéssel tüzetesen. Nagy fáradsággal összegyűjté különböző korból a magyarországi cancelláriai praxisra vonatkozó formulárékat s ezeket »*Formulae Solennes Styli in cancellaria curiaque regum foris minoribus ac locis credibilibus authenticisque Regni Hungariae olim vsitati*« című munkájában Pesten, 1799-ben tette közzé.

Ez volt a hazai irodalom ezen ágában az első úttörő és alapvető munka. Nem szenved kétséget, hogy az azóta napfényre került újabb adatok tartalmát jelentékenyen bővíteni fogják, de el kell ismernünk, hogy megjelenésekor a tudomány színvonalán állott, s még ma is az egyedüli nagyobb szobású munka a mit e nemben birunk.

E munkában a XIV. századtól kezdve egész 1776-ig 23 formulárét találunk felsorolva. Ezek közül Kovachich 3at teljes szöveg szerint közöl, 12öt a formulák rubricái szerint ismertet, 8at pedig csak egyszerűen felemlít mint olyat, melynek létezéséről van tudomása.

Ezek között a legrégibb ²⁾ a XIV. századból származik, s a Nagy Lajos uralkodása alatt dívott közjegyzői formulárékat ál-

¹⁾ Das Urkundliche Formelbuch des königl. Notars Heinrichs Italicus aus der Zeit der Könige Ottokar II. und Wenzel II. von Böhmen Archiv für Kunde österr. Geschichtsquellen. 1863. XXIX. köt. 1. l.

²⁾ Nem szenved kétséget, hogy ősünk midőn a keresztyén civilizációt elfogadták, egyéb intézményekkel együtt a cancelláriai praxist is a külföldről vették át. Mily formák befolyása alatt történt ez, vajon a német, olasz, francia vagy a cseh cancelláriai praxis volt nálunk kezdetben mérvadó és mennyiben alkalmazkodott ez későbbben a nemzet geniusához, ennek felderítését a jövőendő buvárlatoktól várjuk. Annyit mindenesetre okleveleink világos szövegéből következtethetünk, hogy már az árpád-házi királyok idejében az ország egyházi, politikai, jogi és törvénykezési viszonyainak megfelelő cancelláriai praxissal kellett bírnunk. ha nem is maradtak ránk ez időkből hivatalos formulárek. Régi királyi könyveinkkel (Libri Regii) együtt a cancelláriai hivatalos levelezők is elvesztek, s Nagy Lajos »*Ars notarialis*«-án kívül régebbi magyarországi levelezőt még ma sem ismerünk. Még a XV. században is, sőt a XVI.-dikban egészen a mohácsi vészig fölötté ritkák a magyarországi levelezők. Nekem

litja élénk. Címe: »Ars notarialis formularia seu sub Ludovico I. Rege Hungariae conscripta. Szerzője ismeretlen. Eredetije a bécsi cs. udvari könyvtár DCI. jegyű XIV. századi latin codexében a 104—139 leveleken foglaltatik.¹⁾

Ezután a »Stylus Cancellariae Mathie I. Hungariae Regis« című formuláré következik, mely ismeretlen szerzőnek hihetőleg 1464-ben szerkesztett compilációja. Tárgyalja a Mátyás király cancelláriájában használni szokott formulákat. Eredetije a pécsi püspöki könyvtár egy XV—XVI. századi codexében őriztetik.²⁾

Időrendben a harmadik Nyirkállay Tamás 1476-ból származó gyűjteménye, mely az előbbihez hasonlóan a Mátyás király cancelláriájában szokásban lévő formulákat állítja egybe. Ez valamennyi között a legterjedelmesebb, s mint autograph codex a

---

háromról van tudomásom, melyek a Kovachich gyűjteményében fölvéve nincsenek. Az egyik: »Collectio formularium in foro Judiciali regni Hungariae olim usitatorum sub Elisabetha et Sigismundo Hungariae Rege.« XVI. századi kézirat a bécsi cs. udvari könyvtárban; a másik: János pécsi püspök rövid formuláriuma 1464-ből; (kiadta Koller a pécsi könyvtár egy kéziratából V. k. 205—219 l.) a harmadik: Demetrii de Nyás Vicarii generalis Formularium Ecclesiae Strigoniensis 1520-ból az esztergomi főegyházmegyei könyvtárban. (Említi Kovachich »Repertorium expeditionis litterariae« című jelenleg a múzeumi könyvtár tulajdonát képező kéziratában Cod. Mss. lat. 139. fol. 226 l.) A külföldi nevezetesebb formulárék, melyekben magyarországi vonatkozású levelezések nagyobb számban jönnek elő a következők: Kuncunda cseh királyné formulárkönyve a XIII. századból. Kiadta Palacky »Abhandlungen der kön. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften.« 1843. II. I. Rudolf és I. Albrecht formulárkönyve a XIV. századból. Kiadta Palacky ugyanitt. Egy levelező I. Rudolf és I. Albrecht idejéből. Erlangeni XIV. sz. kézirat. Kiadta Dr. Stobbe az Archiv für österreichische Geschichtsquellen etc XIV. köt. 305—378 l. Henricus Italicus kir. közjegyző oklevél formulája II. Ottokár és II. Wenzel idejéből. Kiadta Dr. Voigt János Archiv f. öst. Gesch. XXIX. köt. 1 l. — Liber Cancellariae Stanislai Ciolek. A lengyel királyi cancellária levelezője a hussita mozgalmak idejéből. Kiadta Dr. Caro I. az Archiv XLV. köt. 321—544 és LII. köt. 1—274 l.

¹⁾ Kovachich Formulae solennis styli I l.

²⁾ U. o. V. l.

pécsi püspöki könyvtárnak egyik kiváló dísze. Czíme: *Thomae de Nyirkálló Stylus cancellariae sub Mathia Corvino.*¹⁾

Hasonlóképen a pécsi könyvtár azon codexében, mely a Mátyás korabeli 1464 i. stylust foglalja magában, találjuk a II. Ulászló király uralkodása alatt divott cancellariai formulákat ismeretlen szerzőtőlösszegyűjtve. E gyűjtemény tartalmát rubrikák szerint közli Kowachich a IV. helyen a következő czím alatt: »*Rubrica formularum styli Wladislai II. in Cod. Mss. Bibliothecae Quinque ecclesiensis comprehensi*»²⁾

Az ötödik formulare II. Ulászló és II. Lajos királyok cancellariai praxisát foglalja magában s szintén ismeretlen szerző munkája. Eredetijéről Kowachich nem emlékezik meg, s így sem iratási idejét sem lehelvét nem ismerjük. Czíme: »*Formularium sub Wladislao II. et Lud. II. Regibus Hungarie potissimum conscriptum complectens formulas expeditionum cancellariae regiae insertis pluribus diplomatibus realibus.*»³⁾

A hatodik Báchy Ferencz II. Ulászló titkárának formulájára, melyet Istvánfi Miklós, Ruttkay András és mások folytattak, s mint autograph kézirat jelenleg az egri érseki könyvtárban van, hova Szirmay Antal gyűjteményéből került. Ennek tartalmáról azonban Kowachich semmi említést nem tesz.⁴⁾

E hat codexben birjuk Kowachich által összeállítva a magyarországi középkori formulare-irodalmat; a többi 15 minta későbbi idők termékei s mint ilyenek jelen értekezésünk keretébe nem tartoznak.

A középkor és az újkor közé van ékelve a magyarországi sz.-ferenczrendiek 1532—1535-ből való latin levelezője, melyet Kowachich nem ismert, de mely egykorú kéziratban maradt ránk.

E kéziratot van szerencsém most részletesen bemutatni.

A kézirat a XVI. század első felében, körülbelül 1535 után három különböző, de egykorú, kéz által latin nyelven van

¹⁾ Kowachich *Formulae solennis styli* VIII. l.

²⁾ U. o. XXVIII. l.

³⁾ U. o. XXXI. l.

⁴⁾ U. o. CCV. l.

írva. Fehér hártya kötése valószínűleg a múlt századból származik. Magassága 15 szélessége 10 centimeter. Elején végén csonka s jelenleg 243 illetőleg 235 beírt papírvélelből áll. E kétféle számozás onnan ered, hogy a levelek, mikor a kéziratot utoljára kötötték, már régebben meg voltak számozva, s így kerültek a mostani borítékba. Mivel pedig a kézirat a régi számozás szerint jelenleg a 8. levéllel kezdődik s a 243-ikkal végződik, elejéről tehát 7 s végéről nem tudni hány levél hiányzik, leveleinek száma a régi számozás szerint 243 az új szerint pedig, ha a régi 8-ik levelet most elsőnek vesszük, 235-ből fog állani. Én ismertetésemben a régi számozáshoz ragaszkodom, s közleményem folyamában a levélszámoknál mindig arra fogok hivatkozni.

A kézirat írásbeli jelleme: cursiv minuscule, három különböző, bár egykorú kezekre valló, írással. A sorok száma laponként 27—32 között váltakozik. A szövegben egykorú javítások vagy jegyzetek nincsenek. A felírások nagyjából miniummal írvák; a hol pedig fekete felírások vannak, a rubricator ezeket vörössel festette ki. Általában a vörös szín a codexben nagy szerepet játszik; custos vagy más féle egykorú jelzések azonban a leveleken sehol sem láthatók. A quaterniókat tehát meg nem állapíthatjuk. Magyar nyelvemléket sem találtam a szövegben.

A kézirat különben jó karban van. A hiányzó részeket le számítva majdnem teljes épségében van meg. A meglevő ép levelek között mindössze csak négy levél csonka; a többi levelek vízfoltosak ugyan, de a szövegnek sehol semmi baja. Könyvkötői rendellenességekkel azonban e kéziratban is találkozunk. Több helyütt egyes levelek részint fel vannak cserélve, részint hiányoznak, úgy hogy a szöveg némely helyeken hézagokat mutat. De e hézagok már megvoltak, mielőtt a kéziratot utoljára kötötték volna, mert a levelek régi számozása, a felcserélt vagy hiányzó levelekre való minden tekintet nélkül szakadatlanul foly. Ily levél sőt egész quaternio felcserélések a középkori kéziratokban éppen nem ritkák.

¹⁾ Erről tanúskodnak a számjegyek régi vonásai s a vágás által a lapszéleken okozott betű- és számcsontok.

A kézirat provenienciájáról csak annyit tudunk, hogy a szentantali ferenczrendiek könyvtárából került a budapesti ferencziek gyűjteményébe.

Van ugyan a borítékán egy signatura, mely kis fehér papir szeleten 360. számmal van jelölve, de hogy melyik könyvtaré legyen az? azt meghatározni nem tudjuk. Annyi azonban kétségtelen, hogy a kézirat a magyarországi sz.-ferenczrendiek használatára készült.

Mi lehetett egykorú címe, nem ismerjük. Az első és utolsó levelek, melyeken a könyv címe szokott kitéve lenni, a kéziratból hiányzanak. A boríték hátára egy mult századi kéz azt írta ugyan: »Epistolae scriptae a vetusta manu cujusdam . . . .«, de ezt, mint önkényest, valódi címnek el nem fogadhatjuk. Használó indokból nem fogadjuk el azon címet sem, melyet egy másik mult századi kéz a szöveget megelőző második tiszta levélen e három szóban foglalt össze: »Liber Epistolarum Scriptarum.« Hanem a kézirat tartalmát tekintve azt tartom, hogy az a magyarországi ferenczrendiek hivatalos formuláréja, vagyis levelezője, mely azon leveleket tartalmazza, melyeket a rend a hazai egyházi és világi hatóságokkal, és egymással való hivatalos érintkezésekben 1532—1535-ben váltott. És pedig alakja után ítélve kézi levelező, (manuale) mely régibb és egykorú formulákból és levelekből valószínűleg oly célra készült, hogy azt könnyű szerrel lehessen zsebben hordani, s adandó alkalommal használni. Szerzőjét nem ismerjük. Tekintve azonban, hogy a kéziratban három különböző írás létezik, azt hiszem, hogy három egykorú egyén compilálta, kik minden valószínűség szerint magyarországi ferenczrendiek voltak.

Valószínűleg ők voltak a codex másolói is.

A formularé szövege két tiszta makulatur levél után a 8-ik levéllel kezdődik. Elejéről tehát 7 beirt levél hiányzik; de ezek már akkor sem voltak meg mikor a codexet utoljára kötötték. Most a »valet diu suam negare egestatem« szók képezik a szöveg kezdő sorát, mely a pesti convent egy XVI. századi évnélküli levelének folytatása. Ezután a kézirat 243 levelén keresztül következnek a különböző levelek és levélminták 1520—1535-ig, és a 243b levélen: »bene valetate in domino iesu christo« szavakkal megszakadnak, a hol a codex végződik. A 23. és 24. levél között,

továbbá a 85. és 86. 90. és 91. 97. és 98. 100. és 101. 102. és 103. 104. és 105. 106. és 107. 114. és 115. 134. és 135. 173. és 174. levelek között hézagok vannak, a mennyiben a könyvkötő a leveleket, vagy elcserélte, vagy tévesen kötötte egymás mellé, miáltal a szöveg tartalma szenvedett.

A 103. levél félig a 186., 187. és 196. levelek kis részben csonkák. A kiányzó részeket tiszta papírral pótolja.

A t. olvasó tájékoztatására alább egész terjedelmében adom a kéziratban foglalt levelek és formulák rubrikáit azon sorrendben, a mint egymásután következnek.

Most még a levelek és formulák természetéről kívánok né, melyeket elmondani.

Az kétségtelen, hogy a kézirat a magyarországi ferenczrendi előljáróknak 1532—1535 között folytatott levelezéseit foglalja egybe. Az előljárókhoz tartoztak ez időben: a minister provincialis generalis, minister provincialis Hungariae, vicarius provinciae, custos custodum, custos custodiae, vicecustos, visitator a gvardian és a vice gvardian. Ezek írták a leveleket, s ezek számára készült a levelező.

A levelek könyörgő, üdvözlő, köszönő, vigasztaló, kérő, korholó, ajánló, meghívó, panaszló, fegyelmi, gazdasági és más természetűek, s a magyarországi ferencziek akkori szervezetét, a hazai társadalom majdnem minden rétegetével folytatott sűrű érintkezéseit, és fejlett cancelláriai praxisát a maga valódiságában tüntetik fel. A szerzet levelezést folytatott a pápával, a királlyal. érsekekkel, püspökkel, nádorral, erdélyi vajdával, kamara gróffal, fő- és alispánokkal, káptalanokkal, lelkészekkel, más szerzetekkel, egymás között, a patronusokkal, confraterekkel, terciariusokkal és másokkal. Levelezései első sorban a ferenczrendiek történetére vonatkoznak, de az egyes levelekben elszórt egykorú adatok hazánk azon időbeli történetéhez és műveltség-történetéhez oly becses anyagot szolgáltatnak, hogy azokat egy külön tanulmányban lesz szerencsém, más alkalommal bemutatni.

Magáról a levelezőről megjegyzem még, hogy az megfelel azon kellékeknek, melyeket a tudomány a középkori formulárekra nézve megállapított.

A levelek nem szoros chronologiai rendben, nem is mindenhol tárgyak szerint, hanem majd a külső formák, majd pedig a compilerok önkénye szerint következnek. Így például II.

Lajos király egy levele a pápához 1520-ból, mely a legrégibb keltezett levél a codexben, a 195^a -ik levélen egy 1534-ben kelt levél után következik, holott ezt már több 1535-ben kelt levél megelőzte. A levélírók és címzettek személynevei legnagyobb részben ki vannak hagyva s N. betűvel pótolva. Legtöbb helyen a keltezési hely és év is hiányzik. Ha a Palacki ¹⁾ által a középkori formulárekra nézve felállított theoriát a mi levelezőnkre alkalmazzuk, azt találjuk, hogy az általa csoportosított 4 osztály mindegyikéből találunk itt formulákat.

Ezek legnagyobb részben valóságos levelek, melyeknek összegyűjtésekor a compilerok majd a levélírók és címzettek személyneveit, majd pedig a keltezési helyneveket és éveket hagyták ki. Vannak azonban oly levelek is, melyek a valódi levél minden kellékét bírják. Ismét vannak mások, melyek csupán száraz formulákat tartalmaznak, változatos bevezetésekkel (arenga) clausulákkal, suprascripciókkal és címzésekkel.

Ha azt vizsgáljuk, hogy a magyarországi szent ferenczrendiek melyik tartományáé volt e levelező, azon minden kétséget kizáró eredményre jövünk, hogy a Salvatorianusoké. Ez elnevezés fordul elő a provincialisok címei között, s ezt bizonyítják a formulárekban megnevezett akkori zárdák, melyek egytől egyik a Salvatorianusok birtokában voltak. ²⁾ Tudvalevőleg az Üdvözítőről nevezett ferencziek a bosna-argentínai provinciából keletkeztek, midőn 1444-ben mint külön magyarországi vicariatus ettől elváltak. 1517-ben X. Leo pápa alatt lett a vicariatusból provincia, mely 1523-ban az Üdvözítőről címzett nevezetet nyerte. E tartomány birta a XV–XVI. században a pesti zárdát is, mely most a Marianusoké.

Van-e az Üdvözítőről nevezett ferenczrendi tartomány — mint Kovachich is mondja — gazdag levéltárában vagy évkönyveiben valami nyoma annak, hogy e formuláret valamikor birta volna, avagy létezik-e a magyar- és erdélyországi ferenczrendiek

¹⁾ Ueber Formelbücher überhaupt und die böhmischen insbesondere. Abhandlungen der böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften. Prag, 1845. II. Bd. 219 l.

²⁾ Fridrich. Historia provinciae Hungariae ordinis minorum S. Francisci strictioris observantiae SS. Salvatoris. Cassoviae 1759 I. 26–30 l.

gyűjteményeiben általában ehhez hasonló XVI. századi kézirat, arról felvilágosítást adni nem tudok. Mindenesetre kíváncsok volna ez irányban a nyomozásokat megindítani.

Arról sincs tudomásom, hogy ezen formulárét, melyet a ferenczrendiek Marianus — tartománya irodalmunknak megőrizett, tudósaink közül felhasználta-e valaki? — Vándorlási történetét nem ismerjem; de alig hiszem, hogy boldogemlékü tudósaink közül Kaprinay, Hevenessi, Pray, Cornides, Kovachich, gróf Batthyányi Ignác vagy Jankovich ne birtak voltak róla tudomással. A kéziratban szórványosan előforduló jelzések mutatják, hogy egyes leveleit valaki már régebben használta. Arról azonban nincs tudomásom, hogy irodalmunkban valaki tüzetesen ismertette volna.

A főtitkarendő könyvtárnok úr említette ugyan előttem, hogy a kéziratot egy alkalommal dr. Somogyi Károly esztergomi kanonok úrnak megmutatta, de hogy ismertette-e ez valahol tüzetesen annak nyomára nem jöhett.

A kézirat mindenesetre érdekes mint formuláré, és érdekes mint leveles könyv, mert oly időből maradt ránk, melyből hasonló írásműveket a hazai irodalomban vajmi keveset ismerünk. Mindenesetre figyelemre méltó körülmény, hogy míg a magyarországi püspökségek, káptalanok, hiteles conventek és más, történeti szerepet játszó szerzeteseinktől alig maradt ránk a középkorból valami nevezetesebb ilyenmü emlék, addig a kolduló Ferenczrendi szerzet régi cancelláriai praxisát a maga teljes valóságában birjuk a budapesti ferencziek codexében megőrizve.

Megjegyzem még, hogy ezen kéziraton kívül még három XV—XVI. századi kézitról van tudomásom, melyek a magyarországi salvatorianusok provenienciájával bírnak.

Ezek közül kettő a gr. Batthyányi-féle könyvtárban van Gyulafehérvárott. Címök »Constitutiones Familiae hungariae fratrum Minorum de Hungaria« 1499—1505 8-r. 101 l.¹⁾ továbbá: Quaedam annotationes ex cronica fratrum minorum in duobus Regnis videlicet Bosne et Hungariae habitantium; necnon Blasii de Zalca et continuatorum eius cronica fratrum minorum de observancia Bosne et Hungariae.« Ez utóbbit kiadta Toldi Analectáiban 213—315 l. A harmadik kéziratnak, »Constitutiones provincie hungarie fratrum scilicet minorum S. Francisci de Obser-

¹⁾ Valószínűleg Laskó Osvát munkája. Fridrich I. 14.

vancia» a czíme. Czíme a XVI. századan Sónáron s jelenleg a müncheni kir. könyvtár birtoka. (Cod. lat. Mon. 9071 saec. XVI.) E kéziratból adott ki 1879-ben Keinz Frigyes »Zwei alte Ungarische Texte aus einer Handschrift der k. Bayer. Hof- und Staatsbibliothek« cím alatt két magyar nyelvemléket s értekezésében a latin kéziratot részletesen ismertette.

Fölötte kívánatos volna, hogy ezen négy kézirat, mely a magyarországi ferenczesek történetéhez nagybecsű adatokat szolgáltat,¹⁾ egy külön munkában kiadassék. Addig azonban tájékozásul álljanak itt a budapesti ferenczrendiek formuláréjának rubrikái, melyek ily sorrendben következnek:

8a levél (folio): A pesti convent egy évnélküli XVI. csonka levele »valet suam portare egestatem« mondaton folytatva.

8a–9a l: Epistola supplicatoria pro piscibus procurandis. Ex adusto conventu, év nélkül.

9a l: Petuntur pisces procurari. Hely és év nélkül.

9b l: Epistola supplicatoria ex parte piscium. H. és é. n.

9b–10a l: Epistola supplicatoria pro rethe. H. és é. n.

10a, b l: Alia epistola ad idem. Datum Waradini, é. n.

10b–11b l: Epistola supplicatoria pro vino. H. és é. n.

11b–12a l: Epistola supplicatoria pro socio consolabili et honesto ac discreto. H. és é. n.

12a, b l: Epistola, ut munus accipiatur grato animo et tandem oracionem petit. Ex Zanto é. n.

13a, b l: Sequitur epistola supplicatoria. Ex Zalard in vigilia nativitatis deifere virginis marie Anno gracie 1532.

13b–14a l: Laudatoria epistola supplicatoriaque simul. H. és é. n.

14a–15a l: Regraciatoria epistola supplicatoriaque simul. Ex loco nostro de n. é. n.

15a, b l: Epistola conqueritoria et supplicatoria. H. és é. n.

15b–16b l: Regraciatio et supplicatio pro oleo. H. és é. n.

16b l: Regraciatio et supplicatio pro lardis. H. és é. n.

17a, b l: Beneficiorum regraciatio et supplicatio pro oracionibus petendis et fundendis. Ex pesth in festo Beatorum philippi et iacobi apostolorum, Anno gracie etc.

¹⁾ Hol a levél évszáma kitéve nincsen, ott az iratásra nézve 1535 utáni idő a keltezésre pedig a szövegből kipuhatulandó évszám értendő

18a l: Regraciatio beneficiorum et supplicatio pro elemosina pecuniaria. H. és é. n.

18b–19a l: Graciarum accio pro preteritis beneficys et supplicatio pro vino, melle, lardis et frumento ac alys etc. H. és é. n.

19a, b l: Epistola regraciatoria et supplicatoria. H. és é. n.

19b–20b l: Supplicatoria pro vestitura epistola. H. és é. n.

20b–21a l: Epistola supplicatoria pro griseo habituque. H. és é. n.

21a–22a l: Epistola supplicatoria pro griseo. Ex pesth post festum ducis emerici die iouis. Anno christi 1532.

22a, b l: Alia epistola supplicatoria pro griseo. Datum in conventu nostro Strigoniensi, é. n.

22b l: Epistola supplicatoria pro griseo. H. és é. n.

23a l: Ad idem Breuis epistola. Ex loco nostro, é. n.

23a–23b l: Epistola supplicatoria pro habitu. H. és é. n.

24a l: Csonka levél, adhuc supersit et ubi sit kezdettel. H. és é. n.

24a, b l: Epistola supplicatoria ad visitatorem, vt perscrutetur de veritate facienda de deposicione gwardiani. H. és é. n.

25a, b l: Sequuntur epistole regraciatorie et qualiter gracie sunt agende. H. és é. n.

25b–26b l: Beneficiorum regraciatio. H. és é. n.

26b l: Epistola regraciatoria pro munere. H. és é. n.

26b–27a l: Epistola ejusdem materiae pro beneficio. H. és é. n.

27a, b l: Epistola regraciatoria. H. és é. n.

27b l: Graciarum actio pro dispositione griseorum. H. és é. n.

28a l: Causa Veniam petendi. H. és é. n.

28a l: Qualiter gracie sunt agende. H. és é. n.

28b l: Beneficiorum regraciatio. H. és é. n.

28b–29a l: Epistola ejusdem materie regraciatoria. H. és é. n.

29a l: Epistola ejusdem materie optima. H. és é. n.

29b l: Graciarum actio pro hospitalitate. H. és é. n.

30a l: Regraciatio. Ex Ozora, 1533.

30a, b l: Epistola regraciatoria pro vino et frumento. Ex Ozora, 1533.

31a l: Beneficiorum regraciatio. Ex Ozora, 1533.

31b–32a l: Epistola ejusdem materie. Ex Ozora, é. n.

32a, b 1: Epistola regraciatoria pro lardis. Ex Ozora, Anno gracie, 1533.

33a 1: Epistola ejusdem materie breuior. Ex Ozora, 1533.

33a, b 1: Alia de eadem materia. Ex Ozora, é. n.

33b–34b 1: Alia ad idem prolixior. H. és é. n.

34b–35a 1: Regraciatoria epistola optima. Ex Ozora, é. n.

35a, b 1: De eadem materia. Ex Ozora, 1533.

35b–36a 1: Epistola ejusdem materie. Ex Ozora, é. n.

36a, b 1: De eadem materia. H. és é. n.

36b–37a 1: Graciarum actio pro griseo. H. és é. n.

37b 1: Epistola regraciatoria. H. és é. n.

37b–38a 1: Alia ejusdem materie. Ex Ozora, feria secunda post dominicam primam quadragesime, Anno gracie 1533.

38b 1: Alia ejusdem materie epistola. H. és é. n.

39a 1: Sequuntur epistole responsiue. Ex loco Ozore, é. n.

39a–40a 1: Alia epistola eiusdem materie. Ez Ozora, Anno gracie 1533.

40a–41b 1: Alia responsiua epistola. H. és é. n.

41b 42b 1: Alia epistola responsiua breuior. Ex Ozora, 1533.

42b 1: Alia epistola responsiua brevis. H. és é. n.

42b–43a 1: Epistola Responsiua de carpentarijs. H. és é. n.

43a, b 1: De eadem materia breuior. Ex Kwssal é. n.

43b 1: Alia epistola ex precedenti materia. H. és é. n.

44a, b 1: Alia responsiua epistola. H. és é. n.

44b 1: Alia responsiua brevis. Ex loco nostro, é. n.

44b 1: Ad idem brevis. H. és é. n.

45a 1: Sequuntur epistole eredencionales. Quarum prima est hec. H. és é. n.

45a, b 1: Alia epistola eredencionalis. Ex Ozora, é. n.

45b 1: Alia epistola eredencionalis. Ex conuentu Bu densi, 1533.

45b–46a 1: Alia eiusdem materie. H. és é. n.

46a 1: Alia de eadem materia. Ex loco nostro de n. 1533

46b 1: Alia in minori forma. H. és é. n.

46b 1: Alia ejusdem materie. H. és é. n.

46b–47a : Alia de eadem materia. Ex Pesth. é. n.

Epistola eredencionalis. H. és é. n.

47a 1: Alia de eadem materia optima. H. és é. n.

47a, b 1: Alia de eadem materia, cum clausula. H. és é. n.

48a, b 1: Sequuntur epistole gratulatorie. H. és é. n.

48b 1: Alia epistola ejusdem materie. H. és é. n.

49a, b 1: Alia epistola gratulatoria. H. és é. n.

49b - 50b 1: Alia epistola gratulatoria optima. Ex loco

Ozore, 1533.

50b-51a 1: Alia epistola ejusdem materie. Ex loco nostro

Ozore, é. n.

51a, b 1: Epistola jocosa sew consolatoria. H. és é. n.

51b : Alia epistola ejusdem materie. H. és é. n.

51b-52a 1: Alia de eadem materia jocosa. H. és é. n.

52a, b 1: Alia epistola consolatoria siue iocosa. H. és é. n.

52b-53a 1: Epistola consolatoria. H. és é. n.

53a, b 1: Alia epistola consolatoria. H. és é. n.

53b-54a 1: Alia epistola ejusdem materie. Ex loco nostro

Ozore, é. n.

54a-55a 1: Alia epistola ejusdem materie. H. és é. n.

55a, b 1: Epistola consolatoria et faceta ad patrem visitatorem. H. és é. n.

56a 1: Epistola predicatori causa solacj. H. és é. n.

57a, b 1: Sequuntur epistole lamentatorie. H. és é. n.

57b-58a 1: Alia epistola ejusdem materie. H. és é. n.

58a 1: Alia de eadem brevior. H. és é. n.

58a, b 1: Alia epistola lugubris. H. és é. n.

58b 1: Alia brevis. H. és é. n.

58b-59a 1: Alia epistola ejusdem materie. Ex Ozora, Anno gracie, 1533.

59b 1: Narratur obitus fratris. H. és é. n.

59b - 60a 1: Alia epistola ejusdem materie. Ex conuentu nostro Waradiensi, die septima novembris. Anno dni 1534.

60a-61a 1: Alia ejusdem materie breuior. Ex loco nostro, é. n.

61a, b 1: Vocacio gwardianorum ad capitulum prouinciale. H. és é. n.

62a 1: Discretis ad capitulum patribus. H. és é. n.

62a 1: Vocacio eorum, qui non erunt de consistorio H. és é. n.

62b-63a 1: Epistole euocatorie. eorum, qui erunt in consistorio. H. és é. n.

63b–64a 1: Alia epistola ejusdem materie. Két clausulával.
H. és é. n.

64b 1: Ad consulendum vocans. H. és é. n.

64b–65a 1: Alia epistola Breuior. H. és é. n.

65a, b 1: Vocatoria ad prouinciam alicujus prelati epistola.
H. és é. n.

65b 1: Alia eiusdem materie. Ex Kwssal, é. n.

65b–66a 1: De eadem materia. H. és é. n.

66a, b 1: Alia ad prouinciam ministri. Ex loco nostro,
de n. 1534.

66b–67a 1: Vocatoria epistola prelati H. és é. n. Két clau-
sulával.

67a, b 1: Epistola responsiua ad prefata. H. és é. n.

67b–68a 1: Epistola vocatoria de fratre fugituo et apostata.
H. és é. n.

68a, b 1: Epistola pro novicys recipiendis ad ordinem.
H. és é. n.

68b 1: Alia ad idem brevior. H. és é. n.

68b–69a 1: Alia epistola de eadem materia. H. és é. n.

69a 1: Alia precedenti similis H. és é. n.

69a, b 1: Alia epistola ad idem. H. és é. n.

69b 1: Alia ad idem. H. és é. n.

69b–70a 1: Alia de eadem materia. H. és é. n.

70a, b 1: Alia eiusdem materie. H. és é. n.

70b 1: Quando mittit prelatus ordinem intrare volentem ad
locum. H. és é. n.

70b–71a 1: Quando pater minister mittit aliquem ad locum
vel conventum vt ad ordinem recipiatur. Ex loco nostro de
Kwssal, 1534.

71b 1: Sequuntur epistole de vestitura. H. és é. n.

71b 1: Alia ad idem brevior. H. és é. n.

71b–72a 1: Alia ad idem epistola. H. és é. n.

72a 1: Alia epistola de vestitura. H. és é. n.

72a, b 1: Epistola de eadem materia. H. és é. n.

72b–73a 1: Alia epistola de griseis. H. és é. n.

73a, b 1: Alia ad idem brevis epistola. Ex loco nostro de
Kwssal, Anno gracie 1534.

73b 1: Alia ad idem. H. és é. n.

74a 1: Epistola de griseis Brevis. Hely nélkül, 1534.

75a 1: Sequuntur epistole de procuracione alicuius rei. Ex oco nostro de n. Anno gracie 1534.

75b 1: Epistola de procuracione granorum lini et olei. Hely nélkül, 1534.

76a 1: Epistola de procuracione vestimenti secularis. Ex loco nostro de n. V. die mensis novembris, Anno gracie, 1534.

76b–77a 1: Sequuntur Epistole reprehensivae H. és é. n.

77a 1: Postulatur subsidium Strigonii ex beata virgine xx die februarii, Anno gracie 1534.

77b 1: Postulacio subsidii ad capitulum. H. és é. n.

78a 1: Epistola quod Capitulum sit abbreviatum ad dominicam terciam.

78a, b 1: Epistola utrum capitulum provinciale debeat prorogari ad penthecosthes Ex Gyula és nélkül.

78b–79a 1: Epistola quod provinciale capitulum est prorogatum ad penthecosthes. H. és é. n.

79b–80a 1: Epistola quod capitulum provinciale est prorogatum ad penthecosthes. H. és é. n.

80a, b 1: Epistola de incertitudinibus capituli provincialis. H. és é. n.

81a 1: Epistole de muneribus mittendis. H. és é. n.

81b 1: Alia epistola de munere. Ex desolato loco és nélkül.

81b–82a 1: Alia ad idem. H. és é. n.

82a b 1: Alia epistola pro munere. H. és é. n.

82b 1: Vel sic alio modo, cum clausula. H. és é. n.

83a 1: Epistola excusatoria. Ex Kwssal, 1533.

84a 1: Responsio ad prefata. H. és é. n.

84a 1: Epistola regraciatoria pro munere H. és é. n.

84b–85a 1: Alia epistola ad idem. H. és é. n.

85b–86a 1: Epistola regraciatoria pro munere. H. és é. n.

86a, b 1: Epistola ad tribulatos. H. és é. n.

86a–87b 1: Epistola ad consolandum tristem super mortem alicuius optima. In conventu nostro de n. 1533.

87b–88b 1: Epistola ad consolandum tristem super mortem fratrum optima. H. és é. n.

88b–89a 1: Epistola ad consolandum tristem super combustionem locorum. H. és é. n.

- 89b—90b 1: Epistola ad consolandum tristes. H. és é. n.
 90b—91b 1: Ad consolandum infirmos epistola. H. és é. n.
 91b—92b Epistola compassiva ad consolandum infirmum optima. H. és é. n.
 92b—93a 1: Alia Epistola compassiva. H. és é. n.
 93a, b 1: Epistola ad aliquem ne contristetur super mortem patris. H. és é. n.
 94a, b 1: Futuro ministro generali ac diffinitoribus H. és é. n.
 94b—95b 1: Epistola ad capitulum provinciale pro eo vt gwardianum et aliquot fratres mittatur ad combustum et desolatam claustrum. H. és é. n.
 95b—96a 1: Alia epistola vt locus acceptetur. H. és é. n.
 96a, b 1: Alia commissario curie. H. és é. n.
 96b—97a 1: Comendaticia ad Italiam euntibus. H. és é. n.
 97a, b 1: Epistola Commendaticia. H. és é. n.
 97b—98a 1: Commendaticio nunciorum. H. és é. n.
 98a, b 1: Alia ejusdem materie. H. és é. n.
 98b 1: Alia ad idem. H. és é. n.
 98b—99a 1: Alia epistola promissiua. Ex loco nostro de Zantho, 1534.
 99a, b 1: Venie postulacio. H. és é. n.
 99b 1: Alia epistola ad idem. (Csonka.)
 100a, b 1: Exhortacio ex parte visitationis (sic.) H. és é. n.
 100b—101a 1: Epistola exhoruatoria vt fratres mittantur ad loca magis thuciora ne interficiantur a pessimis thurcis. H. és é. n.
 101a, b 1: Epistola de eadem materia. Ex loco nostro de n. anno gracie 1534 finis.
 102a 1: Csonka kezdetű levél. H. és é. n.
 102b—103a 1: Obvia vt in comitiva magnifici constituatur. H. és é. n. (Csonka.)
 103a, b 1: Alia epistola reprehensi . . . . . distribucione e . . . . . H. és é. n.
 103b—104a 1: . . . . . indigencia scribendi. H. és é. n.
 104a, b 1: Alia vocacio ad capitulum; a végén csonka.
 105 a 1: Ad idem a custode obvia optima. H. és é. n.
 105a, b 1: Obvia custodis pro certis negociis expediendis. H. és é. n.

105b l: Litterae obuiales a guardiano pro negociis conventus vel loci disponendis. H. és é. n.

106a l: Ad idem pro necessitatibus et negociis conventus vel loci disponendis. H. és é. n.

106a, b l: Obvia pro disponendis necessitatibus. H. és é. n. XX^a die augusti.

106b l: Obvia pro necessitatibus loci disponendis. H. és é. n.

106b l: Obvia pro questa vinaria procuranda et facienda. H. és é. n.

107a l: Csonka levél év és hely nélkül.

107a l: Obvia de variis necessitatibus disponendis. H. és é. n.

107a, b l: Ad idem. H. és é. n.

107b l: Obvia pro negociis expediendis. H. és é. n.

107b l: Obvia ad idem optima. H. és é. n.

108a l: Littera obvialis pro ductore commissario per provinciam deputato. H. és é. n.

108a, b—106a l: Sequuntur litterae confraternales et primo a generali ministro date. Datum Lugduni tempore generalis capituli é. n.

109a, b—110a l: Littere confraternales a ministro provinciali date. H. és é. n.

110a, b l: Littere confraternales magnifico domino. Datum in loco nostro de n. é. n.

110b—111a l: Alia ad idem alicui egregio domino. Datum in conventu de n. 2^a die Marcj é. n.

111a, b l: Littere confraternales pro Religiosis. H. és é. n.

111b—112a l: Littere confraternales archydiacono et canonico. H. és é. n.

112a l: Ad idem plebano et Vicearchydiacono. H. és é. n.

112b—113a l: Littere confraternales notabilibus personis viduis. Datum in loco nostro de n. die XII. maj, é. n.

113a, b l: Ad idem matronis viduis vel virginibus littere confraternales. H. és é. n.

113b l: Alia ad relictas et virgines. H. és é. n.

113b—114a l: Ad idem matronis. H. és é. n.

114a l: Littere confraternales pro Kalendos. H. és é. n.

114a, b l: Ad idem mulieribus vel viris. H. és é. n.

115a, b l: Csonka levél. H. és é. n.

116a, b l: Littere confraternales a custode. H. és é. n.

116b - 117a l: Sequuntur littere obviales pro fratribus clericis ad quatuor tempora destinandis. H. és é. n.

117a, b l: Alia forma pro suscipiendis ordinibus. H. és é. n.

117b—118a l: Alia forma pro suscipiendis dyaconatus ordinibus. H. és é. n.

118a l: Alia forma breuior ad idem. H. és é. n.

118a, b l: Ad quatuor tempora pro suscipiendis sacris acolitatus et subdiaconatus ordinibus. H. és é. n.

118b l: Obvia ad quatuor tempora pro suscipiendo sacro presbiteratus ordine. H. és é. n.

118b l: Ad idem felirással biró csonka levél. H. és é. n.

119a l: Obvia Transferendi cantorem. H. és é. n.

119a, b l: Obvia commendaticia vel commendatiua Guardiani vel alterius fratris. H. és é. n.

119b—120a l: Obvia commendaticia de subsidio vinario ex alia custodia. H. és é. n.

120a, b l: Littere obviales ad alias custodias pro mendicatione et necessitate conventus. H. és é. n.

120b l: Alia littera mendicatoria brevis. H. és é. n.

120b—121a l: Obvia mittendi fratres ad aliam custodiam. H. és é. n.

121a l: Littera obvialis ministri fratribus transferendis in C. H. n. 1533.

121b l: Alia ad idem ex parte ministri associans fratrem. H. és é. n.

121b l: Littere obviales ex parte ministri ad aliam custodiam. H. és é. n.

121b l: Alia similis priori ad diversa loca. Datum in loco capitulari é. n.

121b—122a l: Alia ad aliam custodiam. H. és é. n.

122a l: Obvia vt frater associatus eat ad aliam custodiam. H. és é. n.

122a l: Alia obvia ut associatus eat ad aliam custodiam. H. és é. n.

122a l: Alia similis prioribus pro infirmario. H. és é. n.

122a, b l: Obvia vt frater in societate occurrenti se conferat ad aliam custodiam moraturus. H. és é. n.

122b 1: Sequuntur Littere obviales a custode fratribus ad diversa loca. H. és é. n.

122b–123a 1: Alia eiusdem materie ad diversa loca. H. és é. n.

123a 1: Alia obvia fratribus ad diversa loca. H. és é. n.

123a 1: Ad idem. H. és é. n.

123a 1: Ad idem. H. és é. n.

123a, b 1: Obvia ad diversa loca. H. és é. n.

123b 1: Obvia seniori patri vt eat ad locum in societate. Bude, év nélkül.

123b 1: Obvia fratribus ad locum propter regis illac adventum. H. és é. n.

123b–124a 1: Obvia fratribus ad tempus ob presenciam Regis. H. és é. n.

124a 1: Obvia vt frater possit ire de contratis ad alium locum. H. és é. n.

124a 1: Littere obviales pro associando fratre ad alium locum sew conventum ex parte custodis. H. és é. n.

124a 1: Alia ad idem. H. és é. n.

124a, b 1: Alia pro associando fratre. H. és é. n.

124b 1: Alia de associando fratre ad locum. H. és é. n.

124b 1: Obvia comitandi sew associandi fratrem ad locum. H. és é. n.

124b–125a 1: Obvia ad comitandum vel associandum fratrem de mandato R. patris ministri. H. és é. n.

125a 1: Alia eiusdem materie ad comitandum fratrem. H. és é. n.

125a 1: Alia ad idem priori similis. H. és é. n.

125a 1: Alia de associando fratre in alium locum. H. és é. n.

125a, b 1: Alia ad idem ad locum sue residencie reversuro. Strigonii, é. n.

125b 1: Obvia pro associando predicatore ad aliam custodiam. H. és é. n.

125b 1: Littere obviales comitandi sew associandi novicios in alium locum. H. és é. n.

125b 1: Alia pro associando fratre nouicio, csonka levél. H. és é. n.

126a 1: Csonka levél h. és é. n.

126a, b l: Pro scandalo sedando obvia alicui fratri quem dicunt seculares a fratribus interfectum. H. és é. n.

126b l: Obvia pro reportandis sarcinalis. H. és é. n.

126b l: Obvia fratribus venientibus ad novum locum. H. és é. n.

127a l: Ad aliam custodiam uel custodias. H. és é. n.

127a, b l, Licencia fratribus inquietis ire ad aliam provinciam quamcumque. H. és é. n.

127b l: Obvia generalis ministri pro reversuris ad provinciam natuam. H. és é. n.

127b—128a l: Littera obvialis generalis ministri pro fugitivo reversuro ad provinciam natuam. H. és é. n.

128a, b l: Littera testimonialis ministri provincialis pro licenciando ad ministrum seu custodem alterius provincie cuiuscumque. H. és é. n.

128b l: Alia testimonialis pro simili. H. és é. n.

128b—129a l: Littere obviales ad visitandam ecclesiam sancte marie de angelis porciunculam. H. és é. n.

129a, b l: Obvia ad visitandum sepulchrum alicuius Sancti. H. és é. n.

129b—130a l: Alia ad idem similis priori. H. és é. n.

130a l: Alia ad idem. H. és é. n.

130a, b Conceditur licentia visitandi aliquem locum. H. és é. n.

130b l: Littere obviales pro visitandis parentibus. H. és é. n.

130b—131a l: Alia obvia priori similis. H. és é. n.

131a l: Alia ad Idem brevis. H. és é. n.

131a, b l: Licencia genitorem infirmum visitandi. H. és é. n.

131b l: Obvia genitricem infirmam visitandi. H. és é. n.

131b—132a l: Littere obviales pro visitandis parentibus. H. és é. n.

132a l: Littere obviales pro consanguineis reuisendis. H. és é. n.

122a, b l: Alia eiusdem materie. H. és é. n.

132b l: Alia ad idem. H. és é. n.

132b—133a l: Littera obvialis pro fratribus revisendis. H. és é. n.

133a l: Conceditur licentia repatriandi pro consanguineis reuisendis. H. és é. n.

133a, b l: Alia eiusdem materie. H. és é. n.

133b l: Conceditur licentia repatriandi pro quibusdam negociis disponendis. H. és é. n.

133b-134a l: Csonka levél, h és é. n.

134a, b l: Alia similis priori pro traducendis Griseis ex aliena provincia. H. és é. n.

134b l: Alia eiusdem materie. H. és é. n.

134b-135a l: Obvia custodis pro griseis mittendis. H. és é. n.

135a l: Alia eiusdem materie de novo sacerdote. H. és é. n.

135a, b l: Obvia fratrem vterinum visitandi. H. és é. n.

135b l: Conceditur licentia accedendi et eundi ad locum aliquem causa recreacionis. H. és é. n.

135b l: Obvia ad Balneum. H. és é. n.

136a l: Forma transferendi sorores. H. és é. n.

136a, b l: Translacio sororis terciarie ad prefecturam. Csonka levél, h. és é. n.

137a, b l: Sequuntur littere obedienciales et primo pro commissario ad generale capitulum. H. és é. n.

137b-138a l: Pro discreto capituli generalis. H. és é. n.

138 a b l: Alia obvia pro discreto. H. és é. n.

138b-139a l: Alia ad generale capitulum pro discreto. H. és é. n.

139a l: Alia ad capitulum generale. H. és é. n.

139a, b l: Ad provinciam generalis ministri ante capitulum generale. H. és é. n.

139b-140a l: Obvia ad provinciam generalis ministri. Ex conventu pesthiensi, év nélkül.

140a-141a l: Littere obviales generalis ministri ad provincialem ministrum. Datis in loco nostro de angelis é. n.

141a, b l: Alie littere eiusdem generalis ministri. H. és é. n.

141b-142a l: Infrascriptio litterarum ad capitulum generale. — Suprascriptio ad generale capitulum patribus.

142a, b l: Obvia custodiatu vel littere pro custode instituto H. n. 1535.

142b-143b l: Obvia commissariatus dum videlicet custos vel gwardianus instituitur commissarius ad aliqua loca. H. n. 1535.

143b-144b l: Obvia dum gwardianus instituitur commissarius ministri ad aliquem locum. H. és é. n.

144b—145b l: Obvia vicecustodiatu tempore capituli generalis. H. n. 1535.

145b—146a l: Obvia pro vicecustode electo. H. és é. n.

146a, b l: Obvia pro vicecustode electo. H. és é. n.

146b—147a l: Alia obvia ad idem. H. és é. n,

147a, b l: Clausula pro custode infirmo. H. és é. n.

147b l: Clausula de custode defuncto. H. és é. n.

148a, b l: Sequuntur littere guardianatus. H. n. 1535.

148b—149a l: Littere pro commissariatu ad aliqua providendum in loco aliquo. H. n. die XII. maj anno gracie 1534.

149a, b—150a l: Sequitur institutio guardiani per depositionem alterius propter demerita. H. n. 1534.

150a, b l: Obvia pro deposicione alicuius guardiani propter demerita. H. n. 1534.

150b—151a l: Substitutio guardiani per mortem. H. és é. n.

151a l: Super mutacione guardiani. H. és é. n.

151a l: Super mutacione guardiani per resignationem. H. és é. n.

151a l: Ad idem. H. és é. n.

151b—152a l: Obvia pro institutione viceguardiani per patrem ministrum. H. és é. n.

152a, b l: Quando custos de mandato ministri habet instituere viceguardianum. H. és é. n.

152b—153a l: Quando custos habet instituere viceguardianum in aliquo loco. H. és é. n.

153b—154b l: Sequuntur littere obviales pro visitatore. H. n. 1535.

154b—156a l: Littere visitatori pro eligendo discreto ad capitulum. Datum in conventu nostro pesthiensi 3-a die februarii anno domini 1534.

156a—157a l: Informacio pro visitatore qui alias non fuit visitator. H. és é. n.

157a 158a l: Alia informacio de punctis ad capitulum importandis. H. és é. n.

158b l: Visitaciones importande ad capitulum secundum constitutiones.

158b—159a l: Nota in consistorio dicitur confiteor ante electionem ministri novi.

159a, b l: Substitutio visitatoris per mortem. H. és é. n.

159b–160a l: Sequuntur littere obviales pro electo discreto ad capitulum provinciale. H. és é. n.

160b–161a l: De eodem discreto alio modo. H. és é. n.

161a, b l: De discreto in minori forma. H. és é. n.

161b–162a l: De eodem discreto obvia. Ex loco nostro de n. die 2-a augusti 1534.

162a, b l: Littere obviales fratribus ad capitulum provinciale transmittendum. Datum in conventu budensi anno restaurate salutis 1533.

162b–163a l: Alie littere obviales fratribus ad capitulum provinciale mittendis. H. n. die 20-a februarii 1535.

163a, b l: Alia ad Idem Datum in nostro conventu waradiensi penultima die februarii Anno gracie 1535.

163b–164a l: Alia ad Idem. H. és é. n.

164a–165a l: Alia obvia fratribus ad capitulum. H. és é. n.

165a, b l: Littere obviales pro predicatore mittendo Regi vel alicui principi. H. és é. n.

165b l: Ad Idem. H. és é. n.

165b–166a l: Obvia pro confessore mittendo alicui principi. H. és é. n.

166a, b Obvia pro predicatore alicui episcopo vel magnati mittendo. H. és é. n.

166b 167a l: Obvia quando alicui magnifico domino mittitur predicator. H. és é. n.

167a, b l: Obvia predicatori ad bellum. H. és é. n.

167b–169a l: Alia obvia ad expeditionem contra thurcas. H. és é. n.

169a, b l: Obvia pro predicatore de . . . H. és é. n.

169b–170a l: Littere obviales ad idem. H. és é. n.

170a, b l: Ad Idem. H. és é. n.

170b–171a l: Obvia ad contratas pro confessione audienda. H. és é. n.

171a, b l: Obvia quando predicator mittitur alicui conventui. Datum in conventu nostro n. Anno 1535.

171b–172a l: Obvia ad mittendum predicatorem alicui conventui vel parochiali ecclesie. H. és é. n.

172a, b l: Obvia predicatori ad conventum post recessum gwardiani ad capitulum provinciale. H. és é. n.

172b—173a l: Obvia ad mittendum patrem postulatam ad aliquam provinciam. H. és é. n.

173a l: Obvia pro fratre ut eat ad aliam provinciam ad tempus et maneat in societate confessoris regine. H. és é. n.

173a, b l: Obvia fratribus ad curiam Romanam. H. és é. n.

173b l: Alia ad curiam mittenda. H. és é. n.

173b l: Obvia pro griseis mittendis ad aliam provinciam. Csonka levél, h. és é. n.

174a, b l: Littere obviales vt fratres ire debeant ad loca tuciora ne capiantur a turcis pessimis. H. és é. n.

174b—175b l: Obvia vt fratres fugiantur ne capiantur a turcis. H. és é. n.

175b—176a l: Ad idem in minori forma. H. n. 3a die augusti Anno salutis 1535.

176a, b l: Alia ad idem. H. és é. n.

176b l: Obvia ob rabiem thurcarum fugitivo fratri vt revertatur ad locum suum. H. és é. n.

177a, b l: Obvia inquisitoria de scandalis. H. és é. n.

177b—178a l: Alia obvia inquisitoria de scandalis. H. és é. n.

178a l: Obvia fratribus ad provinciam ministri provincialis mittendis. H. és é. n.

178b l: Littere obviales ad presenciam Reverendi patris ministri mittendis. H. és é. n.

178b—179a l: Alia similis priori ad presenciam ministri. H. és é. n.

179a l: Obvia pro deferendis litteris ad ministrum vel custodem. Clausula ad Idem. H. és é. n.

179a l: Littere obviales adeundi patrem ministrum provincie. H. és é. n.

179b l: Conceditur licencia eundi ad patrem ministrum. H. és é. n.

179b l: Alia ad Idem. H. és é. n.

179b l: Alia eiusdem materie. H. és é. n.

179b—180a l: Ad idem. H. és é. n.

180a l: Littere obviales fratribus mittendis ad presenciam custodis pro negociis conventus siue loci. H. és é. n.

180a b l: Alia ad presenciam custodis obvia. H. és é. n.

180b l: Obvia vocatoria ad presenciam custodis. H. és é. n.

180b l: Vocat custos fratrem ad sui presenciam. H. és é. n.

180b l: Alia eiusdem materie. H. és é. n.

180b–181a l: Ad Idem cum clausula. H. és é. n.

181a l: Obvia pro litteris vel custodis deferendis sew mittendis ad gwardianum. H. és é. n.

181a l: Obvia pro litteris ministri deferendis ad gwardianum. H. és é. n.

181a, b l: Littere obviales pro infirmis fratribus mittendis ad medicos. H. és é. n.

181b l: Alia ad Idem. H. és é. n.

181b–182a l: Alia priori similis. H. és é. n.

182a l: Alia obvia mittens fratrem ad medicos. H. és é. n.

182a l: Alia obvia pro pluribus fratribus ad medicos. H. és é. n.

182a, b l: Alia ad idem pro pluribus fratribus. H. és é. n.

182b l: Ad idem singulari persone manum ledenti. Strigonii ex conventu sancte marie tercia die maÿ, év nélkül.

182b–183a l: Alia eiusdem materie. H. és é. n.

183a l: Alia ad Idem optima. H. és é. n.

183b l: Obvia ad medicos pro oculorum infirmitate. H. és é. n.

183b l: Alia eiusdem materie. H. és é. n.

183b–184a l: Littere obviales pro infirmis locum mutandis. H. és é. n.

184a l: Ad idem obvia pro mutacione æeris. H. és é. n.

184a l: Alia obvia pro mutacione æeris. H. és é. n.

184b l: Littere obviales fratribus infirmis ad balneum. H. és é. n.

184b l: Alia ad Balneum obvia. H. és é. n.

184b–185a l: Alia ad idem. H. és é. n.

185a l: Littere obviales pro artificibus. H. és é. n.

185a, b l: Alia ad Idem. H. és é. n.

185b l: Alia obvia pro pluribus artificibus. H. és é. n.

185b l: Ad idem clausula. Négy különböző clausula. H. és é. n.

186a–187b l: Sequuntur littere Supplicatorie ad papam pro canonizacione beati patris fratris Johannis Capistrani ex parte

patris ministri. Bude Ex Sancto Johanne Siue ex conventu Sancti iohannis Anno gracie 1534. *Infrascriptio*: Eiusdem vestre Sanctitatis orator et Seruus fr. Nicolaus de n. ordinis Minorum Regularis minister prouincie hungarie Saluatoris. *Suprascriptio*: Sanctissimo domino nostro pape leoni X. pontifici maximo domino semper graciousissimo.

187b - 188b 1: Littere ad papam pro canonisatione suprascripti patris capistrani ex parte dominorum capitularium. H. és é. n. 189a. b 1: Ad idem in minori forma. H. és é. n.

189b - 190a 1: Supplicacio de eadem materia, H. és é. n.

190a - 191a 1: Alia supplicacio ad Idem. H. és é. n.

191a - 192a 1: Alia supplicacio de eadem materia. H. és é. n. *Infrascriptio*: Sanctitati vestre et vere obedientes filij iudex iuraticque cives ac communitas civitatis N. *Superscriptio*: sanctissimo in christo patri et domino domino leoni diuina prouidencia Sacrosancte romane ac universalis ecclesie pontifici maximo domino clementissimo.

192a - 194a 1: Littere ad papam ex parte patris ministri generalis. Quibus orat ne ad pontificium promoueatur. Ex loco de n. die y mentis may. Anno christi 1534. Eiusdem beatitudinis vestre obsequentissimus filius frater nicolaus de n. Minister generalis indignus ordinis minorum obseruancia minimus.

194a - 195a 1: Recommendacio Religionis. Datum in Regali ciuitate Budensi. Anno gracie 1534.

195a. b 1: Item clausula pro Recommendacione. Datum in ciuitate n. Anno gracie 1534.

196a - 198b 1: Epistola ad papam ex parte Regis Hungarie. Quibus petit vt Regno suo subsidio sit. Ex castro nostro budensi kalendis decembris Anno gracie, 1520. Eiusdem vestre sanctitatis de uotus filius ludouicus hungarie Bohemie Sclauonie Croacie Rex.

198b - 199b 1: Littere pro canonizatione beati patris iohannis capistrani ad reverendissimum dominum Nicolaum tituli Sancte Anastasie presbiterum cardinalem ex parte patris ministri prouincie hungarie Ex conventu nostro pesthiensi 4a die augusti Anno gracie 1534. *Infrascriptio*: Eiusdem vestre Reuerendissime dominationis capellanus fr. Nicolaus de n. minister prouincie hungarie.

199b 200a l: Tituli cardinalium. Pluribus cardinalibus suprascriptis. De eisdem tituli.

200a–201a l: Littere ad Reverendissimum patrem et dominum nicolaum tituli Sancti laurencii presbyterum cardinalem et sedis apostolice de latere legatum ex parte patris ministri et provincie tocius hungarie fratribus. Quibus petitur ne fratrem apostatam ad episcopatus culmen promoueri paciatur. Ex conventu nostro n. tercia die Marcÿ Anno gracie 1534. Eiusdem vestre Reverendissime de capellani Minister et ceteri fratres ordinis minorum Regularis observancie provincie hungarie Salvatoris.

201a–202a l: Littere ad Archiepiscopum Supplicatorie pro piscibus et regraciatorie pro beneficiis. Ex conventu n. Anno gracie 1534.

202a l: Tituli et superscriptio archiepiscoporum. Reverendissimo domino domino Nicolao archiepiscopo Strigoniensi etc. domino meo colendissimo. Alio modo: Antistiti optimo patri presulum bene merenti. episcoporum principi. Sanctimonie studioso patri patrum. nullius sapiencie inexperti, grauissimo patri. presulatus tutori, episcopatum asylo, metropolis rectori, episcoporum prefecto dignissimo.

202a, b l: Supplicacio pro frugibus. H. és é. n.

203a, b l: Alia supplicacio ad archiepiscopum pro piscibus et vino. H. és é. n. Infrascriptio és Suprascriptio.

203b–204a l: Supplicationes breves ad archiepiscopum. H. és é. n.

204a, b l: Alia supplicacio brevis. Wysegrad é. n.

204b l: Alia supplicacio pro piscibus Ex loco nostro de n. Anno gracie 1534.

205a–206a l: Forma pro presentandi fratribus episcopo dyecesano et si opus fuerit litteras pro mendicatione petendi. Ex conuentu nostro, é. n.

206a, b l: Supplicacio querulosa ad episcopum contra plebanum fratres nostros persequentem. H. és é. n. két clausulával.

207a, b l: Epistola ad episcopum regraciatoria et ex parte cuiusdam fenilis. H. és é. n.

207b–208a l: Epistola ad episcopum in qua supplicatur pro frugibus et vino. H. és é. n. Superscriptio: Reverendissimo do-

mino domino paulo episcopo vaciensi vel alteri domino meo generosissimo. Infrascriptio: Eiusdem vestre Reverendissime d. capellanus fr. nicolaus de t. et t. ordinis minorum Regularis observantie.

208a, b 1: Supplicaciones breves ad episcopos. H. és é. n.

208b 1: Alia supplicacio pro vino et oleo. H. és é. n.

208b—209a 1: Alia supplicacio eiusdem materie. H. és é. n.

209a 1: Supplicacio ad episcopum pro vino et oleo. H. és é. n.

209a, b 1: Supplicacio ad episcopum vt nostra privilegia custodire et custodiri facere dignetur inviolabiliter. H. n. Anno gracie 1535.

209b—210a 1: Littere ad prepositum vt predicatorem sibi missum hilari vultu acceptet. H. és é. n.

210a—211a 1: Epistola ad eundem prepositum regraciatoria de vino et supplicatoria pro tritico ac venie postulacio de perdicione boum. Ex loco nostro de n. é. n. Infrascriptio: Eiusdem vestre R. d. deuotus filius fr. petrus. Supra Scriptio: Reuerendo in Xto patri et domino petro de n. generali commissario totius ordinis premonstratensis in regno hungarie et preposito de n. dignissimo ac bene merito domino suo colendissimo atque obsequentissimo.

211a 1: Abbatibus eodem modo scribitur vt prepositis. Doctoribus vero canonicis sic scribitur: Superscriptio: Venerabili et egregio domino nicolao de n. utriusque iuris doctori et canonico ecclesie Strigoniensis domino sibi fauorabilissimo ac fidelissimo.

211a—212a 1: Epistola ad aliquem canonicum. H. és é. n.

212a 1: Plebano sic scribitur: honorabili domino iohanni de n. plebano parochialis ecclesie pestiensis domino sibi fidelissimo atque colendissimo.

212a 1: Abbatibus sic scribitur: Reverendo in Christo patri et domino petro. observando in tali monasterio presidi integro sacrorum morum plenissimo Sanctimonie deditissimo. talis ecclesie vel abbacie primario monachorum bene merenti prefecto pie sue fidei custodi domino suo colendissimo.

212a 1: Doctoribus canonicis sic scribitur. Venerabili et egregio domino petro de quinque ecclesiis utriusque iuris doctori et canonico ecclesie strigoniensis domino sibi precolendissimo ac

fauorabilissimo. vt prius eciam scripsi in precedenti folio de doctoribus canonicis.

212b—213b l: Sequuntur littere ad regem pro variis necessitatibus. Ex loco Wysegradiensi prenotato die prima mensis may 1535. Infrascriptio: Eiusdem vestre maiestatis capellani fr. n. de n. gwardianus ceterique fratres de loco n.

214a—215a l: Littere ad regem ut emulis et detractoribus aures non prebeat. Ex loco nostro de n. Anno gracie 1535. Infrascriptio: Eiusdem vestre maiestatis capellanus fr. n. de n. minister provincie. Suprascriptio: Serenissimo principi et domino domino iohanni regi hungarie excelentissimo domino suo graciosissimo.

215a l: Alia Superscriptio ad regem Hungarie: Serenissimo principi et domino Domino Johanni regi hungarie excellentissimo, domino suo graciosissimo. Vel sic: Serenissimo principi et domino, domino nicolao, dei gracia hungarie vel hungarorum regi excellentissimo atque graciosissimo et benignissimo.

215a l: Alia ad regem francie. Christianissimo ac potentissimo francorum regi illustrissimo domino suo beneficentissimo atque graciosissimo.

215a l: Imperatori romano scribitur sic: domino cesari faustissimo, augusto sacratissimo romanorum imperatori, inuictissimo christianorum regi, felicissimi augustalis impery protectori, pio benigno cesari atque pyssimo.

215a l: Alia alio modo. Domino Carolo, imperatori romanorum augusto. domino suo benignissimo atque pyssimo.

215b l: Tituli regum.

215b l: Supplicationes ad regem. Ex loco nostro de n., év nélkül.

216a, b l: Supplicacio ad regem pro elemosina ad reparationem claustrum et alyis vite necessarys. H. és é. n.

216b l: Alia supplicacio eiusdem materie. H. és é. n.

216b—217a l: Supplicacio quod elemosina pecuniaria deputata pro reformatione claustrum nondum restituta est. H. és é. n.

217a l: Supplicacio pro vestitura, oleo et piscibus. H. és é. n.

217b l: Supplicacio pro eo quod elemosinam a rege pro vestitura deputatam castellaneus non vult dare. H. és é. n.

217b—218b 1: Supplicacio vt rex defendere velit a maliuolis et persequentibus nos. H. és é. n.

218b—219b 1: Supplicaciones ad reginam pro vestitura et alys etc. H. és é. n.

219a 1: Alia supplicacio pro vestitura. H. és é. n.

219a, b 1: Supplicacio ad reginam pro reparacione et structura ecclesie tecture ipsius claustris et pro vestitura. Super scripcio. Serenissime principisse et domine. domine Anne dei gracia hungarie regine excellentissime, domine sue graciousissime vel benignissime. Infra scripcio. Eiusdem vestre celsitudinis seruitor deditissimus. fr. n. gwardianus de n.

219b 1: Alio modo. Eiusdem vestre majestatis capellani. fr. n. de n. gwardianus ceterique fratres de loco Wysegradiensi.

219b—220a 1: Sequuntur supplicaciones ad ducem vel marchionem et primo supplicatur pro vino et tritico. H. és é. n.

220a, b 1: Alia supplicacio pro victualibus et vestiture prouisione. H. és é. n.

220a 1: Supplicacio ad ducem vel marchionem vt testudines cooperiri faciat. Super scripcio: Illustri domino nicolao duci bozne, inclito domino gracioso. Illustri et magnifico domino petro marchioni brandenburgensi, domino suo gracioso vel obseruandissimo. H. és é. n.

221a, b 1: Sequuntur littere ad palatinum pro eo, vt recorderetur de C. C. florenis a Rege pro instauracione nostri claustris deputatis. (ex loco nostro penultima die maý.)

221b—222a 1: Alia epistola ad palatinum in qua eidem supplicatur, vt curam habeat de promissione regia specialem. H. és é. n.

222a, b 1: Alia epistola eiusdem materie. (ex conuentu nostro etc. penultima die maý) infrascripcio. Eiusdem vre spectabili et magnifice dominacionis capellanus, fr. petrus de n. gwardianus loci nostri etc.

223a 1: Supplicacio ad eundem palatinum vt supplicantibus patrocinari dignetur. (ex loco Wysegradiensi.)

223a—224a 1: Sequuntur littere ad Wayuodam transiluanensem. In quibus supplicatur pro frugibus et Vino. H. és é. n.

224a, b 1: Epistola regraciatoria pro bobus concessis, et supplicatoria pro tritico. H. és é. n.

224b–225a 1: Supplicacio ad eundem Waýuodam pro frugibus. H. és é. n.

225a b 1: Sequuntur littere ad alios magnificos dominos et primores, agitur graciaram actio de beneficys. H. és é. n.

225b–226a 1: Supplicacio vt detur libera facultas in aquis piscandi et de Siluis ligna educendi, vt prius fuit concessum. H. és é. n.

226a, b 1: Epistola responsiua vt petitiones exaudiantur a ministro. H. és é. n.

226b 1: Graciaram actio et excusatio. H. és é. n.

227a, b 1: Alia epistola ejusdem materie ad patronum capituli futuri. H. és é. n.

227b 1: Supplicatur vt iusticia administretur. H. és é. n.

228a 1: Supplicatur vt iusticia administretur. H. és é. n.

228a, b 1: Supplicatur pro reformatione claustris, et quod credatur fratribus quidquid dixerint. (ex claustro etc.)

228b–229a 1: Supplicacio de Ablatorum equorum restitutione (ex claustro nostro etc.)

229a 1: Epistola gratulatoria de reoptentu castelli vel castris aut ciuitatis. (ex loco nostro de n.)

229a, b 1: Supplicacio pro tritico. H. és é. n.

229b–230a 1: Supplicacio pro piscibus et oleo. H. és é. n.

230a 1: Supplicacio pro eo, quod prouisor curie dicit se non posse elemosinam fratribus deputatam dare. H. és é. n.

230a, b 1: Epistola credencialis. (ex loco nostro de n. tercia die may, 1534.

230b–231a 1: Epistola regratulatoria et excusatoria. H. és é. n.

231a, b 1: Supplicacio pro frumento, piscibus, vino et oleo. H. és é. n.

231b 1: Sequuntur littere ad egregios dominos. Supplicatur vt promissum vsionem dignetur mittere. H. és é. n.

231b–232a 1: Supplicatur, vt Sales permittantur vendi. H. és é. n.

232a, b 1: Epistola de eo, quod Sales venditi sunt. Super scribeo. egregio domino petro de n. comiti camere salium pesthensis, domino Sibi honorando. H. és é. n.

232b—233a 1: Graciarum actio de beneficys impensis. H. és é. n.

233a 1: Graciarum actio de diligencia in litterarum instrumentalium procuracione et confectione et emendacione. H. és é. n.

233a, b 1: Supplicacio pro tritico optima. H. és é. n.

233b—234a 1: Supplicacio pro subsidio a rege deputato per thesaurium nondum soluto. H. és é. n.

234a 1: Littere Baronum et Egregiorum conjugibus primo graciarum accio. H. és é. n.

234a, b 1: Graciarum accio pro benefcys et supplicacio pro eguminibus et piscibus. H. és é. n.

234b—235a Graciarum accio pro beneficys. H. és é. n.

235a 1: Epistola regraciatoria pro bobus concessis. H. és é. n. Supra scripcio: Magnifice domine chaterine chaterine de thelegd (sic) consorti magnifici domini Stephani de bathor Waýuode transilvaniensi, domine sue beneficentissime vel graciose.

235b—236b 1: Supplicacio pro eo vt elemosina vinaria a patronis ordinata reddatur. H. és é. n.

236b 1: Littere viduis dominabus pro porcis. H. és é. n.

236—b237a 1: Alia epistola de eisdem viduis in qua supplicatur pro vino et frumento nec non cibo quadragesimali. H. és é. n. Super scripcio: Magnifice domine Anne de raska relicte condam magnifici domini Stephani de bathor. domine et patrone graciose. Alio modo: genereose domine Anne, Relicte egregy condam domino trinka, domine sue graciose vel in christo colende.

273b 1: Sequitur saluus conductus. pro vestitura disponenda, H. és é. n.

237b—238b 1: Supplicacio vt confrater ab omni exactionum solucione immunis et liber permittatur. H. és é. n.

238b—239a 1: Saluus conductus pro griseis, disponendis fratribus. H. és é. n.

239a, b 1: Saluus conductus vt confrater ab omni exaccionum solocione abire permittatur, qui portauit fratribus pannos et griseos. H. és é. n.

239b—240a 1: Saluus cnductus pro traducendis griseis ad necessitates fratrum. H. és é. n.

240a, b 1: Ad idem pro literis deferendis. H. és é. n.

240b—241a 1: Saluus conductus ex parte piscium. H. és é. n.

241a, b 1: Supplicatur vt duo vasa vini sine omni exaccione thelonaria importari permittantur. H. és é. n.

241b 1: Vt confrater ab omni exaccione theloniaria abire permittatur supplicacio. H. és é. n.

241b-242a 1: Saluus conductus pro conductione aliquae materiae ad fabricam claustris nostri. H. és é. n.

242b 1: Ad idem pro asseribus. H. és é. n.

242b-243a 1: Saluus conductus vt cum vino et frugibus sine solucione tributaria fratres abire permittantur. H. és é. n.

243a, b 1: Ut fratres permittantur abire pacifice absque recepcione cuiuslibet thelonij vel tributis. H. és é. n.

243b 1: Ad idem brevis. H. és é. n.

*   *

Ezzel a codex bibliographiai ismertetését befejeztem. Taltalmáról, mely a bibliographiai résznél sokkal érdekesebb, a jövő alkalommal.

Hazánkat Érdeklő Külföldi Szemle.

Ezen czím alatt folyóiratunkban új rovatot nyitunk meg, melynek célja: a magyar közönséget a külföldi könyvtárakban létező hungaricákról és a külföldi bibliographia hazánkat érdeklő nevezetesebb mozzanatairól, időhöz nem kötött közlések által tájékoztatni. A külföldi könyvtárak történetét, szervezetét és gyűjteményeit tanulmányozni, s az itt tapasztalt eredményeket, ha a hazai viszonyoknak megfelelnek, közkönyvtárainkban alkalmazni könyvtárnoki hivatásunkból folyó kötelesség. De mint magyar szakközlöny, melynek célját a hazai bibliographia és a magyarországi könyvtárak szabják meg, ezen szempontból a külföldi könyvtárakkal nem foglalkozhatunk. Ezek e helyütt csak annyiban tartoznak ráink, a mennyiben oly magyarországi vonatkozású kéziratok és ritka nyomtatványoknak vannak birtokában, melyek a hazai történetírás és irodalomtörténet tárgyát képezik. E szempontból tartoznak ide a külföldi bibliographia hazánkat érdeklő közlései is.

E közléseket felhasználni s az európai könyvtárakban elszórtan létező nevezetesebb hungaricákat megismertetni leendő, ez új rovat feladata. E célra készséggel megnyitjuk hasábjainkat azoknak, kiket hivatásuk vagy hivatalos foglalkozásuk e térre vezet. Jól tudjuk, hogy a külföldi hungaricák sorsa az illető könyvtárak sorsával szorosan összefügg, figyelemmel leszünk azért ezeknél minden oly mozzanatra, mely azokat a mi célunkhoz egy lépéssel közelebb vagy távolabb hozza. — Adni fogunk egyes külföldi könyvtárakról, könyvtárnokokról vagy más bibliographiai mozgalmakról rövid közléseket, de ezekben is mindig szem előtt tartjuk a hazai vonatkozást. Hiszszük, hogy törekvésünk ez irányban nem lesz eredménytelen,

s hogy vele szolgálatot teszünk az ügynek, melyért e rovatot létrehoztuk.

* * *

— **Negyven éves bibliographiai jubilaum Drezdában.** E rovatot nem kezdhjük méltóbban, mint Dr. Petzholdt Gyula úr, Albert szász király ő felsége könyvtárnoka- és titkos tanácsosának jubilaumával, mely folyó év elején a szász királyság metropolisában ment végbe. Ekkor ülte meg az európai híró bibliographus az általa 1841-ben alapított s azóta folytonosan szerkesztett »Neuer Anzeiger für Bibliographie und Bibliothekenwissenschaft« czímű bibliographiai folyóiratának 40 éves jubileumát, mely alkalomból a németországi és külföldi bibliographusoktól élénk óvációkban részesült. Mi utólagosan bár, de szívünk mélyéből csatlakozunk ezen óvációkhoz s folyóiratunk és a budapesti közkönyvtárak összes tisztviselői nevében üdvözljük ez alkalomból a veterán jubilanst, ki 40 évi bibliographiai pályafutása alatt lapjában nemcsak az általános, hanem a magyarországi bibliographiának is tett jelentékeny szolgálatokat. Folyóiratában, a magyarországi könyvtári és bibliographiai viszonyokról számos érdekes cikk látott napvilágot. Munkatársainak száma 40 év alatt 170-re szaporodott, kik a világ majdnem minden művelt nemzetéhez tartoznak. Ezek közt magyarországiak a következők: Csontos János, Kertbeni Károly, Körösy József, Kuncze Leo, Likavec János, Márky Sándor, Rómer Flóris és Tipray Tivadar. Okunk van tehát őt ünnepelni. Negyven év az ember életében is szép idő; de szebb és nagyobb egy folyóirat életében, főleg ha oly exclusiv tért művel, milyen a bibliographia. Petzholdt 40 évi szerkesztői pályafutása alatt derekasan megállotta helyét, a bibliographiai ismereteket előbbre vitte s lapjában oly kérdéseket oldott meg, melyekkel azelőtt nem igen foglalkoztak. Főérdeme, hogy lapját úgy szerkesztette, hogy ez mindig az általános bibliographia színvonalán állott, s a szakembert, laicust egyformán tájékoztatta a könyvtártan és bibliographia állásáról. Hatását a bibliographiai ismeretek terjesztésére kétségbe vonni nem lehet. Negyven év alatt két nemzedéknek mestere volt a bibliographiai ismeretek terjesztésében s alig van európai könyvtárakban könyvtár-tiszt, ki az ő munkáiból és szakfolyóiratából ne merített volna ismereteket. Ő valóban elmondhatja magáról: »Quadraginta annis

proximus fui generationi huic.« Negyven kötetből álló folyóirata egész kis könyvtárt képvisel, s a könyvtár- és bibliographiának valóságos codex diplomaticusa. Kivánjuk, hogy a bibliographusok e tisztes nestora érje meg friss erőben folyóiratának 50 éves jubileumát is. Üdvözljük őt még egyszer ad multos annos.

— **Reform a vaticáni könyvtárban.** Ismeretes a tudományos világban a római vaticáni könyvtár középkori kéziratainak gazdagsága. Az európai könyvtárak közül egy sem mérkőzhetik vele e tekintetben; magyarországi vonatkozású kéziratokban pedig csak a bécsi cs. udvari könyvtár mulja felül. Fényes kiállítású Corvin-codexeit ismerjük, de a többi hungaricákról csak felületes catalogusok nyomán van tudomásunk. Egyes nevezetesebb kézirateit tudósaink ugyan már felhasználták, de a legnagyobb részről még igen keveset tudunk. Ezért nagy örömmel fogadta minden tudománybarát XIII. Leo pápának azon fontos elhatározását: hogy a vaticáni könyvtár különböző catalogusainak kinyomatását elrendelte, s az előmunkálatok megtételére egy külön bizottságot nevezett ki, melynek élén Pitra és Hergenröther bibornokok, és Rossi régész állanak. E férfiak európaszerte ismert tudományos neve biztosítékot nyújt arra, hogy a Catalogusok a bibliographia színvonalán fognak állani. Bandini, Denis és Franciscus de Lictieriis hasonló munkái irányt adhatnak a nagyszerű vállalatnak, melytől, főleg ha a kéziratok provenienciájára, címerei és feljegyzéseire lesz tekintettel, a hazai történetírás és irodalomtörténet nagy eredményeket várhat. Az angol »Times« a pápa ezen fontos elhatározásáról külön vezércikkben emlékezett meg, s azt írta: hogy a tudományos világ azt ép oly élénk várakozással fogadja mint fogadná a netaláni hírt: hogy az alexandriai könyvtárt kiásták, vagy hogy a pompeji városi könyvtárt felfedezték. Mi nagy feszültséggel várjuk a kilátásba helyezett catalogus I. kötetének megjelenését.

— **Még egy Vitéz által javított codex.** A müncheni állami kir. könyvtárban újabban egy latin corvin-codexet találtak, mely a lapszéleken vörös jegyzeteket, javításokat és felírásokat tartalmaz. A codex címe: »Demosthenis Oraciones per Leonardum Aretinum traductae«, s a harmadrendű corvin codexek közé tartozik. Irodalmunkban ismeretes ugyan, de azt nem tudtuk,

hogy Vitéz emendálta. Ezt Fraknói Vilmos történészünk derítette fel, kinek számára könyvtárunk a codexet Münchenből meghozatta. Ismertetését legközelebb várhatjuk.

— A wolfenbütteli könyvtár elhanyagolt állapotáról újabb időben sok felszólalás történt a külföldi sajtóban. A 300,000 kötet nyomtatvány és 10,000 kéziratból álló nagybecsű könyvtár épülete ugyanis annyira rongált állapotban van, hogy télen a hólé, nyáron pedig az esővíz folyik be a kupolán keresztül a földterembe. A falak meg vannak repedezve s a barakmódra épült impozáns kupola mindennap beomlással fenyeget. Ezen kívül, nem önállóan, hanem házak közé építve lévén, a tűzveszélynek is van kitéve. Ezekről a mult nyáron magunk is személyesen meggyőződünk. E könyvtár sorsa bennünket is érdekel, mert 8 elsőrendű kétségtelen és 5 valószínű corvin-codex és számos becses magyarországi vonatkozású kézirat van birtokában. Megemlítjük itt, hogy boldogemlékü József nádor kezdeményezésére 1843-ban a Magyar Nemzeti Múzeum és a braunschweigi hercegi kormány közt tárgyalások folytak a wolfenbütteli corvin-codexek visszaszerzése céljából, de eredményre nem vezettek. Újabb időben a strassburgi és marburgi egyetemek tanárai kérvényt nyújtottak be ez ügyben a braunschweigi országos rendekhez, melyben a wolfenbütteli könyvtárnál tapasztalható bajok gyökeres orvoslását kérik. E petíció sorsa bennünket is érdekel, s Petzholdt Anzeigere nyomán (1880. II. füzet) közöljük a braunschweigi országos rendek erre vonatkozó határozatát a mint következik:

»Azon állandó kérvényi bizottság, melynek a strassburgi és marburgi egyetemek tanári karának beadványa véleményezés avagy szükség esetén más indítvány tétele végett fölterjesztetett, a következő határozati javaslatban állapodott meg: Mondja ki a magas országgyűlés, hogy a strassburgi és marburgi egyetemek tanári karának azon kérvényét, mely a wolfenbütteli hercegi könyvtár hiányainak megszüntetésére irányul, a kormány kiváló figyelmébe ajánlja azon kijelentéssel, hogy 1. Azon összegeket, melyek a könyvtári épület biztosítására és a környékéből reá háromszázható veszélyek elhárítására szükségesek, az országgyűlés kész megszavazni; 2. Készségesen elismeri egy új könyvtár építésének szükségét, mire nézve kéri

a hercegi kormányt, hogy ha nem is ezen, de a legközelebbi országgyűlésre javaslatot terjeszsen be; 3. Égető szükségnek tartja az országgyűlés, hogy a könyvtárban őrzött kéziratok jegyzéke elkészíttessék, s erre nézve a hercegi kormányt fölkéri a szükséges intézkedések megtételére; 4. Anélkül, hogy jelenleg az új művek beszerzésére szolgáló könyvtári alap fölemelését javasolná, ezt legközelebb megtenni kilátásba helyezi. A bizottság ezen 4 javaslatát, melynek előadója v. Schmidt-Phiseldeck, az e kérdésekben teljesen avatott tanácsos vala, a rendek gyűlése egyhangúlag elfogadta, sőt az épület biztosítása és ideiglenes megszilárdítására kért 19040 markot is megszavazta. A könyvtár áthelyezése Wolfenbüttelből Braunschweigba méltányossági szempontból elejtetett. «Ezen nagyfontosságú határozatot, mely a wolfenbütteli könyvtár sorsát biztosítani van hivatva, az ott létező nagybecsű hungaricák szempontjából, mi is örvendetes tudomásul vesszük.

— A Nemzeti Múzeum Könyvtára Dr. Abel Jenő, derék fiatal tudósunk használatára meghozatta a lipcei városi könyvtár két Janus Pannonius codexét. — Az egyik (Rep. I. nr. 80) állítólagos Corvin codex, mely később egy bizonyos Joh. Frid. Steinbach birtokába került, Plutarchus Apophthegmatainak Janus Pannonius által készített, mindeddig kiadatlan fordítását tartalmazza, de — sajnos — a 42-ik levél után csonka. Janus Pannoniusnak Mátyás királyhoz intézett ajánló levele kelt: Quinqueecclesiis Idibus Octobris 1467. — A másik hártya-codex (Rep. I. 98.) Janus Pannoniusnak néhány, már többször nyomtatásban is megjelent fordítását tartalmazza; névszerint: Plutarchus de negotiositate és quibus modis ab inimicis iuvari possimus. Demosthenesnek Philippus levele ellen való beszédét és egy részletet az Ilias hatodik énekéből a Galeotti Marciohoz intézett levéllel együtt. Ez utóbbi kézirat az előbbinél ugyan kevésbé becses, de az említett fordítások kiadásainak itt-ott csonka szövegét több helyen kiegészíti.

Vegyes közlemények.

— A Jordánszky-codex kiegészítő része Győrben. A napokban a budapesti napilapok a »Hazánk« győri lap után azon örvendetes hirt közölték, hogy Csemez József, győri kir. főigazgatósági tollnok ur egy XIV. századi ismeretlen magyar codexnek van birtokában, mely 25 negyedréttű papírlévléből áll, s két hasábos írásban sz. Jeromos egyik levelén s az előbeszédén kívül, az ó-szövetségi könyvekből: a Genesis I. könyvét a 4. fejezet közepétől kezdve és az Exodus I. és II. fejezetét foglalja magában. E hír a budapesti tudományos körökben általános érdeklődést szült s a Nemzeti Múzeum könyvtára azonnal megtette a szükséges lépéseket a codex megvizsgálása esetleg megvásárlása céljából. De addig is szükségesnek tartottuk utána kutatni a dolognak és constatálni: valjon a győri codex-töredék csakugyan egészen ismeretlen-e, avagy pedig csak valamely ismert codex elveszettnek hitt, de megkerült kiegészítő része? Nyomozásaink a következő eredményre vezettek. A középkorból ránk maradt magyar nyelvemlékek között csak három magyar codexet ismerünk, melyek ó-szövetségi biblia fordításokat tartalmaznak, úgymint: a Révay, Döbrentey és Jordánszky-codexeket. Ezek közül a Révay másképen bécsi codex: a Ruth, Judith, Dániel, Hozeás, Joel, Ámos, Abdiás, Jónás, Mikeás, Nahum, Habakuk, Szofoniás, Aggeus, Zacharias és Malakiás könyveit, továbbá a Makkabeusok I. könyvét foglalja magában. A Döbrentey-codexben csak az Eszter és Jób könyvei, Dávid zsoltárai és az Énekek Éneke vannak meg. E két codexet tehát combinációba nem vehettük. A Jordánszky-codex egybevetése azonban sok kilátással kecsegtetett. Ez a győrihez hasonlóan két hasábon van írva, alakját kis ívrétnek vagy nagy

negyedrétnek vehetjük s a Genesis első fejezetével kezdődik. Összehasonlítottuk tehát a Jordánszky-codex Toldy által kiadott részeit a győri codex-töredék ismertetésével, és azt találtuk, hogy Toldy kiadásában a Genesis a IV. caput közepén végződik, azontúl pedig egész az Exodus VI. fejezetének 7 ik verséig hézag következik, vagyis a Genesis IV. fejezetének közepétől egész az Exodus VI. fejezet 7-ik verséig terjedő rész hiányzik. — E hiányzó rész azonban majdnem teljesen meg van a győri töredékben, a mint erről a »Hazánk«-ban közlött ismertetésből meggyőződünk. Összehasonlítottuk még a Jordánszky codex azon két levéltöredékét is, melyek a Jankovich gyűjteményéből a múzeumi könyvtárba kerültek s az egybehangzó írásbeli jellem, felírások, felosztás és levélszámozásokból mindinkább valószínűbb lett előttünk, hogy a győri codex-töredék nem egyéb mint a Jordánszky codexnek kiegészítő része. E föltevésünket igazolta maga a codex töredék is, melyet a tulajdonos úr a könyvtár megkérésére szíves volt megtekintés végett hozzánk beküldeni. Eszerint a Jordánszky codexet most így rekonstruálhatjuk: a codex eredetileg sz. Jeromos leveleivel és proëmiumokkal kezdődött. E levelekből (epistolae) és proëmiumokból most csak egyetlen egy levél (folium) van meg, mely a szöveget közvetlenül megelőzi s egy levél vagy proëmiumtöredéket, sz. Jeromos levelét (folium) és előszót (aliud proëmium) foglal magában. E levél, folium) mely a codex előleveleihez tartozott s eredetileg számozva nem volt, most Csemez József úr tulajdona. A codex tulajdonképeni I. és II. levele, melyen a Genesis kezdődik, a Jankovich gyűjteményéből jelenleg a Múzeum birtokában van; a III. és V—XXV. levelek ismét Csemez úréi, a XXVI—XXVII. levelek még lappangnak valahol, vagy elvesztek, a XXVIII. levéltől kezdve a codex végeig, tehát a nagyobb rész az esztergomi főkapitánynak könyvtáráé. E három töredékből lehetne, a hiányzó előlevelek és a IV., XXVI. és XXVII. levelek hijával, egy teljes példányt összeállítani. Megjegyzem még, hogy a Jordánszky-codex, mint irodalmunkban ismeretes, 1516 és 1519-ben másoltatott, s hogy a győri töredék, mely azt kiegészíti, irodalmunkban ekkorig még ismertetve nincsen. Ennyit a napfényre hozott codex-töredékről most, többet a tárgyalások befejeztével. Végül köszönetünket fejezzük ki Dr. Szom-

bathy Ignác tanár úrnak, hogy ez érdekes nyelvemlékre a tudományos világ figyelmét felhívta.

— A Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtára újabban vásárlás útján két ritka magyar nyomtatvánnyal gyarapodott. Megszerezte ugyanis: Rudinai Frater János Lelki Szarandokságh című munkájának azon példányát, mely ekkorig Hollóssy Lajos nagyváradi könyvárusé volt, s melyet Szabó Károly Régi Magyar Könyvtárában 1602. sz. alatt ismertet. A könyv 32-rétű, elül, végül csonka. Megvannak benne az (A₂—A₇, B₁—Ee₃, és Ff₁—6. levelek) de teljesebb az egri példánynál, (A₂—Ee₃.) s a legjobban föntartott példány a mit ekkorig ismerünk. Szabó Károly szerint 1609 előtt nem jelenhetett meg. Megszereztük továbbá: »Lelki Fegyver-Haz Melyben Minden-féle Lelki, és testi ellenség meg egyőzésére erős fegyver készítetett. A' Meltosagos Czobor Szent Mihályi Groff Czobor Christina Asszony Ó Nagysága Költségével, minden hív és Isteni szerezettel buzgó léleknek örömére egybe szedetett« című munkát, mely 4-rétben Nagy-Szombatban, »Nyomtatott az Academiai Bőtűkkel, Hörmann János által 1700 Esztendőben.« E munka a címlapból 3 számozott és 1 számozatlan levélből és 200 lapból áll. Szabó Károly Régi Magyar Könyvtárában 1560. sz. alatt csak egyetlen egy példányt ismer, de címét csak a Rakovszky család könyvtárjegyzéke után idézi. Kudora Károly a »Könyv-Szemle« 1879, IV—V. füzetében közölte a Lontón levő eredeti példány után a könyv teljes címét, melyből tudjuk, hogy a Lelki Fegyverház a címlapból, 3 ajánló levélből és 200 lapból áll. A múzeumi könyvtárból a címlap és a 200. lap hiányzik, különben teljesen ép. De így is becses, mert ekkorig a második, bár csonka példány, a melyet ismerünk.

— Brandenburgi Katalin könyvtárnokának fizetése 1629—1630-ból. A »Történelmi Tár« 1880. január-márcziusi füzetében Dr. Marcali Henri úr, a külföldi könyvtárakból Regestákat közölt Brandenburgi Katalin és a Rákóczyak történetéhez. Eltekintve a levelek és utasításoktól, melyek Erdély ez időbeli történetéhez érdekes adalékokat szolgáltatnak, reánk názve csak egy »Consignatio universorum Conventionario-rum« című lajstrom bir becses, mely az udvartartáshoz tartozó udvari tisztviselők, tudósok, historykusok és művészek évi

dotációt sorolja fel. Ezek között találjuk Barsi Mihály könyvtárnokot is, ki 100 forint fizetést huzott. Az őt illető tétel a lajstromban így szól: »Barsi Mihalnak Bibliothicariusnak 100 frt.« Ugyanily fizetést húzott az »exactor, coadjutor,« a »Paticarius« és az egyik Scola mester is.

— **I. Apafi Mihály udvari nyomdászának convenciója.** Dr. Thallóczy Lajos, derék fiatal tudósunk »I. Apafi Mihály udvara« című becses értekezésében említést tesz a fejedelem egy »könyvnyomtatójáról« is, ki a számadáskönyv szerint egy ízben 60 tallért kapott. Báró Radvánszky Béla úr szíveségéből ez adatot kiegészíthetjük a fejedelem udvari népeinek convenció könyvéből, mely a gróf Bethlen család betleni levéltárában őriztetik. Ide igtatjuk a convenció teljes szövegét, melyből kitűnik, hogy nemes Veresegyházi Mihály, udvari nyomdász köteles volt az 1668. sept. 27-én megállapított convenció szerint a fejedelem számára felényi fizetésért dolgozni, az Articulusokat pedig ingyen nyomatni. A convenció teljes szövege így hangzik: »Conventio nobilis Michaelis Veresegyházi, typographi nostri, annus incipit 27 Septembris Anno 1668. — Lészen készpénz fizetése per annum másfél száz forint. — Ruházatára hét sing gránát posztó. Huszonöt kis köböl buzája. — Két negyvenes bora. — Fél köböl kásája. — Fél köböl borsó. — Három disznó. — Hat bárány. — Tizenhat itcze vaj, vagy itczéjeért 25 pénz. — Tizenhat itcze méz, vagy annak is itczéjeért 25 pénz. Azonkívül mikor számunkra munkálódik, felényi fizetést adunk, mint mások szoktak adni. Articulusokért pedig semmit nem adván neki, ajándékon tartozzék kinyomtatni. — Data in civitate nostra Alba Julia etc. Michael Apafi.«

— **Temesvári Pelbárt élete és munkái** cím alatt Szilády Áron jeles tudósunktól a M. T. Akadémia irodalomtörténeti bizottságának kiadásában kitűnő monographia jelent meg, mely 135 lapra terjedő füzetben Temesvári Pelbárt életét, korát, hatását és munkáit széles tudományos alapon, emelkedett felfogással, velős zamatos irányban ismerteti. A munka a nagyobb szabású irodalomtörténeti monographiák közé tartozik s megjeleneése irodalmunkra nézve nyereség. Az érdemes szerző egy aczélmetszetben közli Temesvári Pelbárt arczképét is, mely a

hírneves szónokot, írói pulpitusnál ülő helyzetben tünteti fel. E munka világos bizonyossága annak, hogy az alapos készség, széles tárgyismeret, lelkiismeretes nyomozás és művészi feldolgozás minden akadályt legyőz. Szerző felhasznált munkájában minden ekkorig ismert kútfőt, s a hol a kútfő cserben hagyta, ott a közvetlen forrásból merített, áttanulmányozta Temesvári Pelbárt munkáit, behatolt ezek szellemébe, s innét pótolta a kútfők hézagait. Munkája sok helyütt oly közvetlenséggel van írva, hogy azt hisszük, hogy magának Temesvárinak szavait olvasuk. Ezért munkája nem csak élvezetes olvasmány, hanem egyúttal nagybecsű kútfőtanulmány is, mely Temesvári Pelbárt alakját kortörténeti keretben minden oldalról megvilágítva állítja elénk. Itt találjuk Temesvári Pelbárt munkáinak bibliographiáját is, melyet az érdemes szerző nagy gondnal állított össze. Szóval az egész munka irodalmi nyereség, mely irodalomtörténetünk egy kevésbé ismert kérdését nemcsak határozottan előbbre viszi, hanem legnagyobb részben megoldja. Üdvözljük a szerzőt a hazai középkori irodalomtörténet mezéjén, az irodalomtörténeti bizottságnak pedig gratulálunk, hogy kiadványainak sorát ilyen jeles monographiával megkezdte.

— **Könyvnyomda Ipolyságon.** Hont megye Székhelyén Ipolysághon a múlt év végén nyomda keletkezett, mely tényleg megkezdte működését. Az első termék, mely a nyomdából kikerült a következő: »Jelentése azon hontmegyei küldöttségnek, mely a megye főispánja keselőkői ifjabb báró Majthényi László valóságos belső titkos tanácsos cs. és kir. kamarás úrnak Nyitra-megye főispánjává lett kineveztetése alkalmából üdvözlésére közgyűlésileg kiküldetett.« Vékony 8-r. füzet, címlappal és 12 számozatlan lappal. A címlapon Náray J. A. van mint nyomdatulajdonos megnevezve. Kívánunk a nyomdának állandó jövőt.

— »A Néhai Dr. Kátai Gábor hagyatékához tartozó könyvtár jegyzéke« cím alatt Karczagon Spitzer S. nyomdájában 120 lapra terjedő füzet jelent meg, mely a boldogult országszerte ismert, orvostudor becses könyvtárát ismerteti. A füzetben a tudomány minden ágából összesen 2362 munka van felsorolva, ezek között számos hungaricum és ritkaság. Mint örvendetesen értesülünk az egész könyvtárt megvette Magyarai Kossa Sámuel

tisza-roffi földbirtokos, ki ezáltal nemcsak a maga tekintélyes gyűjteményét gyarapította, hanem egyuttal egy egész életen át nagy gonddal gyűjtött könyvtárt megmentett a szétdarabolástól.

— Péchy Simon magyar bibliafordítása 1638-ból. Konez József a marosvásárhelyi ref. főtanoda tanára és könyvtárnoka, kitől folyóiratunk múlt évi V—VI. füzete a marosvásárhelyi ref. főtanoda könyvtáráról igen érdekes ismertetést közölt, a gróf Teleki család marosvásárhelyi levéltárában, melynek rendezésével hónapok óta foglalkozik, nagybecsű leletre bukkant. Megtalálta ugyanis Péchy Simon, a szombatosok alapítójának magyar bibliafordítását, melyet ez 1638-ban, az erdélyi szombatosok számára készített. A fordítás Péchy Simonnak sajátkezű kézírata s magában foglalja Mózes I. könyvét egészen, és a II-ikat a 12-ik részig bezárólag. Az érdeemes felfedező összehasonlította a leletet Károli Gáspár bibliafordításával s úgy találta, hogy ettől egészen eltér, s hogy Péchy Simon azt héber szövegből fordította. Bod Péter Athenásában (223 l.) megemlékezik ugyan e fordításról, de a magyar irodalomtörténet létezéséről ekkorig mit sem tudott. Most Konez József buzgalma napfényre hozta azt a homályból, miáltal irodalmunknak közkincsévé lett.

A M. Tud. Akadémia

u j a b b k i a d v á n y a i.

Kapható saját kiadóhivatalában (Budapest, Akadémia-épület) és minden könyvtárusnál:

Temesvári Pelbárt élete és munkái. Irta Szilády Áron. 8-rét. 135 lap. Ára 80 kr.

Régi magyar költők tára. Jegyzetekkel ellátva kiadja: Szilády Áron, I. kötet. Középkori költői maradványok. 8-rét. 391. lap. Ára 2 frt.

Régi magyar könyvtár. Az 1531–1711. megjelent magyar nyomtatványok könyvészeti kézikönyve. Irta Szabó József. Nagy 8-rét. 47 iv. Ára 4 frt

Révay Miklós élete és munkái. Jutalmazott pályamunka, írta Dr. Bánóczy József. 8-r. 496 l. Ára frt 2.60
Az akad. könyvkiadó-vállalat pártolói ezen munkát kedvezményi áron kapják

Magyar hölgyek levelei. (1515–1709.) Kiadja Deák Farkas. 499 drb. 8-rét. 464 lap Ára 2 frt.

Az Akadémiák, különösen a Magyar Tud Akadémia Irta Csengery Antal. 8-rét. Ára 20 kr.

Repertorium (Történelmi). Hazai és külföldi folyóiratok magyar tudom. repertoriuma. I. osztály: Történelem és annak segédtudományai. I. kötet. Kiadja Szinnyei József. 8-rét. 1786 lap. Ára 5 frt.

Repertorium (Természett. és Math.) Hazai és külföldi folyóiratok magyar tud. repertoriuma. II. osztály: Természettud és matematika I. kötet. Kiadja Szinnyei József. 8-rét. 1860 lap. Ára 5 frt.

Nyelvemléktár. Régi magyar codexek és nyomtatványok Szerkeszti Budenz J., Szarvas G. és Szilády Á. 8-rét. I–VI. kötet együtt véve ára 10 frt.

Még folyvást kapható:

Magyar Könyv-Szemle 1877, 1878, 1879-iki
évfolyam. Egyenként ára 2 frt 40 kr. Együtt véve 6 frt.

A Földtani Társulatnál előfizethetni:

Földtani Közlöny. Kiadja a Magyar Földtani Társulat. Szerkesztik Inkey Béla és Schmidt Sándor titkárok 10. évfolyam 1880. Megjelenik rendszerint minden második hónapban, összesen 12 számban, mintegy 25 nyomt. iven, több műmelléklettel. Előfizetési ára az évfolyamnak 3 frt.

Ugyanazon társulat még a »FÖLDTANI ÉRTESÍTŐ« részben ismeretterjesztő folyóiratot is kiadja, mely évenként 8 szor, mintegy 10 iven jelenik meg Előfizetési ára egy évfolyamra 1 frt.

Knoll Károly akadémiai könyvtárosnál Budapesten továbbá kapható:

A besztercebányai egyházi műemlékek története és helyreállítása

Ipolyi Árnold besztercebányai püspök által.

Rajzok, tervezetek és kivitel Storno Ferencztől. — Nagy ivrét, 151 l. 7 szín- és könyom. képtáblával és 54 fametszettel. Ára 8 frt.

E munka irodalmunkban korszakalkotó, mely mind tartalmának gazdagságával, mind kiállításának diszével ritkítja párját s a külföldön is méltó fel-tünést kelt.

A harminczkilencz fejezetre osztott monographiában dús halmazát leljük a műtörténetileg fontos mozzanatoknak, melyek a középkorban a mai besztercebányai egyházmegye területén, jelesebb építészeti, szobrászati és festészeti műdarabokat eredményezve felmerültek. Szerző művének zömét és joggal fénypontját a besztercebányai szent Borbála kápolna leírása képezi, mely a Storno Ferencz által művészileg és stilszerűleg restaurált kápolna történetére és helyreállítására terjed ki. E fejezetekben megbecsülhetlen utmutatások advák elő az egyházi műemlékek stilszerű restaurálását illetőleg.

Városaink a tizenharmadik században.

Irta: Szalay József.

Kis nyolezadrét. Ára: 1 frt 40 kr.

Szerző ezen tanulmányt nagy szorgalommal és forrásokon alapuló önálló kutatással gyűjtötte össze s dolgozta fel mindazt, a mit a magyarországi városok történelmi szerepére, köz- és községi életére, ipar- és kereskedelmi, hadászati és társadalmi viszonyaira vonatkozólag, az Árpád-királyok utolsó századából, okmányokban és egyéb kútfőkben találhatott.

A panonhalmi Apátság alapító oklevele.

Irta: Fejérfpataky László.

Nyolezadrét. Ára: 1 forint 80 kr

Jelen munka felőleli mindazt, mi az oklevél hitelessége mellett vagy ellene évszázadok óta felmerült; bőven vázolja a mult század második felében épen ez oklevél fölött vívott harczot, úgy, hogy tökéletesen máskülözhetővé teszi az ezer nyomtatott lapnál többet kitevő, de mai nap már jóformán elavult tartalmu vitairatok elolvasását; a dolgozatot az oklevél hitelességének védelme rekeszti be. a szerző megezáfol minden felhozott s felhozható ellenvetést; s ez eljárás által monographiája oly terjedelmessé s tartalmassá vált. minőt eddig Szt István királynak 1001-iki s így hazánk legrégibb okleveléről nem bírtunk.

Adalékok a nagyváradi béke

s az 1536–1538. évek történetéhez. Levéltári kutatások alapján.

Irta: Dr. Károlyi Árpád.

8-rét. 231 lap. Ára 1 frt 80 kr.

A Dobó-Balassa-féle összeesküvés történetéhez

1569–1572 Levéltári kutatások alapján irta: Dr. Károlyi Árpád

8-rét 123 lap. Ára 1 forint 20 kr.

A bécsi es és kir titkos levéltár gyűjteményei újabb időben a hazai történetírásra nézve is hozzáférhetőkké váltak. Aki a magyar újjabbkori történet forráskészlet ismeri, méltányolni fogja azt a kincset, melyet e levéltár számunkra nézve magában foglal Károlyi Árpád, mint e levéltár tisztviselője, hangyaszigorlalommal aknázza ki e gyűjteményeket, s az önállólág egy tárgyra vonatkozó adatokat külön monographiákban dolgozza föl. Így tett a n.-váradi békkével és a Dobó-Balassa-féle összeesküvés történetével is, melyet immár sokkal teljesebben, egyes részleteiben mondhatni átlátszóan ismerünk. Ajánljuk e becses könyveket minden történetkedvelő figyelmébe.

MAGYAR KÖNYV-SZEMLÉ.

KÖZREBOCSÁTJA

A M. NEMZETI MŰZEUM
KÖNYVTÁRA.

BUDAPEST.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ HIVATALA.

1880.

A Magyar Könyvszemle jelen kettős füzetéhez három műmelléklet van csatolva.

A MÁSODIK FÜZET TARTALMA:

	Lap.
Szabó Károly: Szecezi Molnár Albert állítólag 1625-ben nyomtatott egyházi beszédeiről	97—102
Goldziher Ignác: A Magyar Nemzeti Múzeumi Könyvtár keleti kéziratai	102—125
Majláth Béla: Adalékok Szabó Károly Régi Magyar Könyvtárához	126—134
Szilágyi Sándor: Régi hazai könyvfeljegyzések a budapesti egyetem könyvtárában	134—135
Csontos János: A Jordánszky-codex győri töredéke	136—156
Somogyi Károly esztergomi kanonok könyvtáradománya	157—163
Hellebrant Árpád: Magyarországi vonatkozású ősnymtatványok (incunabula) a m. t. akadémia könyvtárában	164—169
Hazánkat érdeklő külföldi szemle. A Corvina történetéhez. Dr. Ábel Jenőől	173—176
Gertrud királyné, sz. Erzsébeth és Margit, I. Lajos magyar király arájának imádságos könyvei. — A bécsi nyomdászat 400 éves jubileuma	176—179
Vegyes közlemények	179—192
A magyar irodalom 1880-ban	XXI—XXIX
Hazai nem magyar irodalom	XXX—XXXII
Hazánkat érdeklő külföldi munkák	XXXII—XXXIII

MAGYAR KÖNYV-SZEMLE.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára ezen cím alatt 1876-ban folyóiratot indított meg, mely a magyarországi könyvészet és a hazai könyvtárak közlönye óhajtott lenni.

E folyóirat a jelen évben V. évfolyamába lép.

Közölni fog a régibb magyarországi bibliographia körébe tartozó értekezéseket és az újabb felfedezésekről szóló értesítéseket, ismertetni fogja a hazai könyvtáraknak történetét, szervezetét, nevezetesebb tudományos kincseit és szerzeményeit. Figyelemmel fogja kísérni a külföldi könyvtárakban létező hungaricákat, s tudomást vesz a külföldi bibliographia hazánkat érdeklő nevezetesebb mozzanatairól. Továbbá összeállítja a magyarországi sajtó irodalmi érdekű termékeinek és a hazánkat érdeklő külföldi munkáknak lehetőleg teljes és pontos jegyzékét.

Készséggel megnyitja hasábjait a könyvtárnokok és könyvgyűjtők felszólásainak, javaslatainak és kérdéseinek; számít mindazoknak szíves közreműködésére, kiket hivatalos állásuk és irodalmi foglalkozásuk ezen térré vezet.

A »Könyv-Szemle« megjelenik évenként 30 ívnyi terjedelemben, két-havi füzetekben, több műmelléklettel, díszes kiállításban.

Előfizetési ára egész évre bérmentes szétküldéssel együtt a folyó évtől kezdve 3 frt.

Az első évfolyam elfogyott; a második, harmadik és negyedik folyam külön a rendes évi áron, együtt véve pedig 6 frton kapható.

Az előfizetési pénzek Knoll Károly urhoz, a M. Tud. Akadémia könyvkiadó hivatalába, egyéb küldemények és irodalmi közlemények a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába küldendők.

Csontos János,

könyvtári segédőr, mint a »M. Könyvszemle« szerkesztője.

SZENCZI MOLNÁR ALBERT ÁLLÍTÓLAG 1625-ben NYOMTATOTT EGYHÁZI BESZÉDEIRŐL.

Közli: Szabó Károly.

Nagy István könyvtárának List és Francke lipcei könyv-
árusok által kiadott czímtárában Szenczi Molnár Albertnek ily
című magyar munkája van említve: »Molnár Albert, Egyházi
beszédek 1625. 12.-r.« s a példány francziául így van leírva:
»esonka példány, hiányzik címlapja, vége s közben több levele.
Ez a könyv igen fontos tiszta nyelvért, melylyel van írva.
Egyetlen ismert példány.«¹⁾

»Régi Magyar Könyvtár«-amban Nagy István külföldre
vándorolt könyvtárának czímtárából gondosan kijegyezve fölhasz-
náltam mindazon régi magyar könyvek czímeit, melyek mint
egyetlen példányok csak az ő gyűjteményében voltak meg, sőt
az általam több példányban látott régi magyar könyvek leírásá-
nál is megemlitettem a Nagy István könyvtárának példányait is.
De Molnár Albert 1625-ben nyomtatott beszédeit munkámba
fölvenni óvakodtam, minthogy komolyan meg voltam győződve,
hogy az ezen cím alatt árult csonka könyv meghatározásában
tévedésnek kellett történni: mert Szenczi Molnár Albert élet-
körülményeit, törekvéseit, irodalmi munkálkodása irányát ismerve
nem tartottam hihetőnek, hogy ő 1625-ben maga által irt egy
házi beszédeket adott volna ki.

Ebből a meggyőződésből indulva ki, a bekecsi templom
felszentelésekor mondott magyar egyházi beszédek gyűjteményé-

---

¹⁾ Catalogue d'une très précieuse collection de livres, embrassant les littératures Hongroise et Transylvanienne, qui composaient la bibliothèque de feu M. Ettienne de Nagy à Pesth. Leipzig. 1870. 68. l. 1149. sz. alatt, hól ára 12 tallér-ra van téve.

nek leírásában, mely »Consecratio novi templi« cím alatt Kasán 1625-ben jelent meg, azt a nézetemet nyilvánítottam, hogy »Nagy István könyvtárának List és Francke által kiadott Catalogusában 1870. 68. l. bizonyosan ezen könyv csonka példánya van mint egyetlen ismert példány bemutatva, ily cím alatt: Molnár Albert. Egyházi beszédek. 1625. 12-r.« E hiedelemre vitt az 1625. évszámon kívül különösen az a körülmény, hogy az említett egyházi beszédekhez mellékelve van de Moulin Péternek francziául irt, s Szenczi Molnár Albert által németből fordított tanácsadása a vegyes házasságban élő személyek részére. Még inkább megerősített hiedelmemben az, hogy Alvinczi Péternek a kassai királyi kápolna felszentelése alkalmával mondott, s az említett gyűjteménynyel egy kötetben, bár külön czimlappal kiadott egyházi beszédét, már Benkő József s utána Szathmári Pap Zsigmond tévedve tartotta Molnár Albert munkájának.¹⁾

Most miután Nagy István kérdéses csonka példányának a British Muzeumban létéről értesültem, s annak nem csak könyvészeti pontos leírását, hanem tartalmának részletes ismertetését is megkaptam, nem csak igazolva találtam azon meggyőződésemet, hogy Sz. Molnár Albert 1625-ben nyomtatott, egyházi beszédei nem léteztek, hanem azt is megtudtam, mi tulajdonképpen az a Jankovics könyvtárából Nagy Istvánhoz, s onnan List és Francke után a British Muzeumba került egyetlen csonka példány, melynek egykori birtokosa a könyvecske élébe ragasztott papírra irt hamis címet adta, még pedig legkisebb alap nélkül csak gondolomra adta.

A múlt év második felét Felméri Lajos tanártársam és barátom az angol nevelés történetének és ügyének tanulmányozása végett Londonban töltvén, miután tudtam, hogy a Nagy István féle könyvtárból List és Francketől több egyetlen és számos ritka példányt a British Muzeum vásárolt meg, fölkerítem őt, hogy az említett intézet könyvtárában az általam kijelölt munkákat keresse föl, azokról, melyeket egy példányban sem láttam, vegyen pontos címmást, s közölje velem a kérdéses csonka könyv részletes leírását és ismertetését. Nem sokára ke-

¹⁾ Lásd: Régi magyar könyvtár. 245. 246. l.

zemben volt a csonka könyvecske előbeszédének egy része, az említett könyvtár egyik tudós tisztjének a nyelvünket is értő Martineau Russel urnak sajátkezű másolatában, melyhez a befejező sorok hasonmását is mellékelni sziveskedett. Már ebből a töredékes közleményből is tisztába jöttem az iránt, hogy egy eddig általam nem látott XVI. századi magyar nyomtatvánnyal van dolgom; midőn pedig később Felméri barátom a csonka ajánlás meglevő részét kérelmemre egészen lemásolta, s a könyv tartalmának fejezetenként való pontos leírását is megküldötte, azt is megtudtam, hogy a kérdéses könyv nem más mint a »Fons Vitae« »Az életnek kutfeye« cím alatt ismert munkának, — melynek Debreczenben a XVI. században nyomtatott csonka s ugyanott 1589-ben nyomtatott ép kiadásait munkámban 225. és 330. szám alatt ismerttettem, eddig ismeretlen első kiadása, mely nem 1625-ben, hanem még II. János király életében, a mint látni fogjuk, Brassóban volt kiadva.

Az érdekes ajánlás, a mennyire a meglevő 3 levél szakadozottsága miatt olvasható, így hangzik: . . . »totac, melyet az Vitezlő es nemes bizot uramnal Sepsi szentgyörgyön Daczo Ferencznel talaltam (es ő segetsegei uolt az kőniomtatashoz) melyben szep ki ualaztot szep sententiac es locusoc uadnac, igen szikseg è mostani sok teuelgő ideoben, Mint Ioan. S. meg uagyon irua Scrutamini scriptu . . . (6 sorból csak néhány betű maradt meg) . . . Vadnac szep keulőmb keulőmb rőuid imatsagoc, es az regi szent Kiralyoknac, es Feiedelmeknec hadakozoknac, hadaknac conduiselőinec Imasagi, es mostani időben Capitanoknac Hadnagyoknac, szikseg kik irast nem tudnac es előtőe oluastatni. Mert azt mongya S. Daudid Psalm . . . (ismét 7 sorból csak néhány betű olvasható) . . . ues nepel tanachot tartani, es soc neppel hadba menni. de Istent nem kel keserteni, ahoz pedig szeukseg imadsag, biztatas, es nagy uigyazas, es mikeppen minket biztata, az felieul neuezet Daczo Ferencznec Iambor es Istenbe el niugut attia Daczo Pal, mikor hauas el Földeben, az Nicopoli szanchac Mehmet han, es az Dereztori szandchac, az Dobrosai, az Sinistrai szandchac Michha uaidaua, 60. ezeren reanc iőuenec, kic mind el leptenec uolna minket, az föld nepeuel egyetembe, uaagy ugy iartunk uolna mint Mailad iara 1530. eztendeobe, mikoron Moysi Vaidat be-

uiue Hauasely földében, Az Isten az ő szent igeie általa segette minket ackor, mikeppen az Soltar könyben iria Daud, Dabo tibi significationem, ut fugias a facie arcus, Isten az ő iouoltabol bekeuel ki hoza, mert oly eső leon, melynec miatta nē erhetenecei, mely essőbeol tamada nagy chattogas uillamas, es hirtelen nagy ar Viz, ugy annera hogy nagy kart tőn, Isten ott is mutata hogy chak ő ueri meg az hadat es eo tartia meg, mint egy nehany helyeken meg talaliac è könyuechkeben, mint tartotta meg az őueit. Vegre az föld nepe reanc tamada, es iuölteltenec, nu laza nu laza, chak mondhatiuc hogy chak az Isten mint (annak előtte emlekezteunc) ueri es tartia meg à hadat, oztán seduli orationes sine hesitatione, mint S. Iacab mongya, Exod. 14. es 17. rezébe. 2. Pau. 20. rez es 2 Paralip. 20 rezebe, az hol Iosaphat kiraly kőniörög monduan, Mi benneunc ninchen anni erő, hogy ellene allhatnanc e sokasagnac, mely reanc rohan, hanem a mi szemeinket chak te read igazittiuc. è fele exemplum-moc talaltatnac è kis kenyuechkeben.«

»Ezt azert az könyuechket Felséged es Nagysagod neuealat akartam ki bochatnō, mert nekē Fe: es Nagy: nagy remensegem es bizodalman uagyon: Annac okaert kerē Felse. es Nagy. mint kegielmes Feiedelmemet, hogy ezt az kichin aiādekot, Fels. es Nagy. uegye io neuen en tőlem, Es keoniörgöc mint Moises Exod. 2. hogy à hatalmas Istē adgion giőzelmet minden ellēsegiden. Isten tarcha megh Fels. es Nagy. soc ideiglē, az ő ania zent egy hazanac epūletire mind penig à szegen kősegnec meg maradasara.

Coronae 1 Septemb.

Felsegednec es Nagisa. alazatos

hiue Zebeni Nireo Ianos.«

Kétségtelennek tartom, hogy az ezen ajánlásban emlegetett Felséged és Nagyságod cím vitte a könyv egykori birtokosát arra a gondolatra, hogy azt Bethlen Gábor választott magyar király korában 1625-ben megjelentnek higye s minden alap nélkül Molnár Albert egyházi beszédeinek címezze. Pedig ez ajánlásban mind a magyar szavak leírási módja, mind a tartalom határozottan a XVI. századra, s nem Bethlen Gábor korára vall. Említve van abban a már elhalt Daczó Pál s még élő fia Fe-

rencz, kinél a kiadó e könyvecskét nézetem szerint kéziratban találta, s ki annak kinyomatásához segítséggel járult. Daczó Pál, ki az ajánlás szerint Mailád István 1530-diki oláhországi szerencsétlen hadjáratában szerepelt, még 1556-ben is életben volt.¹⁾ Az elsőnek halála után s II. János király halála előtt, kire vonatkozik a Felséges és Nagyságos czím, tehát 1566—1571 közt, kellett e könyvecskének megjelenni, mely korra »a mostani sok tévelygő idő« kifejezés a legjellemzőbben talál.

Az ajánlás kelt Brassóban, s maga a könyv is Brassóban volt nyomtatva szebeni Nyirő János ottani nyomdász által a Honterféle nyomda betűivel. Szebeni Nyirő Jánost ugyanis mint nyomdászt még 1580-ban is Brassóban találjuk, a hol ez évben nyomtatta ki az erdélyi szász Flechner Gáspár Vita Juliani Apostatae című munkáját, melynek címlapján áll: *Coronae in Officina Joannis Nitrei Cibiniensis.*» Egy pár év múlva azonban, 1583-ban, a brassói nyomdában nem ő, hanem Greus György működik.²⁾ A kérdéses csonka könyv könyvészeti leírása következő: (170 sz.) (Fons Vitae. Az életnek kutfeje . . .) 12.-r. A—V₂ (8 és 4 levelenként) = 118 sztlan levél (ha teljes). — Elül: címlap és ajánlás II. János királyhoz 4 sztlan levél.

Hiányzik belőle: címlap, a szövegből A₁ és 3, I₅ és 8, L₈, P₁ és 8 = összesen 8 levél.

Tartalma: 1. Az életnek kutfeie, melyb. (öl) szarmaznac lelki uigasztalasoc a meg haborittot zomoru ziueknec uigasztalasa A₁—G₅ (Szent írásbeli helyek gyűjteménye Isten gondviseléséről és jószágáról. 2. Oratio Dominica et aliae praecationes. Az miatiane es egyeb aitato rőuid imadsagoc stb. stb. (G₆—Q₁). 3. Mind a ket testamentumnac egy nehany peldai. Mellyekből nyilván ki tetzic, mely kegyelmesen uigasztalta nagy sokszor meg az Isten az őueit stb. (Q₂—V₂). A V₂ levél alján áll: Finis. E szerint a könyv végül nem csonka.

A könyv tartalma, melyet a Fons Vitae 1589-iki debreczeni kiadás tartalmával mindenben egyezőnek találtam, kétségtelenné

¹⁾ Nagy Iván, Magyarország családai. III. k. 218—219. l.

²⁾ Németh, Memoria Typographiarum Hung. et Trans. Pesthini 1818. 71 l.

teszi, hogy a British Muzeum csonka példánya nem más, mint a Fons Vitae eddig ismeretlen kiadása, melyet hogyan címezhetett bárki is Molnár Albert egyházi beszédeinek, elgondolni sem tudom.

Ezek szerint Szenczi Molnár Albert munkái között az állí tólag 1625-ben nyomtatott egyházi beszédekről, mint soha nem létezettekről, többé szó sem lehet; azok helyett azonban tudomást nyertünk az ismeretlen szerző által irt Fons Vitae című magyar imádságos könyv eddig nem ismert első kiadásáról, mely Sz. Molnár Albert születésénél néhány évvel előbb II. János király korában (1571 előtt) jelent meg, s Szebeni Nyirő János által Brassóban volt nyomtatva. S e könyvet úgy mutathatjuk be, mint a brassói nyomdának, mely a XVI. században számos latin, német, görög és oláh könyvet adott ki, s melynek a XVI. századból eddig egy magyar termékét sem ismertük, magyar nyelvű első nyomtatványát.

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUMI KÖNYVTÁR KELETI KÉZIRATAI.

Ismerteti: Goldziher Ignác.

A M. Nemzeti Múzeum könyvtára azon megtiszteltetésben részesített, hogy a gyűjteményében levő keleti kéziratok meghatározását reám bízta. Készséggel fogtam feladatom megoldásához, mivel tanulmányaimmal szorosan összefügg s örvendek, hogy az eredményt e lapok t. olvasóival megismertethetem. Azon időben, mikor e kéziratok a Múzeum könyvtárába kerültek, keleti nyelvtanulmányokkal hazánkban még vajmi kevesen foglalkoztak; nem csuda tehát, ha azok determinációja nagy részben téves és sem a tartalomnak, sem pedig a tudomány mai igényeinek nem felel meg. A hogy Jankovich Miklós vagy más gyűjtő az egyes kéziratot meghatározta, akkép vezette azt be boldogemlékü Mátray Gábor buzgósága a lajstromba, s ily czímet nyert aztán a kézirat a boritéktábláján és a czédula-catalogusban. Így történt azután nagy részben, hogy arabs könyvek törököknek, nyelvtaniak történelmieknak, s költemények korándaraboknak lettek cí-

mezve, s a buvár, kit tanulmányai e kéziratokkal foglalkozni kész-tettek, a czédula-catalogusból csak igen hézagos áttekintést nyert azok tartalmáról.

Így volt ez egészen Fraknói Vilmos könyvtárnokságáig. Az általa inaugurált tudományos irány a keleti kéziratokat sem hagyta figyelmen kívül. Az ő felszólítására ismertette Dr. Kohn Sámuel úr a »Könyv-Szemle« 1877-iki folyamában a múzeumi könyvtár héber kézirateit; ezen iránynak kíván szolgálni a jelen közlemény is, mely a könyvtár arab, török, perzsa és más nyelvű keleti kézirateit van hivatva e lapok tisztelt olvasóival megismertetni.

Mint minden kicsi vagy nagy kéziratgyűjteményben, gyűjteményünkben is az értéktelen dolgok halmaza között nem egy becses darabra is akadtam, mely a nálunk keleti tanulmányokkal foglalkozóknak kétségtelenül hasznot fog hajtani. Ismertetésem csakis a könyvekre terjed; a nemzeti muzeum török okmánygyűjteménye nincsen bele foglalva. Csakis oly esetben, midőn valamely codexbe vannak az okmányok beleillesztve, említettem fel azokat. de ekkor is csak constatálólág. Azok alaposabb megvizsgálását és meghatározását oly szaktárs fogja legsikeresebben és legnagyobb haszonnal végezni, kit történelmi tanulmányai is feljogosítanak arra, hogy azoknak becséről ítéletet kockáztasson.

Hol csak az utóiratok alapján lehetett, mindenütt megjelöltem a codex másoltatásának idejét és hovávalóságát, provenienciáját. Gyűjteményünknek jó részét alkalmasint a törökök hagyták itt hazánkból való kipusztulásukkor. A török zsákmányból származó kézirati könyvek azonban, melyekből — mint hallom — országszerte itt-ott még találkozik egy-egy példány — jó volna, ha az ily példányok birtokosai jelentenék azt, — nem csak az országban maradtak; van belőle természetesen elég Bécsben, de még távolabb vidékeken is mindenfelé. Érdekesnek tartom erre nézve az eddig is ismert adatok kiegészítéseül a következő jegyzetet, melyet Bacher Vilmos tudós barátom ezen dolgozatom alkalmából szives volt velem közölni. A boroszlói városi könyvtár keleti kéziratei között búvárkodván, Bacher úr egy 200 in fol. lapból álló török munkára akadt, mely Firuzsáh ibn Melik Behmen-Sáh meséjének 15-ik kötetét foglalja magában s melynek táblájára a következő jegyzet van írva: »Als den

»2. 7br. A. 1686 die königl. Hungarische Vestung und Residenz-
 »Stadt Buda oder Ofen von der Kays. Bayer. und Brandenbur-
 »gischen Armee mit Sturm eingenommen wurde, habe ich den
 »16. dito dieses Buch von einem sächsischen Soldaten alda in
 »Ofen gekauft. Augustin Urban Ulrich.« Ugyanazon könyvtár
 egy másik keleti kéziratában egy külön lapnak, melyre arab
 nyelvű ima van írva, hátsó oldalán ugyancsak Augustin Urban
 Ulrich aláírásával a következő jegyzet olvasható: »Nachdem den
 »2. 7 br. Anno 1686 mit Stürmender Hande die Vestung Buda
 »oder Ofen von den Unsrigen eingenommen habe Ich den 16.
 »dito diesen Brieff auf der Kayserl. Bresche alda gefunden.« *) A
 törökök hagyták itt kis gyűjteményünk egy részét is; egy másik
 részét adományozóik Törökországban szerezték meg és úgy adták
 a muzeumnak. A mennyire a codexen ily körülményeknek nyoma
 van, mindig híven ígtattam oda az egyes számok végéhez. Már
 most fogjunk magához az ismertetéshez, az egyes darabokat nyel-
 vek szerint csoportosítván, ¹⁾ még pedig A. alatt az arab,
 B. alatt a persa, C. alatt a török codexeket, melyeknek is-
 mertetése után következnek D. alatt imádságos könyvek,
 kalendáriomok és vegyesek, melyek vegyest török-arab
 nyelven szerkesztvék. — Megjegyzem azonban, hogy ezen ro-
 vatok valamelyikébe soroztam egy kéziratot oly esetben is, mi-
 dőn más nyelvű munkát is tartalmaz ugyan a codex, de ha
 azon könyv, mely a codex nevezetesebb részét képezi, az illető
 rovatba tartozik; p. o. XVIII. XXVIII. sz. s. a. t. Végre meg-
 jegyzem még, hogy a kéziratokat többnyire keleti ízlésű barna
 bőr borítja igen csinos préselt arabeszekkel.

A.

Arab kéziratok.

I.

Korán. Negyedréti, 240 levélből álló kézirat. Igen szép
 és elég correct példány; terjed a könyv elejétől egészen a 109.
 szúráig; tehát csak a hat utolsó rövidke szúra hiányzik.

Jankovich Miklós gyűjteményéből. (Signaturája: 9 Quart. arab.)

¹⁾ A kéziratoknak könnyebb feltalálhatása végett, kitüntettem a régi
 signaturát is.

*) Ily feljegyzésekkel ellátott kéziratok a hazai és külföldi könyv-
 tárukban meglehetősen számmal vannak.

II.

Korán elejétől az 58. szúra 12. verséig. 332 levél negyedréiben. (Sign. 7 Quart. arab.)

III—IV.

Negyedrétű kéziratok. Úgy látszik ugyanazon egy teljes Koránpéldányból való részletek; a mohamedánoknál ugyanis az általunk is használt felosztásnál, mely szerint az iszlám szent könyve 114 úgynevezett szúrából áll, sokkal kedveltebb a Koránnak 30 dzsuz' (plur. adzsza')-ra való felosztása. Abban a példányban, melyhez az előttünk fekvő két kötet tartozik, minden egyes dzsuz' külön kötöttetett A III. 14 levélben magában foglalja az 1. dzsuz'-t. (szúra 1—2 v. 135), a margón vörös tintával az úgynevezett hét olvasásmód (azaz a lectio vulgatától eltérő variae lectiones) van feljegyezve, mely körülményre egy utóirat is utal; a címlapot megelőző lapon pedig azon általános kelettel bíró kezdőbetűk vannak magyarázva, melylyel az egyes szövegtradítorok neveit és az olvasásmódra vonatkozó szabályokat rövidítve szokták jelölni.

IV. 17 levélből álló kézirat 4.-réiben; a Korán XI. dzsuz'-ját tartalmazza, azaz: szúra 9 v. 75—11 v. 7. marginalis jegyzetek nélkül.

Jankovich Miklós gyűjteményéből. (Sign. 4. 5. Quart. arab.)

V.

Korán. XVI. dzsuz'; szúra 18 v. 75—20 v. 135. Negyedréű kézirat 20 levélből. Mily csekély fogalommal bírt az, ki e codexet ezelőtt determinálta, annak tartalmáról, mutatja ez a meghatározás: »Poema historicum de antiquo sermone in versibus arabicis.« Érdekes azonban az »antiquo sermone« keletkezése. Az első lap margóján olvasható: »Tizenhatodik dzsuz' a Kelâm Kadîm részeiből.« Kelâm Kadîm = »régí szózat« a Koránnak egyik neve, melyet bibliographusunk félreértett.

»Dieses Buch ist bey Eroberung Offen bekommen worden von denen Türken«, e feljegyzés mutatja a codex provenienciáját.

Jankovich Miklós gyűjteményéből. (Sign. 6 Quart. arab.)

VI.

Korán. I, II., III. dzsuz' mindegyik rész külön-külön választva. Szûra 1—3 v. 85. Ívrétû 33 levélbõl álló kézirat

Igen diszes kalligraphiájú példány. A címlapon azt a jegyzést olvassuk, hogy ezen példányt, (illetõleg azt a példányt, melynek jelen kéziratunk csak egy részét képezi) a szultán udvari ágája: Hadzsi Beshir ága a Belgrádi mecsetnek alapítványkép ajándékozta. Évszám 1155 = 1742. Ugyanezen könyvtárból való codexünk van még a XVI. szám alatt.

Horváth István gyűjteményébõl. (Sign. 15 fol. arab.)

VII.

Korán. XIII. dzsuz'. Nyolczadrétû kézirat, 22 levél.

(Sign. 1 Oct. arab.)

VIII.

Korán. 99. és 21. szûra (XVII. dzsuz') igen szép írással 21 levélbõl álló kézirat, negyedrébten.

Jankovich M. gyűjteményébõl. (Sign. 11 Quart. arab.)

IX.

Kézirat 12-ed rébten, 75 levél. Igen hézagoss Korántõredék A címlapon található német és latin jegyzetekbõl kitûnik, hogy 1686. Budavár bevetele alkalmával egy töröktõl ragadtatott el.

(Sign. 7 Duod. arab.)

X.

Koránmagyarázat, negyedrébten 38 levél. A Korán különféle helyeinek össze-vissza rendezetlenül egymásmellé kötött magyarázatai török és arab nyelven. — Képviselve vannak a Korán következõ fejezetei:

még pedig arab kommentárral, a 45. 46. 47. 78. szûra; török kommentárral a 2. 7. 38. 68. szûra. Az arab kommentárdarabok Al-Bejdâvî nyomtatásban is megjelent Koránkommentárja egy valószínűleg valaha teljes codexnek tõi redékeit képezik, a mint a tõi redékeknek a Bejdâvî féle kommentárral való összehasonlításából meggyõzõdtem.

A codex egyik végén 4 levélen a mohammedán örökösödési jogtanra vonatkozó táblázatok vannak, melyek az egyes örökrészeket a különféle családi állapot szerint tüntetik fel. — Szintén töredék. — A másik végén egy török nyelven írott arab grammatica első lapja.

Döry József ajándéka 1804-ből. (Sign. 3 Quart. turc.)

XI.

Korán magyarázat. 274 levél, 4-ed rét. Sheikh-zâdê kommentárja Al-Bejdâwî híres Korán-tefszirjéhez. Fájdalom csak töredék; a kézirat margója igen sok helyén arab nyelven az a megjegyzés van kitéve, a melyet latin nyelven a bekötési táblán is látunk: Donatus ad templum magnum Urbis Bodum seu Budam (!) in Hungaria per sacerdotem ejus Schaichi Soliman Efendi; azaz codexünk a budai nagymecset könyvtárának vaktájához tartozott. V. ö. a XV. sz. [Az eredeti lapszámolás terjed fol. 20—294.] (Sign. 2 Quart. arab.)

XII.

Multaka al-abhur. Nyolczadrétű, 146 levélből álló kézirat. Címe: »A tengerek összefolyása.« Szerzője az aleppói származású Seikh Ibrahim Halabi, (megh. 956 = 1549.) ki I. Szulejmánnak az irodalom számára oly kedvező idejében Konstantinápolyba költözvén és az Ulama-testületbe felvétetvén a hanafita vallásirány főcodexei alapján (melyeket bevezetésében felsorol) egy új codexet dolgozott ki, mely azóta az oszmán birodalomban a legkedveltebb kánonjogi és ritustani alapkönyv; mind a teljes anyagot kimeríti, mind pedig azt igen átlátszó és praeciz módon adja elő. Ez az a könyv, melyből Muradgea d'Ohsson merítette a mohammedán jogra és ritusra vonatkozó fejezeteit (l. Allgemeine Schilderung des ottomanischen Reiches I. 25.) Török nyelvre is lefordították, ezen fordítást Mevkufatdzsi Muhammed Efendi készítette IV. Muhammed uralkodása alatt. (Hammer, Gesch. des osman. Reiches III. 361.) Kéziratunk a leíró utóírata szerint 1070-ben (= 1659₆₀) készült. Később mindenféle marginalis jegyzettel bővítették tudós olvasók. A bekötési lapokon ugyanezek kezéből sok fetvaszerű jogi kérdés-felelet olvasható, úgymint mindenféle arab és török versek. Feljegyzése;

»Donavit Bibliothecae Musei nationalis Hungarici Cottus Pestiensis Tab. iud. Assessor Ant. Szalaczky de eadem an. 1813.«
(Sign. 5 Oct. ture.)

XIII.

C h a z â n a t a l - f a t â v i .

Ivrétü kézirat 91 levélből. A muhammedán kanonjogi irodalom egy igen érdekes részét képezi az úgynevezett fetvâk irodalma. Fetvâ-k alatt értjük azon »döntvényeket,« melyeket a mufti (e szó ugyanazon gyökérből való mint a fetvâ szó, s annyit jelent, mint: oly ember ki fetvâ-t kiad) a vallástörvényekre vonatkozólag bizonyos esetekben intézett kérdésekre a kanonjogi kútfők alapján szolgáltat. Régi idők óta a vallástörvény tudósai az ily fetvákat, melyek akár tényleg hozzájuk intézett kérdésekre vonatkoznak, akár pedig pusztán casuisticus értékkel birnak, egybe is gyűjtötték olyan muftik hasznára, kik vagy sokkal kevesebb tudománynyal, vagy sokkal kevesebb önállósággal birnak, semhogy minden felmerülő kánonjogi kérdés körül, melyre nézve a kútforrások sem intézkednek, azonnal saját becsületükből eligazodhassanak. Számos ily fetvâ-gyűjtemény van a muhammedán irodalomban, mindig a négy orthodox ritus-irány egyikének szempontjából. Az öreg Murad gea d'O h s s o n is híres Tableau de l'empire ottomane című munkájában a muhammedán kánoni törvény határozatairól szólóban sok alkalommal hivatkozik az ily fetvâ-gyűjteményekre. Azóta nyomtatásban is megjelentek ily gyűjtemények; ezek közül a leghíresebb a Fatâvî Kâdî Châ n című, melyről Jelentésem 23. sat. lapján szóltam. A fetvâ-gyűjtemények, a mint már kiemelém, mindig egy-egy kánonjogi irány szempontjából vannak szerkesztve, azaz: vagy a hanafita, vagy a shâfi'ita, vagy a mâlikita, vagy a hanbalita iskola tanainak analogiáin alapulnak.

Egy ilyen a hanafita iskola szempontjából szerkesztett fetvâ-tár van előttünk a jelen codexben. A munka elején a 6 első levél, valamint a könyv vége is hiányozván, nehéz lett volna, az ilyféle munkák sokasága és tartalmuk hasonlósága miatt, a jelen könyvet meghatározni, ha az arab módon a metszetre jegyzett cím nem ad vala erre nézve utmutatást. Itt ezen címet olvas-

suk: »Chazânat-al-fatâvi« azaz a »fetvâ-k tárháza.« Ezen könyvczímme nem találkozzunk ugyan a muhammedán bibliographiában, de kétséget nem szenved, hogy az előttünk fekvő munka azonos Iftikhâr ad-Dîn Tâhir b. Ahmed, hanafita jogtudós (megh. 542 = 1147) Chulâs zat al-fatâvî (A fetvák java része) czímű jogi munkájának első részével, melynek a mi kéziratunkéval megegyező tartalmát mutatja fel a londoni India Office kézirata is (Lásd Loth A Catalogue of the Manuscripts in the Library of the India Office. London 1877, p. 52 nr. 205); és nevezetes, hogy ez utóbbi kézirat is a Chazânat al-vâkiât czímet viseli, mint a mienk a Chazânat al-fatâvi czímét.

Tartalmazza ezen kötet I. Az imádság törvényeit. II. Alamizsnaosztás. III. A bôjt. IV. A mekkai búcsú törvényeit. V. A házassági jogot. VI. Rabszolgák felszabadítását illető törvényeket. VII. Az eskükről szóló törvényeket. VIII. Az adást-vevést illető törvényeket. IX. A bírókat, a bírói eljárást, perrendtartást, tanuvallomásokat illető törvényeket X. A bérletre, a munkásokra s munkaadókra vonatkozó törvényeket. XI. A jótállásról. XII. Az építkezésről. XIII. Az őrzésre bízott dolgokkal összefüggő törvényekről. XIV. A kölcsönzésről. XV. A társas üzletekről. XVI. A vadásatról, az állatok öléséről, az áldozatról. XVII. A földbirtokkal összefüggő viszonyokról szóló törvényeket. (A kezdeten hiányzó 6 levél alkalmasint a »bâb-al-tahâret«-et — tisztaságról szóló fejezetet — tartalmazta.)

A codex igen hanyag neszghi-írásu; a diakritikus pontok igen gyakran teljesen vagy részben hiányoznak. A keleti izlésű bőrkötés jobboldali táblája belsején a következő jegyzetet olvassuk:

(Vörös tintával.) »A régi szó (azaz a Korán) kardját fogom — Allâhhoz fordulok segélyért a megkövezett sátán ellen.«

[Vers: Kabdatan schemshîr-i Kelâm-i-Kadim * A'ûdu b'illâhi min al-shejtân al-redzsîm].

Ezután a szokásos invocatiók után: »Vettem ezen könyvet 5½₂ aszadî-n (tallér, melynek egyik oldalán oroszán volt ábrázolva-Löwenthaler), még pedig tíz esztendeig lestem ezelőtt ezen könyvet, és nem birtam megszerezni, míg eljött az ideje, a hatalmas Allâh kedvessége folytán. Én a gyöngeségét és Allâhra való szorulását beismerő szegény, ki a hatalmas és gazdag Allâh-

tól bünbocsánatot reméllek: Ahmed b. Muhammed b. Haszan b. Muhammed, Imâm Shehrkőj ben. Bocsássa meg Allah mindnyájuknak nyilvános és titkos bűneiket. II. Rebi'hó elején 1126 (= 1714.) Ez alatt valamivel régibb kézzel a könyv egy régibb birtokosának neve van feljegyezve: Thâbit Musztapha divánbeli jegyző (tezkeredzsi) b. Muhammed Efendi, b. Hâdzsi Redzseb Efendi b. 'Abd al-Szamad Efendi, b. Kara Muhammed basa, vezir, b. Haszan Efendi, b. 'Attâf Efendi, professor (müderriş).

Az utolsó lapon ezt olvassuk: »Possidet Bibl. Regni ex dono Jos. Döry 1804.« (Sign. 11 Fol. turc.)

XIV.

Igen szép kiállítású kézirat, mely 8-adrétben 106 levélből áll. Címe leghelyesebben »Rituale Mahometanum« névvel határozható meg. A muhammedán imádkozással összefüggő rituais szabályok és törvények gyűjteménye, igen világos előadásban. A szerző nevét nem birjuk a codex alapján meghatározni. Az első két lap folytán valamelyik olvasó interlinearis török fordítást kezdett a sorok közé szúrni. — Az első lapon a *consummatio matrimonii* (Kerdek) alkalmával elmondandó imádság van feljegyezve. Újabbkori feljegyzése:

»Donavit an. 1804 bibliothecae regnicolari Jos. Döry de Jobbaháza ad C. R. Legationem Constantinopoli Officialis.«

(Sign. 4. Quart. arab.)

XV.

Latâ'if al-minan.

»Eine Sammlung theologischer, moralischer und ethischer Abhandlungen und Ueberlieferungen des Propheten von Abdol-wahab Ben Ahmed Esch-schiraawi Esch-schafii geschrieben zu Cairo im J. d. Hedschira 360. Dieser über dritthalb hundert Jahre alte Codex ist authograph, wie es am Ende ausdrücklich gesagt wird. Der Titel fehlt.«

Így determinálta a jelen kéziratot a hires Hammer-Purgstall József teljességgel helytelenül. A fentidézett meghatározás sem a könyv tartalmát, sem pedig a codex származását illetőleg

nem helyes. Szerzőjének neve helyesen így hangzik: A b ű - l - M a v â h i b ' A b d - a l - V a h h â b b . A h m a d b ' A l i a l - S h a ' - r â n i (vagy mint rendesen a nép szokta nevezni al-Sha'rânî) al-Anszârî megh. 973. hidzsra, 1565-6 Kr. u.) A szerzőnek irányáról és főmunkájáról l. Jelentésemet a M. T. Akadémia Könyvtára számára keletről hozott könyvekről, tekintettel a nyomdaviszonyokra keleten (Budapest 1874.) 24. lapján. — Al-Sha'rânî egyike az iszlám leghíresebb theosophusainak; a theosophiai mysticismus az iszlámban, mint más felekezeteken belül is, mindig ellentétbe helyezkedett a traditionalis theológiával; az iszlám terén a két irány összeütközése még nevezetesebb mint más felekezetek hasonló jelenségei. A két ellentétes irány között az iszlámban egy közvetítő irány támadt, melynek szerzőnk egyik legnevezetesebb képviselője; míg al-Gazâlî — ezen közvetítés egy másik híres képviselőjében a traditionalis theologia a kiegyezés eredményének túlnyomó eleme, addig szerzőnkben a mysticismus túlnyomó; hiszen Al-Sha'râvî egy dervisrendnek is meg-alapítójaként szerepel, mely rendnek tagjai még most is léteznek Egyiptomban. Szerző egyike Egyiptom leghíresebb muhammedán embereinek a hidzsra X. századából és muhammedán módra érdemesnek tartotta, miután egy híressé vált nagy könyvben (lavâkih al-anvâr) híres szent kortársainak életét és csudás tetteit megírta vala, saját életéről és kitűnőségeiről is szólni. A muhammedánok nem tartják illetlen dolognak, hogy valaki egy vaskos könyvben azt bizonyítsa, hogy a szerző nagy férfiú. Azt mondják, hogy ily munkában a szerző Alláhnak hálát ad azon sok kegyelemért, melylyel őt elárasztotta. Ezen irodalmi sajátosság leghíresebb képviselője Al-Szujûti, ki egy könyvet irt következő mondásának igazolására: »Én vagyok Alláh legkitűnőbb teremtménye, mi előadásaimat és munkáimat illeti.« A muhammedán autobiographicus irodalom többnyire ily termékekből áll. Ezen rovatba tartozik a jelen munka is, mely ennélfogva nem oly tartalmú, minőnek Hammer határozza. Címe hiányzik; de nem kerül ezen irodalom ismerőjének nagy fáradságába felismerni, hogy al-Sha'rânî ily című munkájával van dolgunk:

»L a t â ' i f a l - m i n a n v ' a l - a c h l â k * f i b e j â n v u d - z s ű b a l - t a h a d d u t h b i - n i ' m a t A l l â h ' a l a - l i t l â k « azaz:

»Finomságok a jótétemények és tulajdonságokról, annak bebizonyítására, hogy egyáltalán szükséges Allahnak kegyelmeiről beszélni«, vagy szabatosabban kifejezve: Felsorolása mindazon jótéteményeknek és jó tulajdonságoknak, melyekben Alláh a szerzőt részesítette, még pedig felsorolásuk nem az önmagasztalás céljából, hanem azért, hogy a szerző Alláh kegyelmét elismerje, és neki hálát adjon érte. A munka a szerénység leple alatt fellépő öntömjénezés, melyet nyugati írótól már abban az időben is botrányosnak találtak volna, de mely a keleti olvasó közönség ízlésének éppen megfelelő volt. Mindamellett vagy tán éppen ezen körülménynél fogva, a munka sok oldalról bir érdekel; megismertet a nagyhirű szerző életének és nyilvános viszonyainak legérdekesebb mozzanataival; igen fontos kortörténeti adatokat szolgáltat nevezetesen a szerző korának művelődéstörténetére nézve. Mindenesetre fölötte óvatos kritikával kell fogadni azokat az adatokat, melyek a szerző életére vonatkoznak. Szívesen állunk reá törzsfája hitelességére, melyet a munka elején közöl. De mily bizalmat ébreszsenek a szerző józansága iránt azon komoly hangon elmondott történetek, melyek az istennel való személyes közlekedéséről, (látta Allah-t, midőn egykor a mecsetet söpörte) a prófétákkal, angyalokkal stb. való személyes érintkezéséről szólnak? Az angyalok mecsetbeli előadásai alkalmával a hallgatók közt voltak találhatók; sőt egykor a tudós daemonok theologiai kérdéseket intéztek hozzá írásban is, melyekre ő egy terjedelmes munkával felelt. Érdekesekek a munkának azon részei, melyekben ellenségeinek áskálódásairól szól. Többek között p. o. egy híressé vált munkájába mindenféle eretnek paragraphusokat csempészték be, és az így interpolált másolatokat terjesztették az Azhar mecsetben, hol nagy lázongást idéztek elő. Ily hamisítások előfordulhattak azokban a kéziratok időkből. A híres Fakhr al Din Râzî nagy Korán-kommentárjába p. o. becsempészték egy helyet, melyben a szerzőt egy keleten gyakorolt piszkos bűn védelmére bocsátják. A hamisítatlan kéziratokban ezen fertelmes hely nem található. A keleti kézírathamisítás az irodalomtörténet egy igen érdekes fejezete. Bőven szól a szerző egyes erkölcsi kiválóságairól, különösen bőkezűségéről. Három folio oldalon névleg sorolja fel mindazokat az embereket, kiknek ruházatot ajándékozott; pontosan

határozza meg a ruhadarabok miségét és értékét egyenkint egyiptomi pénzérték szerint. Bőven szól tanulmányairól, még pedig mind seikhjeiről, mind pedig azon munkákról, melyeket 25 éves koráig áttanulmányozott. Azt állítja, hogy nincsen kortársa, ki nálánál terjedelmesebb olvasottsággal birna. Legérdekesebb a munka egynehány helye, hol vallástani irányáról szól. Több helyen röviden kifejti azon thesisét, mely később a Mizân című munkában bővebb kidolgozásra talált (V. ö. Jelentés stb. e. h.) a 4 orthodox ritus egyenlő értékéről. Igen fontos a mysticismus körén belül elfoglalt állására nézve egy hatalmas polemia a pantheismus ellen. — A tartalom ezen rövid jellemzése után térjünk át magára a codexre. Erre nézve következőket kell megjegyeznünk:

A codex fölötté hiányos és alig tartalmazza a könyv felét; 108 folió van meg és azon codex, melynek töredéke a jelen kézirat mint az eredeti lapszámozás mutatja, 207 folióból állott; minduntalan egyes lapok hiányzanak, és a meglevők is, különösen a könyv elején és végén, sajnos sérüléseket szenvedtek.

Codexünk nem autograph kézirat. Hammert, ki ilyennek tartja, a codex végső sorai tévútra vezették. Ezek fordításban körülbelül ennyit mondanak: »Szól [a szerző]: »Bevégeztetett szerzőjének (név) keze által 960-iki Rabi' al-avval hó újholdnapján Kairóban (Alláh őrizze e várost) stb. . . . Bevégeztetett e könyv a bőkezű Alláh segélyével a gyöngye szolgál, Szálih b. Hidâjet b. 'Abd-al Mu'min, keze által (bocsásson meg Alláh ő neki és szüleinek és őseinek, és tanítóinak és mindazoknak, kik ezen ékes könyv leírására serkentették, és Muhammed egész népének) 1064-ben.« Hammer ezen utóiratnak csak elejét nézte, és innen támadt tévedése. A dolog pedig úgy áll, hogy a másoló, ki nyilván a szerző példányát használta, a szerző saját utóiratát is másolta. — A címlapon vörös tentával a könyv czime volt feljegyezve, de ezen rész legfontosabb fele ki van tépve vagy rágva, úgy hogy a codex meghatározására semmi haszonnal nem volt. A vége meg van még, de ez sem nyújt adatot a könyv miségére nézve. Végén ezen datum olvasható: »Hozzáfogtam ezen könyv leírásához, segélyért Alláhhoz a hatalmas-hoz és adományozóhoz folyamodván, a nemes Shavvâl hónapban 1061 (= 1651).« A másoló tehát közel három évig bibelődött e

másolattal. A könyv margóján a fontosabb helyeknek rövid tartalma van megjelölve; a sorok között, helylyel-közzel a ritkábban előforduló arab szók török fordítása van későbbi kézzel feljegyezve.

Ugyancsak a czímlapon későbbi kézből a fekete tentával írott következő 10 sort találjuk: »Hála légyen Allâhnak, a ki »jóságából és kegyelméből hozzánk juttatta ezen áldott, nemes és »kedves könyvet; ezután alapítványt alkottunk vele, még pedig »rendes, a vallásnak megfelelő alapítványt, a kegyes istennek »tetszését akarván ezáltal kinyerni. Én a jótevő Allâh bünbo- »csánatára szoruló szolgálja, Sheikh Szulejmân a nagy »mecset prédikátora Budun (Buda) városában, őrizze »meg Allah e várost minden bajtól, e könyvet »ezen mecsetnek adományoztam azon feltétel »alatt, hogy soha a nevezett városból el ne vigyék, »kivéven gyermekeink számára. És hála légyen Allâhnak a világok »urának, háláját említvén, sok sok hálát adván.« Évszáma ezen utóiratnak nincsen. De felvilágosítást ad ezen pár sor arra nézve, hogyan került a codex hozzánk. A törökök el nem vitték Budáról; a nagy dzsámi'ból, melynek Szulejmân prédikátor ajándékozta, múzeumunkba került. Mi uton? erre is feleletet ad codexünk. Legvégén ugyanis egy monogrammbélyeg jelöli a könyv közvetítő birtokosát, még pedig egy B. E. S. betűket ölelő monogram, azaz: Bibliotheca evangelica Semproniensis, melyből egy pár codex került könyvtárunkba; még ezen ismertetésben is fogunk találkozni ezen B. E. S. monogrammal ellátott codexszel, a melyben egy külön jegyzet feltünteti annak nevét, ki a codexet a sopronyi könyvtárnak ajándékozta. Az említett monogrammbélyeg, mint Müllner, sopronyi ev. lyc. tanár és könyvtárnok ur szíves értesítéséből tudom, az ottani könyveken igen gyakran található.

Codexünkben több példány létezik különféle könyvtárakban. Ismerem a drezdai könyvtár példányát (v. ö. Fleischer Catalogus Codd. MSS. orientarium bibliothecae reg. Drezd. p. 66—6) és a kairói alkirály könyvtárában levőt. (Sign. 10. fol. arab.)

XVI.

Ívrétű kézirat 243 levél igen tiszta és rendes neszkhi írással. Redzseb b. Ahmed hâdzsinak ily czímű munkája: Alvaszî lâ al-Ahmadîjjâ val-darî' â-al-szarmadîjjâ

fî sharh Tarîkat-al-Muhammadiyyâ. — Ezen munka, mely a muhamedán dogmatika tanulmányozására nézve igen nagy fontossággal bír, terjedelmes kommentár Muhammed Birgevi (megh. 981 = 1573) híres muhamedán hittanár, ily című munkájához: al-Tarîkâ al-Muhammadiyyâ azaz: »A muhamedán ut,« mely munka rövid, összefoglaló tankönyvszerű előadásban az iszlám főtanait foglalja magában. Ezen munkát nem szabad összezavarni Birgevi Riszâle v. Vaszîjjâ cím alatt ismeretes és nagyon elterjedt katechismusával. Kommentárunk, bő és az iszlám hittanának egész nagy birodalmára kiterjedő értekezéseket tartalmaz, és minden tekintetben nagybecsűnek mondható, sőt megérdemelné, hogy behatóbb kutatás tárgyává tétessék, a mi jelen ismertetésünknek nem lehet feladata.

A codexnek következő utóirata ad felvilágosítást a másolat eredetéről: »Bevégeztetett ezen könyv másolása csütörtökön az áldott Shavvâl hó 26-án, az 1162 (= 1749)-ik évben. Engedje meg Alláh, hogy felfogjuk mindazokat a hasznos tanításokat, melyek benne foglaltatnak, és kedvezzen nekünk, hogy úgy cselekedjünk a mint ő szereti és kedveli. Ime ő az, a ki a jó cselekedetekre segít. Reményeljük mindenkitől, ki e könyvet tanulmányozza, hogy leírójáért imádkozzék és bűne megbocsáttatásaért fohászkodjék. Tisztázta Ahmed b. Szâlih b. Muhammed, adjon neki Alláh sikert és őrizze meg őt gyűlöltőtől, épen akkor, midőn Belgrádban imámmá neveztetett ki a Hâdzsi Beshîr Aga-féle mecsethez.« (Tehát ugyanazon alapítványból való mint a VI. sz. alatti Korán.) Ezen utóiratot megelőzi magának a szerzőnek utóirata, melyből megtudjuk, hogy szerző munkáját 1087-ben (= 1676) végezte be. Ezen adatot Hadzsi Chalfa (Lexicon bibliographicum ed. Flügel VI. 161) is közli. Az említett muhamedán irodalomtörténeti encyklopaedia szerzője a Redzseb b. Ahmed munkája felemlítésének szentelt pár sorban kiemeli a munka nagy fontosságát. — Van belőle egy keleti kiadás is (Konstantinápoly 1261 = 1845. 2 kötet 4°), mely azonban nem oly hozzáférhető, hogy létezése kéziratunk becsét csökkentené.

Feljegyzése: »Codicem hunc Belgrado recuperato inter spolia repertum emi à 10 fl. — Évszám: 1791.«

A bekötés tábláján: »E collectione libraria Prisi Josephi Jakosics à Buda.«

Jankovich Mikl. gyűjteményéből. (Sign. 1 fol. arab.)

XVII.

8-adrétű kézirat, 39 levél, mely a következő két munkát foglalja magában: 1. Burhân al-Dîn Ibrâhîm [al-Zarnudzsî] (XII. század.) munkáját: *Ta 'lîm al muta' allim tarîk al-ta 'allum*, azaz: »a tanuló oktatása a tanulás útjára« A codex a címet hibásan mutatja, úgy hogy a muta 'allim — és tarîk szók közé, e szók jutottak: *lakâna murshidan*. A codex tartalmát a könyvt. jelenlegi czíme: »*Grammaticae arabicae species turcico idiomate exarata*« hibásan jelzi. Sem török nyelven nincs ezen könyv szerkesztve, sem pedig grammatikát nem tárgyal; arab nyelven előadja mindazon kellékeket, melyekkel a vallástudományyal foglalkozóknak birniok kell.

Ezen könyvből nagyon sok kézirat létezik; úgyszintén három kiadás. Legelőször Reland Adorján adta ki Utrechtben 1708-ban két latin fordítással, melyek egyikét Roostgard Frigyes, a kiadás alapjául szolgáló kézirat birtokosa, egy Rómában tartzkodó maronita pap segélyével készítette, a másikat Abrahamus Echelensis dolgozta. A leghasználatosabb kiadás, ily cím alatt jelent meg: *Borhân-ed-dîni es Sernûdji Enchiridion studiosi; ad fidem éditionis Relandianae necnon trium codicum Lips. et duorum Berolin. denuo arabice edidit, latine vertit, praecipuos lectt. varr. et scholia Ibn Ismaëlis selecta ex cod. Lips. et Berolin. adjecit, textum et scholia vocalibus instruxit et lexico explanavit Carolus Caspari Dessaviensis. Praefatus est Henr. Orthob. Fleischer. — Lipsiae 1838. 4°*. Egy harmadik kiadás Murshidabadban, Indiában jelent meg 1265 (= 1848) évben.

A 31. levélen más munka következik: 2. *Fikh Kejdânîjja* [helyesebben így kellene: *Fikh Kejdânî* (himnemű raggal)] azaz: *Kejdânî* nevű muhammedán kanonista »fikh«-je, vagyis a muhammedán kánonjog alapelvei. Igen hasznos kézikönyvecske, melyben a muhammedán kánonjog tanulmányozására szükséges legelemiebb alapismeretek vannak közölve.

Teljesebb példány a bécsinél, Flügel III. 505; sűrű török interlinearis szómagyarázatokkal. — A végén ez a török vers van későbbi kézzel feljegyezve:

Tengri rahmet ejleszün ol dzsân icsün * kim okaja fâtihat
jârân icsün —

»Ó isten! Kegyelmezzél oly léleknek, mely a fätihât olvassa
a barátokért!«

Az írás évszáma nincsen kitéve, de alkalmasint ugyanaz, mint az előző könyvecskéé.

Mindkét könyvecske egy alapítványhoz tartozott, a mi onnét tűnik ki, hogy mindkettőnek elején, végén, itt-ott a marginokon ezen jegyzet olvasható: *Al-vak fî sze bil Allâh* = Az alapítvány Allâh útján van. (Sign. 30 oct. turc.)

XVIII.

Ívrétű, 216 levélből álló kézirat. 1. *‘Abd al-Halîm b. Lutf Allâh* rhetorikai értekezése. Ezen munka bibliographiai helyére nézve a következőt kell megjegyezni. Az arab rhetorika (*‘ilm al-ma‘â nî v-al bejân*) egyik alapmunkája, a *Dzselâl al-Dîn Muhammed al-Kazwînî* (megh. 793 = 1338) által szerkesztett *Talchîsz al-Miftâh* című munka, mely eredetileg a *Jûszuf al-Szakkâkî* (megh. 623 = 1226/7) *Miftâh al’ulûm* »a tudomány kulcsa« című encyklopaediája rhetorikai részének önálló földolgozása. — A *Talchîsz*-hez *Sza’d al-Dîn al-Taftazânî* (748-ban = 1347-ben) írta *Al-Mutavval* (= a kiterjesztett) című nagy kommentárját, mely kommentár egyes helyeihez az előttünk fekvő kézirat nyújt superkommentárt. (V. ö. Mehren, *Rhetorik der Araber* Kopenhagen (1853. 8. lap.) *‘Abd al-Halîm* korát nem határozhatjuk meg az irodalomtörténeti segédforrások adataiból; így p. o. *Hâdzsi Chalfâ Lexicon bibliographicum*-ában sem fordul elő.

2. *Sza’d al-Dîn al-Taftazânî*-nak fent említett *Al-Mutavval* című munkája, mely a muhammedán tudomány egyik igen fontos irodalmi terméke, a mennyiben a rhetorika tudománya a muhammedánoknál a Koránnak és a hagyományoknak tanulmányából indul ki, melyeknek ékességeit törekedik kimutatni, és a prófán műremekekre alkalmazni. — Mindkét munka teljes és számos hasznávehető marginalis magyarázó jegyzetekkel igen használható codexet mutat elénk.

Az utóirat szerint ezen kézirat másolása *Dzsordzsánijja* városában hétfőn Ramadán hó 2-ikán a 746 ik évben (= 1345) kezdetett meg és *Aberkûh* helységben 748-ban végeztetett be.

Ezen utóiratból az tűnnék ki, hogy a codex a szerzővel egykorú, a mit azonban az írás minőségénél fogva kétségbe vonok, a szerző kéziratának utóiratát alkalmasint a másoló a munka végén szintén lemásolta, a mint ennek példáját fentt a XV. sz. a. is láttuk. Mindenesetre elég becses és jó codex a miénk is.

3. Fol. 207—209. Vegyes jegyzetek és kivonatok. 4. T ö r ö k nyelven irt magyarázatok ugyancsak a 2. alatt ismertetett munkáról, különösen metrikai szempontból. (7 fol.)

(Sign. 2 fol. arab.)

XIX.

12-edrétű kézirat 121 levél; Kitâb al-szub' ijjât. (»A hét dolgok könyve.«) Szerzője: Abû Naszr. Muhammed b-'Abd-al-Rahmân âl-Hamadânî. Ezen könyv a hét napjaira vonatkozó traditiókat sorolja fel. Legújabb időben létesült belőle egy keleti kiadás, még pedig a keleti typographia szokása szerint egy másik nagyobb könyv margójára nyomtatták. Megjelent Bulakban 1294 = 1878. Al-Fashanî Arba' in-kommentárjának margóin, in 4°.

Kéziratunk végén csonka; nincsen keltezve.

Ex bibl. Com. Széchényi.

(Sign. 9 duodec. arab.)

XX.

'Abd al-Rahmân Dzsâmî arab grammatikai munkája; szöveg és kommentár 4edrétben 222 levél.: A cím lap és a könyv eleje hiányzik, de a hiányzó rész csak igen csekély lehet, minthogy az első meglevő lapon azoknak a fogalmaknak magyarázatát találjuk, melyeken az arab grammatikai munkák kezdődni szoktak. — Az utóiratból megtudjuk a szerző nevét. Így hangzik ezen utóirat: »Kipihent ezen munkának feketéből fehérre való áttételétől (az arab műnyelvben szavâd = feketeség annyi mint: fogalmazás, bejâd = fehérség annyi mint letisztázás) a szegény szolga 'Abd al-Rahmân Dzsâmî . . . . . szombaton reggel (867-iki = 1463) Ramadân hó 11-én. Ó Allâh bocsáss meg nekem és mindazoknak, kik a könyvbe pillantanak, ó te az irgalmasok legirgalmasbika!« A másoló meg azt jegyezte oda, hogy példányával pénteken, 1036-iki (= 1627.) Dzsomâda al-thâni-ban készült el. — Ezek szerint nem szenved

kétséget, hogy az előttünk fekvő kézirat a híres persa költőnek, Dzsâmî-nak (l. XXIV. sz. a.) kommentárját tartalmazza, melyet az Al-Kâfija »az elégséges« című grammatikai al munkához (szerzője Ibn al Hâdzsib megh. 646 = 1248) irt, saját fiának Dijâ al-Dîn-nak hasznára irt és ennél fogva Al-favâ'id al-Dijâ'ijjâ-nak (Diâ-féle hasznos megjegyzések) nevezett el; továbbá az sem, hogy mily hibás a codex tábláján olvasható ezen meghatározás: »Historia caedis Alimana et Korani Sura 20—21a«.

Jankovich M. gyűjteményéből.

(Sign. 10. Qu. ar.)

XXI.

Negyedrétű kézirat 217 levél. 'Iszâm al-Dîn b. Muhammed b. 'Arabshâh al-Izfarâînî (megh. 953—45 között = 1536—38 Kr. u.) »Hâshijâ 'ala-l-favâ'id al-Dijâ'ijjâ című munkája, mely mély grammatikai tudománnyal szerkesztett értekezéseket tartalmaz Dzsâmî-nak a Kâfijâ-ról irt munkájához (l. a megelőző számot.)

Mindhárom könyvből sok példány létezik kéziratban, mindhárom ki is van már nyomtatva, még pedig az alapmunka több ízben Európában és keleten, a Dzsâmi-féle jegyzetek Konstantinápolyban, az Isfarâ'ini-féle glossák szintén Konstantinápolyban. (Lásd, Flügel I. 163, 168). Codexünk a munkának ugyan legnagyobb részét, de mindamellett csonkán tartalmazza, a közepéből is hiányzik egy pár lap, a vége sincsen meg; de a helyett a margó egy szorgalmas olvasónak igen hasznos superkommentárját tartalmazza. A kézirat, mint sejtem, valaha Belgrádban volt honos, mert a külső lapokon és a könyv közepén levő egy üres lapon jegyzeteket tartalmaz török nyelven a Belgrád várában előfordult eseményekről. Ezen jegyzetek az 1145-ik és 1196. évről szólnak. Érdekes az utóbbi: bőbeszédűen jegyzi fel, a hó és nap pontos megjelölésével azt az esetet, midőn valami Clement Chalik (sic) a bebörtönzött Ahmed Beget megölte, a miezen feljegyzésből ítélve akkor valami nagy esemény lehetett. A címlapból azt tudjuk meg, hogy ezen kéziratnak 1194-ben birtokosa volt: Thâbit Musztapha Efendi szendrői Tezke-

redzsi, kinek apja Muhammed Efendi, Hadzsi Redzseb Efendi várad i muftinak fia.

A fentebbi jellemzésből látható az eddigi jelzés hibás volta; ebben az van mondva: »De Regimine Ahssameddini Alizsamai Nanasio-Codex historicus.« (Sign. Quart ture 6.)

XXII.

Keresztyén-arab codex, 352 levél, 12-edrét. Kitâb madâ'ih mukaddasz (olv. mukaddaszâ.) Az egyik czímlapon ezüstözött színezéssel ékesített kereszt; a másikon arab nyelven a következő könyvczím: »Atyának, fiunak és szentlélek egy isten nevében, Amen. Ez a szent dicsőítő versek könyve; az első dicsőítés az arany evangeliomu Sz. János dicsőítése, imádságának áldása legyen rajtunk.« Ezután Arany-száju Sz. János életrajza következik 54 lapon, továbbá eléggé gyarló arab nyelven számos madâ'ih a sz. Szűzre. (rendesen alphabeticus rendű strophákban), Dimâsz a megtért lator élete és dicsőítése. Sz. Baktar (Victor?) b. Romanusz dicsőítése, egy pár vallásos tartalmu hosszabbra rövidebbre nyúló költemény. A költemények szerzői is meg vannak itt ott nevezve, még pedig ezeket találjuk: Fadl-Allâh al-Abjârî, Johanna al-Szamanûdî, Jûszuf al-Szindivânî, legtöbb darabbal al-Abjârî mûzsája van képviselve, tőle vannak többnyire a szent szűzre vonatkozó darabok. Ezen szent költemények közé profán dolgok is vegyültek. A szent Dimâsz és Sz. Victor életrajzai között bölcs mondásokon kívül helyet foglal a Bolhákról szóló egy költői elbeszélés, mely csin-talanságra nézve Harîrî-re emlékeztet. A kötet vége felé olvasuk: »Történetét Armâniusz királynak és gyermekeinek, nevezetesen Jánosnak és hugának, kik egymással közösültek és gyermeket szültek, kinek ennél fogva anyja egyuttal nagynénje és apja nagybátyja volt.« A Sz. Victor története végén, mely gyűjteményünk 5-ik darabja, megtudjuk a másoló nevét: Szurjâl (azaz: Cyrill) Shammasz (= diaconus) ibn Abul-Mina Kaszîsz (= pap). A gyűjtemény a patriarchára, a püspökökre és papokra vonatkozó epigrammszerű dicsérő költeményekkel végződik.

Ezen munka minden kétségen kívül az egyiptomi kereszténység terméke és mint ilyen igen érdekes.

(Sign. 2 duod. arab.)

XXIII.

Ezen kézirat 269 levélből áll 12-edréiben s háromfelét tartalmaz ugyanis: 1. MI éjszakából a »Nuzhet azzamân és Sârrakân« történetét. (219 levél)

2. Vulgaris arab nyelven rövid történetkéket aztán ugynevezett mavâliâ-kat azaz népdalokat, melyek az ilyen mavâliâ-gyűjtőkre és a vulgaris arab költészet tanulmányozóira nézve igen érdekesek. (31 levél.)

3. Példabeszédek és magyarázataik. Abû 'Ubejd al-Bavâti tól. (19 levél.)

[Ezen codex a XXII. számúéval rokon írással bir, és mint a hasonló bekötés is mutatja ugyanazon egy gyűjteményből valók mindketten.]

(Sign. 3 duod. arab.)

B) Persa kéziratok.

XXIV.

Szép sárgás keleti papíron csinosan kiállított kézirat, 236 lev. Dzsâmi, Maulânâ Nûr al-Dîn 'Abd-al-rahmân híres persaköltő (szül. 1414, megh. 1492) munkája:

Szilszilet al-dahab: azaz:

Aranyláncz. — Ezen költői munka a szerző híres Ötösének (Khamsza) illetőleg Hetesének (Hefte) egyik részét képezi. még pedig egyikét azon két résznek, melyeket Dzsâmi az Ötös befejezése után függesztett a gyűjteményhez. A munka kezdete előtt, (fol. 4b) kéziratunk a teljes Hetes bevezetését mutatja, a miből azt lehet látni, hogy a »Catena aurea« ezen Hetes első darabjának volt rendelve. A munka azon mystikus moráltanokkal foglalkozik, melyeknek egyik legelőkelőbb képviselője a keleti irodalomban épen szerzőnk. A tanköltemény folyását számos elbeszélések és példázatok (kisszâ, hikâjat, amthâl), élénkítik.

Codexünk igen csinos ta'likirású kézirat; az egyes lapok aranyozott kerítéssel, a címek vörös tentával; iratott 972-ben, (= 1564) tehát 72 évvel szerző halála után.

A codex provenienciájáról a boríték belsején a következő egykorú feljegyzést találjuk: »Molla Dschami Catena aurea oratione ligata in persico idiomate conscripta et a Jos. Dörÿ ad Legationem C. R. Austr. Constantinopoli officiali Bibliothecae Regni an. 1804 donata.« (Sign. 1 Oct. Pers.)

XXV.

Igen jó szövegű csinos kézirat 12-edrétben 72 levéllel; neszkhiírás; iratott Szeraj-városában 975 (= 1567-ben.) A sorok között és a lapszéleken török nyelvű jegyzetek vannak. A XXIV. szám alatti szerző Behârisztân (tavaszi kert) című munkája, melyben híres elődjének Sza'dinak »Rózsakertjét« (Gülisztân) törekedett utánozni. Ezen munka a mint keleten roppant népszerűségnek örvend, úgy a nyugati orientalistáknak is Schlechta-Wssehrd Ottokár báró gyönyörű kiadása és fordítása (Der Frühlingsgarten von Mawlana Abdurrahman Dzsami. Wien 1846) folytán egyik legkedvesebb olvasmánya e téren.

A kézirat belső borítékán a következő feljegyzés olvasható: »Molla Dschami Tempus verum opus prosa, ligatoque sermone scriptum quod morales doctrinas continet, Persice, donavit Bibliothecae regnicolari D. Dörÿ ad Legationem Caes. Riam Constantinopoli Officialis. 1804.« (Sign. Duod. pers. 1.)

XXVI.

71 levélből álló kézirat 8-rétben. Ezen codex, melynek mind eleje, mind pedig vége hiányzik, úgy hogy meghatározásának legszükségesebb segédeszközei nélkül szükölködünk, véleményem szerint a hírneves misztikus költő Dzs elâl al-Dîn Rûmî (szül. 1207, megh. 1273.) kiválogatott költői leveleit tartalmazza. Szerző egyike az iszlám leghíresebb misztikus tudósainak és költőinek, ki Koniában Kisázsziában azt a híres dervisrendet alapította, mely a Mevlevi nevezet alatt mai napig egyike az iszlám legjelentékenyebb dervisrendjeinek, melynek főnökei még most is az alapítónak Koniában meghonosult családjából választatnak, és mint tudva van, többek között azzal a kiváltsággal is bírnak,

hogy a szultán trónraléptekor ők övedzik derekára a kardot, mely szertartás az európai fejedelmek megkoronáztatását helyettesíti náluk. Dzsela al-Din híres munkája a *Methnevi*, mely a muhammedán theosophiai költészeti alapmunkájának nevezhető, s sokkal híresebb, semhogy itt bővebben kellene azt jellemezni.

Az előttünk fekvő kéziratot is irodalomtörténeti nevezetességnek tekinthetjük; a híres Dzsela al-Din némely költői levelét tartalmazza, melyeket szultánokhoz, magasrangú államférfiakhoz és barátokhoz intézett; közöttük van Muhammed szultán, Dzsihâns'âh szultán, Haszan Bég és mások; ott van Szejfî költő, kiről (fol. 65^a) egy prózában irt levélben így szól: »Mevlânâ Szejfî, ki a gazal ékességében és beszéde szépségében páratlan, eszének ékességére és képzeletének finomságára nézve a tökéletesség fokáig jutott, a homályos versek és logogryphek írásában messzeterjedő hírnévre tett szert és a homályosságok megoldása által a nehézségek megoldója nevét érdemelte ki stb.« A következő lapon valami Dervis 'Alî-hoz irt egy magasztaló levél található stb.

Annak állítására, hogy ezen levelek Dzsela al-Din Rûmi tollából származnak, feljogosít bennünket a fol. 70^b egy költői levél élén található ezen felírás: »Bi-ba'zi machâdim ki kitâbi methnevi in fakîr talab kerde bûdend nuvishte shude »Hivatalos személyhez, ki ezen szegénynek (azaz: a szerző) *Methnevî* könyvét kérte, iratott«; az ezen felírás után következő versben munkáját magasztalja. Az önmagasztalás és saját magának tömjénezése a keleti, különösen a theosoph irodalomban oly közönséges tünemény és oly annyira szokta a mi európai izlésünk határait túllépni, hogy azt, a mit a híres költő e versben saját magasztalására mond, öntudata vajmi szerény nyilatkozásának mondhatjuk.

Valóban szívből sajnálhatjuk ezen gazdag tartalmu érdekes kézirat, hiányos voltát; annál is inkább, mert a mennyi belőle megvan, igen szép neszkhî írása által tűnik ki.

Eddig egészen hibásan: »*Poema persicum argumenti mystico-religiosi*« ként volt jelezve.

Jankovich Miklós gyűjteményéből. (Sign: 3 Quart pers.)

XXVII.

Lejla-ve-Medzsün. Igen csinos kiállítású kézirat, 8-adrétben, 83 levél. Mint az írás jelleme mutatja kétségtelenül török kéz írta. A két közmondásossá vált szerelmes, kiknek szerelmét a legmagasztosabb keleti, különösen persa költők énekeltek meg (Dzsámi, Nizâmi, és mások), szerelmének költői története. Jelen munka szerzője kit a codex nem nevez meg: 'Abdallâh al-Hâtifi, Dzsámi hugának fia, (megh. 1520 ban.) Mint elődjének, kik ezen szerelmes történetet megírták, Lejla-ve Madzsün-jai úgy ez is egy öt részből álló epicus cyclusnak egyik része, és bevezetéseként Alláhnak, a prófétának, 'Alinak külön külön költeményekben való dicsőítését mondván el, tér át a költemény tulajdonképeni tárgyára, mely külön felírásokkal bíró fejezetekre van osztva. Kézirat majd minden nagyobb könyvtárban található belőle, van egy calcuttai kiadása is.

A költemény befejezése után 6 lapon a munkához nem tartozó és vele semmiféle összefüggésben nem levő jegyzetek vannak idegen kézből; még pedig:

1. Abu-l-Szu'ûd Efendi, híres mufti, egy imádsága (arab nyelven.)

2. A Korán szûra II. v. 201. helyének magyarázata (arab nyelven.)

3. Töredék (8 sor) a Methnevi-ből.

4. Jegyzetek a fatiháról és mindenféle egyéb imádságról. Csupa jelentéktelen töredékek.

Jankovich Miklós gyűjteményéből. (Sign. 1 Quart. pers.)

XXVIII.

83 levélből álló kézirat, negyedréiben vegyes tartalommal

1. Ferîd-al Dîn 'Attâr, híres persa theosoph költő, szül. 513 = 1119) Pend-Nâme (Tanácskönyv) című tankölteményének egy része. Több kiadás (Hindley 1809. de Sacy 1819, könyomat Lucknow 1848) úgyszintén fordítás is van belőle Némethre Nesselmann fordította le. Kéziratunkon, mely csak hiányosan tartalmazza a »Tanács Könyvet«, sem a szerző neve, sem pedig a könyv címe nincsen kitéve.

2. Sza'di nevezetes persa tanköltő ismert »Rózsakertjének« (Gulisztán) török fordítása. A cím lap, a munka eleje és vége hiányoznak.

3. A két munka elé török hivatalos levelek és fermánok töredékei (másolatban, vannak kötve.

»Ex collectione Mészárosiana (t. i. Mészáros Ignáczból) cessit 15. Junii 1815 Bibliothecae Hungaricae.«

(Sign. 2 Quart. pers.)

XXIX.

Biblia perzsa nyelven, 4-edrétben 219 levél. Tartalmazza a négy evangeliumot, de elején és végén is csonka.

Korát biztosan meg nem határozhatjuk. Sem az írás jellege, sem a szöveg nem nyújt eziránt tájékozást.

(Sign. 4 Quart. persa.

(Vége következik.)

ADALÉKOK

SZABO KÁROLY „RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁRÁHOZ.”

Közli: Majláth Béla.

Pozsony 1611.

(171.) Veresmarti Mihály. TANACSKOZAS MELLYIKET KELLYEN AZ különböző vallások között választani. Veresmarti Mihály által egy tudós embernek írásából Magyarra fordítottat. Nyomtatott Pozsonyban M.DC.XI. esztendőben. Kis 8-adrét 271 számozott lap. — Elül: címlevél mindkét oldalán fametszet-kerettel beszegélyezve: első lapján a címlap, másikon e nyomtatott jelige: »Joan. VI. vers. 44. Senki sem jöhet én hozzám, hanem ha az én Atyám, az ki elküldött engemet vonandya ötet«; ezután ajánló levél gróf Homonai Druget Györgyhez, 7 számozatlan levél, A. ternioval ugymint: A₂, A₃, A₄, A₅ és három számozatlan levél, vagyis a címlevéllel együtt 8 levél; ezután következik a szöveg, felül rendes lapszámozással, alul pedig B.—S.-ig terjedő ternio jelzéssel. A szöveg maga 17 ternióból áll, melyből mindenik 8 leveles. Az első ternio 5 levele alul rendes betűjelzéssel bir, u. m. B, B₂, B₃, B₄, B₅ stb. 3 pedig jelöletlen: Összesen 8 számozatlan levél címlap és ajánló levéllel és 271 számozatlan lap = 136 levél.

Veresmarti Mihály ezen kiadásából ekkorig egyetlen egy példány sem volt ismeretes. Szabó Károly »Régi Magyar Könyvtárában« (410 sz. a.) annak létezésére csak az 1640-ki kiadás után következett, s címét csak ezen kiadás nyomán találomra közli. Ipolyi Arnold kitűnő tudósunk sem ismerte. Veresmarti Mihályról közrebocsátott nagybecsű monographiájában az 1611-ki kiadásról úgy nyilatkozik, hogy ekkorig egyetlen egy létező példányt sem lehetett belőle felkutatni. Örvendek azért, hogy Csontos János tisztviselőtársamnak sikerült a gyöngyösi ferenczrendiek gazdag könyvtárában e munkából egy teljes példányt hozni napfényre. Az ő szíveségéből közlöm itt a munka teljes címét és leírását. S mivel ezen kiadás Homon-

nai Druget Györgynek van ajánlva, czélszerűnek találtam ez ajánló levelet, mely irodalmunkban ekkorig ismeretlen, e lapok hasábjain egészen lenyomatni. Nagyon tisztelendő Bognár Márk ¹⁾ gyöngyösi ferenczr. könyvtárnok úr szívesége lehetővé tette ezt, közlöm tehát e levelet szó- és betűszerinti hűségben, a mint következik:

•AZ TEKINTETES ES NAGYSAGOS VITEZ VRNAK, DRU-
GET HOMONNAJ GYÖRGY-nek,

Vng és Zemplény Vármegyék fő Ispannyának; Az Felseges II.
MATHYAS KIRALY Tanácsanak, és fő Pohárnakjának &c.
nékem bõcsülletes Vramnak.

Istentül sok jókkal bővölködő boldog állapotot kívánok.

Az tengeri háborúnak sok veszedelmekkel meg környeztetet hanyattatásit, csak az tudgya valóban, az ki szél veszenben evezet, és az égben felemelkedet habok közöt, arbocz fájának, és Kormánnyának romlása után hordoztatot: Azonképpen, csak az tudgya, miképpen légyen az meg búsult, és fel háborodot lelki ismeretnek, az sok visza vonjó, és egy mással szemben hadakozó Vallások szelei közöt nyughatatlan szorongatása, az ki meg kostolta. Mert, ha az szemünk elõt forgó testi veszedelmek gondolkodása is, meg száraztya az embernek velejét; és minden drága kincsét az tengerben hanyattattya, csak hogy az hajót könnyebítvén, életét meg tarthassa: mit nem mivel tehát, az ki sē nem verségés üző, sē az vetekedésben elme mutatásból nē dücsösség vadászó, hanem csak az egy lgazság szomjuhozó ember; midõn megtekinti, az örök üduösségnek uttyárul enny sokkeresztül állott vélekedéseket, és nem látván houá haytsa fejét, meg gondollya, hogy lelkében, és üdvösségében iár, hogy el ne vétse az lépést?

Nem érzik ennek az lelki háborúnak savát, az kik minden vizsgálás és tanácskozás nélkül, az mely pártos szakadásban szerencsére akadtak, vagy az melyben nõttek nevedektek, abban úgy el általkodnak, hogy csak ingyen fel sem nyittyák szemeket az végre, hogy értekeznenek, és okos gondolkodásokkal tanácskoznának, mely méltán, és mely terhes okokkal tartoztasanak az õ Vallásokban: sõt, gyakran teli torokkal mődgyák;

¹⁾ El nem mulaszthatjuk itt a buzgó könyvtárnok urnak, ki az ajánló levelet e közlemény számára készséggel lemásoltatta, őszinte köszönetünket kifejezni.

hogy, sem olvasni, sē hallani nē akarnak külömbet, az el te-
kéllet tetzésnél, hogy az ő meg nyugot lelki ismértek csendesz
vizét, véletlē háborúval fel ne zavarják: Az az, szem látomást
koczkára, és vak szerencsére vetik lelkeket; és az el múlandó
árnyék világnak gondviselésében, nagyob szorgalmatosságot űz-
nek, hogy sem az lélek űdvösségben.

Eveztem énis ezekkel egy hajóban, sok ideig; és mayd
ugyan lehetetlen dolognak alítottam, hogy az Anyam tejéuel
együtt szopot, és Praedikállással öntöztetet Vallástúl valaha
búcsút vennék; és ellene mondván tanításomnak, más Hitet vá-
lasztanék:

De amaz mindenkor ébrē lévő Pásztornak, az Vr JESVS
Chrisztusnak, az akol kívül búdosó juhotskájára valo gondviselése,
sok tanácskozások, és lelki háborúságok után, csak nem ugyan
kedvem ellē, az ő Igazságának nyugodalmas partyára vezete
engemet. Mikor azért csak tanuló ifiu voltam és az utánnis, hogy
kezemet az ostor alól el vontam; gyakorta sok dolgok akadtak
előmben, mellyek miat nagy gondolatokban estem. Mert, leg
először vöttem eszemben: hogy, noha mind Luther, s mind Cal-
vinus, azzal dicsekedtek, hogy őket az Isten támasztotta az le
nyomatot, és láb alá tapodtatot igaz Hitnek, az Sz. Írásból helyre
állatására; Noha mind ketten, azzal kellek magokat, hogy egye-
bek az Írást, érdemlet böcsülletnélkül húzzák vonnyák, csak ők
feytegetik ezt igaz értelemben: De mindaz által, az Sz: Írást
megrostálván, az mit egyik ocsúnak itil, és tévelygésnek alit
az másik azt tiszta bűzának nevezi. Azért gondolkodni, és tuda-
kozni kezdem; ha vagyóné oly bizonyos nyomunk, mellyen vé-
gére mehessünk, mellyik értse, és magyarázza igazábban az
Isten igijet? Mert jól láttam, hogy ha ennek bizonyosan végére
nem mehetünk; csak vélekedés minden Vallásunk. Es mivelhogy
az Sz. Atyákat, és Conciliomokat, az Keresztyénségnek egyenlő
értelmét, az Anyaszentegyháznak végezésit, bizonytalan Régulá-
nak hallottam vala; soha semmi nyilást nem láthatok vala az
én Vallásom szerent, mellyen végére juthatnék, ha Calvinus értié
igazban Luthernél az Sz. Írást, vagy Luther Caluinusnál? An-
nak utánna, aztis meg sayditám; hogy, sok dölgoakat hamissan
költenek az Római hiten valókra, hogy künnyebben, és job
szinnel gyűlöltethessék őket az Kősséggel. Mert midőn vagy az

Római hiten valók könyveit meg tekintettem; vagy ő közölők valakivel szóban elegyedtem: ugyan kezemmel tapasztaltam, hogy sok illetlen és képtelen dolgokat kennek reájok, melyekben sem hírek, sem tanácsok nincsen. Továbbá aztis megismérem; hogy, noha az Sz. Atyák mondásával ál orozázzák néha az ő tanításokat; és mikor bé színelhetik tetzéseket valamely homályos mondással, akkor nagyra viszik az régi Sz. Atyáknak méltóságát: de ez mellett, a hol kedvek szerént ně szólnak az régi Szentek; vádollyák, rútittyák; csak ně pad alá vetik az ő tanításokat. Az is mint egy Traditio, azaz, kezről kézre kőlt tanács vala közöttünk; hogy, midőn az Pápistákkal szembe szőkönk; az Anyaszentegyházról való vetekedést igen el kerűlyük: Es, ha ki közölők ide vonna; hamar másban űtessük az dolgot. Végezetre, hallottam gyakran Mesterimtől, az régi Anyaszentegyháznak historiáit, és a régi Szenteknek életit; és úgy vőttem eszemben, hogy mind az Római hiten vőltak, válakiket régen sok csuda tételek, és Isteni bizonyságok által, az egész világ Szenteknek tartot.

Ezek, és sok hasonló dolgok űtköztek sokszor szívemben; és minthogy lelkem isméreti arra nem vit, hogy ezeket siketségre vegyem, hallatlanokka tartsam, és ezekből tamadot lelkem sérelmét, és furdalását el nyomjam: meg gödolvá, hogy lelkemben jár ezeknek meg értése, el tekéllő magamat, hogy fundamentomából, derékképpő megvisgálok az mi tanításunknak mivőlt . . . . és aztis meg tekintem, ha az Pápisták, ugyan olyan temérdek setéségben heverneké, az mint az mí Doctorink hirdetik? Azért, az Praedikátorságnak tisztitől meg vonám magamat, és három egész esztendeig, éjel nappal, imádkozván, olvasni kezdém az régi Anyaszentegyháznak harczolását, martyromságit, tanításit, közönséges Isteni tiszteletit: és mindgyárt által látám, hogy sohűlt senkiről nincs az régi Keresztyének közőt emlekezet, az ki azt hitte, és tanította vőlna, az mit Calvinus, és Luther tanítot; haně, az rendtartás, és tanítás ugyan azon vőlt akkoris, mely most az Római hiten valóknál. Gondolkozni kezdém azért magamban, és nagy fohászkodva mondani: Vr Isten, s' mind pokolba mentek tehát amaz csudálatos életű Szentek, kik az Pogányságot, az Christus szaszlója alá hōldoltattak? Mind heában ontották véreket az Christusért? Vallyon

's hová lőt vólt akkor az Christus nyája, mikor sohúlt egyéb, Christust nem hirdette, hanem csak az bálványozó Pápisták? Ezekhez hasonló gondolatok miat, nagy bús szűvel törődván; végre el tekéllém magamban, hogy meg tekintsem az Pápisták tanítását, ugyan az magok tulaydon írásokban. És midón ezeket kezdém forgatni; az mit az előt meg saydítottam vala, azt nyilván eszemben vém, hogy az Római Ecclesiának vallása, oly távúly jár attúl, az mit az Lutherek, és Calvinisták beszélnek felölle, mint az ég az földtül. Egy szóval, az két fél Doctoroknak tanítását illendő szorgalmatossággal, az az, az minéműre az Igazság értésének, és lelkem csendessége keresésének szomjúsága viszen vala; mitül jobban, és serényben olvastam, és kerestem az Luther, és Calvinista vallásbá az Igazságot; annyival inkább nem találhatám. Az Római Ecclesia hiti nyilván való Igazságának fenye pedig, (mellyet mind az által hamisnak lenni kívánok vala) még be húnyot szemeimetis veri vala: és annál inkább veszem vala eszemb . . . szépen egybe szerkeztetet, és semmiben magával nem ellenkőző tudományának alhatatosságát.

De mivelhogy szinte oly nehezen szakadok vala el az én elébbi vallásomtúl, mely nehezen válik el az lélek az testül: né hirtelenkődém, és az magam tetszésen nem akarék járni: hanem az Calvinista Superattédensnek, és hozzá tartó Praedikátoroknak meg írák az én bús lelkének nyughatatlanságát. Es bizonyos, s' az magok vallás tétele szerint is, igazságos módokat adván elő, mellyek szerint én az köztünk való beszédet kívánnám; Hat fundamentum kérdést támaszték eleikben, mellyekben nékem nehezségem vólt. Láttamis, hogy ha azokból jó módgyával ki nem feytéztünk; semmiképpen vallásunk igaz Keresztyeni hit nem lehet: és nagy sok esedezésekkal kértem őket, hogy azokban való kételkedésimben, engemet meg igazítsanak; lelki sebemből meg gyógyítsanak: megjelentvén aztis, hogy én nem versengő, és egymást szóval hányó vetekedést vadászok; hanem orvosságot, atyafiúi, és szilid igazítást, 's oktatást kívánok. Igirék; de ígírettyeket soha meg nem telyesíték. Vgy vagyon, hogy el végre leveleimben való sok úntatásim után, kezdének Sinatokat tenni: de soha semmi nagyobb ellenek nem vólt, mint hogy azokban való illetlen beszédek meg írtam, és orezájokra teritettem. nagy sok feddésekkelis rongálván ártatlan fejemet,

hogy azoknak megírásával szégyenítettem, és kissebbítettem volna őket. Annakutána hármat, főeket rēdelének közzűlők, kik én velem az dolgot az Sinat nevével végbē vinnék: Ezekkelis szembe kelvén, ugyan csak magokhoz hasonlónak, az az, hiuság és heábā valo beszédűeknek találtatának. Harmadszor, fel osztották közöttök az Ellē vetéseket, és igiretet tőnek, hogy írásokban ugyan meg felelnek: Ebbennis ugyan semmi nem kele, hanem el végre, az dolog velem vegbē vitelre rendeltet Praedikátoroknak egyyk, az ki közöttök leg inkább akarja vala az dolgot, mikor beszéddel sūrgetném, azt mondá; hogy, Nem tudnak mit velem cselekedni. mert soha oly erős varrást nem tehetnek, mellyet én, hozzá fogván az nagy éles kést, egyszersmind fel nem metzenék. (mert ugyanis nem erős varrás, hanem nyállal való ragasztás vala minden feleletek.) Kevés vártatva az után, ilyen tisztos válaszal bocsáta: Immár te mit gondolsz véle, ha mi szérdékkal meg elégeszünkis? ha az mi lelkünk meg nyugszik rayta; te néked mi ellened benne? te lássad. 'S ez lőn legutólsó feleletek.

Látván azért én, hogy sokkeppen próbált, és minden izzasztó szepelkedések csak heában való; és az szűlni akaró hegy, tellyességgel el vetélvén, csak nevetséges egeret sem szűlhetne: Látván igazságban való meg fogyatkozások miat, az ő kerengő, és csavargo habozásokatis, mélyeket még űdőnap előtt derekassā czégéressé nem tészek, és szem eleiben nem rőpitek. Látván aztis, hogy énis az dolognak elég sok ideig és szorgalmatos vizsgálásával vakmerőségtől tellyességgel meg mentettē volna magamat: vegezetre az Istenek szent kezeis hathatóbban illetvén szívemet; az régi közönséges Római Ecclesianak igazságát meg ismértem: és minden tartoztató akadékokat szívemből kirázván, az meg ismért Igazságra állék: melyben, mint egy szép bátorságos partő, az sok szélvész utā, Istennek kegyelmességéből megis nyugodtam.

Mivelhogy azért jól értem, mi légyén az Hitben való akadékoknak hányatasa; és aztis tudom, hogy sokan vannak az Vy tudományok Tanítói, és követői között, kik sok kételkedések szeletül fel 's alá ragadtatnak: hogy az én kicsin értekem szerént, ezeknekis szolgálják; és mind ez világ előtt még mutatnám derekas, igaz, és meg ronthatlan okait az én ilyen nagy válto-

zásómnak, és űduősségességes megtéresemnek. az tévelygésben fetrengő Synagogákból, az Christusnak egy, szent, kőzőnséges, és Apostoli Anyaszentegyházában ; ezt az könyvetskét akarám az mi magyarink kezében bocsátani. Melyben, szép rövid, és nyilván való okok vannak, az kiktől hordoztatván, tőb igaz, és űdvősséges Hitet nem itilhettem az Római Anyaszentegyház vallásánál.

Hogy pedig ezt az én kiseded múnkámat az Nagyságod patrocíniumjának ajánlottam : és az N. bocsúlletes nevének páissa alat kézben bocsátottam ; nem egyebűnnen vagyon eredeti, hanem az Nagyságodhoz való kőteles hívségemből. Mert jóllehet, Nagyságodnak én ez ideig ismértségeben nem jutottam : de mind az által, az igaz keresztyén Hitnek tiszta, és nyilván való szereteti, és őltalmazása, mely Nagyságodat, még az idegen nemzeteknélis, sokkal bőcsúlletesbé tészi, hogy sem az meg gyökerezet régi vitézlő Vri familiának, sok szép ékességi : Amaz ifúságnak háttárit fellyűl műlő, meg ért okosság, és sok jó erkőlcsőkkal virágzó tekélletesség, mellyel N. az vén őbereknekis példája és tükőre. Végezetre, hogy kevés szóval sokat mondgyak : az józan, és tiszta élete, és amaz régi Keresztyénekhez illendő magaviselelése, nem csak álmélkodást, de oly bőcsúllettel elegyitet szeretetet szerzet én bennem, hogy egyebek előtt, Nagyságodnak akarom kedveskedni az én fáratsággommal. Mellyett ha N. jó kedvel fogad, és engemetis patrocíniumjára méltatlának nem itil ; nagyobb dolgokra, és hasznos fáratságokra fel indit Nagyságod. Eltesse az Vr ISTEN Nagyságodat, és sok javaival látogassa. Posenban, Bőyt más havának XVII. napián M.DC.XI. észtendőben.

Nagyságodnak

alázatos szolgája

Veresmarti Mihály.«

Eddig Veresmarti Mihály előszava.

Magáról a munkárolmég megjegyezzük, hogy azt a győnyősi ferenczrendiek régi időtől fogva birják.

Nagy-Szombat 1695 . . .

(172.) Matusek András. Arbor Tangens Coelum. Az Az Leg-Főbb Tisztre emeltetet Meltosagos Es Nagysagos Fejedelem, Szecheny György, Esztergami Ersek, Magyar Ország Primasa, Apostoli Kővet, Nemes Esztergam Varme-

gyének örökös Fő Ispanya, Első és leg főb Secretarius, Cancellarius, Főlséges Romai Császár, és Magyar Ország Királyának Belső titkos Tanácsa, Eletének Fejedelmi Faja. Melynek A Magyar Országi Egyhazi Fő Rendeknek közepéből, az irgalmatlan halál által való szomorú kivágását, a több halotti tisztességek között, magyar élő nyelvel praedikalotta, Tekentetes Es Nagyságos Matusek András Scopiai Püspök Székes Fejérvári Custos, Szent Alberti, és Sz. Lőrinczi Praepost. Győri Kanonok, Soproni Beneficiatus, Pisoni nemes Captolon Sz. Marton Püspök Templomában, die 18. Martij. Anno 1695. Nyomtatott Nagy-Szombatban, az Akadémiai Bötűkkel, Frey János által. 4-r. A—D₃ = 16 sztlan levél.

Megvan a M. Nemzeti Múzeum Könyvtárában.

Hely nélkül 1696 körül.¹⁾

(173). Gr. Eszterhas Anna Julia gróf Nadasdy Ferencz országunk bírása hitves társa felett mondott halotti beszéd. Elül: címlap hiányzik. 4-r. 23 számozott lap = $A_2 - F_2 + 1 = 12$ lev.

Colophon: ESZTERHAS ANNA, JVLJA. VEGE.

Megvan a M. Nemzeti Múzeum könyvtárában.

Nagy-Szombat 1703.

(174.) Paduai Szent Antal Solosmaja. Eletének, és Csuda-Tételének Rövid Sommaban Foglaltatott le-íráásával, sok szép Imádságokkal, és Soltárokkal. ugyan azon Sz. Antalhoz és a' Boldogságos Szűz Mariahoz. Ez előtt sok esztendővel Deák-ból Magyarra fordittatott most másodszor újonnan kinyomtatott. Nagy-Szombatban, az Academiai Bötűkkel Hörmann János által 1703. 12-edrét. Címlap és 218 számozott lap.

Szabó Károly »Régi Magyar Könyvtár«-ában e munka rövid címét csak Sándor István »Könyvesháza« után közli. Baloghy István ur buzgalmának sikerült azonban a m. k. egyetemi nyomda könyvtári limbusában e munkából egy teljes példányt napfényre hozni.

Az ő szivességéből közöltük itt annak teljes címét.

A m. kir. egyet. nyomda könyvtárában.

¹⁾ A Tropheum Familiae Eszterhazianae szerint ez évben halt meg gróf Eszterházy Anna Julia

H. n. 1705 körül.

(175.) *Instructio decimatorum*. (Utasítás 21 kisebb fejezetben a tized-dézsmá körül követendő eljárásra vonatkozólag II. Rákóczy F. idejéből.) H. és é. n. 4-r. 8 sztlan lap. A nyomtatás után egykoru irással olvashatni: Datum in castris nostris ad Mocsonok A. 1705.

Megvan a M. Nemzeti Múzeum Könyvtárában.

REGI HAZAI KÖNYVFELJEGYZÉSEK A BUDAPESTI EGYETEM KÖNYVTÁRÁBAN.

Közli: Szilágyi Sándor.

»Opus rurarium commodorum Petri de Crescentys.«

Col: »Presens opus . . . . . impressum est argentine
Anno domini MCCCCLXXXVI. Finitum quarta feria ante festum
Sancti Gregorj«

a címlapon a köv. szótár van, mely mint az irás mutatja,
a XVI-ik század közepe táján készült:

Akarus sárga lilium.

Angaricus tapló.

Agrimonia apró boytorián.

Althea fejr malwa.

alleluia madár kewles.

alkekengy papmonya.

amorosia wadt salya.

antesolotum wadt gek.

ancusa tewysses lapw.

apium hemoroidarum swlfe.

abies Lwchfenyew.

assarum kapornak.

atuplex ester.

Balsamenta lómenta.

akacia kewkyny.

Brionia feldjtek.

Bricanica tewyses lapw

Carduo Benedicta, papafew

Carthamus wad sáfrán

caparis, caporna.

Consolida, fekete nádaly.
 Dipthamus, Ezeriofew.
 Ellebeus alyzus, feyr gýopar.
 Endiuia siluestria Roponcz.
 Ellitropum háromzinű wýrag.
 Esula ebtheÿ
 fragaria eper
 filius ante patrem vad zekfew
 folium hunyor
 Galla guba.
 Gallitricum kakastarai.
 Gramen platearius perÿe.
 Laudarium faj borostian.
 Juniperus gýalog fenyew.

Kötése fehér bőr, melyen Lippai czímere látható, borostyán koszorútól körítve, köv. oldalnyomással M. D. G. 1607.

Augustinus de Civitate Dei.

Col. Presens Aurelii Augustini Hipponen. Epi . . . . .
 est consummatum per Vdalricum Gallum Almanū & Symonē Nicoli de Luca. Anno domini MCCCCLXXIII die uero IIII mensis Februarii. Pontificatu vero Sixti diuina prouidentia Pape quarti anno eius tertio.

A munka első üres levelén következő feljegyzés áll:

»Hic liber dono datus est Residentiae Leuensi ordinis fratrum minorum Prouinciae Hungariae Ss. Salvator. Ab A. R. Domino Georgio Mikouicz tunc plebano Leuensi. Anno 1676. Ante unum annum leuauit Alma Prouincia leuensem residentiam, In qua indignum fratrem me Joannem Matthiam Bárkány constituit primum praesidentem tribus annis in magna miseria fundamentum ieci. Post exantlatos annos Vesprimiensem Residentiam leuans praelibata Provincia, zelo animarum flagrans, ad eundem locum mihi migrandum erat pro praesidente. Ex miseriis ad maiores miserias. Peregrinandum est in hac miserrima vita, ut tandem potiamur aeterna.«

A JORDÁNSZKY-CODEX GYŐRI TÖREDÉKE.

Közli: **Csontos János.**

A »Magyar Könyvszemle« legutóbbi füzetében kilátásba helyeztem azt, hogy a Jordánszky-codex győri töredékét, melyet Dr. Szombathy Ignác, reáltanodai tanár úr a »Hazánk« f. évi márczius 8-iki számában Csemez József, főigazgatósági tollnok úr könyvtarából hozott legelőször napfényre, s melyet a Nemzeti Múzeum könyvtára ez utóbbinak szívesességéből beható vizsgálat alá vett, a jelen füzetben fogom részletesen ismertetni.

Ime beváltom ígéretemet, s számot adva a vizsgálat eredményéről alább egész terjedelmében közlöm a töredék bibliographiai leírását.

Előrebocsátom, hogy a töredéket, miután megszerzése iránt a Magyar Nemzeti Múzeum- és a M. T. Akademiával folytatott tárgyalások eredményre nem vezettek, **S i m o r J á n o s** bibornok-primás ő Eminenciája 300 forinton szerezte meg az esztergomi főegyházi könyvtár számára, hol tudvalevőleg a Jordánszky-codex zöme őriztetik, de melyből a töredékben foglalt levelek ekkorig hiányoztak. Fél századot meghaladó lappangás után visszakerültek tehát az elveszettnek hitt levelek az anyacodexhez, az egyik gyűjtő mostoha oeconomiáját, mely a codexet megcsonkította, jóvá tette egy másik gyűjtő bőkezősége, mely a megkerült töredéket irodalmunknak visszaszerezte, s ma már legnagyobb részében kiegészítve birjuk azon magyar nyelvemléket, mely irodalomtörténetünknek Mózes öt könyvét a középkorból egyedül föntartotta.

A töredék sorsa tehát véglegesen biztosítva van.

Mivel azonban az, mit az irodalombuvár a homályból napfényre hozott, az irodalomtörténet közkincsévé vált, mi, hogy ezen töredék iránt az érdeklődést szélesebb körben felkeltsük, s mó-

dot nyujtsunk a Jordánszky-codex még hiányzó, esetleg az ország valamely gyűjteményében lappangó, leveleinek felkeresésére és összehasonlítására, a vizsgálat alkalmával hivatásunkból folyó kötelességünknek tartottuk a töredék 46 lapjából a három legjellemzőbbet, a raudnitzi Lobkovitz-codex mintájára, lefényképeztetni s ezeket ismertetésünk megvilágításául a mellékelt fénynyomatu táblákon eredeti nagyságban bemutatni.

Szolgáljon e három lap buvárainknak buzdításul arra: hogy a régi magyar nyelvemlékek jegyzéke irodalomtörténeti kézikönyveinkben még koránt sincs egészen kimerítve, s hogy a hazai és külföldi gyűjteményekben eszközzendő rendszeres kutatásokból ez irányban még szép eredményeket várhatunk. De térjünk a töredék ismertetésére.

Azt már említettük, hogy e töredék nem más mint a Jordánszky-codex csonka elejének kiegészítő része. Áll pedig ivrétben egy számozatlan és 22 egykoruan számozott, összesen tehát 23 beírt papirlevélből, melyek a szentírás vulgata szövege előtt állani szokott proëmiumokból egy proëmiumtöredéket, szent Jeromos levelét és egy egész proëmiumot, a szövegből pedig a Genesis legnagyobb részét és az Exodus első két fejezetét foglalják magukban.

A Jordánszky-codex tényleges kiegészítéséhez hiányzik tehát még az 1-ső és 2-ik számozott levél, melyek a Jankowich gyűjteményéből a Magyar Nemzeti Múzeumba kerültek, továbbá a 4., 26. és 27-ik számozott levél és a számozatlan levelekből, (hol a szöveg előtti előbeszédek és magyarázatok szoktak állani) egy levél kivételével mind.

Fognak-e valaha e hiányzó részek az anyacodexhez még visszakerülni, azt előre meg nem határozhatjuk, de a győri töredék felderítése után lehetetlenségnek nem tartjuk. A bibliográphiában a »habent sua fata libelli«-nek leghihetlenebb példáival találkozunk: egy becses kéziratnak gyűjtők általi szétDarabolása és szétDarabolt kéziratnak ismét együvé való összeillesztése éppen nem tartozik a lehetetlenségek közé.

Így lett szétDarabolva a Jordánszky-codex is, mely mint tudva van, eredetileg a nagyszombati Clarissa-apáczáké volt, honnét a szerzetnek 1782-ben történt eltöröltetése után Fába Mátyás, esztergomi főkáptalani jegyző birtokába került, ki azt

1820-ban Jordánszky Elek esztergomi kanonoknak elajándékozta. Ennek 1840-ben történt elhalálózása után a codex az esztergomi főegyházmegyei könyvtárra szállt, hol mai napig is őriztetik.

Mikor és melyik birtokos alatt szakították ki a győri töredéket az anyacodexből, azt pozitív adatok hiányában biztosan meg nem határozhatjuk. Valószínű azonban, hogy mikor a codex Jordánszkyhoz került, a töredék már hiányzott belőle.

E kérdés nagyobb megvilágítására felemlítjük a következőket: A Jordánszky-codexről irodalmunkban legelőször Gyurikovics Gy. a »Tudományos Gyűjtemény« 1833-iki folyamában (XII. k. 102. lap.) tesz említést,¹⁾ hol anélkül, hogy bibliographiai állapotát tüzetesen ismertetné, közli az Exodus 13-ik fejezetének 17-ik versét annak bizonyosságául, hogy itt az eredeti szövegben előforduló »philisteusok« a magyarban »jászokra« vannak fordítva. Ő tehát ez időben a codexet tanulmányozta. Említi, hogy a codex eredetileg a nagyszombati Clarissa-apáczáké volt, hogy Jordánszky Elek Fába Mátyástól 1820-ban szerezte meg, hogy a XV. század végén vagy a XVI. század elején íratott, és az ó-testamentom néhány részének fordítását foglalja magában; de hogy teljes-e vagy csonka, arról egyetlen egy szót sem szól.

Utána Szlemenics Pál, pozsonyi tanár s akadémiai rendes tag 1834-ben már a Jordánszky-codex lemásolásával foglalkozik. Az általa készített másolat 1 ső kötetében²⁾ az előlevélen olvasható, (Pozsonyban kelt) feljegyzéséből megtudjuk, hogy a codex eredeti szövege 1516 és 1519-ben másoltatott,³⁾ és hogy az erről a tulajdonos engedelmével vett másolat 1834. júl. 26-án már készen volt. Megtudjuk továbbá azt is, hogy a mostani tulajdonos a codex első lapjára sajátkezűleg latin nyelven feljegyezte, hogy a könyv eredetileg a nagyszombati Clarissa-apáczáké volt, honnan 1782-ben a rend eltöröltetése

¹⁾ Volf György: Bátori László és a Jordánszky-codex bibliafordítása. Budapest 1879 4 l. — Értekezések a Nyelv- és Széptudományok köréből VII. kötet. X. sz. 1879.

²⁾ A. M. T. Akadémia kéziratárában.

³⁾ A M. T. Akadémia 1836-iki évkönyvében Szlemenics felsorolva a codex tartalmát megjegyzi, hogy a bírák könyve végén 1519 és János evangéliumának végén 1516. évszám olvasható.

után Tekintetes Fába Mátyás, esztergomi főszentszéki jegyző birtokába jutott, kitől ő 1820-ban Május 29-én ajándékba kapta.¹⁾

Szlemenics tehát Gyurikovicsnál már egy lépéssel tovább ment s feljegyzéseiben a Jordánszky-codex bibliographiai állapotról, provenienciájáról és lemásoltatásáról elegendő támpontot nyújtott a buvárnak. Az ő másolatából tudjuk meg először egész biztosan, hogy a Jordánszky-codex a 28. levéllel kezdődik, az első huszonhét levél és a szöveg előtti levelek hiánya tehát ekkor lép fel először positiv alakban előtérbe. Megjegyzem még, hogy a másolat ugyanezen kötetében egy másik lapon még Gyurikovicstól és Döbrenteitől vannak feljegyzések, melyekben az első 1834. augusztus 1-én pozsonyi kelettel bizonyítja, hogy a másolatot az eredetivel pontosan összehasonlította, a második pedig, hogy azt 1834. augusztus havában átvette. A Jordánszky-codex másolata tehát ekkor már a M. T. Akadémia birtokában volt. Azon körülmény, hogy Szlemenics és Gyurikovics feljegyzéseiket Pozsonyban keltezik, valószínűvé teszi azt, hogy a codex másolása és összehasonlítása Pozsonyban történt, hol a két tudós hivatalos állásánál fogva állandóan lakott, s hol az összehasonlítást másolás közben is megtehették; különben nem képzelhető, hogy a két vastag 4-edréti kötet másolatot július 26-tól augusztus 1-ig egy hét alatt összehasonlíthatták volna.

Így indult a dolog, midőn Jankowich Miklós 1834-ben az »Egyházi Folyóirat« IV. füzetében²⁾ a Jordánszky-codexről szóló ismertetését közrebocsátotta.

Ő a codexet a Báthory-féle bibliafordítás másolatának tartja, s mondhatnók irányzatos okoskodással állítja, hogy az az elefánti pálos kolostorból került a Nagyszombatba telepedett

¹⁾ Volf György szerint a Jordánszky által a codex 1-ső lapjának alsó szélére sajátkezűleg írt feljegyzés eredeti latin nyelven így hangzik: »Librum hunc post abolitum A. 1782. Conventum Clarissarum Tirnaviae per se obtentum donavit mihi die 29. Maji 820. Splis D. Mathias Fába Notarius V. Capli Strigon. A. J. (Alexius Jordánszky m. p.) E.M.S.C. Sub Custos.«

²⁾ 89—93 l. »Biblia tudniillik a szent írás különb és eredeti magyar fordításainak öt példái« című értekezésében.

pálosok s ezektől Fába Mátyás birtokába. A codex bibliographiai kiállításáról azt írja: »három hüvelyknyi vastag s kisebb folioban tömött papiroson valószínűleg a XV-ik század második felében másoltatott, és Mózes öt könyvét és az ó-testamentumnak egy-két historikus és egy néhány prophetikus könyveit tartalmazza.«

Azt mondja továbbá, hogy a kézirat »már Fába halála után, minekelőtte Jordánszky püspök pártfogó szárnyai alá juthatott volna, a vak tudatlanság által mind elején, mind a végén megcsonkított és megkopasztott.« Elismeri, hogy Gyurikovics a codex provenienciáját tőle különbözőleg állítja, de »én« ki a magyar litteratura legjelesebb emlékének t. i. ezen codexnek első leveleit birom, itt kinyilatkoztatott tudósításomat is ugyanattól a kitől a ritkaság említett részét nyertem, melyhez ragasztva figyelmeztetésemet, a fordítást ezentúl annál inkább Báthorynak tulajdonítom stb.

Hogy mikép jutottak e codexből a Genesis első levelei Jankowich birtokába, erről ő maga ugyanezen cikkében így ír: »Hozzám valóban reménytelen úton — Nagyszombat városát illető régiebb magyar nyelven írt levelekkel jutottak Mózes könyveinek (Genesisnek) vagyis a szent Bibliának két első levelei.«

Arra nézve, hogy a Jordánszky codex csonka eleje melyik levéllel kezdődik, Jankowich így nyilatkozik: »A Méltóságos püspök kézírata csak a 40-ik lapon kezdődik — így 36 lapjai immár örökre elenyésztek, ha valamely nagyszombati tudósabb kézbe a jobb szerencse által véletlenül nem jutottak.« Így adja elő Jankowich 1834 ben a codex bibliographiai ismertetését.

Meg kell itt jegyeznem, hogy a codex azon két levelét, melyek Jankowich birtokában voltak, 1834 ben Szalay László lemásolta, s másolata a Jordánszky-codex másolatában a M. T. Akademia kézíratai közt őriztetik.

Horvát István, ki »a magyar nyelv régi maradványai« czimű értekezésében a Jordánszky-codexet a Tudományos Gyűjtemény 1836-ki folyamában ismertette, (III. 114 l.) bevallja, hogy magát a codexet nem látta, de Szlemenics nyomán állítja, hogy

az 1516. és 1519-ben másoltatott és hogy elejéről Jankowich szerint 40 lap vagyis 20 levél hiányik. Nagy-Elefánti provenienciájáról azonban Jankowich állításával szemben megjegyzi, hogy Ányos Pál »Báthory László magyar bibliájának kéziratát az elefánti monostor könyvtárában, a szerzetes rend szétoszlatása előtt már siker nélkül kereste.« Ez alkalommal közli Horváth a Jankowich tulajdonában levő töredék után a Jordánszky-codex 1-ső levelének hasonmását.

Toldy Ferencz ¹⁾ a Jordánszky-codex ismertetésében némelyekben Szlemenics s némelyekben Jankowich álláspontját fogadja el. Ő a codexet a Báthory-féle bibliafordítás másolatának tartja, melynek ó-szövetségi könyvei a birák könyve után olvasható évszám szerint 1519-ben, az új szövetségéi pedig, mint a János Evangeliuma végén levő évszám mutatja, 1516-ban készültek, s mely a nagyszombati clarissa apácák 1782-ben történt eltöröltetése után Fába Mátyás s ettől Jordánszky Elek tulajdonába jutott. Elmondja, hogy elejéről 20 levél hiányzik. melyekből kettő Nagyszombatban Jankowich birtokába került, és hogy a végén csonka. Tartalmazza: Mózes II. könyvét a VI. r. 7. versétől kezdve, s a III., IV. és V. könyvét, Józua könyvét, a birák könyvét, a négy evangelistát, az apostoloknakjárásáról való könyvét, az apostoloktól irt epistolákat (úgynevezett canonicus levelek) és sz. János evangelista látásáról való könyvét; de hogy melyik levéllel és fejezettel szakad meg a codex, azt boldogemlékü tudósunk nem említi.

Mindezeknél alaposabban tárgyalja a Jordánszky-codexet: Volf György, ki »Bátori László és a Jordánszky-codex Bibliafordítása« című nagy tárgyismerettel irt értekezésével ²⁾ lényegesen hozzájárult az e kérdésről irodalomtörténetünkben a kritika rovására létező téves nézetek tisztázásához. Reánk nézve értekezésének csak azon része tartozik, mely a codex bibliographiáját tárgyalja, s melyből megtudjuk, hogy értekező a codexet

¹⁾ A Magyar Nemzeti Irodalom története. Pest 1862. II. kötet. 87., 104–106 l.

²⁾ Budapest 1879. Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből. VII. köt. X. sz.

átvizsgálta, s azt elején csonkának találta; és pedig hiányzik belőle 27 levél, mert a 28-ik már meg van a codexben, a végén azonban sem »megkopasztva«, sem megcsonkítva nincsen. Iratási esztendejéről és provenienciájáról egészen úgy nyilatkozik mint Szlemenics, s teljes szöveg szerint közli Jordánszky-nak a codex 28-ik, (akkoriban első) levelén levő főntemlített, feljegyzését. Ő az utolsó, ki a codex beható vizsgálatával foglalkozott.

Mindezen ismertetések egybevetéséből azon következtetésre jutunk, hogy a Jordánszky-codex vizsgálatával saját vallomásuk szerint tulajdonképen csak Gyurikovics, Szlemenics és Volf foglalkoztak; a többiek közül Jankowich okoskodásaival s Toldi tévedéseivel azon benyomást teszik ránk, hogy a codexet nem látták; Horvát István pedig maga bevallja, hogy nem láthatta.

Ha most mindezekből levonjuk a tanulságot, feltűnik mindenekelőtt Gyurikovics felületessége. Ő mint tudós és szakértő gyűjtő illetékes volt a codex alapos megvizsgálására, mégis ennek csonka voltát egészen elhallgatta, holott mint Volf György úr szíveségéből tudom, Jordánszky a codex számozott 28-ik levelére még azt is feljegyezte, hogy elejéről 27 levél hiányzik. Feltűnő továbbá, hogy Gyurikovics 1834. aug. 1-én a codexet Szlemenics-csel másodszor átvizsgálta s újból meggyőződött annak állapotáról, s még sem vette észre az elején létező hiányt, hanem közönyösen minden észrevétel nélkül tűrte Jankowich téves állításait, hogy a codex elejéről 20, illetőleg 18 levél hiányzik; s tartózkodó állásából akkor sem lépett ki, mikor e tévedést Horvát István is átvette. A codex tartalmát is csak igen futólagosan említi. Általában mi Gyurikovics egész eljárását igen discretusnak találjuk, mely azon benyomást teszi ránk, mintha leplezni akarna valamit, s többet elhallgat mint a menyit mond.

Egészen másképen vagyunk Jankowich-chal. Ő ellenkezőleg nagyon is sokat tud a codexről. Mindenről vannak adatai. Csak-hogy találóan mondja Volf, hogy ezek: »hol hézagosa, hol bizonytalanok, hol pedig egyenesen valótlanok.« Ő benne a tudós a gyűjtővel igen sokszor ellentétbe jött; s míg tudományos dol-

gozatai széles történeti, irodalomtörténeti s főleg bibliographiai ismeretekről tanuskodnak, addig azon feljegyzései, melyeket mint gyűjtő gyűjteménye nevezetesebb ritkaságairól hagyott hátra, sok érdekes jegyzet mellett valótlanságot is tartalmaznak, sokszor irányzatosak — s a kritikát nagyon kihívják. Ezeket mindig óvatosan szoktuk fogadni. Így vagyunk a Jordánszky-codex-ről szóló ismertetésével is.

Ebben Jankowich először: minden áron be akarja bizonyítani, hogy a Jordánszky-codex nem más mint a Batori-féle bibliafordítás másolata, másodszor pedig leplezni akarja, hogy a nála levő első két levelet kitől szerezte. Az elsőre azért van szüksége, hogy a saját töredékének becsét emelje; a másodikra, hogy a nagy kincset valahogyan el ne veszítse.

Ezért ignorálja aztán Jordánszkynek ismert feljegyzését a codex provenienciájáról, hanem hallomás után új combinációt hoz forgalomba, s Elefántra és Buda sz. Lőrinczre származtatja a codexet. Ignorálja azt is, hogy a codex iratási esztendeje t. i. 1519. és 1516. a szövegben ki van téve, hanem váltig állítja, hogy az iratási idő a XV. század második felében keresendő. Jordánszky feljegyzésében megmondja, hogy a codexet Fábától kapta, és hogy elejéről 27 levél hiányzik, Jankowich tudni véli, hogy a hiányzó levelek Fábahalála után veszttek el, és pedig szám szerint 20, illetőleg 18. Ez utóbbi tévedését azonban a saját kézirat-gyűjteményéről készített latin jegyzékében¹⁾ akkép igazítja helyre, hogy a Jordánszky-codex elejéről 25 levél hiányzik. (Ab initio 25 folio mutilatus.)

Hogy Jankowich a Jordánszky-codex első két levelét gyűjteménye számára meg tudta szerezni, azon épen nem csodálkozunk. Nagyszabásu gyűjtő volt, ki gyűjteményét európai hirre emelte, s kinek a hazában és a külföldön mindenütt voltak összeköttetései. Azt is megtudjuk magyarázni, hogy mért hallgatja el, hogy kitől és milyen körülmények között jutott a két említett levél birtokába, — de talány előttünk az, hogy mért hallgatott velük egész 1834-ig és mért szólt rólok először csak akkor, mikor a szólásra Gyurikovics által mintegy provokálva volt?

¹⁾ Cod. MSS. Lat. fol. 39, a Nemzeti Múzeum könyvtárában.

Nekem úgy látszik, hogy Jankowich a Jordánszky-codex sorsáról igen is jól volt informálva. Tudta jól, hogy miként lett az megcsonkítva — s tudhatta azt is hogy a birtokában levő leveleken kívül létezik még valahol egy más töredék. Ide látszik czélozni, midőn mondja, hogy a codex elejéről való levelek elenyésztek »ha csak valamely nagyszombati tudósabb kézbe a jobb szerencse által véletlenül nem jutottak.«

Ha azonban ennek daczára a csonka részből két levélnél többet szerezni nem tudott, ez azt mutatja, hogy oly akadályokba ütközött, melyeket leküzdeni még ő sem tudott, ki különben mint a nagy gyűjtők átalában scrupulosus épen nem volt.

Hogy a Jordánszky-codex sorsát ismerhette, valószínűvé teszük gyakori érintkezései Nagyszombattal, hol, mint a Nemzeti Múzeum könyvtárában levő gyűjteménye mutatja, több becses kéziratot szerzett; így 1801-ben itt vásárolt 40 aranyon egy fényes kiállítású Aretinus-codexet melyről jegyzeteiben mondja: »fuit mihi anno 1801. tanquam cimelion Bibliothecae Corvinianae Tyrnaviae a 40 # oblatu. ¹⁾

Feltehetjük tehát, hogy ily kirándulások alkalmával Jankowich magát a Nagyszombatban létező ritkaságokról alaposan tájékoztatta, s több mint valószínű, hogy figyelmét a Fába birtokában levő magyar biblia sem kerülte ki.

Ez utóbbi feltevésünk mellett elég felhoznom azon körülményt, hogy e bibliából az első két levelet már akkor birta, mielőtt az Jordánszky birtokába került volna.

Nem mondja ugyan Jankowich, hogy mely időtől fogva bírja a két levelet s így nem tudhatjuk, vajon a győri töredékkal egyszerre vagy pedig külön lettek-e azok az anya-codexből kitépve, de miután Jordánszky a codex 28-ik levelére azt jegyezte fel, hogy azt Fábától 1820 máj. 29-én kapta és hogy elejéről 27 levél hiányzik, el kell fogadnunk azt, hogy a codex már mielőtt az ő birtokába jutott, mindenesetre pedig mielőtt a feljegyzést rávezette volna, csonka volt. E feljegyzés alapján a

¹⁾ Cod. MSS. Lat. quart. 395, a Nagy Ist.-féle gyűjtem. a Nemzeti Múzeum könyvtárában.

a codex megcsonkításának idejét csak 1820 előtt lehet keresnünk, bár arra alig van kilátás, hogy a megcsonkítónak nyomára akadjunk.

Azt azonban constatálhatjuk, hogy a Jankowich-féle és a győri töredéket erőszakkal szakították ki az anyacodexből; s a kitépett levelek szélein tapasztalható csonkítások még arról is tanuskodnak, hogy az ismeretlen csonkító a művelet végrehajtásánál még kést sem használhatott, hanem csak kézzel tépte ki a leveleket, úgy látszik tehát, hogy a munkához sok ideje nem volt, hanem felhasználta a legelső kedvező alkalmat s a codexből annyi levelet tépett ki, a mennyit egy fogásra egyszerre markolhatott. Hogy pedig zsákmányául éppen a codex elejét, hol a hiány legszembetűnőbb és nem a közepét, hol az kevésbé észrevehető, választotta, ez arra enged következtetni, hogy tettét oly rutinírozott gyűjtő befolyásolta, kinek tudomása volt arról, hogy az akkor ismert régi magyar nyelvemlékek között, ezen codex az egyedüli, mely a szentírás ó-szövetségi könyveinek magyar fordítását legteljesebben foglalja magában, s így tudta azt is, hogy annak elejéről, Mózes első könyvéből néhány levél birása a gyűjtőre nézve legtöbb becszel bír azért, mert a bibliának éppen ezen része régi magyar nyelvemlékeinkben egyáltalában nincs meg.

De bármily motivumok működtek közre a Jordánszky-codex megcsonkításánál, ma, midőn azt a győri töredék megszerzése által legnagyobb részben kiegészítve tudjuk, irodalomtörténetünk érdekében sokkal jobban örvendünk az annyi időn át elveszettnek hitt és most megkerült töredéknek, hogysem megcsonkítására vonatkozó combinációinkat még tovább fűzzük. Mellőzük vándorlási történetét is, mely iránt megbízható adataink nincsenek, hanem áttérünk részletes ismertetésére.

* * *

A Jordánszky-codex győri töredéke, mint említettük, ívrétben egy számozatlan és 22 egykorúan számozott, összesen tehát 23 teljesen beírt papírlévléből áll. Magassága 28, szélessége 21 centimeter. Tartalmazza: a számozatlan levélen a proömiumokat, a számozottakon pedig a Genesist a IV. fejezettől kezdve végig,

és az Exodus első két fejezetét. A szöveg íratási esztendeje a leveleken kitéve nincsen, mivel azonban az anyacodexben a birák könyve után 1519 évszám olvasható, nagyon valószínű, hogy ezen töredék is, mely az ó-szövetség elejét képezi, szintén ezen időben készült. Az írás jellege: góth minuscula, mely mindinkább a cursiv felé hajlik; vonásai és ductusa után ítélve úgynevezett átmeneti írás,¹⁾ melyet ép úgy lehetne a XV. század végéről, mint a XVI. század elejéről valónak tartani, ha az íratási év az említett helyen kitéve nem volna.

Így magyarázhatjuk Gyurikovics és Jankowich tévedéseit, kik a Jordánszky-codexet XV—XVI. századnak tartották, mivel a kitett íratási év kikerülte figyelmöket.

Az írás beosztására nézve a győri töredék általában kéthasábos, s csak a számozatlan levél első lapján foly egy hasábon. A szöveg csinosan, de hibásan van írva; a rubricator az egészet gondosan kifestette, s itt-ott szórványosan javításokat is tett. Egy hasábra átlag 49 sor esik. A fejezetek vörös felírásokkal és kék, vörös vagy zöldszínű initialékkal kezdődnek. Mindössze 43 nagyobb kezdőbetű van a töredékben, egytől egyik uncialis formában. Említést érdemel az is, hogy minden hasáb tekintet nélkül arra, valjon kezdet-e vagy folytatás, nagy irott betűvel kezdődik. Ternio- vagy custos-jelzések nincsenek a töredékben. A levelek miniummal vannak számozva, és pedig római számjegyekkel. Minden levél első lapján, a második hasáb fölötti szélen rá van vezetve a folium szónak első három betűje és a megfelelő levél szám, például: fol. III., fol. V., fol. VI. s így tovább egész fol. XXV-ig. Ez egykorú számozást mi is elfogadjuk, s ismertetésünkben mindig erre fogunk hivatkozni.

Az egykorú számozáson kívül a levelek felső szélein rubrumban még ezen egykorú felírás jön elő: »Genesiskenywe« és pedig úgy, hogy a »Genesis« szó rendesen a levél második lapjára, a »kenywe« pedig a levél első lapjára esik.

¹⁾ Az átmeneti írás leginkább egy század végén és más század elején fordul elő, s egyike azon írásoknak, melyeket, (mivel egy másoló iskola írásbeli jellege körülbelül 20—30 év alatt alig változott) ha évszámmal jelölve nincsenek, egész praecisioval meghatározni föltte nehéz.

A töredék különben elég jó karban van. Levelei ugyan a nedvességtől sok helyütt vízfoltosak, de legnagyobb részt épek, s a szöveget majdnem sértetlenül föntartották. Csak az 5-ik levél jobb szélén ejtett az erőszakos kiszakítás a szövegen némi csorbát, hol az utolsó sorok elejéről a kezdőszókat többnyire megcsonkította. Félig be van hasítva a számozatlan levél is, melyet újabban fehér papírszalaggal ragasztottak be, de a szakítás a szövegnek nem ártott. Hasonlóképen érintetlenül hagyták a szöveget azon csonkítások is, melyek csak a töredék tiszta papírszéleit sujtották.

Megemlítem még, hogy a leveleken két helyütt vörös, kék, zöld és sárgaszínű lombozatos díszítések vannak, melyeknek azonban, kezdetleges kivitelök miatt, csak műveltségtörténeti becsök van. Sem a másoló, sem a rubricator neve a leveleken kitéve nincsen.

Áll pedig a töredék egy számozatlan levélből, továbbá a III. és a IV—XXV-ig terjedő számozott levelekből.

A számozatlan levél, a Jordánszky-codex előleveleihez tartozik, s nem más mint a szentírás vulgata szövege előtt állani szokott előszónak (prologus) utolsó levele (folium). Ezzel indul meg a töredék.

Hány ilyen levél előzhette meg a szöveget, helyesebben hány levélből állott a prologus, azt biztosan meg nem határozhatjuk. Erre nézve a XV. századi kézirat- és nyomtatott biblia kiadások nyújthatnak némi támpontot. Így azt sem tudhatjuk egész biztonsággal, hogy a töredék prologusából hány levél hiányzik még voltaképen.

A számozatlan levél szövege az első lapon egy pröemium végső soraival kezdődik ekképen: »Zÿz emle kÿnek hw sÿrÿwal eelnek mÿnd az Zentec kÿk zent zeretethben eelnec te vág mÿnden zyweknek gheryedetes vÿlagossaga kÿk naponked te zep zy nedet kÿwansagal neezÿk Te vág mÿnden teghed zeretho gondolkodó aÿotozo es kÿwansagal kereso lelkeknek eresseghe es ÿdwessegre menendø vota Te vág kÿ myndent az menyekre vonzaz es ez halando wÿlagthwl el zakasztaz. Te kÿ minden vezedelemthwl meg mentez ez mÿnden ÿstenÿ yokkal eremekkel meg elegheÿtez kÿth agyon nekwnk attÿa fyw zent lelek erekwl erekkee Amen.«

Ezután ugyanott szent Jeromos levele következik, mely a lap hátralevő részét egészen igénybe veszi s a következő felírással bír.

»Bodogsagos zent Jeronimus doctornak Epistolaŷa Moises prophetanac ewth kenwenek Aŷanlasarol eg Jambor piskek barattŷanak.«

Eleje: »TE kŷwansagos leweledet eremesth vettem oh zerrethe baratom desiderŷ, kyben kerz hog en Moises proffetanak kenweth kŷ eellennew alat hŷwattatŷk pentatewcon sido zorol deakŷ nelwre változtatnam, jöllehet ŷghen vezedelmes dolog legén és az en ream vgato nelweseckthwl sok bantasom legén: kŷk azt kóltyk hog az reghŷ hethwen maŷarazo doctorokat, ez en wyonnan valo maŷarazasomal el akarom foŷtanŷ es reken-tenŷ« stb. Vége: »Meeg es kerlek kŷzŷnsegel kŷ ezt Irom seghehetek így ymaczagwal amen.« (Lásd ezen lap hasonmását első mellékletünkben a füzet végén.)

A számozatlan levél második lapja kéthasábos s kezdetleges kivitelű kék-, vörös-, sárga és zöldszínű lombozatokkal van díszítve. Különösen az alsó lapszélen és a második hasábon levő díszítés jellemző. A festésnek műtörténeti becse nincsen, de műveltségtörténeti szempontból érdekes.

Az első hasáb homlokán fekete tintával »Aliud prohemium« felírás olvasható, mely a második bevezetést jelzi. Ez az első hasábot egészen igénybe veszi. Kezdet e: »Az vr Istennek zent málattŷa mŷat el kezdet ken'nek nŷlvaban valo bel ŷktatasara meg kel thvdnwnk. Mert Moises proffetanak csak ewt kenwe vaŷon es leelettetŷk Istenŷ zent akaratnak ŷwendŷ ŷdŷknek es dolgoknak abrazattŷoknak ŷsmeretŷre« stb. Vége: »az reghy zent attyaknak ŷgeeretŷ es fogadasa zerent Amen.« Mindjárt ezután vörösben: »Moysesnek elsew kenywe« felírás következik, mely a hasáb utolsó sora.

A második hasábot félig színes díszítés foglalja el, míg a másik felét: »In principio creavit deus celum et terram« kezdetű latin szöveg egészen »congregentur aque que sub celo sunt in locum unum et appareat arida« versig veszi igénybe. Ezzel a számozatlan levél tartalma ki van merítve. (Lásd a második műmellékletet.)

A számozatlan levél után a III-ik számozott levél következik, mely a töredék legelső számozott levele.¹⁾ Itt kezdődik a tulajdonképeni szöveg a Genesis IV. fejezetének folytatásával, s megszakad a XXV^b levélen az Exodus második fejezetének közepén.

Könnyebb áttekintés végett adjuk a töredék tartalomkimutatását a szöveg fejezetei szerint a mint következik, megtartva mindenhol a fejezetek eredeti inscriptióit.

Megjegyzem még, hogy a fejezetek a levelek hasábjain szorosan egymás után következnek, s az egyik fejezet utolsó sorát nyomban a másik fejezet inscriptiója váltja fel.

A III.^a levél tehát a negyedik caput folytatásával veszi kezdetét az első hasábon eme szavakkal: »Ký megh nýtaa hw zaýat es be fogadaa te atýadffýa- nak weereeth.« Végződik e caput a 2. hasáb 7. sorában ezen mondattal: »Ez kezdee wr ýstennek neweet hýwnýa.

»Ewted Caput.«

Kezdősorai: »EZ ymaran adam nemzethseegeenek kenýwe« stb. Végződik a III^b levél. 1. hasábjának közepén túl e sorokkal: »Noe kedegh mýkoron ýmaran ewth zaaz eztendős vona, zýle harom ffýakat, kyknek newók Sem, Kam es yaffeth.«

»Hatod Caput.«

Kezdősorai: »MJkoron azerth megh keztenek vona sokas- swlný emberek.« stb.; ezen caput betölti még az egész második hasábot, hol »es egy senghný legýen magassaga« szavakkal megszakad. E caput vége tehát, valamint a következő 7. és 8. caput egészen, és a 9. caput eleje, melyek az eddig még lappangó vagy elveszett, IV. levélen voltak, hiányzanak. A IV-ik levél tehát a töredékben nincs meg.

Az Va levél a 9. caput következő soraival kezdődik:

»Mýkeppen mýnd az zólddellew fyweketh myndeneketh nektók attam« stb.

¹⁾ Az I. és II. levél mint már említettem a Jankowich gyűjteményéből a Nemzeti Múzeumban vannak.

Végződik ugyanezen Va levél 2. hasábjá közepén túl e sorokkal: »Es teleenek mýnd hw napyay kylencz zaaz ewthwen esztendõre es mwleek kýwe hw nagy jó veensegheben.«

»Týzed Caput.«

Kezdõsorai: »Ezek azerth Noe ffyaýnak nemzethseghý Sem Kam es ýaffeth.« Végződik az Vb levél 1. hasábjának vége felé következõleg: »ezekbõl zarmazanak el mynden nemzethseghek ez feldnek zýneen az vyz õzõnnek vtanna.«

»Tyzen eeggýed Caput.«

Kezdõdik ekképen: »VAla kedegh az niep mynd ez egheez felden ég nyelwõ« stb. Végződik a VIa levél 1. hasábjának 19. sorában eme mondattal »es vgýan oth kýwe mwleek aran newo varasban.«

»Tyzen ketted Caput.«

Kezdõsorai: MOna azert wr ýsten Abramnak Mený ký ez the feldedbõl« stb. Végződik a VIa levél 2. hasábjának vége felé e sorokkal: »es paranczalwan ffaraho ky kesereek hwtet hw yozagawal.«

»Tyzen harmad Caput.«

Kezdõdik ekkép: »JEwe kýwe azerth Abram egyptomból« stb. Vége a VIb levél 2. hasábjának 7. sorával. Befejező mondata: »es oltarth zerze oth wr ýstennek.«

»Tyzen Neegyed Caput.«

Kezdõsorai: »LEn azonkezben hogy tamadanak ffel az pogan kýralýak Negýen« stb. Végződik a VIIa levél 1. hasábjának 17. sorában eme mondattal: »Az nepeknek rezõknel kýk-kýk en welem ýettenek.«

»Týzen ewted Caput.«

Kezdõsorai: ENek wtanna zozath yewe wr ystenttwl« stb Végződik a VIIa levél 2. hasábjának közepén túl e sorokkal: »nemzetednek adom ez feldeth egyptomnak vyzetwl foghwa, az nagy ewffratenek vyzeeýglen.«

»Tyzen hatod Caput.«

Kezdősorai: »SARay azerth Abramnak felesseeghe nem gho-zoth vala meegh magzatoth.« Végződik a VII^b levél 1. hasábjának alulról 5. sorával. Befejezése: »keth negýwen ghath eztendeý vala Abram mýkoron agar zýlee hwneký ýsmaelth.«

»Tyzen heted caput.«

Kezdősorai: »MJkoron azerth kylenchwenkylencz esztendos kezdet vona Abram leennyý« stb. Végződik a VIII^a levél 1. hasábjának vége felé e sorokkal: »mykoron mynd ghaza neepe-wel es hozýa tartozokkal kernýwl metelteteenek

»Tyzen Nyoltzad Caput.«

Kezdősorai: »NEky ýeleneek azerth wr ýsten Mambrenek wolgýeeben« stb. Végződik a VIII^b levél 2. hasábjának elején e sorokkal: »Abraham kedeegh esmegh helyeere teree.«

»Tyzen kylentz Caput.«

Kezdősorai: »JEweenek azerth keth Angýalok Sodomaban estwe felee« stb. Végződik a IX.^a levél 2. hasábjá vége felé e sorokkal: »ký leen az amonitaknak attýok matwl foghwa.«

»Hwzad caput.«

Kezdősorai: »SARat ez azerth latogata megh wr ýsten mý-keppen megh ýgýeertte« stb. Vége a IX.^b levél 2. hasábjának sorával eme mondattal: »es veen felesseeghet hw annýa neký egyptomnak feldeerel.

»Hwzon egy Caput.«

Kezdősorai: »A Nnak vtanna egy kewes ydew el mwlvan keserttee megh wr ýsten Abrahamot« stb. Vége a X.^a levél 1. hasábjának közepén túl e sorokkal: »Megh teree azerth Abraham hw zolgaýhoz, es meenenek eegýetembe Berssabenak varasaban es ot lakozanak.«

»Hwzon kettőd Caput.«

Kezdődik a X.^a l. 1. hasábjának vége felé a 12. sorban alulról e sorokkal: »SARanak kedeegh azon kezbe teleek zaaz hwzon

heeth eztendev« stb. Végződik a 2. hasáb vége felé. Végsora: »vala Abrahamnak ereksseghwl hethnek ffýáýtlwl« Ugyanitt olvasható a felírás:

»h w z o n h a r m C a p u t.«

Ezután e hasábon még négy sornyi szöveg következik. — Eleje: »ABraham kedeegh ýmaran veen vala es sok ýdew« stb Vége a XI.^a l. 2. hasábjának közepén túl e sorokkal: »banattýa törttenth vona hw annyának halalan tellýesseghel mýnd megh engheztelnee.«

»h w z o n N é g C a p u t.«

Kezdődik a XI.^a l. 2. hasábján e sorokkal: »Abraham kedegh veen mas felesseeghet maganak,« stb.; végződik a XI.^b l. 2. hasáb 21. sorával imígyen: »kýk mýnd ketten megh bantottaak vala Jacobnak es Rebeca azonnak lelkeet«

»h w z o n e w t h c a p u t.«

Kezdősora: Megh venhedeek azon kezbe ýsaak es megh homalýoswltnak vala hw zemeý.« Végződik a XII.^b l. 1. hasábjának vége felé e sorokkal: »ha Jacob ez feldnek nemzety kqzzql veend feleth maganak towabba ne akarok eelnem.«

Ugyan e hasábon van még a:

»h w z o n h a t c a p u t«-ból

még 8 sornyi szöveg. A fejezet kezdete:

»NOzýa hýwan azerth ysaak Jacobot es megh áldaa hwtet.« Vége a XIII.^a l. 1. hasáb 14. sorában: »Es mýndenekbol kýketh ennekem adandaz deezmat adok teneked.«

»h w z o n h e e t C a p u t.«

Kezdődik: »MEne el azert Jacob napkelet felee« stb. végződik a XIII.^b l. 1. hasáb 7. sorával így: »es zýle ffýath, es newezee hwtet Judasnak, Es annak vtanna meghalla zýlestwl.«

»h w z o n n y o l t z c a p u t.«

Kezdősora: »LATHwan azerth Rachel hogy meddew vona« stb. Végződik a XIV.^a l. 1. hasáb 14. sorával ekképen: »es

nagy sok Barmaý es józagýh leenek, zolgaý zolgalo leaný theweey, jóhaý es zamaryý.«

»h w z o n k y l e n c z C a p u t.«

Kezdődik: Mikoron kedegh meg hallotta vona Jacob Laban fýaýnak zwggodasýt« stb.; végződik a XV.^a l. 1. hasáb vége felé e sorokkal: »Laban kedegh felkelwen azon eeyel megh apolgataa hw fýaýth és leanýt es megaldwan hwketh hw hazahoz terce.« Ugyanitt veszi kezdetét a

»h a r m y n c z a d C a p u t.«

A következő szöveggel: »JAcob kedegh erede el azon wton howa kezdeh vala menný;« végződik a XV.^b l. 2. hasáb közepén e szókkal: »myerth meg ýtötte vona az angyal hw tompsonak taghýat es el ameelth vona raytta.«

»h a r m (i n c) e g y C a p u t.«

Kezdősorai: »FEl emelween azerth Jacob hw zemeýt lataa ýewen hw attýaffýat esawth« stb. Végződik a XVI.^a levél 2. hasábjának 14. sorával következőképen: »és oth olthart zerezwen hýwa hw raytta ýzraelnek eress ýsteneet.« Közvetlenül utána következik a

»h a r m (i n c) k e t h c a p u t.«

Kezdeté: »Azon közben kewes ýdew el mwlván monda vr ysten Jacobnak« stb.; vége: a XVI.^b l. 2. hasábjának közepén túl e sorral: »es temeteek el hwtet Esaw es Jacob hew fýaý.« Ugyanitt van a:

»h a r m (i n c) h a r o m c a p u t.«

Kezdődik e sorral: »Ezek kedegh Esawnak nemzethseghý« stb. Végződik XVII.^b l. 1. hasáb 9. sorával ekképen: »Lakozek kedeg Jacob kanaannak feldeen, kýn hw attýa es lakozot vala es ezek hw nemzethseghý.«

»h a r m (i n c) N e e g y c a p u t.«

Kezdősorai: »JOfeff mýkoron týzen hat eztendős vona. barmot órýz vala hw attýaffýaýwal« stb. Vége a XVIII.^a l. 2.

hasábjának 16. sorában eme mondattal: »az kalomarovk adak el Joseffeth egyptomba ffwyffar new (sic) papnak, ffarahó off mestereenek es hadnaggyanak.«

»harm(inc) ewth caput.«

Kezdete: »Z Alla le azerth Joseff egyptom bá es wr ýsten vala hw vele« stb. mondattal; végződik a XVIII.b l. 1. hasábjával eme szavakkal: »wr ýsten vala kedeg hw es myndenben ygazgattya az hw wtath.«

»harmýntz hatod Caput.«

Kezdősorai: »Ezek azerth ezenkeppen lewen törteneek hogy azonközben az kýrlnak keth off mesterý vethközneenek« stb. Végződik a XIX.a l. 1. hasábjának közepén túl e sorokkal: »Az kedegh kýnek ýo zerenghaya leen el felethközeeek hw almanak magýarazo mestereeról.«

»harm(inc) heet caput.«

Kezdődik e sorokkal: »KEth eztendóknek kedegh vtanna Lata almath ffarahó« stb. Végződik a XIX.b levéllel. Vég-sorai: »de meegh kýwól orzaghból es oda yewnek vala gábonaerth.«

»harm(inc) nyólc caput.«

Kezdősorai a XX.a levél első hasábjának kezdetén: »MEgh halwan azért Jacob hogy eeledelth arwlnanak egyptomban« stb. Végződik a XX.b levél 1. hasábjával. Vég-sorai: »howa menték be výtýtek ez en veenseghemet nagy banattal poklokra.«

»harmýntz kylench caput.«

Kezdődik a XX.b levél 2. hasábjával e sorokkal, »Azon közben kezdec az ehseg mýnd az egheez földeth eressen gýt-trený« stb. Végződik a XXI.a levél 2. hasábjának vége felé. Vég-sorai: »eenek azért es ýnak hw vele es mýnd megh eleghő-deenek.«

»Negywen Caput.«

Kezdete: »PARanczola azert Josef hw saffaranak mondan« stb. Vége: a XXII.^a l. 1. hasábjának 7. sorával: »es en atyam nyomorwsaganak býzonsága leegýek.«

»Negýwen egy Caput.«

Kezdősorai: »NEm enýezthetý vala el towabbaa ennenmagat Josef« stb. Végződik a XXII.^b l. 1. hasábjának 17. sorában e mondattal: »el meegýek es megh latom hwtet mýnek elótte mech ekalok.«

»Negywen kett Caput.«

Kezdődik ekképen: »FEl kelween azert Izrael mýnden ýawaval, ýewe az fogadasnak kwtahoz« stb. Végződik a XXIII.^a l. 1. hasábjának közepén e sorokkal: »mert vtallýak az egiptombelýek az Barom paztorokath.«

»Negywen harm(adik) Caput.«

Kezdete: »BE menwen azert Joseff ffaraho kýrlnak eleýbe monda« stb. Vége a XXIII.^b l. 1. hasábjának végén ezen szavakkal: »Ottan Izrael az agý feýe felee fordwla es ymadaa vr ýstenth.«

»Negyween Neegy Caput.«

Kezdősorai: »HOGý ezek megh lettenek vona meg ýzeneek Joseffnek hogy az hw attýa halarra korwlt vona« stb. Végződik a XXIV.^a l. 1. hasábjával ekképen: »kýt ennen magam vettem en fegyweremmel az Amorreosnak kezeebol.« A

»Negywen ewth caput«

a XXIV.^a l. 2-ik hasábjával ezen szavakkal kezdődik: »ELEýbe hýwan azerth Jacob hw ffýaýth es monda hw nekýk« stb. Végződik a XXIV.^b l. 2. hasábjának 11. sorával imigy: »egýbe teewe hw kezeýt labaýt az agýon es kýwe mwleek es mene hw nepe wtan.«

Ugyanott következik a;

»Negywen hat Caput«

mely a Genesisnek utolsó fejezete.

Kezdeté : »HOGy azt latta Joseff ottan hw attyanak ortzayara esseek« stb.

Vége a XXV.^a l. 2. hasábjának közepén e sorokkal : »es megh keneek hwtet draga kenettel es megh tartaak hwtet egy helyen egiptomba Amen.« Eddig terjed a genesis, a mint ezt az eredeti szöveg következő colophonja jelzi : »Eth vagyon veghe moyses elsew kenyweenek kynek newe Genesis.«

Az ezután következő sorok már az Exodust vezetik be a következő vörös felírással : »Eth kezdetyk el Moysesnek masod Kenywe Elsew Caput.« Ez alatt : »Incipit liber hellesmothoc est exodus.«

A szöveget színes és aranyos initiale nyítja meg, melynek végeiből a lapszélekre kezdetleges kivitelű virág arabeszkék futnak ki. (Lásd a harmadik műmellékletet.) Itt feketében még a következő felírás olvasható : »Ymaran el kezdetyk az Moysesnek masod kenywe ký hellesmothnak az az ký eredeesnek magyara ztatyk.«

Kezdősorai : »Ezek az yzrael ffyaýnak newok kýk mynd fel meenenek egiptomba« stb Végződik a XXV.^b l. 1 hasábjával ekképen : »vala menea lean azokat megh tartzatok.« A

»Masod Caput«

Kezdődik a XXV^b l. 2. hasábjával ezen szavakkal : »TAmada ký azert azon kezbe eký ember leuinek hazabol« stb.; s ugyan ezen levél és hasábon a következő sorral megszakad : »es lataa az hw nyomorwságokat es egy egiptombely eth« stb. Ezzel a töredéknek vége.

Végre megjegyzem, hogy a töredék levelei bekötve nincsenek, hanem kötetlenül abban az állapotban vannak, a mint az anyacodexből történt kiszakítás után voltak.

SOMOGYI KÁROLY

ESZTERGOMI KANONOK KÖNYVTÁR-ADOMÁNYA.

A hazai közkönyvtárak száma egygyel ismét szaporodott Ezen, a nemzeti művelődés történetében nem jelentéktelen eseményt egy lelkes férfiú nemes áldozatkészségének köszönhetjük.

Somogyi Károly esztergomi prépost kanonok mintegy hatvanezer kötetből álló könyvtárát Szeged városának ajánlá föl. És ezzel a tudományossága és jótékonyága miatt egyébkint is tisztelt főpap a Széchenyiek és Telekiek dicsőségének osztályosává lett; a kik a Múzeum és az Akadémia könyvtárának megalapítása által fővárosunkban a tudományos munkásság és a kultúra nevezetes tényezőivé lettek.

És miként ezeknek adományaiban, úgy Somogyi Károly ajánlatában is, nemcsak az adományozott kincs értéke, hanem a szándék és a cél emelkedettsége határozza meg az érdemet.

Somogyit könyvtárának megalakításában is nagy eszme vezérlé. Nem a szegedi katastrofa és a város reconstruciójának nagy erőfeszítései ébreszték föl először lelkében azt a gondolatot, hogy könyvtárát az országnak ajándékozza. Régtől fogva volt az ambíciója, hogy életének ezen nagy alkotása a nemzet tulajdonává. és egy specialis nagy nemzeti cél szolgálataiban segédeszközzé váljék. Érezve, hogy nemzetünk jövője azon állástól függ, melyet a keleten foglal el, azon politikai és kulturai befolyástól, melyet a keleten képes gyakorolni: azon gondolat foglalkoztatá, hogy a fővárosban egy tudományos kör létesíttessék, a mely a keleti nyelvek és irodalnak tanulmányozását és művelését tűzné ki főadatául. Egy ily intézetnek, ha az megalakúlhatna, szánta könyvtárát. És ezen szempontból gyűjté a világ minden részeiből a tudomány kincseit. Egy ily intézet létesülése a közel jövőben nem látszott valószínűnek.

És így módosítá elhatározását; bizonyára azon reményben, hogy a legmagyarabb város főiskolája majdan föl fogja karolni a magyar elem legfőbb missiójának eszméit.

Ha a czél nemessége és az adomány alkalmoszerűsége tekintetében Somogyit méltán Széchenyi Ferencz és Teleki József grófok mellé állíthatjuk: e hely adományának nagyszerűsége által is megilleti. Könyvtára a kötetek számát tekintve a legnagyobb, a melyet hazánkban valaha magánember gyűjtött és közzéadatra ajándékozott.

És nem hallgathatjuk el, hogy a gyűjtő és az adományozó nem gazdag főúr, nem dús jövedelmekkel rendelkező főpap. Életének legnagyobb részét szerény viszonyok között tölté. Csak 1865 óta bírja kanonoki javadalmát.

Az önmeztagadás, a lelkesedés legnagyobb foka magyarázhatja meg csupán a létesített nagy eredményt.

Jutalmazza őt a nemzet hálája, és azon kulturai hatás, melyet könyvtára az újraépítendő városra, s onnan a hazára fog árasztani.

A »Magyar Könyvszemle«, mely hivatásánál fogva a hazai bibliographiát és a magyarországi könyvtárak ügyét szolgálja, lelkesedéssel üdvözli ezen nemes adományt, melyet erős nemzeti érzület, fenkölt hazafiság és önzetlen áldozatkészség hoztak létre. Kívánjuk, hogy az új könyvtár mint a »romjaiból új életre kelő Szeged« tulajdona töltse be nemzedékről nemzedékre azon magasztos missiót, melyet számára a nemeskeblű alapító kijelölt, s maradjon mindenha hathatós eszköz a nemzeti művelődés szolgálatában.

Hogy pedig ezen nagyfontosságú adománynak folyóiratunkban maradandó nyoma legyen, a »Szegedi Híradó« 1880. április 28-iki száma után itt közöljük egész terjedelmében Somogyi Károly kanonok alapító levelét, mely így szól:

SZEGEDVÁROS

T. KÖZTÖRVÉNYHATÓSÁGI BIZOTTSÁGÁNAK.

A romjaiból új életre kelő Szegedre nagy nemzeti missió vár. A város újraépítésénél ehez képest az országos intézkedések vezérelvét azon föladat képezi, hogy Szeged mindazon eszközökkel elláttassék, a melyek birtokában fokozott hatékonyság-

gal és erővel képes lesz missióját betölteni. Szegedváros föld-irati helyzeténél, népének tiszta magyarságánál s életrevalóságánál fogva oly fontos központot képez hazánk déli részén, a melynek messzeható rendeltetése úgy a közgazdasági haladás forgalmi emporiumául szolgálni, mint a nemzeties irányu köz-mívelődést és tudományosságot az ország nagyterjedelmű déli vidékén terjesztetni.

Ezen meggyőződéstől áthatva részemről is szolgálatot tenni kívánok a közmívelődés és magyar nemzetiség ügyének, és év-tizedek hosszú során át gonddal, fáradságosan és nagy áldozatokkal gyűjtött könyvtáramat Szegedvárosának ajándékképen, örök tulajdonul följánlom.

A könyvtárak az emberi mívelődéstörténelem tanúsága szerint mindenütt és minden időben leghathatósabb emeltyűi voltak az erkölcsi és tudományos tökélesbülésnek. Könyvtáram, melynek gyűjtésénél tisztán ezen szempontok szolgáltak irányadóul, a benne foglaltató művek száma- s különösen azok valódi tudományos és erkölcsi becsénél fogva egészen meg fog felelni azon rendeltetésnek, hogy mint »szegedi könyvtár« a mívelődésnek s a társadalmi fejlődésnek egyik hathatós eszközül szolgáljon.

Midőn Szeged t. közönségével közlöm föntebbi elhatározásomat, egyuttal hangsúlyozni kívánom azon a könyvtár adományozásához kötött célzatot, hogy én e könyvtárral akképen kívánok rendelkezni, hogy az valóban gyümölcsözővé válhassék a közmívelődésre nézve. S midőn részemről Szegeden találok e közmívelődési intézmény legalkalmasabb helyét: viszont biztosítékokat kívánok szerezni a felől, hogy a könyvtár úgy a jelenben mint a jövőben teljesen meg fog felelhetni rendeltetésének. E célzatból bizonyos, a dolog természetéből folyó föltételeket kötök ki, a melyek együttjárnak a könyvtár tulajdonjogával. E föltételeknek Szegedváros köztörvényhatósági bizottsága által leendő elfogadásához kötöm az örök adományt.

Föltételeim, melyeket szerződésileg megállapíttatni kívánok, a következők:

I. Minthogy én Szeged közmívelődési missiójának biztosítékát a város egyetemében találok: akaratom az, hogy a könyvtár Szegedvárosnak, mint erkölcsi testületnek, egységében oszt-

hatatlan és elidegeníthetlen örök tulajdonát képezze, és annak tulajdonjoga másra soha át nem ruházható.

Magyar nemzeti érdekből kívánatosnak tartom, hogy Szegeden tudomány-egyetem létesíttessék, a minek e könyvtárral egyuttal egyik előfeltételét kívánom megalapítani. A könyvtár szabályszerű használatával hatályosan támogatva leendő a felsőbb tudományos képzés; azonban kívánom, hogy a könyvtár még ez esetben is Szegedváros tulajdona maradjon és annak tulajdonjoga se a tudomány egyetemre, se egyéb tudományos intézetre vagy társulatra soha átruházható ne legyen.

II. Hogy a könyvtár rendeltetésének megfelelően, elengedhetlenül szükséges, hogy kellő gond fordíttassék annak fönntartására és megőrzésére, és hogy újabb művek beszerzésével folyton gyarapíttassék, mert csak így tarthat lépést a tudományosság és korszellem haladásával.

Ezek folytán kötelezze magát Szegedváros, hogy a könyvtár fentartását, megőrzését és gyarapítását elvállalja s illetőleg az ahhoz szükséges eszközöket előállítja s viselni fogja az erre megkívántató költségeket, a melyeket eddig magam viseltem.

Ezekből folyólag a várostól különös biztosítást kívánok a következő feltételekre nézve:

1. A város a könyvtár elhelyezésére alkalmas, tágas és vészmentes helyiséget szolgáltat.

2. A helyiséget saját költségén felszereli mindazon kellékekkel, a melyek egy könyvtárhoz megkívántatnak, u. m. állványokkal, biztosító ablak-redőnyökkel s egyéb butorneműekkel, szóval: biztosítja a helyiség teljes berendezését. E tekintetben nem a fényüzést, hanem a czélszerűségi szempontokat kívánom irányadóul tekintetni.

3. A könyvtár gyarapítására, u. m. új művek beszerzésére, folyamatban levő munkák és folyóiratok kiegészítésére s a könyvek bekötésére évenként bizonyos összeget, legalább 1000 frtot biztosít. E tekintetben részemről is támogatni kívánom a várost. s míg élek, évenként részemről is 1000 frttal hozzájárulok a könyvtár gyarapításához.

4. A város a könyvtár kezelésére és megőrzésére egy szakképzett könyvtárnokot alkalmaz, kinek számára megfelelő évi fizetést rendszeresít.

A könyvtárnok választása a városi tanácsot illeti. Míg élek, a könyvtárnok megválasztása az én befolyással és megegyezéssel, jövőben pedig az országos könyvtárak igazgatóinak hármas kijelölése alapján történjék.

5. A könyvtár körül való alárendelt teendők végzésére a város egy megfelelő fizetéssel ellátott szolgát rendszeresít.

A könyvtári szolgát, a könyvtárnok előterjesztésére, a városi tanács nevezi ki.

6. A város köztörvényhatósági bizottsági körében tanult egyénekből egy állandó könyvtári bizottság alakíttatik. Ennek feladata lesz: a könyvtár szellemi, erkölcsi és anyagi érdekeire felügyelni s arra törekedni, hogy a könyvtár minél inkább megfelelhessen rendeltetésének.

A könyvtárra felügyelő bizottságnak kívánom különösen fenntartani:

a) A könyvtár épségének ellenőrzését; mire nézve időnként a könyvek közt próba-vizsgálat tartandó.

b) A könyvtár évenkénti szükségleteinek megállapítását s a költség-előirányzat készítését a könyvtárnok meghallgatása, illetőleg előterjesztése mellett.

c) A könyvtár gyarapításának ügyét. Mire nézve a könyvtárnok előterjesztésére a bizottság állítja össze azon művek sorozatát, melyek az évi költségelőirányzat fődözetén belül beszerzendők lesznek.

E tekintetben részemről is segítségül kívánok lenni, s azért míg élek: a beszerzendő művek az én közreműködésem- és megjegyzéssel lesznek kijelölendők.

7. A könyvtár kezeléséhez szükséges költségeket (nyomtatványok, szerelvények javítása stb.) Szegedváros fődözi.

8. A könyvtár használatára nézve a könyvtárnok és könyvtári felügyelő bizottság az én meghallgatásom mellett külön szabályzatot készít.

E szabályzatban a könyvtár épenmaradása s a könyvek csonkíttatlansága érdekében egyszer-mindenkorra elengedhetlen szabály gyanánt kiköttetni kívánom, hogy könyvek a könyvtárból való elvitelre ki nem adhatók s a könyvek olvasása és használata csakis a könyvtár helyiségében alkalmas olvasó-teremben, kellő felügyelet mellett történhetik.

9. A város köztörvényhatósága által szerződésileg biztosítandó kötelezettségek mellett részemről még fönntartani kívánom a következőket:

a) Fönntartom a használati és ideiglenes visszatartási jogot némely művekre nézve, a melyek munkában lévő dolgozataimhoz szükségesek.

b) Hogy az egész könyvtár mielőbb együtt és Szegeden legyen, czélszerűnek tartom, s reménylem, nem fog nehézségekkel járni, ha a könyvtár helyiségeül szánt szobák egyikébe azon könyveket szállítatom, a melyek visszatartását magamnak kikötöttem; hogy ott, mint a könyvtár fölállításakor a nélkül is szükségelt dolgozó-szobában, a szándékolt le- vagy kiírásokat folytathassam vagy bevégezhessem, melyeket Esztergomban vagy Budapesten megkezdttem.

c) A könyvtárban lévő többes példányok hovafordítása iránt én rendelkezem.

d) A családi érdekü és egyéb, a könyvtárba szorosabban nem tartozó kéziratokat visszatartom.

10. A könyvtár Szegedre szállítása a könyvek nagy számánál és a rendezésnél fogva nagy munkát és hosszabb időt igényel. Akaratom az, hogy a könyvtár csomagolásával egyidőben történjék a könyvek összeírása és lajstromozása s az elszállítás a csomagolás befejezése után lehetőleg egy tömegben, vagy részenként is történjék.

Ezen munkálatnál, a mennyire egészségem és hajlott korom engedi, szívesen közreműködöm. Azonban elengedhetlenül szükséges, hogy a város már a rendezés és csomagolás végzésére egy szakképzett egyént alkalmazzon. E szerint a könyvtárnak már a csomagolás megkezdése előtt ideiglenesen megválasztandó és rendelkezésemre adandó, már a végből is, hogy a könyvtár tüzetes ismeretébe bevezethessem.

A könyvtár Szegedre való teljes elszállítása két év lefolyása alatt eszközölhető leend.

Ezen időre részemről azzal kívánok hozzájárulni a könyvtárnak javadalmazásának terhéhez, hogy számára díjtalan szállást és ellátást biztosítok.

Föltéve, ha a könyvek összeírása és elszállítása miatt okvetlenül szükség lesz Budapesten való hosszabb tartózkodásomra

s így az esztergomi székhelytől távollétre, mint esztergom-főegyházi kanonok, a főmagasságú bibornok- és herczeg-primástól kell az engedélyt kinyernem; e végett, ha szükség leend, Szegedvárosának közvetítő kérelme, reménylem, nem fog el- és siker nélkül maradni.

11. A könyvtár csomagolási és szállítási költségeit Szegedváros viseli.

12. A könyvtár tulajdonjogát formyszerű szerződés mellett, lehető legrövidebb idő alatt hivatalosan átruházni kívánom Szegedvárosra.

13. A föntebbi jogátruházás természetes következményeül akarom tekintetni, miszerint azon esetben, ha az isteni gondviselés időközben, vagyis a könyvtárnak Szegedre történendő végképeni átszállítása előtt az életből kiszólitana, a jelen adományozási oklevél értelmében minden akár budapesti házamban, akár esztergomi stb. lakomban talált könyvek és iratok a szegedvárosi könyvtár hagyatékába mennek át, sőt már most akkép tekintendők, mint az átadott könyvtár kiegészítő részei.

14. Noha én könyvtáram szellemi becsével és anyagi értékével tisztában vagyok: mind a mellett is Szegedváros köztörvényhatósági bizottságának megnyugtató végett óhajtom, hogy mielőtt a könyvtár elfogadása tekintetéből végleges határozatot hozna, kebeléből küldjön ki egy bizottságot, mely Budapesten, országos szaktekintélyek közbejötté mellett s az én jelenlétemben a könyvtárat tüzetes megtekintés alá vegye s a szaktudósoktól nyerendő információk alapján jelentést terjesztszen a köztörvényhatósági bizottság elé.

Végül azon meleg óhajtasomnak adok kifejezést, hogy Szegedváros t. közönsége fogadja az örök adományt oly kedvesen, mint a minő hazafias készséggel én fölajánlom, s e közmívelődési intézmény is legyen egyik hathatós eszköz a város birtokában, melylyel a romjaiból új életre kelő Szeged a nemzeti haladás világító fáklyáit századokon át lobogtassa boldog, erős és virágzó falai között.

Szegeden, 1880. ápril hó 27-én.

Honfui üdvözzettel

Somogyi Károly,
esztergomi prépost és apát-kanonok.

MAGYARORSZÁGI
VONATKOZÁSÚ ŐSNYOMTATVÁNYOK (INCUNABULA)
A M. T. AKADEMIA KÖNYVTÁRÁBAN.

Közli: Hellebrant Árpád, akadémiai könyvtártiszt.

(Folytatás.)

IV.

Velence 1484.

Fasciculus Temporum. Venetiis apud Erhardum
Ratdolt in folio.

E munka nem tartozik a szorosan vett magyarországi vonatkozású ősnymtatványok közé, de a rajta levő érdekes feljegyzések miatt felvettük jegyzékünkbe.

Ívrétben goth izlésben két hasábon van kiállítva s 8 számozatlan, 66 számozott, összesen 74 levélből áll. A szöveget 74 fametszetű ábra díszíti, a területek azonban sem betűkkel, sem custosokkal jelezve nincsenek. Voltaképeni címlappal nem bír, hanem az első számozatlan levél második lapján Erhardus Ratdolt nyomdász ajánló levelével kezdődik Nicolaus Mocenicushoz e fölrattal: »Nicolao Mocenico Magnifici. D. francisci || patricio veneto Erhardus ratdolt. Salutem.« Ratdolt e munkát többször kiadta, mint ez az előszó e helyéből kitűnik: »Statui impresentia. cum temporum fasciculum quem ter solus ego his in partibus Italiae impositis ordine suo figuris et signis ante hac impressi, cura et opera diligentiori imprimendum sumpserim« etc. Ezután a 2a 3b számozatlan leveleken »Tabula commodissima« felirattal betűrendes index következik, mely a szövegtől eltérőleg laponkint három hasábban van nyomtatva. Ezt követi az 1a számozott levélen az előszó: »(g)eneratio

et generatio laudabit opera tua et potentiam tuam pronunciant etc. kezdettel, s terjed a 1b levél 2-ik hasábjáig.

Maga a munka a 2b levélen a világteremtéssel veszi kezdetét, s az ó-kor világeseményeit Eusebius világkrónikája módjában genealogiai táblázatokkal 65 levélen adja elő. Kezdődik a következő felirattal: »Fasciculus temporum omnes antiquorum chronicas complectens. Incipit feliciter.« Végződik a 65^a számozott levélen ezen colophonnal: »Erhardus Ratdolt Augustensis impressioni paravit.« Anno salutis M.CCCC.LXXXIII. V. calen. Junii. Venetiis »Inclito principe Johanne Mocenico.«

A 65b levélen még »Ex catena Salamonis« kezdetű szöveg következik, mely genealogiai táblázatokat foglal magában, a 66a levélig terjed s a könyv tartalmát kimeríti. E táblázatban a nemzedékrend egész Máriáig van levezetve. Ezzel a kemény papírba kötött munkának vége.

Maitt. I. p. 454. Götze Merkw d. K. Bibl. z. Dresden. I. p. 432. Seemiller III p. 20. 28. Zapf I. p. 165. és 168. Panzer III. p. 204. 763. »Editio Ratdolti quarta« Hain I. 2 p. 360. 6934. Grässe II. p. 554.

Megjegyzem, hogy a bibliographia a »Fasciculus Temporum« szerzőjének Rolewinck Wernert, tizenötödik századi karthauzit, tartja, kiről Serna Santander Diction, bibliogr. II. k. 411. l. ezeket mondja: »Werner Rolewinck, né à Laer, dans le diocèse de Munster se fit chartreux à Cologne en 1447, où il composa cette chronique, qui a été imprimée plus de vingt-cinqs dans le XV. siècle. Il mourut en 1492. victime de sa charité envers ses frères religieux infectes de la peste.«

Végre megjegyzem, hogy a könyv első számozatlan levélre egy ismeretlen kéz a XVI. század közepére valló irással a következőket jegyezte fel:

»Lyntij Anno M.D.XXI. XV. Maj. Serenissimus princeps,
Ferdinandus Dei Gratia Archidux Austriae m. duxit
Serenissimam principem Annam Ludouici
Q. Regis Hungariae vnicam sororem, ex qua
sequentes suscepit liberos
Nativitatis.

	Locus	Nomina	Annus	Mensis	H o r a	Obitus
Ferdinandi & Annae reginae Bohemiae & Ungariae proles.	Lyntz	Elisabetha	1526	9 Julij	4 ante Meridiem	Poloniae 15 Junij A ^o 1545
	Viennae	Maximilianus	1527	1 Augusti	11 post Meridiem	
	Pragae	Anna	1528	7 Julij	4 ante Meridiem	
	Lyntz	Ferdinandus	1529	14 Junij	3 post Meridiem	
	Pragae	Maria	1531	15 Maj	4 post Meridiem	Inspruekh Martij A ^o 1539
	Inspruck	Magdalena	1532	14 Augusti	8 post Meridiem	
	Viennae	Catherina	1533	15 Septemb.	5 ante Meridiem	
	Viennae	Leonora	1534	2 Nouemb.	ante 5 Meri :	
	Inspruekh	Margaretha	1536	16 Februar		Inspruekh vltima Apr. A ^o 154.
	Pragae	Joannes	1538	10 Aprilis	Mane	
	Viennae	Barbara	1539	Vltima april.	Mane int. 3 & 4.	
	Viennae	Carolus	1540	3 Junij	Int. 3 & 4 Merid :	
	Noua Ciui :	Vrsula	1541	14 Julij	12 Minutas 4 ante	Inspruekh vltima Apr. A ^o 154.
					5 post meridiem	
	Viennae	Helena	1543	7 Januarij	8 ante Meridiem	
	Pragae	Johanna	1547	24 Januarij	8 ante Meridiem	

Pragae eodem Anno & Mense vero VII. Januari

obiit Serenissima atque potentissima domina

Dna Anna Romanorum Vnga : & Bohe : Regina

Clementissima atque Regis Ferdinandi Vxor

Charissima. cuius anima Deo viuat. Amen.◀

V.

Strassburg 1487.

Michaelis de Hungaria Sermones Argentine in 4°.

Negyedrétű 127 számozatlan levélből álló latin nyomtatvány, góth ízlésben két hasábon kiállítva, melynek mindenikére 30 sor esik. A levelek ternio jelzései (signaturák) a következők :

1—5 + a—p. Ezek közül a p-vel jelölt ternio = 10 leveles, az a—l és o terniók 8 levelesek míg az m és n-nel jelöltek hat levelesek.

Initialék a szövegben nincsenek, az ezeknek szánt hézago-kat a beszédek elején a miniator nem töltötte ki. Helyeikbe megfelelő kis betűk vannak nyomva. Az egyes beszédeket, a levelek felső lapszélein nyomtatott felírások jelzik, például »Sermo I. Sermo II.« stb.

A munka az 1^a levélen a következő czimlappal kezdődik:

»Sermones Michaelis de un-
garia predicabiles per totum
annum licet breues.«

Ezután a 2^a–10^b leveleken betűrendes mutatótábla következik, mely egy hasábon van nyomtatva. Colophonja: »Explicit tabula tredecim sermonum.«

Ezt követik a beszédek, melyek a 11^a levélen a következő felirattal veszik kezdetüket: »Sermones tredecim | universales Magistri | Michaelis de vngaria | incipiunt feliciter | Sequitur. humiliat | dominus filius voca | seruit Sanctitas moritur | diligit venit ambula | surge resurge.— A felírás után jön a szerző »Attentio magistri Michaelis de Ungaria« kezdetű bevezetése, melyben a 13 beszéd indokát adja elő.

Az első beszéd ugyanezen levél 2-ik hasábján kezdődik a következő szavakkal: »Clarissimi dicit doctor Nicolaus de Lyra« etc.; a 13-ik pedig a 109^b levél első hasábján végződik következőkép: »Expliciunt tredecim materiarum sermonum notabiles« a 109^b levél 2-ik hasábjá üres.

A 110^a–119^b leveleken van a Krisztus kinszenvedéséről szóló beszéd ezen felirattal: »Sermo devotus de passione domini nostri Jesu Christi.«

A 120^a levélen más munka következik ilyen kezdettel: »Hugo de Vienna super illo Genesis: Faciamus hominem« etc., mely hasonlóképen beszédet tartalmaz, a 127^a levélíg terjed, s a könyvnek utolsó cikkét képezi. Colophonja:

Et sic est finis sit laus et
gloria trinis. Impressum
Argentine Anno domini

M.CCCC.LXXXVII. Finitum
in vigilia Annunciationis
gloriose virginis Marie.

A könyv préselt barna bőrbe díszesen van kötve, de a kötés e század elejénél nem régebb.

Maitt I. p. 491. Panzer I. p. 33. 111. Hain. II 1. p. 114. 9046. »Magyar Könyvszemle« 1877. 308 l.

VI.

Augsburg 1488.

Joannes de Thuróc Chronica Hungarorum. Augustae apud Erhardum Ratdolt 4°.

A budai krónika után az első nyomtatott krónika, mely kizárólag Magyarország történetével foglalkozik. Negyedretű góth ízlésben, díszesen kiállított munka 171 számozatlan levélen, a szöveg közé nyomott 66 fametszetű ábrával. A levelek ternio jelzései a—y_v ig terjednek; ezekből az i és y-nal jelöltek 10 levelesek, az a—g, k—o, q—t és x jegyűek 8 levelesek, a h és p jegyűek 6 levelesek, a v ternio pedig 4 leveles. A szöveg egész hasábon foly s számos fametszetű renaissance ízlésben készült initiale díszíti. Egy lapra teljes 38 sor esik.

A könyvnek tulajdonképeni címlapja nincsen, hanem az 1^b számozatlan levélen egy fametszettel kezdődik, mely Mátyás király és Beatrix királyné címereit a magyar sz. korona országainak címereitől körülvéve tünteti fel.

A 2^a levelet egy másik fametszet foglalja el, mely »historia s. Ladislai« felirattal, sz. László király küzdelmét egy kun vitézzel ábrázolja.

Ugyanezen levél 2-ik lapján van Feger Theobald kiadónak ajánló levele Mátyás királyhoz e fölirással: »Serenissimo ac inuictissimo principi ac domino domino || Mathiae hungariae bohemiaeque regi Theobal || dus fegher salutem et gloriam exoptat.«¹⁾ etc. Maga a krónika a 3^a levélen Turóczi-nak Drágfi Tamáshoz intézett levelével kezdődik: »Ad egregium dominum Thomam

¹⁾ Ezen levelet Zapf. Augsburg. Buchdr. Gesch. I. p. 84. és Toldy. Uj M. Múzeum, 1850—1. II. köt. 389. lapon egész terjedelemben közlik.

de drag personalis presentie sere- || nissimi principis domini Mathie: hungarie: bohemie etc regis can- || cellarium. Prefaio magistri iohannis de thwroc: in primum || librum chronice hungarorum foeliciter incipit.« Ezután a krónika szövege következik, mely a legrégibb időktől fogva egész Mátyás királyig terjed, s a 154^a levélen be van fejezve. A 154^b és 155^a levelek üresek, a 155^b levélen levő fametszet a tatárok bejövetelét IV. Béla alatt ábrázolja, s »Ingressus tartarorum in hungariam temporibus regis Bele quarti« fölírással van ellátva. Ezt követi a 156^a levélen Rogerius »carmen miserabile« című munkája, melylyel az ösnyomtatvány végződik. Zársorai a 171^b levélen a következők:

Serenissimorū hungarie regū chronica be
ne reuisa ac fideli studio emendata finit fe-
liciter Impressa erhardi ratdolt viri soler-
tissimi eximia industria et mira imprimendi
arte: qua nuper venetijs nūc Auguste ex-
cellet nominatissimus. Impensis siquidem
Theobaldi feger concuius Budensis An-
no salutifere incarnatiōis millesimo quadrin-
gentesimo octogesimooctauo tertio nonas
Junij.

Ezen colophon alatt vannak a nyomdász betűs jelvényei: T. F. C. E. és a quaterniók betűinek registere.

A könyv kötése: XVII. századbeli disznóbőrkötés fatáblával. A n. múzeumban 2 pergament-kiadás van, melyekben a kiadó ajánló levele aranyos betűkkel van nyomtatva. Ezen pergament-kiadásból eddigelé több példány nem ismeretes.

Ma itt. I. p. 501. Denis. Suppl. p. 258. 2065. Pray Ind. libr. rar. II. 402–404 l. Zapf. I. p. 84. Panzer I. p. 114 79. »Editio unica, ut verisimile est, Augustensis.« Miller J. F. Zeitschr. v. u. f. Unger. 1804. VI. p. 77. Dibdin. IV. p. 480–487. 934. bőven leírja több fametszet mutatványokat közöl. Ebert. I. p. 321. 4142. Hain II. 2. p. 414. 15518 Toldy az Uj M. Múzeum 1850–51-i folyamaiban (II. k. 476. l.) értekezett Turóczi krónikájának különféle kiadásairól s a kérdés megvilágítására sok becses adalékokat közölt, melyekre még visszatérünk. Hanslick. Gesch. d. Prager Univ. bibl. p. 488 Grässe VI. p. 155 jegyz. Brunet V. p. 852. L. »Magyar Könyvszemle 1877« 307 l.

Hazánkat Érdeklő Külföldi Szemle.

— A Corvina történetéhez. A Corvina történetének egy fontos mozzanatáról a mult hetekben egy érdekes értekezés jelent meg »Sulla Biblioteca Corvina Spigolature di Ercole Ricotti« cím alatt, mely a turini királyi tudományos Akadémiának 1879-ik évi deczember 7-ikén tartott ülésében olvastatott fel, és az említett Akadémia »Atti« című közleményeinek XV-ik kötetében valamint külön lenyomatban is megjelent. — Csak ezen értekezésnek köszönhetjük, hogy a Corvinának Buda elfoglalása alkalmával (1686) történt viszontagságairól lehetőleg authenticus képet alkothatunk magunknak. Mindeddig kevésbbé pontos jelentésekkel kellett beérnünk. Fantuzzi János (Memorie della vita del Generale Co. Luigi Marsigli. In Bologna 1770) a budai könyvtár maradványainak Marsigli Lajos gróf által történt megmentéséről csak Marsiglinek Monsignor Passioneihez irt levelének alapján referált, de nem eléggé pontosan, és az ő munkájából merítettek L. D. C. H. D. (!) Quincy (Memoires sur la Vie de Mr. le conte de Marsigli. Zuric 1741) ki azonban Fantuzzi eléggé rhetoricus jelentését még inkább kicziczomázta, és Ercole Ricotti (Storia delle campagne di Ventura in Italia IV. Torino 1845) Fantuzzi elbeszélését oda ferdítette el, hogy Marsigli Budának utolsó rohama alkalmával a hadakozók zaja között tört magának utat a könyvtárhoz. A Corvina történetének legújabb külföldi historicusai, Reumont és még inkább Fischer, Fantuzzi, Quincy és Ricotti nagyon is eltérő előadásainak egymáshoz való viszonyát nem ismervén, azt sem tudták megállapítani, hogy mit tett Marsigli tulajdonképen a budai könyvtár érdekében, és így a Corvina történetének ismét egy nagy fontosságú pontjáról nem birtak kellő felvilágosítást adni.

Sokkal jobban jártak volna az említett kritikusok, ha ismerték volna Marsigli említett levelének eredetijét, melyet Szilády Áron tett közzé a M. T. Akademia 1868-iki értesítőjében (II. p. 128 ff.) Itt Marsigli a következőket írja: »Ratus ergo sicubi gentium celebris Corviniana Bibliotheca adhuc extaret, hanc profecto in aliquo illius palatii angulo repertum iri, et quoniam supremi aedificii pars tormentis passata collapsa fuerat, subterranea conclavia lapidibus concamerata intrepidus subeo recondendis lignibus ac batillis securibus que destinata: arcasque reperio, quas praedabundus miles paulo ante securibus ibidem inventis diffregerat, ex pondere coniectans auro argentoque esse refertas; dispersis dissipatisque solo codicibus, quibus ego militum opera collectis comitem Rabbatam generalem copiarum commissarium admonui, ut commissarium e vestigio mitteret manubias supremo principi deferendas a militum licentia avaritiaque tutaturum.«

Marsigli ezen jelentésénél jóval bővebb az, melyet Ricotti cikkünk élén felemlített művecskéjében egy bolognai kéziratból közöl, s melyet érdemesnek tartunk arra, hogy az olasz eredetiből átfordítva főbb részeiben e helyen is közöljünk.

Marsigli így ír: »Noha sebeim elgyöngítettek, a fosztogatás második napján mégis a palotába mentem azon határozott szándékkal, hogy a hires könyvtárról tudomást szerezzek. A második udvarban jobbra egy bolthajtásos szobát találtam, mely igen élénk színű, azonban itt ott nagyon megrongált freskoarabeskekkel volt díszítve: a padlót, ásók, kapák, fejszék és más hadi-szerszám és fanemük borították, melyek közt számos nyomtatott könyv és kézirat hevert szanaszét. Azon kíváncsisággal gyöngélkedésemet legyőztem, beléptem e szobába és mindjárt az első széttekintés szemembe ötlött tiz faláda, ötödfél láb hosszú, másfél láb magas és kétszer oly széles, cserzetlen borjubőrrel betakarva. Össze voltak törve az ütésektől, melyeket a fosztogatók rajtok vágtak azon szándékból, hogy tartalmukat kezükbe kerítsék; mert a ládák súlya fölkelthette a kíváncsiságot, főleg miután gondosan beszélgetve és betakarva is voltak. Hogyan bánt el a könyvekkel a tudatlan nép, mely mással, mint a minek készpénzértéke volt, nem törődött, azt mindenki elképzelheti. Azon reményben, hogy legalább a láda alján talál

valamit, fölka-vart mindent, a könyveket széttepte, részben töl-tényekhez használta s a padlón szétszórta. Fájdalommal eltelve a látványon, szétnéztem a szomszédos, szintén boltozott kamrá-ban, mert el sem képzelhettem, hogy az, a mi szemem előtt volt, legyen az egykor oly híres könyvtár maradéka. Bármily gondo-san kutattam át a palota többi helyiségeit, még sem találtam más könyvek nyomát, úgy hogy végre azt kellett következtet-nem, hogy ez képezi a könyvtár állományát, melyet az ostrom kezdetén ide hoztak, hogy a tűz ellen megvédjék.« Minthogy Marsigli további kutatásai sem vezettek célhoz, és a törökök a Budán talált könyveknek szemmel láthatólag nagy gondját viselték, azt következtette Marsigli, hogy a Corvina vagy soha-sem volt oly nagy, mint a milyennek híresztelték, vagy pedig már Budának a törökök által történt elfoglalása előtt csaknem egészen elpusztult. Mindaz, mit Marsigli az említett pinczehelyi-ségben talált, alig lehetett több 800 nagyon rosz karban lévő kötetnél; 300-at közülök, melyek még némileg megérdemelték, hogy megőriztessenek, Rabatta commissarius Bécsbe az udvari könyvtárba vitetett. Így adja elé a dolgot Marsigli és kétség-kívül bizni lehet előadásában, ámbár az általa állítólag felfedezett 800 kötetet némileg gyanússá teszi azon körülmény. hogy 1666-ban Lambeck is csak annyit látott Budán, mint a mennyit később Marsigli sürgetésére Bécsbe transferáltak, t. i. legfőlebb 300 kötetet. De ezen nehézségen könnyen lehet segíteni azon feltevés által is, hogy Lambecknek budai látogatása után a budai vár különféle helyein őrzött könyveket, melyeknek egy részét látta Lambeck csak, egybegyűjtötték.

Ez Marsigli Ricotti által közölt olasz jelentésének fő-része, a mit Ricotti maga csatol ezen jelentéséhez, az nagyrészt vajmi csekély értékű. Legvilágosabban kitűnik Ricottinak a Corvina története iránt való járatlansága azon körülményből, hogy több oldalon át azon töri a fejét, hány könyvet vitt Mar-sigli magával a budai könyvtárból. Az említett olasz értekezés után ugyanis következik a kéziratban egy »Catalogus librorum in Arce Budensi repertorum anno 1686«, melyben mintegy 274 mű van felemlítve. Ricotti nem tudja, hogy ezen lajstromot már Pfluck régen kiadta, és hogy a benne felsorolt könyvek mind a bécsi udvari könyvtárba kerültek, így történt, hogy Marsigli

azon állítását, miszerint a budai könyvtárból csak e g y n e h á n y kötetet vett el a maga számára, nem bírja összeegyeztetni a Ricotti véleménye szerint Marsigli birtokába került ama 274 művel. Pedig, ha ismerte volna Ricotti Marsiglinak Szilády által az idézett helyen közlött levelét, tudta volna, hogy Marsigli a budai könyvtárból csak azon hat darab latin kéziratot választotta ki a maga számára, mely még most is Marsigli kézíratai közt a bolognai egyetem könyvtárában őriztetik. Ricottinak ezen tárgyra vonatkozó sejtelmek között csak azon egy állítása érdemel figyelmet, hogy a turini királyi könyvtárnak egy igen diszesen kiállított állítólagos Corvin-codexe Bolognából került Turinba, bár az, hogy Marsigli gyűjteményéből került ki, épen nem valószínű.

Sokkal jobban cselekedett volna Ricotti, ha értekezése függelékében lenyomattatta volna az imént említett »Catalogus librorum in Arce Budensi repertorum«-ot, melyet Csontos János is két évvel ezelőtt lemásoltatott a múzeumi könyvtár számára, de mindeddig tudtommal meg nem kapott. Ezen Catalogus ugyanis bár lényegében megegyezik a Pfluck által közlöttel, mégis itt-ott pontosabb; így pl. mindjárt a Catalogusban második helyen felsorolt Augusztinusról felemlíti, hogy nyomtatott példány, mely indicátiót Pflucknál hiába keresnők. A nyereség ugyan, melyet a kérdéses Catalogus bolognai másolatának közzétételeből meríthetnénk, nem volna valami rendkívüli, de mégis nagyon elősegítené az 1686-ban a budai könyvtárban talált könyvek meghatározását.

Dr. Abel J.

— Gertrud királyné, sz. Erzsébet és Margit, Lajos magyar király arájának, imádságos könyvei. Három érdekes imádságos könyvről kívánunk e helyütt megemlékezni, melyek egykor Gertrud királyné, II. Endre nejének, továbbá sz. Erzsébet, ezek leányának és Margit hercegnő, I. Lajos arájának vagy mint Kopitar állítja Mária, I. Lajos leányának képezték tulajdonát, s jelenleg, mint annyi más történeti emlékünk a középkorból, a külföldi gyűjteményeket nevezetesen a friauli káptalani levéltárt, és a sz. flóriáni ágostonrendiek könyvtárát diszítik.

Mind a három imádságos könyv hártyán igen fényesen van kiállítva, a szöveget aranyos initálék és ékes miniaturók díszítik; korukra nézve az első a X-ik, a második a XIII-ik s a harmadik a XIV-ik századból való. Egytől egyig zsoltárokat és

imádságokat foglalnak magukban, és pedig az első kettő latin, a harmadik pedig latin, német és lengyel nyelven. Az első kettőt sz. Erzsébet ajándékozta a friauli káptalannak, míg a harmadik valószínűleg Katalin lengyel királynő, II. Zsigmond lengyel király nejének ajándékából került az augustinusoksz. flóriáni könyvtárába.

E kéziratok ismertetésével a külföldi irodalomban előkelő tudósok foglalkoztak, az e tárgyban megjelent munkáknak külön irodalma van.

Ez irodalomból állítottuk össze jelen közleményünket, hogy e három imádságos könyvnek emlékét irodalmunkban felelevenítsük, s adalékot nyujtsunk hazánk árpád- és anjoukori művelődéstörténetéhez.

Megjegyezzük, hogy magukat a kéziratokat nem láttuk, s így arról, valjon a szövegben elvétve nem fordulnak-e elő magyar szók is, tudomásunk nincsen.

Ez imádságos könyvek rövid ismertetése chronologiai sorrendben így következik:

1. *Psalterium Gertrudis*. Hártayakézirat a X. századból, fényes kiállításban, mely valószínűleg Trierben íratott s sz. Erzsébet ajándékából a friauli káptalani levéltár tulajdona Udineben. Ezen régi codextről gróf Althan-Salvaroli Frigyes így ír:

»Előfordul e kéziratban egy régi kalendarium, melyet mi Gertrud királyné után, kinek e könyv sajátja volt »Gertrud-Kalendariumának« nevezünk el. E kitűnő és fényesen kiállított hártayacodex, latin zsoltárokat és litániákat tartalmaz, s sz. Erzsébet, II. Endre magyar király leányának, Lajos thüringiai tartománygróf nejének ajándékából a hirneves friauli káptalan levéltárában őriztetik.«

Említi e kéziratot a híres de Rubeis atya is »Monum. Eccles. Aquilejensium« című munkájában, (num IV. p. 682.), hol szószerint idézi azon feljegyzést, mely a kézirat adományozására vonatkozik s felhossa Philippus de Turre adriai püspöknek magyarázatát is, melylyel ez az adományozási jegyzetet kíséri. A feljegyzés, mely a codex provenienciáját feltünteti, s annak egyik lapján régi írással olvasható a következő:

¹⁾ De Calendariis in genere et speciatim de Calendario Ecclesiastico Dissertatio. Venetiis 1753 in 8 p. 86—90. p. 105—128.

»Sancte Elisabethae Ungarie Regis filie Landgravii Ducis Turringie Conjugis munus, quod cum hortatu Pertoldi Patriarchae Aquilejensis ejus . . . . singulari in Deum . . . . dedit honestissimo Canonicorum Forojuliensi Collegio jam pridem ejus in orando assiduitatem cum pietate conjunctam. . . .«

»E szavakból, melyek a levél innenső lapján ki vannak részben vakarva, de melyeket majdnem egészen helyreállítottam« — jegyzi meg Philippus de Turre adriai püspök — »kiviláglik, hogy ezen szent kéziratot sz. Erzsébet Berthold aquilejai patriarcha tanácsára, ki hasonlóképp meraniai herceg s Gertrud királyné testvére volt, a friauli káptalannak ajándékozta. Hogy pedig a codex 979—993 között iratott, kitetszik a 12-ik levélen látható miniatúrból, hol Ruodprecht másoló úgy van ábrázolva, a mint könyvét Egbreth püspöknek e vers kíséretében átadja: »Donum fert Ruodprecht quod Praesul suscipit Egbreth.« Mivel pedig itten más Egbreth mint az, ki 979—993-ig trieri érsek volt nem érthető, a könyv iratási idejét ezen időszakban, s helyét Trierben kell keresnünk. Eddig Turrius, ki megjegyzi még, hogy ez imádságos könyv eredetileg más Gertrud számára iratott, ki szintén fejedelmi vérből származhatott, mert több helyütt »egyetlen Péter fiáért és hadseregeért« imádkozik, (pro Petro filio meo unico et exercitu ejus.) Ettől szállt aztán a Merániai házból származó Gertrudra. Végre megemlítjük, hogy Turrius Lőrincz az udinei káptalan prépostja a könyv iratási idejére nézve, az eddigieknél egy lépéssel tovább ment s a naptár husvéti ünnepéből érvelve az iratási évet 981-re tette.« Mi mind ezen. mind pedig a Philippus de Turre által felhozott iratási évnek helyes voltát hajlandók vagyunk már csak azért is kétségbe vonni, mert az imádságos könyvben a litániában a szentek között sz. Albert is fordul elő, ki pedig tudvalevőleg csak 997-ben halt meg, s így sem 981-ben sem 979—993 között canonisálva nem lehetett, következőleg neve a litániába csak későbbben mindenesetre pedig halála után jöhetett be. Valószínű tehát, hogy a codex egyik része 979—993 között, a litániai rész pedig későbbben iratott. Mindenesetre kíváncsatos volna, hogy a kézirat a helyszínén hazai szakférfiak által tanulmányoztassék.

2. Psalterium S. Elisabethae. Hártya-codex a XIII. századból, aranyos initialékkal és fényes miniatúrákkal, a friauli

káptalan levéltárában. E kéziratban is különös figyelmet érdemel a kalendárium, melyet gróf Althan-Salvarolli Frigyes ¹⁾ annak emlékére, hogy a psalteriumot sz. Erzsébet használta »Sz. Erzsébet Kalendáriumának« nevezett el.

Iratott a XIII. század elején, s mint a 12 ik levélen olvasható régi jegyzet mutatja, sz. Erzsébet ajándékából 1220-ban került a friauli káptalan birtokába. A február havi naptárban ugyanis ezen régi feljegyzés áll: Sanctae »Elisabethe Lantgravii Ducis Turingiae conjugis munus sub a. 1220.«

Ezen codexről s különösen a benne foglalt remek miniatúrákról a már említett Laurentius de Turre igen jeles tanulmányt írt, mely a Gorius Antal Ferencz által Florenczben kiadott »Monumentákban« látott napvilágot. Újabban Zahn »Archivalische Studien in Friaul und Venedig« című munkájában hasonlóképpen megemlékezik ezen és az előbbi könyvről; kíváncsok volna azonban, hogy hazai szakferfiaink azokat beható vizsgálat alá vegyék.

3. Psalterium trilingue. XIV. századi hárttyakézirat, 296 kéthasábos folio-levél Dunin-Borkowszki szerint eredetileg Margit hercegnőnek I. Lajos Magyar- és Lengyelország királya arájának, Kopitar szerint azonban Máriának, Lajos leányának volt tulajdona.

a) 1a—288a levél: Psalterium trilingue latinum polonicum teutonicum. A psalterium a 150 zsoltárt tartalmazza a Vulgata sorrendjében. Kezdődik a 3a és végződik a 288a levélen. Minden latin versre lengyel, s ezután német vers következik; a latin versek initialéja aranyozott, a lengyeleké kék, a németeké vörös. Az egyes zsoltárok kezdetét nagy, gazdag ékű initialék, miniatúrák és szegély-diszítványok jelölik, míg az egyes versek közeit különféle diszítések töltik ki; a 3a, 53b és 59a leveleken 2 egymásba font M betű, az 53b levélen ezenkívül a magyar Anjouk czímere található a sisak fölött koronával. A zsoltárkönyvnek két bevezetése van. Az elsőnek eleje hiányzik. Kezdődik: »Duszo welbi, usta cziscy.« »Und dy zele

¹⁾ De Calendario in genere et speciatim de Calendario Ecclesiastico Dissertatio p. 92—93, p. 176—188.

edilmacht und den munt reyneget« lengyel és német mondatokkal. A második előszó így kezdődik:

»Parvulus eram inter fratres meos et junior eram in domo patris mei.« Mindkettőben az egyes latin versekre azoknak lengyel és német fordítása következik.

b) 288a–296b levél: Cantica aliquot Vet. Testamenti. Azaz: Canticum Isaiae cap. XII.; aliud cap. XXXVIII. 10–20: canticum Annae I. Reg. II. 1–10; canticum Moysis Exod. XV. 1–19; canticum Habacuc cap. III. 2–6. Mindez a fönntemlitett 3 nyelven. A codex vége hiányzik.

Betűi nagyok, szépek. Lengyel részét hasonmással együtt Dunin-Borkowszki gróf adta ki Bécsben 1834-ben.

Tüzetesen megvitatták e kéziratot Bandtkie könyvtárnok: »De Psalterio Davidico trilingui in Bibliotheca s. Floriani; Cracoviae 1827« és Dunin-Borkowszki gr. »Zur Geschichte des ältesten polnischen Psalters Wien 1835« című monographiáikban. nemkülönben a bécsi »Jahrbücher der Literatur« 39. köt. 48. lap; 40. kötet 35. l.: 67 k. 154. lapokon, továbbá Kopitar az »Antitartar«-ban (nyomatva állítólag Stockholmban, valójában Lipcsében), végre egy névtelen a »W. Jahrbuch« 70 k. 211 l.

Paplonski János a varsói egyetemen az összehasonlító nyelvészet tanára 1869. év telén e sz. floriáni codexet újra át-nézvén, azt, mint már előtte Kopitar és Dunin is tévék, a lengyel irodalom legrégibb emlékének nyilatkoztatta ki. Ugyanazon év őszén Nehring boroszlói tanár használta a kézirat lengyel részletét kiadása végett.

Kopitar föltevése szerint »Wiener Jahrbuch« 40. k. az apátság ez irodalmi kincset Katalin lengyel királynőnek, II. Zsigmond nejének és I. Ferdinánd császár leányának köszönheti, ki Linczben tartózkodása alatt 1566 óta sz. Floriant gyakorta meglátogatta, és itt is kívánt eltemettetni. A szöveg utáni maculatur levél és a táblához tapasztott levél egy XIV. századi karkönyv töredékét tartalmazzák, hártján. Ugyanezen hártján az »Officium ss. Corporis Jesu Christi«-nek egy darabja is van későbbi idők hangjegyeivel.

A szöveg előtti levélen, mely azelőtt szintén a codex táblájára volt ragasztva ezen feljegyzés áll: »Bartholomeus Siess me

possidet anno Chr. 57. Emtus ab Italico negociatore septem solidis. Az irás a XVI. századra mutat. Bekötése szépen préselt disznóbőr 1564-ből rézsarkokkal és kapcsokkal. (Lásd: Czerni Albin Die Handschriften der Stiftsbibliothek St. Florian. Linz 1871. 8-r. 244—245 l.)

— **A bécsi nyomdászat 400 éves jubilauma.** A bécsi nyomdászat 1882-ben üli meg főnállásának 400 éves jubilaumát. Ez alkalmából a bécsi nyomdászok megbízták Dr. Mayer Antalt, az alsó-ausztriai történeti társulat titkárát, a bécsi nyomdák 400 éves történetének megírásával. E megbízás következtében Dr. Mayer körleveleket intézett Európa nevezetesebb könyvtáraihoz, melyekben őket a célba vett munka érdekében támogatásra és közreműködésre felszólította. A megjelenő könyv, mint a körlevél mondja, hivatva lesz Denis munkáinak ¹⁾ hézagait pótolni s törekedni fog Bécs nyomdáinak 400 éves történetéről és termékeiről lehető teljes képet nyújtani. S hogy ez csakugyan sikerüljön, folyamodik az egyes könyvtárak közreműködéséhez. A Nemzeti Múzeum könyvtára is kapott a közreműködésre felszólítást, s kötelességének tartotta a saját és hazai könyvtárak tudományos reputációja érdekében szellemi támogatását a célba vett munkához felajánlani. A szerző kívánsága szerint a könyvtár a saját czédula-catalogusából összefogja állítani mindazon könyvek pontos jegyzékét, melyek 1482—1700-ig Bécsben nyomtattak, s azt saját észrevételeivel ellátva a szerző rendelkezésére fogja bocsátani. A művelet végrehajtása egy könyvtári tisztviselőt, ki e célra minden nap két órát szentel, öt hónapig fog foglalkoztatni s f. é. szeptember végeig be lesz fejezve. Ennek fejében a könyvtár kikötötte magának, hogy a szerző a megírandó munka előszavában a múzeumi könyvtár tudományos közreműködéséről különösen megemlékezzék, továbbá hogy a munkából, mely előreláthatólag számos műmelléklettel fog megjelenni, 10 példányt bocsásson rendelkezésére. Dr. Mayer úr szíves készséggel elfogadta feltételeinket s a kikötött példányokon kívül, önszántából még két díszpéldányt is ajánlott fel. Tekintve, hogy a magyarországi

---

¹⁾ Wiens Buchdrucker-Geschichte bis 1560. Wien 1782. Nachtrag zur Buchdruckergeschichte Wiens. Wien 1793. — Merkwürdigkeiten der k. k. Garellischen Bibliothek. Wien 1780.

könyveknek nagy része a XVI.—XVII-ik században Bécsben nyomtatott, a létrejövendő munkát, előre melegen üdvözljük s hiszszük, hogy belőle a hazai bibliographia jelentékeny gyarapodást fog nyerni.

Vegyes közlemények.

— Ritka magyarországi vonatkozású ősnymtatvány. A M. Nemzeti Múzeum Könyvtára egy ritka és nagybecsű latin Ősnymtatvánnyal szaporodott. Megvásárolta ugyanis Brockhausen és Breuer bécsi antiquariusoktól a »Concordia Hungarica inter Serenissimos | et Gloriosissimos | Fredericum tercium RO. Imperatorem etc. et Jnuictissimum principem et dominum dominum Maximilianum Bo. et Hungarie Regem etc. Augustos ex | una et Serenissimum Wladislaum Hungarie | et Boemie Regem Inclitumque regnum Hungarie ex altera Posonij conclusa. Infine: Datum Bude in festo beati | Nicolai Episcopi et Confessoris. Anno dni millesimo Quadringentesimo | Nonagesimo primo. Regnorum nostrorum Hungarie Anno secundo. Bohemie vero Vigesimo primo. Commissio propria domini. Regis.« című latin ősnymtatványt, mely ívrétben egy hasábon év, hely és nyomdász megnevezése nélkül góth betűkkel van nyomtatva és sem Panzer, sem Hain, sem Brunet vagy Grässe munkáiban nem fordul elő. A bibliographiában tehát ismeretlen. Sem a bécsi, sem a müncheni könyvtárak nem bírják. Ez utóbbi a fentemlitett antiquariusoknak a munkáért 200 márkot ígért. Sőt úgy látszik a British Muzeumban sincs meg, mert az említett czéggel a munka megszerzése iránt tárgyalásokat folytatott. A könyv a Frigyes császár és Miksa romai király, és a II. Ulászló magyar király között 1491. november 7-kén Pozsonyban létrejött egyezség szövegét tartalmazza s mindössze nyolcz levélből, vagyis egy ternioból áll. Tartalma a ránk maradt kéziratokból és okleve-

lekből ismeretes, s történészeink által fel van használva. Ismeretlen volt azonban ekkorig az, hogy ez egyezés egykoru nyomtatásban önállóan is megjelent. E körülmény kiváló bibliographiai és történeti fontosságot kölesönöz a munkának, mely a magyarországi vonatkozásu latin ősnymotatványok számát egygyel gyarapítja. Hogy mely műhelyben nyomatott, azt a typusból ekkorig kinyomoznunk nem sikerült; hiszszük azonban, hogy a prágai, frankfurti, nürnbergi, krakkói, bécsi és velencei ősnymotatványok tüzetes egybevetése után azt is megállapíthatjuk. Azt azonban már most »Brockhausen és Breuer« Catalogusa ellenében constatálhatjuk: hogy nem tartjuk valószínűnek azt, mintha e munka Hess András nyomdájában készült volna. Ismeretes a Hess András budai nyomdájából kikerült három munkának kerek typusa, mely ezen munka góth betűitől merőben eltér, tudva van az is, hogy Hess András nyomdájának tevékenységéről e három munkán kívül egyéb számbavehető adat nem maradt ránk, s ismeretes végre, hogy a budai librariusok még Mátyás király életében a nálok megrendelt könyveket Velenczében, Norinbergában és más külföldi nyomdáknak nyomatták. Nem valószínű tehát, hogy Hess András nyomdája Budán 1491-ben még működött volna. Abból azonban, hogy ez ősnymotatványt a bibliographiai segéd munkák nem ismerik, következtethetjük, hogy eredetileg kevés példányban nyomatott, ezért nincs elterjedve a könyvtárakban. Nekünk tudomásunk van még egy példányról, melyet a mőlkibenczések könyvtára őriz, honnan Bartalus István a felső ausztriai kolostorok könyvtári hungaricáiról adott jelentésében, (1870 az Akademia I. oszt. értekezései között) a latin ősnymotatványok között, felsorolta. Ha kutatásainkban még más példányra is fogunk akadni, el nem mulasztjuk róla t. olvasóinkat tudósítani. Ez irányban köszönettel fogadunk minden figyelemztetést.

— A múzeumi könyvtárban legközelebb fejeztetett be a Soovári Soós és a Békási Békássy családok levéltárainak felállítása és rendezése. A levéltárak fölött az illető család címere diszlik s okmányaik a történetbuvárok tudományos használatára készen állanak. Jelenleg a gróf Eszterházy Dániel-féle családi levéltár rendezése van folyamatban.

— **Majláth Bélát** a Nemzeti Múzeum könyvtár-őrét a M. Tudományos Akadémia ez idei nagygyűlésén levelező tagjának választotta.

— **A m. kir. Ludovica Akademiának** szakkönyvtára örvendetesén gyarapodik s jelenleg mintegy 3000 kötetből áll. A könyvek leginkább a hadtudomány köréből valók, vannak azonban köztük magyar történeti, irodalomtörténeti és műveltségtörténeti munkák is. Így megvan Székely István krónikájának egy csonka példánya is. A magyar nyelvű hadtudományi irodalom teljesen, a német, francia és angol szakmunkák pedig gazdagon vannak képviselve. Az egész könyvtár 12 tudományszak szerint van rendezve, élén **Ziegler M.** könyvtárnok úr áll, ki a gyűjteményt nagy buzgalommal rendezte. A könyvtárnak van háromféle catalogusa, külön helyisége és körülbelül 1000 frt évi dotációja, melyből a kötésre évenként 200 frt esik. Nyitva van naponként 9—2-ig s leginkább a Budapesten állomásozó honvédtisztek használják, kik térítvény mellett házi használatra is kapnak könyveket. A tudományos szakkönyvtáron kívül van az intézetben még egy külön kézikönyvtár az akadémiai tanfolyam hallgatói számára, mely leginkább iskolai kézikönyvekből áll. Ezeknek száma 5—6000 re tehető. Kivánjuk, hogy az ifju könyvtár évről-évre gyarapodjék s érje el mielőbb a fejlődés azon fokát, a melyen a külföld hasonló szakkönyvtárai állanak.

— **A budapesti Serviták könyvtárát**, mely a rend helybeli társházában egy e célra épült, külön tűzmentes teremben van elhelyezve, mint alkalmunk volt meggyőződni, rendezik. A könyvtár mintegy 6500 kötetből áll, leginkább theologiai, philosophiai, magyar történeti és irodalomtörténeti munkák. A rendezést nagyontisztelendő **Keczeli István** úr, a ház könyvtárnoka, vezeti, ki a múzeumi könyvtárban keresztülvitt elvek szerint remélhetőleg 2—3 év alatt fogja a rendezést végrehajtani. **Koronázza** munkáját a siker.

— **A Zrinyi-könyvtár** megvizsgálására, melyet néhai **Szluha László** mint gróf **Pallavicini Alfons** egykori nevelője **Vöttauban**, **Znaim** mellett, a gróf **Daun** család várkastélyában, hol tudvale-

vőleg a Zrinyiek fegyvertára is őriztetik, fedezett fel, s melyről Dr. Toldy László úr a M. Történelmi Társulat f. é május havi ülésében felolvasást tartott, a társulat választmánya e folyóirat szerkesztőjét küldötte ki.

— **Torma Károly** budapesti egyetemi tanártól: »Repertorium ad Literaturam Daciae Archaeologicam et epigraphicam« cím alatt egy érdekes munka jelent meg, mely a Dacia régiség- és felirattani irodalmához tartozó önálló munkáknak, a hirlapokban és folyóiratokban megjelent cikkeknek és az erdélyi gyűjtemények kézírataiban létező dolgozatoknak lehető teljes bibliographiáját állítja egybe. Maga a tárgy folyóiratunk keretébe nem tartozik. De a modor, melyben a tudós szerző a kérdést tárgyalja, annyira bibliographiai, hogy művét e miatt hallgatással nem mellőzhettük. A külföldi tudósok régen hányják szemünkre, hogy nem tudunk könyveket írni. A legkitünőbb magyar irodalmi termék, eltekintve a nyelvtől, azért is élvezhetlen rájuk nézve, mert csak igen ritkán van pontos és kimerítő registere, mely az egész munkáról átalános áttekintést nyújtana, s melyből a külföldi tudós az őt érdeklő részt kiböngészhetné. E hibától ment Torma Károly munkája, mely egészen bibliographiai modorban van írva s beosztásánál fogva a legszigorúbb igényeket is kielégítheti. Mint repertorium nagy tárgyismerettel és tájékozottsággal öleli fel mindazt, mi Dacia régiség- és felirattani irodalmára bármily tekintetben vonatkozik, s jó szolgálatot fog tenni azoknak, kik ezen tudományokkal foglalkoznak. S hogy a munkát a külföldi szakférfiak is haszonnal forgathassák, szerző ellátta azt, latin előszóval, a csoportokat latin feliratokkal, a mi ily munkánál kétszeresen dicsérendő eljárás. A munka tartalma a hat osztályozás szerint a következő: I. A szerzők neve alatt megjelent önálló művek, folyóiratokban és hirlapokban közölt értekezések, cikkek stb. = 858 szám. II. Névtelenül vagy álnév, jegy stb. alatt megjelent önálló művek, folyóiratokban és hirlapokban közölt értekezések, cikkek stb. = 46 szám. III. Névtelenül megjelent művek, valamint az I., II. IV. és VI. részben elősoroltak közül azok, a melyekben az illető helynév megjelöltetik, lelhelyek szerint osztályozva = 145 szám. IV. Világtárlatokra, múzeumokra, köz- és magán-

gyűjteményekre s régiségtárlatokra vonatkozó közlemények, catalogusok = 30 szám. V. A románok (oláhok) eredetét, nyelvét és történetét tárgyaló, a szerzők neve alatt vagy névtelenül megjelent művek = 106 szám. VI. Kéziratok = 103 szám. Megemlítjük még, hogy Torma Károly munkáját a Drezdában megjelenő Dr. Petzholdt »Anzeiger für Bibliographie« című folyóirat májusi füzetében előnyösen ismertette.

— **A kaplonyi egyház könyvtára 1444-ből.** A Kállay-család levéltárában van egy 1444-ben készült latin lajstrom, mely a sz. Mártonról nevezett kaplonyi egyház (Szathmár megye) középkori paramentáinak, ékszereinek és könyvtárának emlékét tartotta fenn. E lajstromból átveszük a könyvtárra vonatkozó részt, mely hazánk középkori könyvtáraihoz érdekes adalékot nyújt, s melyből értesülünk, hogy a kaplonyi egyháznak 1444-ben 11 kötetből álló könyvtára volt. A könyvek egytől-egyig az egyház használatára szolgáltak, a missálén, antiphonálén és psalteriumon kívül van köztük egy Legenda is, mely kétségkívül a legbecsesebb. A lajstrom latin szövege a következő: »Item registrum est constitutum in anno domini M.CCCC XLIII. die sabbato super res ecclesie Sancti Martini de Caplony: . . . . . Item Missale tres, item duo psalteria, item duo Graduale, item vnum Capitulare, item vnum Manuale, item vnum Antifonare (sic), item vna Legenda.« Kérdés megvannak-e könyvek még valahol?

— **Két ismeretlen magyar codex.** Megbízható forrásból két ismeretlen magyar codex létezéséről kaptunk tudósítást. Az egyik hárttyakézirat 8-adrétben, mely imádságokat és zsoltárokat tartalmaz. Irta Soóvári Soós György valószínűleg a XV. században. A kézirat még egy évtized előtt a Soóvári Soós család levéltárában őriztetett, de a család levéltárával a Nemzeti Múzeum könyvtárában letéteményezve nem lett. Hogy hol van jelenleg nem tudjuk. — A másik kézirat papíron van kiállítva, XV.—XVI-ik századból való s biblia fordítást foglal magában. Értesülésünk szerint egy borsodmegyei földbirtokos gyűjteményében még jelenleg is megvan. Szolgáljon e tudósítás irodalomtörténészeinknek utbaigazításul a két nyelvemlék felderítéséhez.

— A pécsi, egri és gyöngyösi könyvtárakról. A mult hónapokban alkalmunk volt a pécsi püspöki, az egri érseki és a gyöngyösi ferenczrendi könyvtárakat megtekinteni, s örvendetesen tapasztaltuk, hogy a rendezés mindenhol fokozatosan halad előre.

A pécsi püspöki könyvtár 1770-ben alapított és egy külön könyvtári épületben az első emeleten 6 nagy teremben van elhelyezve. Ezek legnagyobb részt rendezve vannak, a mi főként Dr. Lechner János cz. kanonok, theologiai tanár és könyvtárnok érdeme, ki a rendezést nagy buzgalommal és szakértelemmel vezeti. A könyvtár nyilvános, van berendezett olvasó terme, többféle catalogusa s térítvény mellett házi használatra is ad könyveket. Rendesen a meghalt kanonokok könyvtáraiból gyarapodik, ezért nagyon sok a dupluma. Mily összeget fordít ezenkívül évenként új szerzeményekre, eziránt biztos felvilágosítást nem nyerhettem. A nyomtatványok közt leggazdagabban van a theologia, philosophia, jogtudomány és hazai történet képviselve. A magyarországi történeti kútfők majdnem teljesen megvannak. Incunabulum aránylag nem sok van a könyvtárban, de a meglevők legnagyobb részt becsesek. Így például van itt egy latin hártya biblia 1466-ból, mely egyike a legritkább kiadásoknak.

Két hasábon góth betűkkel a műhely megnevezése nélkül van nyomva, fényes miniaturök és lombozatos festések díszítik s ívrétben két kötetből áll. Érdekes továbbá az ismeretes pécsi hártya missale 1499-ből, melyből egy levél hiányzik, s igen fényes miniaturökkel bír. Régi magyar könyvet aránylag keveset találtam. Csupán: Malomfalvy Gergely »Belső képpen indító Tudománya« stb. Bécs 1653, és Pázmány »Kalausa« 1623-ból akadt kezeim közé, de hihetőleg lesz több is.

A kéziratok és oklevelek között, melyek nagyobbára Klimó püspök és Koller kanonok gyűjteményeiből kerültek össze, találtam több fényes és csinos kiállítású latin hártya- és papír-kéziratot; leginkább zsoltár- és imádságos könyvek, bibliák és ájtatos elmélkedések a XV.—XVI-ik századból. Ezek azonban mind idegen országok termékei, melyek Német-Olasz-Franciaország-

ban és Németalföldön készültek, de magyarországi vonatkozású kézirat nincs köztük egyetlen egy is.

Általában a könyvtár a középkorból egyetlen egy pécsi provenienciájú kéziratot sem képes felmutatni. A mi van, mind mult századi s nem Magyarországot illető szerzemény. Önkénytelenül fölmerül a kérdés, hova lettek Janus Pannonius, és Szathmáry György püspökök könyvtárai? Nekünk csak egyetlen egy pécsi provenienciájú kézitról¹⁾ van tudomásunk, mely a XV. században György pécsi préposté volt, s jelenleg a müncheni királyi könyvtár tulajdona, de hova lettek a többiek? Igen kerestük »Nyirkállay Tamás: Stylus Cancellariae sub Mathia Corvino« czímű kéziratát, mely Dobai Székely Samu gyűjteményéből került ide, s a Mátyáskori cancellariai praxist foglalja magában. Ez a legbecsesebb jogtörténeti emlékünk a mi Mátyás király korából ránk maradt,¹⁾ de a legnagyobb igyekezetünk mellett sem tudtuk megtalálni. A signaturája a catalogusban megvan, de maga a kézirat nincs helyén. Valószínű, hogy a könyvtárból régebben valaki kikölcsönözhetette, s azóta még nem került vissza. Nagy kár volna, ha valahol örökre eltévedne Történeti szempontból igen becsesek Koller kanonok hátrahagyott kéziratai, melyek ekkorig csak részben vannak felhasználva. Koller ugyanis Klimó püspök megbízásából évekig tanulmányozta a külföldi könyvtárakban és levéltárakban létező magyarországi vonatkozású kéziratokat és okleveleket, s ezekből Analectáiban igen becses anyagot gyűjtött össze. A pécsi püspökségre vonatkozó adatokat kiadta, de egyéb collectaneái még felhasználva nincsenek. Kivánatos volna, hogy e kéziratokat valaki tüzetesen áttanulmányozza. Végre a könyvtár oklevélgyűjteményéről megjegyzem, hogy ez Dobai Székely Samu gyűjteményével került a pécsi püspöki könyvtárba, s mint meggyőződtem, nem más mint a Múzeumban letéteményezett Kállay levéltárnak hiányzó része. Mindazon oklevelek, melyek a Kállay-levéltárból hiányzanak, itt majdnem teljesen megvanak úgy, hogy a két gyűjtemény kiegészíti egymást. Egy részöket kiadta Febér, de más részök kiadatlan. Leginkább a XIV—XVII ik századból valók; az érdekesebbeket Sarkady István: »A

¹⁾ Kiadta: Kovachich »Formulae Solennis Styli« czímű munkájában.

pécsi püspöki könyvtár» című értekezésében az »Uj Magyar Múzeum 1859-iki folyamában ismertette. (I. köt. 174—178 l.) Ajánljuk e könyvtárt történetbuváraink figyelmébe.

Az egri érseki könyvtár néhai gr. Eszterházy Károly egri püspöknek mult századi alkotása. Mint minden, mit e nagy főpap alkotott, úgy ez is magán viseli a nagyszerűség jellegét. Monumentalis az, mint maga a lyceumi épület, melynek egyik szárnyában az első emeleten egy nagy templomszerű csarnokban van felállítva. A helyiség impozáns, a könyvszekrények a falak mellett egész a második emelet bolthajtásáig nyúlnak fel, és a bennök arányosan felállított, nagyobbára diszkötésű, könyvek nagyszerű színt kölcsönöznek a teremnek. A szekrények körül széles galleria fut végig, melyhez két csigalépcső vezet. A helyiséget nagyszerűség tekintetében az országban csak a pannonhalmi könyvtár múlja felül. E teremben van körülbelül 35 ezer kötet nyomtatvány, mintegy 200 ősnyomtatvány és vagy 250 kézirat elhelyezve. Ezenkívül még két kisebb teremben van körülbelül 20—25 ezer kötet nyomtatvány úgy, hogy a könyvtár összállományát 50—60 ezer kötetre tehetjük. A könyvtár élén főtisztelendő Stephanovszky Sándor tanár és könyvtárnok áll, ki a rendezést már évek óta nagy buzgalommal folytatja s valószínűleg az idén be fogja fejezni. Az ő fáradságtalan buzgalmának köszönöm, hogy a könyvtárban rendkívüli időben dolgozhattam. Szives útbaigazításai nagy mértékben elősegítették feladatomat. A könyvtár, a helyi viszonyokhoz képest, nem szakszerint, hanem a könyvek nagysága szerint van felállítva, s különös gond fordítottat arra, hogy az egyforma nagyságú könyvek, a tartalomra való tekintet nélkül, egymás mellé kerüljenek, s a könyvtárnak külsőleg is izléses kinézése legyen. E rendszer könyvtártani tekintetben ma már elavult, s a szakrendszer által túl van szárnyalva, de ott, hol a helyiséggel takarékoskodni kell, s az olvasók száma nem nagy, alkalmazható. Így Olaszország nagyon sok könyvtárában a felállításra nézve még ma is ezen rendszer van alkalmazásban, melyet aztán háromféle catalogus által úgymint: betűrendes, szakszerű és helyrajzi által igyekeznek ellensúlyozni. Ily három catalogusa van az egri könyvtárnak is. Maga a könyvtár általános jellegű, leggazdagabb azonban theologiai, philosophiai, jogtudományi, hazai történeti

és csillagászati művekben. Rendesen a meghalt kanonokok könyvtáraiból és évi vásárlásokból gyarapodik. Mily összeget fordít azonban ez utóbbiakra, azt biztosan meg nem tudhattam. Van a könyvtárnak rendes olvasó-szobája is, mely egyuttal a könyvtár-nak rendes dolgozó helyisége. A könyvtár nevezetesebb ritkaságainak ismertetését mellőzöm, mivel Toldy Ferencz azokat »Egri szűnnapok« című értekezésében (Új Magyar Múzeum 1853. I. 515—534 l.) részletesen tárgyalta. Ennek kiegészítésül fel-
említjük még, hogy a könyvtárban megvan: Heltai krónika-jának egy teljes példánya, továbbá egy igen érdekes »Opus perutile de Sanctis« című 1485-ki strassburgi latin ös-nyomtatvány, mely a rajta levő egykoru feljegyzés szerint arról nevezetes, hogy kezdőbetűit és szövegét Esztergomi János nevű ferenczrendi szerzetes (frater Joannes de Strigonio) 1490-ben festette, kivel középkori betűfestőink száma egygyel gyarapodik. Nem szenved kétséget, hogy ezeken kívül a könyvtárban még más régi magyarországi vonatkozású könyvek is lesznek, de ezeket csak a végleges rendezés fogja teljesen felderíthetni. Óhajtjuk, hogy a nagybuzgalmu könyvtárnok úr fejezze be mielőbb e kitűnő könyvtár rendezését, s úgy ő, mint a kutató közönség élvezze a lelkiismeretesen végrehajtott munka gyümölcsét.

A gyöngyösi sz. ferenczrendiek könyvtára, köteteinek számát tekintve a felsoroltaknál szerényebb, mind-össze körülbelül 5—6 ezer kötet, de magyar míveltségtörténeti szempontból a pécsi és egri könyvtáraknál sokkal becsesebb, mert főnállása a XV. századig vezethető vissza, s könyvei nagyobbára a régi ferenczrendi zárdák elpusztult könyvtáraiból kerültek össze. Kéziratai- és nyomtatványainak hazai provenienciája a XV-ik századig nyulik fel, s az ezeken levő egykoru feljegyzések több régi hazai, egészen ismeretlen, könyvtáraknak emlékét tartották fenn. A gyöngyösi ferenczrendi zárdá ugyanis a XV-ik századtól kezdve napjainkig fennáll. Kiállotta a török hódoltságot, s mikor mint szerzetesi társház nem létezhetett, fennállott mint plébánia, melynek régi időktől fogva mai napig folytonos élvezetében van. Így volt a ferenczrend egyéb kolostorai-val folytonos érintkezésben s a veszély idején megtudta ezekből menteni az elpusztult könyveknek romjait. E régi könyvtár

irodalmunkban ekkorig tüzetesen ismertette nem volt. Kilátásba helyezhetjük azonban, hogy folyóiratunk még ez évi folyamában fogjuk részletesen ismertetni. Ezuttal csak főbb vonásokban jelezni kívánjuk gazdagságát, s felhívjuk rá szakférfiaink figyelmét.

A könyvtár mindenek fölött gazdag kéziratokban, melyek legnagyobb részt a magyarországi ferenczrendiek történetével foglalkoznak, de igen sok culturtörténeti adatot foglalnak magukban.

A régiebb kéziratok a XV—XVI. sz.-ban latin nyelven hártján és papíron készültek s a rend történetét 1339-től fogva vezetik le. Ezek közül négyen a másolók nevei is meg vannak örökítve, mely eredmény tanulmányaimat jelentékenyen gyarapította. Részletes ismertetéseket más alkalommal fogjuk közölni. Itt csak megemlítem, hogy bennök a magyarországi ferenczrendiek történetük megbecsülhetlen kútfőit birják. Ekkorig csak kis részben vannak felhasználva. Régi magyar kéziratot köztük nem találtam; két három levélből álló magyar nyelvemlék azonban 1550-ig egyes incunabulumokban vagy a XVI. sz. elejéről való könyvekben éppen nem ritka. Én rövid időzésem alatt a könyvtárban négy könyvben találtam ilyet. Tüzetes kutatás mellett kétségkívül lesz több is. Gazdag továbbá a könyvtár régi magyar nyomtatványokban, melyekből több unikumot és ritkaságot bir. Ezekből jelen füzetünkben is mutatunk be egy munkát, melyből ekkorig egyetlen egy példány sem volt ismeretes. Nem kevésbbé gazdag latin incunabulumokban is, melyekből jelentékeny gyűjteményt bir a könyvtár. Ezekben különös figyelmet érdemelnek az egykorú feljegyzések, melyek régi hazai könyvbirtokosok neveit tartották fenn. A könyvtár legbecsesebb ősnyomtatványa: a Fust-féle latin biblia 1462-ből, mely a rajta levő egykorú feljegyzés szerint Krakkóban 1465-ben 24 magyar forinton egy krakkói ferenczrendi szerzetes által vásároltatott. Ezeken kívül gazdag a könyvtár theologiai, philosophiai, hazai-történeti és irodalomtörténeti, s különösen a sz. ferenczrendi szerzetre vonatkozó munkákban.

A könyvtár élén nagyontisztelendő Bognár Márk theologiai tanár mint könyvtárnok áll, ki egyéniségében mind azokat a tulajdonokat egyesíti, melyek valakit egy könyvtár rendezésére képesítenek.

A könyvtári helyiség öt bolthajtásos szobából áll, hol a könyvek új szekrényekben vannak felállítva. A felállítást említett könyvtárnok úr eszközölte, ki újabban hozzá fogott a könyvek lajstromozásához. A kéziratokat, régi magyar könyveket és incunabulumokat a többi könyvek közül kiválasztotta, s ezeket három külön csoportban chronologiai sorrendben állította fel. Így lesznek a könyvtár legbecsesebb részei könnyen áttekinthetők. Megemlítem még, hogy a szerzetház tagjai egész a mult század közepéig könyveiket maguk kötötték, a régi műhely segédeszközei még ma is teljesen megvannak. Végre megjegyzem, hogy a gyöngyösi zárda az Üdvöztőről nevezett ferenczrendiek tartományi főnökének székhelye lévén, itt őriztetik a szerzet tartományi levéltára is, mely a tartományi főnök felügyelete alatt áll s Kovachich szerint fölötte becses okmányokat tartalmaz. Legrégibb okmányai a XIV. századik nyulnak fel.

— **Bizottsági jelentés a Somogyi-könyvtár állapotáról, Tisza Lajos szegedi kir. biztoshoz.** Nagyméltóságú Királyi Biztos úr! Folyó évi május 18-án kelt nagybecsű iratával fölhívni méltóztatott alulírottakat, hogy a Somogyi Károly esztergomi prépost és kanonok által Szeged városának ajándékozott könyvtárt, mint szakférfiak tekintsük meg és arról véleményünket terjesztjük elő.

Megbízatusunkban folyó hó 24-én jártunk el. Megtekintettük a könyvtárt, és a mennyire egy rövid látogatás megengedé, tájékoztuk magunkat annak összeállítása és értéke felől.

Mindenekelőtt constatáltuk, hogy a könyvtár nemcsak a kötetek számát, hanem főleg összeállításának természetét tekintve oly nagy értékkel bír, a melyet magánosok által gyűjtött könyvtárak csak a legritkább esetekben birnak.

Míg ugyanis a magán-gyűjtők rendszerint egy bizonyos szakra szokták figyelmüket irányozni; Somogyi prépost úr ritka sokoldalúságot tüntet föl.

Az általános műveltség és az egyetemes tudományosság nagy forráskészletei és segéd munkái mellett, minden tudomány-szak, alig egy-kettő (a természetrajz, technologia és orvosi tudomány) kivételével, oly gazdagon van képviselve, hogy a szak-

férfiú tanulmányaihoz és irodalmi munkásságához minden fontos segédeszközt föltalál benne.

Mert a könyvtár azzal az előnnyel is dicsekszik, hogy egyaránt bírja a régi és a legújabb irodalmak nevezetes publicatióit.

Legfőbb súly a hittudományra, az egyetemes, egyházi és hazai történet, a jogtudományra, az utazási irodalomra és a nyelvtudományra van helyezve.

A theologiai szakból kiemeljük a Raynald-Baronius-féle nagy egyháztörténelmi munkát, a Bollandisták óriási hagyographiáját, Mansi és Labbé zsinati-gyűjteményeit, a londoni és antwerpeni polyglott-bibliakiadásokat; a szent atyák és egyházi írók Migne által rendezett kiadását.

Az európai országok nagy történeti forrásgyűjteményeiből több van meg. Nem hiányzanak Pertz Monumentái sem.

A magyar történeti irodalom forrásmunkái és földolgozott termékei úgy szólván teljesen megvannak.

Az országgyűlési kiadványoknak több kézirattal — gazdag gyűjteménye áll itt.

Az utazási irodalomból a több száz kötetre terjedő nagy gyűjteményeket (»Le tour de monde« — »Voyages nouvelles« — »Globus«) emeljük ki. Ezekhez nagyértékű kartographiai készlet csatlakozik.

A philologia terén Somogyi prépost úr az általános kulturai szempont mellett, főleg arra volt tekintettel, hogy a magyar összehasonlító nyelvészet művelője együtt találjon mindent, a mire buvárlataiban szüksége van.

Az ázsiai nyelvek irodalmából Deguignes híres chinai szótárától, a Morgenländische Gesellschaft kiadványaig úgy szólván semmi sem hiányzik, mi figyelemre méltó.

Ezen szakirodalmi osztályokhoz járulnak a nagyszabású encyclopaedikus vállalatok (az Acta eruditorum, a francia encyclopaedia, Ertsch és Gruber, valamint Mayer encyclopaediája teljesen, az Encyclopaedie du XIX siècle) az Akadémiák (a magyar, a bécsi, berlini, müncheni, pétervári) kiadványai; a paedagogiai és ifjúsági irodalom nagy készlete.

E szerint egy félszázadon át, ritka áldozatkészséggel és szakismerettel gyűjtött, nagy könyvtárt nyer Szeged városa, a

melynek minden időben egyik főnevezetessége lesz, miként Marosvásárhelynek a Teleki-féle, és Szebennek a Bruckenthal-féle könyvtár. És reméljük egyuttal, hogy az általános műveltség és a tudományos munkásság elterjedésének hathatós tényezőjévé fog válni.

Ez leend az adományozó nagylelkűségének legméltóbb jutalma.

Midőn ezekben jelentésünket Excellentiád elé terjesztjük, fogadja egyuttal kiváló hazafias tiszteletünk kifejezését.

Budapest, 1880. május 26-án.

*Fraknoi Vilmos s. k., Hunfalvy Pál s. k.,
Szilágyi Sándor s. k.*

— **Figyelmeztetés.** A budapesti sz. ferenczrendiek formulás-könyvének ismertetéséből a második közleményt, mely a kézirat tartalmi méltatásával foglalkozik, tárgyhalmaz miatt jövőre voltunk kénytelenek halasztani.

— **Múzeumi bizottság.** A képviselőház Herman Otto, országgyűlési képviselő indítványára a Magyar Nemzeti Múzeum ügyeinek megvizsgálására egy bizottságot küldött ki, melynek tagjai: Bárczay Ödön, Csernátony Lajos, Éber Nándor, Herman Otto, Királyi Pál, gróf Migazzi Vilmos, báró Radvánszky Béla és gróf Teleki Géza képviselők. A bizottság megalakulván elnöknek Jókai Mórt, előadónak pedig báró Radvánszky Bélát választotta, s hivatalosan felszólította a Múzeum igazgatóját, hogy az intézet egyes osztályainak történeti fejlődéséről, állapotáról és javaslatairól az osztályörök által emlékiratot dolgoztasson ki, melyek aztán bizottság tanácskozásainak alapul fognak szolgálni. A bizottság célja: a Nemzeti Múzeum végleges szervezéséről javaslatot készíteni, mely ügyben valószínűleg már az őszi ülésszak alatt megkezdí tanácskozásait.

Terembutorozás. A Nemzeti Múzeum könyvtárában legközelebb a régi dolgozó-termet butorozták be, és pedig helynyeres szempontjából kettős erkélyre. A butorozás a rendes napi szolgálat minden fennakadása nélkül történt, a könyvek az új szekrényekben már fel is vannak állítva. A könyvtárban most

még csak két terem nincs stilszerűen bebutorozva és a hirlap-folyosók, melyeket csak a kettős példányok végleges tisztába hozása után lehet butorozni.

— **A »Magyar Könyv-Szemle«** legközelebbi füzete szeptember 1-én fog megjelenni.

— **Petrik Géza:** »Magyar Könyvészet 1860—1875-ig« című munkájából megjelent az első füzet, mely az említett időközben 96 lapon az **Abbot és Füzetek** szók között foglalt munkáknak betűrendes jegyzékét tartalmazza. A füzet nagy szorgalommal és pontossággal van összeállítva s a szerzőnek és a »magyar könyvkereskedők egyletének« mint kiadónak becsületére válik.

— **Helyreigazítás.** A »Magyar Könyv-Szemle« jelen füzetében, Majláth Béla: »Adalékok Szabó Károly Régi Magyar Könyvtárához« című cikkében, Matussek András 1695-ik évi nagyszombati munkájának ismertetéséből öt sor kimaradt, melyet félreértések kikerülése végett ezennel kiegészítünk. A 133. d. lapon ugyanis a 13. d. sorban felülről a »Megvan a M. Nemzeti Múzeum könyvtárában« sor így egészítendő ki: »Ezen munkának a budapesti egyetem könyvtárában levő, ekkorig egyetlen egy ismert példányát id. Szinnyei József a »M. Könyv-Szemle« 1879-ki folyamában ismertette« (38. l.) Ismertetését annyiban kiegészíthetjük, hogy ezen munka megvan a Nemzeti Múzeum Könyvtárában is. Ennek következtében a 132. lapon a Matussek munkája mellett lévő 172-ik folyószám kimarad, a következő: 173., 174. és 175. folyószámok pedig 172., 173. és 174. re lesznek módosítandók.

Dz emle kinyek hiv szjanal ee nek mynd az senta tyf zent secreteben ee neip
 Te vag myndymet nek gh evedetes vlagosagaga tyf napontek te zep zynedet tyvan
 sagat neekt Te vag mynden seghed zerecsz gonddokodo aydoloz es ty van sagat te
 zep lektat nek ressege es vlvessge menendy vta Te vag ty myndom az
 mevevetre vonas es es galando vlvastvul el zabazal Te vag ty mynden
 vesedelmetvul meg mentel es mynden vlvem vlvastvul meg elegevity
 tyf agyon nektat dtya fnyv zent lekt ektvul ektvul omen

Bodogagos zent ieronimus doctoriak epistolaya z Noies ppheta
 nat evet kenuvnek dyaulasazol ex dambor pispok bazanyanak

Dz vlvastagos leveledet ekmesth vettim oh zerecsz bazatom
 Desideri tyben kez qog en shouset proffetunak kenuvets ty eellen
 nem atae hyvartatyf pentateucon sidozdol deakynekvuz val
 tytat nam vellehet yghen vesedelmes dolog legem es az en ream
 vgaro nekvessetvul sok bantatom legem tyf agt kolyf qog
 az zeghy hetvnen magarajo doztvotat es en vlvoman valo
 magarajafomal el akatom foytam es rektvny De vlvon vol eseben hog
 graforta mondottam mere en vlvsthyv vet eadm es mlatatom zerecsz ekmest
 sezem valdamit echeek vnyak tyvessghere es dnyvne es janynt tyvessetyre
 Demit nem vlvsthyv egebetnek kaddogasghyt es zeghenfeghyt meg segenye
 ezre jelssev zerecsz egeem hog hialottam vona Origenes mesterekt hvo ka
 sac ty az zeghy daddont nem mesterekt magarajafaban egeleytyte emen
 magat ty nemet helen vlvnabaz magarajaman nemet helen meg foyssam
 es el rektvnen az dnyv emen akartvya zerecsz vellesevl tytes zent emangeli

zen nem látot sem hivt nem hallat sem embenet hivt zivében nem hallat
for meg zezet vstten met zerecotatit es nag sokat eellenet kyt mynd agnaw
den bawwzerene valo magazsagot kegyamaf. Ezet meg aert az zezhetet hol
vamat ekt meg tawar kytze ga ynswan tea nem felhetnet az sidos nat
haw kowokból. My felhetnet tea met az else wazon este proffitanat koweben
Masod sayasnat Szarnad Zakariassnat koweben. Agged wstamon pelotat kezde
den gwed esmeg sayasnat koweben. Mit sokat kyt az nem kowgat es nem
cyt el teredet eket awat egbet mondasinat alowtytyak. awag etetlen ma
gatazokat. Jelemenen valo got tetet ok terweden es proffitanat kowokban. az dy
tisegot zen haromsagynat zemelyztl. Gyonsagot talaltatyt. awag egel kepen ma
gatazokat awag myndentstmszowwa el wsteglyt. Azere kachozsost es az zezhetet
ennek okert. Wstemykepen ne. Mert mykepen ajot magazsagot az trassz Cystus
ziletetnet elete es myt nem erettentek kyt szegben hattanak. My koweben ez hnt
ben meg eresswmen Cystus jelsinat zen halalanat es sz tamadasinat utama
nem csak proffitanatokat magazsagynat mynt kyt hattatnak. Mit kytet yoban etegw
kepen bejelketnet kyt hattatnak mynt kyt hattatnak. Mit kytet yoban etegw
yoban magatazokat es joban bejelket. Mert valo myt az zezhetet nem thwtan
awag el ragatanat wmt jesus Cystus. Jokat zen lelt myat az zent dpostol
nat rasokból es tammsagokból myman ysmeyet es kowot. Azet wmt nat zen
apostoli myndentkzt ekt hnt hattatnak kyt koweben magazsagot wstlo helyt
layant amen. Mert es kowet kowsegedt ty ezt prom sedeghet ymagazsagot

Hasonmás a Jordánszky-codex győri töredékéből.

Alind problemum

Az istenek zene ma-
 latya mivae el vezdet
 tennek mivatan valo
 bel ykatasara meg kel-
 bodmunk. Azert - moiset professanap
 ciak evet fenive uagon es leeletery-
 stem zene akaratnak yvendo ydok-
 es dolgot nak. abiazatjok nak ysmere-
 tyre yvildon az egy elp ystemek zet
 pazancsoltatjabol. Gyvlaydon betg k-
 nak yvel latlak ty deakval pentatucon
 el nevel nevezetynak. Az else fenive si-
 do nelwen mondaty. Brestich deaty
 nelwen genesis Magyar nelwen febet
 avag zyletet. Azert az else fenive
 azrol vagon mytepen vi sten menve
 es felbet tenghet es fenive valo allao-
 kat semmybol teremte zerge es yve
 Masod fenive sidowl hellesmoh dea-
 krol Exodus magyazol hivatal avag
 creedth. Azert azrol vagon mytepen
 vi sten asael fivayt Egyptombol szarno-
 nak temen fessingabol. Az oyls perffra

magassaghat termettét by nazar es velen
es es moyses aial az es vepnek
beged kenne sidon. Vaidaber. Ecatel
nimen. magarol zamlalencas. mert
arol vagon mytepen or ysten az yst
ssynnak zamokat veve. Moysesnek es
aronnak myakta meg zamlalatu van
kwtl deuteronomium. magarol vallas
arag bysonasgeetel. inket arol vagon
mytepen. Moyses. vallas testamentomet
es fagon. teze. or ysten kezet es yst
ssyn kezet. by halalanak elvete. hogi
sida or ysten byl el ne halalanak.
az teruent es cessen meg tartanak.
met or ysten byter minden magassag
ban es zenthessen es tellyes vylagbol
maganak valasztotta vona az zagh zent
stynak nak haecety es fagadafazerent
xmer. Moysesnek es aron

Incipio Creauit deus dm
a terram Terra aut erat mans. et
vacia. tenebre erant super faciem
abyssi. et spiritus domini ferebat sup aquas.
Dixit q deus. fiat lux. et facta est lux.
Et vidit deus lucē qd esset bona. Et
diuisit lucē a tenebris. et uellauit q lucē
diem et tenebras noctem. factumq est
vesper et mane dies unus. Dixit quoq
deus. fiat firmamentū in medio aquarū
et diuidat aquas ab aquis. Et fere deus
firmamentū. diuisitq aquas que erant
sub firmamento ab his que erant super
firmamentū. Et factum est ita. Veritatem
deus firmamentū celū et factum est
vespere et mane dies secundus. Dixit vo
deus. Congregentur aque que sub celu
sunt in locū vñ et appareat arida

Hasornas a Jordanszky-cadax gyón főszekendő

Sol oia golumlatot teenez az fualloittunk
 nagy szassal fered napig. Kétféle imkó
 ion taktanak doner az kantan földben
 fukozok mondanak. Nagy szassal
 valyon miltan az egiptom fedelnek
 es annak okert az gelfu nevezet
 egiptom fualinnak. Ez kápen ee
 nek agert az iacob nagy nyint meg
 vala fúnt. Ez parangolovan es for
 man az tál. Tanaknak földere tom
 etek es gúter az petos vuba kútt
 vet vala abragam tenieteez effon
 tuf ekkor fúttuf mambrelak ele
 ne es kúza teze kútt egiptomen ny
 nd fio a fúttágyat / es fereggewet
 io atthoznak ager. Gála vttat meg
 fedel mient. Jó atthassay es anym
 vttat az kú monyank vala netulan
 tal meg emellett az kú vttágyol
 kú maktant zmedot es monyá te
 gien. Erték maktant es meg yzmedot

Es Lategeek eyntomben inwend gh' nara
 nak gatuwal. Es zayz tyz eyntdeeg' oie
 es eftarinnat taten garmad yzen vate
 syayz blanssee syynat es - madynd
 f'ay teenek iosephet torden - dmat
 vtama nonet gh' utvassvynat. En
 galalonnat vtama vz ysen tytaten
 meeg' tatogatz. es kyve vogen eenen
 vz feldrol. az feldre kyze meeg' esfotz.
 Abrahanniat vscarinat es fadef. sm
 da gionekyt mylzon meeg' tatogaland
 tytetez vz ysen vygetet ky az en tel
 tenetv eenen ty veletet en utvynnat
 koporfoyt da es kyve mveleef jaz tyz
 eyntden vtan es meeg' tenek f'ote-
 daga tenetel es meeg' tartak f'otet
 igt' gelyen eyntomben. men
 es vation dege moyses esfar kony
 meent. f'ynek neve doneyz
 En teydetuk el morsaefnet masod
 f'aynz. Elsew Cap

11. loffend. mades. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845

[illegible]

Hasonnás a Jordánsky codex győri töredékéből

A M. Tud. Akadémia

u j a b b k i a d v á n y a i.

Kaphatók saját kiadóhivatalában (Budapest, Akadémia-épület) és minden könyvtárusnál:

Aristophanes vígjátékai. Fordította és jegyzetekkel kísérte Arany János I. kötet: A lovagok. — A felhők. — A darázsok — A béke Aristophanes életrajzával és bevezetésekkel Dr. P. Thewrewk Emilől. Ára 2 frt Arany J. a M. T. Akadémia által gr. Karátsanyi jutalommal kitüntetett e fordítás a teljes *Aristophanest*, azaz mind a 14 vígjátékot foglalja magában. A II. és III. kötet ez év végén fog megjelenni

Gr. Széchenyi István és az Akadémia megalapítása. Irta Szász Károly; gr. Széchenyi István arcképével. Ára 1 frt 50 kr.

Temesvári Pelbárt élete és munkái. Irta Szilády Áron. 8-rét. 135 lap Ára 80 kr.

Régi magyar költők tára. Jegyzetekkel ellátva kiadja: Szilády Áron, I. kötet. Középkori költői maradványok. 8-rét. 391. lap. Ára 2 frt

Régi magyar költők tára. II. kötet: XVI. századbeli magyar költők művei. (Dévai Bíró, Batizi, Erdősi-Sylvester, Dobai, Sz. Horváth András stb.) Életrajzokkal, magyarázatokkal és szómutatóval Szilády Árontól. 8-rét 499 lap Ára 2 frt

Régi magyar könyvtár. Az 1531—1711. megjelent magyar könyve. Irta Szabó József Nagy 8-rét 47 iv. Ára 4 frt

Révai Miklós élete és munkái. Jutalmazott pályamunka, írta Dr. Bánóczy József. 8-r. 496 l. Ára frt 2.60
Az akad. könyvkiadó vállalat pártolói ezen munkát kedvezményi áron kapják

Magyar hölgyek levelei. (1515—1709) Kiadja Deák Farkas. 499 drb. 8-rét 464 lap Ára 2 frt.

Az Akadémiák, különösen a Magy Tud Akadémia. Irta Csengery Antal. 8-rét Ára 20 kr.

Repertorium Dacia régiség- és felirattani irodalmához. Összeállította Torma Károly. 8-rét 191 lap. Ára 2 frt. 50 kr.

Repertorium (Történelmi). Hazai és külföldi folyóiratok magyar tudom. repertoriuma. I. osztály: Történelem és annak segédtudományai. I. kötet. Kiadja Szinnyei József. 8-rét. 1786 lap. Ára 5 frt.

Repertorium (Természett. és Math.) Hazai és külföldi folyóiratok magyar tud. repertoriuma II. osztály: Természettud. és matematika I. kötet. Kiadja Szinnyei József. 8-rét. 1860 lap. Ára 5 frt.

Nyelvemléktár. Régi magyar codexek és nyomtatványok. Szerkeszti Budenz J., Szarvas G. és Szilády Á. 8-rét. I—VI. kötet együtt véve ára 10 frt.

Finn nyelvtan olvasmányokkal és szótárral. Irta Budenz József. Második, mondattani részzel bővített kiadás. 1880. 8-rét 205 lap Ára 2 frt.

Még folyvást kapható:

Magyar Könyv-Szemle 1877, 1878, 1879-iki évfolyam. Egyenként ára 2 frt 40 kr. Együtt véve 6 frt.

Knoll Károly akadémiai könyvtárosnál Budapesten továbbá kapható:

A besztercebányai egyházi műemlékek története és helyreállítása

Ipolyi Árnold besztercebányai püspök által.

Rajzok, tervezetek és kivitel Storno Ferencztől. — Nagy ivrét. 151 l.
7 szín- és könyom képtáblával és 54 fametszettel. Ára 8 frt.

A harminczkilencz fejezetre osztott monographiában dús halmazát leljük a műtörténetileg fontos mozzanatoknak, melyek a középkorban a mai besztercebányai egyházmegye területén. jelebb építészeti, szobrászati és festészeti műdarabokat eredményezve felmerültek. Szerző művének zömét és joggal fénypontját a besztercebányai szent Borbála kápolna leírása képezi, mely a Storno Ferencz által művészileg és stilszerűleg restaurált kápolna történetére és helyreállítására terjed ki. E fejezetekben megbecsülhetlen utmutatások advák elő az egyházi műemlékek stilszerű restaurálását illetőleg.

Városaink a tizenharmadik században.

Irta: Szalay József.

Kis nyolczadrét. Ára: 1 frt 40 kr

Szerző ezen tanulmányt nagy szorgalommal és forrásokon alapuló önálló kutatással gyűjtötte össze s dolgozta fel mindazt, a mit a magyarországi városok történelmi szerepére köz- és községi életére, ipar- és kereskedelmi, hadászati és társadalmi viszonyaira vonatkozólag az Árpád-királyok utolsó századából, okmányokban és egyéb kútfőkben találhatott.

A panonhalmi Apátság alapító oklevele.

Irta: Fejérfpataky László

Nyolczadrét. Ára: 1 forint 80 kr

Jelen munka felöleli mindazt, mi az oklevél hitelessége mellett vagy ellene évszázadok óta felmerült; bőven vázolja a mult század második felében épen ez oklevél fölött vívott harczot, ugy, hogy tökéletesen nélkülözhetővé teszi az ezer nyomtatott lapnál többet kitevő, de mai nap már jóformán elavult tartalmu vitairatok elolvasását; a dolgozatot az oklevél hitelességének védelme rekeszti be. a szerző megczáfol minden felhozott s felhozható ellenvetést; s ez eljárás által monographiája oly terjedelmessé s tartalmassá vált. minőt eddig Szt. István királynak 1001-iki s így hazánk legrégibb okleveléről nem birtunk.

Adalékok a nagyváradi béke

s az 1536—1538. évek történetéhez. Levéltári kutatások alapján

Irta: Dr. Károlyi Árpád.

8-rét. 231 lap. Ára 1 frt 80 kr.

A Dobó-Balassa-féle összeesküvés történetéhez

1569—1572. Levéltári kutatások alapján írta: Dr. Károlyi Árpád.

8-rét. 123 lap. Ára 1 forint 20 kr.

A bécsi cs és kir titkos levéltár gyűjteményei újabb időben a hazai történetírásra nézve is hozzáférhetőkké váltak. Aki a magyar újabbkori történet forráskészlet ismeri, méltányolni fogja azt a kincset, melyet e levéltár számunkra nézve magában foglal. Károlyi Árpád, mint e levéltár tisztviselője, hangyaszigorommal aknázza ki e gyűjteményeket. s az önállólag egy tárgyra vonatkozó adatokat külön monographiákban dolgozza föl. Így tett a n-váradi békkével és a Dobó-Balassa-féle összeesküvés történetével is, melyet immár sokkal teljesebben, egyes részleteiben mondhatni átlátszóan ismerünk. Ajánljuk e becses könyveket minden történetkedvelő figyelmébe.

MAGYAR KÖNYV-SZEMLÉ.

KÖZREBOCSÁTJA

A M. NEMZETI MŰZÉUM
KÖNYVTÁRA.

BUDAPEST.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ HIVATALA.

1880.

A Magyar Könyv-Szemle jelen füzetéhez egy műmelléklet van csatolva.

A NEGYEDIK FÜZET TARTALMA:

	Lap.
Majláth Béla és Thallóczy Lajos: Petőfi Sándor hátrahagyott kéz- iratai és könyvtára	193—217
Szabó Károly: Régi magyar nyomtatványok egyetlen példányai a British Múzeum könyvtárában	218—222
Goldziher Ignác: A Magyar Nemzeti Múzeumi könyvtár keleti kéziratai. Vége	222—243
Fraknói Vilmos: Váradon írt Vitéz-codex	244—247
Csontos János: Ismeretlen magyarországi könyvmásolók és betű- festők a középkorban. IV. közlemény	247—254
Hellebrant Árpád: Magyarországi vonatkozású ősnymtatványok (Incunabula) a M. T. Akadémia könyvtárában Folytatás	255—262
Szilágyi Sándor: Jelentés a budapesti egyetemi könyvtár álla- potáról 1879 ben	262—267
Vegyes közlemények	268—280
A magyar irodalom 1880-ban	XXXVIII—LIII
Hazai nem magyar irodalom	LIII—LV
Hazánkat érdeklő külföldi munkák	LV—LVIII

MAGYAR KÖNYV-SZEMLE.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára ezen cím alatt 1876-ban folyóiratot indított meg, mely a magyarországi könyvészet és a hazai könyvtárak közlönye óhajtott lenni.

E folyóirat a jelen évben V. évfolyamába lép.

Közölni fog a régibb magyarországi bibliographia körébe tartozó értekezéseket és az újabb felfedezésekről szóló értesítéseket, ismertetni fogja a hazai könyvtáraknak történetét, szervezetét, nevezetesebb tudományos kincseit és szerzeményeit. Figyelemmel fogja kísérni a külföldi könyvtárakban létező hungaricákat, s tudomást vesz a külföldi bibliographia hazánkat érdeklő nevezetesebb mozzanatairól. Továbbá összeállítja a magyarországi sajtó irodalmi érdekű termékeinek és a hazánkat érdeklő külföldi munkáknak lehetőleg teljes és pontos jegyzékét.

Készséggel megnyitja hasábjait a könyvtárnokok és könyvgyűjtők felszólásainak, javaslatainak és kérdéseinek; számít mindazoknak szíves közreműködésére, kiket hivatalos állásuk és irodalmi foglalkozásuk ezen térre vezet.

A »Könyv-Szemle« megjelenik évenként 30 ívnyi terjedelemben, két-havi füzetekben, több műmelléklettel, díszes kiállításban.

Előfizetési ára egész évre bérmentes szétküldéssel együtt a folyó évtől kezdve 3 frt.

Az első évfolyam elfogyott; a második, harmadik és negyedik folyam külön a rendes évi áron, együtt véve pedig 6 frton kapható.

Az előfizetési pénzek Knoll Károly urhoz, a M. Tud. Akadémia könyvkiadó hivatalába, egyéb küldemények és irodalmi közlemények a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába küldendők.

Csontos János,

könyvtári segédőr, mint a „M. Könyvszemle“ szerkesztője.

PETOFI SÁNDOR HÁTRAHAGYOTT KÉZIRATAI ÉS KÖNYVTÁRA.

Közlök: Majláth Béla és Thallóczy Lajos.

A Nemzeti Múzeum könyvtára a múlt hónapokban nagybecsű gyűjteménynyel gyarapodott. Ajándékba kapta ugyanis Petőfi Sándor kézíratainak és levelezéseinek azon részét, mely ekkorig Petőfi Istvánnál, a nagy lyrikus testvérénél, őriztetett, de ennek f. é. ápril 30-án Puszt-Csákon történt halála következtében hagyatékképen, mint nemzeti irodalmi közkincs a M. Nemz. Múzeumra szállott. E gyűjtemény bibliographiai leírását veszi a t. olvasó a jelen közlemény első részében Majláth Béla tollából.

E nagybecsű ajánékkal majd nem egy időben történt, hogy Kendelényi Ferencz, m. orsz. allevéltárnok az orsz. levéltár 1850—1860-ki cs. kir. törvénykezési iratai közt megtalálta Petőfi Sándor 1849-ben lefoglalt könyvtárának jegyzékét, mely 125 szám alatt 185 kötet könyvnek címét foglalja magában. E könyvjegyzék irodalomtörténeti szempontból fölötte érdekes, mert megismertet azon irodalmi termékekkel, melyek Petőfinek olvasmányát képezték, s ennek könyvtáráról positiv alakban oly adatokat hoz napfényre, melyekről ekkorig a magyar irodalomtörténetnek tudomása nem volt. S mivel Petőfi kézirat-gyűjteményét bizonyos tekintetben kiegészíti, felkértük Thallóczy Lajos barátunkat, hogy azt folyóiratunkban megismertetni sziveskedjék. Az ő szivességéből adjuk Petőfi könyvtárának ismertetését a jelen közlemény második részében.

A szerk.

I.

Petőfi Sándor hátrahagyott kézíratai.

A nemzeti érzületet sértenők, a nagy költő iránti kegyelet ellen véténénk, ha ez alkalommal Petőfi Sándor emlékét feleveníteni óhajtanánk. Hiszen, minden magyar szivben eleven annak

emléke, kinek dalai, költeményei viszhangoznak a négy folyam határai között, kinek nevét agg és ifjú egyaránt ismeri. S ha mégis, jelen közleményünk címe, Petőfi Sándor nevét viseli az csak azon kötelességérzet kifolyása, melylyel a nagy költő nevének, s a közönségnek tartozunk, midőn kézíratait bibliographiai szempontból méltányolva s tüzetesen leírva megismertetni kívántuk, s egyszersmind számolni vágytunk azon kéziratokról, melyeket a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára mint Petőfi István hagyományosa, végrendeletileg szerzett tulajdon joggal átvett.

Petőfi István, f. é. ápril 28-án kelt végrendeletével bátyja iratait említvén ilyképen intézkedik: »Bátyám kézíratait szekrényével együtt a budapesti Múzeumnak hagyományozom.« Petőfi István két nappal később elhalálozván, ezen iratok Kuczkay János ügyvéd és hagyatéki zárgondnok úr által, május 8-án és 9-én, a szarvasi kir. járásbíróság és több tanú jelenléte mellett leltároztattak a következő leltár szerint:

„K I I R A T

az 1880. évi ápril hó 30-án Puszt-Csákón végrendelet hátrahagyásával elhunyt néhai Petőfi István hagyatéki tömegéről, Puszt-Csákón 1880. évi május hó 8-dik és 9-dik napjain a szarvasi kir. járásbíróság által, hagyatéki zárgondnok Kuczkay János ügyvéd, Dérczi Ferencz, Rigó Nándor, Monszpart Gyula és Pette József tanúk közbejötté mellett fölvett leltárból.

Néhai Petőfi Sándor halhatatlan költőnknek azon sajátkezűleg irt költeményeinek és levelezéseinek, melyek szeretett testvérénél elhunyt Petőfi Istvánnál őriztettek

J E G Y Z É K E:

1. »Dalaim« című vers.
2. »Szeretsz tehát«, »Busulnak a virágok«, »Rövidre fogtam a kantárszárat«. »Mint megfogamzott átok«, »Nem csoda ha újra élek«, »Volt egy szegény fiú«, »Mikor a vas lehull«, »Véres napokról álmodom«, »Világos kék« című költemények.
3. Erdőd máj. 17. 1847. »Hol a leány«, s ugyanesak Erdőd máj. 17. 1847. »Nevezetes a tegnapi napom« című költemények.
4. »Az ősz utolsó virágai«, Juliának I. számtól VIII. ének.
5. »Bolond Istók« című költemény.
6. »A táblabíró« című töredék.
7. »Szécsi Mária« című költemény.
8. »A téli esték«, »Feleségek felesége«, »Egy könyvárás emlékköny-

vébe», »Adorján Boldizsárhoz«, »Van egy marok föld«, »Mit csinálsz, mit varrogatsz ott«, »Egy emlék a kórházban«, »Szeretlek én, szeretlek téged«, »Minek nevezelek«, »A rab oroszlán«, »A jó tanító«, »A pusztta télen«, »A szerelemnek rózsafája«, »Ne feledd a tért«, »Hideg, hideg van ott künn«, »A völgy s a hegy«, »Olaszország«, »Rózsavölgyi halálára«, »Az országgyűléshez«, »Anyám tyúkja«, »A tél halála«, »Kemény szél fúj«, »Beaurepaire«, »Nemzeti dal«, »15-ik Márczius 1848«, »A szabadsághoz«, »Bordal«, »Föltámadott a tenger«, »A királyokhoz«, »Van-e mostan olyan legény«, »Készülj hazám«, »Megint beszélünk s csak beszélünk«, »A király és a hóhér«, »Rákóczy«, »Feleségem és kardom«, »A tavaszhoz«, »A magyarok Istene«, »Ilyen asszony való nékem«, »A ledölt szobor«, »Már mi nekünk ellenségünk«, »Kis fiú halálára«, »Bánkban«, »Ausztiria«, »Mit nem beszél az a német«, »Fekete piros dal«, »Miért kisérsz«, »A király esküje«, »Föl«, »A gyáva faj, a törpe lelkek«, »Két ország ölelkezése«, »Uton vagyok s nem vagy velem«, »Szülőföldemen«, »A martiusi ifjak«, »Kis Kunság«, »A magyar nép«, »Dobzse László«, »A nemzetgyűléshez«, »Ismét magyar lett a magyar«, »Miért zárjátok el az utamat«, »Kun László krónikája«, »Ma egy éve«, »Lenkei százada«, »Respublica«, »Három madár«, »A nemzethez«, »Beranger legújabb dala«, »Forradalom«, »Hány hét a világ«, »Vérmezőn«, »Itt benn vagyok a férfikor nyarában«, »A hegyek közt«, »A bokor a viharhoz«, »Jőjj el végre valahára«, »Hallod-e szív, szívem«, »Mit daloltok még ti jámbor költők«, »A székelyekhez«, »Tudod midőn először ültünk«, »Élet vagy halál«, »A vén zászlótartó«, »Bucsú«, »Ti ákáczfák a kertben«, »Tiszteljétek a közkatonákat«, »1848«. »Hideg idő, hús őszi éj«, »Milyen lárma, milyen vigadalom«, »Itt alszik a költő«, »Hogy volna kedvem«, »Szeretlek kedvesem«, »Itt van az ősz, itt van újra«, »Elpusztuló kert ott a vár alatt«, »Itt a nyílám, mibe löjjem«, »Csatadal«, »Akaszszátok fel a királyokat«, »Kont és társai«, »Fiam születésére«, »Vesztett csaták, csúfos futások« című költemények 1-től 130 lapig.

9. Egy cím nélküli »Költői ábránd volt, mit eddig érezék« kezdetű költemény. Sz. J.

10. »Az apostol« című I-től XX énekben megírt önálló füzetben foglalt költemény.

11. »Petőfi Sándor költeményei 1847« címmel megjelölve, egy vörös vászonba kötött könyvben foglalva, melyből a 141. és 142-ik oldalt tartalmazó lap kivan vágva, 1-től 198 oldal az érintett 2. oldal hiányával

12. »Petőfi Sándor költeményei 1849« megjelöléssel 1-től 23. oldallal tartalmazza: »Európa csendes újra csendes«, »Négy nap dörgött az ágyú«, »Csatában«, »Bizony mondom, hogy győz most a magyar«, »Pacsirta szót hallok megint«, »Péter bátya«, »Az erdélyi hadsereg«, »Ki gondolná, ki mondaná«, »Vajda Hunyadon«, »A székelyek«, »Szülőim halálára«, »A honvéd«, »Föl a szent háborúra«, »Szörnyű idő« című költemények.

13. »Le Pigeons de Bourse« című Beranger-féle francia költemény Petőfi saját kézírata.

14. 22 oldalból álló »Úti levelek« Petőfi Sándor saját kézíratai.

15. Egy Pesten 1849. juni 20-án »Monsieur Le Generale« megszólítással kezdődő francia levél Petőfi S. saját kézírata.

16. 7 oldalból álló Freidorfon 1849. ápril 29-én Bem tábornok által dictált s Petőfi S. által sajátkezüleg irt s letisztázott francia levél Kosuthhoz. És egy levél 1849. ápr. 29.

17. Petőfi S. saját kéziratú 1849. máj. 17-én Pesten kelt francia levele »Monsieur de Generale« megszólítással.

18. »Oithona« Ossián után című sajátkezű irata Petőfi S.-nak.

19. »Romeo és Julia« Shakespeare után angolból fordítási töredék Petőfi S. kézírata; 8 oldal.

20. »Coriolanus« című Shakespeare mű fordítása. Petőfi S. kézírata 1847 usque 1848-ról. 95 oldal.

21. Dömsödi Goliát Péter. 1847. decz. 12-én Jókaihoz intézett levele

22. Garay 1848. decz. 25-én kelt levele.

23. Kuthi Lajos 1848. márcz 16-án Petőfi S.-hoz intézett levele.

24. Kemény levele Petőfi S.-hoz.

25. Szemere Pál 1846. aug. 29-én Petőfi S.-hoz intézett levele.

26. Jókai Mór 1847. jul. 6-án és aug. 18-án Petőfi S.-hoz intézett kétrendbeli levele. 2 darab.

27. Pap Endre 1847. nov. 23-án kelt levele

28. Térey Mária 1847. máj. 5-én kelt levele

29. Egressy Gábor 1846. szept. 2-án, 1847. aug. 7-én, 1847. szept. 14-én, 1848. decz. 6-án kelt négyrendbeli Petőfi S.-hoz intézett levele. 4 db.

30. Bernáth Gáspár 4-rendbeli levele — 3 datum nélkül — egy pedig 1847. okt. 6-án keltezve s Petőfi S.-hoz intézve.

31. »Lehel vezér« töredék 2 énekből álló költemény 20 oldalból idegen kézzel írva; egy mellékelt czédulácska szerint az eredetije Orlay Petrics Sománál van, — a melyet Petőfi S. irt 1848-ban.

32. A »nagyapa« című prózai mű Petőfi S.-tól, saját kézírata.

33. Egy aláírás nélküli »Pályám évkönyveiből« (gyermekeimnek s barátomnak) czímmel ellátott s Kazinczy Ferencz művének sejtett dolgozat. 49 oldal.

34. Kazinczy Ferencz 1811. évi jun. 27-éről Kis Imre úrhoz intézett levele.

35. Garay János által 1848. decz. 17-ről Petőfi S.-hoz intézett eredeti levél.

36. Arany János által Petőfi S.-hoz 1847. ápril 21-én, máj. 27., jun. 25., aug. 5., szept. 7. — 1848. jan. 7., január 8., február 6., márcz. 26., jun. 27., aug. 12., jun. 30., szept. 27., nov. 7., decz. 14.; 1849. jan. 2., jan. 12., május 23-ról és egy kelet nélkül intézett 20-rendbeli levele, illetőleg epistolája; saját kézírata.

37. Ismét Arany Jánostól 1847. febr. 28., decz. 13.; 1849. jan. 26-ról és egy kelet nélkül Petőfi S.-hoz intézett sajátkezű levél, egy 1847. aug. 11-ről »Kedves barátom lelkem jobb fele« kezdetű költeménynyel. 4 db.

38. Arany János irónnal Petőfi által rajzolt arczképe; aláírva Arany Jánosnak 4 sorba foglalt sajátkezüleg írt versezetével.
39. Szendrey Juliának 1858. decz. 29-én Pesten kelt meghatalmazványa, mely szerint Petőfi Zoltán gyámjává Petőfi Istvánt kinevezi.
40. Szendrey Julia 1864. ápril 18. és okt. 25-ről Petőfi I.-hoz intézett 2-rendbeli levele.
41. Szendrey Julia »A virasztókhoz« című költeménye.
42. Szendrey által 1870. nov. 5-én Petőfi Zoltán elhalálózásáról szóló távirat.
43. Petőfi Sándor őrnagygyá lett kineveztetéséről szóló okmány Bem által 1849. máj. 3-án Freidorfon keltezve.
44. Szász Károly »Hallom dalaidat« című eredeti költeménye Petőfi S.-hoz.
45. Bem tábornok írása Szász-Sebesben 1849. márcziusban csonka kezével írva s Petőfi S. eredeti megjegyzésével ellátva.
46. Bem arczképe Petőfi S. által rajzolva s aláírva.
47. Petőfi Zoltán egy napos korában 1848. decz. 16-án apja által vett rajzolatja.
48. Petőfi Zoltán halotti hirdetése saját maga által készítve.
49. Emich Gusztáv és Petőfi S. között 1847. junius 26-án kelt szerződés.
50. Petőfi S. sajátkezű fogalmazata a minisiterelnökhöz.
51. A »honvéd«, »csatadal«, »az erdélyi hadsereg« című nyomtatott költemények, az utóbbi kettő 2 példányban.
52. Petőfi S. »nemzeti dal« című költeménye nyomtatványban, melyen sajátkezüleg jegyezte meg, hogy »1848-ik márcz. 15-én kivívott sajtószabadság után legeslegelőször nyomtatott példány.«
53. Petőfi Sándort köröző német szövegű személyleírás (Personsbeschreibung) az ő sajátkezű megjegyzésével ellátva.
54. Ferencz császár 1809. évben Bécsben kelt proklamatioja nyomtatva.
55. »Esprit de la Revolution de France« című franczia könyv, melyre Petőfi S. sajátkezüleg e szavakat írta »Petőfi Sándor kincse 1848.«
56. »Vergniaud«, »Couthon« és »Napoleon« aczélmetszetű arczképei.
57. Arany János eredeti levele Petőfi S.-hoz 1847. aug. 25., 1848. ápril 1., ápril 22., nov. 19. és nov. 29-én keltezett 5 rendbeli levele.
58. Petőfi S. »III Richard király« címmel jelölt saját kézírata.
59. »John Stiebli« aláírású angol levele »Lord Arthur Krumply«-hoz címelve.
60. Petőfi S. sajátkezű Zoltán fiáról annak 7 hónapos koráig megírt életrajza.
61. Petőfi S. sajátkezű emlékirat töredéke »1849. január közepén indultam« kezdéssel s »nyakravaló« című költeménynyel.
62. »Nyilvános kert Eperjesen« című töredék (csonkított állapotban, illetve bevégezetlen állapotban) 12 oldal.
63. Dandár Simontól nyomtatvány.

64. 15 darab különféle, közöttük Petőfi S. saját kéziratát tartalmazó, részben szét tépelt iratok.

65. Egy vörös carniol-kövé arany gyűrű, Petőfi Sándortól hátramaradt ereklye, a melybe azonban — Petőfi István állítása szerint az eredetileg bent volt követ Petőfi Zoltán eltörvén, — a mostani követ Petőfi István tétette.

66. Egy bronz érem következő felirással »Petőfi Sándornak 200 arannyal a m. t. akademia 1858« másik oldalán »Borura derü.«

67. Az erdélyi hadsereg fővezérségétől Bem aláírással ellátott s Szász-Sebesen 1849. ápril 9-én kelt katonai érdemjel 3-ik osztályát adományozó irat, rajta a rendszalagja.

68. »Petőfi Austráliában« című röpirat Melzl Hugótól.

69. 3 darab Petőfi Istvánhoz intézett levél.

70. »Petőfi István költeményei 116 lapon.

71. Szívajajdulat«, »Tavasz az életed«, »Hajaimból im egy kis fürt« című költemények Petőfi Istvántól.

72. Petőfi István honvéd igazolványa

73. Petőfi Zoltán gyermek-karcolatai

Az összes, Petőfi Sándor halhatatlan költőnknek kéziratai s egyéb főntebb megnevezett tárgyak 1-től 73-ig bezárólag egy fekete bőrdobozba, melynek tetején érczlapon e szavak vésvék: »Petőfi Sándor költeményeinek kézirat« tétettek el s visszahelyezve bírósági hivatalos pecséttel láttattak el.

Ezzel a jegyzőkönyv felolvastatván, aláíratott. Kelt mint fönt. Potoczky Elek, eljárásbíró. Dérczi Ferencz, Rigó Nándor, Monszpart Gyula, Pette József, tanúk. Kuczka János, zárgondnok.

Ezen hivatalos leltár szerint adta át f. é. jun. 28 án Kuczka János hagyatéki zárgondnok úr a múzeumi könyvtárnak Csontos János könyvtári segédőr és az én jelenlétemben Petőfi Sándor kézíratait.

Ezeknek bibliographiai leírása a következő:

1. »Dalaim« aláírva Petőfi Sándor. 8-rét kékes papíron, a lap felső bal szögletén dombornyomással: Báth.

2. »Szeress tehát«, »Busulnak a virágok«, »Rövidre fogtam a kantárszárat«, »Mint megfogamzott átok«, »Nem csoda ha újra élek«, »Volt egy szegény fiú«, »Mikor a vas lehull«, »Véres napokról álmodom«, »Világos kék«. 8-rét, elsárgult papir, négy levél.

3. »Erdőd, május 17. 1847. Nevezetes a tennapi napom«, (közölve a »Vasárnapi Ujság« 1880. 37-ik számában) ugyanazon oldalon egy más költeménynak még nedvesen maradt tinta-lenyomata; a másik oldalon: »Erdőd, május

17. 1847. »Hol a leány, ki lelkem röptülését.« Nagy 4-rét, egy lap. Mind a két költemény külön aláírva.

4. »Az ősz utolsó virágai.« Júliának. Aláírva. Nagy 4-rét, 2 külön levél 8 versszak I—VIII. jelezve.

5. »Bolond Istók.« Nagy 4-rét, négy félv külön-külön összehajtva, nyolcz levél, felül lapszámozva 2—16-ik 1-ső oldal 23-ik sor egy olvashatlan szó törölve; 2-ik oldal 18. sorban »zapor« törölve, fölibe »eső« írva; 4-ik oldal 41. sor »az ifjú« törölve, utána írva »a vándor«, 6-ik oldal 16-ik sor »még« beékelve, utolsó szó törölve, helyette »mosolygott«; 8-ik oldal 5. sor beékelve »nem«, 39-ik sor utolsó szó törölve; 11-ik oldal 18. sor »találnék« javítva »találnám«; 12-ik lap 14. sor egy szó törölve, 43-ik sor egy szó törölve, fölibe írva »öriz«; 14-ik oldal 43. sor »kezépen« a »p« szára törölve, javítva »kezében«; 15-ik oldal 3. sor »s« törölve »nem« javítva »Nem«; 17. sor egy szó törölve, fölibe írva »nyugszik« ugyanott »és« törölve, utána »s«. Aláírva.

6. »A tábla biró«. Töredék 1847. Előljáró beszéd. Római számokkal jelezve I - IV. §. Nagy 8-rét, három félv külön összehajtva, 12 oldal lapszámozva 2—10, két utolsó oldal üres. 2-ik oldal 5. sor »szentségtörés mek« javítva »szentség törésnek«; 4-ik oldal II. §. 3. sorban törlés, felette írva »nincsen semmi«; 8-ik sor »az« utolsó betűje törölve, utánna egy szó törölve, fölötte írva »dereka«; 36. sorban első szó törölve, fölibe: »utána«; 5-ik oldal 15. sor »csupán« törölve, fölibe: »csak«; ugyanazon sorban »nyugatra« végtagja törölve, s fölibe írva »felé«; 33. sor egészen törölve; 7-ik oldal 11. sor utolsó szó »bevágott« javítva »bevága«; 19. sorban »ott« javítva »őt«; 34. sor »ifjan« törölve; 10-ik oldal 8. sor »Tán« törölve. Ez alatt »V. §.« törölve, alatta »Koltó és Pest.«

7. »Szécsi Mária.« Nagy 4-rét, félivenként összehajtva, egy és fél ív, hat lap fölül számozva 2—9. Első lap külső oldalán »Szécsi Mária írta Petőfi Sándor«; belső oldal üres. Második lapon »Széchi Mária 1847.« Első oldal 13. sor »Bethlen« a »h« törölve; 31. sor »tán« törölve; 36. sor »furtsa« javítva »furesa«; 3-ik oldal első sor egészen törölve »Piros volt a hajnal nem ijesztettél meg« e helyett alatta »Jött az ifjú hajnal, az ékes levante«; 4. sor »újdónúj« javítva »ujdonat új«; 10. sor

»völgyeknek« utolsó tagja törölve; 18. sor »leesett« törölve, a következő szó után beékelve »leesett«; 4-ik oldal 7. sor »ekkét« javítva »ekkép«; 31. sor »kedvtelésből« javítva »kedvtelésben«; 43. sorban »felé« az »f« betű törölve, 44. sor »a« javítva »A«; 5. oldal 20. sor »szellő« törölve; fölibe írva »bágyadt«; 7-ik oldal 12. sor két első szó törölve, fölibe »Lomha«; 27. sor »el« törölve; 45. sor »ha« törölve; 8-ik oldal 30. sor »Igy gondolkodik« javítva »Ezt gondolja.« Aláírva: Petőfi Sándor.

8. »Petőfi Sándor költeményei 1848.« Nagy 4-rét 66 lap = 132 oldal, felül számozva 5—130. Első lap külső oldalán: »Petőfi Sándor költeményei 1847«; 2-ik oldal üres számozatlan; az utolsó két oldal üres számozatlan. Tartalma: »A téli esték. Feleségek felesége. Egy könyvárus emlékkönyvébe. Adorján Boldizsárhoz. Van egy marok föld. Mit csinálsz, mit varrogatsz ott. Egy emlék a kórházban. Szeretlek én szeretlek én Téged. Minek nevezzelek. A rab oroszlán. A jó tanító. A pusztatéli. A szerelemnek rózsa-fája. Ne feledd a tért. Hideg hideg van ott künn. A völgy a hegy. Olaszország. Rózsavölgyi halálára. Az országgyűléshez. Anyám tyúkja. A tél halála. Kemény szél fúj. Beaurepaire. Nemzeti dal. 15. martius 1848. A szabadsághoz. Bordal. Föltámadott a tenger. A királyokhoz. Vane mostan olyan legény. Készülj hazám. Megint beszélünk csak beszélünk. A király és a hóhér. Rákóczy. Feleségem és kardom. A tavaszhoz. A magyarok istene. Ilyen asszony való nékem. A ledőltszobor. Már minekünk ellenségünk. Kis fiú halálára. Bánkbán. Ausztria. Mit nem beszél az a német. Fekete piros dal. Miért kisérsz. A király esküje. Föl. A gyáva fajta törpelelkek. Két ország ölelkezése. Uton vagyok, s nem vagy velem. Szülő földemen. A martiusi ifjak. Kis Kunság. A magyar nép. Dobzse László. A nemzetgyűléshez. Ismét magyar lett a magyar. Miért zárjátok el az utamat. Kún László krónikája. Ma egy éve. Lenkei százada. Respublica. Három

madár. A nemzethez. Beranger legújabb dala. Forradalom. Hány hét a világ. Vérmezőn. Itt benn vagyok a férfikor nyarában. A hegyek közt. A bokor a viharhoz. Jöjj el végre valahára. Hallod-e szív, szívem. Mit daloltok még ti jámbor költők. A székekelyekhez. Tudod midőn először ültünk. Élet vagy halál. A vén zászlótartó. Bucsú. Ti ákáczfák a kertben. Tiszteljétek a közkatonákat. 1848. Hideg idő hűs őszi éj. Milyen láрма, milyen vigadalom. Itt alszik a költő. Hogy volna kedvem. Szeretlek kedvesem. Itt van az ősz, itt van újra. A pusztuló kert ott a vár alatt. Itt a nyílám mibelőjtem. Csata dal. Akaszszátok fel a királyokat. Kont és társai. Fiam születésére. Vesztett csaták, csúfos futások. Összesen 97 költemény és három költemény olvashatlanúl kitérölve.

9. »Költői ábránd volt mit eddig érezék.« Nagy 4-rét félív összehajtva az első lap felső széle egész szélességben ott, hol a költemény címe volt írva, le van nyírva, de a betűk alsó része még látható. 2-ik oldalon 25. sorban »engem« a sor közepén törölve. Végén aláírva Petőfi Sándor.

10. »Az apostol.« Nagy 4-rét, 26 lap, felülről számozva 2—45. Első lap külső oldalán: »Az apostol«, belső oldala üres, hátul a 46-ik oldal és két lap üres. Fűzve, s fehérsarkú, kék színű vastag kemény papírral borítékolva. 1-ső oldal 33. sor első szótagja javítva »El« re; 3-ik oldal 38. sor egy szó törölve, helyette fölibe »gondolá hogy«; 5-ik oldal első versszaknál jobbra hosszukás, a 2-ik versszak két első sorának végén tentafolt; 8-ik oldal 9. sor »fiú« törölve; 27. sorban »mécses« törölve; 9-ik oldal 46. sorban az első szó után »anya« közbeszúrva; 10-ik oldal 7. sorban egy szó törölve; 17. sor javítva; 24-ik sorban utolsó szó törölve s fölibe írva »ördög«; 27. sorban »fizetni« javítva; 11-ik oldal 44. sor második szó törölve, fölötte »sziklái«, ugyan ott »fellegvárakat« javítva »légvárakat«; 12-ik oldal 45. sorban utolsó előtti szó törölve, fölötte »a«; 61. sorban utolsó előtti szó törölve; 13-ik oldal 12. sor »mélyen« végtagja törölve; 15-ik oldal 35. sorban második szó törölve; 16-ik oldal 6. sor

»a ki lát« között egy szó törölve; 18-ik oldal 49. sor »kijobbította« javítva »kijobbítá«; 19-ik oldal 8. sorban egy betű törölve; 11. sorban »Tizennégyc« javítva »Tizenhat«; 38. sorban egy szó törölve; 20-ik oldal 4. sorban utolsó szó törölve, s utána írva »Róma reszketett«; 32. sorban »kiverte« után egy szó törölve; 21. oldal 8. sor »kellett« javítva »kelle«; 11. sor egészen törölve; 24-ik oldal 48. sor »Láta« után egy szó törölve; 26-ik oldal 33. sor »csak« után »egy« beékelve; 27-ik oldal 8. sor »az« törölve, utána »ez« írva; 30-ik oldal 13-ik sorban első szó törölve, félíg fölötte félíg utána írva »Enyém«; 31-ik oldal 37. sorban utolsó szó »papokhoz« javítva »gazokhoz«; 67. sor »S« után egy betű törölve; 32-ik oldal 11. sor utolsó szó »idő« javítva »eső«; 36. sor utolsó szó törölve, fölibe »a szülő« írva; 33-ik oldalon 35. és 36. sor kitörölve, 65. sorban utolsó szó törölve; 35. oldal 49. sorban egy szó törölve, fölibe »bánnának« írva; 37-ik oldal 6-ik sor első szó javítva »Éjem«; 19. sor »kezét« javítva; 38-ik oldal 2. sor »sötétség« után beékelve »melly«; 39-ik oldal 19. sor utolsó szó után egy betű törölve; 40-ik oldal 7. sor elején törölve, fölötte »mint alamizsnás« írva; 58. sor »De mért nem« után egy szó törölve; 42-ik oldal 6-ik sor »ragadta« javítva, 33-ik sor »egy-egy« után egy szó törölve; 43-ik oldal 17. sor »után« után egy szó törölve, 50. sorban utolsó szó »Ez« törölve; 44-ik oldal 12. sor »már« után egy szó törölve, fölibe »ezrek« írva; 40. sorban »térdek« után beékelve »s fejek«; 45-ik oldal 9. sor »ember« után egy szó törölve. Aláírva: Petőfi Sándor.

11. Petőfi Sándor költeményei 1847. Nagy 4-rét fölül lapszámozva 5—198. Barna piros vászonkötés préselt cifrázattal, sarkán 1847 aranyozott nyomással. A szövegből a 141. és 142-ik oldalt tartalmazó lap kivágva hiányzik. Első két oldal üres; harmadik oldalon »1847«; 4-ik oldal üres; 5-ik oldalon »Petőfi Sándor költeményei 1847«; 6-ik oldal üres; 7-ik oldaltól kezdődik a lapszámozás 5-tel, 198-ik oldal után 199. és 200. oldalon »Tartalom«; a 201. és 202-ik oldal számozatlan üres, 5-ik oldal 15. sorban: Egy barátom az ifjúság; Ha férfi vagy, légy férfi; 6. oldal, 3. sorban javítás; egy törlés egy javítás; 11. sorban javítás. 21—24. sor egészen törölve, s utána más sorok írva; 29. sor törlés javítás. Kutyakaparó 7. oldal 10. sor törlés; 9 oldal b., 6. és 12. sorban törlés. Szomorú éj: utolsó sor törölve és

beékelés. Palota és kunyhó 12-ik oldal 25. és 29. sorban törlés; 13-ik oldal utolsó előtti sorban törlés. A kutyák dala, 14-ik oldal 3. sorban törlés. A farkasok dala, 15-ik oldal 3. sorban törlés. A XIX. század költői, 16-ik oldal 1. és 38. sorban törlés. Egressy Etelka, 18-ik oldal 11. 20. és 32. sorban törlés, 19. oldal 11. és 38. sor törlés; 21-ik oldalon a 4. s a négy utolsó sor pótlás nélkül egészen törölve. Magyar vagyok, 25-ik oldal 13., 30. sorban törlés. A Tisza, 27-ik oldal 5. és 17. sorban törlés, 28-ik oldalon 15. 18. sorban törlés. A felhők, 29-ik oldalon 14., 16. és 21. sorban törlés. Csuklyában jár a barát, 30-ik oldalon a cím törölve s újra írva, az 1., 5. és 9. sor törölve.

12. Petőfi Sándor költeményei 1849. Nagy 4-rét 16 lap felül számozva 3—23-ig. A boríték külső lapján: »Petőfi Sándor költeményei 1849«, belső oldala üres, a 24—32-ik oldalig számozatlan, üres. Tartalma: »Európa csendes újra csendes«, »Négy nap dörgött az ágyú«, »Csatában«, »Bizony mondom, hogy győz most a magyar«, »Pacsirta szót hallok megint«, »Péter bátya«, »Az erdélyi hadsereg«, »Kigondolná, ki mondaná«, »Vajda Hunyadon«, »A székek«, »Szülőim halálára«, »A honvéd«, »Föl a szent háborúra« és »Szörnyű idő.«

13. Egy nagy 8-rét lap »Le Pigeons de Bourse« francia költemény, aláírva »Beranger« Petőfi Sándor kézírata.

14. »Uti levelek« Kerényi Frigyeshez I—XX. levél, a XV. és XVI. levél hijjával. Nagy 4-rét 11 számozatlan lap.

15. Bem tábornokhoz írt francia levél 1849. június 20-án Pestről keltezve, aláírva: »votre fils Alexander Petőfi« kis 4-rét két lap, az első lap tele írva, a második üres.

16. Bem tábornok által 1849-ik évi április 30-án diktált s Petőfi Sándor által sajátkezűleg Freidorfon írt francia levél Kossuth Lajoshoz, s ugyancsak egy második levél 1849-ik évi április 29-ről keltezve. 2-rét, négy oldal félszélességen írva. Felül ezen megjegyzéssel: »Bem tábornok levele Kossuthhoz. Irtam az ő diktálása után Freidorfban (Temesvár alatt) április 1849.«

17. Petőfi Sándor francia levele Bemhez 1849. május 17-ről. Kis 4-rét, két lap, a 4. dik oldal üres.

18. »Oithona,« Ossián utáni fordítása Petőfi Sándornak. sajátkezűleg írva, kisebb 4-rét, két lap, számozatlan, a felszéles-ség baloldalán írva.

19. »Romeo és Julia, Shakespeare után angolból, Petőfi Sándor 1848.« Hosszas 8-rét, 8 lap. Czim az első oldalon, a czímlap belső oldala üres, felül lapszámozva 6—8-ig, a négy első oldal számozatlan, az utolsó 8 oldal üres és számozatlan.

20. »Coriolanus Szomorújáték öt fölvonásban. Shakespeare után angolból, Petőfi Sándor. 1847—48.« Nagy 4-rét, 48 l. felől számozva 6—95-ig. A négy első, s az utolsó oldal számozatlan.

21. Levél Jókai Mórhoz. 4-rét, egy lap. Petőfi Sándor elferdített kézírása. Aláírva: »Dömsödi Goliáth Péter« kelt 1847. decz. 12-én.

22. Garai János levele Petőfi Sándorhoz. 1848. évi decz. 25-ikéről.

23. Kuthy Lajos levele Petőfi Sándorhoz. Pozsony 1848. márczius 16-án.

24. Kemény Zsigmond levele Petőfi Sándorhoz kelet nélkül.

25. Szemere Pál levele, Petőfi Sándorhoz 1846. augusztus 29-én.

26. Jókai Mór két rendbeli levele Petőfi Sándorhoz 1847. július 6-ról és aug. 18-ról.

27. Pap Endre levele Petőfi Sándorhoz 1847. nov. 23-ról.

28. Térey Mária levele Petőfi Sándorhoz 1847. május 5-kéről

29. Egressy Gábornak négy rendbeli levele Petőfi Sándorhoz, 1846. september 2-ről, 1847. augusztus 7-ről és september 14-ről, s 1848. sept. 6-ról.

30. Bernáth Gáspár négy levele Petőfi Sándorhoz egy 1847. október 6-ról, három pedig keltezés nélkül.

31. »Lehel Vezér.« Nem Petőfi Sándor kézírása, s egy mellékelt kis czédula feljegyzése szerint az eredeti kézírás Orlay Petrich Sománál van.

32. »A nagyapa, nagy 4-rét, 10 lap, számozatlan, aláírva Petőfi Sándor. Saját kézírása.

33. Egy aláírás nélküli »Pályám évkönyveiből« című dolgozat. Nem Petőfi Sándor kézírása.

34. Kazinczy Ferencz Kis Imréhez intézett levele 1811. június 25-ről.

35. Garay János Petőfi Sándorhoz írt levele 1848. decz. 17-ről.

36. Arany János levele Petőfi Sándorhoz 20 darab. 1847. ápril 21., május 27., június 25., augusztus 5., sept. 7-ről; 1848-ik évből, januarius 7., januarius 8., februar 6., márczius 26., június 27., augusztus 12., június 30., szeptember 27., november 7., és december 14-ről; 1849-ik évi január 2., január 12-ről, két levél, május 23-ról, és egy keltezés nélkül.

37. Arany János levelei Petőfi Sándorhoz. Négy levél. 1847. február 28., december 13-ról, 1849. január 26-ról, s egy kelet nélküli. S még egy 1847. augusztus 11-ről keltezett »Kedves barátom lelkem jobbfele« kezdetű költeménye Arany Jánosnak, sajátkezűleg írva.

38. Petőfi Sándor által ónnal rajzolt arc képe Arany Jánosnak. Alatta Arany Jánosnak négysoros költeménye. Megjelent a »Vasárnapi Ujság« 1880. évi június 27. számában.

39. Szendrey Juliának 1858. december 29-én Pesten kelt meghatalmazványa, melyszerint Petőfi Zoltán gyámjává Petőfi Istvánt választja.

40. Szendrey Julia két rendbeli levele Petőfi Istvánhoz. 1864. ápril 18. és október 25-ről.

41. Szendrey Juliának »a virrasztókhöz« című költeménye.

42. Petőfi Zoltán elhalálozásáról szóló távirat 1870. nov. 5-ről Petőfi Istvánhoz czímezve.

43. Petőfi Sándor őrnagygyá lett kinevezte téséről szóló okirat. Bem által 1849. évi május 3-án Freidorfon keltezve.

44. Szász Károly »Hallom dalaidat« című eredeti sajátkezűleg írt költeménye Petőfi Sándorhoz.

45. Bem tábornoknak csonka kézzel, illetve

balkézssel irt írása 1849. márcziusban. Petőfi Sándor eredeti feljegyzésével. Megjelent a »Vasárnapi Ujság« 1880. június 27. számában.

46. Bem arczképe Petőfi Sándor által sajátkezűleg rajzolva. Megjelent a »Vasárnapi Ujság« 1880. évi június 27. számában.

47. Petőfi Zoltán egynapos korában. Rajzolta Petőfi Sándor 1848. deczember 16-án, megjelent a »Vasárnapi Ujság« 1880. június 27. számában.

48. Petőfi Zoltán halotti hirdetése saját maga felett.

49. Petőfi Sándor és Emich Gusztáv között 1847. évi június 26-án kelt szerződés, mely szerint Petőfi Sándor költeményeit Emich Gusztávnak eladja. Petőfi Sándor sajátkezű aláírása, és vörös mintába nyomott pecsége P. S. betűkkel, alább Petőfi Sándor által sajátkezűleg irt és aláirt jegyzék.

50. Petőfi Sándornak a miniszerelnökhöz keztesés nélkül irt levelének sajátkezű fogalmazványa, melyben egy költeményének 50,000 példánybani kinyomatását ajánlja. 4-rét lap, a túlsó oldalon Bem tábornok arczképének tollrajza; fedetlen füvel, s csak a fej van levéve.

51. »Nemzeti dal« című költeménye Petőfi Sándornak. Nagy 8-rét, nyomtatás. Alul a túlsó oldalon Petőfi Sándornak sajátkezű feljegyzése: »Az 1848. márczius 15-én kivívtott sajtószabadság után legeslegelőször nyomtatott példány, s így a magyar szabadság legelső lélegzete. Petőfi S.«

52. A honvéd, Csataadal, az erdélyi hadsereg című költemények nyomtatott példányai, az utóbbi kettős példány. (Ezen kiadásban egészen ismeretlenek.)

53. Petőfi Sándort köröző személyleírás, német szöveg, nyomtatvány. Ivrét egy lap. Alul Petőfi Sándornak megjegyzése s aláírása. Közölve a »Vasárnapi Ujság« 1880 évi június 27. számában.

54. Ferencz császárnak 1809-ik évben Bécsben kelt proclamatiója. Nyomtatvány.

55. »Esprit de la Revolution de France« című

francia szövegű könyv, melyre Petőfi Sándor sajátkezűleg ezen szavakat írta fel; »Petőfi Sándor kincse 1848.«

56. Vergniaud, Couthon és Napoleon aczélmetszetű arczképei.

57. Arany János öt rendbeli levele Petőfi Sándorhoz 1847. augusztus 25-ről, 1848. évi április 1., április 22-ről, november 19-ről és november 29-ről.

58. Harmadik Richárd király előadásának bírálata 1847. február 13-ról, midőn az Egressy Gábor jutalomjátékaúl adatott. Nagy 4-rét iv, 2 lap. Petőfi sajátkezű írása. Aláírva Petőfi Sándor.

59. Arany János angol szövegű levele Petőfi Sándorhoz. Címeze: »Lord Arthur Krumpley«-hoz, aláírva »John Stiebli«.

60. »Zoltán fiam életrajza hét hónapos koráig.« 3-rét, három oldal. Petőfi Sándor sajátkezű írása.

61. Útjegyzet töredék »1849. január közepén indultam« bekezdéssel. 4-rét, két lap. Az útjegyzetek az első lap kétharmad szélességében írva 42 sor, a lap üres harmadrész szélességében, keresztbe írva nagy betűkkel »Petőfi Sándor«; a másik oldal üres. A harmadik oldalon, felülről lefelé egy harmad szélességben, a baloldalon háromnegyed rész kiszakítva; a szakítás alatt az egésznek hosszában »Egy goromba tábornokhoz« című 33 sorból álló költeményt írta. Lejebb ezalatt »Nyakravaló« című költeménye. Mind saját kézírása.

62. Egy színmű töredék cím nélkül kezdődik »I. felvonás I. jelenet«-tel, végződik a II-ik jelenet »micsoda válasú vagy« szavakkal. Tárgya és ideje Karaffa vér-bírósága Eperjesen, a színhely ugyanott. Személyei: Lakatos, szabó, egy leány, mészáros, pincér, varga, Baróthi, 1-ső tiszt, Szirmai, komédiás, Baróthiné, tolvaj, Mária, Karaffa, Petenáda Andor, Újhelyi Erzsébet, húsz hóhér, 2-ik tiszt, első, második katona, könyvárús. Nagy 4-rét iv, 6 lap, számozva 2—12 ig. (Közölve a »Vasárnapi Ujság« 1880. 37. számában)

63. Dandár Simontúl egy nyomtatvány.

64. Petőfi Sándor kézírásának széttépett darabjai.

65. Egy carniólkövé arany pecsétgyűrű. A egyzék szerint Petőfi Sándoré volt, a követ azonban fia Zoltán

kitörte belőle, s a helyett testvére István csináltatta bele a benne levő carniólt.

66. Egy bronce érem következő felirással: »Petőfi Sándornak 200 aranynyal a m. t. akadémia, 1858.« túllapján »Borúra derű.«

67. Bem tábornok aláírásával ellátott, Szász-Sebesen 1849. ápril kilenczedikén kelt, s a magyar katonai érdemjel 3-ik osztályát adományozó okirat Petőfi Sándor részére, az irathoz tűzve a rendszalagja, a rend hiányzik.

68. »Petőfi Ausztraliában« című röpirat. Meltzel Hugótól. A jegyzékben felsoroltakon kívül, egy kopott elrongyollott vörös-barna könyvtáblában még a következő, részint egész, részint széttépett, ónnal és tentával irt darabokat találtam.

69. Petőfi beszélgetése Bem tábornokkal ilyenkezdettel: »Kit tart ön legnagyobb katonának?« Nagy 4-rét két lap, 43 sor; három oldal üres.

70. Petőfi Sándornak sajátkezűleg irt könyvjegyzéke. 41 könyvet az árjegyzékkel együtt felsorol, köztül 37 francia s négy angol munkát. 8-rét, két lap, durva kékes színű papiros.

71. Bem tábornokhoz irt francia levél fogalmazványa, melyben honvédtiszti állásáról leköszönési szándékát nyilváníttja, keltezés nélkül. Sajátkezűleg írva. 4-rét, egy lap, 15 sor.

72. »Történeti jegyzetek« című irat: »1848. márczius 15-én«, »1849. július 5-én«, »Perczel Mór«, »1849. jan. 12.« »Több század óta.« 8-rét iv, négy lap, 2—4 lap üres.

73. Shakespeare 37 drámájának címjegyzéke, folyó számokkal ellátva 1—37 számig, az 1., 4., 9., 12., 15., 21., 22., 23., 29. és 34-ik számuk piros + kereszttel jelezve a számok előtt, a 13., 24., 27., 28., 31., 35. és 37-ik számuk fekete kereszttel jelölvék. 8-rét, egy velin lap.

74. Együvé tartozó három darab papírszelet, az egyik oldalon beírva. Petőfi kézírása. Az egyik szelet alól az áll: »Ha nem restelled lefordítani, va . . . levelem, úgy közöld azt, . . . irhatok egyet mást viszo . . .« Ezen jegyzék ből az vehető ki, hogy az ezen lap tulsó oldalára irt politika

tartalmú levél fogalmazványa, mit 1848. vagy 49-ik évben irt, mert minisztercinket említi benne, más nyelvű fordításra volt szánva, minek valahol megjelenni kellett volna, vagy talán meg is jelent.

75. Egy papirdarab, szélessége felében eltépve, melyen a következő 14 soros versmaradvány olvasható:

Hadd maradjak . . . .
 Kebleden nem . . . .
 Távozám, hogy e . . . .
 S bujdosásomban
 Ah de én távo . . . .
 Még meghalni sem . . . .
 Visszajöttem itten . . . .
 És ha nem szeretsz . . . .
 Meg kell halnom . . . .
 Közeledben . . . ez . . .
 Szomorú világ . . . .
 Úgy bolyong sőt . . . .
 Mint amott a . . . .
 Éj ködében a . . . .

76. Két lap velin papir, 8-rét. Az első oldalon 15 sor jegyzék Zrinyi Péter és Frangepán szökéséről Csáktornyan, és lefejeztetésükről. A többi három oldal üres.

77. 4-rét lap, fele hosszában elszakítva, 19 sor rajzónnal irva, melyben Bem a kormányzót értesíti, hogy a tegnap irt leveleket Petőfi által elküldötte, köszöni a kormányzónak, hogy Petőfit hozzá küldötte, s jelenti, hogy Petőfit őrnagygyá nevezte ki, s kéri a kormányzót ezen kinevezését megerősíteni.

78. Nagy 4-cdrét zenemű három lap. Kivülről: »Kinízi nótája. Szerzé Fáy László«, alul: »Leirta Petőfi Sándor.« 2-ik lapon: Népdal »Hála legyen az istennek, hogy nincs szarva az egernek.« 3-ik lapon: Népdal »Korcsmárosné«, alább: Népdal »Cserebogár, sárga cserebogár, nem kértem én tőled, mikor lesz nyár, azt sem kértem, sokaig élek-e«, nagy betűkkel »Csak azt mond meg, rózsámé leszek-e?« ismét alább »Három bokor fekete nád, Tagadd meg értem az anyád«, alatta egy sor hangjegy Petőfi Sándor költeményeinek kéziratai sorában 6-ik szám alatti,

széttépett papírszeletek között általam felfedezett »Egész világ a harczmezőn« kezdetű hét versszakból, huszonnyolcz sorból álló, rajzónnal irt költeménye, egy nagy negyedrért iven; továbbá a 3. szám alatti »Nevezetes a tennapi napom« kezdetű költeménye a Petőfi-féle összes kiadásokból kimaradtak. Az első a »Vasárnapi Ujság« folyó évi aug. számában közöltetett először; valamint a 62-ik szám alatt jelzett cím nélküli szinmű töredék is kiadott prózai dolgozataiból hiányzik, s az szintén a »Vasárnapi Ujság« f. é. aug. számában lett először bemutatva a közönségnek.

Ime ezen felsorolt 78 szám alatt adattak át a könyvtárnak Petőfi Sándornak részint saját kézírásai, részint kéziratok, levelek, nyomtatványok, rajzok és másnemű tárgyak. Az ő kézírásai azonban megjelent költeményeinek csak kisebbik részét ölelik fel, mert a könyvtár örökségébe jutott eredeti kézirat csak 281 költeményt tartalmaz, s 500 költeményének kézirata, hihetőleg vagy megsemmisült, vagy talán egyeseknél szétszórva erekljeként őriztetik.

II.

PETŐFI SÁNDOR KÖNYVTÁRA.

A »Magyar Országos Levéltár«-ban most folynak az egyes szakosztályok rendezési munkálatai. A régi curiai levéltárhoz csatolják az 1850—1860-ig működött cs. k. törvényszékek törvénykezési iratait is. Ezek között néhány 1849-iki iratesomó is van, mely a Pestről Debreczenbe menekülő magyar irányadó kormányférfiak, hadvezérek irományainak lefoglalásáról szóló tárgyalásokat tartalmazza. Ezek között találta Kendelényi Ferencz, országos allevéltárnok Petőfi Sándor könyveinek s egyéb lefoglalt írásainak jegyzékét is. A rá vonatkozó tárgyalást eddig még nem találtuk meg, de így is a mint van végtelenül érdekes az irodalom-barátok előtt. Nem akarom a jegyzéket commentálni, tegyék nálam hivatottabbak, csak annyit jegyzek meg, hogy az ugyanazon

egy kézzel írott kimutatás egy ivre terjed, s az alábbiakban szó szerint van közölve:

» Verzeichniss der Petöfischen Bücher.

1. The works of Lord Byron. Complete in on volume. Francfort v. m. 1837.
2. The Poetical works of Thomas Moore. Compl. in one volume. London 1846.
3. The complete works of Villiam Shakspeare. Paris 1838. 1 Band.
4. The Poetical works of Thomas Chatterton. Cambridge. 1 Band.
5. Histoire Romaine République par M. Michelet. Paris 1843. 2 Bände.
6. Siècle de Louis XIV. par Voltaire. Paris 1843. 1 Bd.
7. Esprit de la Révolution et de la Constitution de France par Saint Juste. Paris 1791. 1 Band.
8. Histoire des Montagnards par Alphonse Esquiros. Paris 1847. 2 Bände.
9. Choix des plus beaux discours du temps de la révolution francaise par A. Lieber. Stoultgart 1844. 1-ter Bd. — 1 Bd.
10. La France Classique. Édition Tauchnitz. Histoire de Russie sous Pierre le Grand par Voltaire. Leipzig 1845. 1 Bd.
11. Collection of British Authors. Tauchnitz Edit. The Sketsh Book By W. Jrwing. Leipzig 1843. 1 Bd.
12. » » » The Cricket on The Hearth etc. Leibzig 1846. 1 Band.
13. » » » The works of Lord Byron. Leibzig 1842. 1 Band.
14. » » » Martin Churz Lewis. By Boz. Leibzig 1844. 2 Bände.
15. Discours sur L'Histoire universelle par Bossuet. Paris 1842. 1 Band.
16. Mauprat par George Sand. Bruxelles 1837. 2. Band.
17. Biographie Portative Universelle. Paris 1844. 1 Band.
18. Les Trois Journées De Février par Xav. de Montépin. Paris 1848. 1. Band.

19. Le Gouvernement Provisoire Histoire Anecdotique et Politique par Xav. de Montépin. Paris 1848. 1 Band.
20. Nouvelle Bibliotheque des Classiques francais. Lesage. Le Bachalier De Salamanque. Paris 1835. 2 Bände.
21. Télémaque par Fénelon v. August Schulze. Wien und Majland. 1 Band.
22. Le Dernier Fantome par M. Méry. Bruxelles et Leibzig 1845. I. Band.
23. Scènes de la vie Parisienne par M. de Balzac. Bruxelles. 2-ter Theil. 1 Band.
24. Grandeur et Décadence Des Romains Lettres Persanes etc. Paris 1843. 1 Band.
25. La France Dramatique. C. Tretse Editeur. Paris 1843. 1 Heft.
26. Grammaire Espagnole par F. M. Noriéga Paris 1842. 1 Band.
27. Englisch-deutsches Wörterbuch v. Kaltschmidt. Leibzig 1837. 1. und 2. Theil. 1 Band.
28. Theatre francais publié par C. Schütz. Bielefeld. 1846, 1848, 1849. 3 Bändchen.
29. Chefs D'Oeuvre Poétiques par H. M. Melford. Bielefeld. 1841. 2 Bruchstücke.
30. Theatre francais publié par C. Schütz. Bielefeld. 1840, 1842, 1844. 3 Bände.
31. Histoire de Charles XII. par Voltaire. Paris 1817. 1 Bd.
32. The vicar of Wakefield. By Dr. Goldshmidt Leipzig 1836. 1 Band.
33. Taschenwörterbuch der englisch - deutschen Sprache. Leipzig. 1 Band.
34. Taschenwörterbuch der französisch-deutschen Sprache. Leibzig. 1 Band.
35. Theodor Arnold's englische Grammatik v. Fahrenkrüger. Jena 1829. ¹⁾ 1 Band.
36. Der gewandte Engländer v. John Douglas. Wien & Majland. 1846. 1 Band.

---

¹⁾ A 2. és 35. sz. könyvet Petőfi S. Debreczenben létekor Szász Károlynak adta kölcsön, ki abból angolul tanult.

37. Chronicon Budense de origine Hungarorum usque Mathiam regem inclusive a J. Podhradczky. Bud. 1838. 1 Bd.
38. Marci Antonini Philosophi Commentarii. Lipsiae. 1 Bd.
39. Institutio ad Eloquentiam. Vindobonae 1807. 1 Band.
40. Compendium Aestheticae a M. Greguss. Cassoviae 1826. 1 Band.
41. Nova Dacia a R. P. Francisco Fasching prof. e. s. Jesu. Claudiop. MDCCXLIII. 1 Band.
42. M. A. Lucani Pharsalia. Mannheimi MDCCLXXIX. 1 Bd.
43. T. Livii Patavini Historiarum Libri et Fragmenta. Lipsiae 1829. 5. és 6. Band = 2 Stück.
44. Q. Horatii Flaccii Opera. Leibzig 1841. 1 Band.
45. Q. Curtii Rufi de rebus gestis Alexandri Magni. Lipsiae 1840. 1 Band.
46. C. Crispi Sallustii Opera. Edidit Weise. Lipsiae 1840. 1 Band.
47. C. C. Sallustii catilinaria et jugurth. Bella. Parisiis 1817. 1 Band.
48. C. Valerii Catulli, Tibulli et Propertii casta carmina. Venetiis 1 Band.
49. Magyar Sunád avagy I. Béla nevetlen Iró-Deákja. Debreczen 1799. 1 Band.
50. Attila első magyar vezér. Pest 1811. 1 Band.
51. Tacitus Agricolája. Szenczi Imrétől. Budapest 1847. 1 Bd.
52. Magyar Magán Jogtan. Komjáthy ügyvédtől. Pesten 1846. 1 Band.
53. Magyarhoni magános törvénytudomány. Fogarásitól. Pesten 1839. 1 Band.
54. Pótlék a magyarhoni m. törvénytudományhoz. Fogarásitól. Pesten 1840. 1 Band.
55. Magyar törvénykönyv. Dinnyésy Miháltól. Budapest. 1848. 1 Band.
56. A magyar váltójog. Császár Ferencztől. Budán. 1 Band.
57. Boldogságtudomány. Sásku Károlytól. Budán 1842. 1 Bd.
58. Erdbeschreibung für Kinder des Kais. Oesterreich besonders Ungarns. Pressburg 1841. 1 Band.
59. Die Staatsklugheit v. Achenwall. Göttinger. 1774. 1 Bd.

60. Kézikönyv a honvéd tüzérség számára. Kiadta a nemzetőrségi tanács. Pesten 1848. 1 Band.

61. Népszerű Természettan. Tarczy Lajostól. Pápán 1843. 3 Bände.

62. Első évi oktató az írás, olvasás és rajzolás kezdetének. Kiss Bálint. 1847. 1 Band.

63. Nőtan vagy az asszonyi munkák tudománya Kiss Bálint. Pest 1846. 1 Band.

64. Falusi földmívelőket oktató. Kiss Bálint. Pest 1846. 1 Bd.

65. Nevelési Emléklapok. Dr. Teichengraber Lajostól. Pest. 3 Bände.

66. Nemzeti Szakácskönyv. Zelena Ferencztől. Pest 1846. 1 Band.

67. Segédkönyv a deákul tanuló magyarnak. Pest 1833. 1 Band.

68. Útmutatás a deák nyelv tanulására. Péterfitől. Vásárhely 1830. 1 Band.

69. Agykérgi szélütésről. Sass Istvántól. Pest 1847. 3 Exempl.

70. Mózes első könyve — ohne Titelblatt. 1 Band.

71. Imádságok protestánsok számára. Székátstúl. Pesten 1 B.

72. Nemzeti Encyclopaedia. Vállas A.-túl. Pest 1848. 7 Hefte.

73. Magyarországi Croy nemzetségnek története, nemzékrendje, oklevéltára. Budapest 1848. 1 Band.

74. Nemzeti könyvtár, kiadta a Kisfaludy-társaság pártfog. Schedel Ferencz Pest 1843. 2 Bände

75. Országgyűlési Emlék. Vahottól. Budapest 1848. 1 Bd.

76. Mártius 15-dike 1848. évi 1—22. sz. és 23—120. szám. 2 Bände.

77. Byrons sämtliche Werke. Böttger Leibzig 1847. 1—5. 9—12. 9 Bände.

78. Meghasonlott kedély, regény Kelmenfytól. Pest 1846. 2 Bände.

79. Shakspeare's Werke v. Schlegel. Berlin 1843. 2—12. Theil. 8 Bände.

80. Shakspeare's sämtliche Werke in Taschenformat. Leibzig 1839. 12 Bände.

81. Magyar Századok Virágtúl. Budán 1816. 2 Bände.

82. Emlény 1843-ik évre. Pest. 1 Band.

83. Petőfi Sándor összes költeményei 1842—1846. Pest 1848. 2 Bände.
84. Hétköznepok, regény Jókai Mórtól. Pest 1846. 1 Band.
85. Barna Ignác versei. Budán 1846. 1 Band.
86. Ányos Pál munkái. Bétsben 1798. 1 Band.
87. Eredeti magyar játékszin. Kisfaludy Sándortól. Pest 1836. 1 Band.
88. Jeles történetek. Dugonits Andrástól. Pesten 1795. 2-ik könyv. 1 Band.
89. Német-, Francia- és Angolországi útjegyzetek. Zrinyi-től. Hálában 1846. 1 Band.
90. Szigligeti összes színművei. II. Füzet. 1846. 1 Band.
91. Vierteljahrschrift aus u. für Ungarn. Leibzig 1843. 2 B.
92. A Tiszavölgy könyve. Pest 1847. 1 Band.
93. Népregék, Népmondák. Tompa Mihálytól. Pest 1846. 1 Band.
94. Gedichte von Blumauer. Wien 1787. 2. Theil. 1 Band.
95. Herzensklänge, Dichtungen v. G. Treumund. Leibzig 1845. 1 Band.
96. Briefe aus Paris von L. Börne 1830—31. Hamburg 1832. 1 Band.
97. Verfassungen in Nordamerika, Norwegen v. Rauch Erlangen 1848. 1 Band.
98. Róma Augustus korában. Magos Ernőtől. Pest 1847. 1-ső kötet. 1 Band.
99. Magyar útiképek. Pongrácz Lajostól. Pest 1845. 1 Bd.
100. Villanykák. Greguss Augusztól. Lipcsén 1847. 1 Bd.
101. Monatsrosen v. Carl Beck. Januar. Berlin 1848. 1 Bd.
102. A Bubekek, szomorújáték Fogarásitól. Vásárhely 1840. 1 Band.
103. Frangepán Kristófné. Garaytól. Pest 1846. 1 Band.
104. Egy magyar király, írta Hugó Károly. Pest 1847. 1 B.
105. Bánk-bán. Szinmütár. Nagy Ignácztól. Budán. 1 Bd.
106. Kedélyrajzok. Degré Alajostól. Pest 1847. 1 Band.
107. Újabb Költemények. Kerényi Frigyesztől. Pest 1846. 1 Band.
108. Az 1848-ik évi francia forradalom. Dobsa Lajostól. Pest 1848. 1 Band.

109. Leona. Tragoedia 4 felvon. Czakó Zsigmondtól. Pest. 1 Band.
110. Felelet Gr. Széchenyi Istvánnak Kossuth Lajostól. Pest 1841. 1 Band.
111. Pongrácz Lajos versei. Pest 1846. 1 Band.
112. Ungarische Volkslieder von Anton Vilney. Leibzig 1848. 1 Band.
113. Urania, ein Gedicht in 6 Gesängen. 1 Band.
114. Azoknak, a kik az illyenekben gyönyörködnek — versek. 1 Band.
115. Ifj. Békesi Ferencz kalandjai. Alt Mórtól. Budapest 1848 1 Band.
116. Kedélyes olvasmány. Nieritz Gusztávtól, németre fordítva Szilvágyitól. Pozsony 1846. 1-ső és 4-ik kötet. 2 Bände.
117. Der Sprachkampf und seine Bedeutung in Siebenbürgen. Leibzig 1847. 1 Band.
118. Költeményei egy elevennek szabadon Hervegh után Magos Ernő. Pest 1848. 1 kötet. 1 Band
119. Römische Geschichte von der Erbauung der Stadt bis zum Untergang des abendl. Kaiserthums 1 Band.
120. Anthologia Berzsenyi Dániel munkáiból. Kassán 1836. 1 Band.
121. Murány ostroma. Beszély. Arany Jánostól. Pest 1848. 1 Band.
122. Őszinte szózat a néphez. Udvarnokytól. Veszprém 1848. 1 Band.
123. Egy szó a szegény emberhez. Budán 1848. 1 Heft.
124. A magyar szónyomozás. Bloch Mórtól. Pest 1846. 1 H.
125. Dandár. Simontúl. Szarvas 1847—48. 2 Hefte.
126. 1846—47-ik tanévi hirdetmény. II. évf. Pest. 1 Heft.
127. Neuer Schulatlasz. 1-ter Cours, bestehend aus 15 Tafeln in Weiland-Weimar 1828. 1 Heft.
128. Pesti Hirlap. 1845. évi 495—598 sz. 1 Heft.

Verschiedene Schriften desselben:

129. Magyar czímertár. Günther és Grimmtól. 4 Tafel mit 100 verschiedene Wappen.

130. Magyarföld és népei eredeti képekben. Vahot Imrétől mit 12 Bildern. 4 Heft.
131. Payne's Universum. Bruchstücke mit 90 Stahlstichen in 27 Heften.
132. Az apostol. 1 Heft. Manuscript.
133. Költészeti gyakorlatok.
134. 135. Convolut verschiedener Klavier- u. Singnoten.
136. Geschriebene Studien Fragmente aus der philosophischen Schule.
137. Polg. büntető természet. m. nyilván, váltójog, magyarország statistikája, egyházi történetek, jus metallicum unvollst.
138. Verschiedene Schul- und andere Zeugnisse mit dem Namen Alb. Pákh.
139. Briefe gleichgültigen Inhalts unter Adresse Alb. Pákh in d. J. 1839. 1840—41—44.
140. Briefe an Petőfi Sándor, grösstentheils aus dem ung. Lager, Jahr 1848—49 sammt Gedichten, geschrieben meistens in Bezug auf die Rebellion.
141. Zeugnisse des vormaligen k. k. Wachtmeisters Martin Bialis.
142. Diverse Papiere.
143. Unvollst. Márczius 15 diki v. 1848—49 sammt Fragmenten der Életképek.
144. Ein grosser Korb mit revolutionären Gedichten und Tagebuch, gedr. v. Petőfi Sándor.
145. Eine Quittung über 60,000 fl., welche durch Petőfi nach Klausenburg gesendet wurden.
146. Quittung über 200 fl., welche Petőfi an Bem überbracht.
- A könyvtár tehát mindössze 128 szám alatt 185 kötetből áll.
-

RÉGI MAGYAR NYOMTATVÁNYOK EGYETLEN PÉLDÁNYAI A BRITISH MÚZEUM KÖNYTÁRÁBAN.

Közli: Szabó Károly.

Nagy István könyvtárával számos ritka régi magyar nyomtatvány és hungaricum között számításom szerint tizenegy olyan régi magyar nyomtatvány került List és Francke lipcei könyvárusok birtokába, és így külföldre, melyekből hazánkban maig egy példányt sem sikerült fölfedeznünk.

Hogy Nagy István könyvtárából List és Franckétől a British Múzeum könyvtára igen számos becses darabot vásárolt, arról volt ugyan tudomásom: de minthogy azt nem tudhattam, hogy a kérdéses egyetlen példányok közül, melyek jutottak ez intézet vagy más vevők birtokába, »Régi Magyar Könyvtár«-amban a Nagy István magyar unicumait a Lipcsében 1870-ben kiadott »Catalogue« rövid s nem eléggé pontos czímei szerint fölvettem ugyan, de ezen unicumok lelhelyeit nem jelölhettem meg, az általam nem látott munkák könyvészeti hű leírását nem adhattam.

A múlt év második felét Felméri Lajos tanártársam és barátom oktatás- és nevelésügyi tanulmányai kedvéért Londonban töltvén, e kedvező alkalmat fölhasználtam arra, hogy általa értesülést nyerjek a Nagy István könyvtárából a British Múzeumba jutott magyar unicumok és igen ritka hungaricumok felől. Az ő szíves közlése után vagyok szerencsés az említett tizenegy unicum közül hétnek pontos könyvészeti leírását adni és így munkám ebbeli hiányát pótolni. Ezek a következők:

1. Melius Péter. Krisztusnak, szent Péternek, szent Pálnak és Pápának egymással való Beszélgetési. Irta Melius

Péter. Debreczenben. 1570. 8-r. a—h $4 = 7\frac{1}{2}$ iv = 60 sztlan levél (ha teljes).

Egyetlen csonka példány; melyből elül a—b 1, (= 9 levél), közben b8, c1, c8, d1, d8, e1, e2, e7, e8 és f6, összesen 19 levél hiányzik. Ezen csonka példány egy kötetben maradt fön Melius Péter Debreczenben 1562-ben nyomtatott Catechismusának ugyancsak csonka példányával. A hiányzó cím kézirattal van pótolva. A könyv tábláján következő jegyzet áll: »Ezen ritka és unicum exemplár könyvnek címjét megtaláltam Sándor Könyvesház III. 99. Sem a Gr. Teleki Sám (könyvtárában) sem a Múzeumban nem találta. Kár, hogy ez is csak töredék. Nagy Gábor m. k.« — Említi ezen példányt Wespriemi, Biogr. Medic. Hung. Cent II. Pars I. 46. 47. l., hol idézi s belőle.

Min alapszik Wespriemi és Sándor István meghatározása, kik e címlaptalan példányt Debreczen 1570-re helyezték, nem tudom, s e meghatározást biztosnak állítani nem merem. Abból a körülményből, hogy ezen könyvecskének a Teleki-könyvtárban fönmaradt csonka példánya, melynek ajánlása 1562-ben kelt, s melyet éppen ezért Debreczen 1562-re vettem föl (R. m. kt. 50. sz.), éppen úgy, mint az egykor Wespriemi és Nagy Gábor birtokában volt s most a British Múzeumban lévő csonka példány, 8-rétben jelent meg, s mindkét példány ivjegyei (a—h) kis betűkkel vannak jelölve, továbbá, hogy a Teleki-könyvtárban is fönmaradt Melius debreczeni 1562-diki 8-rét Catechismus, mely a British Múzeum leirt csonka példányával egybekötve találta, azt gyanítom, hogy a két csonka példány azon egy kiadás 1562-ből, s az 1570. évszám a címbe csak gondolomra volt fölveve. Ezen kérdést azonban csak a két példány összehasonlítása után lehetne eldönteni.

Említve: Régi Magyar Könyvtár 79. sz.

2. Szep Historias ének az Telamon királyról, és az ő fianac Diomedes szörnyő haláláról. Ad Notam, Hatalmas Wram &c. (Fametszet). Nyomtatot Colosuárat Heltaj Gáspárné Műhelye 1578 Esztendőben. 4 r. A—B = 2 iv = 8 sztlan levél.

Említve: Régi Magyar Könyvtár 143 sz.

3. Tolnai Bálint. A Szent Iános Latasanac 12. része.

ből való enek, Mely Mostan Uyontaban Az Kereztieneknec Nagy Vigasztalásokra es hasznokra. Valentinus Tholnai által, Magyar rythmusokra szereztetett. Anno D. M.D.LXXIX. Szerenczenec forgasáról: Notara. Prima Pars Continens exegesim visionis. Secunda Pars Continens interpretationem visionis locos in eo insigniores, inprimisque de Ecclesia et furore Diaboli aduersus pios. Tertia Pars De Certamine et victoria veri Michaelis Jesu Christi aduersus Draconem Sathanam. Quarta Pars Catalogum continens militantium in Castris Sathane. 4r. $A-F_1 = 5\frac{1}{4}$ iv = 21 sztlan levél (ha teljes).

Hiányzik közben $E_2-E_4 = 3$ levél.

Említve: »R é g i M a g y a r K ö n y v t á r. 161. sz.

4. V a l k a i A n d r á s. Az Nagysagos Bank Bannak Historiaia Mikeppen az Andras Kirali Felesege az Bank Ban Iambor Hites Feleseget az öczeuel meg szeplősította, S. mikepen Bank Ban az ő Iambor Hitesenek meg szeplősytettesert az Kiralne Aszszont le vagta. Debrecembe Nyomtattot Rodolphus Hoffhalter által Anno 1580. 4r. $A-B = 2$ iv = 8 sztlan levél.

Az utolsó levelen Tinódinak »Az Hegedvssőkről« szóló éneke van függelékül adva.

Első kiadása: Heltai Cancionaléjában, Kolozsvár. 1574. — 2, Debreczen. 1574. — 3, Kolozsvár. 1580.

Említve: R é g i M a g y a r K ö n y v t á r. 164. sz.

5. D é z s i A n d r á s. Minoris Tobiae Connubium Andreas Desi in Debreczen Deo volente Transcripsit Anno Domini 1550. Debrecembe. Nyomtattatott Rodolphus Hoffhalter által 1582. Esztendeben. 4r. $A-B = 2$ iv = 8 sztlan lev.

Újabb kiadása: Bártfa, év n. (XVI. század).

Emlive: R é g i M a g y a r k ö n y v t á r 190. sz.

6. H u s z t i P é t e r. Aeneis azaz az Troyai Aeneas Herzeg Dolgai, mellyben Troya vetele es romlása, Troiaiak budóságok Acneassal eggiütt, hadok Olaszországban, es Romanak eredeti, nagy szep diszes verseckel meg iratik. I. Pars. Troia veszessenek oka, Görögek hada Troiara, es Troia meg vetele. Ad Notam: Batorsagot arrol feienkent vehetünk. Debrecembe, Nyomtattatott Rodolphus Hoffhalter által. 1582. Esztendeben. 4r. $A-H_2 = 7\frac{1}{2}$ iv = 30 sztlan levél.

Első kiadás. — 2. Bártfa 1580. — 3. Kolozsvár. 1624.

Említve: Régi magyar Könyvtár 192. sz.

7. Sztárai Mihály. Historia Cranmerus Thamas Ersek nek az igaz hitben valo alhatatossagarol, ki mikor az Papa tudomaniat hamisolnaia Angliaban Maria Kiralne Aszszony által szörnü halalt szenuedet. Stárai Mihály által enekben szerstetet: Debrecembe, Nyomtattatot Rodolphus Hoffhalter által: 1582. Esztendeiben. 4-r. A—B = 2 iv == sztlan levél.

Több kiadása nem ismeretes.

Említve: Régi Magyar Könyvtár. 194. sz.

A British Múzeum ezen 7 unicuma közül csak három van olyan, mely több kiadást nem ért, u. m. Telamon király historiája, Tolnai Bálint éneke és Sztáraitól Cranmer érsek historiája. E három darabnak, melyet hazánk könyvtáraiban más kiadásban sem találhatunk, kívánatos volna a Magyar Nemzeti Múzeum számára betűhű másolatát vétetni.

Nagy István könyvtárával még a következő unicumok kerültek külföldre.

1. Historia bipartita ex I. regum 1. et 3 capitibus desumpta. Debrecini Rod. Hoffhalter. 1581. 4-r. Említve: Régi Magyar Könyvtár 179. sz.

2. Csengeri András. Historia Josephi Judei cognomento Flavii de bello Judaico cum Romanis. Debrecembe. R. Hoffhalter. 1582. 4-r. Említve: Régi Magyar Könyvtár. 188. sz.

3. (Zombori Antal.) Historia sacra continens praelia ac pugnas filiorum Israel cum gentibus ethnicis . . . Debrecini R. Hoffhalter 1583. 4-r. Említve: Régi Magyar Könyvtár 203. sz.

4. Vallástétele az öt szabad kir. városoknak felső Magyarországbán. Cassán. 1634. 8-r. Említve: Régi Magyar Könyvtár 635. sz.

Ezek List és Francketől nem jutottak a British Múzeum könyvtárába, hol a leggondosabb kutatás után sem találhatók. Érdekes volna tudnunk, kik szerezték meg ez unicumokat, s különösen kinek birtokába került Zombori Antal szent történeti éneke, mely csak ez egy kiadásban jelent meg s Toldy előtt is

csak Nagy István egyetlen példányában volt ismeretes. A más három darab más kiadásban hazánk egyik vagy másik könyvtárában föltalálható, és így ezekben, ha külföldre vándoroltak is, veszteségünk nem oly sajnós, mint Zombori énekében, melyet tudtomra hazánk egy könyvtára sem mutathat föl.

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUMI KÖNYVTÁR KELETI KÉZIRATAI.

Ismerteti: Goldziher Ignác.

(Vége.)

C) Török kéziratok.

XXX.

Mîr 'Alî Sîr Nevâ'î csagataj költő munkái. Ezen gyönyörű codex általános ismertetését Dr. Kreszmárik ezen folyóirat 1878-iki kötetének 328 és kk. lapjain nyújtotta. Ezen ismertetés 330. lapján közölt utóirat, melynek alapján a codex készülésének ideje igen helyesen van K. úr által meghatározva, a szerző ötösének (chamsza V. ö. fent XXIV. sz. a.) végéhez van függesztve; mely ötösnek a szerző az utóiratban említett kétféle nevet adott, tudniillik »Pendzs gendzs« (= öt kincs, így nevezte Nizâmî persa költő is a maga Ötösét), vagy chamsza (ötös); ezen név van kitéve a K. úr által »stb. stb.« alatt elhagyott két szóban.

(Signaturája még nincs.)

XXXI.

Muhammedîjje.

Ivrétű 255 levélből álló kézirat. Nem »Alcoranus« a minőnek eddig determinálva volt, hanem mystikus ízű terjedelmes költemény, melyben a muhammedán dogmatika több pontjai, különösen a prófétákra vonatkozó tanok vannak verses alakban előadva. Szerzője Muhammed (innen a könyv czíme) Cselebi Jazidsizâde (megh. 854 = 1450 Galipoliban). Ez utóbbi szó annyit jelent mint: az irnok fia (török Jazidzi =

irnok-persa: zâde-fiu), mely török persa összetétel tisztán törökül (Jazidzsi oghlu) és arabul is (Ibn Kâtib) szokott használatni. (Lásd: Flügel, I. 618 nr. 652, ezen könyv bécsi kézírata alkalmával). A szerző előbb egy arab munkát irt ily czím alatt: »Magârib al-zamân etc. melynek egy részét a Muhammadijjában újból feldolgozta, míg testvére Bidzsân az egész Magârib czímű munkát »Anvâr al-‘âshikîna« czím alatt (a szerelmesek világosságai) török nyelvre fordította le. »A szerelmesek világosságai«-t, mely, mint a fönntebbiből látjuk, a mi Muhammediászunkhoz igen közel irodalmi rokonságban áll, 1626-ban Házsi János magyar nyelvre fordította, mely fordítás Kassán nyomtatott ki. (Lásd cikkemet: Adalékok a keleti tanulmányok magyar bibliographiájához. »Egyetemes Philologiai Közlöny« 1880-iki évfolyam 119. lapján). A Muhammedijja kiadásairól l. Flügel t. h. Érdekesnek tartom példányunk provenientiájára nézve a következő jegyzeteket közölni:

A codex egyik bekötési tábláján olvasható: »Anno Dni 1684 die 25 Mensis Juliy Praesidium turcicum Viroviticense [Verőcze] per Acordam traditum est Caesareae Armadae Generale existente Excellmo Dno Comite Jacob à Lezle Campi Marschallo qui Germaniam et Croatiam (ob absentiam Excellmi Dni Dni Comitiss Nicolai Erdeodj Croatiae Bani qui grauiter podagra laccessitus in Selin (sic!) decumbebat) Militiam commendabat de Manibus commendantis Disdarÿ Sarin Age et Bas age (!) Caszum age mediante Gener. Dno Francisco Juanouich de Schytaro Croatarum Campi Colonello et Praesidy Pokupszky Capitani representando dicto Dno Marschallo Generali Lesle cum dictis Turcis Claues fortalicii in Sericeo puluinari Auro et Serico elaborato eodem Tempore hic liber Alkoran dictus ibidem ex Sinagoga eorum exceptus est, quibus Turcis 2-do die cum Croatis 200 et Germanis 300 Oberstfohrmeistero Baroni . . . ¹⁾ D. Francis-

¹⁾ Az itt kipontozott egy szót (tulajdonneve) több barátom segítségével sem birtam kibetűzni.

cus Juanovich ad unum vel plus miliare dedit Comitivam.« Látni való, hogy a kik e könyvet a mecesetből elvitték, mily rosszul voltak tájékozva tartalmát tekintve

A másik táblán: »Musaei Nationalis incremento vovet Mag Josephus Kussevich. S. C. et R. Majestatis Consiliarius Regnorum Dalmatiae Croat. et Slavoniae Excelsi Banatis Officii Protonotarius.«
(Sign. fol. turc. 9.)

XXXII.

Nyolczadrétű kézirat, 121 levél. Czíme: Huszn u-dil vagyis »Szépség és szív«, keleti módon versekkel keresztülszótt prózában irt allegoricus regény, melyben a szépségnek a szívre való hatása, és az észnek és léleknek hiába való fáradozásai a szerelem ébredése ellen iratnak le. Eredetileg a persa irodalomban támadt költői gondolat, melyet a török költészetben többek között ezen kéziratban tartalmazott munka szerzője Haszan b Szajjidî Chodzsa Ahî = a kesergő (meghalt 923 = 1517) dolgozott fel. Lásd Flügel I. 419—20, ki ezen munka bécsi kéziratainak leírása alkalmából, igen tanulságosan értekezik ezen irodalomról. — Helyes jelzés Hammer Purgstall saját kezéírásával.

Kéziratunk igen csinos és tiszta teljes példánya az érdekes költői munkának; a másolat a Kűsztendéből való Ahmed b. Muhammed al Rûmî kezétől származik, ki azt 966 = 1558 9-ben készítette.

A kézirat egyik lapján ezen feljegyzés található: »Manuscriptum hoc Bibliothecae Semproniensium Evangelicae in sui memoriam dono obtulit Johannes Casparus Kehr Viennensis 1736«; ezen jegyzet alatt pedig a fennt, XV. szám alatt ismertetett monogrammbélyeg (v. ö. XLII, sz.).
(Sign. 6. Oct. turc.)

XXXIII.

Ezen kézirat 4-edrétben 121 levélből áll s a következő munkákat tartalmazza: 1. 1—69 lev. Dervis 'Ilmî magyarázatai a Methnevî némely verséről. Ezen kézirat a Dzselâl ed-Dîn Rûmî (lásd XXVI. sz.) nagy munkájának ta-

nulmányozásában igen jelentékeny szolgálattal lehet. Jellemének meghatározására kivonatos fordításban ide igtatom, mit mond szerző a munka előszavában: »A szultánok szultánja, a szerelmesek (mysztikus értelemben) középpontja (kutb), értem szultánunkat és mesterünket, a nagyhatalmut, methnevi című munkájából, mely a titkos tudomány mély tengere, mollánk Jûszuf Szinecsák [megh. 953 = 1546] kivonatot készített. Még pedig oly módon, hogy ezen a hat világtájék jelképére hat kötetből álló munkából 366 verset vont ki, melyek közül egy-egy vers egy várost, öt város pedig egy klimát képvisel, és e kivonatot »a Methnevi szigetének« (Dzsezîre-i Methnevi) nevezte el. A zárda egy nemes tagja »Dervis 'Ilmi« ezen munkának egy részét török nyelven magyarázta, hogy azok, kik a perzsa nyelvben nem jártasak, szintén hasznát vehessék és mesterünk rendszerét belőle megtanulhassák.« Az előttünk fekvő munka, mint látjuk, nem egyéb, mint a Methnevi egy részének török nyelven való magyarázata. A magyarázatnak alávetett perzsa szöveg mindig ott van a magyarázat élén. A könyv végén ez áll: »Be van végezve a nemes áldott másolat, melynek címe: »A methnevi szigetének magyarázata«, vagy másként: »Lumâhât al-lumâ'ât al-bahr al-mânavî« azaz: »A szellemi sugártengernek fényszikrái«; ezen könyv az (mysticismus útján) indulóknak tükre s a (szûfi féle) gyakorlatokat folytatóknak lépcsőzete. Engedje Allâh, hogy hasznot hajtson a keresőknek, a meglevli rendhez tartozó testvéreinknek, s tegye bizonyossá ezen könyv által mind a szellemi titkokat. Ő az isten az égben és a földön, nincs istenség csakis ő. Benne bizom, ő a nagy trónus ura.« A bécsi könyvtár is bir egy példányt belőle. (Flügel I 520.)

2. 70 - 111. lev. Az imádkozásra valamint a vele összefüggő vallásos cselekedetekre vonatkozó ritualis törvények és szabályok török nyelven. Névtelen szerzõtől, ki e munkában a legilletékesebb kútforrásokat használja fel és idézi. Nevezetesebb imádságok szövegét is közli. A kézirat nincsen keltezve.

3. 112 - 121 lev. A muhammedán traditióban előforduló főhászkodási formuláknak és eredetüknek magyarázata; p. o. ilyeneknek, melyek a muhammedán emberek száján mindunta-

lan megfordulnak: asztagfir-Allâh (bocsánatért esedezem Allâh-hoz); biszm-illâh-irrahmân-ir-rahîm, lâhâula va-lâ kuvvata illâbi-llâhi-l-‘alîjj-il-‘azîm (Allâh-nak, az irgalmasnak és kegyelmesnek nevében; nincsen hatalom meg erő, hanem Allâh-nál a magasztos- és nagynál), és még sok más hosszabb rövidebb fohászkodási és imádságos formuláknak, melyek a traditióból merítvék. — A könyvnek nincs kitéve külön czíme; Rusztem basa nagyvezirnek (megh. 1561-ben, mily sok könyvet gyűjtött ezen államférfiu, kitünik kincseinek felsorolásából Hammernél, Geschichte des osmanischen Reiches II. kötet. 278. lap) van ajánlva. kinek fellengzős dicséretét hirdeti az előszó. A szerző neve az utóiratból derül ki; codexünk tudniillik így végződik: »Összegyűjtötte a bünökbe merült, leggyöngébb szolgálja Allâh-nak: Pir (= Seikh perzsa nyelven) ‘Omar b. Ja‘kûb a 960 = 1552-ik évben. Leirta a szegény Musztafa b. Iszmâ‘il 1090 = 1679-ik évben.«

A három munkát magában foglaló codex Jankovich Miklós gyűjteményéből való. — Eddig »Codex turcicus de arcanis«-nak volt meghatározva. (Sign. 7. Quart. turc.)

XXXIV.

Negyedrétű kézirat, 72 levélből a következő tartalommal: 1. 1—40 lev. Mevlûd en-nebi: azaz: »a próféta születése« egyike azon számos török tankölteményeknek, melyekben a próféta életrajzának csudás történetei versben vannak előadva. A jelen munka azonos azzal, melyet a bécsi cs. könyvtár kéziratai között is találunk (A. F. 152) és melyet Flügel III. 139. nr. 1700. 1. ír le; a szerző itten sincs megnevezve, a bécsi codexben sincs. Flügel sejtése szerint szerzője brussai Szulejmân, I. Bajazid szultán udvari imámja, ki 1403 Kr. u. halt meg.

A munkát, vele össze nem függő vallásos versek előzik meg négy lapon, ugyancsak török nyelven; a végén is van egy lapon Muhammed tiszteletére egy külön török költemény.

2. 41—60 lev. Imádságok gyűjteménye mindenféle alkalma tosságokra, és egy csomó török vallásos (ilâhi) költemény.

3. 61—72 l. Ismét költemények Muhammednek és egyéb prófétáknak dicsőítésére.

Ezen kézirat provenienciájáról a boritéktáblákon igen érdekes török feljegyzéseket találunk, melyekből kiderül, hogy ezen gyűjteményes munka kétszáz évvel ezelőtt török asszonyok tulajdonát képezte, (olvasnak tehát és vesznek könyveket a törökök feleségei is) még pedig három nő van feljegyezve, mint a kézirat birtokosa 1098-ban, t. i. Ajisha Kadin, Chadidze Kadin és Atuman (?) Kadin; csak az a furcsa benne, hogy a kéziratot együtt birták és egyidejűleg, talán egy török úrnak voltak együttes házastársai.

A címlap végén még ezen feljegyzés áll: »M. Georgius Bruckmeierus 1717. huncce libellum dono accepit a patruo Johanne Georgio Magistro equitum.« Az egész codex jellemét helytelenül határozza meg az eddigi jelzés: »Liber arabicus cum initio turcico continens historiam nativitatis Mohammedis in versibus ad rhythmos redactis.«

A Nemzeti Múzeum könyvtárába a Jankovich gyűjteményével került.

(Sign. 3. Quart. arab.)

XXXV.

101. levélből álló kézirat 4 edrétben. Tartalmazza a következőket: 1. A török birodalom közigazgatási felosztásáról és magáról a közigazgatásról. Fel vannak sorolva az összes ejáletek, livák, szandzsákok stb. és ezek közigazgatásával járó szabályok; ott van a magyarországi területek felszámítása is.

Iratott 1100 = 1688-ban.

2. Másolata II. Bajezid szultán azon fermánjának, melyben fiát Ahmed szultánt (909 = 1503-ban) vívott győzelmeiről értesíti.

3. 'Ala ed-Dîn szeldzsûki khânnak az oszmán dynasztia megalapítója, Othmân b. Erthogrul számára adott berát-jának másolata. (688 = 1289.)

Jankovich M. gyűjteményéből. (Sign. 2. Quart. turc.)

XXXVI.

Negyedrétü kézirat, 83 levél. 1. Teshrifât-i-mu'ta bara. = A legnevezetesebb udvari szertartások. Ezen codex tartalmának meghatározását nem adhatom czélszerűbben, mintha a bevezetést fordításban ide iktatom:

»A khalifaságot őrző pádisán, a nagytekintélyü sahinsah, a két szent hely (Mekka és Medina) őrzője, a világegyetem teremője malasztjának nyilvánítója, a világ biztonságainak előhozója, és az emberi nem nyugalmas állapotának oka, a királyok és szultánok legnagyobbika, és az összes uralkodók parancsnoka, az igaz vallás követőinek segítője, a hitetlenek és apostaták legyőzője, a kedvező csillagzatu, világhódító istennek, a legmagasabb királynak árnyéka, a szultán, szultánnak fia, a kor győzedelmese, gâzî Szultán Muhammed Khân — tegye isten örökkétartóvá az ő uralkodását igazsággal és jóttevéssel. Ő felsége az 1087 = 1676-ik évben az ő teljhatalmu megbízottjának, a nemes parancsnoknak és tekintélyes tanácsadónak, a világ rendje fenntartójának és a népek rendezőjének, a nagy vezérnek Mustafa basának meghagyta, hogy a kánontudóknak elpusztulása folytán a feledés kuszokjában levő némely fontos birodalmi kánont és a mi időnkben törvény erejével bíró és a birodalom oszlopaira (főhivatalnokaira) vonatkozó alkotmányokat összegyűjtsön és szerkesztessen, mely munka bevégeztetvén, hogy kellőleg elhelyeztet-hessék, ezen szegény szolgának annak leírása megparancsolta-tott.« »Megirta a szegény 'Abd-al-Rahmân kanczellár, bocsássa meg isten az ő bűneit.« . . .

Ezután következnek az állam alkotmányából és a hivatalos udvari szertartásból a következő fejezetek:

- 1) A Szadr-azam hivatalának köre és competentiája,
- 2) a pénteki napon tartatni szokott államtanács (divân) kanúnja,
- 3) a szerdai államtanács kánúnja,
- 4) a vásárra vonatkozó törvények,
- 5) a császári tanács kánunja,
- 6) a császári kihallgatásra vonatkozó kánun,
- 7) a zsoldok kanunja,
- 8) a követségekre vonatkozó kánun,

- 9) a hivatalos öltönyök kánunja,
- 10) a nishândzsi kánunja,
- 11) a defterdárok kánunja,
- 12) a főtítkár kánunja,
- 13) a nagy bejrák ünnepi udvari tisztelgés kánunja,
- 14) u. a. a nagy ünnep harmadnapjára vonatkozólag,
- 15) a csász. udvar jancsár agáinak kánunja,
- 16) az emirek és Szandzsák-bégek kánunja,
- 17) a császári ajándékként osztogatni szokott díszruhákról,
- 18) a különféle ejâletekről.

[Ezek között találjuk a budait, temesvárit, egrit, kanizsait, váradit is.]

19) a császári tugh, (azaz a póznára függesztett lófark) kiviteléről,

- 20) a zászlóaljakról,
- 21) a próféta születése évfordulójának szertartásairól,
- 22) a kapudán basiról,
- 23) az állami főhivatalnokok elmozdításáról,
- 24) az 'ulemákról,
- 25) a mollákról és tanárokról,
- 26) a Kâzi-aszkerekről,
- 27) a Kâdîkról és a főkâdîról,
- 28) az örökösödésről,
- 29) a házasságokról,
- 30) a különféle okmányok díjairól,
- 31) az iszlámra való áttérésről,
- 32) a marhák után fizetendő adóról,
- 33) az örökös haszonbérrel.

Ezen felsorolásból is látható a jelen kézirat fontos tartalma; az oszmán birodalom alkotmányát találjuk benne abból az időből. Kaligraphiai tekintetben gyűjteményünk gyöngyének mondható. Arany szegélylyel díszített tarka papírlapokon készült; a címek a legnagyobb csinnal különféle színű tentával vannak írva és mindenféle ékességgel díszítve. A végén a következő olvassuk: »Bevégeztetett ez a könyv a hatalmas és kegyelmes király segélyével. Allah szegény és alázatos szolgája, janinai Iljász (Eliás) b. 'Ali által stb. 1200-iki = 1786 sevvâl hó 22-én.

Ugyanezen kötetben az elsővel egyenlő kiállítással következik: 2. Kânûn nâme âl-i 'Othmân v e teshrîfât-i âjin-i divân.

»Az oszmán dynasztia alkotmánya és a diván szertartásainak rendje.«

E munkában szintén a különféle állami hivatalok köteleseiről és munkaköréről, valamint némely udvari cerimoniákról van szó. — Az utóiratban, a mit különben a kézirat külsejéből amúgy is következtethetünk, ugyanaz az Iljász b. 'Ali vallja magát leírónak, a ki nevét az 1. alatti codex végére jegyezte; évszám ugyancsak 1200 = 1786. Ide igtatom még a következő latin jegyzetet, mely a kézirat boritékán olvasható: »Canuni teschvifat i. e. Explicatio omnium Legum Ceremonialium aulae Ottomanicae.« Ex Bibl. Com. F. Széchenyi.

(Sign. 8. Quart. turc.)

XXXVII.

Defter mufasszal livâ Novigrad be-mirmirân Budun, azaz; »Buda mirmiránságában levő Nógrád részletes defter«-je, Évszám: 987 = 1579. A levelek száma 44, alakja keskeny hosszúkás ívrét. A belső czímlapból kitűnik, hogy Murád szultán rendeletére állíttatott egybe, Ahmed a hatvani mîri-livâ által. (A codex már régebben Vámbéry által is determináltatott.) A czímlap után következő lapot Murád szultán tográja foglalja el: (Murad Chan semper victor; sigillum imperatoris Amurathÿ; marg. jegyz.)

Jankovich M. gyűjteményéből. (Sign. 3. Fol. turc.)

XXXVIII.

Kitâb 'ilmi ikszîr 'ilmi kâf 'ilmi kîmîa 'ilm kartâsz 'ilmi szîmia. 72 levél, 12 edrétben. Az Alchymia tudományára és a vele összefüggő mindenféle ismeretekre tanító anonym szerzőjű könyv; két részből áll (a. fol. 1—52. — b. fol. 54—69.) A második rész bevezetésében a névtelen szerző azt mondja, hogy »ezen nagy tudományt sok padisah, sok tudós és seikh kezdette, de nem bírta annak valóját elérni . . . . Szerző azonban 40 évig tar-

tózkodott Magrebben (Éjszak-Afrikában) a különféle alchymistikus és magikus szakmákban járatos és az elásott kincsek feltalálásának művészetéről híres Sheikh Tâlib szolgálatában;» a mit ott tanult, azt röviden ezen könyvben adja elő. Van is benne sok bűvös recept mindenféle alchymistikus mesterség véghezvitelére. Keltezve nincsen.

A Múzeum könyvtárába Jankovich Miklós gyűjteményéből került.
(Sign. 3. Duod. arab.)

XXXIX.

Vegyes tartalmú kézirat 4-ed rétbén, mely 150 beirt levélben 11 féle munkát foglal magában. 1. 1—11 lev. Futûhât ilâhijje kitâb al-Châfijjâ li- (cod. al-) Shâmûr al-Hindirahmat Allahi 'alejhiva-'ala dzsamî mashâ'ich al-iszlâm = Isteni felvilágosításai az indiai Shâmûr K. al-Châfijjâ, azaz: »Titokkönyve« czímű művének (Isten irgalma reá és az összes nagy sejkhekre.)

Ezen munka az irodalom azon rovatába tartozik, melyet »pseudepigraphicus« irodalomnak szoktak nevezni. Ezen munkák rendesen a »scientiae occultae« köréből valók. Oda tartozik az előttünk fekvő török könyv is, melynek szerzőjeül Shâmûr állítólag ind tudós van említve. Az Al-Châfijjâ (codexünk rubrumában: Al-hâfijjâ van) meg van említve H. Ch.-nál III. 128. nr. 4674. (V. ö. 78. nr. 10082.)

Steinschneider, ki a keleti pseudepigraphicus irodalomról egy igen kimerítő értekezést irt, ezen könyvet csak czímből ismeri és azt a véleményt koczkáztatja, hogy az ind Shâmûr név alatt tán Samirus állítólagos chaldaeus király neve lap pang (Zur pseudepigraphischen Literatur insbesondere der geheimen Wissenschaften des Mittelalters. Aus hebräischen und arabischen Quellen. Berlin, 1862. p. 79), és nem emlékszem, hogy maga a könyv valahol kimutatva volna. Ezen könyv a betűk titkos erőiről, mint mondani szokták virtus-airól szól, és azon kabbalisticus betűcombinációkról, melyekből a cabbalistic hathatós nevek állnak elő; ezen nevekre vonatkozik a Korán azon mondása, hogy: »Alláh Ádámot minden nevekre tanította«

(szûra II. v. 29.) Ezen betűcombinációk egyikéből áll Allâh úgynevezett nagy neve, melynek ismerete csak egyes kiválasztottak titka, kik e név használata folytán a legnagyobb csudákat képesek művelni.

2. 11b—22b lev. Az 1. alatti értekezéshez, úgylátszik, még hozzátartozik a következő is, mely Riszâlet Keshfal-aszrâr »értekezés a titkok felfedezéséről« címet viseli és 4 fejezetben a következő kérdéseket fejtegeti kabbalistikus módon: 1. A napnak, a holdnak forgásáról és a holdstációkról. 2. Milyen hatása van minden egyes holdstációnak. 3. A talismánokról. 4. Mindenféle kabbalisticus tudnivalóról. Itt a bolygóknak mindenféle astrologicus hatásáról, a számok combinációiról, a betűk és szók combinációiról mindenféle furcsa dolgot találunk. Vannak közölve egész táblázatok, négyszögek, melyek mindegyike kisebb négyszögekre van felosztva, a melyekbe a betűk beírják; központos körök, melyek egyes szelvényekre vannak felosztva és a titkos betűösszetételekkel megjelölve és mindezen írka-fírka magicus hatásáról stb.

3. 22b—25b lev. Kitâb Shâmûr Hindi. »Az indiai Shâmûr könyve.« Az 1. számtól különböző könyv, a miből az tűnik ki, hogy Shâmûr nevéhez más-más könyvet fűztek. A bevezetésből azt tudjuk meg, hogy a »Kitâb al háfijâ ila-l-hikm« könyvet Platon írta és Shâmûr magyarázta, mely magyarázatot tartalmazza a jelen munka, mely a négy elem titkait és a betűkkel való összefüggését tárgyalja. Abból indul ki, hogy a betűk közül

a tűzhöz tartoznak: 'a, h, t, m, f, sh, d = 1135 vagy 3550;

a levegőhöz tartoznak: b, v, j, n, sz, t, d = 1358 » 2025;

a vízhez tartoznak; g, d, k, sz, k, th, z = 1590 » 3757;

a földhöz tartoznak: d, h, l, 'ajn, r, ch, g = 1912 » 3331;

a számok az egyes betűk számértékeinek összegét képviselik, a második sorban felemlített számösszeg a számértékeknek az úgynevezett beszt rendszer szerinti összegezését képviseli. A betűk számértékét tudniillik a kabbalisztikusok két módon határozzák meg, a dzsumal és a beszt módon, a szerint, a mint magának a betűnek értékét veszik, vagy a betű nevéét. Például a mim (m) betű magában véve = 40, de ha a betű nevét veszem

$= m + i + m = 90$. Innen van a kétféle összeg, mely az egyes elemek betűinek összegezéséből ered. Ezen számításokból kiindulva hat az astrologus a betűkkel és számokkal és azok kombinációival az elemekre és változásaikra. Ez a kabbalistikus eljárás van itt mindenféle formulák, körök, négyszögek által kifejtve.

4. 25b-40a lev. Sharh riszâlet Sheikh Shâmûr hindî. A fentebbi értekezésnek körülményes magyarázása, a melyben a betűk összefüggése az elemekkel, mely fent laconice van meghatározva, bővebben kifejtetik, az elemekre való hatásra nézve mindenféle kabbalistikus ráolvasások, imák és egyéb formulák közöltetnek, melyek által a hozzáértő ember a természet urává lesz.

5. 40a-54a lev. Hâda ez mudzsarrabât Tumtum Hindi perzsa cím alatt (= a következő az indiai Tumtum »probata«-iból való) a pseudepigraphicus irodalom egy másik hősének munkája »Mudzsarrabât«, »Probata« (= oly dolgok, melyeknek hatása ki van próbálva) van törökül közölve. Szerzője Tumtum, kinek neve így is fordul elő Timtim, Tamtam, szintén indiai tudós, kinek nevével Maimonidesnél is találkozunk (Dalâlat ed. Munk. III. 250); a pseudepigraphiai irodalomban való állásáról lásd Steinschneider l. c. 83 n. 4. és az ott idézett helyeket. A »mudzsarrabât« munka ottan nincsen kimutatva. Ez a munka ugyancsak olyan körben mozog, mint az előbbiek; elején az isten titkos nagy neveit árulja el, melyeket, mint-hogy nálunk bajos az arabs szedés, héber átírásban közölök: ללטהטיל מהטהטיל מהטבטיל פהטבטיל נההטטיל גלהטטיל לההטטיל különféle formulák és imádságok, melyek kíséretében az említett titkos nevek hatása »probatum est«, magyarázzák a bevezetésben közölt titkos ismereteket, melyekről szerző még azt jegyzi meg: »Ezek a tórában, az indzilben (evangelium), a zabûrban (zsoltár) és a Koránban rejtett nagy nevek a magrebi tudósok (v. ö. XXXVIII. sz. szerint.« Tumtum könyvéből minden egyéb titkos tudományon kívül még a kincsásás mesterségére is nyerünk utmutatást. A vége felé Salamon titkos pecsétje magyaráztatik, melylyel a daemonok fölött uralkodott.

6. 54a-69a lev. Dzsafr 'Alî Karrama Allâh Vadzshahu. »Alinak, tegye nemessé Allâh az ő arczát, Dzsafrja.« Dzsafr alatt értik a titkos könyvek egy nemét, melyekről a

történelem muhammedán bölcse-sze, Ibn Chaldûn, bőven emlékezik meg híres Prolegomenáiban. Ezen könyveket pseudepigraphice szeretik 'Alî chalifára, kit a titkos tudományok kapujának neveznek, mint szerzőre visszavezetni. Könyvünk pseudepigraphuma így hangzik: »In nomine . . . . . és exordium. Ez a könyv magában foglalja azt, a mit a nagy imám, az iszlám argumentuma Abû 'Abdallâh Muhammed al-Gazzâlî azokból vont ki, a miket a nagytekintélyű imám, a Benu Gâlib arszlána 'Alîb, Abi Tâlib gyűjtött egybe Dzsafr czímű könyvében, melybe a földi és a földöntúli világ, a régieknek és újaknak tudományait lerakta. Nem sikerült senkinek felfedezni azt, a mi ebben a könyvben a fényteltjes világosságokból, a ráolvasásokból és az isteni titkos nevekből foglaltatott, kivéve Imâm Dzsa'far al-Szâdiknak, annak könyvét pedig csakis al-Gazzâlî ismerte, ki ő után a legnagyobb imám és ezen könyvet ily czím alatt dolgozta fel: »A jól megőrzött gyöngy és az elrejtett ékkő, a fénynek fénye, Allâh gyilkoló kardja és követő szava (al durr al-maszûn val-dzsauhar al-maknûn, nûr al-nûr, szejf Allâh al-mâhik val-kalâm al-lâhik).« Itt is Allâh nagy nevééről, az angyalok neveiről, mindenféle kabbalismusról, ráolvasásokról, imád-ságokról és formulákról van szó.

7. 69a–78a lev. Kitâb Dzsunnat al-aszmâ. »A nevek rejtélyei.« Czíme megmondja, hogy micsoda, mindenféle varázsköröket (davâir) magyaráz, derekát egy hosszú költemény foglalja el arab nyelven. A munka végén a »nagy névről« van szó, mely a fák leveleire van ráírva; ezután a másoló jegyzete: »Másolta Dervish 'Alî Sehr Pecsevi 192-ben (azaz 1192).« Másolónk tehát Pécsi volt; mely körülmény magyarázná érdekes codexünk provenientiáját. Vagy tán így kell érteni: Másolta: D. A. Pécs városában. Pecsevi ugyan annyi mint pécsi, de hibából a várost Pecsevînek nevezhette; találkoztam egyszer másutt is e hibával. Mindenesetre feltűnő az évszám, mely a törököknek Pécs városából való kiűzetésénél későbbi. Pécs városnak névéhez egy pár muhammedán tudós neve van fűzve. Legjobban ismerjük Pecsevi történetirót, Esztergom és Eger meghódításának szemtanuját, kinek munkája a magyar történetre nézve nagy fontossággal bír. Megemlítek még egy Pecsevi-zâde (azaz: Pecsevi-fi) nevű theologust is, kit a XVI.

sz. a. jellemzett codex szerzője idéz fol. 324., recto a dervistanczok kérdésének tárgyalása alkalmával, még pedig ily hízeltgő czímek között: »Igy emlité azt, az iszlám seikhje, a nép muf-tija a híres Pecsevîzâde, midőn kérdezték sat.«

8. 78a–92a lev. *Kenz al-zuhhâd ila jaum al-mî'âd*.

»Az asceticusok kincse az ítélet napja számára.« A bevezetésben Sheikh Jûszuf van szerzőül megemlítve, és a könyv ritkaságáról szól. Másik czíme e munkának: »Rijâdat al fâtiha« »a fâtiha gyakorlata« azért mert a fâtiha körülírásából álló imákat tartalmaz. Az egész értekezés arab nyelven van írva.

9. 92b–136b lev. Nincs czíme; a bevezetés azt mondja, hogy a könyv tartalmát Sheikh 'Isza atyjától, ez Sheikh 'Iszától, ki Dzsurdzsánból származott, később Ak hiszárban telepedett meg, birta hagyománykép. Ez a munka a jelen gyűjtemény legezifrább része, melyben a kabbalisticus tudomány valódi orgiáit látjuk. Vannak benne mindenféle verses imák is a hét különféle napjaira, miután ezeknek kabbalisticus fejtegetését bőven tárgyalta volt a szerző. A végén egy pár, úgy látszik a török munkához szorosan nem tartozó arab nyelvű kabbalisticus tanok vannak a nîrendzs köréből.

10. 137a–140b lev. Allâh 99 »szép nevének« (al-aszmâ al-husna) magyarázatáról, úgy látszik csak kivonat.

11. 141a–150a lev. Mindenféle 'azimet, azaz ráolvasás; a végén egy hathatós ördögkiűzést eszközölő hosszú imádság.

Az olvasó látja, hogy ezen kézirat mily nevezetetes encyclopaediája a muhammedán Kabbalának. Irodalomtörténeti becse azon nevezetes adalékokban áll, melyet a pseudepigraphicus irodalom ismeretéhez nyújt Ezen fontosságáról egy szakfolyóiratban szándékozom értekezni.

Az általános címlapon csak e szót látjuk: »Madzsmû'a = gyűjtemény, keleti kézről. Alatta: »Liber hic insignis pretii et per modum judaicae Cabbalae in literis vice numerorum positus diversa arcana, dotes et virtutes explicans scriptus lingua turcica.« Nem tudom mi okból van szerzőül reávezetve Chatem.

Jankovich M. gyűjteményéből. (Sign. 8. Quart. arab.)

D) **V e g y e s e k.**

XL.

Vocabula turcica et germanica 1767. Török mesék és egy hozzájuk tartozó török-német glossarium. 91 lap, 8-r. (Sign. 9. Oct. turc.)

XLI.

Arab-török imádságos könyv. 8-adrét 103 levél. Ezen imádságos könyvek rendszeren egy csomó szúrárt tartalmaznak a Koránból, utánuk mindenféle fohászkodások következnek. A jelen imádságos könyv tartalma a következő sorrendben folyik: a Korán 6. szúrája; ehhez magyarázat; 36, 44., 48., 55., 56., 59., 67., 77., 93., 94., 110, 112., 113., 114., 1. 2. (csak részben) szúrák. A Koránból vett ezen részletek után következik: a jó conjuncturáért (Kirân mubârak) való imádság; pénteki imádság, utána a hét többi hat napjára való imádság. Végre manâszik hadzsdzsi sherîf, a nemes mekkai bucsújárás ritusai, mely utóbbiakkal külön füzetkében minden hadzsi candidatus kezében szoktunk találkozni.

Ezen tartalomjegyzékből kitűnik, hogy rosszúl határozta meg Dr. Perles József ezen kéziratot így: »Koran arabicum«; a régibb determinatio plane »MS. persicum«-nak mondja. Feljegyzése: »Donavit Bibliothecae regni. Jos. Döry 1804.«

(Sign. 3. Oct. arab.)

XLII.

Imádságos könyv 129 levél.

A Koránnak 1., 6, 36., 25. szurâi után arab és török imádságok és vallásos elmélkedések. Ott van Muhammed, Illés és egyéb szent ember pecsétjének állítólagos mása tele kabbalisztikus betűcsoportokkal; a vége felé van egy imádság, melyben a h u szó két lapon át az ilâ ha szó három lapon át van ismételve. Evszáma ninesen, de fol. 50. a hiljat al-nebí című

darab, mely a próféta testének leírását tartalmazza, és egyike a leghatásosabb imádságoknak, bevezetésének végén, ezt a dátumot találom: Iratott 1085-ben = 1674.

A címlelap hátán egy latin nyelvű hosszú dedicatio, melyből a következőt emelek ki: *Σὺν Θεῷ!* »Turcicum hunc codicem Helleno Glauropoli seu Bellogrado a quodam Supremo Officiali Caesariano sibi Anno Domini 1717 missum atque dono oblatum [quem quidam magnus Vezirius aureã zonã collo appensum super pectus jam occisus possedit] in decus augmentum nec non perennem mnemosynen Celeberrimae Bibliothecae Soproniensi iterato ac animitus obtulit. Anno AE. C. 1728. atque Bozinio trans Isterum misit Ada[m] Mittuch O.E.C.G.B.T. posthac F.B.B. jam vero Deo ita permittente à plurium annorum revolutione E.C.E.B.V.C.H.« A másik táblán ugyanez a monogram, melyet XV. XXXII. sz. a. felemlítettünk. (Sign. 6. Duod. arab.)

XLIII.

Tizenkettedrétben 85 beirt levélen gyönyörűen kiállított, igen csinos írásu arab imádságos könyv, közönséges tartalommal és a szokásos szúrákkal. Az egyes darabok címei aranyozott betűkkel írvák. Följegyzése: Ex libris et Bibl. antiquaria Herrmann Wohl. (Sign. 4. Duod. arab.)

XLIV.

Török-arab imádságok és kivonatok a koránból. 76 levél, 12°. 1181-ben iratott. Nagyön csunya és ízetlen írással. (Sign. 11. Duod. arab.)

XLV.

Arab török imádságok. 22 levél és 12° hatszögletesre nyírbált lapokon; a muhammedán vallás szentjei, kikre az imákban hivatkozni szokás, abc rendben vannak felsorolva. (Sign. 12. Duod. arab.)

XLVI.

Arab-török imakönyv. 143 levél és 12°. elől a korán 36. és 67. szurái. (Sign. 13. Duod. arab.)

XLVII.

1. Imádságos könyv 133 levél 12-edrétben. A korának több szúráját a következő rendben tartalmazza: 6. 36. (Ezen szúra neve: »Jâ szîn«, nem pedig »Laisz« a mint egészen tévesen a könyvhöz függesztett latin nyelvű determinatióban mondatik) 44. 48. 55. 56. 67. 78. — 91. 93; ezek után más, alkalmasint újabb kézzel a következő szúrák, 94—102; 104—114, 1; ezen utóbbi sorozatban a szúrák címei nincsenek kitéve.

2. Ezután két hosszabb arab imádság következik, melyek közül az első az 1) alatti 2. szúrasorozatáéval azonos, a második idegen régebbi kézből való.

3. Töredék egy török nyelven magyarázott imádságos könyvből, melynek elején török nyelven a betűk számértéke meghatározásának három módja (kabîr, szagîr, akbar, azaz: magnus, parvus, major) magyaráztatik, és azoknak az imádságra való alkalmazásáról van szó; mire 11 arab imaszöveg következik és mindegyiknek hatásai török nyelven magyaráztatnak; különösen a »hizb al-bahr«-nak nevezett ima sajátosságai is behatóan tárgyalatnak, a 99 »szép név« számértékei közöltetnek, és minden egyes név jelentősége magyaráztatik.

Jankovich Mikl. gyűjteményéből. (Sign. 8. Duod. arab.)

Ezen könyvalaku imádságos gyűjteményeken kívül van könyvtárunkban egy pár papirtekercsekbe foglalt imagyűjtemény is; még pedig a következő számok alatt:

XLVIII.

14'-nyi hosszú papírszalag, melyen mindenféle amuletszerű formulák, mystikus istennevek, imádságok, jelek és fölötté érdekes rajzok, melyekbe ily amuletszerű imádságok vannak foglalva. Mindkét margo mystikus jelek csoportjaival van tele írva.

(Sign. 10. Duod. arab.)

XLIX.

10'-nyi hosszú papírszalag. Imádságok török nyelven, úgyszintén a korán legfontosabb hét verséből álló ima (szalát jedi âjat).

(Sign. 15. Duod. arab.)

L.

7¹/₄ 'nyi hosszú papírszalag. Török nyelven mindenféle betegségre nézve jó tanácsot tartalmaz úgymint imádságokat is. (Sign. 7. Duod. ture.)

LI.

10 'nyi hosszú papírszalag. Mindenféle muhamedán imádságok; ezek után az iszlám két híres költeménye, melyeknek a hívők minden költemény között a legnagyobb fontosságot tulajdonítanak: Ka' b b. Zuhejr-nek Bânat Szu'âd kezdetű költeménye és Al-Buszîrî-nak Al-Burda című költeménye. (Sign. 5. Duod. arab.)

LII.

Kalendáriom; sorskönyv és egyebek. 61 levél 8-adrét. 1—2 levél: úgynevezett Rûznâme, azaz naptár; táblázat annak kiszámítására, hogy minden évben az arab (hold-) év változékonysága folytán mily viszonyba jut az állandó keresztyén napi évhez. Hogyan kelljen ezen táblázatot felhasználni, ugyanezen kötetben fol. 42, megkezdett körülményes utasításban van megmagyarázva. Ezen másfél levélből álló táblázat ugyanazon kezdettel bír, mint ama teljesebb Rûznâme, mely a bécsi császári könyvtár A F. 338 (300) codexében fol. 82—91 van meg és Vefâ Seikh által készült; a miénk rövidebb és csekélyebb időtartamra vonatkozik. Seikh Vefâ a mi időszámításunk XVI. százada második felében élt és nem csak mint III. Murád történeteinek megírója, hanem mint az állandó naptár első szerkesztője ismeretes. A naptár szerkesztésére a muhammedán társadalomban annál nagyobb szükség van, a mennyiben az ő naptárunk változó természeténél fogva a muhammedán ünnepek és böjtnapok valamennyi évszakon keresztül vándorolnak. Az idegen hónap nevek hangzása a törökben természetesen nagyon elváltozik. Például lajstromunk 2a lapjának homlokán a következő mondat olvasható:

Mâhi Shubât ja'ni Filvârisz âchir shitâ ber mûdzsibi Jaunâniân,

azaz :

»Shubât hónap, azaz Februárius, a télnek vége a görögök

szabálya szerint.« A februárius szót a fentebbi török sorban a »Filvárisz« szó fejezi ki.

A margókon részsutos sorokban mindenféle az időjárásra vonatkozó megjegyzés olvasható ugyancsak török nyelven. Ezen naptári táblázattal kapcsolatban harmadfél üres levél után 5b–8a egy »Dies fausti et infausti« féle lajstrom következik: 1) a nap és éjjel egyes óráinak melyike bir jó, áldásos, és melyike rossz, ominosus előjellel; ezután következik 2) hasonló útmutatás a hónapok egyes napjaira nézve. Minden hónapban van két »rossz nap«; meg kellett mondani a kalendáriom írójának, melyik az a 2 nap, melytől különösen kell óvakodni. Ha az ember útra kél, minden nap, melyik időben kezdje utazását? Ha valaki megbetegedik, a kalendáriom napjától függ egészségét visszanyerje és mikor? Mindezen dolgokra nézve a török ember az előttünk fekvő rövid útmutatásból felvilágosítást nyerhet. Régi idők öröksége az a babona, melyen az ily irodalom alapszik; nem eredeti terméke az iszlámnak. A régi Egyiptomban, a Papyrus Sallir IV. (lásd: De Rougé, *Revue archeologique* 1853; Chabas, *Le calendrier des jours fastes et nefastes de l'année égyptienne*, és újabb időben: Maspero, *Le conte du prince prédestiné*, *Journal asiatique* 1878. I. p. 341 és k.) által képviselt naptárak szolgálták már ugyanazon czélokra; a rómaiak¹⁾ közvetítése folytán a kereszténségbe is behatoltak az ily naptári nézetek,²⁾ mint az 1375-ben szerkesztett kataláni atlas mutatja, melylyel Buchon és Tastu (*Notices et Extraits des MSS. XIV. II. 17—24*) ismertettek meg. Valamint a keresztyén theologia (már Aranyszájú sz. Jánostól kezdve) úgy a muhammedán theologusok is síkra keltek az ily naptári babona ellen, mely mindenféle csempészett traditio tekintélyére támaszkodott. Mindamellet nem bírták kiküszöbölni a nép tudatából, mely még a komolyabb irodalomban is talált kifejezésre.

8b–26a lev. Úgynevezett Fâ l-nâm e, azaz: a »sortes Co-

1) V. ö. a Dies aegyptiaci tekintetében Jablonski *Opuscula ed. Te Water* (Leiden 1806) II. 274–308. P Thewrewk Emil, *Egyetemes Phil. Közlöny. III* (1879.) 111–114.

2) V. ö. Dr. Joh. Bapt. Thiers, *Traité des superstitions qui regardent les Sacremens etc.* 4. kiadás Avignon 1777. I. köt 248–270. lap, hol az egyháznak az ily babonák elleni rendszabályairól van szó.

ranicae» kezelésére oktató könyvecske. Ha valaki utazásra vagy harczra vagy egyéb tevékenységre szándékozik indulni, a Korán könyvét nyissa ki és a szerint a mint a fâl-nâme utasítása folytán egyik vagy másik szó vagy vers az, a melyre sorsának megtudása végett ügyelnie kell, az illető szóból vagy versből megtudja, szerencsés utazásra, sikeres harczra stb. szándékozik-e indulni, vagy pedig sem. Így minden ember a maga maga prófétája lehet a Korán szövegének közvetítésével. Természetesen az egész eljárást a ritualis mosakodásnak és bizonyos imádságoknak kell megelőzniük. Ezekre úgymint az egész »fâl« eljárására nézve az előttünk fekvő könyvecske ad felvilágosítást. Az eljárás a következő: az alphabétum négy betűje között hármathármat kombinálnak, mindegyik kombinációnak a Koránnak bizonyos verse felel meg, mely aztán »omen« (fâl)-ként szerepel. — A bevezetés, mely a fâl eljárását magyarázza, félbe van szakítva, a mennyiben 10b—14b-ig, idegen kézzel a hét és hónap napjainak szerencsés vagy ominosus sajátságai magyaráztatnak megint, míg 15a-val ismét a fâl-könyvecske folytatódik. — A betűcombinációk mindenütt vörös tentával vannak kitüntetve, a margón ugyancsak vörös tentával az egyes combinációk áldásos vagy szerencsétlen természete van megjelölve.

Ilyen fâl-nâmék nagy számmal találhatunk az európai könyvtárakban; kiemelem különösen a bécsi csász. könyvtár gazdagságát e tekintetben. Lásd Flügel: Die arabischen, persischen und türkischen Handschriften der kais. kön. Hofbibliothek in Wien. II. 580. és az indexben »fâl-i-Kur'an« szó alatt felhozott helyeket.

26a—32a lev. Török katekizmus. Címe: Dzsevhîr el-islâm. Az iszlâm fölveit kérdés és felelet alakjában adja elő. Rövid bevezetés után így kezdi:

»Ha kérdeznek: Muzulmán vagy-e? felelj: »Hála legyen alláhnak« (az vagyok).

A szerző neve nincsen megmondva. — A könyvecskét gyarló orthographiája torzítja.

33a Shemsî Efendi török költő egy vallásos költeménye (ilâhî).

34a—41b üres lapok.

42a—b A könyvecske elején levő rûznâme magyarázatának kezdete. Így kezdődik: »Sherh rûznâme jokaryda katb olmak

dacha bihter idi lâkin chatâ oldu.« Ez a rûznâme magyarázata; jobb lett volna fentebb megírni; de elmulasztatott.« Egy levél van meg belőle, ezután mâhi-rûmije custos-sal megszakad és a folytatólagos oldalon egy arab versnek vége található.

45—60 össze-vissza mindenféle török és persa vers van egyenes és rézsutos sorokban, neszkhî és diwâni írással.

61. Imádság olyanok számára, kiket a tengeri út alkalmával tengeri zivatar (fúrtina) ér. (Sign. 2. Oct. arab.)

LIV.

Rûznâme. Nyolczadrétben igen csinosan kiállított, 7 levélből álló kézirat. Kiindul a keresztyén hónapokból; kezdő Adar azaz Mart (márczius haván); az imádságok időinek kezdete pontosan van megjelölve, és mindazon babonás adatok is találhatóak benne, melyekkel muhammedán naptárakban mostanáig találkozni szoktunk. Nincsen megjelölve melyik évre szól e naptár. (Sign. 7. Oct. turec.)

LV.

Rûznâme-i dâr-i nadva. Három lábnyi hosszúságú hártára csinosan írott táblázatos kalendáriom, az 1192—1277 muhammedán évekre. A különféle naptári megjelölések jobb átnézet kedvéért majd fekete, majd vörös tintával írvák.

(Sign. 1. Duod. turec.)

LVI.

Igen csinos kiállítású kézirat 4 edrétben 72 levél ékes festésekkel és aranyozásokkal. 1—18 levél: Arab elemi olvasókönyv, melyben a betűk és szótagok vannak feltüntetve. A végén a muhammedán imádság egynehány legközönségesebben előforduló symbolicus szövege. Melléje kötve töredékek 19—27 levél, 8-adrétű több török katechismus-féle könyvecskékből; nevezetesen vallásos versus memoriales, melyeknek kezdete:

Chudâ Rabbum benim hakkan Mohammadun raszûl allâh
Hem iszlâm dîni dir dînem Kitabim dir kalâm allâh

mely emlékvers az iszlâm legfőbb elemeit tartalmazza. Végén: mint másoló az »ismeretes« Chalîl Efendî van megnevezve.

A boríték belsején ezen feljegyzés olvasható: »Anno 1800. Die 6 July. Vettem Konstantinápolyban egy Piaszteren. Csúry Ferencz.« (Sign. 1. Quart. turc.)

LVII.

- Arab) 1. Darabok a Korán szövegéből.
) 2. Olvasási gyakorlatok. — Szótagok.
 3. Vegyes. Egy llâhi-féle török költemény; kezdete:
 Kyl shefâ'et ben za'ife jâ raszûl allâh meded.
 »Járj közben s Isten prófétája érettem, gyöngé emberért,
 segítség!«
 4. Török. Hat darab eredeti hivatalos török okmány.
 »Ex Collectione et Bibliothecae Derschanianae MSS. Norimb.
 auctione publica venditis sub Nro. 78. sub tit. Variæ Sche-
 dae Turcicae . . . . . carmina et epistolae auto-
 graphae et Excerpta quaedam ex Corano.«
 Csakis a 3. szám alattiak birnak értékkel. Jankovich Mikl.
 gyűjteményéből. (Sign. 5. Quart. turc.)

Pótlék a XXVI. számhoz. Az első cikk kinyomatása után sikerült hosszas utánjárás folytán megtudnom, hogy az emlitett sz. a. tárgyalt codexünk tartalma a bécsi czász. könyvtár N. F. 415 jelzésű codexével (Inshâ Dzsâmi) azonos. (V. ö. Flügel I. 265. lap.) G. I. ¹⁾

¹⁾ E cikk befejezetével kedves kötelességünknek tartjuk t. cikkíró úrnak, azon tudományos buzgalmaért, melylyel a múzeumi könyvtár keleti kéziratait a tudományos világgal folyóiratunkban megismertetni s ezeket újból determinálni sziveskedett a magunk és a múzeumi könyvtár nevében, hálás köszönetünket e helyütt is kifejezni. Ez alkalomból egyuttal arra kérjük a vidéki könyvtárak birtokosait, hogy a mennyiben gyűjteményökben török, perzsa, arabs, vagy más e fajta kéziratok volnának, arról bennünket tudósítani sziveskedjenek. Szerk.

VÁRADON ÍRT VITÉZ-CODEX.

Közli: Fraknoi Vilmos.

E folyóirat füzeteiben már többször kellett, az újabb kutatások eredményei által készítve, Vitéz János könyvtárának történetével foglalkoznom.

Ismételve magasztaltam azon pazar bőkezűséget, melylyel e nagy főpap könyvtárát az olasz kézirat-gyárakban készülő, fényesen kiállított munkákkal folytonosan gyarapítá. Ugyanis az ekkorig ismertetett codexek — egynek kivételével ¹⁾ — mind olasz műhelyekre utalnak.

Azonban nem lehetett föltenni, hogy egy oly tudományos és tudománykedvelő főpap összes könyvkészletét a külföldön szerezte be. Több volt mint valószínű, hogy azon kor szokása szerint, a saját udvarában is tartott scriptorokat, a kiknek állandó foglalkozásuk vala kéziratokat másolni.

Most egy új Vitéz-codex fölfedezése kétségtelen tény erejére emeli föltevésünket. Ez Csontos János úr érdeme és szerencséje.

A jelen év július elején a salzburgi könyvtárakban kutatván, a szent Benedek-rend szent Péterről címzett ősrégi kolostorában ő jött legelőször nyomára az alább ismertetendő fontos kéziratnak. A véletlen kedvezése ugyanekkor e sorok íróját is Salzburgba vezeté és lehetővé tette, hogy a kéziratot azonnal tanulmányozhassa, és legérdekesebb lapjának, ezen folyóirat számára, lefényképeztetését eszközölhesse. (L. a füzet végén, a mellékletet.)

A kis nyolczadrétű (25 cm. magas és 16 cm. széles) 53 levélből álló hártyakézirat Tertullian »Apologeticus« című

---

¹⁾ Szent Lea pápa beszédei, — a szent-antali zárdában. (L. Könyv-Szemle 1878-ik folyam. 79. l.)

munkáját foglalja magában. Külső kiállításában minden dísz nélkülöz. A hártya középszerű minőségű; miniature festmények nincsenek a codexben; a fejezetek bekezdő betűi vörös festéssel egyszerűen vannak kiállítva.

De értékessé teszi ezen codexet az a körülmény, hogy Vitéz maga foglalkozott javításával. Kezének és feltűnően élénk, vörös tentájának (minium) nyomai sűrűen találhatók. Kétségtelen, hogy collationálta a másolatot azzal a kézirattal, melyet a scriptor használt. A kihagyott szokat és interpunctiókat beiktatta a szövegbe.

Emellett számos helyet aláhúzott és sajátkezűleg megjelölt, részint a No (Nota bene) jeggyel és vonalakkal, részint a tartalomra utaló jegyzetekkel. Az utóbbiak száma 121-re megy. Például álljanak a következők:

De fama et eius natura.

Due species cecitatis.

De Deo et de creacione.

De passione Christi et signis.

Plato Angelos non negauit.

De operacione Demonum.

Oracio pro regibus.

De triumphante imperatore.

Quid sit factio.

Varie opiniones philosophorum stb.

A szöveg utolsó szava mellé a lapszélre ezt jegyzé:

deo gracias τέλος 1455. ¹⁾

Vitéz tehát 1455-ben végezte a kézirat javítását, ²⁾ ugyanazon évben, a mikor iratott.

Ugyanis a codex értékét jelentékenyen emeli az, hogy colophonjából megtudjuk: mikor, hol, ki által és kinek számára iratott.

¹⁾ A colophon után Vitéz kezével írva ezen négy betűt találjuk: »In ces«, a melyet kitörölt. Kétségtelen, hogy ez az »incepti« szó kezdete. És arra utal, hogy Vitéz, szokása szerint, pontosan fölakarta jegyezni mikor kezdte és végezte a javítást.

²⁾ A Vitéz által javított többi codexek, melyeket ismerünk, mind újabb koriak.

Az 53a lapon, a szöveg után, három sorban, nagy capitalis betűkkel írva, ezeket olvassuk:

EX : WARADINO : PER : BRICCIUM : PRVM
DE : POLANKA : ANNO : D : M : ET : C : 55 :
DNO IOHANI : DE : ZREDNA : EPO : S : D : W.

Vagyis: Ex Waradino per Briccium Presbyterum de Polanka. Anno Domini 1455. Domino Johanni de Zredna Episcopo Sancte Dioecesis Waradiensis.«

A codexet tehát Polankai Briccius pap, Váradon Vitéz János püspök számára 1455-ben írta.

Briccius pap kétség kívül egyike volt azon scriptoroknak, a kik Vitéz udvarában alkalmazva valának. A »Briccius presbyter de Polanka« elnevezés kétféle magyarázatot enged meg; — hogy t. i. Briccius polankai lelkész vagy polankai származású volt. Az utóbbi valószínűbb.

Polanka (Polyánka) nevű helység több megyében található, és így nem határozhatjuk meg, hogy melyiknek nevét használja scriptorunk.

A nagyváradi kanonokoknak — legújabbán Bunyitay Vincze által összeállított — sorozatában ¹⁾ az 1466-ik évre »Briccius custos« helyeztetik. Nem valószínűtlen, hogy ez azonos a mi másolónkkal, a kinek tudományos értékű munkásságát Vitéz méltán jutalmazhatá kanonoki javadalommal.

Magyar scriptor művéről lévén szó, figyelmet kell az írás minőségére is fordítanunk. Ez lényegesen eltér az olasz írástól. Mig ennek betűi teljesen gömbölyűek, Briccius pap a középkori úgynevezett góth szegletes írás befolyása alatt áll még, a mely Mátyás-kori okleveleinkben is uralkodik. A jelen codex írása egészen hasonló a szent Leo pápa beszédeit tartalmazó kéziratéhoz, a melyet Vitéz 1457. és 58-ban javított; minélfogva hihető, hogy ez utóbbit is Briccius pap írta.

A Váradon irt kézirat minden kétség nélkül Váradon kötött be, és tanúságot tesz arról, hogy a váradi könyvkötők semmivel sem állottak olaszországi társaik mögött. Az ismertetett

¹⁾ A nagyváradi egyházmegye 1880-ik évi schematismusában.

kézirat kötése — barna bőr, arabeszkos nyomatokkal, arany metszet, rézcsatok — teljesen megegyez az olaszországi műhelyek gyártmányaival.

A kézirat kétségkívül Vitéz utódjának Beckensloer érseknek esztergomi zsákmányával jutott Salzburgba, az érseki könyvtárba. De innen utóbb idegen kézre került, és csak 1846-ban, salzburgi antiquariustól, olcsó áron vásároltatott meg a Benedekrend könyvtára részére.

A Vitéz által Váradon fölélesztett tudományos szellemnek egy más emléke is találtatik Salzburgban: az egyetemi könyvtár egy XV. századbeli díszes hártya-kéziratában,¹⁾ melynek tulajdonosa Székel Miklós, váradi kanonok volt. Ugyanis a a kézirat tábláján, a tulajdonos így jegyzé föl nevét: »Liber Nicolai Seckel Canonici Waradiensis.« Az írás a XV. század végére vagy a XVI. első éveire utal. A kanonok nevével okleveleinkben nem találkozunk, és így személyéről semmit sem tudunk.

ISMERETLEN MAGYARORSZÁGI

KÖNYVMÁSOLÓK ÉS BETŰFESTŐK A KÖZÉPKORBAN.

Közli: Csonatosi János.

— Negyedik közlemény. —

LXXI.

Szenczi Gergely 1397-ből.

Pozsonymegyei szenczi²⁾ származásu, kitől a pozsonyi káptalan könyvtárában latin szent beszédek maradtak fenn, melyeket 1397-ben másolt. A kéziratot ismertette Knauz: »a pozsonyi káptalan kéziratai«,³⁾ című munkájában, hol a colophont követ-

¹⁾ A könyv címe: »Bruno Episcopus super libros Moysi et Isaiam prophetam.« 189 nagy folio levélből áll.

²⁾ Régi okleveleinkben a helység neve: Semch, Zempez alatt fordul elő. L. Fehér Cod. Dipl. VIII. 1, 512, VIII. 2, 530, X. 8, 313.

³⁾ Esztergom, 1870, 142 l.

kezőleg közli: »Finita est expositio super Canone (Missae) per manus Gregory de Semcz. A. D. 1397. feria secunda post divisionem Apostolorum.« (jul. 16.)

LXXII.

Briccius polánkai ¹⁾ pap 1455-ből.

Zrednai Vitéz János nagyváradi könyvmásolója. Az egyedi leíró, kiről tudjuk, hogy hazánkfa volt és Vitéz könyvtára számára itt a hazában dolgozott. A salzburgi, szent Péterről nevezett benczés monostor könyvtárában egy nagyérdekű latin Tertullianust találtam tőle, melyet a colophon szerint: (EX WARADINO : PER : BRICCIUM PRESBITERUM DE POLANKA : ANNO D. M. ETC. 55. DOMINO : JOHANNI DE ZREDNA : EPISCOPO : SACRAE DIOECESIS WARADIENSIS.) Nagyváradon 1455-ben Zrednai Vitéz János, nagyváradi püspök számára másolt. A kézirat hártján elég csinnal van kiállítva s minden tekintetben a másoló technikai ügyességéről tesz tanuságot. Vitéz azt véges végig vörös tintával javította s a colophon után megjegyezte: »deo gracias τ ε λ ο ς 1455.« A kézirat emendálása és iratása tehát egy esztendőben történt, mely körülmény Vitéz J. könyvtárához lényeges adalékot nyújt.

LXXIII.

Brassai Péter 1460-ből.

Valószínűleg azonos azon Brassai Péterrel, ki 1456—1474 között a bécsi egyetemen mint a bölcsészeti kar tanára többféle

---

¹⁾ Polanka vagy Polyanka mint zemplénmegyei birtok előfordul már egy 1355-ki oklevélben (Fejér Cod. Dipl. Patr. IX. 2, 466.) s mint népes falu létezik ma is Ily nevű faluk és puszták különben vannak még: Sáros, Somogy, Bereg és Nógrád megyékben. (L. Kollerfi Helységnévtárát.) Briccius tehát akár polánkai pap, akár pedig odavaló származású volt, mindkét esetben magunkénak vindikáljuk őt.

bölcsészeti disciplinát tanított¹⁾ s kinek neve a bölcsészeti kar ez időbeli tanácsosai²⁾ és a hittani kar tanárai között is előfordul.³⁾ Mi ezuttal, a mülki-szent benedekrendi könyvtár egy latin kézírata alapján, mint könyvmásolót kívánjuk őt bemutatni. Emeltet könyvtár »Varia Metrica et Prosa Saec. XV.« Q. 45 jegyű convolutumában ugyanis foglaltatik sz. Vazulnak »Ad Virtutes Exhortatio« című, Leonardo Aretino által görögből latinra fordított, munkája, melynek colophonjából kiderül, hogy azt Brassai Péter 1460-ban Bécsben másolta. E colophont az eredeti után szószerint a következőkben adjuk: »Magni Basilii ad virtutes exhortacio explicit feliciter Leonardo Aretino e greco in latinum noviter translata et scripta Wienne ad quintum Calendas Augustas per mr. (magistrum) Petrum de Corona.«

LXXIV.

Thordai Miklós 1461-ből.

A gyulafehérvári Batthyányi könyvtárban egy vastag breviariuma maradt fenn, melyet 1461-ben másolt. A kézirat góth ízlésben két hasábon nagy gonddal van kiállítva, s minden tekintetben ügyes másoló munkájára vall. Provenienciája 1486-ig nyúlik fel, mikor mint végrendeleti hagyomány⁴⁾ a budaméri egyházé volt Sáros megyében. Innét a Szepességre vándorolt, honnan egyéb szepesi vonatkozású kéziratokkal együtt a Batthyányi-könyvtárba került, hol alkalmam volt azt megvizsgálni. Colophonját ide ígtatom: »Hic est finis istius breviarij de tempore unacum psalterio. Et iam sequitur consequenter de sanctis et primo de Sancto Andrea. Per manus Nicolai scriptoris de Transylvania de oppido Thorda vbi salifodium

¹⁾ Fraknói Vilmos: »Magyarországi tanárok és tanulók a bécsi egyetemen a XIV. és XV. században.« A M. Tudományos Akadémia kiadásában. Értekezések a Történelmi Tudományok köréből. III. köt. X. szám. Budapest 1874, 26–27 l.

²⁾ U. o. 31 l.

³⁾ U. o. 29 l.

⁴⁾ A breviarium előlevelén egykorú kéztől a következő feljegyzés olvasható: »Iste liber est testamentalis Ecclesie omnium Sanctorum in Budamer 1486.«

nominatur. Anno domini millesimo Quadringentesimo sexagesimo primo. Lauda scriptorem, donec videbis meliorem.«

LXXV.

Kristóf a szabad művészetek baccalaureusa 1461-ből.

Lőcsei származású, ki tanulmányait a krakkai egyetemen végezte s ott a szabad művészetekből a baccalaureusi fokozatot nyerte el. Ez időből a gyulafejérvári Batthyányi-könyvtárban ¹⁾ egy »Laudes artis poeticae« című latin kézírata maradt fenn, melyet 1461-ben a krakkói egyetemen a nyári időszakban mint baccalaureus másolt, s mely mint iskolai kézikönyv a XV. század tanügyi irodalmához érdekes adalékot nyújt. E kézirat colophonja eredetiben a következő: »Sit laus Deo Jesu Christo. Scriptus in alma universitate studii Cracoviensis commutatione estivali Anno domini M^occccLXI^o per Christofforum . . . . . Arcium Baccalaureum de Lewtschaw.«

LXXVI.

Sztropkói Lőrincz 1468-ból.

Domonkosrendi szerzetes, ki Regensperger Lénárt budai domonkosrendi előljáró meghagyásából 1468-ban Sienai Katalin legendáját latin nyelven másolta. A kézirat megvan jelenleg a gyulafehérvári Batthyányi-könyvtár kézíratai között, honnan a colophonját kiírtam, mely így szól: »Explicit legenda Sancte Catharine de Senis abbreviata per reverendum patrem fratrem Thomam de Senis Ordinis predicatorum pro predicatoribus. Quam scripsit frater Laurencius de Stropka³⁾ ordinis eiusdem professor, ad instanciam fratris Leonardi Regens-

¹⁾ Beke Antal: Index Manuscriptorum Bibliothecae Batthyányianae. Károlyfehérvár 1871. 49 lap. 5³ sz. a.

²⁾ Beke Ant. Index mss. Biblioth. Batthy. etc 43. l. 436. sz. a.

³⁾ Stropkow vagy Strupko 1430-ban mint mezőváros jó elő Zemplén megyében s mai napig virágzik. Fejér X. 7, 230 és 233.

pergerÿ pro tunc superioris conventus budensis, Anno domini M.CCCC 68°.«

LXXVII.

R o z s n y a i J á m b o r János 1470 körül.

Nevével legelőször a budapesti egyetemi könyvtár »Directorium Strigoniense«¹⁾ című XV. sz. vegyestartalmu kéziratában találkoztam, hol Aranyosi Gellértfi János másoló 1470-ben a »Tractatulus de custodia quinque sensuum« és »Tractatulus pro adulteris collectus«²⁾ című munkák szerzőségét neki tulajdonítja. Ugy látszik a XV. sz. első felében a Szepességben hírnevesebb theologiai író lehetett, mert a budapesti egyetemi könyvtáron kívül, a gyulafehérvári³⁾ és más könyvtárak is birnak tőle egyes kéziratokat. Rozsnyai azonban nemcsak theologiai író, hanem könyvmásoló is volt, a mint ezt a gyulafehérvári Batthyányi-könyvtár »Concordancia veteris et nove legis« című XV. századi latin kézírata tanúsítja, melyet a colophon bizonyosága szerint: »Et sic est finis Concordanciarum veteris et nove legis per manus Joannis Rosenawer Jambor«, sajátkezűleg irt le. Mikor irta Rozsnyai ezen munkát, arról a colophonban említés nincsen, mivel azonban Gellértfi János a főntemlitett »Tractatulus« (melynek Rozsnyai a szerzője) 1470-ben másolta a »Concordantia« iratási évét is ezen időtájra tesszük. Megjegyzem még, hogy Rozsnyai más codexekben mint Joannes de Rosnavia jön elő, neve mellett azonban a Jambor szót nem találjuk. Előfordul ugyan a »Directorium Strigoniense« főntemlitett kézirat 263^b levelén az »Ira secundum Damascenum« czikk colophonjában e három magyarszó: »hamar jambor ember«, de Rozsnyaira való minden vonatkozás nélkül. Eldöntendő még tehát valjon a Jambor szó Rozsnyainak vezetékneve e, vagy pedig csak jelző?

¹⁾ Ezen kézirat ismertetését lásd: »Aranyosi Gellértfi János codexe 1462—1473-ból, cím alatt a »Könyvszemle« 1879 folyamában 76—89 l.

²⁾ U. o. 71.

³⁾ Beke Antal: Index manuscr. biblioth. Batty. 44 l., 575. sz. a.

LXXVIII.

Budai Neuman Farkas 1478-ból.

Másolta 1478-ban Aeneas Sylvius levelezéseit. A codex jelenleg a weimari nagyhercegi könyvtárban őriztetik s colophonja a következő: »finitum per me Wolfgangum Newman de Buda anno domini 1478.« (L. Georg Vogt: »Die Briefe des Aeneas Sylvius von seiner Erhebung auf den päpstlichen Stuhl«, az »Archiv für Kunde österreichischer Geschichtsquellen« 1856, 16. köt. 330. l.)

LXXIX.

Esztergami János betűfestő és rubrikátor 1490 után.

Minden valószínűség szerint szerzetes, kinek emlékét az egri főegyházmegyei könyvtár: »Opus perutile de Sanctis per circulum anni Thesaurus novus nuncupatum« című 1485-ben Straszburgban megjelent latin ősnymtatványa tartotta fenn, melyet 1490 után rubrikázott és festett. Tanúsítja ezt e munka colophonja után rubrumban olvasható következő egykorú feljegyzés: »Hunc librum comparavit Magnificus Dominus Stephanus de Bathor vajwoda transylvanus ac comes sicularum fratri Joanni de Strigonio tunc in Galgócz existenti post obitum Serenissimi Regis Mathie Anno domini millesimo quadringentesimo Nonagesimo. Omnemque apparatus huius libri fecit prescriptus frater.« Ezen feljegyzésből megtudjuk, hogy az említett ősnymtatványt Báthory István nádor Mátyás király halála után 1490-ben Esztergami János szerzetesnek vásárolta, ki ekkor Galgóczon tartózkodott, de megtudjuk azt is, hogy ezen szerzetes a könyv minden »apparatusát« készítette, vagyis középkori bibliographiai értelemben véve a dolgot, az ősnymtatványt festette, rubrikázta és kötötte. Ezen működésénél fogva Esztergamit méltán a középkori betűfestők és rubrikátorok közé sorozhatjuk, ő hazánkiai között ekkorig a második, ki ősnymtatványok festésével és rubrikázásával foglalkozott.

LXXX.

Pál könyvmásoló 1494-ből.

Neve fönymaradt II. Ulászló király azon számadás könyvében, melyet Engel a bécsi cs. udvari könyvtár: »Registrum proventuum regalium in hiis duobus infrascriptis annis per Reverendissimum dominum Sigismundum Episcopum Quinqueecclesiensem Thesaurarium regie Majestatis in parata pecunia perceptorum incipiendo ab ultima die Januarii anni Domini Millesimi Quadringentisimi Nonagesimi quarti usque ad ultimam diem anni eiusdem Millesimi quadringentisimi nonagesimi quinti« című, Cod. histor. prof. Nr. 487 jegyű, eredeti kéziratából »Geschichte des Ungarischen Reiches und seiner Nebenländer« című munkájában ¹⁾ tett közlé. E számadásban előfordul a kiadások között a következő tétel: »Paulo scriptori qui scribit unum Graduale in castro Domini regis ad relationem Kwn dati sunt 2 floreni.« Pál másoló tehát II. Ulászló király táborában 1494-ben egy Gradualen dolgozott s e munka folyama alatt a kir. kincstartó, Kun javaslatára, 2 frtot (hihetőleg a munkadíj előlegéül) fizetett neki. Méltán sorozhatjuk őt tehát a díjazott másolók közé. Mikor végezte be munkáját, és mennyit kapott a munkadíj fejében, erről a számadáskönyvben említés nincsen.

LXXXI.

Jászberényi névtelen 1497-ből.

Nevét nem ismerjük, de az általa másolt kézirat iratási helyéből tudjuk, hogy azt 1497-ben Berényszálláson, vagyis, mint Gyárfás István derék monographusunk felvilágosítani sziveskedett. A mai Jászberényben készítette. A kézirat erkölcs-tani latin beszédek-tartalmaz s jelenleg a gyulafehérvári Batthyányi könyvtár birtoka. ³⁾ Magyarországi provenienciája kétségtelen. Tanu-

¹⁾ Halle 1777. I. 17—181 l.

²⁾ Engel I. 112 l.

³⁾ Beke Antal Index manuscriptum etc. 47. l. 519. sz. a.

sitják ezt a boritéktáblákon és a szöveg között előforduló latin és magyar közel egykorú feljegyzések, melyek Nagyvárad történetéhez, a pórlázadáshoz s a magyar nyelvemlékekhez nyujtanak rövid adalékokat. E kéziratban az E IX^b jeggyel egykorúan számozott levélen találtam a másoló következő colophonját: »A n n o C h r i s t i 1497 I n B e r e n s a l a s«, miből kitetszik, hogy a könyv Berényszálláson 1497-ben iratott. Ki lappangjon ezen berényszállási névtelen alatt, s kinek beszédeit foglalja magában a kézirat? annak felderítését a jövő buvárlatoktól várjuk. Azt hiszszük azonban, hogy a kéziratban foglalt beszédek összehasonlítása Magyar Mihály, Temesvári Pelbárt és Lasko Osvát egyházi beszédeivel a másoló nyomára vezethetne.

LXXXII.

Ma g y a r J á n o s a X V . századból.

Egyéniségéről mit sem tudunk; működéséről azonban a krakkói Jagello-könyvtár »Sermones de sanctis boni et utiles« című ¹⁾ XV. sz. latin kézírata nyújt tájékozást, mely a colophonban Magyar Jánost tünteti fel másolójának. A kézirat 201 ívrétű beirt levélből áll s szent beszédeket tartalmaz. A colophonban a másoló magáról laconikus rövidséggel így szól:

»J e s u s C h r i s t u s
M a r i a S a l u s
J o h a n e s H u n g a r u s.«

---

¹⁾ Dr. Wislocky Wl. Cat. Cod. Mss. Bibl. Jagell. 4. füz. 201 l.

MAGYARORSZÁGI
VONATKOZÁSÚ ŐSNYOMTATVÁNYOK (INCUNABULA)
A M. T. AKADÉMIA KÖNYVTÁRÁBAN.

Közli: Hellebrant Árpád, akadémiai könyvtártiszt.

(Folytatás.)

VII.

Augsburg 1488.

Joannes de Thurócz Chronica Hungarorum Augustae apud Erhardum Ratdolt in 4°.

A múlt számban ¹⁾ közlött példánytól eltérő kiadás. Elül hátul csonka. Elejéről 2 s végéről 17 levél hiányzik; hiányzanak tehát elejéről: Mátyás király és Beatrix címerei, továbbá szent László királynak küzdelmét a leányrabló kun vitézzel ábrázoló fametszetek és Féger Theobáld budai polgár ajánló levele Mátyás királyhoz, végéről pedig Rogeriusnak a tatárjárásról szóló munkája. A csonka példány tehát mindössze 152 számozatlan levélből áll.

Kezdődik a 3a számozatlan levéllel, Thuróczy János mesternek Drágfy Tamás cancellárhoz intézett előszavával.

Más példányokban mindjárt a címzés elején Mátyás király címei között eltérés van. Míg az előbbi és ezen példányban Mátyás király csak Magyar- és Csehország királyának neveztetik, más példányokban a »bohémie etc. regis« után következik még *Austrieque ducis etc.*, a mi ezen és előbbi példányban nincsen.

Az előszó után a szöveg szakadatlanul minden változás nélkül foly éppen úgy, mint az előbbi példányban egész az utolsó (különben 154-ik számozatlan) levélig kizárólag, hol eleinte a szók

---

¹⁾ »Magyar Könyvszemle« 1880. évf. II. füzet.

technikai beosztásában a sorokban, később a szövegben kezdődik az igazi eltérés. Így például az előbbi példányban a 154^a levélen az első sor utolsó szavai: »in po,« ezen példányban: »in«, a második sorban abban az utolsó szó: »expete« ebben: »quam bel,« a 3-dik sorban abban: »eciam,« ebben az utolsó szó: »hanc,« és így tovább egész a 13-ik, illetőleg 15-ik sorig, hol ugyanazon szöveg mind a két példányban különböző technikai beosztással kétféleképen van nyomva. Eddig az eltérés csak a szók technikai beosztására a sorokban szorítkozik, de magát a szöveget nem érinti. A tulajdonképeni szövegeltérés a jelen példányban a 15-ik, az előbbiben a 14-ik sorban kezdődik, hol alakjára, terjedelmére és tartalmára nézve egymástól lényegesen különbözik. Így például az előbbi példányban a tulajdonképeni Thuróczy krónika végződik a 154^a levélen »finis« szóval, a jelen példányban a 154^b levélen: »Finit chonica hungarorum sequitur ingressus tartarorum« colophonnal, hol egyszersmind a példánynak vége szakad. A tatárjárásról szóló rész tehát ezen példányban nincsen.

Könnyebb áttekintés végett párhuzamosan közöljük itten a két példány eltérő szövegét a mint következik:

Előbbi példány.

Thuróczy 1488-i augsburgi kiadása 154^a számozatlan levél 13-ik sor.

»Nec aliquando machumetes ille magnus, cuius framea pepercit nulli, vires regis huius campestrali certamine tentare ausus fuit. Cum et de sub castro Jaycza vt permissus est deque muldauia eiusdem ante gladium fugerit vehementer, expersque sui voti suam redierit in terram, victoriosum quidem hunc vt se-

Jelen példány.

Thuróczynak 1488-i augsburgi kiadása 154ª számozatlan levél 15. sor.

»Post hec delecti egregijsque militis conflata peroptima expeditione rationabili causa ducente dominia romanorum imperatoris Frederici in forti manu aggressus est. Ubi licet pluries decerratum (sic) sit, semper tamen dominus rex triunhi (!) gloria potitus omnes pene ciuitates ducatus austrie, in stiria quoque ac in carinthia multas tutrici viro armisque et opicus diuites ab murorum ambitu et turrium crebritate pulchras et fortes vi cepit; castra munitissima expugnauit, terramque et aquas earundem regionum sue subdidit dominationi. Inter quas et ciuitates illas celeberrimas famosasque wiennam scilicet et nouam meniorum amplitudine altitu-

cundum atilam reddidere fata.
 Domus tauernicalis et mensa
 regis huius tantis ornatibus
 et clenodiis tantis apparatibus
 tantisue aureis et argenteis
 nitet vasis et poculis, vt nul-
 lus regum hungarie in his re-
 bus tam gloriosus fuisse cre-
 datur. Huic rei testimonio est
 nobilis illa dieta, inter ipsum
 regem ac illustrem wladislaum
 regis polonie natum, in ciui-
 tate olomucensi celebrata, Ubi
 idem dominus rex tantas re-
 rum nouitates in gemmis et
 lapidibus preciosis, ac in auro
 et argento, vasis scilicet et
 poculis ceterisque mensarum
 ac domorum regalium orna-
 mentis in multitudine admi-
 randa et inuisa eiusdem ciui-
 tatis in palatijs et plateis
 humano visui exhibuit intu-
 endas, ut quondam persarum
 babilonieque rex asuerus in
 memorabili illo conuiuio suo
 sui regni principibus vix tan-
 tarum gloriam rex ostendisse
 cogitetur. Innumeram autem
 multitudinem ingeniorum, bom-
 bardarum, machinarum, cete-
 rorumque tormentorum, quae
 ipse dominus rex in ruinam

dineque ceteris prestantiores, ciuium
 dignitate ac consilio preclaras rerum
 abundantia opulentas, situs amenitate
 et tam intrinsecis quam suburbanis
 delicijs insignes, nulla omnino homi-
 num etate per quempiam regum vel
 imperatorum expugnatas vi cepit.
 Splendidoque suorum cum apparatu
 easdem ingressus, ciuibz earundem
 sibi reluctantibus post illarum captio-
 nem ex innata sibi clementia et pie-
 tate in rebus et personis repercit.
 Unde et ciuitate wiennensi in eadem
 post sui captionem in laudem eius-
 dem domini regis mathie hoc carmen
 metricum extitit editum.

Discite mortales nimium non fidere
 muris,
 Menia quid valeant capta wienna
 docet.
 Strenua quid possit virtus et dextera
 regis
 Exemplo monstrat clara wienna suo
 O miranda nimis placidi clementia
 regis.
 Ledere non nouit: vincere cuncta solet

Prefulgida rege de hoc per orbem
 fama volat: et ensis illius vicinis re-
 gionibus terrori est.

Nec aliquando machumetes ille
 magnus, cuius framea pepercit nulli,
 vires regis huius campestrali certa-
 mine tentare ausus fuit. Cum et de
 sub castro Jayeza vt promissum est,
 deque muldauia eiusdem ante gladium
 fugerit vehementer expersque sui voti
 suam redierit in terram, victoriosum
 quidem hunc hominem reddidere fata.
 Quapropter in suorum gloriam faci-
 norum hi versus compositi fuere.

Sorte noua redijt hunorum maxima
 quondam
 Tempore que fuerat atile victoria
 regis

Domus thauernicalis et mensa
 regis huius tantis ornatibus et ele-
 nodiis tantis apparatibusue aureis
 et argenteis nitet vasis et poculis, vt
 nullus regum hungarie in his rebus
 tam gloriosus fuisse credatur. Huic
 rei testimonio est nobilis illa dieta,
 inter ipsum regem ac illustrem wla-
 dislaum regis polonie natum, iu ciui-

hostilium munitionum et castrorum in sua expeditione deferre solet, quis enarrare queat? Cum omnia simul vno et eodem in loco visa sint per neminem. Dicit tamen, potest quod et in his rebus omnes christianitatis reges (sic!) supergrediatur. Multa et varia de hoc rege narranda essent que sui pre magnitudine pre nouitateque rerum vinacitate sunt digna, sed cum suorum ingentium facinorum gloria singularem stilum et historiam, maioremque me praeter prece- nem expostulet: ea quae rege de eodem amplius scribentur, de temeritate quae me ad praemissa exaranda coegit veniam rogans, meis auctoribus linquo qui eadem stilo altiori digniorique prosequuntur omnia particulatim prout acta fuere.

Finis.

tate Olomucensi celebrata. Ubi idem dominus rex tantas rerum nouitates in gemmis et lapidibus praeciosis: ac in auro et argento: vasis scilicet et poculis ceterisque mensarum ac domorum regalium ornamentis in multitudine admiranda et inuisa eiusdem ciuitatis in palatijs et plateis humano visui exhibuit intuendas, vt quondam persarum Babilonieque rex Asuerus in memorabili illo conuiuio suo sui regni principibus vix tantarum gloriarum rerum ostendisse cogitur. Innumeram autem multitudinem ingeniorum: bombardarum, machinarum, ceterorumque tormentorum, que ipse dominus rex in ruinam hostilium munitionum et castrorum in sua expeditione deferre solet. quis enarrare queat? Cum omnia semel vno et eodem in loco visa sint per neminem. Dicit tamen potest quod et in his rebus omnes christianitatis reges supergrediatur. Multa et varia de hoc rege narranda essent que sui pre magnitudine pre nouitateque rerum viuacitate sunt digna; sed cum suorum ingentium facinorum gloria singularem stilum et hystoriam maioremque me preter prece- nem expostulet, ea que rege de eodem amplius scribentur, de temeritate quae me ad praemissa exaranda coegit veniam rogans, meis auctoribus linquo qui eadem stilo altiori digniorique prosequuntur omnia particulatim prout acta fuere, scilicet et inimicicias quae regem aduersus romanorum imperatorem concitarunt plenius enarrantes.

Finit chronica hungarorum.
Sequitur ingressus thartarorum.

Ezen két szöveg egybevetése után kétségtelen, hogy Thuróczy krónikájának most s a »Könyvszemle« előbbi füzetében ismertetett másik példánya két különböző kiadást jelez.

Némely bibliographusok, a colophon szavaira támaszkodva, azt tartják, hogy ezen két kiadás Augsburgban 1488-ban Ratdoltnál juniusban készült, mások ellenben, kiknek nézeteit Toldy Ferencz foglalta össze ¹⁾ a két kiadás közti eltérésekből indul-

¹⁾ A Thuróczy-krónika kiadásairól az Új Magyar Múzeum 1850—51. folyam. CCCLXXXVI—CCCXCIII. II.

ván ki, így okoskodnak: Létezik egy hely, év és nyomda megnevezése nélküli Thuróczy-kiadás, melynek előszavában Mátyás király még nem neveztetik ausztriai hercegnek s végén a Fridrikkel viselt háborúkról s Bécs bevételéről említés nincsen; valamint Rogeriusnak a tatárjárásról szóló függeléke sem foglaltatik benne. E kiadás, mivel nyomdai kiállítására nézve a Ratdolt-féle 1488-ki augsburgi Thuróczy kiadással mindenben megegyez, nem lehet más mint velencei, s mert Ratdolt 1485-ig, mások szerint 1487-ig Velenczében működött, valószínűleg 1485 körül készült. E kiadás nyomtatott izei meg voltak Ratdoltnak, mikor Velenczéből Augsburgba költözött, hol 1488-ban anélkül, hogy a szövegen valamit változtatott volna, egyszerűen hozzájuk nyomatta Rogerius függelékét és a colophont, s így lett belőlük az egyik 1488-ki augsburgi kiadás, mely nem más, mint az év nélküli velencei, az augsburgi Rogerius-féle függelékkel.¹⁾ A másik 1488 ki augsburgi bővített kiadás pedig — hogy Toldy szavaival éljünk — »úgy keletkezett, hogy megtartatván az első (hely és év nélküli velencei) kiadás b—t izei, csak az a és v izek nyomattak újra, ugyanazon nyomdai készülékekkel és Rogerral együtt, s ime így és csak így létesült az ágostai kiadás, mely e szerint nem egyéb mint a velencei elül, s hátul változtatott és bővített, nem pedig egészen új kiadás.« — A bővítés, mint már említettük, abban áll: hogy a példány 3-ik levelén Mátyás király czímei között előfordul az ausztriai hercegi cím is (*Austriaeque ducis etc.*) s a 154a—b levelén le vannak írva Mátyás viselt háborúi Fridrikkel, Bécs városának bevetele, s a colophonban a krónika végén indikáltatik a tatárjárásról szóló történet ezen szavakkal: »Finit Chronica Ungarorum. Sequitur Ingressus Tartarorum.« Mindezek a velenceinek nevezett kiadásból hiányzanak; és pedig azért, mert annak megjelenése még 1485-re esvén, a legújabb eseményeket, milyen Bécs városának Mátyás általi elfoglalása, az ausztriai hercegi cím felvétele stb. magában nem foglalhatja. Hasonlóképen nem lehet indikálva benne Rogeriusnak a tatárjárásról szóló munkája sem, mert ez csak az ágostai kiadásban járult hozzá.

¹⁾ Ilyen a »M. Könyvszemle« utolsó füzetében ismertetett Thuróczy.

A mi csonka példányunk tehát elejétől kezdve egész a 153 ik levélig bezárólag, szövegre és typusra nézve, nem más, mint az úgynevezett velencei kiadás, s csak a 154-ik számozatlan levél, hol az említett szövegeltérések vannak, való az 1488-ki augsburgi kiadásból.

Ezekben foglalhatók össze a bibliographusok s különösen Toldy Ferencz nézetei, Thuróczy János krónikájának 1488-ki augsburgi kiadásáról. Részemről megjegyzem, hogy a kérdés még most sincs egészen tisztába hozva; s nem is remélhető mindaddig, míg a szövegkritika alapján a különböző könyvtárakban létező Thuróczy-codexek a nyomtatott kiadásokkal összehasonlíttatni nem fognak, s különösen míg a velencei év nélküli kiadás viszonya az augsburgihoz positiv adatok és szélesebb könyvtári kutatások alapján egész biztonsággal megállapítva nem lesz. Óhajtjuk, hogy e combinativ műveletet magyar tudós végezze, s véglegesen megoldja a Thuróczy-krónikájának kérdését. Így lesz elkerülhető azon anomalia: hogy egy magyarországi krónika bibliographiai ismertetésénél mi a külföldi tudósok véleményére s nem azok a mienkre hivatkoznak.

Végre a fönt leirt csonka példányra visszatérve megjegyzem, hogy barna félbőr kötése a mult századból való, s a M. T. Akadémia könyvtárába a Jancsó-féle gyűjteményből jutott.

VIII.

Brünn 1488.

Johannes de Thwrocław Chronica Hungarorum,
Brünn in folio.

Thuróczy krónikájának brünni kiadása, mely az augsburgival egy esztendőben ugyan, de három hónappal előbb a nyomdász megnevezése nélkül jelent meg. Áll pedig 167 ivretű egyhasábos levélből a szöveg közé nyomott 41 fametszetű ábrával. A betűk jelleme góth; a nyomás az augsburginál díszesebb s laponkint 36 sort mutat fel. Initialék, lapszámozás és custosok hiányzanak a szövegből. Csak a terniok vannak a_2-x_4 signatúrával ellátva.

Az 1b levelet egy fametszet foglalja el. Maga a krónika a 2a levélen a következő felirattal kezdődik: »Ad egregium do-

minum Thomam de drag personalis praesen | tie serenissimi principis domini Mathie : hungarie : bohe | mie etc. regis Austrie-que ducis cancellarium prefacio magistri Johannis de Thwroc : in primum librum chronica hungarorum foeliciter incipit.« Ezután az előszó és a szöveg következik, mely tartalmára nézve, megegyez az augsburgi kiadással.

Végződik a 267^a levélen a következő colophonnal:

»Illustrissimorum hungarie regum chronica In inclita terre Moraue ciuitate Brunensi lucubratiſſime impressa finit felicius. Anno salutis. M.CCCC.lxxxviii. die. xx. Martij.« ¹⁾

A könyvet a M. Tud. Akadémia könyvtára a Teleki-féle gyűjteményből bírja. Kötése újabbkori félborjúbőr.

Hogy mily helyet foglal el a brünni kiadás a velencei és az augsburgi közt, erre nézve Toldy a következőket mondja: »A velencei kiadás pár év alatt nem ritkult még meg; de akadt valamely tudós barátja a m. történeteknek, ki Rogerius codexét birván, azon gondolatra jött, Thuróczit utánnyomatni, de érdekét a legujabb történetek beleiktatásával és Roger hozzáadásával nevelni. Ha Thuróczi volt volna e brünni kiadás eszközlője, ő, valamint küküllei Jánost és Monachis Lőrinczet, úgy Rogért is annál bizonyosabban bele iktatta volna krónikájába. . . . Továbbá, ha Thuróczi folyt volna be a brünni kiadásba, aligha ő azon 20—30 sorral beelégedett volna, melylyel utánnyomatója Mátyás történeteit bővítette. Kijövének ekképen Thuróczi és kiadója Feger hírek nélkül a brünni kiadás márczius 20-án 1488-ban, Feger féltvén példányait, . . . úgy adta rögtön vissza a kölcsönt, hogy az a ivet s a v ivjegyű két véglevelet a brünninek pót-

¹⁾ Mait I. p. 501. Seemiller. III. p. 112. 30. Pray. Ind. rar. libr. II p. 403. Panzer. I. p. 263. 2. megjegyzi, hogy »editio originalis« Ebert. I. p. 321. Panzert követi s hozzáteszi: »Erste höchst seltene Ausgabe« Salább azt mondja: »Eine Ausgabe von 1483. ist ein Unding.« Hain II. 2. p. 414. 15517. hibásan említ 142. levelet; s ama megjegyzése, hogy: »F. decem insign in circulo« helytelen, mert ez az augsburgi kiadásnál van meg, itt pedig, úgy látszik, »a magyarok bejövételét ábrázoló kép van.« Grässe. VI. p. 155. Brunet. V. p. 582. Magyar. Könyvszemle 1877. p. 307.

lékaival újra — s mind ezekhez Rogért is hozzá nyomatta; s el is készült e verlegeri operatio még azon évi junius közepén, mint 1488-ki colophonja bizonyítja.»

Eddig Toldy. Véleményét registráljuk minden csonkítás nélkül, ismételjük azonban ezen kiadásról is azt, a mit Thuróczy-nak velencei és augsburgi kiadásánál föllebb mondtunk.

(Folytatása következik.)

JELENTÉS A BUDAPESTI EGYETEMI KÖNYVTÁR ÁLLAPOTÁRÓL 1879-ben.

Szilágyi Sándortól.

*Nagyméltóságú Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter Ur,
Kegyelmes Uram!*

A budapesti m. kir. egyetemi könyvtár 1879-ik évi gyarapodásáról s forgalmáról, valamint a rendezési munkálat folytatásáról van szerencsém jelentésemet hódoló tisztelettel Nagyméltóságod elé terjeszteni.

A könyvtár ez évben vásárlás és adományozás által 1842 munkával s 714 apróbb nyomtatvánnyal szaporodott. A folytatások, folyóiratok s a különböző irodalmak újabb termékei legalább részben, a rendes 5000 frtos évi dotatióból szereztettek meg. Minthogy azonban a tudományos kutatások évről évre nagyobb arányokat öltenek, az évi dotationak elől említett két tétele s az irodai és könyvkötői számlák kifizetése után fenmaradt összeg még a legnevezetesebb munkák megszerzésére sem levén elegendő: a 7000 frtnyi átalánynak egy része is az illető karok által erre fordíttatott. A bölcsészeti kar a díj alaptól több becses munkával gazdagította a könyvtárt. A rendkívüli átalánynak fenmaradt része a könyvtár régibb és gyakran igen érezhető hiányainak pótlására vétetett igénybe. Mindamellet, bár a négy évre megszavazott átalány jelentékeny összeget tesz is ki, még a legérezhetőbb hiányok sincsenek mind pótolva. Ré-

szint, mert az a karok által épen a folyó irodalom említett figyelemmel kísérése miatt, nem volt egészen arra fordítható, részint mivel bizonyos hiányok, pl. a csonka munkák csak a könyvtár végleges rendezése után lesznek kimutathatók. Fentartom magamnak Nagyméltóságod engedelmével, hogy annak idejében, midőn a rendezés már annyira előhaladt, hogy az egész könyvtárról, s nemcsak az egyes szakok valódi állásáról biztos átnézetei adhatunk: e hiányok kimutatását Nagyméltóságod elé terjeszszem: — Nagyméltóságod bölcsesége, az országos törvényhozásnak a művelődési eszközök iránti érdeklődése bizonynyal találandó módot, a legérezhetőbb szükségek fedezésére.

A mi a könyvtár forgalmát illeti, a nagy olvasó-terem 1879-ben 263 nap volt nyitva. Ez idő alatt 42.213 olvasó 54.270 munkát használt. A házon kívül 897 kikölesznő 2245 művet használt. Ezen eredményt párhuzamba téve az 1878-ikival kitűnik, hogy az olvasó-teremben 1879-ben 3883 olvasóval volt több, mint 1878-ban, s ezek 5011 munkával használtak többet, mint a megelőző évben történt. A házon kívül pedig 1879-ben 62 kikölesznővel volt több, mint 1878-ban, s ez 206 munkával használt többet. Ezen számokban azonban nincsenek bele foglalva airlapszobában, kis teremben, a tanári dolgozó szobában foglalkozkodó tudósok, írók s olvasók, kik a könyvtárt egész éven, tehát még a nagy nyári szünnapokon át, sőt azon időben is, midőn a könyvek leporozása folyt, használták.

Áttérve végül a rendezésre, e részben is örvendetes előhaladásról számolhatok, habár igen sok előre számításba nem vehetett nehézségekkel s akadályokkal kellett küzdenem.

Múlt évi jelentésemben említettem, hogy 1878-ban a philologiai s irodalmi szakosztály czímtározása megkezdett. 1879-ben befejeztetvén ezen szakosztály, hozzáfogtunk a bölcsészeti szakosztály czímtározásához; de azt már a munkának csaknem kedetén félbe kellett hagynunk. Ugyanis, a mint a munkát bizonyos pontig előhaladt, kitűnt, hogy nincs alkalmas helyiségünk, ha azt felállíthassuk, s a már kész alszakokat is más osztályokba a gyarapodásokra szánt s félig üres szekrényekben kellett fellítanunk. A többi pl. a theologiai s vegyes szakoknál ezen tériány még jóval nagyobb zavarokat idézett volna elő — s

épen ezért olyan osztályok rendezéséről kellett gondoskodnom, melyeknél előre láthatólag kevesebb nehézséggel fogunk küzdeni.

Minthogy pedig már a régi épületből áthurezolkodás alkalmával alig volt két terem, melyet eredeti rendeltetése szerint lehetett volna felhasználni, továbbá pedig, minthogy a régi könyvtárban egyetlen szakosztály sem volt, melynek szekrényeibe épen a térhiány miatt olyan könyveket ne helyeztek volna el, melyek más szakosztályba tartoznak, hogy a megkezdett rendezési munkát gyorsabban, feltartóztatás nélkül, mehessen elő: azon könyveket, melyek nem az illető, czímtározás alatt levő szakhoz tartoztak, továbbá a Balogh-féle könyvek egy nevezetes részét nem vettük fel, hanem a mint előkerültek, külön csomagokba gyűjtöttük össze. Most tehát ezen félretett csomagokat szedtük elé, czímtároztuk, s ezen munkát oly gyorsan halad, hogy 1880-ban be lesz fejezve, s ha ezen év végén — mint ezt Nagyméltóságod kegyelmesen megígérni méltóztatott — a könyvtár idegen célokra lefoglalt helyiségeit visszanyerhetjük, a fébeszakadt munkát tovább fogjuk folytatni, s a theologiai osztály szakrendezését megkezdeni. Ezen biztos kilátásba helyezett eset bekövetkezése után, Kegyelmes uram, meg fog szünni azon anomalia is, hogy egy nagyobb szakcsoport három, négy flé legyen elhelyezve, mi nemcsak nehezíti a keresést, hanem az áttekintést épen lehetetlenné teszi.

Excellentiád ezen kegyes ígéretére támaszkodva, szükségnek láttam némely legnélkülözhetetlenebb intézkedéseket előre megtenni, hogy azon eset bekövetkezésekor a könyvtár némely szétszórt kincsei egyesítve, méltóan állíttathassanak fel.

Díszmunkákban és metszetgyűjteményben könyvtárunk ag sejtett gazdagsággal bir. Ezek összeállításával és rendezésével Bubicz Zsigmond apát-kanonok úr korábban foglalkozt, de épen térhiány miatt nagy gondnal megkezdett igen becses művét nem fejezhette be. Ezek összegyűjtésével foglalkozva, újabban is igen becses kincsek kerültek napfényre, s köztük a nyomtatványok és rézmetszetek őskorából fenmaradt olyan értékes darabok, melyek a legnagyobb ritkaságok közé tartoznak. Ezek most már együtt vannak, s a mint a könyvtár összes helyiségeit megkapjuk, első kötelességünk lesz, azokat együtt

felállítani, hogy Bubics úr megkezdett nagybecsű művét befejezhesse.

Igy vagyunk Kegyelmes uram, az ősnymtatványokkal is.

A magyar ősnymtatványok már külön vannak választva, s ideiglenesen a jogi terem egy sarkában felállítva. Sőt már czímtározásuk is Szabó Károly, becses munkájának felhasználásával be van bejezve. E munkát kitünteti, hogy 28 oly magyar ősnymtatvánnyal birunk, melyek Szabó K. előtt is ismeretlenek voltak.

Különválasztottuk a többi ősnymtatványokat is, s hozzáfogtunk ezek czímtározásához is. Könyvtárunk e tekintetben is igen gazdag, s nemcsak sok igen ritka és becses ősnymtatvánnyal, hanem egy pár olyan darabbal is birunk, melyek az elsőrangú könyvbuvárok előtt is ismeretlenek. Ezek czímtározása is előhaladt, s remélhetőleg 1880-ban annyira be lesz fejezve a munkát, hogy sajtó alá lesz adható. E munkát végrehajtásánál Kudora Károly könyvtártisztet alkalmaztam, ki azt előszere-ttel és gondos tanulmánnyal teljesíti.

Épen az incunabulumnak szétválasztása közben kitünt, hogy könyvtárunk XVI-ik századi röpiratokban és apró nyomtatványokban igen gazdag, melyek közt kiváló értékűek is vannak, mint pl. Amerigo Vespucci híres levele, az első német *Neue Zeitung Brasilia* felfedezéséről 1504-ből, *Tractatus de Sachis, Institoris* munkája stb. Ezek vegyes colligátumokban voltak összekötve, nagy részük nem is volt indikálva. Mindazokat szétválasztottam, az egy tárgyuakat összeállítottam: s ma már a mivelődés történetiek, történetiek, religionariák, hitvitázó iratok első kiadásai, nyelvtanok, retorikák s más tankönyvek, tudori értekezések, classicusok, a zsidók és törökök viszonyaira vonatkozó nyomtatványok, naptárak, jóslati munkák, judiciu-mok, melyek 1474-en kezdődnek stb., elkülönítve egymástól s szakok szerint egyesítve vannak felállítva.

A mi a könyvtár apró nyomtatványait illeti, a múlt évben megkezdett munkálatot dr. Márki József másodőr és Litassy József könyvtártiszt urak kellő szorgalommal folytatták. Folyamban van az orvosi értekezések czímtározása, s eddigelé 7438 munkáról vétetett fel külön címjegyzék. Ezekre nézve is óhaj-tandó volna, hogy mennél előbb külön teremben állíttassanak fel.

Ezek mellett még ki kell emelnem, hogy azon alapon, hogy a kéziratárról készített régibb catalogusok nem kielégítőek, valamint a dr. Márky József úr által készített czímtár is csak általános, s az egyes codexek külön darabjainak, valamint az okiratoknak felvételére nem lehetett más elfoglaltsága mellett annyira tekintettel, hogy azt ily alakjában sajtó alá lehetett volna adni, a jelenlegi csekély s sokfélekép irányba vett személynizettel pedig hiányokat nem pótolthattam volna: megnyervén az engedélyt Nagyméltóságodtól, hogy dr. Fejérpataky László urat a kéziratár újabb czímtározásával bizzam meg, van szerencsém jelenteni, hogy nevezett Fejérpataky László úr munkájában annyira előrehaladt, hogy azt mint a tervezett catalogus I. kötetét már 1880. végén sajtó alá lehetend adni. Ebben nemcsak a codexeknek minden egyes darabja külön fel van sorolva, hanem az eredeti s másolati oklevelek regestái is már készülnek, valamint a kézirati munkák is külön-külön fel vannak véve; úgy, hogy buváraink kutatásaikra nézve alkalmas támpontot fognak nyerni.

Minthogy pedig, Kegyelmes uram, óhajtandónak tartom s azt hiszem, ez óhajtasom a Nagyméltóságodéval is találkozik, hogy a könyvtár catalogusának kötetei lehető gyorsan kövessék egymást, munkába vettük a koronként egymástól elűtő rendszer szerint készített czédula-czímtáraknak revisióját is; s e munka, miután a rendes napi teendők is sok időt vesznek igénybe, bár lassan, de folyton folyik, úgy, hogy mire a kéziratok s incunabulumok catalogusa kikerül sajtó alól, annak egy része már elő lesz készítve.

E több oldalú előkészítő munkálkodás közben, kellő gond fordítottatott az egyes könyvek provenientiájának kiderítésére, s hogy e részben is figyelemre méltó eredményeket értünk el, igazolják a »Magyar Könyvszemlében« e tárgyra vonatkozólag megjelent közlemények. Hasonlag figyelembe vettük a régi könyvtáblákat is: s azokból már eddigelé sikerült több érdekes nyomtatványt kifejteni. Így kaptuk meg több judiciumok közt a »Venus anni Domina« 1487-ki prognosticon teljes példányát, mely a ritkaságok tárának egyik érdekesebb példányát teszi. Így került elő a Thuróczy-féle krónikának első levele — mely egyik példányunkból épen hiányzott.

Számot adván ekkép a könyvtár rendezési ügyében végrehajtott munkákról, hátra van még az egyes adományozásokról is jelentést tenni.

A magyar kormány több ízben gazdagítá könyvtárunkat részint akkép, hogy saját régibb kiadványaiból azokat, melyek könyvtárunkban nem voltak meg, beküldötte, részint pedig újabb kiadványainak beküldésével.

A magyar tudományos Akadémián kívül a bécsi, brüsseli tudományos Akadémiák, az utrechti és görög nemzeti egyetem, az országos és fővárosi statisztikai hivatalok, a római Lincei, a bécsi statisztikai Central-Commissio s a fiumei tengerészeti hatóság, a trieszti tengerészeti hatóság, a földtani intézet saját kiadványaikkal, a képviselőházi és főrendi iroda az országgyűlési naplókkal és irományokkal, a magas osztrák kormány az egyes országok törvénytáraival gazdagíták a könyvtárt.

Az egyetemi s az állami nyomdákon kívül a Franklin-társulat, az Athenaeum, a komáromi, debreczeni, kecskeméti, temesvári, pozsonyi, aradi nyomdák küldék be kiadványaikat.

Nagyméltóságodnak

Budapest 1879. december 31-én

alázatos szolgája

*Szilágyi Sándor,*¹⁾

az egyetemi könyvtár igazgatója

---

¹⁾ »A budapesti királyi magyar tudomány-egyetem könyvtárának címjegyzéke. IV. 1879-dik évi gyarapodás (1842 mű = 2961 köt. kir. m. egyetemi könyvnyomda 8-r. XII, 250 l. ára 50 kr.)« Ezen címet viseli a budapesti egyetemi könyvtár legújabb kiadványa, mely az 1879-ben vásárolt és ajándékozott könyveknek szakszerinti és betűrendes lajstromát foglalja magában. E jegyzék kiváló becses nyelvi és tartalmi jelentés által, melyet Szilágyi Sándor könyvtári igazgató a vallás- és közoktatási m. kir. Miniszter Úrhoz a könyvtár 1879-ik évi állapotáról intézett, s mely a füzethez előszó gyanánt van mellékelve. S mivel könyvtártani irodalmunkhoz becses adalékot szolgáltat, célszerűnek találtuk azt folyóiratunkban egész terjedelmében lenyomatni.

S z e r k.

Vegyes közlemények.

— **Jelentés a M. N. Múzeum könyvtáráról.** A M. N. Múzeum könyvtára az 1880. év I. felében összesen 1263 kötet vagy füzet nyomtatvánnyal, 56 kézirattal és 788 oklevéllel és levéllel szaporodott; és pedig ajándéku kapott 125 kötet nyomtatványt, 21 kéziratot és 370 oklevelet és levelet; vásárolt 206 kötet nyomtatványt, 35 kéziratot és 409 oklevelet és levelet; a beérkezett köteles példányok száma 852 kötet.

Könyvek, kéziratok, oklevelek vásárlására és kötésre fordítottatott 1330 frt 28 kr.

Az olvasók száma 12,391 re ment, kik 23 920 kötet nyomtatványt, 831 kéziratot és 4318 oklevelet használtak.

— **A »Könyvszemle« jelen füzetéből** a »Hazánkat Érdeklő Külföldi Szemle« térszúke miatt kimaradt; jelentésünket tehát a mölki, linczi, lambachi, salzburgi müncheni, nürnbergi, baseli és augsburgi könyvtárakban eszközölt buvárlatokról, a jövő számra voltunk kénytelenek halasztani.

— **Oklevélvásárlások.** Egy régi magyar nemesi család ivadéka eladta könyvtárát és levéltárát potom áron egy házalónak, ki aztán sietett kis nyereséggel mielőbb tuladni portékáján. Az ősi donatiok, metalisok és ezekhez hasonló oklevelek a könyvekkel együtt mázsaszámra vándoroltak vidéki sajtosok, szappanosok és zsiárosokhoz. hova ritkán téved történetbuvár, de hol már ekkorig több hazai család és hatóság kimustrált levéltára ment tönkre. A házaló azonban, mielőtt eladta volna portékáját, rövid szemlét tartott fölötte, s kiválasztott belőle hat nagy pergamen oklevelet, melyek neki legjobban tetszettek, ezeket nem adta el a zsiárosoknak, hanem megtartotta maga számára em-

lékül s mint »kutyabőröket« boldog boldogtalannak mutogatta. Végre akadt egy írástudó ember, ki azt mondta neki, hogy a kutyabőrök nagy régiségek s az ilyeneket megszokta venni a pesti Múzeum. Így jött aztán velük a múzeumi könyvtárba. hol nagyon megörült, mikor meghallotta, hogy a könyvtár hajlandó értük 13 forintot megadni, de csak oly feltétel alatt, ha a többi eladott iratokat a zsibárúsoktól számára visszavásárolja. Ezt a mennyire lehetett, megis tette. A levéltár szétszórt romjaiból összeszedett még egy zsákra valót, s ezt hűségesen el is hozta. Ebből válogattunk ki aztán 250 XV—XVIII. századi oklevelet és levelet, s megvettük gyűjteményünk számára. A többi rész hasznavehetetlen volt. A megmentett oklevelek leginkább Békés- és Hevesmegyékre vonatkoznak és 1409 ig nyulnak fel. Ritkaságuknál fogva különösen érdekesek a békésiek, melyek a XV—XVI. századból jelentékeny contingenst tesznek ki, s főleg muroni Vér András birtok- s egyéb viszonyaira egészen új világot vetnek. — Ily kerülő uton jutottak egy hazai családi levéltár romjai a M. Nemzeti Múzeumba.

Hasonlókép megvásárolta a könyvtár néhai Hatos Gusztáv, miniszteri fogalmazó oklevélgyűjteményét is, mely főleg Baranyamegyére vonatkozó oklevelekben gazdag. E gyűjtemény magában foglalja mindazt, a mit az oly korán elhunyt történetbuvár 12 év alatt nagy fíradással és szakértelemmel Baranyamegye történetére gyűjtött össze. Ajánljuk mind a két gyűjteményt a történetbuvárok figyelmébe.

— Szabad-e a kézirat gyanánt nyomtatott könyveket megbirálni? E kérdés egy incidens következtében merült fel, s fel lettünk szólítva, hogy mint bibliographiai közlöny nyilatkoznánk, mi e tekintetben a correct-irodalmi álláspont? A nélkül, hogy a kérdés elől kitérni akarnánk, kijelentjük, hogy azt beható tanulmány tárgyává tettük, s a felelet iránt már ma egészen tisztában vagyunk; mivel azonban e kérdés több oly rokon kérdéssel összefügg, melyekre nézve a külföldön divó gyakorlatot is figyelembe venni kívántuk, s ez irányban tett megkeresésünkre még mindenhonnan válasz nem érkezett, czélszerűnek találtuk nyilatkozatunkat a »Könyvszemle« jövő füzetéig elhalasztani.

— Knauz Nándor az esztergomi Corvin-codexekről. Egy hírlapi közlés következtében, mely az esztergomi főegyházme-

gyei könyvtár Corvin-codexeivel foglalkozott, Knauz Nándor ismert történészünk indítatva érezte magát az esztergomi Corvin-codexeket a »Magyar Korona« f. é. jun. 10., 11., 12. számai-
ban, egy minden tekintetben alapos cikkben tüzetesen megismertetni. Ez ismertetés az Athenaeum nyomdájában »az esztergomi Corvin-codexek« cím alatt külön nyomtatban önállóan is megjelent, s 8 adrétben 22 lapra terjedő csinos kis füzetet tesz ki. E füzetben Knauz mindössze négy könyvet ismertet, két kéziratot és két ősnymtatványt, s az első háromról határozottan ki-
mondja: hogy »sem egykoru rajz, czímer, feljegyzés vagy más hasonló adat nem bizonyítja, hogy valamikor Mátyás király könyvtárában lettek volna, s a rajtok levő 1615., 1616. és 1648-ból származó feljegyzésekből csak azt lehet következtetni, hogy a magyar királyok budai könyvtárából származnak, hol mint tudva van, a török hódoltság idejében nemcsak a világhírű Corvina maradványai, hanem a Mátyás előtti magyar királyok könyvei. és azon könyvek is őriztettek, melyeket a törökök hadjárataikban az általuk elfoglalt helyekről zsákmány gyanánt magukkal Budára hoztak, sőt a Corvina kérdésében ekkorig napfényre került nyomozásokból még azt is lehet következtetni; hogy a törökök a maguk könyveit is itt tartották. A magyar királyok budai könyvtára tehát ez időben igen tág értelemben veendő. — De ha e három könyv nem is Corvin-codex, provenienciájuknál fogva, ránk nézve fölötte érdekeseek, s minden esetre megérdemlik, hogy velük e helyütt foglalkozzunk. Rövid ismertetésök a következő:

Az I. jegy alatt ismertetett kézirat, 167 ujabban számozott hártyalevélből áll, s 1469., 1471. és 1473-ban eistadteni frater Maurus által Scheyernben (München mellett) csinosan van kiállítva.

Tartalmaz egyes részleteket sz. Gergely pápa, sz. Ágoston és sz. Ambrus műveiből. Érdekes rajta a következő egykorú feljegyzés: »Hic liber ex Biblioteca Budensi alatus (így) est ad Laurentium Ferenczfy Secretarium regni Hungarie: nunc vero possidetur per me Emericum Czobor Anno 1648. die 20. Julij.« (Könyvtári száma: Ms. II. 3.)

A II. codex 160 papirlevélből áll, s az előbbinél sokkal egyszerűbben van kiállítva. Magában foglalja sz. Ágoston, Jacobus de Sareponth, Aquinoi sz. Tamás, Gerson János és Egidius Romanus egyes műveit. Provenienciájáról a következő egykorú feljegyzés nyújt tájékozást: »Hic liber ex Bibliotheca Regum Hungariae Budae existenti est allatus. Anno a nato Christo 1. 6. 1. 5. Et mihi Paulo Ruber Praeposito Beatae Mariae Virginis de Saag et Sancti Thomae (t. i. esztergomi) dono datus per Egregium Martinum Stepp, Civem Comariensem.«

E két kéziraton kívül van a főegyházmegyei könyvtárban még egy latin ősnymtatvány, melyet a rajta levő feljegyzés szintén Mátyás király könyvtárának vindikál. Ez Liviusnak egy 1472-ki római-latin kiadása Schweinheim és Pannartztól, melynek beltábláján a következő egykorú feljegyzés olvasható: »Anno 1615 die 20. Martij, Generosus dominus Joannes Chethenj Tricesimator Vaciensis Suae Majestatis Ces. in signum bonae voluntatis Compatri suo charissimo Reverendo domino Georgio Vasvary Abbati de Saar, Lectorj Ecclesiae Jauriensis, eiusdemque ac Ecclesiae Strigoniensis Canonico et Parocho Vyvariensi (Érsekújvár) dedit opus hoc T. Livij ex Bibliotheca Regum Hungariae Buda elatum.«

E háromnál sokkal érdekesebb azonban az ismertetés IV. számú könyve, t. i. »Raynerius de Pisis Anterior pars Pantheologie« 1477-iki nürnbergi kiadásának egy példánya, mely arról nevezetes, hogy ezt Mátyás király 1480-ban a lövöldi karthauzi zárda számára vásárolta, s mely 34-ik levelén csakugyan az ő czímerével van díszítve.

E, kulturtörténeti szempontból nagy fontosságú, munkáról Knauz Nándor így ír:

»E könyv ránk nézve mégis felette becses és egész kis története van. Ugyanis 1480. jan. 25. meglátogatta Hunyadi Mátyás, neje Beatrix s ennek fivére János bibornok s pápai követ kíséretében, ki ez évben az esztergomi érsekséget is elnyerte, a veszprémmegyei lövöldi (ma Városlőd) karthauzi zárdát s ott éjjelezett is a zárdaügynök cellájában, miután a követ előbb pápai fel-

¹⁾ Idézett munka 19--22 l

hatalmazással megengedte, hogy a királyné és komornái a zárdába beléphessenek s hogy a vacsoránál a rend szigora ellenére húst is szabadjon feltálatni. Harmadnapra az eltávozás után a király halálra megbetegedett, azonban még is felépülvén, hálából e zárdá részére vette ezen könyvet, azután két cella építésére adott 400, később ismét 200 forintot, vett nekik több könyvet, és segítette őket a halastó és könyvtár felépítésében s egyéb ajándékokat is adott e zárdának.

Mind ez érdekes és eddig teljesen ismeretlen adatokat könyvünk első tiszta levelének ezen, veres tintával irt, jegyzete ekképen mondja el:

»Iste liber est domus vallis sancti Michaelis archangeli in leveled ordinis Cartusiensis. Emptus eidem domui per Inclitum regem Mathiam Anno domini 1480., Quo anno cum domina Regina Beatrice, contorali sua visitavit et pernoctavit in predicto claustro, in festo Conversionis sancti pauli (jan. 25., mely ez évben keddre esett.) Concomitante Reverendissimo et illustrissimo domino Johanne, filio Incliti regis sicilie sive Neapolis, Cardinali et conservatore ordinis Cartusiensis, Legato a latere misso, Qui etiam dispensavit auctoritate summi pontificis super ingressu inclite regine et suarum pedissequarum ad monasterium ibidemque pernoctare in cella procuratoris, Et superesu carnum in cena in dicto monasterio contra ordinis rigorem. Quibus a monasterio recedentibus, tercio die ipsum dominum regem subsecuta fuit tam gravis infirmitas, vt de eius vita desperaretur; sed tandem per orationes fidelium dominus misertus est eius. Et donavit ad edificia duarum cellarum primo cccc florenos et itorum cc et ex post emit plures libros et donavit plura ad edificia piscine in alia Leveld et ad edificium librerie et plura gratuita domui fecit. Ideo felix sit memoria eius. Amen.»

Megjegyzendő, hogy e felirat kétségkívül egykorú, tehát teljesen hiteles; sőt hogy a kétségnek még csak árnyéka se fér.

hessen hozzá, még egy más bizonyítékkal is bir könyvünk; tudniillik a 34. levélnek alsó szélére festve van Mátyás 86 mm. magas és felső szélén 46 mm. széles, négy veres mezőre osztott címere, mely a felső jobb és alsó bal mezőben a cseh oroszlánt, az alsó jobb és felső bal mezőben pedig a magyar négy pólyát ábrázolja fehér színnel, a négy mező közepét külön kis kék vértén Mátyás családi címere, az aranyozott fekete sziklán álló, aranyozott szárnyu és szemü s aranygyűrűt tartó holló foglalja el. A korona egészen elüt a magyar sz. korona szokásos rajzaitól s inkább püspöksüveg alakú, tetején a kissé balra hajló kereszttel, szintén veresre van festve, alul arany abronccsal, melybe drágakövek festvék veres, kék és fehér pontokkal, ez abroncs felett s a korona körül és közepén keresztül egymásba folyó arany diszitmények, a korona közepe táján pedig jobbról és balról két kék pont fel és lenyuló fehér sugarakkal látható. A koronát és címert, két, sarkig érő hosszú ruhába öltözött, fedetlen fejű, hosszú haju és kiterjesztett szárnyu angyal tartja, kik közül a jobbik aranyozott kék ruhával és veres szárnyakkal, a bal pedig megfordítva veres ruhával és kék szárnyakkal van festve.

Van még ugyan e levélen egy nagy A kezdőbetű, melylyel az első cikknek első szava (Absolutio) kezdődik, maga a betű zöldre van festve négy kinyiló, kék és veresre festett szárakkal, de a félkörre elhajló betűnek közepét egy igen érdekes festmény tölti be, gótives boltozat alatt alacsony támszéken, lábait vánkoston nyugtatva ül egy pap, hosszú aranyos ránczokban lefolyó kék ruhában, fehér nyakgallérral, haja szőke, de fejének több mint fele az akkori divat szerint tonsura alakban kopasz, rövidre nyírt szürke bajusz és szürke szakállal, arca élénk veres, két kezét imára emelten tartja, lábainál nyitott könyv fekszik, közvetlenül előtte halvány ibolyaszínű hosszú ruhában, hosszú szőke haju s piros arczu nő térdel összekulcsolt kezekkel, háta megett pedig törpe torzalaku narancsszínű ördög iparkodik két kezével kiterjesztett láncot vetni rá, míg az e mellett veres ruhában, s kiterjesztett veres szárnyakkal álló angyal két kezével áldást mond rája. E kép tehát az absolutiót ábrázolja.

Már akár maga Mátyás király készítette, mint valószínű, e két festményt, akár magok a hálás karthauziak festették azo-

kat, ránk nézve mint hazai mű, oly annyira becsesek azok, hogy ámbár műbecsre nézve csak másodrangúak, fentartjuk még is magunknak, azokat más alkalommal rajzban is közzétenni.

E nagybecsű könyvnek préselt bőrrel bevont, s egészen ép eredeti deszkekötése is megvan még, igen díszesen ciselirozott sarkok és köldökökkel, köttetési idejét pedig az igen szép csatokba négyszer bemélyesztett 1478. év mutatja.

Hogy mikép került e könyv könyvtárunkba, azt az első levélnek e jegyzete tanúsítja:

Per Venerabilem quondam Nicolaum de chergo Archidiaconum Barsiensen et canonicum ecclesie Strigoniensis, Ecclesie sancti Nicolaj Tyrnavie fundate (hol akkor az esztergomi káptalan tartózkodott) Anno domini Millesimo Quingentesimo Quinquagesimo octavo In testamento legatus. (Könyvtári száma Inc. I. 1.)«

Ezen érdekes ismertetésből megtudjuk, hogy az esztergomi főegyházmegyei könyvtárnak csak egy oly könyve van, mely Mátyás király czímerével van díszítve, s mely, ha, a rajta levő egykorú feljegyzés szerint, nem is Mátyás király könyvtárából való, hanem csak általa a lövöldi karthauziak számára vásároltatott, mégis tekintve azt, hogy 34-ik levélén Mátyás király egykorúan festett czímerét viseli, azt kétségkívül olyannak kell tartanunk, mely az ő könyvtárához legközelebb áll, sőt a mennyiben nincs kizárva a lehetőség, hogy egy ideig a Corvinában foglalt helyet, azt a Corvin-codexek közé is sorozhatjuk. Megjegyezzük különben, hogy tudomásunk szerint ez a második napfényre hozott ősnymtatvány, mely Mátyás király egykorúan festett czímerével van díszítve.

— A gyulafehérvári Batthyányi-könyvtár középkori kéziratait alkalmunk volt a szünidő alatt Beke Antal kanonok és főkönyvtárnok úr lekötelező közreműködésével átvizsgálni. A vizsgálat eredményéről más alkalommal fogunk részletesen megemlékezni. Ezuttal csak kiemelni kívánjuk azt, hogy e kéziratok hazánk középkori egyházi könyvtáraihoz gazdag adalékokat nyújtanak. Örömdetesen jelenthetjük: hogy a buzgó főkönyvtárnok úr jelenleg a gyűjtemény nagybecsű (nagy részben szepesi provenientiájú) ősnymtatványait rendezi s rólok a

bibliographia mai igényeinek megfelelő catalogust közrebocsátani szándékozik. Üdvözljük őt e téren s kívánjuk, hogy nemes szándékát mielőbb kivihesse.

— **A komáromi sz.-benedekrendi könyvtárt,** mely körülbelül 4000 kötetből áll s e célra külön berendezett helyiséggel bir, hasonlóképen rendezik. A rendezéssel Panghi Özséb, gymnásiumi tanár és könyvtárnok van megbízva, kinek ügybuzgalma és képzettsége biztosítékot nyújt arra, hogy a könyvtár a mai követelményeknek megfelelően fog rendeztetni.

— **Magyar nyelvű feljegyzés könyvtolvajok ellen 1550-ből.** Ismeretes a középkori könyvírás történetéből, mily szigorral jártak el ekkor a könyvorzók ellen. Voltak pápák, kik egyházi átokkal sújtották őket; a könyvmásolók és könyvtárbirtokosok pedig kölcsönösen versenyeztek egymással, hogy a colophonban és a boritéktáblán ékeesebbnél ékeesebb rithmusokban kifejezzék azt: mily sors várakozik arra, ki a könyvet eltulajdonítani merésznél. A subscripciókból külön kis poezis fejlődött ki, melylyel oly tudósok mint Reifenscheid és Wattenbach érdemesnek tartották foglalkozni. Leggyakrabban előfordulnak a codexeken a következő fenyegetések: »Sorte supernorum scriptor libri potiat, morte malignorum raptor libri moriatur«, vagy pedig: »Qui te furetur, cum Iuda dampnificetur« és így tovább. Ezuttal egy 1550-ből származó magyar nyelvű ily nemű fenyegetést kívánunk bemutatni, mely a gyulafehérvári Batthyány-könyvtár egy finom hártya-codexén (egy latin biblián) a boritéktáblán van megörökítve, s a mely így szól: »1550 1 die septembris. Chaspar Zlyvarych propria manu in urbe frysacensi. E en azt mondom, hogy myndenyk eoreozzeon magat vgy hogy valaky ezt keonwet el akarna el lopossal venny tehát harom Prychket legge (így) rajjta kel venny.« E magyar nyelvű feljegyzést, mely a régi magyar bibliographiához ritka becsű adaléket szolgáltat, mint nyelvemléket ajánljuk nyelv-búváraink figyelmébe.

— **Régi magyar orvosi jegyzet.** Weber János, Amuletum stb. című könyvének, melyet Szabó Károly: Régi Magyar Könyvtárában, Bártfán 1645-ben, 767-ik szám alatt említ,

egy bőrben kötött, ép teljes példánya megvan József főherceg úr alessúti könyvtárában is 5619 XIX. 6. b. szám alatt.

A különbség talán az, hogy egészen más, de tiszta, a könyv magasságához képest, hármasszerű csikos papirosból elül 7, hátul 16 lap van hozzá kötve, és végül: az 1 számozatlan levél kívül, a mely alul N-nel van megjelölve, még egy levél következik, a melyen felül ez áll:

Proverb. 3. 3.

Kösd a' Nyakadra,
ALEXICACON.

Ezalatt van könyvnyomtatóilag összeállítva egyfelül nyeles szivőru levél, köröskörül szemszörös díszszel, középett pedig e szavakkal: SIT JESUS NOBIS | AMULETUM | Sit'que | NE-PEN | TES. E levelen kívül pedig a lapon legalúl:

URAM JEZUS légy Orvosunk,
Bánatinkban vidámságunk.

Közlésünk czélja az utolsó levél b lapján előforduló régi irás, mely így hangzik:

Orvosság. Rozma-

rin hasznaŷ

Ha borban meg főződ kenyő tűz- (?)
alát, és melegen ejomra reggel,
Eszte vaczora, avagy első alom
utan iszod, Az hasztekereest meg
gyógyítá, Fő Szedelgest is gyógyit
fekete orczne? ¹⁾ fogat tisztia bő
dősz szajat jó szagúva teszén sze
met vilagosít sargasagot fula
dast gyógyit. Turhat kihanyat,
gyomrot melegit. Etelt emést
és kivantat.

Az Izop vizet valaki regil
ikēt ²⁾ az csemerbül megh

¹⁾ Ezen elmosódott szót nem voltunk képesek elolvasni.

²⁾ Elmosódott, talán iszik helyett, vagy regiliként?

gyogyul, Tidejét majat
 az Embernek meg gyógyitya,
 es Zugasat meg alétya.
 Az Majoranais ha az Vizez
 gyakorta iszod tekerő hasz — . . . .

Alesúthon, Jul. 23-án 1880.

Rómer Fl.

— Majláth Béla, a Nemzeti Múzeum könyvtár-őre a nyári szünet alatt a pozsony-, nyitra- és trencsénmegyei zárdakönyvtárakban kutatott, mely alkalommal megtekintette a nyitrai püspök nagybecsű magánkönyvtárát, az ottani egyházmegyei könyvtárt, továbbá a szakolczai plébánia, a nagyapponyi grófi s a vágújhelyi préposti könyvtárakat is. Kutatásainak eredményét külön tanulmányban fogja megismertetni. Ezuttal csak kiemelni kívánjuk azt, hogy búvárlatait főleg a régi magyar irodalom szempontjából mondhatjuk sikereseknek, a mennyiben 13 oly régi magyar könyvet talált, melyekből Szabó Károly »Régi Magyar Könyvtárában« csak egyetlen egy példányt ösmer, s hármát olyat, melyből ekkorig egyetlen egy példány sem volt ismeretes. Ez utóbbiakat két más másodpéldánnyal együtt sikerült a múzeumi könyvtárnak megszereznie s alább ismertetjük.

— Régi magyar könyvek vásárlása. A Nemzeti Múzeum könyvtára vásárlás útján megszerezte Pázmány Péternek következő munkáit: »Az Nagi Calvinus Janosnac hisze egy Istene. Nagy Szombat 1609. Egy Keresztien Predikator tvl S. T. D. P. P. Az Cassai nevezetes tanitohoz Alvinczi Peter Vramhoz Iratot oet szep levél. Nyomtatott G. S. P. G. V. T. A. M. DC. IX. és Imadsagos könyv. Nagy-Szombat 1701« Ezekből az első kettő ekkorig csak a m. szigeti ref. lyceum, a harmadik pedig csak az Erdélyi Múzeum könyvtárában volt meg. Mind a három tehát másodpéldány. (L. Szabó Károly »Régi Magyar könyvtár 415., 647 és 1640. szám a.) Ezeken kívül vásárolt a könyvtár még három magyar unicumot is, melyekből ekkorig egyetlen egy példány sem volt ismeretes. Ezeknek ismertetését a következőkben adjuk:

(175. sz.) Nagyszombat. 1658.

P. Nádasí János. A Boldogságos Szűz Az Halállal Tvsakodok Annya. Mellyet elsőben deákul kibocsátot az Jesus Társaságában lévő P. NADASI JANOS. Most pedig Meg öregbétvén Magyarul fordítot ugyan azon Jesus Társaságában lévő P. Jázbrini Thamás. Nagy-Szombatban. Nyomtatta az Academiai böttükkel Schneckenhau Menyhárt Venceszlo. Anno 1658. 12-r. 312 számozott lap. Elül címlap, ezután egy levél aczélmetszet, ezután az első számozott lapon: »A keresztyén olvasóhoz (előljáró beszéd), mely 52 lapot vesz igénybe, s Mária-vignettel végződik. Az 53-ik lapon kezdődik a szöveg: »Mária A halállal tusakodok annya. A mint azoknak boldog ki-mulásokbul, kik az szent szűznek hiven szolgáltak nyilván megh bizonyodik. Mellyekből Azt is megh tanulhattuk, mint kel a' io Halálhoz készülnünk« felirattal, s végződik a 312-ik lapon »Vége« szóval.

A levelek a lapszámokon kívül alul terniók szerint betűkkel is vannak jelölve, s pedig úgy, hogy egy ternióra 6 számozott és 6 számozatlan levél esik. $A-N_6+6 = 156$ levél.

Szabó Károly »Régi Magyar Könyvtárában« ezen könyv címét, a budapesti egyetemi könyvtár csonka példányának 53-ik lapjáról, a szöveg homlokiratából röviden, a szerző, nyomda, hely, év, lapszám, és előszó megemlítése nélkül közli. A könyv teljes bibliographiai leírását azonban mi adjuk e helyütt legelőször.

Ezen munkához van kötve egy másik munka, mely nyomdai kiállítására nézve, az előbbivel mindenben megegyez, s melynek valószínűleg szintén Nádasí a szerzője. Ez Szabó Károly munkájában felsorolva nincsen. Címe:

(176. sz.) Szent Ersebet Asszony Elete.

12-r. 127 számozott levél. Címlapja nincsen. $A-F_3+1 = 64$ levél. Kétségtől nagyszombati nyomtatvány, mely valószínűleg az előbbi munkával egy esztendőben jelent meg. — A harmadik szerzemény, szintén nagyszombati nyomtatvány és pedig az »Utítárs« című munkának egy 1678-ki ismeretlen kiadása. Teljes címe:

(178. sz.) Nagyszombat 1678.

Utítárs, Az Az, Reggel, s Estve és egyéb üdőkben gyakorlandó Imádságok, Hálaadások, Dicsiretek, és Lelki Ohajtások, Mellyek Mint Egy Jó Uti Társaság, Embert ez Földbe szarándokságába vigasztalják, veszedelemtől óltalmezzák, és végre Mennyei hazájában juttatják. Az Hivek Kedvekert Most újonnan meg jobbított, és sok szép Imádságokkal meg bővítettett. Nagyszombatban. Nyomtatta az Acad. Bötűkkel. Rietmiller Mát. által, 1678. 12-r. 402 számozott lap.

Elül: címlap, kalendárium, keresztyéni tudomány, az isteni jószágok hit reménység és szeretet, fametszet = 18 számozatlan levél; szöveg = 402 lap, lajstrom = 3 számozatlan levél. Összesen: 18 levél + 402 lap + 3 levél. A 401–402-ik lap a többieknél sokkal nagyobb, alakja negyedréti, felírása: »Aszszonyunk szűz Mária koronája« A terniók jelzése szabálytalan. A–Z, = 201 levél ha teljes. A mi példányunkból 59–92 és 203–258 lapok hiányzanak.

Szabó Károly többször említett munkájában 1607. szám alatt, a budapesti egyetemi könyvtár egy csonka példánya után, felsorol egy »Utítárs« című munkát, mely Pozsonyban év, szerző és nyomdász megnevezése nélkül 12 edrétben jelent meg, s 18 számozatlan levélből és 395 lapból áll. E könyv előljáró beszédében, Rezenyi György, pozsonyi kanonok 1643-ban szent István napján azt írja: »hogyan ezelőtt három esztendővel szedegette össze ezen imádságos könyvecskét, melyet Utítársnak nevezett, egy névtelen egyházi ember, s minthogy e könyvecskének, noha a k k o r e z e r n é l i s t ö b b e t b o c s á t o t t a k k i, minden példánya elfogyott, ő maga mint írja, saját költségén újra kinyomatta, és pedig — mint Szabó Károly írja — kétségtelenül Pozsonyban. — Ezen két kiadástól, a mi példányunk lényegesen különbözik, s nem más mint az Utítársnak, egy ekkorig egészen ismeretlen kiadása. Ebben az előljáró beszéd egyáltalában nincs meg, a szöveg 6 lappal bővebb, a lajstrom a könyv végén fordul elő, a nyomda és a kiadási évszám az előbbieknél egészen más. — Ezek a múzeumi könyvtár legújabb magyar szerzeménye.

— **Adalékok a pozsonyi várkönyvtár történetéhez 1450-ből.** A Hazai Okmánytár VI. kötetében¹⁾ 1450-ből egy érdekes oklevelet találunk, mely a hazai középkori bibliographiához nagybecsű adalékot nyújt. A 417. számú oklevélben ugyanis 1450 oct. 18 án: »Garai László nádornak Rozgonyi György pozsonyi főispán testvéreivel és több társaival egyetemben azon panaszt terjeszti elő, hogy Ország Mihály emberei Pozsony várát kifosztották, s ez által nekik negyvenezer forinton felül való kárt okoztak.« E károk részletes felsorolásában a kincsek között előfordulnak azon könyvek is, melyeket az erőszakoskodók a várból magukkal vittek, s a panaszos oklevél különösen kiemeli róluk, hogy arannyal, ezüsttel voltak ékesítve. Az oklevél így sorolja fel az elrablott könyveket: »necnon copia diuersorum notabiliorum librorum Byblie, Katholicon, psalteria, Missalia et alys libris auro et argento onnatis.« Alig lehet kétségünk, hogy ezen könyvek a pozsonyi várkönyvtárból valók voltak, hol más kincsekkel együtt őriztettek. Azon körülmény pedig, hogy arannyal ezüsttel voltak ékesítve, mutatja: mily nagy fényt fejtettek ki őseink a könyvboríték külső díszítésében.

— **Bubics Zsigmond** nagyváradi kanonok úrtól: »Magyarországi várak és városoknak a M. Nemzeti Múzeum könyvtárában létező fa- és rézmetszetei«²⁾ cím alatt, egy érdekes füzet jelent meg, mely a múzeumi könyvtár 8000-re menő metszeteiből a hazai várak és városok régibb metszeteit, betűrendes lajstrom alakjában ismerteti. A füzet csinosan van kiállítva s huszonkét, kevésbé sikerült, fénykényomat illusztrálja. Ajánljuk a szakérfiak figyelmébe.

¹⁾ Budapest 1880. 468–69 l. 417. sz.

²⁾ Budapest 1880. A m. kir. egyetemi nyomdában VIII. és 104 l.

Knoll Károly akadémiai könyvtáránál Budapesten kapható:

A besztercebányai egyházi műemlékek története és helyreállítása

Ipolyi Árnold besztercebányai püspök által.

Rajzok, tervezetek és kivitel Storno Ferencztől. — Nagy ivrét, 151 l.
7 szín- és könyom képtáblával és 54 fametszettel. Ára 8 ft.

A harminczkilenz fejezetre osztott monographiában dús halmazát leljük a műtörténetileg fontos mozzanatoknak, melyek a középkorban a mai besztercebányai egyházmegye területén, jelesebb építészeti, szobrászati és festészeti műdarabokat eredményezve felmerültek. Szerző művének zömét és joggal fénypontját a besztercebányai szent Borbála kápolna leírása képezi, mely a Storno Ferencz által művészileg és stylszerűleg restaurált kápolna történetére és helyreállítására terjed ki. E fejezetekben megbecsülhetlen utmutatások advák elő az egyházi műemlékek stylszerű restaurálását illetőleg.

Városaink a tizenharmadik században.

Irta: Szalay József.

Kis nyolczadrét. Ára: 1 ft 40 kr.

Szerző ezen tanulmányt nagy szorgalommal és forrásokon alapuló önálló kutatással gyűjtötte össze s dolgozta fel mindazt, a mit a magyarországi városok történelmi szerepére köz- és községi életére, ipar- és kereskedelmi, hadászati és társadalmi viszonyaira vonatkozólag, az Árpád-királyok utolsó századából, okmányokban és egyéb kútfőkben találhatott.

A panonhalmi Apátság alapító oklevele.

Irta: Fejérfpatakyl László.

Nyolczadrét. Ára: 1 forint 80 kr.

Jelen munka felőleli mindazt, mi az oklevél hitelessége mellett vagy ellene évszázadok óta felmerült; bőven vázolja a mult század második felében épen ez oklevél fölött vívott harczot, ugy, hogy tökéletesen nélkülözhetővé teszi az ezer nyomtatott lapnál többet kitevő, de mai nap már jóformán elavult tartalom vitairatok elolvasását; a dolgozatot az oklevél hitelességének védelme rekeszti be, a szerző megezált minden felhozott s felhozható ellenvetést; s ez eljárás által monographiája oly terjedelmessé s tartalmassá vált, minőt eddig Szt. István királynak 1001-iki s így hazánk legrégibb okleveléről nem birtunk.

Adalékok a nagyváradl béke

s az 1536 - 1538. évek történetéhez. Levéltári kutatások alapján.

Irta: Dr. Károlyi Árpád.

8-rét. 231 lap. Ára 1 ft 80 kr.

A Dobó-Balassa-féle összeesküvés történetéhez

1569 - 1572. Levéltári kutatások alapján írta: Dr. Károlyi Árpád.

8-rét. 123 lap. Ára 1 forint 20 kr.

A bécsi es. és kir. titkos levéltár gyűjteményei újabb időben a hazai történetírásra nézve is hozzáférhetőkké váltak. Aki a magyar újabbkori történet forráskészlet ismeri, méltányolni fogja azt a kincsét, melyet e levéltár számunkra nézve magában foglal. Károlyi Árpád, mint e levéltár tisztviselője, hangyaszorgalommal aknázza ki e gyűjteményeket, s az önállólag egy tárgyra vonatkozó adatokat külön monographiákban dolgozza föl. Így tett a n.-váradl békével és a Dobó-Balassa-féle összeesküvés történetével is, melyet immár sokkal teljesebben, egyes részleteiben mondhatni átlátszóan ismerünk. Ajánljuk e beces könyveket minden történetkedvelő figyelmébe.

A M. Tud. Akadémia

legújabb kiadványai.

Kaphatók saját kiadóhivatalában (Buda-Pest, Akadémia-épület) és minden könyvárusnál:

Ocskai László II. Rákóczi Ferencz fejedelem dandárnoka és a felső-magyarországi hadjáratok 1703–1710. Irta *Thaly Kálmán*. Ára 3 frt 60 kr.

Aristophanes vígjátékai. Fordította és jegyzetekkel kísérte *Arany János* I. kötet: A lovagok — A felhők — A darázsok — A béke Aristophanes életrajzával és bevezetésekkel *Dr. P. Thewrewk Emiltől*. Ára 2 frt. *Arany J. a M. T. Akadémia által gr. Karátszonyi jutalommal kitüntetett e fordítása a teljes Aristophanest, azaz mind a 14 vígjátékot foglalja magában. A II. és III. kötet ez év végén fog megjelenni*

Gr. Széchenyi István és az Akadémia megalapítása. Irta *Szász Károly*; gr. Széchenyi István arczképével. Ára 1 frt 50 kr.

Magyarország bányászatának kritikai története Irta *Dr. Wenczel Gusztáv*. 8-rét. Ára 3 frt

Adalékok a humanismus történetéhez Magyarországon. Kiadja a M. T. Akadémia irodalomtörténeti bizottsága Közzéteszi *Dr. Abel Jenő*. 8-rét. Ára 1 frt 80 kr.

Az eltűnt régi vármegyék. A M. T. Akadémia történelmi bizottsága megbízásából írta *Pesty Frigyes*. Két kötetben. 8-rét (Sajtó alatt) Ára 5 frt.

A Szörényi bánság és Szörény vármegye története. Irta *Pesty Frigyes*. 3. kötetben Ára 7 frt.

Magyar hölgyek levelei. (1515–1709.) Kiadja *Deák Farkas*. 499 drb. 8-rét. 464 lap. Ára 2 frt.

Repertorium Dacia régiség- és felirattani irodalmához. Összeállította *Torma Károly*. 8-rét 191 lap. Ára 2 frt 50 kr.

Bethlen Gábor fejedelem kiadatlan politikai levelei. Kiadta *Szilágyi Sándor*. Ára 2 frt 40 kr.

Kortan (Chronologia) hazai történelmünkhez alkalmazva. Irta *Knauz Nándor*. Koszorúzott pályamunka. 4 rétd. Ára 4 frt.

Régi magyar könyvtár. Az 1531–1711. megjelent magyar nyomtatványok könyvészeti kézikönyve. Irta *Szabó József*. Nagy 8-rét. 47 iv. Ára 4 frt.

Révai Miklós élete és munkái. Jutalmazott pályamunka, írta *Dr. Bánóczy József*. 8-r. 496 l. Ára 2 frt 60 kr. Az akad. könyvkiadó-vállalat pártolói ezen munkát kedvezményi áron kapják

Temesvári Pelbárt élete és munkái. Irta *Szilágyi Áron*. 8-rét. 135 lap. Ára 80 kr.

Régi magyar költők tára. Jegyzetekkel ellátva kiadja: *Szilágyi Áron*, I. kötet. Középkori költői maradványok. 8-rét 391 lap. Ára 2 frt.

Régi magyar költők tára. II. kötet: XVI. századbeli magyar költők művei (Dévai Bíró, Batizi, Erdösi-Sylvester, Dobai, Sz. Horváth András stb.) Életrajzokkal, magyarázatokkal és szövegmutatóval *Szilágyi Árontól*. 8-rét 499 lap. Ára 2 frt.

MAGYAR KÖNYV-SZEMLÉ.

KÖZREBOCSÁTJA

A M. NEMZETI MŰZEUM
KÖNYVTÁRA.

BUDAPEST.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ HIVATALA.

1880.

A Magyar Könyv-Szemle jelen füzetéhez egy mű melléklet van csatolva.

AZ ÖTÖDIK ÉS HATODIK FÜZET TARTALMA:

Lap.

Fraknói Vilmos:	Két magyarországi unicum a koppenhágai királyi könyvtárban	281—284
Koncz József:	Lupuj vajdáról XVII. sz. ismeretlen magyar ének	284—297
Ráth György:	Adalékok Szabó Károly régi magyar könyvtárához	297—305
Hellebrant Árpád:	Magyarországi vonatkozású ősnymtatványok (incunabula) a m. tud. Akadémia könyvtárában	305—328
Csontos János:	Adalék a szepességi XV. századi könyvtárához	328—363
Dr. Fejérpataki László:	A zágrábi káptalani könyvtár XV. századi könyvtárajstroma	363—368
Majláth Béla:	A gróf Forgách-család levéltára	368—371
Tipray Tivadar emléke		372—376
Hazánkat érdeklő külföldi szemle. Csontos János: Beatrix királyné imakönyve Mülkben és Corvin János két horoscopja Krakkóban (két szöveg közti ábrával)		377—387
Vegyes közlemények		388—396
Iskolai értesítők az 1879/80-iki tanévről		LIX—LXXV
A magyar irodalom 1880-ban		LXXVI—XCVI
Hazai nem magyar irodalom		XCVI—CIV
Hazánkat érdeklő külföldi munkák		CV—CVIII

MAGYAR KÖNYV-SZEMLE.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára ezen cím alatt 1876-ban folyóiratot indított meg, mely a magyarországi könyvészet és a hazai könyvtárak közlönye óhajtott lenni.

E folyóirat a jelen évben V. évfolyamába lép.

Közölni fog a régibb magyarországi bibliographia körébe tartozó értekezéseket és az újabb felfedezésekről szóló értesítéseket, ismertetni fogja a hazai könyvtáraknak történetét, szervezését, nevezetesebb tudományos kincseit és szerzeményeit. Figyelemmel fogja kísérni a külföldi könyvtárakban létező hungaricákat, s tudomást vesz a külföldi bibliographia hazánkat érdeklő nevezetesebb mozzanatairól. Továbbá összeállítja a magyarországi sajtó irodalmi érdekű termékeinek és a hazánkat érdeklő külföldi munkáknak lehetőleg teljes és pontos jegyzékét.

Készséggel megnyitja hasábjait a könyvtárnokok és könyvgyűjtők felszólásainak, javaslatainak és kérdéseinek; számít mindazoknak szíves közreműködésére, kiket hivatalos állásuk és irodalmi foglalkozásuk ezen térre vezet.

A »Könyv-Szemle« megjelenik évenként 30 ívnyi terjedelemben, két-havi füzetekben, több műmelléklettel, díszes kiállításban.

Előfizetési ára egész évre bérmentes szétküldéssel együtt a folyó évtől kezdve 3 frt.

Az első évfolyam elfogyott; a második, harmadik és negyedik folyam külön a rendes évi áron, együtt véve pedig 6 frton kapható.

Az előfizetési pénznek Knoll Károly urhoz, a M. Tud. Akadémia könyvkiadó hivatalába, egyéb küldemények és irodalmi közlemények a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába küldendők.

Csontos János,

könyvtári segédőr, mint a „M. Könyvszemle“ szerkesztője.

KÉT MAGYARORSZÁGI UNICUM A KOPPENHÁGAI KIRÁLYI KÖNYVTÁRBAN.

Fraknói Vilmostól.

A koppenhágai királyi könyvtár Európa leggazdagabb és legjobban berendezett könyvgyűjteményeihez tartozik. Szaklajstromai példányszerűen vannak szerkesztve. Így például egy egész külön kötet tartalmazza azon könyvek czímeit, melyek Magyarország történetére vonatkoznak. És pedig nem egyszerűen betűrendben; hanem a történelem egyes korszakai és irányai szerint csoportosítva. Az újabb irodalom legnevezetesebb termékei mellett, számos ritkaságot találunk itt. Különösen két nyomtatvány vonta magára figyelmemet, a melyeket fővárosi könyvtárainkban hiába kerestem, és hihetőleg az unicumok sorozatába kell iktatni. Az elsőnek czíme:

I.

Martini Thyrnauini Opvscvlvm, ad Regni Hungariae Proceres.

24 kis negyedréthű levélből álló nyomtatvány. A nyomtatás helye és éve nincs kitéve. De kétségtelen, hogy 1522 vagy 1523-ban, Bécsben nyomtatott.

A czímlapra 12 distichon van nyomtatva, ily fölirattal:

»Vldrici Fabri Rheti carmen in illam belli contra Thurcas suscipiendi adhortacionem quam ad inclytos inferioris Pannoniae proceres venerabilis frater Martinus Thyrnauinus uersibus impariter iunctis instituit concinnauitque.«

A munkát a szerzőnek ajánló levele előzi meg. »Reuerendissimo domino Ladislao Zalkano Episcopo Agriensi ac Serenissimi principis domini Ludouici Hungariae et Bohemiae etc. Regis Cancellario, domino suo gratiosissimo, Martinus Thirnauius, Monachus Sancti Benedicti, sese humiliter commendat.«

Szokás szerint, magasztalja Szalkai püspök kiváló tulajdonait, különösen tudomány-szeretetét. Érdekeselek a következő sorok, a melyek Szalkait mint a humanista-hódítók örökösét, a tudósok pártfogóját és a történeti irodalom kedvelőjét mutatják be: »Omnibus fere tuis conuiuiis — így szól hozzá — doctos adhibes, arciumque professores et subleuas, et tua liberalitate atque beneficencia foues . . . Inter tot curas . . . non intermittis studia litterarum, . . . et historicis lectitandis subcisiuas horas impendis.«

Figyelemreméltó az is, hogy érdemeit felsorolva, nem hallgatja el, mint küzdé föl magát alacsony sorsból a legmagasabb méltóságokra. »Non parentum precibus — úgymond — nec sanguinis hereditaria generositate, sed tuo (ut dicitur) marte certando, tuis enitendo virtutibus, ad summum nobilitatis culmen tendere . . . procuraveris.«

A munka distichonokban van írva és három könyvre oszlik. Tárgyát az első könyv czíme világosan megjelöli: »Martini Thyrnauini Monachi Sancti Benedicti ad regni Hungariae Proceres, quod in Thurcam bella mouere negligunt Liber primus.«

A könyv Nándorfehérvár (1521. augusztus 29-én) történet elestének megrendítő hatása alatt iratott. Célja: felriasztani a magyar rendeket vészteljes tétlenségökből, mely a török uralom terjedését és az ország egyik legfontosabb végvárának megvívását lehetővé tette. Felidézi a nemzet múlt dicső eseményeit, melyeknek utánzására buzdítja kortársait. Sötét színekkel ecseteli azután az ország hanyatlását. Részletesen szól az 1514-iki porlázadásról, az 1520-iki hadi eseményekről és Nándorfehérvár ostromáról. Végre lelkesítő szózatot intéz a magyar rendekhez, hogy ragadjanak fegyvert hazájok megmentésére.

A munka, mint költői mű, nem nagy értékű. Semmivel sem jobb, sem nem rosszabb az, mint a verses dolgozatok nagy tömege, melylyel a humanisták utódai a XVI. és XVII. században az irodalmat elárasztották. Bizonyos technikai ügyesség, a classikai minták formáinak utánzása: egyedüli érdemök. De kiváló érdekel bir ránk nézve e munka, mint kifejezése a közszellemnek, nemzeti életünk egyik legválságosabb pillanatában. Mint másutt is, és mint gyakorta történt, a kolostor magányából tör elő a szózat, mely ezerek érzelmeit és vágyait tolmácsolja.

Sajnos, az érdekes mű szerzőjéről semmit sem tudunk. Nevével ekkorig sehol sem találkoztunk. Csak ezen munka, illetőleg annak távol éjszakon fenmaradt példánya őrizte meg emlékét. Neve mutatja, hogy Nagyszombat volt szülőhelye; és hogy tagja volt a szent Benedek-rendnek, mely előbb is és utóbb is oly nagy érdemeket szerzett magának a hazai közmívelődés ügyében.

A munka, mint említém, Nándorfehérvár eleste után iratott, és nem sokkal később nyomtatott. Minthogy Szalkaihoz mint egri püspökhöz van az ajánló levél intézve, Szalkai pedig 1524. május 6-án esztergomi érsekké lett: már ebből is következtethetnők, hogy a munka előbb jelent meg. De a koppenhágai példányra már 1523. november 28-án rájegyzé első birtokosa nevét: »M. Melchior Eisenhart Vienne. Valószínű tehát, hogy ekkortájt jelent meg az ismertetett nyomtatvány.

II.

A Magyarországon folytatott török háború eseményei nagy mértékben magukra vonták egész Európa figyelmét. A külföldön nagy számban jelentek meg nyomtatványok, melyek azokkal foglalkoznak.

Különösen a törökök fölött kivívott diadalok nem ritkán ébresztették föl idegen költők lelkesedését, mely dicsénekek, époszok megírására ösztönzé őket.

Egy ily műnek létrejöttére szolgáltatott alkalmat és anyagot Nagyvárad ostroma 1598-ban, mikor Nyáry Pál és báró Rhedern vitézsége Mohamed nagyvezért és a tatárok khánját, több heti erőfeszítés után, szégyenteljes elvonulásra kényszeríté.

Ekkor irta Braschius Márton, a rostocki lyceumon bölcsészettanár époszát, melyet a lyceum egyik ünnepélyén nyilvánosan felolvasott, és ugyancsak Rostockban (1600) nyomtatott.

A kis negyedréttű, 24 levélből álló, hexameterekben írt munkának czíme a következő:

»Varadini, Hungariae Propvgnaculi ampli et mvnitissimi, contra Tvrcarum incredibilem vim et multitudinem et continuam aliquot septimanarum oppugnationem, quae incidit in mensem Septembris Octobris et initium Novembris anno 1598., Militum Silesiorum et Hungarorum manu et fortitudine. Illustrissimi Domini Melchioris a Rhedern supremo

imperio, consilio et magnanimitate., Dei O. M. auxilio et praesidio admirabili, admirabiliter et fortiter asserti, Hypotyposis vera et cum re gesta consentiens, Epico carmine expressa et in florentissimae Academiae Rostochiensis Lyceo publice pronunciata, a Martino Braschio Professore Logices publico.

Rostochii Excudebat Stephanus Myliander Anno MDC.

A könyvet Rhedern bárónak ajánlja a szerző, és a hirtelven Chytreus Dávid, 1600. febr. 16-án kelt, előszóval vezeti be.

LUPUJ VAJDÁRÓL ISMERETLEN XVII. SZ. MAGYAR ÉNEK. (178. sz.)

Közli: **Koncz József.**

Az »Erdélyi Múzeum-Egylet« régi magyar nyomtatványainak több unicuma között van a »Lupuj Vajdáról való ének« is Köröspataki B. János, mező-esávási ¹⁾ paptól, nyomtatott 1655-ben, Szabó Károly meghatározása szerint, Lőcsén, 4r. egy iv = 4 levél.

Ugyanezen szerzőtől van még egy más verses csonka mű a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában: »Az havasalföldi hartzrol való historia« cím alatt. Hely nélkül, 1656. 8r. egy iv = 8 levél, melyből csak az első és utolsó levél, továbbá az A₁ és A₅ jeggyel jelölt levelek találtattak, egy 17. században nyomtatott könyv táblájában; a többi: 2, 3, 6 és 7 levelek hiányznak. Szabó Károly felvette mindkettőt »Régi Magyar könyvtárába« 902. és 917. szám alatt. Az elsőt ismertette Mátray Ernő a »Reform« 1870. november 18. sz. és ujabban a »Figyelő« 1876-ki folyamában, 296—300 lap. A másik ismertette volt a »Magyar Könyvszemlében«, I. folyam, 1876. 319—320 lap.

A harmadik ily tárgyú, szintén csonka munkát én találtam tisztelendő Holló Tamás, szamosújvári Szent-Ferenczrendi zárdafőnök könyvtárában, egy mult századi könyvtáblában, s itt kívánom ezuttal megismertetni.

¹⁾ Falu Erdélyben, Maros-Vásárhely mellett

A munka mindössze hét negyedréti csonka levélből áll. Töredék. Címlapja nincsen, a levelekről a lapszám és a betűjelzés hiányzik, s így megnem határozhatjuk, hogy eredetileg hány levélből állhatott. Szerzőjét sem ismerjük. Csak azt tudjuk, hogy az eddigiektől eltérő és ekkorig ismeretlen kiadás. Tárgya ugyanaz, ami az erdélyi Muzeum példányáé — Lupuj Vajda; alakja is ugyanaz, negyedréti; versneme szintén — terjedelme azonban jóval nagyobb. — Az erdélyi Muzeum példánya négy levél, ez hét; pedig hiányzik mind eleje, mind vége s kitudja közben-közben még mennyi, mert sem lapszám, sem ivszám, jelző betű nincs egyik levelen is, a könyvkötő leszabdalta azokat, midőn könyvtáblának felhasználta.

Ami a kiadások belértéket illeti, e tekintetben az Erdélyi Muzeum példánya és az új lelet érdemelnek inkább összehasonlítást. Az erdélyi Muzeumé költőibb, balladai hang, erőteljes nyelv, itt-ott jeles technica és szép festés. Csak pár helyt predikátoroskodik és ismétel. Az új lelet nyelvezete jobb, igazi népies nyelv, tele példabeszédekkel, erőteljes fordulatokkal, épica-leírásokkal. Előadása nem oly lüktető, mint amazé, de festőibb; a balladai szaggatottságot, drámai kitöréseket nem ismeri, nem bírja, hanem a nyugodt törekvést célja felé épicaibb hangon festi.

A töredékben tárgyalt esemény röviden összefoglalva a következő: Lupuj moldvai Vajdának nem tetszett, hogy II. Rákóczi György, erdélyi fejedelem, segélyt küldött János Kázmér lengyel királynak a tőle elszakadni akaró Chemjelniczki¹⁾ folytatott háboruban. Azért, mint különben is cselszövő ember, Rákóczi ellen működött s ellene szövetekezett a magyarországi jezsuitákkal. Midőn tehát a Lupujtól sanyargatott, fosztogatott oláhországi Bojárok Rákóczihoz folyamodtak segélyért, a híres dicsvágó ifjú fejedelem örömmel ragadta meg az alkalmat s Györgyi Stephánnal — Lupuj cancellárjával — egyetértve 1653. év tavaszán serget küld Moldvába, Borost az első csapattal s néhány hordó borral, utána Kemény Jánost pár ezer emberrel. Lupuj észreveszi a cselt, vejéhez, Timushoz fut segélyért. Ez alatt Kemény J. Lupuj helyett moldvai Vajdának teszi Stephánt.

¹⁾ Chemjelniczki a kozákok hetmánya Lupujnak apatársá, minthogy fia Timus a Lupuj leányát vette feleségül.

Lupuj három hét múlva visszatér Timussal s kozák segély sereggel megverik Borost Foktánynál, Keményt Koprinkánál és kiűzik Moldvából. Azután Oláhországba nyomulnak, rabolnak, pusztítanak míg Máthé, oláhországi Vajda, ki nem kergeti.

Ezalatt Rákóczi is nagyobb serget gyűjt s a lengyel királytól is segítettve, ugyanazon év őszén benyomul Moldvába, Stéphánnal egyesül, Lupujt megveri, ki Ukrániába fut, családját, nejét, fiát Constantint, leányát és vejét Timust s roppant kincsét Szucsávában hagyván a kozákok védelme alatt.

Az egyesült erdélyi, lengyel és oláh seregek több héten át ostromolják Szucsávát, míg végre a kozákok — miután hetmánjok, Timus is az ostrom alatt elesett — feladják a várat. Így a várral együtt Lupuj családja és kincse is Rákóczi kezébe esett. Lupujt a segélyére jött tatárok lánczba verték és Konstantinápolyba küldötték s helyébe moldvai Vajdának Stéphánt tette Rákóczi.

Még csak azt jegyzem meg, hogy Szabó Károly a csonka töredéket nem tartja Kőröspataki János munkájának; valamint azt sem ismeri el, hogy Lőcsén nyomtatott volna. Én összehasonlítottam Kolozsi Török István: »A z a s s z o n y i n e m n e k n e m e s s é g é r ől i r t r y t h m u s o k« című művével, mely 1655. Lőcsén nyomtatott és a betűket ugyan azoknak találtam. A töredéket tehát lőcsei, XVII. sz. nyomtatványnak tartom.¹⁾

Végre megjegyzem, hogy Holló Tamás, szamosujvári zárdafőnök ur, ezen töredéket nekem ajándékozta s az most a m.-vásárhelyi református főtanoda tulajdona. Ezen kívül a kifejtett levelekből összeállítottam a Nemzeti Múzeum számára még négy csonka levelet, hol most ezen töredéknek második csonka példánya létezik. E két csonka töredéken kívül más példányt ezen kiadásból nem ismerek:

A töredék szövege, betűszerinti hűséggelk özölve a következő:

. . . . .

(Kész)ülettel az Ojtozon

Bément kőves viz zugáson

Igen nagy bátorságoson

Viselvén magát okoson

¹⁾ Czikkiró urnak véleményet tiszteljük, de a magunkét egyelőre még függőben tartjuk. Szerk.

(Lup)ultól is volt vigyázás,
 Mint farkastól bárányrivás
 Használt néki az strásálás
 Szégyen de hasznos az futás.
 . . . kamará . . t megh fogták,
 Az Erdélyi jo (ka)tonák
 Nem sirattyák a . . . aknák
 Mit hamissan vett, elvonták.
 . . . példa az Embereknek
 Minden tisztbe heljhezteknek
 Ebül gyűtetett Szerdéeknek
 Ebül kel veszni mindennek
 (Lup)ul jo szolgait p(ostá)n
 Küldette, lássák hol Stephán,
 Vigyek néki paranczolván
 Halálára szándékozván.
 (Mi)kint jártanak az szolgák
 Stephán után menő posták
 . . . ták az Magyar strásák
 . . . . . fejit elesapták.
 . . . . . partya
 . . . . . tartya
 . . . . . záttya
 . . . . . pattya
 Kik vizsza szaladhattanak,
 Iszonján el nyargaltanak,
 Hogy bizonyos hirt mondgyanak,
 Hűtitől sza(kadt) Lupulnak.
 Eszibe vévén az . . . ot,
 Hogy megh vették az hálókot
 Megh adyák az veres tromfot
 Mely tölle volt eloszt(at)ott.
 Hadait jól megh s . . . lállya,
 Az Boérok . . . . attya,
 Kiknek feje . . . . aszt mondgya
 Megh kell tisztíért vínia.
 S . . . ész hada el . . . . . a
 Kiknek jóvát huszta vonta

Azt nagy bátron kiáltotta,
 Nem jő ki m^(ost ar)é) rte kardgja
 Gondolkodott eő magában,
 Hogy más Vajda Molduvában,
 Könyve hullott szakálában,
 Mely sokszor volt a czávéban. ¹⁾
 El készítette hadait,
 Megh terheltette lovait,
 Megh kenette szekereit
 Fel rakatta sok szép . . . .
 Elindult nagy kedvetle . . . .
 Utat fogott vé . . . .
 Czapták Lu . . . . .
 Viszva ne . . . . .
 . . . Volt az poszto ruha,
 Talpigh alá ért az hossza,
 Scárlát és Gránát az jova,
 Ezüst és arany az gombja.
 . . . Szép selyem matériák
 . . . . ó modra szabot szoknyák
 . . . ozattak, s drágán árulják
 De igen olczon kívánniak.
 . . . nosz futoval ki fut . . . . .
 Egy arányu lészen . . . . .
 . . en sok Boér megh pult
 . z ki Lupul melle fordult.
 . . . k egynéhány lo(vok)ot
 . . olgolhat . . hasznosokat
 . . ni s szaladni valokot.
 Hordozzák az Magyarokat.
 . . nak fáratsága,
 . . . lött akkoron héjába
 . . koron kénczes ládába
 (Kö)nyokigh nyultak tallerba

¹⁾ A muzcumében: Ott Lupuj elfelejtette
 Hogy szakállát megfestette.

- . . . béli gazdagságát
 (Sák)mányra hányatták javát
 (Szám)talan sok szép marháját
 . . feji s vészi az hasznát.
- . . l hiszi magát
 . . cza előtte e . példát,
 . . szerenczén . . mivoltát
 . . ki nem tudgya utollyat.
- Bolondság felfuvalkodni,
 Embernek magát elhinni,
 Ezért fog megszegyenülni,
 Másnak is példát tud adni.
- Le fordult gonosz szerencze
 Alhatatlan rossz kereke,
 Fellyel volt s-lenéz . . eje
 Csak alá vigyáz az földre.
- Hadai között az (le)gh job,
 Ki Nester vizin legh'uszob,
 Elsőre nem néz az utolsb,
 Tudatlan . . . nit az tudosb.
- Némellyik fej(sze) modgyára
 Uszott az Neszter nagyára
 Nem érhetett az partyára,
 Nagy félelem vitte arra.
- Nem nézték az viz hol küsseb,
 Vagy által menni lengéseb,
 Néki fogtak hol sebeseb,
 Nem gondolták hogy erősse(b).
- Lupul Vajda is eő maga,
 Hajon hogy által szal'ada
 Jobbik lovára fordula,
 Kin Neszter parton nyargala.
- Megh maradt Társzekerivel
 Vagyon nagy . . ult lélekkel
 Népe el terjedett Széllyel
 Kit tartott sok fizetéssel.
- . . . ehetet tehetsége,
 Mert az isten ő felsége.

Volt mindenben reménsége,
 Holtában is segítsége.
 . . . k modra ezatát adott
 Miglen ért harczoło napot,
 Tökélletlenül forgodott,
 Farkas modra olalkodott.
 . . . t lesre ve(z)ethetett,
 Ez világtól meghmentetett
 Azzal szerzet ditzi(ret)ett,
 Magának nagy tiszteséget.
 . . . arék harczoło hogy érte,
 Hadait ki sergeltette,
 Széllyel hogy megh tekintette,
 Diadalmasoknak vélte.
 (Máté) Vajda is ellenben
 Vagyon igaz reménségben.
 Vitézit hányván seregben
 Biztatván igaz ügyiben.
 Bar kisebb az Máté hada
 Igen sokkal megh számlálva
 De nagyobb az bátorsága
 Mert isten állot pártokra.
 Mind két'fél seregh elkészült
 Egyik az másra szűvesült
 Harczolásra kételenült
 Lupul hadában vér megh hűlt.
 Ő maga is Máté Vajda,
 Lovat szívesen nyargallya
 Seregh előtt próbálgattya
 Biztattya népit, s-tanittya.
 Sergiben vagyon hintaja
 Melyben vagyon sok kéncz ra(kva).
 Vonsza hat Szekeres lova
 Vissza fordulni nem hadgya.
 Az Boérok tanácsolták,
 Hintoját (vi)szva fordiczák,
 Kénczit (bel)ölle lerakják,
 Melyre reá nem hajthatták.

Máté három okot tőt fel

Egyik az hogy semmit nem (fél)?

Második hogy Vajda migh él,

Harmadik hogy bir kölczégg(el).

Hogyha az dolog fordulna,

Ne mondgyak volt szegény V(ajda),

Holta után méltosága,

Ne nyomassék bé az porba.

Istennek irgalmassága,

Fordult az Máté pártýára,

Támadot Lupul hadára

Rettenetes nagyzápora.

Úttették az sok dobokat

Futatták az trombitákat,

Az sok seregh sipokat,

Hogy megh indiczák harczoekot.

. . . ge az Magyarnak . . .

Lengyelnek s az Oláságnak

Sűrűsege az bodzának, . .

Melyből kozákok aratnak.

Sánczba szorult — marhájoknak

Hordgyák czatázó lovoknak,

Mert más élést nem kaphatnak

. . ban is csak titkon lopnak.

. . . Volt igen nagy vigyázás

Éjjel és nappal strásalás,

Ha kún kaphatta az puskás,

Félben maratt az aratás.

. . . paripájok szolgáltak,

Minden napon kiczatáztak

Bolond modra riaszkodtak

Mellyel semmit nem használtak

. . . osba ki czaptanak

(M)érészi az kozákoknak

Hogy gyümölcsöt kaphatnának

(M)it kenyér helyin rágnának.

. . . (Ma)gyarok az Lengyellel

Egy néhány napon jo reggel,

. . . okot jó reménységgel,
 . . . . vőtték egy értelemmel.
 . . (Sáncz)okból ki szorították
 . . Magyarok le vagdalták
 . . gyümölcs árát megh vonták
 Mivel nem nekik plántálták.
 . . . klastromokban bérejtezték
 Féltekben bé rekeszkedtek
 Onnan sebessen kilőttek
 Mellyel magoknak kárt tőttek.
 Némelyet vettek ki tűzzel
 Némellyet nyuvado füstvel,
 Némellyet éles fegyverrel . . .
 Az vitézek serénységgel.
 Nemellyek Sötét pinczékben
 Mentenek rejték helyekben
 Szoros Sütő kemenczékben
 Szaladtak bé rettegetésben.
 Onnan is mind ki hordották
 Egyenként mind leczapodták
 Ekképpen szaporították
 Kozákokot az katonák.
 Az Magyar Generalisok,
 Kapitányok és Hadnagyok,
 Voltanak nyughatatlanok,
 Sokszor szakadot megh álmok.
 Az Magyar szível forgodot
 Sáncz alá be nyargalozott
 Az Lengyel sem álmadozott
 Az Oláság csak sohajtott.
 Amaz kozák Hatmány Timus
 Ki gonoszságban volt primus
 Paráznaságban intimus
 De jámborságban ultimus.
 . . . ez való Titulus
 Mi volt arról Articulus
 Vétek több benne mint Virtus
 Vitéz volt ő de rusticus.

(Ki)ezapot Sánczból gyakorta
 Parasztit mind ki nogatta.
 Kételensége tartotta,
 Mert előtte volt halála.

. . . hevert az sátorában
 Vették őtet arányzoban
 Ugytalálták az ágyában
 Által ment az ágyékában.

A golyobis volt tizfontos
 Pattantyusa tanolt s okos,
 Megh találta valóságos,
 Fizetésre méltóságos.

Azzal megh holt ő legottan
 Nem fetrenget soká kénban,
 Nem jó többször Molduvában,
 Pusztittatni más Országban.

(El)vitték testit az Várban
 Nagy rejtékben és titokban,
 Voltak nagy tanácskozásban,
 Hirt ne vinni más táborban.

. . . az éhségnek miatta
 Sok Kozák Sánczát el hagyta,
 Az dolgot mind ki mondotta,
 Mely közöttök volt titokba.

Az Kozákságh megh félemllett
 Hogy fő Hattmánnnyok elesett,
 Nem tartnak jó reménségett
 Elvinni az nyereséget.

Mikoron az fő el esik,
 Az több tagh véle buczuzik
 Veszedelemtől irtozik
 Egymás között nem nyughatik.

Főtől árad az darek viz,
 Eggyen kezdetik el az tiz
 Testekben el lankadot iz
 Az emberekkel te nem birsz.

Sokat huzot vont éltiben,
 Sok álnokságh volt sziviben,

Sok czalárdeczágh elméjiben,
 Sok hitetlenséghez testiben.
 Az melynek vészi jutalmát,
 Nem szintén jó kívánságát
 Valamint viselte magát,
 Ugy fizetik meg munkáját.
 Ismét más Hatmányt választanak,
 Hellyiben czalárd Timusnak,
 Kit álnokul tanácsolnak
 Mint szolgállyon az hadaknak.
 Sok dőgh első vízben hevert
 Az kozák abból italt mert,
 Hasának csinált rut czemert,
 Mely gyomrában bűdös helyt vert.¹⁾
 . . . edet Lupul hada
 Fogyatoszott bátorsága,
 Erdélyi vitéz katona
 Azokat szívesen vágta
 . . . volt jól ki szaladhatott
 Sok közöttök nem vont kardot
 BOLHO patakán az árkot
 Testvel töltötték mint gátot
 Megh adták volna magokat
 De nem találtak modot,
 Mert az Magyar úgy forgodott,
 Hogy nem adhattanak okot.
 Lupulnak vér attyafia
 Mely volt fővebbik Hatmánnya
 Lovát valóban futtattya
 Csak héjában korbáczollya.
 Egy Erdélyi tanolt vitéz,
 Ki ötetett űzni igen kész
 Szíviben bátor s jó merész,
 Nem tudja mi légyen az félsz.

---

¹⁾ A muzeumében: Az kozákok dőggel laktak,
 Borzot, burjánt egyberektek
 Mert egyebet nem kaphattak.

Megh ragadta vitéz modra
 Mint kis tyukfiat az héja,
 Visza örömmel hurezollya,
 Tudván hogy vagy on fő foglya.

Az mi nála volt elvonták,
 Az látott hallott katonák,
 Köntösitől buczuztatták,
 Magyar modra tanitották.

Vitték Stéphan eleiben,
 Egy lábravalóban s ingben,
 Iszszonyu kételenségben
 Űtették kopott nyeregben.

Nem nézte Stéphan vétkei
 Rá adta egyik mentéjit
 Hogy bétakarja az testit
 Nézte maga bőczülletit.

Két lábát lo hasa alatt
 Által kötni paránczolat,
 Nagy szokatlan nyugodalmat
 Ő nyomorusága szoktat.

Egy rossz űgető posta lon
 Hozták ki őt az Ojtozon.
 Vaczorája volt komoron
 Mégis nyelve szollott bátron.

KEGYELMES URUNK fogságban,
 Tártattya Szomos Uy Várban
 Ninczen olyan szabadezágban,
 Mint madár az kalitkában.

Mely lába czizmákat viselt
 Mostan nagy vasakot zerget,
 Melyben titkon el nem mehet,
 Mert van körülle őrizet.

Eleget főznek az konyhán,
 De észik igen szomorán
 Czetneki nadrágh az szárán
 Őrömit bura fordítván.

Nem volt annyi kívánsága
Mint az ételnek soksága,
Kozákok sok prédálása
Ma . . . használt kborlása.

Megholt lovoknak helyyiben
Kit el vesztettek éhségben
Más lovat vettek ismétlen
Kár hogy volt engedelemben.

Azt is megh vötték nagyáron
Tiz forintost tiz arannyon
Sok ékes ezüst szerszámon
Czak ne járjon gyalog lábon.

Lupul Vajdáné buskodik
Éjjel is ébren aluszik,
Kozákoktól nem nyughatik
Holt lovoknak árrát kéri.

Essős időn indultak el
Sánczokból nagy vigh örömmel.
De voltak nagy félelemmel,
Hogy járnak veszedelemmel.

Nem volt sohais oly napjok,
Sem peniglen éczakájok
Migh sánczban volt nyomorgások,
Hogy édes lőtt volna álmok.

Mikoron jobban szunyodtak
Éjjel akkor rájok esaptak
Koplalásban nem nyughattak
Veszedelmes kénban voltak.

Jol meggondolták utokban
Mint mennyenek Molduvában
Mint vájják magokat sánczban
Tudosbak mostan minnyáján.

Bujdosik szégyennel Lupul
Az Neszter vizin sokkal tul
Kozákok kőzi nem fordul
Más nemzeczégh kőzi szorul.

Tatár Hámhoz folyamodik
Holott rossz válasz adatik

Ott nyavalyás megfogatik
 Az mint kőrünkben hallatik.
 Vasat vertek az lábára,
 Küldték sötét palotára
 Őrzött küldtek ajtajára.
 Ne járhasson szabadgyára.
 Szerencze kerekén alol,
 Vagyon, s nem hághat magátol
 Megh pusztult minden javátol,
 Mint páva fényes farkatol.
 Az feleségit gondollya
 Stéphan Vajda miként tartya,
 Ki azelőtt volt asszszonya
 Mostan birtokában rabja.
 Ki mettek fia orrában
 Ne léphessék Vajdaságban
 Az attyának nyomdokában,
 Ne lehessen Molduvában.
 (Itt a töredék megszakad.)

ADALÉKOK

SZABÓ KÁROLY RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁRÁHOZ.

Közli: Ráth György.

E folyóirat t. szerkesztőjének felszólítása következtében, saját gyűjteményemből itt közlöm azon régi magyar nyomtatványoknak ismertetését, melyek Szabó Károly »Régi Magyar Könyvtárában« vagy egyáltalában felvéve nincsenek, avagy pedig csak csonka példány után hézagosan vannak leírva.

(179. sz.) Basel 1627.

Calepinus (Ambrosius). Dictionarium undecim lingvarum jam **septimo** accurata emendatione, atque infinitorum locorum augmentatione, collectis ex bonorum Autorum monumentis, certis et expressis syllabarum quantitatis notis, omniumque vocum significationibus, flosculis, loquendi formis, proverbialibus sententiis,

caeterisque Latini sermonis proprietatem, elegantiam, et copiam pertinentibus rebus, quanta maxima fide ac diligentia fieri potuit, ita exornatum, ut hactenus studiosorum usibus accommodatius non prodierit. Repondent autem Latinis vocabulis Hebraica Graeca, Gallica, Italica, Germanica, Belgica, Hispanica, Polonica, **Ungarica**, Anglica.

Onomasticum vero: hoc est priorum Nominum, Regionum, Gentium, Urbium, Montium, Promontiorum, Marium, Stagnorum, Fluminum, Hominum, et similium catalogum, maxima etiam accessione locupletatum, et praecipuarum rerum Germanica explanatione illustratum seorsim adjunximus. Cum gratia et privilegio imperatorio. Basileae, Apud Henric Petrinus. — Nagy másodré. Elül címlap, a nyomdász és Calepinus ajánlása úgy az utóbbi életleírása 4 sztl. levél; maga a szótár 1582, az Onomasticon pedig külön 302 számozott lap.

Colophon: Basiliae apud Henricpetrinus Anno Salutis nostrae recuperatae MD.C.XXVII.

Calepinus szótára tudvalevőleg 1502 óta, midőn Reggióban először csupán deák nyelven látott napvilágot, a mult század végeig különböző helyeken és különböző nyelveken igen sok kiadásban jelent meg. A magyar nyelvet először az 1590-iki, ugyancsak Henricpetrus bási nyomdájában megjelent tizenegynyelvű kiadásban találjuk. Ehez Szabó Károly »Régi magyar könyvtár-a« (277., 300. 395. sz. a.) az 1594-ben hely megnevezése nélkül megjelent Calepinust második s az 1598- és 1605-ben Báselben megjelentekét harmadik és negyedik kiadásnak sorolja fel. Mivel pedig a »sumptibus haeredum Eustathii Vignon, Jakobi Stoer, Gullielmi Laemarii« közzétett második kiadás más nyomda terméke s csak tíz nyelvre terjed; az általam ezuttal felsorolt kiadás a tizenegy nyelvűek közt a negyedik volna. Feltűnő azonban, hogy azt a nyomdász a címlapon hetediknek jelzi; a miből következtetnünk kellene, hogy három időközben megjelent ily kiadás nálunk ismeretlen maradt. Ennek lehetősége ugyan kizárva nincsen, különösen ha figyelembe vesszük, hogy a közkedveltségű szótár a XVI-ik században csupán az Aldus-oknál negyven év alatt 16 kiadást ért; mégis inkább hajlandó vagyok azt tenni fel, hogy a nyomdász a családi nyomdájában megjelent összes kiadásokat vette számba, s így az

1568-iki hat- és 1584-iki nyolcznyelvű kiadást is, melyeknek egy-egy példánya a budapesti egyetem könyvtárában őriztetik. E feltevésemet támogatja azon körülmény is, hogy a fentebb említett összes öt kiadás, melyben a magyar nyelv foglaltatik, a Nemzeti Múzeum könyvtárában többes példányban létezett, s hogy alig hihető, mikép ily vaskos munkának három kiadása annyi jeles tudós és gyűjtő figyelmét elkerülte volna, kiknek magánkönyvtárai a Nemzeti Muzeumban egyesítették. Ehez járul, hogy az említettem két XVII. századbeli kiadás hazánkban magánkönyvtárakban, sőt ódondászoknál is gyakran fordul elő; míg, mint szakavatott és bőtapasztaltasú ódondászunk Horovicz is erősíti, a 1606—1627-ig terjedő időszakból eredt más kiadás elő nem került.¹⁾ Megjegyzem egyébiránt, hogy a rendelkezésemre álló bibliographiai segéd munkák, jelesül Brunet és Grässe munkái a kérdésre világot nem vetnek, miután a magyar nyelvre kiterjedő más kiadásról, mint az 1590-iki elsőről, nem tesznek említést.

(180. sz.) Bártfa 1628.

Prágai András. Feiedelmeknec serkentő Oraia. . . . .

A munka czímére, tartalmára s nyomdai kiállítására nézve azonos azzal, mely Szabó Károly »Régi magyar könyvtárában 566. sz. a. le van írva. Az eltérés, mely tán indokolhatja külön kiadáskép való feltüntetését, abban áll, hogy a fordító ajánlásának első levele újra nyomtatott. Itt az ajánlás így szól:

»Az Tekintetes es nagysagos felső Wadaszi Rakoczi Györgyne az nemes Borsod varmegyenec sat.« A másik kiadásban Rákóczi György kezdőbetűi kiváló, díszített betűkkel vannak nyomva, a »Varmegyének« szó után pedig »főispannyanak« következik.

Lőcse 1650.

Cisio. Az az: Astronomianak, tudomanyanak, rövid értelemmel való leirása. A tsillagoknak, Planetaknak és Égbeli Jeleknek, sat. külömb-külobmb természeteknek folyásáról, az embereknek négy-fele Complexiojáról, természetiről, és tulajdonságiról, mindenik Holnapban micsoda rend-tartással az ember élylen, mind ételben és italban, mind az aluvásban, főródésben, tisztu-

¹⁾ E kérdésre felhívjuk Szabó Károly jeles bibliographusunk figyelmét.

lásban és érvágásban. Az híres neves Kiraly Hegy Janos irásából magyar nyelvre fordítottat, es sok helyeken meg augealtatott.

A munka elő-czímlappal is bir, mely kívül nagy betűkkel csupán a főczímet »CISIO« tartalmazza, belül pedig a következőket: »Az nemzetes Pongracz Nagy Mihaly Laszlo maga költségével nyomtatta ki Lőtsén. Vita brevis. Rex eris si recte viveris. Brever Lőrintz által. Anno 1650.«

8-rét. A—L₁=10 1/2 ív 82 sztlan levél. A címlapon s a szöveg közt 53 fametszet.

E munka Szabó K. »R. M. Könyvtárában« 1612. szám alatt »Cisio« czímmel az erdélyi Múzeum könyvtárának elül-hátul csonka példánya után egész általánosságban XVII. századbeli nyomtatványként van megérítve. Tartalma megegyez a »R. M. K.« 1590. sz. a. leirt évnélküli kiadással, csak hogy az én kiadásom calendáriumában minden hó után az illető hazai vásárok jegyzéke foglaltatik.

(181. sz.) V á r a d. 1656.

Neubart Christoph. Theolog és Astronomus Kalendarioma. Mellyet irt Urunk születése után 1656. esztendőre, mely Bissextilis. Es Magyarországra s Erdélyre nagy figyelmetességgel alkalmaztatott. Varadon Nyomtatattott Szenczi Abraham által. 16-rét. A—A₃=8 sztlan levél.

Példányom csonka, csak az első ívet tartalmazza s julius 16-áig terjed. Szabó K. Régi Magyar Könyvtárában nem említi.

(182. sz.) H. n. 1662.

Janus Philaletus Hydropolitanus. Egy Posonbol repült huholo bagolynak megmellyesztése Anno MDCLXII. 12-rét, 109 lap.

Ajánlja a szerző »Nemes és Vitézlő Berenyi Mihály es Kubinyi László urameknak, a Nemes Szabolts Vármegyének fő Tagjainak, Igaz haza Fiaknak«, kívánván nekik »az Urtul Kegyelmet és a megismert igasságban valo álhatatos erősséget.« Az ugyanazokhoz intézett előbeszéd, mely a jelen teljesen ismeretlenül maradt polemicus munka czímét magyarázza s feladatát és felosztását kifejti, oly érdekes, hogy azt czélszerűnek tartottuk egész terjedelmében átvenni. Az előbeszéd következőleg szól: »Nemzetes Uraim! A régi Phariseusok felől hozza bé Urunk

szent Máthénál, hogy ezek Tengert földet mind bé-kerültek, hogy valakit a magok szerzetire hajhatnának. Avagy nintsenek-e ma ilyenek? Kelletnél többek. Kik azon igyekeznek, hogy a szegény Lelkeket, az örökké való halálnak törében ejtsék: és mivel magok a Mennyeknek országában nem mennek, a menyére lehet, annak igaz utát mások előtt is el-gátolják. Ebben pedig sok modokat tartanak. A többi között eggyik ez: Ottan ottan, holmi gézen guz, hazugságnak téntájával festet irásotskákat, mint valami idétlen fajzatokat hullatnak-el: és azokat mint valami Solyom fiakat, akarják az emberekkel tsudáltatni; noha éjjel s allattomban járó baglyoknak tojományi. Ez Irás is, melynek meg-tzáfolását, a kegyelmetek betsületes neve alatt kibocsáttam, ezeknek fészkekből, repült ide a mi földünkre. Mely hogy kedvetlenséget, illetlen huholásával, senkinek ne szerezzen, kézre kerítvén, meg-mellegesztettem. Hogy pedig mezeitelensége nyilván való lenne, im bizonyos szakaszokban rendelvén, magát- is kisseb folyo bötüvel ki-nyomtattattam; utánna tévén a mi feleletünket. Azonban kegyelmeteknek igaz szolgálattyát ajánlja.

Janus Philaletus Hydropolitanus.«

Az iránt, hogy sárospataki nyomtatvány fekszik előttünk, a munka nyomdai kiállítása kétséget alig enged; valamint tekintettel azon személyekre, kikhez az ajánlólevél intézve van, az ajánlás kenetteljes zárszavaira és a szerző által használt álnév jelentőségére azt is sejtenünk lehet, hogy az álarcz alatt tán a Tisza vagy mellékvizei mellett tartozkodó református lelkész lap-pang. Arra azonban, hogy ki legyen az álnévű szerző, valjon a már ismert harczedzett bajnokok egyike-e, kik mint például Czeglédi István, Matkó István, Posaházi János stb. az azon időbeli vallási mozgalmakban hitüket és meggyőződésüket, a szavakat nem igen megválogatva, éles tollal támadólag megvédeni igyekeztek, — vagy valamely eddig ismeretlen maradt társuk-e? — a munka tartalma elégséges adatot nem nyújt, de úgy hiszem, az ismert írók irmodorának összehasonlítása sem szolgáltat biztos alapot.

Szerencsésebbek vagyunk azon munkára nézve, mely Philaletus megtámadásának tárgya, miután válaszának első része, melyben, mint mondja »a Könyvnek szemöldöke levonattatik«, 5. pontban a czáfolt munka címének, kiadójának és szerzőjének

van szánva. A czím közlése után a szerző »felelete« 1. pontjában előbbre bocsátja »Mihelyt ennek a papiros mázolásnak Vitulus nélkül való Titulussát megtekintém, ottan juta eszemben az, a mit a Poeták Daedalus és Icarus felől beszéltenek« stb., a mi a felől minden kétséget kizár, hogy az első rész fejezetében foglalt sorok a huhogó bagolykint megmellyesztett könyv czímét tartalmazták. A 2-ik pont a könyv provenientiáját a következőkben fejtegeti: »Ezek az éjjel járó igasságnak napfényét nem szenyvedhető baglyok, mivel tollazkodgyanak, könyű írásokból meg érteni. Magoknak sem irek, sem szelenczéjek nincsen, még-is borbélylá akarnak lenni. Magoknak tollok és szárnyok nem lévén, masokat akarnak repülésre tanítani. Hog azért megtudjad, el menvén ezek a' jó madarászok, *Pázmány Péter* farkából szakasztának-ki némelly megrevesedett tollakat, azokból fűzének szárnyakat, melyek által a Keresztyén Lélek (a mint mondyák) az Uj Tanítók törei előtt elszaladhasson« stb. A 3-ik pontban a szerző a könyv kiadójával s megjelenési helyével foglalkozván, alkalmat vesz magának az akkori polemicus irályt jellemző szóvirágok beszövéseire. »Hogy penig — úgy mond — böcsössebb lenne kölcsön kérét tollas bokrétájok, Bécsben Kúrner Jakab János (jó hogy nem Antal) által, útékk toll tokban, az az, ott nyomtatták-ki könyvecskéjeket, melyben a' lelkeket repülni tanítták. Most tudom, hogy immár a' Lelkek-is madarakká változnak, ugyan-is a' tollak és szárnyak madarakat illetnek. Csudálkoznám-is rajta, ha más felekezeteken lévő, Antoninus nevű Antalnál, hasonló dolgot nem olvastam volna. Dicsirvén Dávid Istent a' nyolczadik Sóltárban, hogy az embernek hatalma alá vetett volna minden állatokat, juhokat, égi madarakat stb. azt mondja Antal Doctor, hogy az Égi madarakon értessenek a' jó és gonosz Angyalok, és a' szentek, kiknek az égben vagyon lelkek. Ragadó léped légyen bár, ha ezeket a madarakat megfogni akarod. De a' helynek mivoltával nem kellethetik árujokat mert tudgyuk azt, hogy a' Bécsi marhábanis vagyon ki-vető, és a' cziffra czégér alatt néha bűdös bort árulnak.«

Végül az első rész utolsó IV. fejezetében Philaetus folytatja:

»Kik legyenek penig, ezeknek a' reves tollaknak őszve enyvező Daedalussi, jelengetik magokat a' Dedicatio-nac utollyán: A Jesus társaságában vitézkedő Psoni Collegium. Igazábban találta volna mondani: A' Jesus társasága ellen vitézkedő.« stb.

Miután azon munka is teljesen ismeretlen maradt, a mely ellen jelen polemia intézve van: annak czímét, habár mostanáig egyetlen példánya sem került napvilágra s habár megjelenési évét és terjedelmét pontosan meghatározni nem tudjuk, teljes czímét azonban ide iktatjuk:

(183. sz.) Bécs. XVII. század.

A' Jesus társaságában vitézkedő Posoni Collegium. Két szárny, mellyekkel fel-emelkedvén a Keresztyén Lélek az Vj Tanítók törei előtt el-szalad hasson. Vétettek Cardinál Pazmany Péter Esztergami Erseknek, az Sz. Irásrul, és az Anyaszentegyházrul irt első könyvecskéjéből. VII. És VIII. Resze. Nyomtatta-ki Bécsben Kúrner Jakab János az Austria könyvnyomtatója.

Philabetes munkájának saját birtokomban levő példánya az előlapon a következő nem érdektelen feljegyzés tartalmazza:

»Ez a könyv volt Dengi Vörösmarti Mihályé, ki Rév-Komáromban utolsó Predikátor volt. A hol megszűnvén az Isteni szolgálat Pápán lett Predikátorra. Ott meghalván maradt Leánya Judith azt vette el Szalafői László Imre, ki Pariz Aszszonytul való volt. Ennek Fia Imre Tisza Szentimrére vette lakását, Leánya pedig Judith lett Pápán Soos Imrének Felesége. Ettől Soos Imrének fia Istvan, kinek Fia Imre Sig: Sz. k. Sabadja 11-a Jan. 1775.«

(184. sz.) Hely és év nélkül.

Syllogismus demonstrativus, Az-az üdvösséges okoskodás. Melly által világossán megmutatik, hogy a' Luther és Calvinus vallása nem igaz s-nem üdvösséges hit, hanem istentelen, hamis, Eretnék, és a Kristus közönséges Ecclesiájától Kárhoztott, 's-átok alá vettetett vallás légyen. — 12-rét 32 lap.

Példányomnak nincsen külön czímlapja, hanem a fenebbi czím az első lapon, mely felül 1. számmal s alul A signaturával van jelezve, megelőzi a szöveget.

Ezen eddig ismeretlen munka megjelenési idejére útmutatást adnak utolsó bekezdésének következő sorai: »Ne engedd tehát o Keresztény Lélek! ezen két ember tanítása által magadat meg-csalni, és ezekre nézve, ne menyki a Romai Catholica

Anya-Szent-Egy-háznak kebeléből, ne távozz-el a' régi Szent Atyáknak tanításától, és ha már el-tántorodtál, térj vissza, ne bizd magadat olyanokra, kik az ő kevélységeknak szélvészétől az Anya-Szent-Egyház-nak hajójából ki-vettetvén, el vesztenek, hanem térj vissza abba az hajóba, melyben minnyájan a' Szent Atyák, és a' mi Eleink szerencsésen evedzvén üdvözültek, melyel már 1700 esztendőök alatt külömbféle eretnkségeknak háborúi és szélvészi ostromlották, de rajta erőt nem vehetnek mind az egész Pokolnak szél vészi is, és el-nem merithetik, el-nem süllyezthetik.«

A hivatolt évszámból nem alaptalanul következtethetni, hogy a munka 1700 körül és az első évtized lefolyása előtt jelent meg. Ortographiája: az ami azon korban dívott; a használt betűk pedig még inkább régiebbeknek tűnnek fel; a mi azonban magában véve a megjelenési idő megállapításánál épen nem lehet irányadó; mint-hogy tudvalevőleg ily ódon betűk még a mult század végéig alkalmaztattak.

Szabó Károly barátom, kivel a könyvecskét közöltem, első megtekintése után föltevéskép lehető szerzőjéül Szentiványi Mártont jelzé; utóbb azonban bővebb megvizsgálása, s jegyzeteinek átkutatása után kijelentette, hogy a szerző iránt megbízható véleményt nem adhat. Szerény nézetem szerint Szentiványi Márton jezsuitának 1702-ben, tehát kérdéses időben magyar nyelven kiadott és Szabó Károly »R. M. Könyvtára«-ban 1660. sz. a. megismertetett hasonirányú polemicus munkája az eszmemenet, a használt érvek és az egyházi kútfőkből való számos idézései tekintetében a jelen irattal jelentékeny szellemi rokonságot tüntet fel; sőt például amannak utóbb külön is megjelent IV. könyvecskéje a következő felirattal van ellátva: »Ötven okok, miért a római közönséges Anyaszentegyház másokat mindenféle vallásokat fére tévén inkább választassék«; mig emitt a munka velejének külön címe: »Két részre osztatott bizonyos okok, melyekre nézve az Embernek, ha üdvözülni akar, csak egyedül a Római Catholica Papista hitet minden más vallások közül kell választani és abban megmaradni«, — tehát majdnem ugyanazonos. Az irányban vannak ugyan itt-ott eltérések, ezek azonban abban is lelhetik magyarázatukat, hogy ama munka eredetileg deák nyelv-

ven adatott ki. Mindazonáltal az sem hagyható figyelmen kívül, hogy Pázmán Péter utódai nagy mesterük nyomdokait egyaránt követték, és a látszólagos szellemi rokonság ide s az egyenlő irányra is vezethető vissza.

MAGYARORSZÁGI
VONATKOZÁSU ŐSNYOMTATVÁNYOK (INCUNABULA)
A M. T. AKADÉMIA KÖNYVTÁRÁBAN.

Közli: Hellebrant Árpád, akadémiai könyvtártiszt.

(Vége.)

IX.

Florenz. 1489.

Marsilius Ficinus Florent. De triplici vita. Florentini Antonius Mischominus. in 4°.

Negyedrétű 91 számozatlan levélből álló nyomtatvány diszes kerek (római) betűkkel. Elül csonka, a szöveg elejéről három levél hiányzik. A levelek csak signatúrával vannak ellátva, lap-szám nincs rajtuk. A terniók jelzései: a_1 — m_2 -ig terjednek, melyekből az a — d , f — k jegyűek 8 levelesek, az e , l jegyűek 6 levelesek, az m jegyű pedig 4 leveles. Az initialék a szövegből legnagyobbbrészt hiányzanak, a betűfestő mindössze csak 6 initialét festett miniummal a munka elejére.

A mi csonka példányunk a 4^a számozatlan levéllel kezdődik, melyen Marsilius Ficinusnak Medici Lőrinczhez intézett ajánló levele olvasható e felirattal: »Prohemium Marsilii Ficini Florentini In Librum De Vita Ad|| Magnanimum Laurentium Medicem Patrię Seruatorem«, és terjed a 4^b levélíg.

A munka három könyvből áll, melyeknek mindegyike más maecenásnak van ajánlva. Az első könyv az 5^a levélen kezdődik e felirattal: »DE CVRA VALITVDINIS

EORVM|| QVI INCUMBUNT STUDIO|| LITTERA-
RVM.|| (m) ARSILIVS Ficinus Florenti|| nus Ge-
orgioantonia (sic) Vespuccio & Johāni Bapti||
stae Boninsegnio viris probitate doctrinaque
insi|| gnibus. S. D.« s a 20^b levélen véget ér.

A második könyvnek előszava a 21^a levélen olvasható ily felirattal:

»Prohemium In Librum De Vita Longa.|| (m)
ARSILIVS Ficinus Florentinus Philippo Valori
Ciui|| optimo: atque nobilissimo. S. D.« etc. S ugyan-
azon levélen a 16. sorban kezdődik a II. könyv, melynek fel-
irata következő:

»MARSILII FICINI FLORENTINI LIBER||
DE VITA LONGA.« Terjed a 41^b levélig.

A III. könyv Mátyás királynak van ajánlva,
s a 42^a levélen előszóval kezdődik következőleg:

»Prohemium In Librum De Vita Celitus|| (m)
ARSILIVS Ficinus Florentinus Serenissimo||
Pannoniae Regi semper inuicto: Philosophi veteres,
rex omnium felicissime, coelestium uires inferiorumque naturas
diligentissime perscrutati, cum existimarent hominem frustra sa-
pere, qui non sibi sapit totam merito perscrutationem suam im-
primis ad vitam sibi coelitus comparandam retulisse videntur,
indicantes (ut arbitrator) tum elementa, et quae ex his componun-
tur frustra sibi cognita fore, tum motus coelestium et influxus
temere nimirum observatos, nisi haec una cum illis cognita si-
mul atque convicta aliquando sibi ad vitam felicitatemque con-
ducerent. Profuit autem illis ut videtur eiusmodi contemplatio ad
vitam primo praesentem. Nam Pythagoras et Democritus Apollo-
niusque Theaneus et quicumque ad id potissimum studuerunt
rerum sibi cognitarum usu prosperam valetudinem consecuti
sunt vitamque longaevam. Contulit insuper ad futuram vitam
tum per gloriam apud posteros propagandam, tum apud deum
in aeternitate fruendam. Siquidem ex mirabili mundi totius or-
dine eius tandem cognovere rectorem et ante omnia cognitum
amaverunt. Tibi vero gloriam per saecula cuncta futuram ma-
gnanimitas, magnificentia, victoria perpetua pollicentur. Vitam
quoque apud deum in aevo beatam diuina clementia insigni

pietati tuae iustitiaeque promittit. Vitam denique prosperam inter mortales satisque longam quantum ex inditiis quibusdam mihi licuit coniectare felicia tibi sidera decreverunt. Ut autem quod pollicentur id et praestetur firmissima fide et cumulo insuper prorogent pleniore. Diligentia tua et medicorum, astrologorumque cura efficere procul dubio potest. Jam vero id posse scientia et prudentia fieri doctissimi quique astrologi ac medici confiterentur. Cum igitur inter Plotini libros magno Laurentio Medici destinatos in librum Plotini de favore coelitus hauriendo tractantem nuper commentarium composuissem, inter cetera in eum nostra commentaria numeratum id quidem seligere nunc Laurentio quidem ipso probante atque maiestati tuae potissimum dedicare decrevi. Spero equidem dum vitae tuae prosperitatieque consulam vitae interim et splendori saeculi nostri et humani generis consulturum. Atque ut valitudini prosperitatieque regiae validius haec nostra prodessent: per Valorem ipsum mittenda putavi. Hunc tu igitur Valorem nostrum Clementissime Rex complectere precor. Tantum. n. natura, virtus, auctoritas tua valet, ut absque te nequeat vel Valor ipse valere. X. Julii M. CCCC. LXXXIX. Florentiae.«

A 42^b levelet Ficinusnak az olvasóhoz intézett epistolája foglalja el, s felirata ez: »Verba Marsilii Ficini Ad Lectorem sequentis Libri.« A III. könyv a 43^a levélen 17. sorban kezdődik e szavakkal: MARSILII FICINI FLORENTINI LIBER DE VITA CAE|| LITVS COMPERANDA COMPOSITVS AB EO|| INTER COMMENTARIA EIVSDEM IN|| PLOTINVM.«

Az egész munka a 90^b levélen ér véget; zársorai következők:

»Impressit ex archetypo Antonius Mischominus
Florentiae, Anno Salutis. M. CCCC. LXXXIX.
Tertio Nonas Decembr.«

Ezen colophon alatt van a nyomdász jelvénye: A. M. betűkkel. A 91^a levelet a quaterniok betűinek »registrum«-a foglalja el.

A kötés ujjabkkori bőr aranymetszéssel. A tábla első és hátulsó oldalán czimer van benyomva. A könyv egykor Janesó tulajdona volt, s Gr. Telekyek útján jutott az Akadémia könyvtárába.

Goetz Merkw d k. Bibl. zu Dresden. I. p. 250. 280–281. Ma itt. I. p. 508. Audifredi Spec. edit. italicarum. saec XV. p. 312. Panzer. I. p. 415. 103 Serna Santander Diet. Bibl. III p. 529. Ebert. I. 597. 7525 Hain I. p. 381. 7065. sz. Hanslick p. 487 Grässe II. p. 576. jegyz.

X.

Velence 1492.

Decius Junius Juvenalis Satirae cum commentariis Domitii Calderini et Georgii Vallae. — Velence, Bonetus Locatellus. in fol.

Kis ívrétben romai majuscula és minuscula betűkkel van nyomtatva, és pedig a szöveg majusculákkal, a commentár minusculákkal. Áll 102 számozatlan levélből, custosok nélkül. Signatura: AA₁₁ — NN₁₁₁. A quaterniók nyolcz levelesek, az NN. kivételével, mely 6 levélből áll. Egy-egy lapon a commentár 62 sort tesz ki. A szöveget fametszetű virágos initialék díszítik. A latin szöveg közé görög szók vannak nyomtatva.

Az 1^a levélen, mely czimlapul szolgál, következő czím olvasható:

»Juuenalis cum duobus commentariis videlicet Domitii Calderini. & Georgii Vallae.«

Ugyanezen levél második oldalát, tehát 1^b levelet Domitius Calderinusnak Medici Julianhoz intézett ajánló levele foglalja el; felirata ez: »DOMITII Calderini Veronensis secretarii apostolici in commentarios Juuenalis|| ad Clarissimum uirum Julianum Medicen Petri cosmi filium Florentinum.« Ezen levél után következik ugyanazon lapon Juvenalisnak rövid életrajza, ily czímmel: »IVVENALIS Vita ex antiquorum monumentis.«

A 2^a levelen van ismét Calderinusnak Medici Julianhoz intézett levele, melyben a római satyráról értekeznek; felirata ez: »DOMITII Calderini Veronensis Secretarii apostolici commentarii in Satyras Juue-|| nalis ad clarissimum uirum Julianum Medicen Petri Cosmi filium Florentinum.«.

Közvetlenül ezen levél után a 48. sorban jön Vallae Györgynek Thúz Jánoshoz intézett ajánló le

vele e fölirattal: »ILLVSTRI Viro Johann; Tucci¹⁾ pannonico Georgius Valla salutem dicit plurimam,« s a 3^a levélíg terjed. A 3^b levelet Valla-nak Juvenalis satíráira vonatkozó commentarja foglalja el: »GEORGII Vallae Placentini in Juvenalis Satyras Commentarii.«

A satírák és ezeknek magyarázata a 4^a levélen az első satírával kezdődik, a következő felirattal: »DECII Junii Juvenalis Aquinatis Sa|| tyra prima.« A magyarázatnak első sora így kezdődik **E** »Ro ne semper auditor: scilicet alienorum carminum: de qua molestia et temporis iactantia conqueritur Martialis« stb., ezután a magyarázat a satírákkal tart egész a 99^a levélíg, hol a 40. sorban ez olvasható: »Finis in Decio Junio Juvenale Aquinate commentarii domini Georgii Vallae Placentini.«

A 99^b — 102^a leveleken más munka következik: Domitius Calderinusnak Brotheus elleni védirata: »Domitii Calderini Veronensis Secretarii apostolici defensio aduersus Brotheum grammaticum Commen|| tariorum Martialis calumniatorem: cum recriminatione relaxationis Pliniana: in qua Brotheus ducentis & septuaginta quinque locis praestantissimum scriptorem deprauauit.«

A 102^a lapon van a quaterniok betűinek registere, a nyomdász jelvénye: O. S. M. betűkkel, s a következő colophon:

Per Bonetum Loca-
tellum Octauo Idus
Martii.

MCCCCXCII.

Ma itt. I. p. 546. Panzer III. p. 315. 1492. I. p. 208. 9705. Schweiger Handb. d. class. Phil. II. I. p. 500

¹⁾ Thűz János kikeresztelkedett zsidó volt s Csáktornyanak, Kapronczának, Szt.-Györgynek, Kaprinának és Strigónak ura; 1443-ban Hunyadi Mátyást keresztviz alá tartotta. — 1480-ban Mátyás király Zágrábban királyi törvényszéket tartván, Thűz Jánost is oda rendelte, ő azonban nem jelent meg, hanem kevéssel azután 60000 aranyat magához vevén gyermekeivel együtt Velenczébe költözött, hol ezeknek neveltetését 1486-ban Valla Györgyre bízta B u d a i Lexicon III. p. 415–417 K o v a c h i c h. Scriptor. rerum Hung. min. I p. 336. Vallának Thűzhoz intézett ajánló-levelet K e m é n y J. kivonatban közölte az U j M a g y a r M u z e u m 1857. évf.-ban I. Köt. 80. l. s. „T ö r t. é s I r o d. K a l á s z a t o k P e s t. 1861. című művében 14–15 ll.

XI.

Velencze. 1492.

Decius Junius Juvenalis Satirae cum commentar. Dom. Calderini Ant. Mancinelli et Georg. Vallae. Velencze, Johannes de Cereto de Tridino. in fol.

Velenczében 1492-ben Juvenalisnak három kiadása jelent meg különböző nyomdásztól, s mind a három kiadásban meg van Valla Györgynek Thúz Jánoshoz intézett levele.

A jelen kiadás kerek majuscula és minuscula betűkkel van nyomva s 200 levélből áll, és pedig 8 számozatlan levél után jön 188 számozott levél, s ezután ismét 4 szatlan. A könyv margaliakkal és signaturával bír; a quaterniok jelzése következő: A₁₁—B₁₁ + a—&₁₁₁₁; a quaterniok 8 levelesek az A és B kivételével, melyek 4—4 levélből állanak. Az initialék nincsenek befestve. Egy-egy lapra 60 sor esik. A szövegben görög szók is jönnek elő.

A munka 1^a levele a czimlap, hol ezen felirat olvasható: »Juuenalis Tribus Commentariis Videlicet|| Ant. Mancinelli.|| Domitii Calderini.|| Georgii Vallae. Ezután Mancinellusnak egy verse következik, melyben az egyes satirák tartalmát elmondja. Fölirata a következő: »Argumenta Satyrarum Juuenalis per Antonium Mancinellum.«

A 2^a levélen van Ant. Mancinellinek Rubeus Miklóshoz intézett levele »Antonii Mancinelli Veliterni ad Reuerendum Aedis Geminianae Antistitem: Diuique Marci Canonicum Nicolaum Rubeum patritium Venetum: Omnium bonarum artium & Virtutis Cultorem: In Juue|| nalis satyrici poetae Commentarios praefatio.« Ezt követi Juuenalis satiráinak rövid jellemzése Mancinellitől e felirattal: »Juuenalis Comoda per Antonium Mancinellum.« Végre ugyanazon lapon (1^b) van Mancinellinak rövid értekezése a satiráról; »De Satyra per Antonium Mancinellum.«

Ugyanezen lapon a 2^b van Dom. Calderininek Medici Julianushoz intézett levele, mely ugyanazon fölirattal bír, mint az

előbbi, s azért itt mellőzöm. A 3^a lapon következik: Juvenalis élete és Dom. Calderinusnak Medici Péterhez intézett levele. A 3^b — 4^b leveleken van Laurencius Vallanak levele Thúz György hez egészen úgy, mint az előbbi példányban.

Az 5^a — 8^b leveleken van az index, mely laponkint 4 hasábon van nyomtatva. A satírák könyve 9^a levélen kezdődik, az első satira következő feliratával: »Juuenalis Satyra I.« A commentár felirata pedig ez: »Argumentum satyrae primae.|| Prima docet Satyrae causas: formamque libelli.«|| A munka a 196^a lapon véget ér. Ezután a 196^b — 199^b leveleken Dom. Calderinusnak védírata következik Brotheus ellen, s ezzel a munkának vége.

A 199^b levélen van a colophon, mely így hangzik:

»Venetiis Impressum est hoc Juuenalis opus cum tribus commentis|| per Joannem de cereto de tridino. M. CCCC. LXXXXII.|| Die secundo decembris. Az utolsó levélen van a quaterniok betűinek registere, s alatta a nyomdász jelvénye. P. C. J. T. betűkkel.

M a i t t. I. p. 546. P a n z e r. III. 328. 1585. E b e r t. I. p. 921. 11211. H a i n II. p. 208. 9709. S c h w e i g e r. p. 500. K e m é n y J. p. 15. B r u n e t. III. p. 629.

XII.

Nürnberg. 1493.

Schedel. Hartmann. Medicus Norimb. — Liber Chronicarum. Nürnberg Antonius Koburger. — in fol.

Nagy ívrétű, 324 levélből álló góth izlésben kiállított munka, a szöveg közé nyomott számos fametszettel. Signatura, custosok hiányzanak. A lapszámozás következő: 20 sztlan + 300 szzott + 5 sztlan levél = 325. A munka címlappal bir, mely azonban a jelen példányból hiányzik.

A 2^a — 20^b leveleken van az index; felirata ez: »Tabula operis huius de temporibus mundi. vt historiarum rerumque ceterarum ac vrbium in se sparsim varieque conscriptarum. etc.«

A tulajdonképeni krónika a 21^a levélen kezdődik, hol a következő felirat olvasható, »Epitoma operum sex dierum de mundi fabrica Prologus.« A munka zársorai a 320^b lapon olvashatók: »(A) Dest nunc studiose lector finis libri Cronicarum per|| viam epithomatis et breviarum compilati opus quidem|| preclarum. et a doctissimo quoque comparandum. Continet|| enim gesta quecunque digniora sunt notatu ab initio mundi ad|| hanc usque temporis nostri calamitatem. Castigatumque a viris|| doctissimis ut magis elaboratum in lucem prodiret. Ad in|| tuitum autem et preces providorum civium Sebaldis Schreyer|| et Sebastiani Kamermaister hunc librum dominus Antho|| nius Koberger Nuremberge impressit. Adhibitis tamen vi|| ris mathematicis pingendique arte peritissimis. Michaelis|| wolgemut et wilhelmo Pleydenwurff, quorum solerti acu|| ratissimaque animaduersione tum civitatum tum illustrium|| virorum figure inserte sunt. Consummatum autem duodeci-|| ma mensis Julij. Anno salutis nostre 1493.«

Az egész mű a 325^b levélen van befejezve, hol egy vers olvasható ezen felirattal: »Ad deum optimum maximum de his que mirabilia gessit pro iustissi|| mo et excelso Maximiliano rege romanorum.«

A krónika Magyarország történetét a 290^a — 292 leveleken a következő czim alatt tárgyalja: »De hungaria et gentis in ea olim pannonia appellata.« Az itt közölt fametszet azonban ismétlődik néhány lappal később, »Walachia« és »Prussia« alatt, Magyarország akkori térképének tehát nem vehetjük.

Ezen krónika 1497-ben újra megjelent Augsburgban Schönsperger Jánosnál, mely kiadás szintén meg van a m. t. Akadémia könyvtárában.

Freytag. Anal. litterar p. 825. Götze I. p. 376. 416 Maith. I. p. 557. Panzer Nürnberg ält. Buchdr. Gesch. p. 127. 207. — Panzer. II. p. 212 221. Seemiller. p. 39. 35. Dibdin. III. p. 245—281. 667. Serna Santander. III. p. 343. 1214. Ebert I. p. 322. 4147. szerint a fametszetek száma 2250-re megy, melyek közül több ismétlődik. A német fordítás ritkább mint a latin. — Hain II. p. 293. 14508. Grässe II. p. 138—139. Hanslick. p. 489. Brunet I. p. 1860.

XIII.

Nürnberg 1493.

Schedel Hartmann, Chronik. Nürnberg, Anton
Koberger. in fol.

Ez az előbb leírt latin munkának fordítása. Nagy ivrétben gót betűvel és számos fametszettel van kiállítva s mindössze 297 levélből áll. Custosa és signaturái nincsenek. Lapszámozása a következő: 10 számozatlan után jő 286 számozott levél, ez után egy nem számozott. A levelek felső margóin nyomtatott felirások vannak, melyek a könyv (liber) számait jelzik. A mi példányunk csonka, a 3-ik levél hiányzik belőle. A munkának van czimlapja, melyen következő czim olvasható:

»REgister Des || buchs der Cro-||nicken vnd geschichten, || mit figurē vnd pildnus||sen von anbegin der welt || bis auf dise vnserē Zeit« || A 2^a levélen a register kezdődik, ezen szavakkal »Aron ein bruder mo || ysi vnd hōhster bischoff.«, s terjed a 10^b levélig. A krónika a 11^a levélen kezdődik a világ teremtésével, s felirata ez: »Ein kurtze beschreybung des wercks der sechs tag von dem gschöpf der werlt (sic!) die vorrede«. A 11^b levelet egy fametszet foglalja el.

Magyarország történetével ezen példány a 277^a — 278^a leveleken foglalkozik. Végződik a CCLXXVI. számozott levél első oldalán; a 286 illetőleg 296^b és 297^a leveleket Közép Európa térképe foglalja el. Zársorai a 297^b levelen olvasható: »Hie ist entlich beschlossen das buch der Cronicken vnd gedechtnuss wirdigern || geschiten von anbegyn der werlt (sic!) bis auf dise vnssere Zeit von hohgelerten mannen in || latein mit grossem fleiss vnd rechtfertigung versammelt. vnd durch Georgium al || ten dessmals losungschreiber zu Nûrmburg auss demselben latein zu zeiten von || maynung zu maynung. vnnd beyweylen (nit on vrsach) ausszugsweise in diss || teütsch gebracht. vnnd darnach durch den erbern vnnd achtpern Anthonien || Koberger daselbst zu Nûrmburg gedruckt auf anregung vnd begern der erbern || vnd weysen Sebalden schreyers vnd Sebastian Kameraisters

burgere da || selbst. vnd auch mitanhangung Michael wolgemüts
vnnnd Wilhelm pleyden || wurffs maler daselbst auch mitburger
die diss werk mit figuren wercklich ge || ziert haben. Volbracht
am. XXIIIj. tag des monats Decembris. Nach der gepurt || Cristi
vnssers haylands M. cccc. XCIIIj. jar.

A munka az Akademiának 3 példányban van meg; a másik
kettő nagyon csonka. A jelen példányt Hinka József úr aján-
dékotta.

Ezen krónika 1496. és 1500-ban újra kiadatott Augsburg-
ban Schönsperger Jánosnál, mely kiadások szintén meg vannak
a könyvtárban.

Freytag. Anal. lit. p. 825. Götze. I. p. 376. 417. Panzer.
N. B. p. 128. 208. és Panzer Annalen d. ält. deutschen Lit-
teratur. p. 204--206. 360. Seemiller IV. p. 39. 36. Ebert. I. p.
322. 4148. Hain. II. 2. p. 294. 14510. Grässe I. p. 139.

XIV.

Bécs 1494.

Balbus Hieronymus: Epigrammata, Viennae. Jo-
hannes Winterburg, in 4°.

Negyedrétü gót izlésben kiállított munka, 22 számozatlan
levéllel, melyek a—c₂ jegyekkel vannak jelezve; az a és b jegyű
quaterniók 6 levélből állanak, a c jegyű pedig 4 leveles. A
munka külön címlappal nem bir, hanem az 1^a levelen kezdődik
következő felirattal:

»Hieronymi Balbi vtriusque iuris doctoris nec || non poete
atque oratoris insignis: opusculum epigram- || maton feliciter in-
cipit || Magnificis et sapientissimis dominis || pro serenissimo Ro-
manorum rege in ter- || ris hereditarijs regentibus integerrimis«.

Az első epigramm a 2^a levelen Miksa magyar királyhoz van
intézve: »Maximiliano serenissimo || Romanorum ac Vngarie regi.«

Azután Balbusnak másokhoz intézett epigrammái követ-
keznek. Magyarországi vonatkozásuk köztük a következők:
Miksa magyar királyhoz, Vitéz János veszprémi püspökhöz,
Vitéz Mihályhoz, a kikhez több költemény van intézve.

A munka zársorai a 22b levélen olvashatók, s következők:

Hoc insigne opus multiplici rerum
varietate refertum exaratum fuit in-
dustria Johannis Winterburg in ce-
leberrima vrbe Wiennen. Annis do-
mini 1494. Kalendis augusti-
Maximiliano Romanorum atque vn-
garie rege serenissimo feliciter regnante.

Schier, de primis Vindobonaetypogr. p. 16. Denis
Wiens Buchdr. p. 2–7. Balbus életét adja. u. a. Suppl. p.
361. 3006. Allg. deutsche Bibl. LI. Bd. p. 510. ismertetvén Denis-
nek Wiens Buchdr. művét. Balbi epigrammjainak egy hely év nélküli ki-
adását említi, mely 4° 28 levélből áll. Ez azonban különbözik a jelen ki-
adástól. Retzer Balbus munkáinak kiadója mind a két kiadást felem-
líti. Aschbach Gesch. d. Wien. Univ. II. p. 163. azt mondja,
hogy nem az 1494-ki kiadás az első, hanem a hely- és évnélküli. Az 1494-ki
kiadás a legnagyobb ritkaságok közé tartozik, mert csak 6 példányt ismer-
ünk belőle. (1 Denis W. B. Gesch. 2. l.) — Panzer. III. p. 524, 8.
Ebert. I. p. 129. 1534. tévesen állítja, hogy e mű 20 lapból áll. Hain
I. 1; p. 286. 2250. Grässe. I p. 279. Brunet I. p. 619. Balbusról l. bő-
vebben Ábel J. Magyarországi humanisták stb. Budapest.
1880. 8-rét.

XV.

Strassburg, 1494.

Michaelis de Hungaria Sermones predicabiles,
Strassburg 4°.

Negyedrétü 127 számozatlan levélből álló nyomtatvány,
góth ízlésben két hasábban kiállítva. Egy-egy hasáb 34 sorból
áll. Signaturák következők: 2—5 + a—qu₄. A quaterniók 8
levelesek, a 2—5 kivételével, mely tíz leveles. Initialék a szöveg
ben nincsenek.

A levelek felső margóin nyomtatott felírások vannak, me-
lyek az egyes beszédeket jelzik, például »Sermo I. Sermo II.«
etc.; a nyomdász neve a colophonban nincs kitéve. A munka az
1^a levélen a következő címlappal kezdődik:

»Sermones Michaelis de
vngaria predicabiles per
totum annum licet breues.«

A 2^a - 10^b levélen van a betűrendes mutató tábla, mely a 10^b levélen ekképen végződik »Explicit tabula tredecim sermonum.« A beszédek a 11^a levélen kezdődnek ezen felirattal: »Sermones || tredecim vniuersales Ma- || gistri Michaelis de vnga- || ria incipiunt feliciter. || Sequitur. humiliat. dominus || filius. voca. seruit. Stansmo || ritur. diligit. venit. ambula. || surge resurge.« Ezen felírás után jő a szerző: »Atentio magistri michae || lis de ungaria« kezdetű bevezetése. Az első beszéd ugyanezen levél 2. hasábján a 6. sorban kezdődik: »Sermo I.« etc. Az utolsó beszéd a 97^a levél 2. hasábján végződik: »Expliciunt, XIII. mate- || riarum sermones notabiles.« Közvetlenül ezután jön a Krisztus kínszenvedéseiről szóló beszéd e fölirattal: »Sermo deuotus de pas || sione domini nostri Jesu Christi.« A 105^b levél 2. hasábján véget érnek ezek s utánuk a 18. sorban más munka következik: »VGO DE || vienna super illo Ge || nesis. 1.« bekezdéssel, mely a 112^a levél 2. hasábján véget ér.

A munka colophonja:

»Et sic est finis sit laus et
gloria trinis. Impressum
Argentine Anno domini. M.
CCCC. XCIII.«

A könyv fatáblába van kötve bőrháttal, de a hátulsó boríték le van vágva.

Maittaire I. p. 580, Panzer I. p. 52, 265. hibásan veszi foliának. Hain II. I. p. 114. 9047.

XVI.

Bécs 1497.

Lucius Apuleius. Epitoma de mundo s. Cosmographia. Viennae, Johannes Winterburg. — in fol.

Kis ívrétű 6 számozatlan levélből álló nyomtatvány, mely gót majusc. és minusc. betűkkel van kiállítva. Egy-egy lapon 52 sor van. A signaturák ezek: A—A₁₁₁. Az initialék nincsenek befestve, hanem a nekik szánt helyek üresen vannak hagyva.

A munkának következő czíme van:

Lucij Apulei Platonici et Aristote-
lici philosophi Epitoma diuinum de
mundo Seu Cosmographia ductu
Conradi Celtis Impressum Vienne.

Kissé alább következnek a Sodal. litter. Danub. tagjainak Celteshez intézett üdvözlő versei, a ki az ingolstadti gymnasium-ból Bécsbe hivatott az egyetemre. Felirata következő: »Episodia Sodalitatis litterarie Danubiane ad Conradum Celten || dum a norico gymnasio ad Uiennam Pannonie concesserat.« A társulatnak akkori tagjai következők voltak: Gracchus János, Olmüci Ágoston, Milius Gyula, Mátyás király udvari orvosa, Cuspian János, Stibor András, Stab János, Weitmyl Kristóf, Schmalcaldi Sturlin, Balbus Jeromos, Scipio Bertalan, Schlechta János, Neudecker György, Pinifer Erasmus, Tolophus János, Ulsen Tivadar, Cuspidius Henrik, Bonomus Ferencz és Péter.

A költemény a 1^b levelen »Finis episodiorum sodalitatis || litterarie Danubiane« szavakkal végződik. A 2^a és 2^b levelet Celtesnek Fusemann János és Gracchus Jánoshoz intézett levele foglalja el; s felirata a következő: »Conradus Celtis Protucius Triformis Philosophie Do || ctor. Imperatoriisque manibus Poeta laureatus Joanni Fu || semanno Regio Senatori. et Joanni Gracco Pierio protho || nothario Sodalitatis litterarie Danubiane principibus S. P. D.« Ezen levélben C. elmondja, hogy a noricum¹⁾ gymnasiumból Bécsbe hivatván, azt hiszi, hogy előadásait legalkalmasabban Apulejusnak művével kezdheti meg.

A levél kelte: »Wienne Kalendis Novembribus orbe nostro christiano. 1497.

Apulejusnak műve a 3^a levélen kezdődik: »Lucii Apulei Madaurensis Philosophi Platonici|| Cosmographia sive de mundo ad Faustinum Incipit.« Végződik pedig a 6^b levélen ezen szavakkal: »Finis Lucij Apulei de Mundo.«

Colophonja következőkép hangzik:

»Impressum per Joannem de hiberna arce
Haud procul a ripis Rhenanis
Et vrbe inuentrice et parente impressorie
Artis Mogunciaci feliciter.«

¹⁾ t. i. ingolstadti, nem pedig nürnbergi, mint Denis magyarázza. Wien, Buchdr. etc. p. 9.

A munka bőrbe van kötve, s Jancsó könyvtárából került az Akademiába.

Ezen munka a legnagyobb ritkaságok közé tartozik. Hogy Celtes Apulejust már 1494-ben kiadta Memmingenben, mint azt *Hamburger Nachr. v. berühm. Schriftsteller* II. p. 348. állítja, Asbach szerint helytelen. Schweiger *Hdb. d. class. Bibliogr.* II. 1. p. 12. Erre vonatkozólag Ebert után ezeket mondja: »An d. dial. inter discip. deplor. ruinam pop. Christ. fol. Memming. Kune 1494 war d. Apulejus gebunden u. daraus wurde e. Apulejus v. 1494 gemacht.«

Schelhorn. *Amoen. lit.* I. p. 808–822. Schier. l. c. p. 17. Denis. *Wiens Buchdr. Gesch.* p. 9. Wespérmi. *Succ. medicor. Hung. Biogr. Cent.* I. Lps. 1774. p. 2. Denis *Suppl.* p. 420. 3562. Panzer. III. p. 525. 12. Ebert I. p. 79. 874. Hain I. 1. p. 155. 1321. Kurz. *Nachlese auf d. Felde d. ung. u. siebenb. Gesch.* I. p. 49. Aschbach l. c. II. p. 237. az episódiumot közli. u. o. 421–433. II. v. ö. Ábel J. legújabb munkáját: »A magyarországi humanisták és a dunai tudós társaság.«

XVII.

Hagenau 1497.

Sermones de sanctis. Hagenau, Henricus Gran. 4°.

Negyedrétű, góth betűkkel 2 hasábban nyomtatott munka 376 számozatlan levéllel, melyek 2—3 + a—y, + A—Z₅ jegyekkel vannak megjelölve. Egy-egy hasáb 44 sorból áll. A quaterniók mind nyolcz levélből állnak a Z. kivételével, mely tiz leveles. Az initialék ki vannak festve. A levelek felső szélein nyomtatott felirások vannak, melyek a beszédek jelzik pl. »De sancto Stephano Sermo XIII.«

A munka az 1^a levélen címlappal kezdődik:

»Sermones de sanctis peruti
les a quodam fratre hungaro
ordinis minorum de observantia
comportati Biga salutis inti
tulati feliciter incipiunt.«

A 2^a —4^b leveleken van az index, mely után az 5^a levélen a munka kezdődik ezen felirattal »Sermones per-|| utiles de

sanctis circulum anni Bi-||ge salutis intitulati feliciter incipiunt.«
 Zársorai a 376^a levél 2-dik hasábján olvashatók: Sermones per-
 utiles de sanctis|| Biga salutis intitulati, a quo || dam fratre hun-
 garo In conuen|| tu Pesthien. fratrum minorum de|| obseruantia
 comportati. Impen || sis quoque et sumptibus prouidi || viri Jo-
 hannis ryman per indu- || strium Henricum Gran in impe- || riali
 oppido Hagenarv (sic!) inibi in || colam diligentissime impressi
 ac || emendati Finiunt feliciter Anno || ab incarnatione domini
 Millessimo || quaterque centesimo nonagesimo || septimo. vj. kal.
 Augusti.

A könyv disznóbőrbe van kötve, s egykor Jancsó tulaj-
 dona volt.

Maitt. I. p 632. Jöcher és Panzer I. p 449. 17. Michael de Hunga-
 ria-t tartják e mű szerzőjéül, úgy szintén Hain II. 1. p. 115 9054. A
 »Könyvszemle« 1877 évf. 310.1. ezen munkának 1499-ki kiadása említettik
 s ott Laskó Osvát pesti ferenczrendi zárdafőnök neveztetik a mű szerzőjéül
 Szilády Áron szintén ezen véleményen van.

XVIII.

Hagenau 1499.

Pelbartus de Themeswar. Sermones de Sanctis
 Hagenau, Henricus Gran. 1499. 4°.

A teljes munka két részből áll, pars hiemalis és pars aes-
 tivalisból. Könyvtárunkban azonban csak a hiemalis rész van
 meg, mely 237 negyedréti levélből áll. A nyomás gót, a leve-
 lek 2 hasábosok, s mindegyik hasábra 50 sor esik. Lapszámó-
 zás, custosok hiányzanak. A signaturák a következők: 1—1111
 + a, — z₁ + aa — ff₄. A quaterniok egytől egyig 8 levelesek.
 Az initialék vörössel vannak festve. Minden levél első lapjának
 felső margóján felírás van, mely a beszéd sor számát jelzi, pl.
 »Sermo XXV.« a 2-ik lapon pedig a miről a beszéd szól, pl.
 »De sancto Stephano.«

A munka az 1^a levélen következő czimlappal kezdődik:

»Sermones pomerii fratris
 Pelbarti de Themeswardi
 ui ordinis sancti Francisci de
 Sanctis incipiunt feliciter.«

A 3^a levéltől — 7^a-ig van az alphabetikus index, melynek végén »Finit Tabula huius partis || secundum ordinem alphabeti« szavak olvashatók. A 7^b és 8^a lapokat a beszédek jegyzéke foglalja el. A 8^b és 9^a levelek üresek. A 9^b levelen a prologus van. A beszédek a 10^a levél 1. hasábján kezdődnek e felirattal: »Incipit Po || merium sermonum de sanctis quo ad par || tem primam secundum hyemalem || etc.

A 237^a levél 2 hasábján véget ér ezen munka első része, s a következő háromsoros vers olvasható a befejező sorok után:

»Finit (!) pars prima Pomerij sermonum||de sanctis.||
Finis est partis: laus christo gloria sanctis
Amen sit cordis deo sit operis simul oris
Bis septem actis odenis ter tribus annis.«

Az itt kiírt 1489. évszám nem vonatkozik a mű nyomtatására, hanem csak iratására, mert a II. részben, mely nálunk hiányzik, a colophonból megtudjuk, hogy 1499-ben Február 30-án Hagenauban Gran Henrik által nyomtatott, s így tévesen teszi Kurz könyvnyomtatási évét 1489-re.

Megjegyzem még, hogy a munkában a lapszéleken latin jegyzetek vannak, melyek több kézre vallanak. Legérdekesebb a 63^a levél alján lévő magyar jegyzet, mely a következő szavaknak fordítása: »Christus dominus sanctum martyrium Stephani decoravit precipue quadrupliciter.

Primo honore Christi formalis patientie
Secundo honore principalis excellentie
Tertio honore diuinalis apparentie
Quarto honore angelicalis refulgentie.«

A fordítás miniummal van írva három sorból áll s így hangzik:

»Cristoshoz hasonló bekesegnek tisteseguel
Feyedelmi miltosagnak tisteseguel
Isteni ielenesnek tis. Angeli fenessegnek. tis. tc.

Ezen fordítást illetőleg Kurz i. h. 55. lapján azt mondja, hogy közbeszúrások és jegyzetek, miután ép oly piros színűek, mint az initális betűk, magától a szerzőtől származnak, és egy újabb kiadáshoz készítették. S ebből azt következteti, hogy

ezen beszédek eredetileg magyar nyelven irattak. Szilády Áron (i. h. 64. l.) azonban kétségbe vonja ezen állítást.

Maitt. I. 694. Panzer I. p. 451. 29. Hain II. 2. p. 51. 12555. sz. Szilády Áron. Temesvári Pelbárt élete p. 56

XIX.

Hagenau. 1500.

Pelbartus de Themeswar. Sermones Pomerii quadragesimales Hagenau, Henricus Gran. 1500. in fol.

Kis ivrétű, góth betűvel 108 levélre nyomtatott munka. A nyomtatás két hasábos, s egy-egy hasábon 59 sor van. Lap-számozás, custosok hiányzanak. Signaturák a következők: a₂ — p₄. Az initialis betűk kékkel vagy vörös festékekkel vannak színezve. A munka következő czimlappal kezdődik:

„Sermones Quadragesimales
Pomerij fratris Pelbarti de
Themeswar diui ordinis san-
cti Francisci incipiunt feliciter.“

A beszédek a 2^a levelen kezdődnek e felirattal: „In no-
mine domini no || stri iesu christi quadragesimalis pars ser- ||
monum Pomerij de penitentia et eius partibus: ac cor || requi-
sitis et pertinentibus ad eandem.“

Végződik a 108^b levél második hasábján következő co-
lophonnal:

„Sermones tripartiti Quadragesimales per fratrem || Pel-
bartum de Themeswar: professum diui || ordinis sancti Francisci
comportati. Impres- || sique ac diligenter emendati expensis
prouidi || Johannis Rynmann in imperiali oppido Ha- || genaw
per industriosum Henricum Gran Fi || niunt feliciter Anno sa-
lutis nostre millesimo || quingentesimo. X. die mensis Julij.“

Panzer. IV. 332. p. 41. b. Hain. II. 2. p. 52. 12560. sz. Kurz. i.
h. 1500. évi kiadást nem ismer. Szilády Á. i. h. p. 57.

ÖS NYOMTATVÁNYOK HELY ÉS ÉV MEGJELÖLÉSE NÉLKÜL.

XX.

Hely és év nélkül.

Aeneas Sylvius. Tractatus de puerorum educatione. 4°.

Negyedrétű 44 levélre gót betűkkel nyomtatott munka. Egy-egy lapon 27 sor van. Signatura, custosok, lapszámozás hiányzanak. Az initialék be vannak festve. A nyomtatás helye, éve és nyomdász neve nincs kitéve. A bibliographusok mindnyájan Ulricus Zell kölni nyomdász kiadványának tartják. Dibdin szerint a Crevenna Catalogue összeállítója a Cat. de la Vallière nyomán 1470-re teszi a munka megjelenését, a mit azonban Dibdin nem tart helyesnek.

A mű az 1^a levelen következő felirattal kezdődik: „Incipit Tractatulus per Eneam Silvium editus ad || Regem bohemie Ladislaum.“ Végződik a 44^a levélen; zársorai így hangzanak: „Explicit tractatulus per Eneam silvium editus ad || Regem Bohemie Ladislaum.“

Aeneas e művet Vendel Gáspár, László nevelőjének kérésére írta, s nevelési szabályokat tárgyal benne.

Denis. Suppl. p. 664. 5912. Panzer. I. p. 325. 370. Serna Santander. III. p. 16. 18. Dibdin. III. p. 140. 598. Hain. I. 1. p. 25. 205. Pór Aeneas Sylv. Bdp. 1880. p. 341.

XXI.

Hely és év nélkül.

Aeneas Sylvius. Oratio de obedientia Friderici
III. Imperatoris. 4°.

E munkát azért vettük fel a magyarországi vonatkozásuk közé, mert Magyarországra, mint a kereszténység védbástyájára gyakran vonatkozik.

Mindössze 5 kis negyedréti levélből áll, melyek sem lap-számmal, sem custossal, sem signaturával ellátva nincsenek. A nyomtatás gót, de a colophonban sem a nyomdász, sem a nyomda nem említették s így nem határozhatjuk meg, hogy a munka hol látott napvilágot.

A beszéd az 1^a levélen kezdődik e felirattal: »Oratio Enee Silvij episcopi Senensis: coram Calixto || papa tertio de obedientia Frederici tertij imperatoris. || M. cccc. lv.«

Colophonja a munkának nincs, hanem a beszéd az 5^b levélen a 23. sorban következő szavakkal végződik: pie || tati videbitur latius exponemus. Deo gratias.«

Denis Suppl. p. 655. 5913. Panzer. II. p. 541. 803. Plancknak római műhelyéből származottnak tartja; úgyszintén Hain I. 1. p. 25. 208. Fischer, Typogr. Seltenheiten n. III 128. l. egy kiadást ismeret, melyről a következőket mondja: »aller Wahrscheinlichkeit nach aus der Presse von Pannarz und Sweinheim. Was diese Rede sehr schätzbar macht ist, dass dieselbe hier unstreitig in der ersten Ausgabe erscheint. und soviel als ich jetzt habe auffinden können, nie weder abgedruckt wurde, weder besonders, noch in seinen Werken.« Ez azonban téves állítás, mert leveleinek 1481-ki nürnbergi kiadásában a 413. sz. alatt is meg van.

XXII.

Hely és év nélküli.

Johannes Langer de Bolkinhayn. Tractatus de censibus. 4°.

Negyedréten gót betűvel nyomtatott munka, 25 számozatlan levéllel. Signaturái a következők: a₁₁—c_v. Egy-egy lapon 34 sor van. Custosok hiányzanak. A nyomtatás helye, éve és a nyomdász neve nincsenek kitéve. A könyv margaliakkal bir. Az iniálékat a miniator befestette, valamint a sorokat is miniummal huzta alá. A festés úgy látszik 1497. történt, mert a czimlapon ezen évszám van írva.

A munka az 1^a levelen kezdődik következő czimlappal:

»Tractatus de censibus sub
titulo reemptionis Johan
nis langer de Bolkinhayn.«

A 2^a levelet Langernek Georgius de Lapide-sweidnitzi királyi biztoshoz intézett ajánló levele foglalja el. A levél kelte:

»Ex Wratislauia octauo kalendas Septembris Anno domini Mcccc lxxxix.« A mű maga a 3^a levélen kezdődik ezen felirattal: »Ad Magnificum et Generosum dominum Georgium || de lapide dominum steynaue croszne etc. Regie Ma || jestatis per inferiorem Sleziam vicesgerentem Capita || neum in Sweidnitz ac Lusacie superioris Aduocatum || Tractatus de censibus sub titulo reempcionis Johan- || nis langer de bolkinhayn Incipit feliciter.«

Reánk nézve különös érdeklődéssel bir azon distichon, mely a könyv 24^b levelén olvasható s a mely így szól:

»Celsa tenens regni Vngariae Rex sceptris Ma-
thias.«

Tunc codex presens spargitur ante foras.«

A könyv zársorai megfelelnek a 3^a levélen levő kezdőfeliratnak, csak az utolsó sorban áll »finit feliciter«. A 25^a levélen van az index, a következő felirattal: »Legales titulos nequies legere ab || breuiatos. Hic visum spargat lectio || lecta dabit.«

A munka nyomtatási helyére nézve a bibliographusok nincsenek egy véleményen. Hain, mainzi nyomtatványnak tartja, mely Petrus Schöffler nyomdájából került ki. Zapf azonban »Aelt. Buchdr. v. Mainz« című művében nem említi, de alig is lehet mainzi nyomtatvány. Valószínűbb Denis és Panzernek véleménye, kik megjegyzik: hogy vagy breslaui vagy brünni nyomtatvány. Ha a levél kelte mérvadó lehet, akkor én breslaui nyomtatványnak veszem, mert a levél Breslauból van keltezve, s a nyomtatás éve valószínűleg 1489. Ezen véleményemet megerősíti a következő ismertetés. Az Allg. deutsche Bibliothek 51. köt. 561. lapján ismertetve van az 1488-ban Brünneben megjelent »de modo in jure studendi libellum« című munka, melyről a többi között ezt olvassuk: »csak egy évvel később, t. i. 1489-ben jelent meg a szomszéd Breslauban: Tractatus, etc. Tehát 1489. évre teszi a könyv nyomtatását. S nyomtatóul Baumgarten Conradot sejtí, »als der sein Glück in däsigen Gegenden mehr als einmahl versucht hat.«

Jancsó, a könyv egykori tulajdonosa, a belső tiszta lapra következőket jegyezte: »Vidi Curei Annales gentis Silesiae Wittbg.

1571. pagina 209. ubi de Mathia Corvino leges is sequentia cum tractatu praesenti egregie cohaerentia: « Postremo etiam anno ante mortem voluit ex veris fontibus sibi ostendi, an usitati reditus, emti cum pacto de reverendo sint usurae, illisque modum coepit constituere: itaque in eam rem incubuit, ut ordinem Ecclesiasticum, qui ipsi repugnabat, graviter fuisset afflicturus, nisi interitus ipsius ea interrupisset. »

Ceterum libellus hic in fine Mathiam Corvinum extollens, ingentis est raritatis ut in nulla collectione rerum hungaricarum extat. »

XXIII.

Hely és év nélkül.

Legendae sanctorum regni Hungariae in fol.

Kis ivrétű gót betűkkel 35 levélre nyomtatott munka, a nyomtatás 2 hasábon foly, s egy-egy hasábon 45 sor van. Signaturák a következők: $a_2 - e_4$. Initálék a szövegben nincsenek, de a nekik szánt helyek üresen vannak hagyva. A levelek felső részén lévő felírások a beszédek jelzik: pl. »De sancto Stephano rege.« A nyomtatás helye, éve és a nyomdász neve ismeretlenek.

A mű az 1^a levélen a következő czimmal kezdődik: »Legende sanctorum regni hungarie in|| lombardica historia non contente.«

Az első legenda 2^a levelen »Sz. Albert«-ról szól: »Legenda sancti adalberti patroni|| huius regni.«

A mű 45^a lapig terjed, hol a következő zársorok olvashatók:

»Expliciunt legende sanctorum quorundam regni hungarie que in lombardica historia non continentur.«

A kötés ujabbkori barna bőr, diszes préseléssel.

Pray, Panzer nem ismerik. Hain I. l. p. 251. 9996. Müller Die Incunab. d. Hermanst. Capell. Bibl. (Archiv f. Siebenb. Landeskunde. XIV. p. 324. 67.) Én a típusok után ítélve, straszburgi kiadásnak tartom.

XXIV.

Hely és év nélkül.

Johannes Franciscus Pavinis. Defensorium canonisationis St. Leopoldi.

Ezen munkának a magyarországi vonatkozást a sz. Lipót canonizációjáról a XV. században Pozsonyban folyt tárgyalások adják meg.

A munka negyedrében gót betűkkel van nyomtatva 63 levélen, a hely, év és nyomda megnevezése nélkül. Lapszámozás custosok, initálék hiányzanak. Az initialis betűknek szánt helyek üresen vannak. A quaterniók a_1 — h_4 jegyekkel vannak jelezve. A quaterniók mind 8 levélből állanak.

A mű az 1^a levélen lévő czimlappal kezdődik, a mely következő:

»Defensorium Canonisationis Sancti Leopoldi.«

Az 1^b levélen fametszet van, mely Lipótot ábrázolja, baljában templomot, jobbjaiban pedig zászlót tartva. Alul szalagon »Sanctus Leopoldus dux austrie« olvasható. A négy sarokban pedig czimerek vannak. A mű a 2^a levélen ezen szavakkal kezdődik: »Emitte Lucem tuam et veritatem tuam domine etc.« A 62^b levélen vége szakad a munkának; a hol következő zár sorok olvashatók: »Finis relationis facte per reuerendum patrem dominum Jo || hannem franciscum de pauinis de padua sacre theologie || et iuris vtriusque doctorem Et causarum Sacri pallacii || apostolici auditorem Sanctissimi (!). D. N. Cappellanum al || terem ex tribus Cappellanis ad Summarium facien- || dum de processibus huiusmodi Canonizationis specialiter || deputatum.

A 63^a lapot a quaterniók registere foglalja el.

Jancsó a munka elején lévő lapra következő jegyzeteket írta: Előbb elmondván, hogy Wallaszky munkájában Mátyás korából három könyvtárt említ, így folytatja: »Bibliothecae autem ad Praepositum illius temporis Posoniensem Georgium Somberg spectantis, nec ille, nec alter quispiam scriptorum Hungaricorum mentionem iniecit. Ast memoriam litteraria huiusmodi supellectilis jam anno 1472. Posonii praeexistentis servat praesens raris-

simus vixque cognitus Liber: »Defensorium Canonisationis S. Leopoldi« inscriptus, per Hieron. Pezium in Scriptoribus Rerum Austriacarum Tom: I. a columna 592—672. ex MSS^{to} Melliensi editus. — In hoc etenim libro pag: 14 diserte exprimitur Legatum Apostolicum Posonium (anno 1472) venisse, et in Bibliotheca Praeposito Posoniensis (qui eotum Georgius Somberg, Cancellarius dein Academiae Posoniensis fuit) cronicam quandam antiquissimam depositiones 200. fere testium juratas de Miraculis B. B. Leopoldi complexam reperisse. — Liber proinde hic velut unicum idque coevum pro Historia litterarie Hungariae relate ad dicta tempora super eo documentum: quod Posonii etiam praeter Bibliothecas per Wallaszkyum recensitas una extiterit, in collectione Rerum hungaricarum condignum meretur locum.«

Ezen állítások némelyikét az újabb kutatások megdöntötték.

Panzer IV. p. 404. 17. felhozott példánynál megjegyzi, hogy »Padua Joh. Petri« műhelyéből került ki. Hain pedig II. 2. p. 48. 12535 zárjel közt »Romae, Georg Herolt« említi.

XXV.

Év nélkül.

Pelbartus de Temesvár. Sermones Pomerii de tempore. Lyon, s. a. Joannes Cleyn. — 4°.

A mű 2 részből áll. Az első rész »Pars hyemalis« 193 számozatlan levélből áll; a második »Pars aestivalis«-nak levélszáma 147 szmzlan. A nyomtatás gót minusculákkal foly két hasábban Egy-egy hasábon 53 sor van. A nyomtatás éve nincs kitéve Signaturák a következők az I. részben: aa₁₁—77₁₁₁₁; a II. részben aaa—SSS_{VI}. A quaterniok nyolclevelesek az aa, ccc és SSS. jegyűek kivételével, melyek tíz levélből állnak. A levelek felső margóin lévő felírások az egyes beszédeket jelzik: pl. »Dominica Septuagesime« Sermo XXXVII. A mű virágos initialékkal van díszítve.

A könyvek czimlapja az 1^a levelen van, mely így hangzik: »Pomerium Sermonum || De Tempore. || Pars Hyemalis || Per

Religiosum et deuotum Patrem: litterarum diuinarum Professo-
rem exi- || mijssimum: fratrem Pelbartum de The- || messvar
Ordinis Minorum e obseruan || tia accuratissime christi fidelibus
sertum.« Ez után a 2^a levelen következik az index ezen fel-
irattal: »In nomine domini Je- || su incipit Tabula de materijs«
etc. a 9^a levelen végződik: »Finit Tabula iuxta ordinem domi-
nicarum: et || Sermonum in hac parte Pascali.« A 9^b levelet az
előszó foglalja el.

A beszédek maguk a 10^a levél 1. hasábján kezdődnek egy
21 sorból álló felirattal; melynek kezdő szavai ezek: »In nomine
domini. pro || sequentibus sermonibus dominice prime de ad-||uentu
scribe.« etc.

Az első rész zársorai a 193^b levelen olvashatók: »Finita
tertia pars huius operis scilicet || Pascalis sermonum Pomerij ad
lau- || dem dei et domini Jesu: cui sit honor || et gloria in secula
seculorum. Amen. || Sequitur pars Estiualis Ser || monum Pomerij
de tempore.«

A II. rész czimlapján »De tempore« helyett »De sanctis«
van nyomtatva. Czime ez: »Pomerium Sermonum || De Sanctis
|| Pars Estiualis.« A 2^a levéltől a 8^a levélig terjed az index, a
8^b levél üres. A beszédek a 9^a levélen kezdődnek.

Az egész munkára szóló colophon a II. rész 147^b lapján van
s így hangzik: »Sermones Pomerij de Tempore comporta || ti per
fratrem Pelbartum de Themessvar: pro- || fessum diuini ordinis
sancti Francisci professum || collecti. Impressum Lugduni per
Honestum || virum Joannem Cleyn impressorie artis ma- || gistrum
optatum finem sortiuntur.

Panzer, Hain nem ismerik. Szilády Á. i. h. p. 57.

Ezzel a M. T.-Akadémia könyvtárában levő magyarországi
vonatkozású ősnymtatványok ismertetését befejeztük.

ADALÉK

A SZEPESSÉGI XV. SZÁZADI KÖNYVTÁRAKHOZ.

Közli: Csontos János.

A múlt nyáron a gyulafehérvári Batthyányi könyvtárban tettem kutatásokat. A gyűjteményt Veszely Károly ¹⁾ és Beke Antal ²⁾ leírásaiból már régebben ismertem s 1879-ben, a történelmi társulat Marosvásárhelyen tartott vidéki nagygyűlése alkalmával, személyesen is megtekintettem.

Most főleg a középkori kéziratok érdekeltek, melyekről tudomásom volt, hogy gróf Batthyányi Ignác püspök nagyrésztben Magyarországon s különösen a Szepességben vásárolta össze azokat, s az általa Gyulafehérvárott alapított Batthyanaeumban biztosítá fönmaradásukat az elkallódástól.

E kéziratokról ekkorig irodalmunk igen keveset tudott. A föntemplített leírásokból ismertük tartalmukat, sőt egyiknek másiknak iratási idejét, helyét és származását is, de a legnagyobb résznek provenienciájáról mit sem tudtunk s különösen nem tudtuk azt: hogy mely hazai középkori könyvtárakból kerültek ide kéziratok.

E kérdés felderítéséhez óhajtottam némi adalékkal járulni, midőn a múlt nyáron a gyulafehérvári Batthyányi-könyvtár középkori kézirateinak provenienciáját tettem vizsgálatom tárgyává. Feladatomat nagy mértékben megkönnyíté Beke Antal kanonok és intézeti főkönyvtárnok úr, ki három napon át reggeltől estéig dolgozott velem s lekötelező szíveségével lehetővé tette, hogy a gyűjtemény mintegy 260 középkori kéziratát egyenkint átvizsgálhattam.

¹⁾ Gyulafehérvári Füzetek. Kolozsvár 1861. 144. l.

²⁾ Index manuscriptorum Bibliothecae Batthyaniae Dioecesis Transylvaniensis K. Fehérvár 1871, 8-adrét, 56 lap.

E vizsgálat eredményéről örömmel jelenthetem, hogy a kéziratoknak körülbelül egy harmadrésze magyarországi származású s mintegy 80 XIV—XV. századi kézitról egykoru feljegyzések alapján ki lehet mutatni, hogy részint itt a hazában készültek, részint pedig XV. századi hazai könyvtáraknak voltak egykor alkatrészei.

Ezek tartalmukra nézve leginkább theologiai és canonjogi munkák s egynek kivételével mind latin nyelvűek. A nyelv és tartalom azonban itt mellékes kérdés. A fő, a mi e kéziratoknak irodalom és műveltségtörténeti fontosságot kölcsönöz azon körülmény: hogy bennök 3 oly XV. századi hazai írónak, 13 XIV.—XV. századi hazai könyvmásolónak és 15 oly XV. századi hazai könyvtárnak emlékét birjuk megörökítve, melyekről ekkorig vajmi keveset tudtunk.

Itt van Kézmárki Jánosnak a bibliai tudományok tanárának Summája a XV. század elejéről, itt Iglói Arnoldnak a hét művészet mesterének Rosarius a 1422-ből, s itt Podolini Senftleben Zsigmond löcsei altalista latin-német szótára a XV. század végéről. A könyvmásolók nevei közt találjuk: Szepesi Benedek Pált 1357-ből, Csukárdi Steph Henriket 1377-ből, Poprádi Miklóst 1386-ból, Stoll Pétert 1410-ből, Iglói Silvestert 1422-ből, Lőcsei Petschmessing Kristófot 1441-ből, Thordai Miklóst 1461-ből, Sztropkói Lőrinczet 1468-ből, Kassai Kraus Mártont 1469-ből, Jászberényi Jánost 1497-ből, Budai Miklóst és Rozsnyai Jámor Jánost a XV. századból. Végre a XV. századi hazai könyvtárakból találunk itt: a löcsei sz. Jakab egyház, a löcsei sz. György kápolna, a löcsei városon kívüli sz. Erzsébet egyház, az iglói, ófalusi, bártfai és budaméri egyházak, a szepesi 24 plebános társulata, a kassai Domonkosok, Stock János szepesi prépost, Miklós egri kanonok, Lewdeschit György szepesi kanonok és Péter gönczi plebános gyűjteményeiből kéziratokat. Mindezek a hazai középkori irodalom- és művelődéstörténethez nagybecsű, ekkorig egészen ismeretlen adalékokat szolgáltatnak.

Ezekből a XIV—XV. századi írókat és könyvmásolókat nagyrésztben már felhasználtam, a XV. századi könyvtárakat pedig most kívánom a jelen közleményben ismertetni. Mivel azonban a felsorolt könyvtárak együttes ismertetése, a szépeességiak tulnyomó terjedelme miatt, meghaladná azon tért, melyet

folyóiratunk korlátolt ivszámánál fogva a jelen közleménynek szántam, ezuttal csak a szépe sségieket mutatóm be s ki-egészítve ezeket a Nemzeti Múzeum és a budapesti egyetem könyvtárában levő anyaggal, egykoru feljegyzések alapján, alább 16 ismeretlen XV. századi szépesi könyvesházból közölök összesen 85 kéziratot és ősnymtatványt.

Nagyon jól tudom, hogy e kéziratok és ősnymtatványok a hajdani könyvtáraknak már csak romjai, melyekből azok egykori állapotáról csak igen halvány képet nyerünk, de össze-szedtem e romokat, hogy megtegyem az uttörő lépést hazánk középkori könyvtárainak restructiójához, s felhívjam a szak-férfiak figyelmét a középkorból ránk maradt kéziratok és ősnym-tatványok egykoru feljegyzéseire, melyekben a hazai középkori bibliographia »codex diplomaticusa« rejlik.

Szívesen elismerem, hogy közleményem jelen alakjában még sok kívánni valót hagy fönn s távol van attól, hogy a XV. szá-zadi szépe sségi könyvtárakról teljes képet nyújtson. De ez nem is volt célom. Mindössze a mire törekedtem az volt: új adalékkal megvilágítani a szépe sségi XV. századi könyvtári viszonyokat; s ezt közleményemben el is értem. Összehordtam a szétszórt anyagot együvé, felállítottam a felderített könyvtárak kereteit, s midőn az eredményt itt közrebocsátom, ezt azon reményben teszem, hogy buváraink idővel ki fogják egészíteni közleményem héza-gait, s közre fognak munkálni középkori könyvtáraink re-constructiójához. E célra a »Magyar Könyvszemle« készséggel megnyitja hasábjait s biztos vagyok benne, hogy a hazai és kül-földi könyvtárakban lappangó magyarországi vonatkozású közép-kori kéziratok és ősnymtatványok provenienciájának felderítése után, hazánk középkori könyvtárait egészen más színben fog-juk látni.

Annyit azonban a közleményemben foglalt adatokból is következtethetünk, hogy a szépe sségi egyházaknak, lelkészeknek és szerzeteknek a középkorban megvoltak a maguk könyvgyűjte-ményei, melyek ha nem is emelkedtek mind a könyvtár szinvonalára, de megfelelték az akkori culturális viszonyok igényeinek. Ránk maradtak a középkorból, hogy csak a főbbeket említsem, a pozsonyi káptalan, a nagyszebeni plebánia, a nagyszebeni és kassai domonkosok, a zágrábi káptalan, a körmöczi és bártfai

egyházak, Mátyás király és Vitéz Ján. könyvtárainak maradványai, ezekhez sorozhatjuk most a szepességi XV. századi könyvtárakat, melyeknek statisztikai kimutatását következőleg állítottam össze. Képviselve van közleményemben összesen 16 könyvtár 85 kézirattal és ősnymtatvánnyal. Ezekből a lőcsei sz. Jakab egyházra esik 6, a lőcsei sz. Györgyről nevezett kápolna könyvtárára 10, a lőcsei kórháztemplomra és ennek egyik oltárára 8, a lőcsei sz. Erzsébet városon kívüli egyházára 3, az iglói, ófalusi és menyhártfalvi egyházak mindenikére 1, a szepesi 24 lelkész társulati könyvtárára 8, Stock János szepesi prépostra 1, Leudeschit György szepesi kanonokra 1, Szepesszombati Bertalan szepesolaszi lelkészre 3, Kézsmárki János tanárra és menyhártfalvi lelkészre 2, János leibiczi lelkészre 1, Senftleben Zsigmond oltárnokra 3, a látókövi kartauziakra 6 és a lechniczi kartauziak könyvtárára 30 kézirat és ősnymtatvány.

Ezek közt szoros értelemben vett könyvtár csak három van, ugymint: a sz. Györgyről nevezett lőcsei kápolna könyvtára, melynek a XV. században külön helyisége volt s egykoru feljegyzések alapján ez időben mint könyvtár (*libraria*) ismeretes, továbbá a 24 szepesi plébános társulati könyvtára, mely 1405-ben már létezett és 4 lelkész által kormányoztatott, és a lechniczi kartauziak könyvtára, melyről ugyan egykoru feljegyzések nem mondják, hogy könyvtár volt, de könyveinek fennmaradt tekintélyes száma ezt valószínűvé teszi. A többi könyvesházak valószínűleg kisebb nagyobb gyűjtemények voltak.

Mindezeket ismertetésemben 3 csoportra, ugymint: egyházi, lelkészi és szerzetesi könyvtárakra osztályoztam, s minden egyes könyvtárhoz rövid bevezetést irtam. A gyulafehérvári kéziratoknál hivatkozom Beke Antal nyomtatott jegyzékére, a többieknél megjelelem külön a megfelelő provenienciát.

Végül megjegyzem még, hogy a kéziratokon a legrégibb feljegyzés 1405-ből való s hogy e feljegyzések a proveniencián kívül a XV. századi szepességi művelődési viszonyokhoz s a könyvek akkori árához sok ismeretlen adalékot nyújtanak.

De térjünk át a könyvtárak részletes ismertetésére.

A.

XV. SZÁZADI EGYHÁZI KÖNYVTÁRAK.

I.

A lőcsei szent Jakabról nevezett parochialis
egyház könyvei.

A lőcsei sz. Jakabról nevezett egyház építési idejét Henszlmann Imre érdemes régészünk 1245 re teszi. ¹⁾ Volt-e az egyháznak ekkor vagy későbben könyvtára, erről történeti emlékeink nem adnak felvilágosítást. Valószínű azonban, hogy a középkorban uralkodott általános szokás szerint birt ilyennel, habár ez iránt csak a XV. században találunk adatokat. A gyulafehérvári Batthyányi-könyvtárban van ugyanis 5 XV. századi kézirat s a Nemzeti Múzeum könyvtárában egy ősnymtatvány, melyekről XV. századi feljegyzések bizonyítják, hogy a sz. Jakab-egyház könyveiből valók. A legrégibb feljegyzés ezeken 1440-ig nyulik fel s Weidnau Tamás baccalaureus és lőcsei hitszónoktól származik.

E feljegyzések azonban csak a sz. Jakab egyház könyveiről s nem könyvtáráról beszélnek, s nem említik a »libraria« szót, a mint ezt a XXIV. szepesi plebános társulati könyvtáránál és a sz. Györgyről nevezett lőcsei kápolna könyveinél tapasztaljuk. Az egyház kéziratai a következők:

(1. sz.) Vilhelmi tractatus theologico juridicus, in libris VIII. cum tractatu de interdicto, item de negligentis missarum. XIV. sz. papirkézirat, ívrét, 288 levél. Boritéktábláján egykorú irással ez áll: »Istum librum assignavit et dedit Dominus Thomas de Weydnaw Baccalaureus in decretis predicator in Lewcza, Ecclesie beati Jacobi post nativitatem beate Marie Virginis. Anno Domini Millésimo quadrigentesimo quadregesimo. Orate pro eo unum Ave Maria.« (Beke A. Index etc. 634. sz.)

¹⁾ Lőcsének Régiségei. Budapest 1878 30 l. A Magyarországi Régészeti Emlékek III. köt. II. részében.

(2. sz.) Vegyestartalmú hártyakézirat a XIV. századból, ívrétben 290 levél. Magában foglalja a következőket: 1. Augustini et Isidori Sermones LXXIII. 2. Senece liber de paupertate cui adhaerent centum proverbium et sententiae breves de negligentis, de septem vitiis, de tribus generibus hominum, de creatione mundi et septem planetarum. 3. Liber differenciarum Isidori episcopi et liber de subditis cum Excerptis ex Augustino, Orosio, Gregorio M. et aliis. 4. Tomus b. Anacleti Pape de regnis ac provinciis regnorum, ac civitatibus provinciarum, nomina undecim regnorum continentium in se provincias centum et tredecim. 5. Passio s. Sebastiani, vita Mariae Aegyptiacae in versibus, vetus testamentum et novum omnium historiarum quae continentur in biblia. 6. Liber Anselmi archieppi Cantuariensis sive cur Deus homo. 7. Sermones s. Augustini. 8. Libri septem de natura divinitatis, de operibus conditoris, de malo in genere, de humanitate, de virtutibus et gratia, de sacramentis, de fine mundi. 9. Excerpta ex Virgilio, Lucano, Ovidio, Juvenali, Tibullo. — Boritéktábláján a következő XV. századi feljegyzések állanak: »Iste liber est Petri de Stolln«, ¹⁾ és alatta: »Iste liber est Ecclesie S. Jacobi in Lewtscha.« A másik boritéktáblán még egy egykorú feljegyzést találunk, melyből megtudjuk, hogy a könyv Olaszországban 10 líráért (X. libris) vásároltatott. (Beke A. Index etc. 31. sz.)

(3. sz.) Sermones Meffret hortulus regine. XV. sz. papirkézirat, ívrét, 231 levél. Egykorú feljegyzése: »Liber beati Jacobi in Lewtscha.« (Beke A. Index etc. 494. sz.)

(4. sz.) Sermones dominicales et festivos. Ívrétű XV. sz. papirkézirat 266 levél. Boritéktábláján egykorú kéztől ez áll: »Liber Ecclesie beati Jacobi in Lewtscha.« (Beke A. Index etc. 500. sz.)

(5. sz.) Textus sententiarum et conclusionum. Ívrétű 1449-ben készült papirkézirat 237 levél. A szöveget előző levélen XV. századi kéztől a következő feljegyzést találjuk: »Liber Ecclesie Beate Jacobi in Leutscha.« (Beke A. Index etc. 568. sz.)

---

¹⁾ Stoll Péter benedekrendi szerzetes volt a stohlai (szepesmegyei) monostorban, s 1410-ben a »Duo libri Malagranati de poenitentibus et proficientibus« című codexet másolta. (M. Könyvszemle 1879. évf. 48. 1)

(6. sz.) Thomae de Aquino: Secunda Secundae partis Summae theologiae. XV. századi nyomtatvány év, hely és nyomda megnevezése nélkül, ívrétben. (Hain I. 1457. sz.) Első levelén XV. századi kéztől ezen feljegyzés áll: »Ecclesie Sancti Jacobi in Lewtscha.«

II.

A lőcsei sz. György kápolna könyvtárának kéziratai.

A lőcsei sz. Jakab-egyházban az említett könyvgyűjteményen kívül, egy másik középkori könyvtár is létezett t. i. a sz. Györgyről nevezett kápolna könyvtára, melyről ezúttal megemlékezni kívánunk. Maga a kápolna a XIV. század második felében, mindenesetre pedig 1392 előtt épült, épülete a főtemplom északi mellékhajójához támaszkodott s ajtaja az északi előcsarnokba nyílt.¹⁾ E kápolnáról, Sperfogel krónikájából, tudtuk,²⁾ hogy önálló lelkész, (capellarius) felügyelete alatt állott, kit a lőcsei városi tanács mint patronus választott, tudtuk, hogy a kassai piacon saját háza volt, melynek évi haszonbérét a capellarius húzta. Tudtuk azt is, hogy a kápolna fölött hajdan könytárhelyiség volt,³⁾ melynek oszlopáról és emléktáblájáról Wagner Analectáiban érdekes felírásokat közölt;⁴⁾ de hogy mi történt a könyvtárral, erről a hazai kútfőkből ekkorig tudomásunk nem volt. Hogy azonban a könyvtár egészen el nem pusztult, mutatja a gyulafehérvári Batthyányi-könyvtár, mely még ma is 10 oly XV. századi kéziratot őriz, melyek a XV. században a lőcsei sz. György-kápolna könyvtárában voltak. E kéziratok kétségkívül a hajdani könyvtárnak csak igen kis részét képezik, mert hogy az eredetileg jelentékeny lehetett, mutatja azon körülmény, hogy az egykorú feljegyzések határozottan a kápolna könyvtáráról, »libreria«-ról beszélnek, a mit tudvalevőleg a középkorban csak tekintélyes

1) Henszlmann I. Lőcse Régiségei. 40–42 l.

2) Wagner Analecta Scepusii II. 133 l.

3) Henszlmann I. i. h. 31, 60 l.

4) II. 347 l. Az oszlopon levő felírások 1251-ben kezdődnek és 1516-ban végződnek; az emléktábla felírásai 1410-ben kezdődnek és 1698-ban szakadnak meg.

könyvgyűjteményekre alkalmaztak. A legrégibb feljegyzés a kéziratokon 1439-ből való s Ágoston menyhártfalvi és Czipser Miklós krakkói altarista emlékét őrizte meg. Fölötte érdekes még egy másik 1466-ki feljegyzés is, mely megemlékezik arról, hogy a lőcsei kápolna tulajdonát képező kassai ház leégett, felsorolja az akkori lőcsei tanácsurak neveit s kiemeli, hogy a leégett ház hasznából azelőtt a capellarius évenként 20 és a hitszónok 10 aranyforintot kapott.

A kápolna fönmaradt könyvtárának kéziratai a következők:

(7. sz.) Tractatus ad Hussitas. Negyedréti, 1418-ban készült papírkézirat, 149 levél. Boritéktábláján ezen egykorú feljegyzés olvasható: »Liber Capelle Sancti Georgii in Lewtzw«; és más helyen; »legatus est liber domino Augustino plebano in Meynhardsdorff terre Scepusiensis per Dominum Nicolaum Czipser Altaristam ecclesie beate Marie Virginis (Cracovie) qui obiit in vigilia Corporis Christi, anno domini m^o. cccc. xxx. nono.« (Beke A. Index etc. 608. sz.)

(8. sz.) Biblia Sacra continens libros sapientiales, propheticos et novum testamentum. XV. századi papírkézirat, ívrét, 331 levél. — Boritéktábláján nincs határozottan kitéve, hogy a sz. György kápolna könyvtárából való, de az ott levő feljegyzés tartalmazza, mely a kápolna kassai házáról és a lőcsei tanácsurakról szól, implicite involválja azt. E feljegyzés a következő: »Anno domini 1466 feria quinta ante dominicam Oculi combusta et voragine ignis consumpta est domus illa in Cascha e qua census videlicet XX-ti floreni auri capellario et predicatori decem annuatim juxta continenciam litterarum foundationis legitimo cum effectu persolvebantur. Eadem feria secunda post festum sancti Mauricii, quod tunc erat die dominica per patronos videlicet Iudicem Alexium Boiser et Juratos Thomam Briger, Nicolaum Tannenberger, Petrum Cromer, Bartholomeum Scholz, Nicolaum Gobel, Thamasch, Casparum Rochinfinger, Matheum Forchtel, Hencko, et Leonardum Coomer consules huius civitatis, praedictae domus Nicolao Tirbach pro tunc possessori et inha-

bitatori pro eiusdem domus reedificacione a die praetacta combustionis computando, decem annis centum, medietatem videlicet 15 florenos auri relaxaverunt.« (Beke A. Index etc. 52. sz.)

(9. sz.) Hugvicio explanationes Determinationum majorum Petri Thanberg. Ivértű, 1397-ben készült papírkézirat, 206 levél. Az 1a levélen XV. századi kéznek a következő feljegyzése áll: »Hugvicio librarie in leutscha in domo domino- rum de capella S. Georgy Martiris, si aufferetur reddatur.« (Beke A. Index etc. 211. sz.)

(10. sz.) Hugonis expositio in Joannem Evangelistam. XIV. sz. papírkézirat, ivértben 233 levél. Első levelén XV. századi kéztől ezen feljegyzés áll: »Iste liber ab antiquo fuit Ecclesie sancti Joannis in Leutscha«, és alább: »Presens liber legatus est ad librariam in Lewczsch per sacerdotem unum.« (Beke A. Index etc. 281 sz.)

(11. sz.) Papírkézirat a XV. századból, ivért, 116 levél. Tartalmazza a következőket: 1. Expositio difficilium vocabulorum in s. scriptura occurrentium. 2. Curialis tractatus de sortilegiis editus a magistro H. de Hassia. Boritéktábláján egykorú kéztől olvasható: »Liber proprius Capellae Sancti Georgy Lleuze.« (Beke A. Index etc. 219. sz.)

(12. sz.) XV. századi vegyestartalmú kézirat, ivért, 261 levél. Tartalmazza a következőket: 1. Sermones sacri. 2. Theore- mata de hostia consecrata scripta per manus Joannis de Lich- tenwald. 3. De officio Missae ex operibus s. Thome de Aquino scripsit fr. B. de Pentinis ordinis predicatorum provincie Tholo- sane in conventu Orthes in Vasconia. 4. Liber Secretus secreto- rum Alexandri Magni, quem Philippus Clericus Guidoni de Va- lentia episcopo dedicavit. Boritéktábláján ezen egykorú feljegyzés áll: »Liber proprius Capelle Sancti Geor'gy.« (Beke A. Index etc. 338. sz.)

(13. sz.) Sermones festivos. Papírkézirat a XV. századból, ivértben 201 levél. Első levelén ezen egykorú feljegyzés áll: »le- gatus est presens liber per quendam perso- nam ad librariam in lewtscha.« (Beke A. Index etc. 201. sz.)

(14. sz.) *Speculum humanae Salvationis*. Negyedréttű papirkézirat, 83 levél. Hogy a sz. Györgyről nevezett löcsei kápolna könyvtáráé volt, ezt a borítéktábla belsején olvasható következő egykorú feljegyzés bizonyítja: »Item in Anno domini millesimo quadringentesimo nonagesimo secundo. Ego Johannes hymesd alias Canonicus etc. nunc rector Capelle Sancti Georgii martiris in Civitate levcz fundate Res et bona que pertinent ad Capellam et ad altare videlicet que in domo inveni sine inventario manuterdia, (sic) antependia antiqua et nova relictá. Item manuterdia XVII, item antependia et mensalia nova et vetera XXIII« etc. (Beke A. Index etc. 529 sz.)

(15. sz.) Hártakézirat a XV. századból, negyedrétt 303 levél. Tartalmazza a következő czikkeket: 1. Sermones de tempore et de Sanctis. 2. Summae theologicarum veritatum libri VII. Borítéktábláján XV. sz. kéztől ez áll: »fuit nothardi et pertinet ad librariam in Capella.« (Beke A. Index etc. 537. sz.)

(16. sz.) Vegyestartalmú XV. századi kézirat, ívrét, 232 levél. Tartalmazza: 1. Liber primus Sententiarum. 2. Compendium theologiae veritatis. 3. Tractatus de Contractibus, emptio-nibus et venditionibus. 4. Epistola Samuelis izraelitae per Alphonsum fratrem in latinum versa. Borítéktábláján egykorú kéztől ez áll: »Iste liber presentetur Capelle Sancti Georgii.« (Beke A. Index etc. 579. sz.)

III.

A löcsei kórháztemplom és az ottani sz. Miklós és sz. Katalin oltárkéziratai.

A löcsei kórház sz. lélekről nevezett temploma az ország legrégebb templomainak egyike. A löcsei krónika keletkezését 1045-re teszi s Thurzó György 1535-ben 500 forintot hagyományozott neki. A templomnak a középkorban könyvgyűjteménye is volt, melynek XV. századi állományából a gyulafehérvári könyvtárban maradt fenn 2 kézirat. Ezenkívül a templom sz. Miklós és sz. Katalin nevű oltára is birt saját könyveivel, mivel ezekből a gyulafehérvári könyvtárban még 6 kézirat létezik. Ez utóbbiak feljegyzései szintén a XV. századból származnak s

a legrégibb 1426 évszámmal van keltezve. E kéziratokat itt együttesen közöljük a mint következnek:

(17. sz.) *Tractatus de fide et de ss. trinitate*. Ivértű. XV. sz. papirkézirat, 308 levél. Előlevelén ezen egykoru feljegyzés áll: »*Ecclesie hospitalensis.*« (Beke A. Index etc. 574. sz.)

(18. sz.) *Burchardi Conciones*. XV. sz. papirkézirat ívrétben 199 levél. Boritéktábláján van a következő egykoru feljegyzés: »*Liber Ecclesie hospitalensis.*« (Beke A. Index etc. 74. sz.)

(19. sz.) *Sermones Sacri*. Ivértű papirkézirat a XV. századból, 178 levél. Első levelén XV. századi kéztől ezen egykoru feljegyzés áll: »*Iste liber pertinet ad altare sanctorum Nicolai et Catarine in leutscha in hospitali.*« A 178 levélen pedig ez: »*In isto libro continentur folia 178^b Anno Domini 1426 et citra.*« A boritéktábla belsajén pedig ez olvasható: *Anno domini 1467 emit presentem librum cum . . . gado et pisana pro 8 florenis ante festum Michaelis Archangeli (Petrus).* (Beke A. Index etc. 501. sz.)

(20. sz.) *Vegyestartalmu* XV. sz. papirkézirat, ívrétben 434 levél. Tartalmazza a következőket: 1) *Joannis Chrisostomi opuscula varia.* 2) *Tractatus de sacramento Eucharistie et de communione sub utraque specie contra Jacobellum.* 3) *Tractatus magistri Richardi super canone.* 4) *Tractatus magistri Odonis de poenitentia.* 5) *Prologus in Regulam canonicorum sancte et juste vivendi et sanctorum patrum exempla imitandi Joannis de Myliczyn dicti Codrus Pragensis (1405.)* 6) *Compendium confessionis optimum, compilatum a fratre Conrado ord. Cisterciensis cum tractatu de vitiis et virtutibus.* 7) *Liber de doctrina cordis editus a Domino Guidone monacho ord. Cisterciensis cardinali Urbis Rome.* 8) *Tractatus de poenitentia et de laudibus B. M. Virginis.* 9) *Constitutiones provinciales provincia Pragensis edite per vener. Ernestum archieppum Pragensem a 1349 cum variis tractatibus theologicis.* A könyv előlevelén XV. századi kéztől a következő feljegyzés áll: »*Iste liber pertinet ad*

¹⁾ Wagner Car. *Analecta* II. 7. 1.

altare sanctorum Nicolai et Katharine in Lewtscha in hospitali.« (Beke A. Index etc. 93. sz.)

(21. sz.) Expositio orationis dominicae et decalogi, cum sermonibus sacris et tractatus theologici de virtutibus et vitiis cum libro dialogorum b. Egidii. Ivértű, XIV. századi papírkézirat, 358. levél. XV. századi feljegyzése: »Iste liber pertinet ad altare sanctorum Nicolai et Catherine in Lewtscha in hospitali.« Másik helyen pedig ez áll: »1469 proxima feria quarta post festum sancti Gregorii emit librum presentem VI. fl. eodem die solvi eidem dono Caspar.« (Beke A. Index etc. 216. sz.)

(22. sz.) Tractatus Joannis Andree de cognatione. — Sermones dominicales et festivales. XV. sz. papírkézirat ivért, 179 levél. Egykoru feljegyzése: »Iste liber pertinet altari sanctorum Nicolai et Katherine in Lewtscha in hospitali.« (Beke A. Index etc. 298. sz.)

(23. sz.) Vegyestartalmu papírkézirat a XV. századból ivértben 312 levél. Tartalmazza a következőket: 1) Liber miraculorum b. Virginis Gloriose. 2) Parva Postilla epistolarum dominicalium hyemalium. 3) Homilie Bartholomei. Boritéktábláján egykoru kéztől a következő feljegyzés áll: »Iste liber pertinet ad altare sanctorum Nicolai et Catherine in leutschau in hospitali.« (Beke A. Index etc. 352. sz.)

(24. sz.) Sermones de Sanctis. XV. sz. papírkézirat 4-ed rétbén 385 levél. Egykoru feljegyzése: »Iste liber pertinet ad altaria S. Nicolai et Catherine in Leutsch in hospitali.« (Beke A. Index etc. 509. sz.)

IV.

A lőcsei városon kívüli sz. Erzsébet egyház
kéziratai.

A lőcsei városon kívüli szent Erzsébet egyház, Sperfogel lőcsei krónikája szerint, ¹⁾ Lőcsén a városon kívül egész 1532-ig fennállott, ekkor azonban a városban tanyázott német lovasság tanácsára, hogy ellenséges megszállás eshetőségénck kitéve ne

¹⁾ Wagner *Analecta Scepusii*.

legyen s a várost ne veszélyeztesse, a városi tanács rendeletére közbiztonsági szempontból leromboltatott. Ez alkalommal történt, hogy a nép a templomban nagy pusztításokat vitt véghez, s mindent vitt, rabolt a mihez csak fért. Valószínűleg ekkor hordták szét az egyház könyveit is, mert hogy a sz. Erzsébet egyház ilyenekkel már a XV. században birt, mutatja a Batthyányi-könyvtár azon három kézírata, melyet itt ismertetünk. Ezek fönntartották az egyház régi könyvgyűjteményének emlékét s a rajtuk levő egykoru feljegyzésekből megtudjuk, hogy az egyiket Rubner Bálint szülei beleegyezésével 1479-ben, a másikat bizonyos József nevű ur 1482-ben, s a harmadik Ambrus szepesolasi plebános a XV. században a lőcei városon kívüli sz. Erzsébet egyháznak ajándékozták. E kéziratok a következők:

(25. sz.) *Sermones de tempore doctoris de Hasselbach.* Ivretű, XV. századi papírkézirat 206 levél. Szepességi provenienciáját a borítéktáblán levő egykoru feljegyzések kétségtelenül igazolják. Ezek közül a legérdekesebb, mely a könyvet a lőcei városon kívül levő sz. Erzsébet egyháznak vindikálja, a következő: »Iste liber est datus et legatus per Valentinum filium Rubner ad Ecclesiam sancte Elisabethe extra muros Lewtschovii cum consensu patris sui et matris. Anno 1479.« (Beke A. Index etc. 257. sz.)

(26. sz.) XIV. sz. papírkézirat, ivrét 242 levél. Tartalma: 1) *Tractatus de vitiis et virtutibus.* 2) *Summula Reymundi.* A szöveg előtti levélen XV. sz. írással ezen feljegyzés olvasható: »Iste liber est datus per dominum Joseph ad Ecclesiam sancte Elisabeth extra muros Leutschaue (sic) quod ibidem perpetue maneat, anno 1482.« (Beke A. Index etc. 602. sz.)

(27. sz.) *Tractatus de ss. Trinitate.* XV. sz. papírkézirat, ivrét 132 levél. Az előlevélen XV. sz. írással a következő feljegyzés áll: »Iste liber est legatus ad Ecclesiam s. Elisabeth extra muros Lewtsowie per dominum Ambrosium quondam plebanum in Valendorf.« (Beke A. Index etc. 575. sz.)

V.

Az iglói szüz Máriáról nevezett egyház kézirata.

(28. sz.) Ivretű XV. sz. papírkézirat 396 levél. Tartalmazza a következőket: 1) Explicatio Decalogi. 2) Tractatus de corpore et sanguine Domini. 3) Tractatus de Sacramento Eucharistie et expositio missae. — Az 1-ő levélen egykoru irással ez áll: »Iste liber assignatus est ecclesie beate Marie Virginis in nova willa (Igló) 1440.« (Beke A. Index etc. 208. sz.)

VI.

Az ófalusi szüz Máriához czimzett egyház kézirata.

Tamás baccalaureus 1440-ben az ófalusi szüz Máriáról nevezett egyháznak a következő kéziratot ajándékozta:

(29. sz.) Postillae Hyemales. Ivretű XIV. századi papírkézirat, 141 levél. Első levélén ezen egykoru feljegyzés olvasható: »Istum librum assignavit dominus Thomas baccalaureus decretorum ad ecclesiam beate marie virginis in Antiqua villa (ófalu.) Anno domini m. cccc. xl.^o. Orate pro eo unum ave Maria.« (Beke A. Index etc. 423. sz.)

VII.

A menyhártfalvi sz. Szerváczeről nevezett egyház ősnymtatványa.

(30. sz.) Alberti Magni: Summa precludissima de mirabili eucharistie sacramento. Ulm. 1474 apud Joannem Zeiner, in folio. Boritéktábláján egykoru kéztől a következő feljegyzés áll: »Liber ecclesie S. Servacii in villa menhardi per dominum Servacium¹⁾ in Lewtschau plebanum legatus anno domini 1498.« (A budapesti egyetem könyvtárában.)

¹⁾ Servaciust mint menyhártfalvi lelkészt hívták meg 1466-ban Lőcsére plebánosnak, hol egész 1497-ig működött.

B.

XV. SZÁZADI LELKÉSZI KÖNYVTÁRAK.

VIII.

A szepesi 24¹⁾ plebános társulati könyvtárának
kéziratai.

Ismeretes, hogy a Szepességen 1248-ban a szepesi 24 plebános társulata keletkezett, mely alapszabályait 1298-ban megújította s időfolytán királyainktól több kiváltságot nyert. A társulat a testületi szellem ápolására alakult s célja volt a tagokat hivatásuk teljesítésében egyházi és világi ügyekben kölcsönösen segíteni. E cél elérésére a tagok, kik csak egyházi férfiak lehettek, kebelükből 4 elöljárót választottak, ugymint: egy igazgatót (rector), egy őrt (custos) és két gondnokot (provisores), kik egy évi időtartamra a társulat ügyeit egészen önállóan vezették, a tagoknak időnkint utasításokat és tudósításokat küldtek, a nevezetesebb eseményeket jegyzékbe foglalták, az évi közgyűlés napját és helyét kitűzték, erre 14 nappal előbb a tagokat meghívták, s ott egy évi működésükről a társulatnak beszámoltak. Ezek őrizték a társulat pecsétjét és ládáját, melyhez mindeniköknek külön kulcsa volt, valamint az anyakönyvet is, (matricula) hova a nevezetesebb határozatokat, eseményeket és ingóságokat bevezették.²⁾

Ezen középkori művelődés történetünkre nagy fontosságú emlékek azonban elvesztek, s csak az anyakönyvnek 1519—1600-ból származó feljegyzései maradtak ránk.

Kellemesen lepett meg azért, midőn a gyulafehérvári Batthyány könyvtárban a szepesi plebánosok társulatának középkori történetéhez egy egészen ismeretlen adatot, t. i. XV. századi könyv-

¹⁾ A 24 szepesi község nevei a következők: Váralja (Suburbium), Felbach (Eulenchach), Odorin, Igló (Villa nova), Harikócz (Villa palmarum), Ilyésfalva (Villa Ursi), Kuriman (Villa S. Quirini), Csütörtökhely (Quintoforum vagy Villa S. Ladislai), Káposztafalva (Villa composita), Svabócz (Villa Suevi) Poprád (Theutschendorf), Felka, Szepesszombat, Millenbach, Lomnicz, Hunfalva (Villa Pulom), Béla, Leibitz, Villa Durandi, Villa Rusquini, Löcse, Olasz (Villa latina), Menyhártfalva.

²⁾ Wagner I. 266—268 l. II. 189—190 l.

tárából 8 kéziratot találtam, melyek a társulat akkori belviszonyait egészen új szempontból világítják meg. E kéziratok egykoru feljegyzéseikben megőrizték a társulat XV. századi könyvtárának emlékét s a 31-ik számú kézirat feljegyzéséből megtudjuk, azon ekkorig egészen ismeretlen nagyfentosságu adatot is, hogy a könyvtár 1405-ben már létezett s ez időben György leibiczi lelkész, Fugisrecht Miklós, Herbort Péter, iglói kápolna-igazgató, és Fustrib a löcsei sz. György kápolna igazgatója által kormányoztatott, kik a társulat akkori könyvtárnokai voltak. Arra nézve azonban, valjon a könyvtár egy vagy több helyütt őriztetett és körülbelül hány kötetből állhatott, a feljegyzések semmi tájékozást nem nyújtanak. A könyvtárból fönmaradt kéziratok a következők:

(31. sz.) Glossa in Epistolas S. Pauli apostoli ad Corinthios. XIV. sz. papírkézirat, mely ivrében 178 papírvélelből áll. Borítéktábláján rubrumban a következő egykoru feljegyzést találjuk: »In hoc volumine (continetur) glossa ordinaria super epistolas ad romanos. Item supra ambas ad Corinthios et fuerunt hec duo volumina, patris cum suo socio domini georgii plebani de leibicz religionem intrantis et parochiam relinquentis, qui hec 2 volumina cum ceteris pluribus in hanc librariam dedit, que libraria pro tunc scilicet anno domini m^o cccc quinto regitur a domino Nicolao fugisrecht predicto domino georgio in prefata leibicz canonice substituto et a domino petro herbord magistro capelle in nova villa ac a domino fustrib Cepelle b. Georgii martiris in Lewcza seruitore. Disponat Deus ac dirigat sibi in laudem et gloriam et honorem ac bonum modum omnibus ab hys quatuor prefatis personis prefatam librorum (congregacionem)... intenditur in hys factis.« (Beke A. Index etc. 245. sz.)

(32. sz.) Guillelmi Marcelleti Decani Summa juris in ordinem alphabeticum digesta cum indice. A. 1377. — Tabulae Chronologicae Stanislai Christiani de Ilsa Clerici Cracoviensis dioecesis. a. 1376. Ivreté, XIV. sz. papírkézirat, 136 levél. Borítéktábláján XV. századi írással a következő feljegyzés áll:

»Liber fraternitatis XXIV. plebanorum civitatum regalium«. (Beke A. Index etc. 533. sz.)

(33. sz.) Concordantia juris. Tractatus theologico-juridicus in ordinem alphabeticum digestus. a. 1473. — Papírkézirat a XV. századból, ívrét, 228 levél. Egykoru feljegyzése a borítéktábla belsején: »Liber fraternitatis plebanorum XXIII, civitatum regalium«. (Beke A. Index etc. 595 sz.)

(34. sz.) Tractatus de Feudis et debitis. XV. sz. papírkézirat ívrétben 115 levél. Borítéktábláján egykoru írással ez áll: »Liber fraternitatis XXIV plebanorum« (Beke A. Index. etc. 606. sz.)

(35. sz.) Jus Canonicum juxta ordinem decretalium. XV. sz. papírkézirat ívrétben, 323 levél. Borítéktábláján a következő XV. századi feljegyzés áll: »Liber fraternitatis XXIV plebanorum. (Beke A. Index etc. 146 sz.)

(36. sz.) Commentarius in librum tertium Decretalium. Iv-rétű, 346 levélből álló papírkézirat a XV. századból. Provenientiáját a következő egykoru feljegyzések igazolják: »Liber fraternitatis 24 plebanorum in Scepusio«, továbbá: »Liber Domini Joannis Benedicti de Vratislavia decretorum baccalaurei. Quem comparavit anno Domini M^o ecce^o LVI°. Et hic erat predicator in Cascha;« és alább más kéztől: »nunc autem 24 plebanorum regalium in Scepus fraternitatis«. A könyv tehát először Boroszlói Benedek kassai prédicatoré volt, honnan aztán a szepesi 24 plebános társulatának birtokába került. (Beke A. Index etc. 156 sz.)

(37. sz.) Bartholomeus Brixensis Casus decretorum. Papírkézirat ívrétben a XV. századból, 225 levél. Egykoru borítékfeljegyzése: »Liber domini Johannis Benedicti, decretorum baccalarei« s alatta »liber fraternitatis XXIII. plebanorum.« (Beke A. Index etc. 613. sz.)

(38. sz.) Vegyestartalmu, XV. századi papírkézirat, 4-ed rétben, 363 levél. Tartalmazza a következő czikkeket: 1) Bartholomei Brixensis Brocarda Juris Canonici cum exordio. 2) Regulae juris civilis breviter explicatae. 3) Disquisitio de ultima voluntate ad pias causas coram duobus testibus facta. 4) Expositio Arboris consanguineitatis. 5) Tractatus de processu judiciali.

6) *Propositio verbalis in causa decimarum super possessorio sive spoliatione.* 7) *Magistri Alani minoris Antiglandianus in extractu, in quo virtutes de beatitudine hominis consultant.* 8) *Libellus Henrici de Cracovia doctoris s. scripturae in universitate collegii Cracoviensis contra magistrum Ioannem Hus.* Colophon: *Explicit contra J. Huss magistrum M.cccc^o quadragesimo VI°.* 9) *Sermo super verba »Magister in Izrael et haec ignoras?«* 10) *Sermones de omnibus sanctis, de voluntaria paupertate, de festivitate omnium sanctorum magistri Jacobi, de clara tuba professoris theologiae et doctoris, de omnibus sanctis mag. Jacobi de clara tuba alias Mogila.* 11) *Summa Joanis Caldrini doctoris decretorum de interdicto cui adhaeret canon Concilii Basiliensis de interdicto.* 12) *Ordinationes seu regulae Martini papae V.* 13) *Summarium novarum decisionum Rotae per ven. virum dominum Bertrandum de Amassano utriusque iuris doctorem apostolici palatii causarum auditorem collectum.* 14) *Tractatus de sacramentis, censuris et nonnullis legibus ecclesiasticis.* 15) *Exhortacio ad simplicem populum.* 16) *Ordo agendorum in Synodo.* 17) *Indices varii.* 18) *Statuta Sbignei episcopi Cracoviensis.* 19) *De Sacramentis virtutibus et viciis.* 20) *De Summo bono.* A kézirat első levelén a következő XV. sz. feljegyzés olvasható: »*Liber fraternitatis XXIV. plebanorum legatus per dominum Martinum Aranyasch.*« (Beke A. Index etc. 24. sz.)

IX.

Stock János szepesi prépost egy kézírata.

Stock Jánosról a szepesi káptalan prépostjáról tudjuk, hogy a Szt. Mártonról nevezett szepesi egyházat újból építette és nagyobbitotta s ezt kelyhekkal, egyházi öltözetekkel, drágaságokkal és könyvekkel gyarapította.¹⁾ Fönmaradtak-e ezen könyvek az illető egyházban, nem tudom; Stock János magángyűjteményéből azonban létezik a gyulafehérvári Batthyányi-könyvtárban a következő tartalmu kézirat:

(39. sz.) 1) *Breviarium vitae seu liber operibus.* 2) *Sermones Sacri.* XV. sz. papírkézirat, ívrét 406 levél. Borítéktábláján XV. századi kéztől ezen feljegyzés áll: »*liber proprius Johannis*

¹⁾ Wágner *Analecta Scepusii* I. 348 l.

Stock prepositi Scepusiensis«. (Beke A. Index etc. 72. szám.)

X.

Lewdeschit György, szepesi kanonoknak egy
kézirata.

Lewdeschit György, szepesi kanonok, 1496-ban elhalván, végrendeletében könyveiről úgy intézkedett, hogy ezek Henckel Jánosra szálljanak.¹⁾ Csupán egy Missalet hagyott Szalóki András, szepesi kanonoknak, s egy Postillát és formulás-könyvet jegyzőjének. S úgy látszik, hogy könyvei Henckel János könyvtárában egész a mult század végeig még megvoltak, mert Wagner Analectiában Henckel Jánosról megemlékezvén, azt mondja, hogy »könyveiben a löcsei plebánia könyvtárában még jelenleg is él.²⁾ Megvannak-e még a löcsei plebánia könyvtárában Henckel János illetőleg Lewdeschit György könyvei, nem tudom, de azt tudom, hogy Henckel János sajátkezű feljegyzéseivel ellátott könyvek vannak Budapesten a múzeumi és az egyetemi s Gyulafehérvárott a Batthyányi-féle könyvtárakban. Engem ezuttal csak a Lewdeschit-féle gyűjtemény érdekel, melyből a gyulafehérvári Batthyányi-könyvtárban a következő kéziratot találtam:

(40. sz.) Quaestiones super libris II. et IV. Sententiarum cum quibusdam Sermonibus. Ivretű XV. sz. papirkézirat, 420 levél. Provenienciájáról az első levélen a következő XV. századi feljegyzések állanak: »Iste liber est Georgy Lewteschyty« és alább »liber proprius magistri Georgy Lewdeschyty olim per magistrum Christianum predicatorem Cracoviensem sibi legatus«. Közvetlen ezután pedig Henckel János ezeket írta: »Legatus mihi Ioanni Henckel per pie memorie ejusdem dominum Georgium Lewdeschyd amicum meum anno domini 1496.« (Beke A. Index etc. 454 sz.)

XI.

Szepesszombati Bertalan szepesolaszi lelkész
könyvei.

Szepesszombati Bertalan nevét a XV. századi szepesolaszi plebánosok közt Wágnernél nem találjuk; emléket azonban meg-

¹⁾ Wagner C. Analecta Scepi. I. 352 - 53. l.

²⁾ U. i.

őrizte egy XV. sz. kézirat a budapesti egyetem s két ősnymtatvány a Nemzeti Múzeum könyvtárában. Ezek közt legérdekesebb a kézirat, mert magában foglalja *Monstriberg Bertalan*, ekkorig egészen ismeretlen, lőcsei hitszónok beszédeit, melyeket ez 1454-ben készített és mondott el. E kézirat ismertetését az ősnymtatványokkal együtt itt adjuk:

(41. sz.) Vegyestartalmu XV. sz. papirkézirat, 4-edrétben 438 levél. Magában foglalja a következőket: 1) *Opus de passione Domini*, colophonja: »*Passio haec per me Bartholomeum de Monstriberg quondam predicatorem in civitate Lewtschaw conscripta et praedicata etc. Anno domini M.CCCCLIII. in die S. Germani.* 2) *Notae de morte, de verbis S. Augustini.* 3) *Duo Sermones.* 4) *Liber exemplorum secundum ordinem alphabeti.* 5) *Sermo de corpore Christi.* 6) *Exempla quaedam excerpta de libro qui intitulatur »universale bonum sive apiarius.«* 7) *Registrum eorundem exemplorum secundum ordinem alphabeti, a: 1448.* 8) *Opusculum contemplativum, a. 1448.* 9) *Sermones varii tenoris.* 10) *Notae de decreto de praedicatoribus et orationes variae.* 11) *Guidonis de Monte Rotherii manipulum curatorum seu opusculum de instructione neophytorum curatorum.* 12) *Variae notae de pestilentia.* 13) *Tractatus de septem vitiis.* 14) *Variae notae de ecclesia et de sacro concilio.* 15) *Duo sermones.* 16) *Dialogus pulcher inter magistrum et discipulum.* 17) *Nicolai de Dinchelspiel postilla praedicata ab eo Viennae et conscripta super oratione dominica.* 18) *Nota b. Gregorii super illo Evangelii »Miserunt« etc.* — A kézirat provenienciájáról a 2-ik levélen XV. sz. kéztől a következő feljegyzés áll: »*Liber domini Bartholomei plebani de Villa Latina*« (A budapesti egyetem könyvtárában.)

(42. sz.) *Bonaventurae: Quaestiones super primo sententiarum opus seraphicum.* Brixiae 1490 per presbyterum Baptistam de farfengo feliciter impressum in 4° (Hain I. 3537 sz.) A borítéktáblán ezen XV. sz. feljegyzés olvasható: »*Bartholomei de monte Georgii sum.*« (A N. Múzeum könyvtárában.)

(43. sz.) *Bonaventurae: Quaestiones super secundo sententiarum.* Venetiis 1477 per Theodoricum de Reynsburch et Reynaldum de Nouinagio socios in folio. (Hain I. 3538 sz.) Az első

levélen XV. századi kéztől ez áll: »Iste liber est Bartholomaci de monte divi Georgii plebani in Olazi.« (A Nemzeti Múzeum könyvtárában.)

XII.

Kézsmárki János szepes-olaszi lelkész két kéz-
irata.

Kézsmárki János gyűjteményéből két kéziratot ismerek; egyet a budapesti egyetemi, egyet a gyulafehérvári Batthyány-könyvtárban. Különösen érdekes az utóbbi, mivel Henckel János 1519-ik évi feljegyzése alapján megtudjuk róla, hogy Kézsmárki János, a bibliai tudományok tanára és szepes-olaszi lelkész compilálta, kivel középkori irodalomtörténetünk egy ismeretlen hazai tudóssal gyarapodik. Úgy látszik, hogy előbb menyhártfalvi lelkész volt, mert a másik kézirat ilyennek említi. E két kézirat címét és tartalmát itt közöljük:

(44. sz.) XV. sz. papírkézirat, ívrétben, 474 levél. Tartalmazza a következőket: 1) S. Thomae theoria theologiae veritatis. 2) Determinatio quaedam de vigore indulgentiarum. 3) S. Thomae Quodlibetum. Script. r. 1470 per E. L. 4) Homiliae S. Gregorii pape. 5) Homiliae Origenis. scriptae a. 1477. 6) Homiliae b. Jeronymi super ewangelio: Scitis quia post biduum pascha erit«. 7) Homilia b. Gregorii papae de publicano. 8) Homiliae J. Johannis Chrysostomi super ewangelio »tuper Cathedram Moysi«. 9) Sermo de S. Ioanne Baptista. 10) Duo sermones de passione domini. 11) Alphabetum utile pro sermone alias aurea biblia script. 1472. 12) Anshelmi Cantuariensis archiepiscopi libri duo cur deus homo. 13) Isidori episcopi liber differentiarum. 14) Speculum humanae Salvationis. 15) Fragmentum cujusdam homiliae. 16) Extractus e Summa magistri Wilhelmi. 17) Innocentii III. tractatus de contemptu mundi seu de vtilitate humanae conditionis. 18) Epistola de correctione haereticorum nec non Wicleffistarum.

A könyv provenienciájáról az első levélen a következő XV. századi feljegyzést találjuk: »Volumen . . . Johannis de keszmargkt plebani in Menhartzdorff, in quo continentur isti libri«. Következik a codex általunk felsorolt tartalma. (A budapesti egyetem könyvtárában.)

(45. sz.) XV. sz. papirkézirat, ívrét 492 levél. Tartalmazza Kézmárki János Summa theologicáját. A borítéktáblán Henckel János kezétől ezen egykoru feljegyzés áll: »Haec Summa compilata est per venerabilem dominum Ioannem de Kesmark sanctae paginae professorem quondam plebanum in Olassy et tandem per honorabilem dominum Franciscum presbiterum cecum mihi Ioanni Henckel donata pro gratificatione alimentorum«. (A gyulafehérvári Batthányi-könyvtárban. Beke A. Index etc. 311. sz.)

XIII.

János leibiczi lelkesz egy kézírata.

(46. sz.) Papirkézirat a XIV—XV. századból, ívrét 491 levél, a következő tartalommal: 1) Martyrologium. 2) Tabulae concordantiarum ad Scripturam sacram. 3) Disputatio catholica contra haereticos. 3) Sermones. 4) Augustini liber de Spiritu et anima. 6) Confessionale. 7) Enchiridion Augustini. 8) Soliloquium beati Augustini de ineffabili dulcedine dei. 9) Soliloquium Augustini de natura animae. 10) Augustinus de fide ad Petrum. 11. Tractatus Anselmi: Cur Deus homo. 12) Anselmus de iusto et iniusto. 13) Tractatus Anselmi de inimicis diligendis. 14) Tractatus Anselmi de deploratione amissae virginitatis. 15) Anselmus: de libero arbitrio. 16) Anselmi liber de concordia praescientiae praedestinationis, et gratiae et liberi arbitrii. 17) Anselmi liber de similitudinibus. 18) Isidorus de norma vivendi. 19) Varia Fragmenta. 20) Bernhardus de conscientia et contemplatione. 21) Libellus de imagine vitae. 22) Fragmentum tenoris religiosi. 23) Orosii liber: Sigillum sanctae Mariae virginis. 24) Addita-menta ad cantica Orosii. 25) Sermones Ioannis Sylvani publicani. sub a. 1409. 26) Notae de Clemente VII. pontifice. 27) Fragmenta ex scriptura sacra. 28) Lithurgia et ius canonicum. Hogy e kézirat a XV. században János leibiczi plebánosé volt, azt a 96. levélen olvasható XV. századi következő feljegyzés tanúsítja: »Iste liber est domini Johannis plebani in Lewbitez«. (A budapesti egyetem könyvtárában.)

XIV.

Podolini Senftleben Zsigmond löcsei altarista két
kézirata.

Senftlebent történeti kutatóink nem ismerik. Emlékét a gyulafehérvári könyvtár két kézirata tartotta fön, melyekből megtudjuk, hogy Podolinban született, hogy a bécsi egyetemen elnyerte a baccalaureusi fokozatot, hogy a hitszónokok használatára latin-német szótárt írt, és mint löcsei altarista 1513-ban halt meg. E két kézirat a következő:

(47. sz.) *Expositio Hymnorum*. XV sz. papirkézirat, 4-ed rétbén, 149 levél. Az 1° könyvtábla belsején egykoru kéztől ezen feljegyzés áll: »Iste liber fuit domini Sigismundi Senfftleben de podolyno Baccalarii Wyennensis Altariste altaris sancte Barbare qui obiit anno domini 1513 in vigilia S. Briccii cuius anima requiescat in pace amen«. (Beke A. Index etc. 214. sz.)

(48. cz.) *Vocabularium latino-germanicum* predicatoribus utile. propter alamanicum XV. századi papirkézirat, 4-ed rétbén 294 levél.

A szöveget megelőző levélen egy 1513-ki kéz a következő feljegyzést írta: »Scripsit hunc vocabularium dominus Sigismundus propriis manibuset petit legentes in eo ut saltem unum ave maria pro anima sua dicant, requiescat in pace amen. tollit autem carnis debitum prefatus dominus Sigismundus Senftleben de podolyno nomine pudleyn terre Scepusiensis Civitatis seu castellum (sic) Baccalaureus Viennensis altarista S. Barbarae altaris Capelle sancti Georgii Leutschowie a. d. 1513. idest millesimo quingentesimo tredecimo in vigilia S. Briccii cuius anima feliciter vivat. (Beke A. Index etc. 646. sz.)

C.

XV. SZÁZADI SZERZETESI KÖNYVTÁRAK.

XV.

A látókövi karthauziak könyvei.

A látókövi,¹⁾ karthauzi könyvtárnak első nyomai, a névtelen karthauzi krónikája szerint,²⁾ 1305-ig nyulnak fel. Ekkor kezdték az ottani kolostort és az ehez tartozó, keresztelő sz. Jánosról czimzett, oratoriumot építeni, s András karthauzi atyáról, ki az építés ideje alatt a ház igazgatója volt, azt írja a krónika, hogy a seiczi monostorból sok egyházi könyvet hozott magával, az ujonnan alapított társház számára. 1307-ben a kolostor és az oratorium elkészültek, s Konrád atya, mint a látókövi karthauzi kolostor első priorja társaival együtt tényleg birtokba vette azokat. E Konrádról³⁾ azt írja az említett krónika, hogy kitűnő könyvmásoló volt s a szerzet használatára: 2 Missalet, 1 Gradualet, 1 Breviariumot, 1 Collectariumot, 1 Officium Defunctorumot és több más könyvet másolt, melyek a szerzet birtokában 1517-ben, mikor a névtelen krónika készült még megvoltak. Ezek és az András által Seiczből hozott könyvek képezték a könyvtárnak első zsengeit.

A karthauzi rendnek, a könyvirás terén a középkorban kifejtett tevékenysége valószínűvé teszi, hogy e könyvtár a XIV—XV. században ép oly jelentékenyen gyarapodott, mint a hogy ezt ez időtt a bazeli, erfurti, freiburgi, seizi, lövöldi és más karthauzi könyvtáraknál tapasztaljuk. Következtethetjük ezt János látókövi karthausi prior azon 1352-ik évi okleveléből is, mely részletesen felsorolja azon könyveket, melyeket a látókövi kolostor a lechniczi kartauzi kolostornak 1319—1351-ig átengedett. Feltehetjük, tehát hogy a könyvtár könyveinek száma a XV. század végén tekintélyes volt. Csak Jodok priorról említi még a XV. század végén a krónika, hogy kitűnő könyvmá-

¹⁾ Látókö vagy Lethonkő latinul Lapis Refugii azelőtt karthauzi kolostor, most falu Szepesmegyében. Lőcse mellett.

²⁾ Wagner C. Aalecta Scepusii II. 74 l.

³⁾ U. i. Magyar Könyvszemle 1879. 143. l.

só volt, s a szerzet számára: 2 Antiphonalet, 2 Gradualet és sok más egyházi könyvet másolt. ¹⁾ Ő tehát és az előbb említett Konrád voltak a látókövi könyvtár gyarapodásának kiváló tényezői.

A könyvtár fenállott egész 1534-ig; ²⁾ ekkor azonban a vidéken tanyázott felkelő csapatok a látókövi kolostort annyira feldúlták és kifosztották, hogy a szerzetesek Lőcsére, majd pedig Lechniczre voltak kénytelenek menekülni, valószínűleg magukkal hozva feldúlt könyvtáruknak utolsó romjait.

E romokból fönmaradt a budapesti egyetem könyvtárában egy XV. századi kézirat és 6 XV. századi nyomtatvány, melyekről kétségtelen, hogy a XV. században már a látókövi karthauziak birtokában voltak s a nyomtatványokról még azt is constatalhatni, hogy a krakkai könyvpiachról kerültek Látóköre. Valószínű azonban, hogy ezeken kívül esznek még egyes elszórt példányok másutt is. A fönmaradt könyvek a következők:

(49. sz.) Ivértű XV. sz. papirkézirat, 157 levél. Tartalmazza a következő czikkeket: 1. Radices lunae secundum medium motum de a. 1485. usque ad a. 1525. 2. Prologus b. Jeronymi in librum ewangeliorum. 3. Ewangelium secundum Mathaeum. 4. Ewangelium secundum Marcum. 5. Ewangelium secundum Lucam. 6. Ewangelium secundum Johannem. 7. Calendarium generale totius anni continens regulas ad usum necessarias. 8. Nicolai Kempht tractatus de peccatis charitati contrariis. — A kézirat boritéktábláján ezen XV. századi feljegyzés olvasható: »Hic liber est monasterii beati Johannis Baptistae de Lapiderefugii ordinis Carthagensis.«

(50. sz.) P. Mollenbeck: Tabula in Postillas litterales Nicolai de Lyra. Coloniae 1480, in folio. A első levélen XV. századi kéztől ez áll: »Lapidis refugj.«

(51. sz.) Antonini Archiepiscopi florentini Summae theologiae. Pars II. Hely és nyomda megnevezése nélkül, 1485, ivért. (Hain I. 1245 sz.) A szöveg első levelén XV. sz. kéztől ezen feljegyzés áll: »Lapidis refugj.«

(52. sz.) Anthonini Archiepiscopi florentini Summae theologiae Pars III. Hely és nyomda megnevezése nélkül, 1485,

¹⁾ Wagner C Analecta Scepusii II. 78. l.

²⁾ Rupp J. Magyarország helyrajzi története II. köt. 213. l.

ívrét. A szöveg első levelén XV. századi írással olvasható: »Lapidis refugj.«

(53. sz.) Anthonini Archiepiscopi florentini Summae theologiae Pars IV. Hely és nyomda megnevezése nélkül, 1485, ívrét. (Hain I. 1245. sz.) XV. századi feljegyzése az első levélén: »Lapidis refugj.«

(54. sz.) Thomae de Aquino Summae theologiae Pars I. et II. — Basel 1485, in folio. (Hain I. 1434. sz.) A szöveg első levelén a XV. század végéről való írással ez áll: »Lapidis refugj.« Az alsó lapszélen pedig más régibb kéz ezeket írta: »Iste liber Sancti Thome de Aquino duo volumina seorsum ligata in se continens est emptus per me Swanthoslavm Silenciosum aput Petrum Salamonem consulem cracoviensem pro tunc morantem pro decem florenis vngaricalibus vel citra Sabbatho in crastino sancti Michaelis, utrasque partes sub anno dominicae incarnationis millesimo quadringentesimo octuagesimo sexto, videlicet 1486, paver propter deum detur ubi placet, hec manus mea propria . . .«

(55. sz.) Thomae de Aquino: Summae theologiae Pars II-a secundae et III. Basel 1485 in folio. (Hain I. 1434. sz.) A szöveg első levelén a XV. sz. végére valló írással ez áll: »Lapidis refugj.« Ezenkívül a borítéktábla belsején a könyv első birtokosától ezen egykorú feljegyzés olvasható: »Iste liber videlicet sancti Thome de aquino duo volumina seorsum ligata in se continens est emptus per me Swanthoslavm Silenciosum ubique locorum et omni tempore tenentem aput Petrum Salomon consulem Cracoviensem pro tunc morantem utrasque partes pro decem florenis ungaricalibus vel citra sabbato in Crastino S. Michaelis sub anno dominicae incarnationis millesimo quadringentesimo octuagesimo sexto anno domini 1486 paver propter deum detur ubi placet, hec manu mea propria ab inicio mundi 6687.«

XVI.

A lechniczki karthauzi könyvtár maradványai.

A lechniczki karthauzi kolostor 1319-ben alapítottatott s valószínű, hogy első könyvszükségleteit a látókövi karthauziaktól

nyerte. Erre utal János látókövi karthauzi priornak azon 1352-ik évi oklevele, melyben az elődei által a lechniczi kolostor számára történt következő könyveknek adományozását u. m.: »Biblia manualia, Martirologium, Homilia B. Gregorii Papae super Ezechielem prophetam, Augustinus super Epistolas Joannis és Compendium theologiae veritatis« a maga részéről is jóváhagyja.¹⁾ Ezután a kolostor könyveivel csak 1431-ben találkozunk, mikor a husziták a Szepességbe törtek s a lechniczi kolostorból nemcsak az egyházi edényeket, öltözeteket és ékszereket, hanem a könyveket is elrabolták.²⁾ Hogy azonban a könyvtár ennek daczára is a XV. században már jelentékeny volt mutatja azon körülmény, hogy a budapesti egyetemi könyvtár még ma is 20 XV. századi kéziratot és 9 XV. századi nyomtatványt s a Nemzeti Múzeum 1 kéziratot bir belőle, melyekről kétségtelen, hogy a XV. században már a lechniczi kolostor tulajdonában voltak. S van még ezeken kívül az egyetemi könyvtárban vagy 20 XV. sz. nyomtatvány, melyekről XVIII. századi feljegyzések bizonyítják, hogy a lechniczi kolostorból valók, mivel azonban ezekről nem lehet constataálni azt, hogy már a XV. században Lechniczen voltak s nincs kizárva azon lehetőség, hogy azokat a karthauziak későbbben szerezték, e feljegyzésekre ezuttal tekintettel nem lehettem. A tisztán XV. századi lechniczi származású könyveknek ismertetését alább adom, s megjegyzem, hogy legnagyobb részök Krakkóból került a lechniczi gyűjteménybe, mi a szepesi városoknak akkori viszonyából Lengyelországhoz s különösen Krakkóval való élénk érintkezéséből magyarázható meg. A legrégibb lechniczi feljegyzés rajtok 1427-ből való. Érdekesekek azonban a későbbi feljegyzések is, mert több oly szepességi és krakkói XV. századi könyvbirtokosnak emlékét őrizték meg, kiknek létezéséről ekkorig mitsem tudtunk.

Megjegyzem még, hogy a lechniczi könyvtár a karthausiak birtokában a renddel együtt egész 1563-ig fönállott, ez időtől fogva azonban a kolostor és a rend birtokai többször gazdát cseréltek s valószínű, hogy a könyvtár pusztulása is ez időből datálódik.

¹⁾ Wagner Anal. III. 180.

²⁾ Rupp I. Magyarország helyrajzi története II. 201 l.

A könyvtár XV. századi állományának megvilágítására álljanak itt a következő könyvek:

(56. sz.) Ivértű XV. sz. papirkézirat, 172 levél. Tartalma: 1. Sermones super ewangelia. 2. Notae de S. Margarethe filia Theodosii patriarchae. A 171^b levélen ezen egykorú feljegyzés olvasható: »Iste liber est Domus vallis sancti Anthonii prope Ljechnycz ordinis fratrum Carthusiensium 1427.« (A bpesti egyet. könyvtárban.)

(57. sz.) XIV—XV. sz. vegyestartalmú kézirat, ívrét, 311 levél. Magában foglalja a következőket: 1. Tractatus de corpore Christi, compilatus a. d. millesimo cccc. viii. 2. Tractatus de regimine propriae personae. 3. S. Augustini liber de honestate mulierum. 4. S. Augustini liber de contemptu mundi. 5. Augustini liber de formula honestae vitae. 6. Augustini liber de disciplina christiana vel doctrina. 7. Isidori liber de norma vivendi. 8. Augustini liber de duodecim abusioibus saeculi per manus Nicolai Bartholomei de Fewdenthal a. d. 1413. 9. Tractatus de Sacramentis. 10. Opus de decem praeceptis. 11. Richardi opus de interiore homine. 12. Magistri Hugonis Paradisus animae. 13. Oratio dominica etc. per manus Nicolai de Fewdenthal sub a. d. Mcccc^o. 12°. 14. Tractatus de arte moriendi. Colophonja a következő: »Explicit tractatus de arte moriendi per cancellarium Parisiensem editus volumine, Vallis S. Anthonii in Lechnicz Carthusiensis ordinis anno domini M^occcc^o xI v^o.« (A bpesti egyet. könyvtárban.)

(58. sz.) XV. sz. papirkézirat, ívrétben 291 levél. Tartalmazza a következőket: 1. Collecta epistolarum dominicalium magistri Pauli rectoris scholae Cracoviensis scripta per Joannem de Ilkusz a. 1432. 2. Sermones super ewangelia dominicalia. A kézirat 1-ső levelén XV. sz. kéztől a következő feljegyzés áll: »Liber maýstri Nicolai de Elkusz sacrorum canonum doctoris olim cantoris in ecclesia collegiata ad S. Florianum extra muros Cracoviae et plebani in Elkusz, donatus per executores testamenti eiusdem pro fratribus Carthusiensibus in Lechnicza Oretur pro eo. 1447.« (A bpesti egyet. kvtárban.)

(59. sz.) XV. századi papírkézirat, ívrét 355 levél. Tartalmazza a következő czikkeket: 1. Epistola b. Augustini ad Probum. 2. Augustini liber de vita christiana 3. Augustini de contemptu mundi ad Clericos 4. Augustinus de speculo animae. 5. Augustini liber de soliloquiis. 6. Sermo S. Augustini de adventu domini. 7. Sermo S. Augustini de adventu et nativitate domini cum quaestionibus contra Judaeos. 8. Augustini liber ad matrem. 9. B. Bernhardi liber de conscientia. 10. Confessiones beati Anselmi. 11. Tractatus in sacris ac sacrificatiis exercitationibus quae et quanta sit dignitas vel praecellencia. 12. Tractatus de regno coelesti. 13. Fragmenta nonnullarum precum. 14. Constitutiones et novae constitutiones ordinis Chartusianorum. 15. Opus Catholicon seu nomenclator. 16. Fragmentum tractatus de deo et sacramentis etc. A könyv 1-ső levelén egykorú kéztől ezen érdekes feljegyzés áll: »Liber Joannis Pnyowsky decretorum doctoris archidiaconi Cracoviensis legatus per eum testamentaliter pro fratribus Carthusiensibus (in Lechnicz) anno domini millesimo quadringentesimo septuagesimo sexto.« (A bpesti egyet. kvtárb.)

(60. sz.) Negyedréti XV. sz. papírkézirat, 233 levél. Tartalmazza a következőket: 1. Variae notae tenoris ascetici. 2. Postilla epistolarum dominicalium. 3. Legenda de S. Catharina. A könyvtábla belsejére egykorú kéz a következő feljegyzést írta: »Carthusiensibus in Lechnicz legatus a magistro Wenceslao altarista in Cracovia anno domini 1489.« (A bpesti egyet. kvtárb.)

(61. sz.) Ívréti XV. sz. papírkézirat 197 levél. Tartalma a következő: 1. Liber dialogorum; finitus scriptive per Joannem Vite de Labischin vicarium tunc temporis in Ilkus hora XXI. anno nativitatis domini millesimo cccc. XL. et tunc scribebatur aureus numerus 16, littera dominicalis bissexti CB. . . . indictione 3. in die sancti Francisci.« 2. B. Augustini liber de vita christiana, anno domini m. cccc. XL. feria III^a domini plebani in Ilkus per Joannem de Labischin scriptus. 3. Fragmenta de deo de Jesu Christo, de b. Maria virginie. 4. Epistola b. Jeronymi ad Vigilancium, ad Neptianum, ad Heliodorum etc. 5. B. Gregorii Papae libri Pastorales. 6. Orationes in concilio Basi-

liensi habitae. 7. Notae de bonis temporalibus. 8. S. Thomae quodlibetum. — A kézirat provenientiájáról a boritéktáblán ezen egykorú feljegyzés olvasható: »Pro magistro Mathia de Cobilino professore« És alább »Hic liber datusest domui valis sancti Anthonii prope Lechnicz Carthusiensis ordinis ab egregio doctore Mathia de Cobilino anno Domini 1490.« (A bpesti egyet. kvtárb.)

(62. sz.) Papirkézirat a XV. századból, ívrét, 190 levél. Tartalmazza a következőket: 1. Regula bonae et honestae vitae data per b. Benedictum. 2. Glossae in psalmis Davidis. 3. Tractatus de conversione ad Religionem. 4. Magistri Thomae de Ybernia manipulus florum nuncupatus. 5. Tractatus de septem vitiis. 6. S. Thomae de Aquino tractatus super praecepta decalogi. 7. Notae de beatitudine vitae. A kézirat provenientiájáról a boritéktáblán a következő egykorú feljegyzés nyújt tájékozást: »Dominus Nicolaus Czipser altaris ecclesiae beatae Mariae Virginis in Cracovia legavit praesentem librum venerabilibus patribus dominis Carthusiensibus in Lechnicz, qui obiit in vigilia Corporis Christi, alias in die S. Erasmi tertiamensis Junii anno domini M. cccc. XXX nono.« (A bpesti egyet. kvtárb.)

(63. sz.) XV. sz. ívrétű papirkézirat 233 levél. Tartalmazza: Nicolai Wigandi decani ecclesiae Premislensis sermones seu postillae dominicales.« Provenientiájáról a boritéktáblán és az 1-ső levélen XV. sz. kéztől a következő feljegyzést találjuk: »Iste liber est vallis S. Anthonii in Lechnitz.« (A bpesti egyet. kvtárb.)

(64. sz.) Ívrétű XV. sz. papirkézirat, mely 81 beirt levéllel latin-német szótárt foglal magában. A kézirat 1-ső levelén XV. századi írással ezen feljegyzés áll: »Ad Lechnicz.« (A bpesti egyet. kvtárb.)

(65. sz.) XV. századi papirkézirat, 4-edrét 375 levél. Tartalmazza: Joannis de Balbis (de Janua) Catholicon seu nomenclator című munkáját. Boritéktáblája külsején ezen XV. sz. feljegyzés áll: »Lechnitza carthusiensibus fratribus«

(66. sz.) Ívrétű XV. sz. papirkézirat, 257 levél. Tartalmazza a következőket: Jacobi Alexandrini postilla quadragesimalis;

scripta per Martinum de Octavia a. domini M.CCCCXIII^o Sab-
bato post festum Joannis Baptistae. 2. Legenda in singulis feriis.
3. Summa de processu iuris. 4. De S. Catharina quomodo ipsa
fuit concepta. 5. Notabilia bona, continens interpretationem ger-
manicam quarundam expressionum latinarum. — A könyvtábla
belsején ezen feljegyzés áll: »Codex monasterii Lech-
nitzensis.« (A bpesti egyet. kvtárb.)

(67. sz.) Papírkézirat a XV. századból, ívrét 208 levél. Ma-
gában foglalja a következő czikkeket: 1. Decem praecepta
lingua germanica interpretata. 2. Sermones de conceptione beatae
M. Virginis. 3. Speculum peccatoris. 4. S. Bonaventurae specu-
lum animae seu itinerarium in deum. 6. Concordia quatuor ewan-
gelistarum super passione domini. 7. Sermones super varia festa
anni. 8. S. Augustini liber ad clericos de contemptu mundi. 9.
Varia fragmenta et sermones. 10. Fragmenta sermonum et pre-
cum. 11. Opus Mariae quae est mater dei intacta videlicet qua-
dragesimale. 12. Litterae complures de saec. XV. ad
Matheum de Placentia canonicum Strigonien-
sem, Petrum Plebanum de Zewles, Casparem
pictorem de Cassa etc. — A boritéktábla belsején ezen fel-
jegyzés áll: »Codex monasterii Lechnitzensis or-
dinis Carthusiensium.« (A bpesti egyet. kvtárb.)

(68. sz.) XV. sz. papírkézirat, ívrétben 282 levél. Tartal-
mazza a következőket: 1. Biblia sacra continens libros Geneseos
usque ad librum Hiobis. 2. Tres veritates seu conditiones vere
contributionis secundum cancellarium. A kézirat boritéklapján
egykorú kéztől ezen feljegyzés áll: »Item istum librum
comparavi ego Ladislaus Kaczynbraÿ in anno
domini millesimo quadringentesimo sexagesimo
etc.« És alább: »Liber monasterii Lechnitziensis
ordinis Carthusianorum etc.« (A bpesti egyet. kvtárb.)

(69. sz.) Ívrétű, XV. sz. papírkézirat, 559 levél. Tartal-
mazza: Johannes de Janua: Prosodia és Catholicon című mun-
káját. Colophonja a következő: Explicit universale Johannis de
Janua Fratris de ordine praedicatorum, et est finitum per ma-
nus Swanthoslai dicti Lawosch filium Urbani de Crzyzanow, per
pecuniam autem Michaelis Venceslai de Conÿn. Sabbatho pro-
ximo post Elisabeth festum sub anno domini millesimo quadri-

gentesimo quadragesimo quarto « Boritéktábláján ezen feljegyzés áll: »Codex monasterii Carthusiensis in Lechnitz.« (A bpesti egyet. kvtárb.)

(70. sz.) XV. sz. ívrétű papirkézirat 123 levél, a következő tartalommal: 1. B. Isidori libri de summo bono. 2. B. Isidori visio de summo bono, 3. Beati Augustini episcopi tractatus ad matrem de modo vivendi. 4. B. Augustini libellus de decem cordibus. 5. Augustini Speculum peccatoris. 6. Speculum animae magistri Heynrici de Hassia. 7. B. Isidorus de norma vivendi. 8. Tractatus de luctu rationis et conscientiae etc. finitus a. 1417. 9. Tractatus de quatuor instinctibus. 10. Tractatus de quatuor temporibus de septuagesima, quadragesima, quinquagesima et de rogationibus. 11. Tractatus de officiis sacerdotum. 12. Hugonis de S. Victore liber de bono conscientiae. 13. Augustinus de dulci ammonicione animae. 14. Augustini liber de salute animae. 15. Augustini liber de soliloquiis animae et de ineffabili dulcedine dei. — A kézirat boritéktábláján ezen feljegyzés áll: »Liber monasterii Lechnitzensis Carthuianorum.« (A bpesti egyet. kvtárb.)

(71. sz.) XV. sz. papirkézirat, ívrét 210 levél. Tartalmazza a következőket: 1. Opus de decem praeceptis. a. d. 1413. 2. Fragmentum de malis cogitationibus in cordibus suis. 3. Versiones de lingua latina in germanicam. 4. Capitulum de usura. 5. Libri de XV remediis consolationum. 6. Compendium magistri Conradi Ebraco de confessione ac aliis que requisitis completum a. d. 1413. 7. Varia fragmenta. — Boritéktábláján ezen feljegyzés áll: »Codex monasterii Lechnitzensis.« (A bpesti egyet. kvtárb.)

(72. sz.) XV. sz. papirkézirat, ívrétben 162 levél. Tartalmazza a következőket: 1. Opus de sacramentis. 2. Liber de signis salutaribus id est sacramentis. Az 1-ső levélen ezen feljegyzés áll: »Monasterii Carthusianorum in Lechnitz.« (A bpesti egyet. kvtárb.)

(73. sz.) XV. sz. papirkézirat, ívrétben 213 levél. Címe: Theologia moralis in IV. libros divisa. Boritéktábláján ez áll »Codex monasterii Lechnitzensis.« (A bpesti egyet. kvtárb.)

(74. sz.) Ivretű papirkézirat, 228 levél. Czime: Sermones dominicales. Első levelén ezen feljegyzés áll: »Liber monasterii Lechnitzensis.« (A bpesti egyet. kvtárb.)

(75. sz.) Ivretű XV. sz. papirkézirat, 292 levél a következő tartalommal: 1. Liber pastoralis sancti Gregorii papae scriptus ad Johannem Ravennatem. 2. Sancti Gregorii papae Dialogorum libri quatuor. Scripti a. 1420. 3. Beati Augustini sermones seu liber quinquaginta homiliarum a. 1420. 4. Tractatus contemplativus. 5. Innocentii III. liber de miseria humanae conditionis. 6. S. Augustini liber contemplacionum. 7. Tractatus de imagine mundi. 8. Hugonis tractatus de custodia virginitatis libri duo ad amicum nubere volentem. Boritéktábláján ezen feljegyzés olvasható: »Monasterii Lechniczensis Carthusianorum.« (A bpesti egyet. kvtárb.)

(76. sz.) Negyedretű XV. sz. papirkézirat, 62 levél. Czime: Rigor Ordinis Carthusiensium. A szöveg előtti levelén XV. sz. kéztől ezen feljegyzés áll: »Liber Eremitae Lechnicz.« (A N. Múzeum könyvtárában.)

(77. sz.) Boethius de Consolatione Philosophiae cum editione commentaria beati Thome de Aquino ordinis predicatorum. Nurnbergae a. 1476 pridie idus Novembris apud Antonium Coberger, in folio. (Hain I. I. 3370. sz.) A szöveget előző levelén egykorú kéztől szép góth írással ezen feljegyzés olvasható: »Liber iste est Carthusiensium vallis S. Anthonii in Lechnitz 1492.« (A bpesti egyet. kvtárb.)

(78. sz.) Balbus (Johannes) de Janua Ord. Praedicatorum Summa quae vocatur Catholicon. XV. századi nyomtatvány, év, hely és nyomda megnevezése nélkül. (Hain I. 287, 2251. sz.) Boritéktábláján XV. sz. kéztől ezen feljegyzés áll: »Fratrum Carthusiensium in Lechnicz.« (A bpesti egyet. kvtárb.)

(79. sz.) Joannis de Turrecremata: Expositio brevis et utilis super toto Psalterio. Argentine a. 1482 impressa, in folio. (Hain IV. 15703.) A szöveg előtti levelén XV. századi írással ez áll: »Fratrum Carthusiensium de Lechnicz.« (A bpesti egyet. kvtárb.)

(80. sz.) Gregorii Magni: Moralia seu expositio in Jobum. XV. sz. nyomtatvány, év, hely és nyomda megnevezése

nélkül, ívrét. (Hain II. 7927.) Az első levélen XV. sz. kéztől ezen feljegyzés olvasható: »*Fratrum Carthusiensium de Lechnicz.*« (A bpesti egyet. kvtár.)

(81. sz.) Hostiensis (Henricus de Segusio) Cardinalis: *Summa in quinque libros decretalium*. Vol. V. Hely és nyomda megnevezése nélkül 1478—1479, in folio. (Hain III. 8962.) A szöveget előző levélen XV. sz. kéztől ezen feljegyzés olvasható: »*Fratrum Carthusiensium in Lechnycz.*« (A bpesti egyet. kvtár.)

(82. sz.) Anthonini de florentia fratris ordinis predicatorum et Archiepiscopi florentini: *Summae theologiae Pars I*. Nuremberg apud Anthonium Koberger a. 1486 in folio. (Hain I. 1246.) Könyvtáblája belsején XV. századi irással ez áll: »*Fratrum Carthusiensium in Lechnycza.*« (A bpesti egyet. kvtár.)

(83. sz.) Anthonini de florentia fratris ord. pred. et Archiepiscopi florent. *Summae theologiae Pars III*. Nuremberg apud Anthonium Koberger a. 1486 in folio. (Hain I. 1246 sz.) Boritéktábláján XV. sz. irással áll: »*Fratrum Carthusiensium in Lechnycza.*« (A bpesti egyet. kvtár.)

(84. sz.) Anthonini de florentia, fratris Ordinis predicatorum et Archiepiscopi florentini *Summae theologiae Pars II*. Nuremberg apud Anthonium Koberger a. 1486 in folio. (Hain I. 1246.) Boritéktábláján XV. századi kéztől ezen feljegyzés olvasható: »*Fratrum Carthusiensium in Lechnycza.*« (A bpesti egyet. kvtár.)

(85. sz.) Anthonini de florentia fratris ord. pred. et Archiepiscopi florentini *Summae theologiae Pars IV*. Nuremberg apud Anthonium Koberger a. 1487 in folio. (Hain I. 1246. sz.) A boritéktáblára XV. sz. kéz ezt írta: »*Fratrum Carthusiensium in Lechnicz.*« (A bpesti egyet. kvtár.)

Ezeket kívántam a szepességi XV. századi könyvtári viszonyok megvilágításához itt előadni; s midőn közleményemet most befejezem, kedves kötelességemnek tartom: első sorban Beke Antal kanonok urnak s a gyulafehérvári Batthyányi-könyvtár igazgatójának, ki nyomozásaimban három napon át készséges munkatársam vala, továbbá Szilágyi Sándor könyvtári igazgatónak, ki az egyetemi könyvtár anyagát szokott liberalitással rendelkezésemre bocsátotta,

valamint Dr. Fejérpataky László barátomnak, kinek az egyetemi könyvtár kéziratairól készített raisonné katalógusát használtam, végül Kudora Károly egyetemi könyvtártiszt urnak, ki a könyvtár ősnymtatványainak átvizsgálásában egész készséggel támogatott, hálás köszönetemet kifejezni.

A ZÁGRÁBI KÁPTALANI KÖNYVTÁR XV. SZÁZADI KÖNYVLAJSTROMA.

Közli: Dr. Fejérpataky László.

Kétséget nem szenved, hogy a könyvtárak történetére régi könyvrajstromok nagy fontossággal bírnak. Ezekből ismerjük meg azok egykori állapotát, gazdagságát, constatálhatjuk a tudományosság elterjedését, sőt ezek alapján rekonstruálhatjuk az elpusztult könyvtárak egykori állományát is.¹⁾ Fölötte érdekes tehát a lelet, melyet a jelen év folyamában Tkalcíć Iván jeles horvát történetíró tett a zágrábi káptalani levéltár kincsei közt, a mely nem kevesebbet tartalmaz, mint a zágrábi káptalani könyvtár

¹⁾ Érdekesnek tartjuk itt a XV. század végeig összeállítani azon nevezetesebb hazai okleveleket és rajstromokat, melyekben könyvek nagyobb számmal vannak felsorolva. Így sorol fel a pécsváradi monostor 1015-ik évi adománylevele: 33 kéziratot, (Fejér I. 301 l.), a bakonybéli apátság jószágainak és vagyonának 1085. évi összeírási rajstroma: 87-et, (Wenzel Monumenta. VI. p. 35) sz. László király a sz. mártoni apátság 1093. évi kincsei között: 70-et (Wenzel Monumenta VI. 40-41), László esztergomi prépost 1277-ik évi végrendeletében: 20-at, (Fejér III. 2. 125 l.) a nagyszombati plebánia matriculája 1370-1500-ig: 240-et, (Roth-Christian: Matricula-Plebanae Cibiniensis. Serapeum 1848, 212-246. — Seivert: Das älteste hermanstädter Kirchenbuch. Archiv des Vereines für Siebenbürgische Landeskunde Hermanstadt 1874, 323-440 l.) a pozsonyi káptalan 1425-ik évi leltára: 82-öt, (Ipolyi A. A pozsonyi káptalan XIV. századi könyvtára Uj Magyar Múzeum 1856 I. 1.) és Estei Hyppolit esztergomi érsek 1490-ik évi leltára: 57 kéziratot (Magyar Könyvszemle 1878, 144 l.) Ezek közt legérdekesebb a nagyszombati plebánia anyakönyve, mely a könyveken kívül még³⁴⁷ egyházi ékszer, paramentát és disztárgyat sorol fel s mint formalis leltár a legrégebb a mit e nemből birunk. Régebb ugyan ennél a pannoni benczések 1332-ik évi regestruma, de ez egészen más természetű s csak az apátság kiváltság leveleinek rajstromozására szorítkozik. Szerk.

XV. századi állapotát, felsorolja az összes codexet, pontosan leírva őket az »incipit«- és explicit«-tel egyetemben. A lajstrom nem pusztán könyvjegyzék, hanem a káptalan összes ingóságai nak inventariuma. Felsorolja a káptalani kincstár keresztjeit, miseruháit, ékszereit stb. Ezek közé sorol aztán egy könyvet is, mely tiszta ezüstbe volt kötve, tartalmilag pedig nem kevesebb, mint Lukács evangelistának sajátkezűleg írt evangéliuma! (Item liber evangeliorum manu sancti Lucae ewangeliste ut asseritur scriptus, puro argento copertus figuras Crucifixi et beate Marie virginis continens.)

Nem lehet most feladatunk az egész végtelenül érdekes és terjedelmes jegyzéket teljesen közölnünk; elegendőnek tartjuk, ha az érdeklődők figyelmét e roppant becses jegyzékre felhívjuk, s belőle — berendezésének és pontosságának jellemzésére — mutatványokat közlünk.

A jegyzék a zágrábi káptalani levéltár actái közt fasc. 101. Nro. 3. alatt található. Két példányban van meg, teljesen egykorú, XV. századi kezekkel írva. Az egyik (melyből a mutatványokat is közöljük) teljesebb, s több codexet őrzött meg.

A jegyzék valamikor, a XVI. században revisio alá került; mert az egyes codexekhez hozzá van írva: »repertum« — »non est« — vagy pedig egyéb jegyzet, hogy kinél volt akkortájt az illető codex. Mindenesetre érdekes és hasznos munkát végezne az, ki e jegyzéket a zágrábi könyvtár mai codex-állományával összehasonlitaná, mi a jegyzék pontos leírásai nyomán nem is volna nehéz munka. A jegyzék felfedezője — Tkalcíć — mint értesülünk, hajlandó is e munkára.

Lássuk azonban magát e jegyzéket.

A kincsek és drágaságok elsorolása után.

I. Sequitur inventarium de libris officiorum seu ad officium divinum deputatis.

»Primo liber Antiphonarius novus. Incipit in primo folio in thono: »Beatus vir«. Et in fine eiusdem folii: »Laudabe« — et in ultimo folio libri sunt: »Deo gratias Alleluja«.

Ily módon e rovat alatt elősoroltatik összesen tizenkilencz codex.

II. Következik: Secuntur Missalia.

»Item unum Missale pulcrum secundum cursum Romanorum habens kalendarium ante et quasdam orationes, quod incipit cum rubrica: »Dominica prima de Adventu«. In fine prime pagine secundi folii finit: »Servire mere«. Et in fine libri de eadem littera finit in oratione: »Exaudi nos domine«, super aspersione aque benedictæ. Coopertum de serico rubro cum tribus clausuris de argento, habens monilia ad figuras regum sculptas de argento puro«.

Következik még ezenkívül harminczegy missale (egy része XVI. századi kézzel hozzátoldva.)

III. Secuntur Capitularia.

»Item unum capitularium cum kalendario et rubrica Zagrabiensi, quod incipit cum rubrica: »Incipit capitularium et collectuarium«, Et in fine prime pagine secundi folii finit: »simul et opera.« Et in fine libri finit: »Omnis spiritus laudet dominum«.

Következik még két codex.

IV. Secuntur psalteria.

»Primo unum psalterium magne quantitatis cum kalendario ante et incipit cum rubrica: »In diebus dominicalibus pro tempore peregrinationis«. Et in fine prime pagine secundi folii finit: »Qui locuntur mendacia«. Habens in fine ymnos cum nota et finit: »Pigeat quod laudare«.

Következik még hat psalterium (és még kettő XVI. századi kézzel hozzáírva).

V. Secuntur breviaria.

»Primo unum breviarium satis magni voluminis habens in principio officium de sancta Affra et kalendarium et incipit: »Regem magnum adoremus dominum.« Et in prima pagina secundi folii finit: »nisi.« Et in fine libri finit: »ecclesiarum omnium.« Dominus episcopus recepit et deputavit pro missa domini Eberhardi episcopi.«

Következik még nyolcz breviarium.

VI. Racionalia.

»Item liber Racionalis magni voluminis et incipit cum rubrica: »Incipit liber racionalis.« Et in fine prime pagine secundi folii finit: »Emulor enim vos.« Et in fine libri finit cum nigro:

,In nomine domini amen. Explicit rationale divinorum officiorum de eadem littera.'

Következik még egy codex.

VII. Legende nove.

»Item unus liber legende nove satis spissus, habens in principio capitula de legendis, qui incipit cum nigro: ',Universorum tempus vite.' Et in fine prime pagine secundi folii finit: ',Facere bona deffecimus.' Et in fine libri finit: ',Nos scimus quod multum! Et caret fine.

Következik még egy codex.

IX. Pontificale.

»Item unum pontificale, quod incipit cum rubrica: ',Pontificalis ordinis liber.' Incipit cum epistolis et in fine libri cum rubrica finit: ',Explicit ammonitio in ordinandis fiendis'.

Következik még egy codex.

X. Benedictionalia.

»Item unus liber benedictionale dictus. Habens in principio ordinem quomodo episcopus se ordinet ad missam, et in fine prime pagine secundi folii finit: ',Pro peccatis, offensionibus.' Et in fine libri finit: ',Sedem habere non possint.'

Következik még egy codex.

XI. Bibilie libri,

»Primo una pulera et sollempnis bibilia, que incipit: ',Frater Ambrosius;' et in fine prime pagine secundi folii finit: ',per heremum mansionum.' Et in fine libri de eadem littera finit: ',Domini nostri Jesu Christi cum omnibus vobis amen.' Et est finis apocalipsis.«

Következik még három biblia.

XII. Liber Archidiaconus dictus.

»Item unus liber Archidiaconus dictus, qui incipit cum rubrica: ',Incipit libellus pastoralis de cura et officio archidiaconi.' Et in fine prime pagine secundi folii finit: ',Ut in eo tanquam.' Habens in fine certos sermones, Et in fine libri finit cum rubrica: ',Item de sancto Ambrosio.'

Következik még huszonkét codex.

XIII. Textus sententiarum.

»Item unus liber textus summarum magni voluminis de pulcherrima littera. Et incipit: ',Cupientes aliquid de pecunia.'

Et in fine prime pagine secundi folii finit: ‚Dicent caritatem dei.‘ Et in fine libri de eadem littera finit: ‚Explicit liber sententiarum.‘

Következik még huszonnyolcz codex.

XIV. Sequitur inventarium librorum iuris canonici.

»Primo unus liber decretorum coopertus cum coreo ad rubidinem tendente, et incipit de rubrica: ‚Incipit concordia discordantium canonicum.‘ Et in fine prime pagine secundi folii finit: ‚Quod malum est.‘ Et in fine libri finit: ‚Quod viderit premii facilitatem.‘

Következik még harmincz egy codex.

XV. Secuntur libri Sermocinales.

»Primo quidam liber sermocinalis fratris Armandi de Belkomissu. Habens in principio quendam sermonem Petri Rothomagensis episcopi. Et finit: ‚Sermones de auctoritate psalmiste.‘ Et incipiunt: ‚Reuerendo in Christo patri et domino.‘ Et finit in fine libri: »Etiam dividit et unit sine asseribus.‘

Következik még tizenegy codex.

XVI. Secuntur libri medicinales.

»Primo liber tertius Auicena de pulcherrima littera. Habens in principio capitula dicti operis. Et incipit per rubricam: ‚Edictio prima de universis egritudinibus.‘ Et in fine prime pagine secundi folii finit: ‚Primam ut in ipsam.‘ Et in fine libri finit: ‚De decoratione deo nostro gratias.‘

Következik még huszonhárom codex.

XVII. Secuntur libri artium et etiam aliqui medicinales.

»Primo liber ethicorum cum lectura beati Thome similiter. Et incipit: ‚Omnis ars ac omnis doctrina.‘ Et in fine prime pagine secundi folii finit: ‚Sed civilis scientia.‘ Et in fine libri habet textum excogitatorum. Et in fine libri finit: ‚Filios et parentes. Et est copertus copertorio nigro.‘

Következik még tizenkilencz codex.

Ezzel a jegyzék véget ér.

A jegyzék, mint látjuk, kétszázszuszonöt codexet sorol elő, mi igen tekintélyes szám. Mindenesetre hálás munka volna a káptalani könyvtár mai codex állományával a sorozatot

összevetni. Természetesen sok fog hiányozni; mert a könyvtár tizenhatodik századig terjedő codexeinek száma alig éri el az 50—60-at. Birjuk Bojničič fiatal régészünk ígéretét, hogy lehetőleg rövid idő alatt az egész jegyzékkel megismertet. Addig is ennyit tájékozásul.

A GRÓF FORGÁCH CSALÁD OKLEVÉLTÁRA.

Közli: Majláth Béla.

Bizonyára kellemes hírül szolgál a történelmi tudományok mivelőinek, hogy az imént elmúlt napokban a M. Nemzeti Múzeum könyvtára, ismét, úgy számra, mint tartalomra nézve, egy gazdag levéltárral gyarapodott, mely a könyvtárban letéteményezett családi levéltárak közt méltán a Kállay oklevéltára után következik. S ha nem is mutathat fel oly régi keletű oklevelet, de Árpádkori okleveleinek számára nézve meghaladja azt. Ez a gróf Forgách családnak Abaujmegyében Alsó-Kemenczén őrzött törzs oklevéltára. A nagy nevű család tagjai a M. Nemzeti Múzeumnak örök letéteményképen ajánlották fel levéltárukat, s e hazafias ajánlatot a múzeum igazgatósága szokott előzékenységével fogadta el. Ez által nemcsak a könyvtáryanag tekintélyesen szaporodott, de egyszersmind a történelmi kutatásnak is tág mezeje nyílt, melyen eddig csak egyesek tartóztak, s hol a derék aratás még emberére vár; hol a politikai, kormányzási, kulturális, ipari viszonyokra, az elmúlt századok házi, családi életére, a török hódoltság, Boeskey első és második Rákóczy, Thököly idejére vonatkozólag gazdag kincsekre talál a kutató, melyek egyrészt dúsán jutalmazták a fáradságot, másrészt eredményök bizonyára kielégítő lesz a történelmi tudományokra nézve is. Ez okból méltó elismerés illeti meg a nemes lelkű családot, midőn közkinccsé teszi azt, mit eddig záros ládák sötétében rejtve, a történetirodalom nélkülözni kénytelen vala.

Nem tartom meddő munkának — addig is, míg ezen érdekes levéltár tüzetes jelentése a maga helyén megjelennék — előzetesen is, habár csak nagy és általános vonásokban, a tisztelt olvasóközönséget ezen oklevéltár tartalmáról tájékoztatni s egy-

szersmind csekély elismerést szolgáltatni a tisztelt grófi családnak azon hazafias áldozatáért, melylyel oklevéltárát a magyar nemzeti múzeum könyvtárának átengedte.

A múzeumi igazgatóság által megbizatván a levéltár átvételével, azt f. é. január 10-től 16-ig eszközöltem. A levéltár Alsó-Kemenczéből becsomagolva a napokban érkezett a múzeumi könyvtárba. Felállítása, berendezése és regestáinak elkészítése a munka sorrendjére vár.

A levéltárt előbb Széchenyben őrizték; innét csak néhány év előtt vitetett Alsó-Kemenczére s a varannói levéltáron kívül, mely ujabbkori okiratokat tartalmaz, ez képezi a gróf Forgách család törzslevéltárát. Nem lévén azonban a múzeumi könyvtár föladata oly okiratok megőrzése, melyek a történelmileg nevezetes korszakon 1711. éven innen terjednek s különben is az ez éven inneni oklevelek majdnem kivétel nélkül általános érdekekkel nem bíró pöriratok, bérleti, zálogváltási, gazdasági, haszonbéri szerződések, nyugták stb.: ezek továbbra is a család birtokában maradtak s csak azok szedettek ki, melyek a szathmári békekötésig terjednek.

Igy tehát a levéltár 1227—1711 közt keletkezett okleveleket foglal magában.

Az oklevelek száma levéltári szám szerint 3515-re rug, mi darabszámra nézve a 4000 darabot valószínűleg meghaladja. S ha tekintetbe vesszük azon 15 folio kötetet, melyekben egyes oklevelek és levelek a XIV. századtól kezdve le egészen 1767-ig bekötve vannak, az oklevelek számát bátran 5000 darabra tehetjük.

Nevezetesen pedig van XIII. sz. oklevél . . . 63 darab

ezek között a tatárjárás, tehát 1241 előtti 7 darab

a XIV. századból . . . . . 286 »

a XV. » . . . . . 816 »

XVI. századi a mohácsi vészig . . . . . 188 »

összesen a mohácsi vészig 1353 szám,

a többi a XVI.—XVIII. századra esik egész 1711-ig.

Ezen oklevéltárat míg az Széchenyben volt elhelyeze, több tudós történetírónk és oklevélkutatónk buvárolta át. Tudomásom szerint kutatott benne Fejér György és Katona István. A fentemlített 63 darab Árpádkori oklevél közül ugyanis a codex dipl. 37-et már kiadva találtam. Katona István is közölt egynehányat

nagy munkájában a magyar királyok történetében. Kutatott továbbá benne nagyérdemű tudósunk Fraknói Vilmos, és a Rákóczy korra nézve Thaly Kálmán, s úgy vélem, hogy Wenczel Gusztáv hivatott történészünk is.

Érdekes a V. betű alatti csomagnak 462. száma, mely a Bubek, Lévai, Cseh, Dóczi, Fánchi, Pemflinger, Guthor, Haraszi, Hamvai, Ivánka, Losonczy, Nádasdy, Révay, Országh, Thurzó, Zomár és Ungnad családra vonatkozik.

Nagy és felette értékes anyagot szolgáltat az S jegyű fasciculus culturális szempontból, a házi és családi életre vonatkozólag, mert az ezen betű alatti 225. szám magában foglalja a Forgáchok ingó javaira vonatkozó pénzügyi feljegyzéseket, a kiházítások, női hozományok, arany és ezüst markok, fegyverek, lőszerszámok, ékességek, drága köves ékszerek egész sorozatát illető jegyzékeket az 1368-ik évtől kezdve le egészen az 1711-ik évig. Még pedig van a XIV. századból 8 darab, a XV.-ből 44, a XVI.-ból 31, a XVII.-ből 120 szám.

Nevezetes még 62 darab végrendelet, melyek nemcsak a Forgách családot, de más idegen családokat is érdekelnek; a XV. századból van 9 darab, a XVI.-ból 4, s a XVII.-ből 49 darab.

Czimer- és pecsétani szempontból is sok érdekességet mutat fel ez a levéltár; érdekes és teljesen épen megmaradt a Kovách Benedek czimerpecsége 1496-ik évből. Legrégibb magyar szövegű levele 1548-ik évben kelt; Szeőleösy Jónás János király szolgájától való.

Nincs rá terünk, habár csak rövideden is megemlíteni mindazt, mi a történetbuvárokat érdekelhetné s így mellőzve a megelőző századokat, csak a XVI. és XVII. századból óhajtok néhány példát még felemlíteni. Így 1592. évből Zay Magdolna levelét, 1599-ből Amade Erzsébetét, Forgách Simon jegyzékét azon rabok sarczolósa iránt, mit Kamuthi Balázsszal együtt megállapítottak; 1585-ből Forgách Imre végrendeletét, a XVI. század végéről egy női hozomány jegyzékét; Forgách Zsigmondnak a XVI. századra vonatkozó politikai tartalmu emlékiratát a török hódoltság idejéből; Szentgyörgyi János kezes levelét 300 firtos rabfia váltsága tárgyában; Forgách Ádám és Zsigmond osztálylevele 1606. évből ingóságaik felett; 1522. évből az ország bárói és prelatuai között kötött confoederatio másolatát az ország dolgai

felett; 1579-ből Zinan bég, 1593. évből Hassán basa temesvári bég leveleit; 1663. azon ágyuk és löszerek jegyzékét, melyek Érsekújvárra küldettek; egy igen érdekes vallományát Illésházy György egyik hajdújának, melyben vallja, hogy Illésházy miképen tulajdonította el ezüst holmiját, mi nála letéve volt 1660—1670 között; továbbá az 1605 ik évi korponai articulások egykoru másolatát. Kassa városának adminisztrationalis rendét magyarul 1607. évből. Érdekesekek még a hajduk pacificatiójára vonatkozólag Homonnai Drugeth Bálint praefatiója, továbbá a hajduk insurrectiójának okai; az Inánchi általános és nyilvános conventusban elmondva s végre a hajduknak erre adott válasza, mind 1607. évből; Erneszt, Rudolf, Mátyás, Ferdinand főherczegek s királyok temérdek levelezései a Forgáchokkal, melyek kivált a XVII. század közepére eső történetekkel szoros kapcsolatban vannak s azokat megvilágítják. Szintén figyelemre méltók Forgách Ádám jelentései 1649. évből az ország állapota felől; Kassa megszállására vonatkozó memoriák; 1649. évben Forgách Ádámnak, az erdélyi fejedelembhez irt igen érdekes levele, s még nagy halmazzal levél a Rákóczy és Thökölyi-féle mozgalomra vonatkozólag.

Érintik ezen oklevelek Heves, Gömör, Bars, Nógrád, Nyitra, Sáros, Bács, Trencsén, Bodrog, Abauj, Zemplén, Szabolcs, Szepes, Komárom, Pozsony, Zólyom, Torna, Pest, Győr, Fejér, Bihar, Esztergom, Krassó, Borsod, Arad és Kolozs vármegyéket.

Mindezzel azonban koránt sincs kimerítve az, mit ismertetésül fel kellene sorolnom, alig érinti ez csak nagyjában is ezen nevezetes oklevéltár zömét; előzetes tájékozásul azonban a mondottak után is megítélheti a szakértő közönség, hogy ezen oklevéltár letétele a magyar nemzeti múzeumba vajmi nagy nyereség a történelmi tudományok mivelőire nézve; s midőn soraimat végezném, nem mulaszthatom el idősb Hammersberg László uradalmi ügyvéd urnak, ki az oklevéltár letéteményezése tárgyában oly buzgón közreműködött s az átvételnél oly készséges segélyemre volt, köszönetemet kifejezni.

Végül megjegyzem még, hogy ez már a tizedik családi levéltár, mely a Nemzeti Múzeum könyvtárában ez idő szerint mint örök letétemény őriztetik.

TIPRAY TIVADAR EMLÉKE.

A M. Nemzeti Múzeumnak s a »Magyar Könyvszemlé«-nek az utolsó füzet megjelenése óta halottja van. Tipray Tivadar a múzeumi könyvtár segédőre s e folyóirat irodalmi rovatának vezetője 1880. decz. 11-én hosszas és súlyos betegség után élte 35-ik évében elhunyt. A boldogult Budán született, az itteni főgymnáziumban és a budapesti egyetemen tanult, hol a történeti és irodalomtörténeti tanfolyamot 1869-ben befejezván a Nemzeti Múzeum könyvtárában mint napi dijas nyert alkalmazást. Itt résztvett a könyvtárrendezés nagy munkájában s szorgalma, pontossága és szigorú kötelességérzete által csakhamar magára vonta előljáróinak figyelmét, kik őt 1871-ben a múzeumi könyvtárban üresedésbe jött alapítványi segédi állomásra a gróf Széchényi családnak ajánlották. A grófi család, az őt megillető jogánál fogva, ez állomásra ki is jelölte őt, minek következtében néhai báró Eötvös József vallás és közoktatási magy. kir. minister 1871. november 25-én ki is nevezte a muzeumi könyvtár segédének. Azóta egészen a könyvtárnak szentelte magát s legjobb tehetsége szerint oda törekedett, hogy becsülettel megállja a helyet a hova őtet előljáróinak bizalma helyezte. Ezek a könyvtár administratív teendőivel bízták meg, s ő ezen a téren kitűnő könyvtárnokká képezte magát. Egész ambícióval hozzá látott a bibliographiai tanulmányokhoz s a könyvtártani és könyvtárisme irodalomban oly tájékozottságra tett szert, hogy e téren méltán a szakférfiak közé számítottuk. Könyvtárnok volt testestől lelkestől, nem volt az administratív teendőknek oly ága, melyre figyelmét ki nem terjesztette volna. Mint hivatalnokot alapos készség, szigorú kötelességérzet s példás szolgálatkészség jellemzé, s működésében összetudta egyeztetni a könyvtár érdekeit a közönség érdekeivel.

1875-ben segédőrré léptették elő, s új állása szélesebb kört biztosított tevékenységének, mely a könyvtárban inaugurált új aera alatt jelentékenyen fokozódott. Munkaerejét azonban nagy mértékben megzsibbasztotta gyakori betegeskedése, mely gyakran elvonta őt azon térről, a hol sok hivatással és ügyszeretettel működött. Ez volt oka, hogy tehetségét, az irodalmi téren úgy mint tőle megvárhattuk ki nem fejthette, de a mit irt annak maradandó becsé van.

Legtöbbit a »Magyar Könyvszemlé«-be dolgozott, melynek irodalmi rovatát a folyóirat főállásától fogva állandóan vezette s hol a cigányirodalom bibliographiájáról közölt értekezése Miklosich Ferencz a hirneves szláv philologus figyelmét is magára vonta.

Az utolsó időben azonban sokat betegeskedett. Öröklött betegsége lassan emésztette szervezetét s a gyakori műtétek csak késleltették, de nem akadályozhaták meg a catastrophát. Az orvosi tudomány a leggondosabb ápolás mellett sem volt képes őt megmenteni. Tizenhat havi szenvedéseinek csak a halál vetett véget. Legyenek e sorok szentelve emlékének.

Haláláról a M. N. Múzeum következő gyászjelentést bocsátotta ki:

»A M. Nemzeti Múzeum igazgatósága a maga és az intézet összes tisztviselői nevében mély fájdalommal jelenti

TIPRAY TIVADARNAK

a múzeumi könyvtár derék segédőrének,

hosszas és súlyos betegség után, f. é. decz. 9-én, esti 9 órakor élte 35-ik évében, agykérlobban történt gyászos elhunytát.

A boldogult a Nemzeti Múzeumot 10 évet meghaladó időn át egész odaadással szolgálta, tevékeny részt vett a könyvtárrendezés nagy munkájában, s mint szakférfiú és hivatalnok a könyvtárnokok mintaképe vala. Legyen áldott emléke.

Földi maradványai f. é. decz. 11-én délután 3 órakor fog-nak József-utca 5. sz. alatti lakásáról a róm. kath. egyház szer-tartásai szerint beszenteltetni és innét a budai krisztinavárosi temetőbe örök nyugalomra tétetni.

Budapest, 1880. évi december hó 10-én.

Béke hamvaira!»

A temetési szertartás a halottas háznál középszámu de válo-
 satott közönség jelenlétében folyt le. Ott volt: a Nemzeti Múzeum
 tisztikara teljes számban Pulszky Ferencz igazgatóval élén, to-
 vábbá képviselve volt az egyetemi könyvtár id. Szinnyey József
 és Kudora Károly által, az akadémiai Dr. Lintner Ernő és Hel-
 lebrant Árpád által, s az országgházi Basó Ármin által. Jelen
 voltak még: Dr. Fraknoi Vilmos akadémiai főtitkár, Dr. Heinrich
 Gusztáv és Ballagi Aladár egyetemi tanárok, Szalay Imre és Dr.
 Forster Gyula osztálytanácsosok, Fabriczius Károly és Hermann
 Ottó országgyűlési képviselők, György Aladár hirlapíró, Dr. Pe-
 regriny János ügyvéd, Dr. Joób Lajos kincstári fogalmazó, Némethy
 Lajos segédlelkész, ifj. Dr. Szinnyey József, Páldy Lajos és a
 boldogultnak tisztelői és ismerősei. A koporsóra koszorúkat küld-
 tek: a boldogult édes atyja, a Nemzeti Múzeum tisztviselői, a
 múzeumi könyvtár tisztikara, a »Könyvszemle« szerkesztője, az
 Egyetem és az Akadémia könyvtára, Weizsmann testvérek
 nyomdaszemélyzete és mások.

A gyászszertartás után Csontos János könyvtári segéd pá-
 lyatársai nevében a következő beszéddel bucsuzott el a halottól:

»Tisztelt gyászoló közönség!

A M. Nemzeti Múzeum könyvtára alig tíz év alatt már
 ötödik tisztviselőjét kíséri az örök nyugalom helyére. Mintha csak
 végzete volna, hogy tisztviselőitől akkor kelljen megválnia, mikor
 ezeknek szakképzettségét leginkább használhatná, s legjobb erőit
 akkor veszítse el, mikor ezekre legnagyobb szüksége volna. Egy
 évtized alatt elvesztettük Décsy Istvánt a buzgó hivatalnokot,
 el Eötvös Lajost, a jeles bibliographot, kivel az intézet leg-
 szebb reményei szállottak kora sirba, s elvesztettük Supala
 Ferenczet, a kitűnő oklevélbuvárt, ki Livornóban, hol meg-
 rendült egészségének helyreállítását kereste, alussza örök álmát.
 Mind ezek férfikoruk legszebb virágában haltak meg s csak a
 negyedik, az érdemekben megőszült Mátray Gábor fejezte
 be a természet rendes oeconómiája szerint tisztos öregkorban
 pályafutását.

Ma ismét halottunk van, itt állunk Tipray Tivadar
 muzeumi könyvtári segédőr koporsójánál, hogy földi maradványai-

nak megadjuk a végtisztességet s utolsó Isten hozzádot mondjunk a férfinak, ki pályatársunk és barátunk vala, ki velünk egy téren a haza művelődési érdekeit szolgálta, s kit férfikora legszebb éveiben, alig 35 éves korában kiragadott sorainkból a halál. A boldogult a m. nemzeti muzeumot 10 évet meghaladó időn át egész odaadással szolgálta, résztvett a könyvtárrendezés nagy munkájában s mint szakember és hivatalnok a könyvtárnokok mintaképe vala. Alapos tudományos képzettség, szigorú kötelességérzet, önzetlen szolgálatkészség és példás ügyszeretet jellemezték minden működését. A muzeumi könyvtár előhaladása volt minden ambíciója, s ahhoz tehetsége szerint közremunkálni minden öröme. Örömet azonban megzavarta gyakori betegeskedése, mely 10 évi hivataloskodása alatt többször elvonta őt azon térről, melyre önerejéből tehetsége és szorgalma által a díjnokságtól egész a segédőrségig fokozatosan felküzdötte magát, s a hol derekasan megállotta a helyet a hová őt elüljáróinak megtisztelő bizalma helyezte. E gyakori betegeskedései zsibbasztották meg irodalmi tevékenységét is, hogy tehetségét a hazai bibliographia terén ki nem fejthette úgy mint maga szerette volna, de a mit irt és dolgozott, annak a bibliographiai irodalomban marandó bece van. Legtöbbet a »Magyar Könyvszemlébe« dolgozott, melynek irodalmi rovatát, a folyóirat öt évi fennállásától fogva nagy pontossággal vezette, ezenkívül a »Figyelő« és a dresdai »Bibliographischer Anzeiger« folyóiratokban közölt értekezéseket. Betegségén kívül azonban még más bajok is nehezedtek rá. Egy év lefolyta alatt eltemette édes anyját és nővérét, kiknek legfőbb támaszuk volt, s magára maradt 77 éves beteg atyjával, ki most túlélte őt s öreg napjaira minden támasz nélkül egészen magára maradt. Valóban a boldogultról elmondhatjuk: »multa tulit fecitque vir sudavit et alsit«. — Sokat túrt, sokat dolgozott és sokat szenvedett.

A mit azonban különösen kiemelni kívánok: a szenvedések csak jobban acélozták lelkét, soha azokról nem panaszkodott senkinek, hanem a legnagyobb csapások alatt is folyton csak a könyvtár előhaladására gondolt, dolgozott mintha semmi baja sem volna, mikor pedig nem dolgozhatott, az utolsó perczig tervezett és tanácsolt s folytonos érintkezésben volt a könyvtárral. Legyen áldott emléke! Hivataloskodása nyomot fog hagyni könyv-

tárunkban, halála intézetünkre veszteség, s emlékét megfogják őrizni a Nemzeti Múzeum Évkönyvei. Mi pedig, kik pályatársai és barátai voltunk, megőrizzük emlékét szívünkben, s veszteségünk tudatában vigasztalódunk egy lángeszű író azon mondásával: »Ne doleas quod talem amiseris sed gaudeas quod talem habueris.«

És most nyugodjál kedves halott békében, álmodjál szép csöndes álmokat, álmodjál a Nemzeti Múzeum, a könyvtár és a hazai bibliographia virágzásáról. Mind a hármat szolgáltad, mind a hárman eljöttek végtisztességedre. Isten veled, mi nem feledünk«!

Ezután megindult a menet a krisztinavárosi temetőbe, hol a koporsót a boldogult édes anyja és nővére mellé helyezték, s utolsó Isten hozzádot mondtunk a korán elhunyt pályatársnak. Nyugodjék békében.

Hazánkat Érdeklő Külföldi Szemle.

Beatrix királyné imakönyve Mőlken. A »Könyvszemle« legutóbbi füzetében kilátásba helyeztem azt, hogy a mult nyáron tett külföldi könyvtári buvárlataimról a jelen füzetben fogok részletesen beszámolni. Jelentésemnek egy részét a m. történelmi társulat 1880. decz 5-ki választmányi ülésében fel is olvastam, s ez alkalommal a mőlki, müncheni, báseli és krakkói könyvtárakból 6 oly magyarországi vonatkozású középkori kéziratot mutattam be, melyeket ekkorig nem ismertünk. Egész jelentésem azonban sokkal terjedelmesebb lett, hogy sem közlését a jelen füzet oeconomiája megengedné, miért is kénytelen vagyok azt ismét a jövő alkalomra halasztani. Kiemelni kívánok azonban ezuttal két kéziratot, melyek bennünket közelebbről érdekelnek s melyeknek ismertetése a jelen füzet keretében elfér.

E két kézirat: Beatrix királyné imakönyve a mőlki bencezések s Corvin János két Horoscopja a krakkói egyetem könyvtárából.

Beatrix királyné, Mátyás király második nejének imakönyve, finom hártyán, góth izlésben nagy gonddal készült XV. századi kézirat, mely 16-od rétből 175 beirt levélből áll. Magassága 10, szélessége 8 centimeter.

Czime: »Psalterium Beatae Mariae Virginis« s tartalmazza azon imádságokat és zsoltárokat, melyeket a katholikus egyházban Mária tiszteletére a középkorban mondani szoktak.

A hagyomány azt tartja róla, hogy Beatrix királyné volt, hogy mily alapon? ezt alább részletesen fogom elmondani.

Itt első sorba kiemelem, hogy az imakönyv a fényes kiállítású kéziratokhoz tartozik, szövegét gazdag aranyos felirások, számos aranyos és színes kis initiale, ékes tollrajzok és három miniature díszíti.

Ezeknek jól sikerült hasonmását, a kézirat 1-ső, 110-ik és 173-ik leveléről, olvasóink a jelen füzet műmellékletén kisebbített alakban találják, itt van a 175-ik levélnek hasonmása is, mely a kézirat magyarországi provenienciájára érdekes feljegyzést tartalmaz.

A kézirat kitűnő volta különben nem annyira a miniature-ökben, mint inkább azon virtuózításban fekszik, mely egész kiállítását jellemzi. Az írás, a tollrajzi diszítések, az initiálék s különösen az arannyal írott imádságok oly praecisióval vannak keresztül vive, hogy semmi kívánni valót nem hagynak fenn. Kiesiben minden oly szép, arányos és izléses, hogy a kéziratot méltán a mőlki könyvtár cimeliái közé sorozhatjuk.

Technikai beosztása nagy gondot és szabatoságot árul el. Az írás betűi szépek, a vonalozás leplezett, a margók gazdagok, s a szöveg a leveleken úgy oszlik meg, hogy egy lapra átlag 13 sor esik. A terniók általában véve 10 levelesek s csak kivételesen van egyik másikban 8 és 9 levél. Minden ternio rendesen custossal végződik. Ez a kézirat egyedüli jelzése, mert a leveleken sem egykoru sem későbbi lapszámnak vagy betűjelzésnek semmi nyoma.

Az imakönyv két üres hártylevél után a czimlappal kezdődik, mely fényes diszkeretet képez s az első lap szövegét egészen beszegélyezi. (Lásd a műmelléklet 1. számát.)

Itt a szöveg kezdetén fényes initiale vonja magára figyelmünket, mely miniatúrben vörös pluvialéba öltözött szakáltalan főpapot ábrázol, fején fehér főpapi süveg, oldalán főpapi pásztorbot, előtte nyitott könyv. A czimlap alsó lapszélében van az arragoniai ház czimere korona nélkül.

A kézirat prologussal kezdődik a következő aranyos felírással:

»Incipit prologos super psalterio beatissime et gloriosissime virginis Marie matris domini nostri iesu Christi: cui laus. honor et imperium Per infinita secula amen.«

Ezután következik a bevezetés szövege ezen szavakkal: »Accipe illam et exaltabit te, glorificaberis ab ea cum eam fueris amplexus« stb. s megszakad az 5b levélen a következő sorral: »et frequentius uisitare cura« . . . Ezután eredetileg még egy

levél következett, mely a prologus végét és a zsoltárok kezdetét tartalmazta, de ez most a kéziratból hiányzik, s a 6-ik levél a hiányzó levélen megkezdett zsoltár egyik versének következő szavaival veszi kezdetét: »animam confortabit. Tamquam lignum aquarum a fontibus irrigatum: fructus iusticie uberimos propagabit.« A zsoltárok ezután egymásután következnek egész a 97^a levélig, hol; »omnis spiritus laudet dominum nostrum Amen« szavakkal végök szakad.

Ezzel a zsoltárrész az imakönyvben be van fejezve. Az ezután következő rész imádságokból áll, s a 97^a levéltől — 172^a levélig magában foglalja azon imádságokat, melyeket a középkorban Mária tiszteletére mondani szoktak. Együtt vannak itt a Mária cultusnak legkiválóbb imádságai.

Gazdag arany felírások jelzik, hogy egyiknek másiknak mely sz. atya vagy pápa a szerzője, s tudtunkra adják, hogy az a ki az imákat rendesen elmondja hány évi bucsuban részesül. Az imák szövegéből kivehetni, hogy az imakönyv nő számára íratott, mert a szövegben Mária közbenjárásáért több helyütt alázatos bűnös nő esedezik, (ora pro me misera peccatrice, 172^a l.)

Az imádságok sorát: »Riccardus a Sancto Victore« nyitja meg, a következő felirással; »Riccardus a Sancto Victore in libro de laudibus Beate Marie virginis. Seruicium Beate Marie virginis devote impendendum« etc.; a 99-ik levélen van kitűnő kiviteli initiale, melyből lapszéli arabeszk díszítések futnak ki; itt kezdődik az imádságok szövege: »O dulcissima benedictissima (sic) virgo maria, laudo adoro glorifico et benedico totis conatibus meis beatissimos pedes tuos« etc. szavakkal, s tart egész 172^a levélig, hol: »atque inenarrabili misericordia indulgere dignetur Amen« szavakkal végződik. Eddig tartanak a Mária tiszteletére írt imádságok. Megjegyzem még, hogy a 110^b levélen fényes kiviteli lapszéli díszítés van ékes initialéval; ezeknek hasonmása műmellékletünkön II. sz. alatt látható.

A kézirat hátralevő levelein az Uristenhez és Krisztushoz intézett imádságok vannak, melyekkel az imakönyv véget ér.

Kezdődnek a 172^a levelén: Post Communiorem oratio« felirással következőleg: »Gracias tibi ago domine sancte pater omnipotens eterne deus, qui me indignam peccatricem

sanare dignatus es corporis et sanguinis domini nostri Jesu Christi» etc.; végződnek a 175^a levélen »miserere anime mee in egressu suo.«

Ezzel a kéziratnak vége. Ugyanezen a levélen az imakönyv provenienciájáról a következő egykoru feljegyzés áll: »Petrus Koháry lib. Baro de Csábrágh 1605 donum Nicolai Pálffy lib. Baronis de Erdőd.«

Ezen, valamint a 173^b levélről, mely a szenvedő üdvözítőt kitűnő kivitelű miniaturban ábrázolja, műmellékletünk 3-ik és 4-ik szám alatt, hoz hasonmást.

Még két üres hártylevél következik, melyek a kézirat eredeti levélállományából valók, de semmiféle feljegyzés rajtok nincsen.

Hogy miként került e kézirat a mőlki bevezések könyvtárába s mily alapon tartják azt Beatrix imakönyvének? ez iránt a könyvtárban felvilágosítást nem nyerhettem. A kézirat vágása ugyan egykoru, (arany vágás préselt diszítéssel) kötése azonban újabb kori s régi egykoru kötéséről, mely ez irányban némi tájékozást nyújthatott volna, mit sem tudunk. A pusztá czimer alapján pedig a kézirat épugy lehet Beatrixé, mint Arragoniai János esztergomi érseké, mint ezt már Horvát István bibliographiai dolgozataiban megjegyezte. Van ugyan a kézirat említett levelén egy érdekes egykoru latin feljegyzés, mely szerint Csábrághi Kohári Péter báró 1605-ben Erdődí Pálfi Miklós bárótól ajándékba kapta az imakönyvet; feltűnő azonban, hogy az új tulajdonos az akkori bibliophilek szokása ellenére elhallgatja, hogy a kézirat eredetileg Beatrix királynéé vagy a budai könyvtáré lett volna, holott ez időben nagyon általános volt a budai könyvtárból került kéziratok provenienciáját a boríték-táblákra feljegyezni, a mint ezt a hazai és külföldi könyvtárakban levő számos ily feljegyzésű kéziraton tapasztaljuk.

Tudjuk, hogy a Corvina iránti érdeklődés 1605-ben a hazában általános volt. Enyedi Pál töredékeiben a XVI-ik század végén írja a Corvinról: »És most is Budán a Mátyás király bibliothekája szintén úgy helyén vagyon mint azelőtt, semmi tékozlás nem esett benne, hanem öröket rendeltek hozzá; van aki bánik vele és gyakorta tisztítja a portól és seprí őket. Nem igaz, amit

a németek irtanak a bibliotheka felől, hogy Szolimán azt megégette volna és mind elveszett volna.« (Mikó I. p. 204—5.)

Tudjuk továbbá, hogy gróf Althán komáromi várparancsnok 1616-ban a budai pasával tárgyalásokat folytatott a Corvina maradványainak megváltására nézve. Ha tehát az imakönyv Beatrixtól vagy a budai könyvtárból származott, alig hihető, hogy azt Koháry fel nem jegyezte volna. Lehetséges különben, hogy a könyvet a Pálffy család már régebben bírta s Pálffy Miklós mikor Kohárynak ajándékozta nem említé provenienciáját; lehet hogy Beatrix, lehet hogy Aragoniai János esztergomi érsek magukkal hozták ide Nápolyból, de hogy kinek birtokában volt először és milyen viszontagságon ment át, míg Koháry tulajdonába került, eziránt semmiféle positiv adataink nincsenek. Azon körülmény, hogy az imádságos könyv nő számára íratott valószínűvé teszi azt, hogy eredetileg valamely aragoniai hercegnőé s talán épen Beatrixé lehetett, de ezt semmi positiv adat nem igazolja. Bizonyos tehát csak az: hogy a kézirat magyarországi provenienciája 1605-ig nyulik fel, és hogy a traditio azt Beatrix királynénak tulajdonítja. A provenienciát a traditíóval positiv adatok alapján összeegyeztetni lesz a jövő buvárlatok feladata. Addig pedig tartjuk a kéziratot annak a mi, Beatrix királyné hagyományyszerű imakönyvének, mely aragoniai czimerrel s 1605-ig felnyuló magyarországi provenienciával bír.

A kéziratot eddig ismertették: Kropf a mölki kéziratok leírásában, továbbá az osztrák statistikai hivatal az osztrák könyvtárakról adott 1874-ik évi statistikai kimutatásában és mások; a hazai irodalomban Kámánházy Béla a »Nemzeti Hirlap« 1875-ki folyamában elevenítette fel. Mindnyájan azonban vakon követik a tradiciót s az imakönyvet feltétlenül Beatrixnak tulajdonítják.

Végre megjegyzem még, hogy ez imakönyvet a mölki benczés apát ur a legnagyobb készséggel bocsátotta a múzeumi könyvtár használatára, mért is kötelességünknek tartjuk liberalitásáért, itt hálás köszönetünket kifejezni.

Corvin János két Horoscópja. Három esztendeje, hogy a krakói egyetemi Jagello-könyvtár megkezdte kézíratainak raisonné-katalogusát közrebocsátani. A munkát Dr. Wislocky László könyvtár-őr végzi, ki ekkorig a vállalatból hat füzetet tett

közzé, s ezekben 3418 kéziratról adott szakszerű ismertetést. A catalogus bennünket is közelebbről érdekel, mert sok oly magyarországi vonatkozású kéziratot sorol fel, melyekről ekkorig tudomásunk nem volt, s ha teljesen elkészül, a hazai történetírásnak jó szolgálatot fog tenni.

E catalogusban figyelmemet különösen megragadta: Corvin János horoscopja, melyre Fraknoi Vilmos történészünk már régebben figyelmeztetett, de melynek létezéséről a tudományos világ csak a közrebocsátott catalogusból nyert először értesülést.

E horoscopot azóta a krakkói könyvtártól egy havi használatra elkérettem, lefényképeztettem s mivel irodalmunkban ekkorig ismertetve nem volt, itt kívánom ezuttal bemutatni.

A horoscop 8-adrétű papirkézirat a XV. századból, magassága 22, szélessége 16 centiméter. Négy levélből áll, melyekből azonban csak három van szöveggel beírva, a 4-ik üres. Szig-naturája: Cod. lat. crac. 2858. Ugylátszik eredetileg más kézirrattal volt összekötve, mert az 1-ső levélen a 48-dik lapszámot találjuk.

Szerzőjét nem ismerjük. Azt sem tudjuk egész biztossággal, hogy eredeti-e vagy másolat; azon körülmény azonban, hogy a kéziratban két horoscop van, egy 1473, és egy 1485-ből, továbbá hogy az első horoscopnak vége, a másoló hibájából, a 3b levélen a második horoscop után következik, valószínűvé teszi azt, hogy mind a kettőt más kézirrattól másolták és pedig az írás után ítélve egy időben, minden bizonnyal a XV. században.

A horoscop érdekes bibliographiai és miveltégtörténeti tekintetben, mert világot vet a XV. század asztrologicus viszonyaira, s megismertet egy oly hazánkat érdeklő adattal, melyet tudósaink ekkorig még nem használtak fel.

A horoscop jelenleg színes papirborítékba van kötve. Előlevele nincs, hanem mindjárt az első levéllel kezdődik. Ennek első lapja üres s csak a második lapon veszi kezdetét a szöveg, mely tintavonalakon szabályos cursiv írásban foly.

E lap elején van Corvin János 1473-ik évi születésének horoscopja. Ezután következik a magyarázó szöveg, mely a 2a levélen megszakad és 3b levélen végződik; a közbeeső 2b — 3a leveleken van a másik horoscop 1485-ből, szintén Corvin Jánosról, s az előbbinek mintájára magyarázó szöveg követi. Mind a két

horoscopot hasonmásban a magyarázó szöveggel együtt alább egész terjedelemben adjuk.

Ezekből megítélhetik olvasóink a horoscop tartalmát. Az ábrák csillagászati részének megvilágítására azonban ezélszerűnek tartottuk Dr. Hoitsy Pál tanár urnak szivességét igénybe venni, ki a horoscopot következőleg magyarázza:

»Az alább látható két ábra a horoscopok rendes alakját mutatja: egy négyszög, körülvéve 12 háromszög által. E tizenkét háromszög jelöli a nap tizenkét óráját. A háromszögekben — s ez szintén rendes szokás a horoscopoknál — kétféle írást találunk, feketét és vöröset. Fekete által az állócsillagok helyzete van megjelölve, vörös által a bolygóké, napé és holdé, szóval az égbolt látszólagos mozgó testeie.

A horoscop ugyanis azt tünteti elő, hogy a kérdéses időben az ég melyik csillaga hol foglalt helyet. Ha Mars volt a délkörhöz közel, az egészen más következtetéseket vont maga után az astrológia hite szerint, mintha Jupiter volt e helyen. Minden bolygó más és más időben volt »uralkodó planéta«, s mindegyik bolygónak meg volt nem csak a maga éve, de minden napon a maga órája is. Ebben az időben ő volt a »legerősebb«, s érvényesítette a maga befolyását a többi bolygó daczára is, melyeknek befolyása talán ellenkező volt. Így p. o. Mercur a borbélyoknak, kereskedőknek, tolvajoknak stb. levén pártfogója, ezek csakis az ő uralkodásának idején foghattak valamibe, ha azt akarták, hogy az sikerüljön.

Minden bolygónak azonfelül megvolt a maga háza, melyben erősebb volt mint máshol. Ha p. o. Saturnus ép akkor volt uralkodó planéta, midőn a saját házában székel, ereje kettős volt, s okvetlenül érvényesítette befolyását, mely szomorúságot és gyászt hozott az emberekre, nedves hűvös időjárást okozott stb. Egyszersmind pedig a földi és lelki javaknak is meg voltak a magok házai, s ha e házakba oly bolygó jött, mely különben is patronusa volt az illető javaknak: akkor okvetlenül elnyerte azokat az illető, a ki számára a horoscop szólt. Így ha Jupiter a hatalom és erő planétája a hatalom házában is foglalt helyet, s talán egyszersmind uralkodó planéta is volt, vagy az uralkodáshoz közel állott: akkor az illető bízvást várhatott nagy hatalmú állást, hivatalt stb.

»Conceptio Nati erat Anno 1472°. In Julio, die 14^a hora prima post medium noctis sequentis Sole exeunte in inicio 2ⁱ gradus leonis. Et Luna in 14° (arietis?) 24^{ti} gradus Scorpionis.

Ascendens dirigitur per tabulam. 48. cum Ascensionibus 252. 48. 54.

Decima domus dirigitur per tabulam recti circuli cum Ascensionibus. 162. 48. 54.

Sol dirigitur per tabulam 38. cum Ascensionibus octavi gradus. 207. 20. 48.

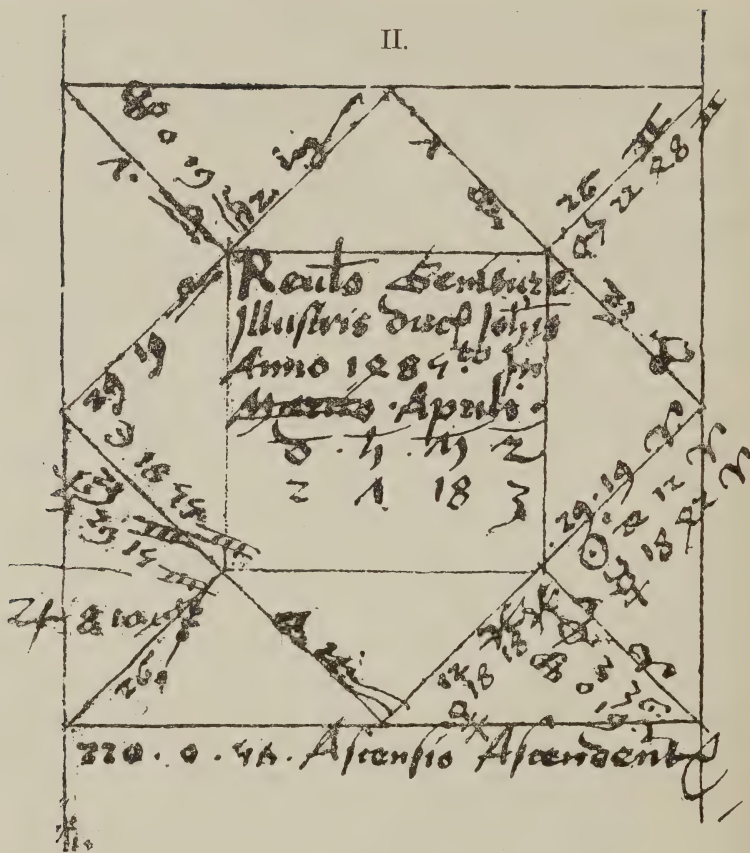
Luna dirigitur per tabulam. 44. cum Ascensionibus gradus oppositi. 283. 24. 49.

Caput draconis in horoscopo Natum exaltabit et tribuet Sanitatem. Similiter Jupiter dominus domus substance et quarte in ascendente, vitam cum sanitate prolongabit, diuitias augmentabit atque plurima conferet dominia. Mars dominus Ascendentis cum mercurio domino domus decime et partis fortune. In domo quarta in signo Jouis, maximam decernit potenciam et dominia inexplicabilia: et successionem in paterna dominia, domus enim quarta patrem aspicit et ipsius hereditates: Luna cum saturno in domo octaua dominia multa per mortem magnatum pollicetur. Pars fortune in decima fortunatum reddet in omnibus ipsius negocijs. Venus domina Coniugiorum in domo septima et applicatio exagona mercurij domini decime ad eam. Item presenciam duarum magnarum stellarum primi honoris cum Venere: pollicentur hec omnia coniugium siue matrimonium cum Illustri et potenti domina et forte successiue duabus copulabitur sponsis. Sol in signo exaltationis sue et iuxta gradum decernit excellentes honores et sublimationes inexplicabiles, hoc idem Coniunctio luminarium precedens genituram pollicetur: ex quo erat in 18to gradu Arietis in vicino videlicet gradui exaltationis solis.«

A másik horoscóp 1485 április 2-ikéről szól, tehát arról a napról, midőn Corvin János épen elérte 12-ik évét. A Jupiter ismét a Nyilasban volt (miután 12 év alatt tesz körülbelül egy körforgást) s oda esett a Saturnus is, a Föld a Halakban volt, Mercur a Kosban stb.«

E horoscop ábrája és magyarázata a következő:

II.

Inclinabitur Illustris dux ad significata prime domus proinde negocia sua feliciter disponentur. Et incipiet sua Illustris domina acquirere ea, que sibi hora geniture sidera pollicita sunt: Ex eo, quod Luna in signo profectionis constituta applicat saturno corpore suo quemadmodum hora geniture applicabat eidem. Jupiter etiam, qui hora ipsa geniture erat in horoscopo et in sagittario erat in presenti revelatione in eodem signo et prope gradum in quo erat tempore geniture: tribuet magnam partem eorum bonorum que promisit hora geniture: Item Luna prope initium 2e domus acquisitionem decernit substancie: Saturnus dominus domus quarte in domo Lucri et substancie. Ex domi-

niis pollicetur Lucrum et substantiam. Jupiter in domo 2^a fortunam et Lucrum insinuat: Venus in quinta et in domo sui gaudij et in signo exaltationis sue gaudia decernit ratione exaltationis: Sol similiter in sua exaltatione semper faciet suam Illustritatem altiores dignitatis gradus conscendere. Mars dominus signi protectionis prope lineam domus none itinera promittit et inclinabit natum ad studia: licet cum tedio: Mars enim natura contrariatur Studijs etc.»

E szerint tehát Corvin János 1473-ban ápril 2-án, 9 óra, 25 perc és 15 másodperczkor született és 1472-ben július 14-én éjjel után 1 órakor fogantatott. Legérdekesebb a horoscóp azon jóslata, mely két nagy csillagnak Venus melletti szomszédságából Corvin Jánosnak kitünő fejedelmi nővel való házasságot jósol s azt mondja, hogy a herceg talán kétszer fog házasságra lépni. Tudjuk, hogy épen megfordítva történt, Corvin János neje Frangepán Beatrix ment másodszor férjhez Brandenburi György örgrófhoz, míg Corvin János időelött szállt kora sirba. Az astrologus tehát tévedett.

A bécsi nyomdászat 400 éves jubileumához. A »Könyvszemle« f. é. II-ik füzetében említettük, hogy a Nemzeti Múzeum könyvtára Dr. Mayer Antal bécsi tudósnak, ki az 1480-ik év fordulójára a bécsi nyomdászat 400 éves történetét írja, megígérte közreműködését. Ma e hírünket azzal egészíthetjük ki, hogy a könyvtár ígéretét már beváltotta. Czédulacatalogusa alapján összeállította a gyűjteményében levő 1700 előtti bécsi nyomtatványok teljes jegyzékét, s ezt Dr. Mayernek a napokban el is küldte. E jegyzékben a bécsi nyomtatványok száma több százra megy; ezek közt van 50 olyan, melyeket Denis a ritkaságok közé soroz, s 10 olyan, melyekről a bibliographiai segédkönyvek mit sem tudnak. Valószínű, hogy több unicum lesz köztük.

Cs. 7.

Vegyes közlemények.

Jelentés a M. N. Múzeum könyvtáráról. A M. N. Múzeum könyvtára az 1880. év II. felében összesen 2256 kötet vagy füzet nyomtatvánnyal, 27 kézirattal és 3407 oklevéllel és levéllel, 250 oklevélmásolattal, és 1 percsomóval szaporodott; és pedig ajándéku kapott 123 kötet nyomtatványt, 17 kéziratot és 2826 oklevelet és levelet, 1 percsomót; vásárolt 259 kötet nyomtatványt, 10 kéziratot és 581 oklevelet és levelet, 250 oklevél-másolatot; a beérkezett köteles példányok száma 1874 kötet.

Könyvek, kéziratok, oklevelek vásárlására és kötésre fordított 1499 frt 59 kr.

Az olvasók száma 9942-re ment, kik 20,050 kötet nyomtatványt, 552 kéziratot és 3592 oklevelet használtak.

Jelentés a budapesti tudomány-egyetem könyvtárának rendezéséről, gyarapodásáról, forgalmáról 1880-ban. A rendezés a folyó évben is folytatott s miután a megkezdett szakok befejeztettek, épen az év utolsó napjában munkába vétetett a hittani szak. Ez évben munkába vétetett a kéziratárnak részletes czimtározása is. Eddigelé ugyanis csak az egyes kötetek s munkák voltak felvéve, most minden kötet minden külön darabjáról külön czédula készül, mely a kezelést nagyon megfogja könnyíteni. E mellett az Incunabulák czimtározása is folyik, a Codexek czimtározása pedig befejeztetett. E munkával kormány-engedély folytán dr. Fejérpataky bizatott meg. A könyvtár adományok és vásárlások által gyarapodott, melynek eredményét a munkába vett 1880-ki czimtár fogja kitüntetni.

Az egyetemi könyvtár 1880-iki forgalmát a következő táblázatból láthatni:

Hó	Hány nap volt nyitva	Olvások száma	A használt művek sz.	Az olvasók átlagos sz.	Legtöbben voltak	Legkeveseb- ben voltak	Megjegyzés
Január	30	4205	5091	140	jan. 27. 186.	jan. 6. 65.	* Junius 15-től sept. 1-ig a könyvtár olvasó-terme zárva volt
Február	29	4536	5727	156	febr. 21. 189.	febr. 10. 61.	
Márczius	23	3603	4451	157	márcz. 4. 199.	márcz. 30. 93.	
Április	30	3717	4433	124	ápr. 10. 151.	ápr. 26. 97.	
Május	25	2401	2895	96	máj. 4. 147.	máj. 14. 27.	
Junius	14	779	974	56	jun. 1. 82.	jun. 14. 32.	
Septemb.	28	3083	3682	110	sept. 24. 192.	sept. 5. 23.	
Október	30	5571	6705	186	okt. 26. 243.	okt. 3. 138.	
Novemb.	29	5086	6266	175	nov. 3. 263.	nov. 2. 102.	
Deczemb.	27	4216	5151	160	decz. 4. 236.	decz. 27. 133.	
	265	37197	45375	140	nov. 3. 263.	sept. 5. 23.	

A házon kívül 1159 kikölcsönző 2686 művet használt.

A M. T. Akadémia könyvtárának állapota, gyarapodása és használata 1880-ban. A könyvtár rendezése ez évben is folytatott, így az általános földrajzi munkák száma, melyben számtalan beiratlan munkák voltak, a lajstromozás által nagyban szaporodott, ép így áll a dolog az utazási szakkal; a paedagogiai szak leltározása befejeztetett. Rendezés alá vétetett az orvosi szak, s az új latin irodalom.

A gyarapodás 1880. évben a járulék napló szerint a következő:

104 külföldi akadémia, tud. társu- lattól és testülettől csere útján érkezett	357 mű	372 köt.	217 füz.
Magánosok ajándékából	185 »	78 »	125 »
34 nyomda által beküldött köteles példány	421 »	198 »	308 »
Saját kiadásaiából	57 »	54 »	45 »
Vétel útján	634 »	716 »	106 »
Összesen 1654 mű 1418 köt. 801 füz.			

Az összes gyarapodás tehát ez évben 1654 mű, 1418 kötetben és 801 füzetben. Ezekhez járul 93 hazai és külföldi időszakos folyóirat.

A könyvtárt az évben 10304 egyén látogatta s 12,006 munkát használt. Házi használatra 157 egyén 1217 művet vett ki.

Összesen tehát 10,461 egyén 13.223 művet használt.

H. Á.

Kinevezés. A nagymélt. vallás és közoktatási m. kir. miniszter ur a Nemzeti Múzeum könyvtárához Csontos János könyvtári őrségédet segédőrré nevezte ki.

Árpádkori oklevélvásárlás. A Nemzeti Múzeum könyvtára újabban vásárlás útján 13 árpádkori oklevéllel gyarapodott, melyekből kettő 1232 és 1233-ból, tehát a tatárjárás előtti időből való. Az oklevelek egytől egyig a felső magyarországi megyékre és családokra vonatkoznak s legnagyobb részt kiadatlanok. Ajánljuk a »Hazai Okmánytár« t. szerkesztőjének figyelmébe.

Hazafias adományok. A Nemzeti Múzeum könyvtárának kéziratgyűjteményét az utolsó időben adományaikkal a következő hazafiak gyarapították: A nagyméltóságú földmívelés-, ipar- és kereskedelmi m. királyi ministerium adományozott: 311 czéhszabályt és czéhemléket, a nagymélt. m. kir. belügyministerium: 1. XVII. sz. armálist, Véghelyi Dezső: egy XVIII. sz. kéziratot, Bánás Jenő: 2 XVIII. sz. oklevelet, Rosenfeld Lipót: 1 XVI. sz. oklevelet, Zimmermann Raymund: 1 XVII. sz. czéhszabályt, báró Skrbenszky Fülöp: 4 XVII.—XVIII. sz. oklevelet, Mariássy Miklós és Ferencz: 821 XIV.—XVIII. sz. oklevelet és levelet, Fraknoi Vilmos: a Martinovics perre vonatkozó másolatokat a bécsi cs. titkos levéltárból, Neumann Károly: Petőfi Sándornak 4 ismeretlen költeményét, dr. Ungár Samu: a Martinovics perre vonatkozó percsomót, Thuránszky Béla: egy XVIII. sz. kéziratot, Miletz Béla 12 békésmegyei levelet az 1848—9-ki időszakból, Györgyi Lajos: egy czéhládát 12 czéhokmánynyal és Dobler János: egy 1849-ki utlevelet. Mindezen ajándékokért a Nemzeti Múzeum könyvtára az illető adományozóknak hálás köszönetét fejezi ki.

Adalék a hazai papírárakhoz a középkorban. Történetíróink többször hangsúlyozták már, hogy a sz. királyi városok számadáskönyveit a mohácsi vészig ki kellene adni. Történetírásunk ezáltal nagybecsű kutfővel gyarapodnék, mely hazánk középkori művelődési és gazdasági viszonyait egészen új szempontból világítaná meg. A hazai tudományos világnak ezen régi vágya teljesült most, midőn az erdélyi szászok: »Verein für Siebenbürgische Landeskunde« tudományos társulata, Nagyszeben városa és a szász nemzet levéltárából az 1380—1516-ki időszak számadásait egy 687 lapra menő vaskos kötetben közrebocsátotta. A munka mint a »Quellen zur Geschichte Siebenbürgens« című vállalat 1-ső kötete nagy 8-ad rétbén — Nagyszebenben Michaelis Zsigmond bizományában, diszes kiállításban 1880-ban jelent meg s minden tekintetben megérdemli, hogy tudósaink vele tüzetesen foglalkozzanak. Bennünket a munkának csak azon része érdekel, mely a régi papírárakkal foglalkozik s a hazai papírkereskedéshez a középkorban nyújt adalékot. Nagyszeben városa számadás könyveiből időrendben itt közöljük azon tételeket, melyekben papírvételekről történik említés a mint következik:

- »1494. Január 6. Item pro risi papyri empto a Nicolaó Proll
 flor. 1. den. 25.
 1495. Item papyrum unum rizum comparatum flor. 1. den. 25.
 1497. Oct. 14. Item papyro duobus risi flor. 2.
 1504. Item pro papyro flor. 1. den. 24.
 1503. Item papyrum emptum successive pro necessitate registri flor. 1.
 1504. Pro papyro ad usum Scribendi domino magistro civium et notario recepto libris 3. flor. 0. den. 21.
 1508. Pro papyro ad usum scribendi et registrum recepto risz duobus flor. 2. den. 25.«

Sajnos, hogy e számadási könyvek semmi utbaigazítást nem adnak arra nézve, hogy a szász városok honnan szerezték be papír szükségletüket. — Nem kevésbé érdekesek a kötet végén közlött graphikai táblázatok, melyek e számadási könyvek papírjain előforduló víz-jegyeket tüntetik fel. — Általában a gondos kiállítás, a háromféle lajtsrom, nemkülönben a nevezetesebb tételek magyarázata nagyon megkönnyítik a munka használatát. Megjelenését melegen üdvözljük.

Tudományos kutatások a múzeumi könyvtárban. Könyvesházunk gazdag gyűjteményeit, valamint a múlt években, úgy az idén is, tudósaink közül igen sokan vették igénybe, kik a számukra berendezett teremben dolgoztak. A könyvtár majdnem állandó látogatói voltak: Dr. Haynald Lajos bibornok-érsek, Ipolyi Arnold püspök, Pulszky Ferencz, Dr. Henszlmann Imre, Dr. Wenczel Gusztáv, Szilágyi Sándor, Pesty Frigyes, Szilády Áron, Salamon Ferencz, Nagy Imre, Jakab Elek, Fabriczius Károly, Zsilinszky Mihály, Gyárfás István, Vetter A. altábornagy, Melczér István volt kir. személynök, Dr. Kerékgyártó Árpád, Volf György, Dr. Heinrich Gusztáv, Dr. Goldzieher Ignác, Bárány Albert, Bodnár Zsigmond, Bárány Radvánszky Béla, idősb Szinnyi József, Csaplár Benedek, Dobóczy Ignác, Dr. Erődy Béla, Dr. Csiky Kálmán, Dr. Kohn Sámuel s mások. A fiatalabb tudós nemzedékből, kik huzamosabb ideig a könyvtárban buvárkodtak, kiemeljük: Dr. Ballagi Aladárt, Dr. Thallóczy Lajost, Dr. Ábel Jenőt, Dr. Fejérfataky Lászlót, Dr. Szalay Józsefet, Dr. Simonyi Zsigmondot s Dr. Marczali Henriket stb. Gyakrabban megfordultak a könyvtárban: Gyulay Pál, Fraknói Vilmos, Torma Kár., Thaly Kálm., Szily Kálm., Pór Antal, Nagy Gyula, Dr. Bánóczy József, Dr. Kovács Imre, Dr. Hoitsy Pál, Ráth Gy. s többen. Vidéki tudósaink közül itt buvárkodtak több napig: Dr. Rómer Flóris, Dr. Szabó Károly, Haan Lajos, Bunyitay Vincze s mások.

A múzeumi könyvtár tudományos érintkezései. A könyvtár ez esztendőben tudományos érintkezésben volt: a bécsi császári udvari, a müncheni kir. udvari, a lipcei egyetemi, a bási, gráci, jénai, wolffenbütteli, erlangeni és krakkói könyvtárakkal, melyektől részint kéziratokat kapott tudományos használatra kölcsön, részint bibliographiai kérdésekben véleményadásra kéretett fel általuk.

Érdekes kézírások. A Nemzeti Múzeum könyvtára érdekes kézírás-gyűjteményt vásárolt, mely ekkorig a szabadságharc egy bajnokának féltékenyen őrzött kincsét képezte. A gyűjtemény magában foglalja azon 53 honvédtiszt arcképét, kik mint a szabadságharc első foglyai 1849-ben Königsgrätzben voltak letartóztatva. A képek színes irónnal vannak rajzolva s egyes kéz munkájára vallanak. A gyűjtemény zöld színű vászonba van

kötve, vörös háttal és csinos fehér kapocsossal könyvalakban 8-ad réti kötetet tesz ki. Címe ezüst betűkkel nyomva a következő: »A szabadságharcz első hadi foglyai: 53 honvéd tiszt Königrätzben 1849.« — Tartalmazza a foglyok színes arcképeit ezen sorrendben: Ivánka Imre ezredes, Vajka Károly főhadnagy és dandársegéd, Mátyási József 7-ik zászl. hadbíró, Markovics Ede hadbíró, Kernes Adolf Zrínyi 35-ik honv. század., Weszely Ede honvédzászl. század., Kecskeméthy Károly 7-ik honvédzászló század., Farkas László század. a 16-ik zászlóaljnál, 16 jun. 1849, Bíró Ignác százados Hunyady 50-ik h. zászl., Bán Sándor 7-ik honvédzászl. kapitány, Szél János 7-ik honvédszázados, Mangsch József, Laváty százados 46-ik honvéd, Weisz Jakab honvéd főhadn., Szvoboda Ferencz commandant, Halász Zrínyi 35. honvédzászlóaljbeli hadnagy, Tóth Mihály tüzérfőhadnagy, Traupmann Lajos hadnagy a 7-ik honvédzászl., Polák János honvéd 7-ik zászl. hadnagy, Xántus János honvéd 46-ik zászl. hadnagy, Hegyesi István főhadnagy 50-ik zászlóaljnál, Taar Ferencz hadnagy, Barth Henrik hadnagy 50-ik zászl., Török Zsigmond a Hunyadi szabad csapat hadnagya, Széll Miska főhadnagy a 7-ik honvédzászl., Árvay Sándor 7-ik honvédzászl. hadnagya, Pinczey Ferdinánd 50-ik honvédzászlóalji főhadnagy, Tersztyánszky Lajos honvéd 7-ik zászl. hadnagy, Tompa Lajos 35-ik Zrínyi honvédzászl. főhadnagy, Madár Pál honvéd 7-ik zászl. hadnagy, Ribáry Ferencz 50-ik honvédzászl. hadnagy, a »Nép« politikai lap volt szerkesztője, Petrich György 7-ik honvédzászl. főhadnagy, Paur Rudolf 7-ik honvédzászl. főhadnagy, és segéd, Börczy József honv. 7-ik zászl. hadnagy, Simonyi Jenő 35-ik honvédzászl. főhadnagy, Lomniczy Endre 35-ik honvédzászl. hadnagy, Frankner Rezső Zrínyi 35-ik honvédzászl. hadnagy, Kühnel Ignác Hunyadi 50-ik honvédzászl. hadnagy, Br. Liptay Antal 34-ik z. honvéd hadnagy, Oszterhuber László honvéd 7-ik zászl. főhadnagy, Neilingemirsky (?) O. 7-ik honvédzászl. hadnagy, Dobozy Menyhért, Baranyay főhadnagy 7-ik honvédzászlóaljnál, Aug. Mayer 35-ik Zrínyi honvédzászl. hadnagy, Dr. Szigethy oberarzt 7-ik honvédzászl., Francesco Porro de Somenzi, Dr. Türke Ferencz honvédorvos és a königrätzti polit. hirlap szerkesztője, Rigotz Márton orvos, Dr. Bogdán Tivadar honvéd főorvos, Joh. Filip Unterarzt, 50. Batall. Hunyady, Szaif József honvéd orvos, és Alexy Károly.«

— **Rákóczi és a sajtószabadság.** A censurát Magyarországon tudvalevőleg I. Leopold hozta be, a Kollonics-regime idejében, az 1690-es években. II. Rákóczi Ferencz 1703-ban, szabadságháborúja kezdetével azonnal megszüntette azt és a sajtót szabadnak tekinté. Mindazonáltal azt természetesen nem tűrhette, hogy az országnak az ő hatalma alá került részeiben a magyar nemzetet gyalázó, vagy ennek szabadságküzdelmét kisebbitő, elferdítő, meghamisító nyomtatványok jelenjenek meg. Ilyen volt pedig a Brewer-féle nyomdából kikerült híres löcsei kalendáriumnak az 1705-ik évre szóló folyama, mely valami labanczos embertől szerkesztetve, benne a megelőzött 1704-iki esztendő hazai eseményei császári szellemben adattak elő. Az 1704. december havában Lipótvárát ostromló Rákóczi ennek tudomására jutván, dec. 20-án Galgóc várából kelt rendeletet intézett felső-magyarországi tábornokához Berthóthy Ferenczhez, vizsgálatot és az említett naptár példányainak lefoglalását parancsolván. A sajtóviszonyaink történetére nézve érdekes ezen fejedelmi rendeletnek kivonata így szól:

»Die 20. X-bris Bertóti Ferencz úrnak, hogy a löcsei typographus miért nyomtattatta a kalendáriumban a históriát nemzetünk prostitutiójára és maga hitetlenségének indiciumjára? azt investigálja, minden munkáit penig suppressálja, bennünket aziránt voltaképpen tudósítson.«

(A fejedelmi cancelláriának a Nemzeti Múzeum kéziratтарыban őrzött, még kiadatlan jegyzőkönyvében.)

Mi történt légyen e dologban tovább? — nem tudjuk; mindazáltal ennyit is elég érdekesnek találtunk közleni.

Thaly Kálmán.

Adalék a könyvek becsüjéhez 1349-ből. A bibliographia egyik érdekes fejezetét kétségkívül a könyvek árának a régibb korban nyomozása képezi. Szakembereink kutatásai máris sok érdekes ide vágó adatot eredményeztek, melyek egykor lehető teljességgel összeállítva, nem csupán a bibliographiának, hanem általában a mult idők ismeretének szempontjából is sok tanúsággal fognak szolgálni. Ezen könyvtáru-statistikához kívánunk hozzájárulni az alább következő kicsi, de érdekes adattal, mely a Nemzeti Múzeum könyvtárában letéteményezett, sóvári Soós család

levéltárából került napfényre. Benedek kászonyi plebánost 1349-ben Battyánból haza utaztában útközben kifosztják. Panaszt emel Beregmegye alispánja előtt, s elésorolja a tőle elrablott tárgyakat, melyek közt egy pej lovát négy márkára, breviariumját pedig nyolcz márkára becsüli. Mily más lenne az arány napjainkban! Talán nem lesz érdektelen, ha az erre vonatkozó kis oklevelet itt közöljük: »Nos magister Thomas vicecomes magistri Morochus et quatuor iudices nobilium comitatus de Beregh damus pro memoria, quod Benedictus sacerdos de Kazun — — per modum protestacionis significare curavit — —, quod Johannes dictus Mog famulus magistri Thome filii Ladislai et Ladislaus dictus Besenew famulus magistri Michaelis filii Ladislai et Johannes filius Ladislai famulus Ladislai filii Ladislai de Ezen die dominica proxima post Nativitatem beati Johannis Baptiste anno in presenti in libera via procedente inter villas Botyan et Salamon latrocionaliter unum equum suum peg coloris quatuor marcas valentem, unam tunicam et taberdam (?) duas marcas valentem et unum breviarium octo marcas valens recepissent. Datum in Loprethzaza, sabbato proximo post octavas predicti festi Nativitatis beati Johannis Baptiste, anno domini Mo. CCCmo. XLmo nono.«

Nagy Gyula.

Bibliotheca Carpatica. A »Könyvszemle« 1879-ki folyamában említettük, hogy a »Bibliotheca Carpatica« sajtó alatt van. Ma e hírünket azzal egészíthetjük ki, hogy a munka már megjelent s a »Magyarországi Kárpátegyeletnek« épen úgy mint a hazai bibliographiai irodalomnak becsületére válik. Czime: »Bibliotheca Carpatica.« A »Magyarországi Kárpátegyelet« megbízásából összeállította Payer Hugó. — »Bibliotheca Carpatica« Im Auftrage des »Ungarischen Karpathen-Vereines« zusammengestellt von Hugo Payer. — Késmárk 1880. A »Magyarországi Kárpátegyelet« kiadványa. — Selbstverlag des »Ungarischen Karpathen-Vereines.« — Igló. Nyom: az iglói könyvnyomdában. Schmidt József 1880, 8-ad rét, 378 lap.« A munka magában foglalja azon értekezések és könyvek jegyzékét, melyek a magyarországi kárpátokkal bármi tekintetben foglalkoznak, s három részre oszlik. Az első rész adja a dolgozatok betűrendes jegyzékét s 245 lapon 5885 czimet sorol fel. A második rész 246—345

lapon tartalmazza a felsorolt munkák betűrendes szakindexét 28 szak szerint csoportosítva. A III. részben 347—387 lapon van a hely és tárgyjegyzék. — Készséggel beismerjük, hogy a munka nagy lelkiismeretességgel, szorgalommal és ügyszeretettel van összeállítva. S ha egyes hézagai lesznek is, de az kétségtelen, hogy repertorium-irodalmunkban haladást mutat s ha tekintetbe vesszük, hogy Payer Hugó azt vidéken csinálta, hol nagy segédeszközök nem állottak rendelkezésére, úgy becsét kétszeresen kell méltányolnunk. Részünkről a munkát bibliographiai, irodalomtörténeti és kulturtörténeti szempontból üdvözljük s megjelenéséhez a »Kárpát-Egyletnek«, a derék szerkesztőnek s az iglói nyomdának egyaránt szerencsét kívánunk!

Figyelmeztetés. A vegyes közlemények rovatából több bibliographiai kisebb közlést, s egy nagyobb cikket, melyet a legutóbbi számban a »kéziratok gyanánt kiadott nyomtatványokról« kilátásba helyeztünk, térszüke miatt a »Könyvszemle« 1881. első füzetére voltunk kénytelenek halasztani.

K I M U T A T Á S

a »Magyar Könyv-Szemle« 1880. évi folyamában
felsorolt könyvekről.

A) A magyar nyelven megjelent művek szakok szerint: 1. Hit- és erkölestudomány 36. — 2. Bölcsészet és szépészet 9. — 3. Neveléstudomány 12. — 4. Nyelvészet. Szótárak. a) Vegyes 17. — b) Magyar 12. — 5. Ó-kori remekírók kiadásai, fordításai és ismertetése 21. — 6. Történelem és segédtudományai: a) Vegyes 26. — b) Magyarországi 68. — 7. Életrajzok 23. — 8. Irodalomtörténet: a) Vegyes 3. — b) Magyarországi 13. — 9. Könyvjegyzék 7. — 10. Földrajz, népismeret, statisztika, útleírások: a) Vegyes 28. — b) Magyarországi 12. — 11. Térképek: a) Vegyes 0. — b) Magyarországi 7. — 12. Jog- és államtudományok. nemzetgazdaságtan: a) Vegyes 9. — b) Magyarországi 55. — c) Törvények, rendeletek, törvényjavaslatok és országgyűlési irományok 49. — 13. Természeti és technikai tudományok 72. — 14. Orvostudomány 22. — 15. Mennyiségtan 17. — 16. Gazdaságtan. Sport 26. — 17. Hadászat 4. — 18. Ipar, kereskedelem, forgalom 29. — 19. Szépirodalom: a) Eredeti 113. — b) Fordítások 56. — 20. Iskolakönyvek egyházi és iskolai értesítők. Népoktatás 617. — 21. Ifjúsági és népszerű iratok 30. — 22. Különféle beszédek 35. — 23. Egyleti, egyházi, társulati stb. dolgok, évkönyvek 54. — 24. Naptárak 49. — 25. Művészetek 18. — 26. Társadalom és politika 42. — 27. Vegyesek, Encyclopaediák 13. **Összesen 1604 munka,**

B) Hazai nem-magyar nyelven megjelent művek nyelvek szerint:
1. Német nyelven: a) Mű 136. — b) Iskolai értesítő 19. — c) Naptár 6.
2. Tót nyelven: a) Mű 26. — b) Naptár 7.
3. Szerb nyelven: a) Mű 63. — a) Iskolai értesítő 4. — c) Naptár 2.
4. Horvát nyelven: a) Mű 31. — b) Iskolai értesítő 3.
5. Román nyelven: a) Mű 22. — b) Iskolai értesítő 5. — c) Naptár 3.
6. Olasz nyelven: a) Mű 6. — b) Iskolai értesítő 3.
7. Francia nyelven: a) Mű 6.
8. Latin nyelven: a) Mű 7. b) Directorium 6. — c) Ordo 6. — d) Schematismus 10. — **Összesen 371 munka.**

C) Hazánkat érdeklő külföldi művek nyelvek szerint:
1. Német nyelven: 101 mű. — 2. Latin, olasz, francia, angol, finn, cseh, horvát és szerb nyelven 27 mű. **Összesen 128 munka.**

Az arány tehát az 1880-ik évben megjelent munkákról így áll:

A) Magyar nyelvű munka van 1604

B) Hazai nem-magyar nyelvű 371

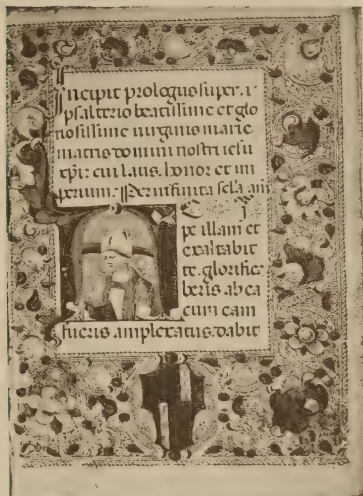
C) Hazánkat érdeklő külföldi munka . . . 128

Összesen . 2103 munka.

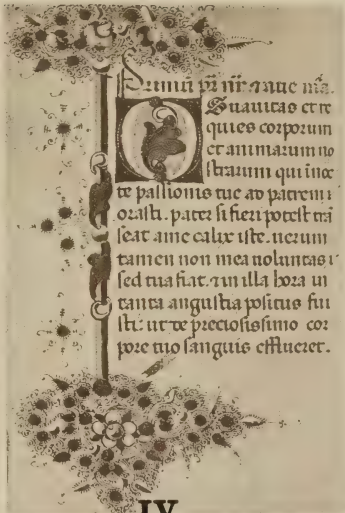

Melléklet a „Magyar Könyv-Szemle“ 1880. V—VI. füzetéhez.

I.

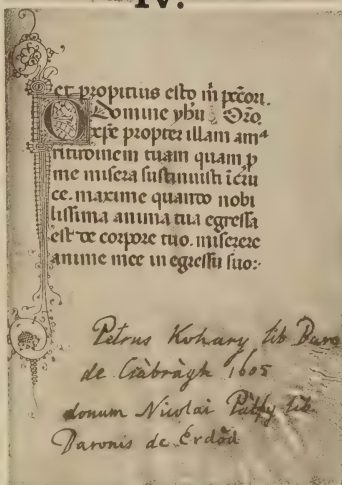
II.

III.

IV.

Hasonmás Beatrix királyné imakönyvének 1^a, 110^b
173^b és 175^a leveleiről.

(Eredetije a mülki benczések könyvtárában.)

Knoll Károly akadémiai könyvtárosnál Budapesten kapható:

A besztercebányai egyházi műemlékek története és helyreállítása

Ipolyi Árnod besztercebányai püspök által.

Rajzok, tervezetek és kivitel Storno Ferencztől. — Nagy ívrét, 151 l.
7 szín- és könyom. képtáblával és 54 fametszettel. Ára 8 frt.

A harminckilencz fejezetre osztott monographiában dús halmazát leljük a műtörténetileg fontos mozzanatoknak, melyek a középkorban a mai besztercebányai egyházmegye területén, jelesebb építészeti, szobrászati és festészeti műdarabokat eredményezve felmerültek. Szerző művének zömét és joggal fénypontját a besztercebányai szent Borbála kápolna leírása képezi, mely a Storno Ferencz által művészileg és stílszerűleg restaurált kápolna történetére és helyreállítására terjed ki. E fejezetekben megbecsülhetlen utmutatások advák elő az egyházi műemlékek stílszerű restaurálását illetőleg.

Városaink a tizenharmadik században.

Irta: Szalay József.

Kis nyoleczadrét. Ára: 1 frt 40 kr.

Szerző ezen tanulmányt nagy szorgalommal és forrásokon alapuló önálló kutatással gyűjtötte össze s dolgozta fel mindazt, a mit a magyarországi városok történelmi szerepére, köz- és községi életére, ipar- és kereskedelmi, hadászati és társadalmi viszonyaira vonatkozólag, az Árpád-királyok utolsó századából, okmányokban és egyéb kútfőkben találhatott.

A panonhalmi Apátság alapító oklevele.

Irta: Fejérfpataky László.

Nyoleczadrét. Ára: 1 forint 80 kr.

Jelen munka felöleli mindazt, mi az oklevél hitelessége mellett vagy ellene évszázadok óta felmerült; bőven vázolja a mult század második felében épen ez oklevél fölött vívott harczot, ugy, hogy tökéletesen nélkülözhetővé teszi az ezer nyomtatott lapnál többet kitevő, de mai nap már jóformán elavult tartalmu vitairatok elolvasását; a dolgozatot az oklevél hitelességének védelme rekeszti be, a szerző megczáfol minden felhozott s felhozható ellenvetést; s ez eljárás által monographiája oly terjedelmessé s tartalmassá vált, minőt eddig Szt. István királynak 1001-iki s így hazánk legrégibb okleveléről nem birtunk.

Adalékok a nagyváradi béke

s az 1536—1538. évek történetéhez. Levéltári kutatások alapján.

Irta: Dr. Károlyi Árpád.

8-rét. 231 lap. Ára 1 frt 80 kr.

A Dobó-Balassa-féle összeesküvés történetéhez

1569—1572. Levéltári kutatások alapján írta: Dr. Károlyi Árpád.

8-rét. 123 lap. Ára 1 forint 20 kr.

A bécsi es. és kir. titkos levéltár gyűjteményei újabb időben a hazai történetírásra nézve is hozzáférhetőkké váltak. Aki a magyar újkabkori történet forráskészlet ismeri, méltányolni fogja azt a kincset, melyet e levéltár számunkra nézve magában foglal. Károlyi Árpád, mint e levéltár tisztviselője, hangyaszigalommal aknázza ki e gyűjteményeket, s az önállólag egy tárgyra vonatkozó adatokat külön monographiákban dolgozza föl. Így tett a n.-váradi békkével és a Dobó-Balassa-féle összeesküvés történetével is, melyet immár sokkal teljesebben, egyes részleteiben mondhatni átlátszóan ismerünk. Ajánljuk e becses könyveket minden történetkedvelő figyelmébe.

A M. Tud. Akadémia

legújabb kiadványai.

Kaphatók saját kiadóhivatalában (Buda-Pest, Akadémia-épület) és minden könyvtárusnál:

Dr. Fraknói Vilmos. A magyar országgyűlések története I. Ferdinand király alatt. (1526—1563) Különnyom. a Magy. Országgyűlési Emlékek 1—IV. kötetéből. 8. Ára 5 frt.

Ocskai László II. Rákóczi Ferencz fejedelem dandárnoka és a felső magyarországi hadjáratok 1703—1710. Irta Thaly Kálmán. Ára 3 frt 60 kr.

Aristophanes vígjátékai. Fordította és jegyzetekkel kísérte Arany János. 3 kötetben. Aristophanes életrajzával és bevezetésekkel Dr. P. Thewrewk Emiltől. Ára egy-egy kötetnek 2 frt Arany J. a M. T. Akadémia által gr. Karátsonyi jutalommal kitüntetett e fordítása a teljes Aristophnest, azaz mind a 14 vígjátékot foglalja magában.

Gr. Széchenyi István és az Akadémia megalapítása. Irta Szász Károly; gr. Széchenyi István arcképével. Ára 1 frt 50 kr.

Magyarország bányászatának kritikai története. Irta Dr. Wenczel Gusztáv. 8-rét. Ára 3 frt.

Adalékok a humanismus történetéhez Magyarországon. Kiadja a M. T. Akadémia irodalomtörténeti bizottsága. Közzéteszi Dr. Abel Jenő. 8-rét. Ára 1 frt 80 kr.

Az eltűnt régi vármegyék. A M. T. Akadémia történelmi bizottsága megbízásából írta Pesty Frigyes. Két kötetben. 8-rét. Ára 5 frt.

A Szörényi bánság és Szörény vármegye története. Irta Pesty Frigyes. 3. kötetben. Ára 7 frt.

Magyar hölgyek levelei. (1515—1709.) Kiadja Deák Farkas. 499 drb. 8-rét. 464 lap. Ára 2 frt.

Repertorium Dacia régiség- és felirattani irodalmához. Összeállította Torma Károly. 8-rét 191 lap. Ára 2 frt 50 kr.

Bethlen Gábor fejedelem kiadatlan politikai levelei. Kiadta Szilágyi Sándor. Ára 2 frt 40 kr.

Kortan (Chronologia) hazai történelmünkhez alkalmazva. Irta Knauz Nándor. Koszorúzott pályamunka. 4 rét. Ára 4 frt.

Temesvári Pelbárt élete és munkái. Irta Szilágyi Áron. 8-rét. 135 lap. Ára 80 kr.

Régi magyar költők tára. Jegyzetekkel ellátva kiadja: Szilágyi Áron. I. kötet. Középkori költői maradványok. 8-rét. 391 lap. Ára 2 frt

Régi magyar költők tára. II. kötet: XVI. századbeli magyar költők művei (Dévai Bíró, Batizi, Erdősi-Sylvester, Dobai, Sz. Horváth András stb.) Életrajzokkal, magyarázatokkal és szömutatóval Szilágyi Árontól. 8-rét 499 lap. Ára 2 frt.

Kun Kodex. Codex Cumanicus bibliothecae ad templum divi Marci Venetiarum. Jegyzetekkel és glossariumokkal ellátva kiadja gróf Kuun Géza. 8. Ára 5 frt.

MAGYARORSZÁGI K Ö N Y V É S Z E T

1880.

ÖSSZEÁLLITOTTA

TIPRAY TIVADAR

múzeumi könyvtári segédőr.

(MELLÉKLET A »MAGYAR KÖNYVSZEMLE«-HEZ.)

B U D A P E S T.

WEISZMANN TESTVÉREK KÖNYVNYOMDÁJÁBÓL.

1880.

A magyar irodalom 1880-ban.

Első közlemény.

Ezen jegyzékbe csak azon nyomtatványok vétettek fel, melyek az 1880-diki évszámmal vannak jelölve. — Hol a nyomtatás helye nincs kitéve, Budapest értendő. — A nyomdász vagy nyomda-intézet csak oly nyomtatványoknál van megnevezve, a melyeknek kiadója nem ismeretes. — Hogy ezen jegyzék lehetőleg teljesen s pontosan összeállítható legyen, felkéretnek a szerzők és kiadók, hogy kiadványaik egy példányát, az ár megjelölésével a M. N. Múzeum könyvtárába beküldeni sziveskedjenek.

Acsády Ignác. Aranyországban. Vigj. három felvonásban. Feszty Árpád tizenegy rajzával. Metszette Morelli Gusztáv. (Pfeifer Ferdinánd. 12-r. 120 l. ára 1 frt 20 kr.)

Album az ifjúság számára. (Lampel R. 4-r. 84 l. ára 60 kr.)

Áldor Imre. IV. Béla s a tatárjárás. (Tört. könyvtár. 68. füzet. Franklin-társulat. 8-r. 106 l. ára 40 kr.)

Áldor Imre. II. Lajos és kora. (Tört. könyvtár. 67. füzet. Franklin-társulat. 8-r. 107 l. ára 40 kr.)

Alexander. Az ő legkedvesebb ellensége. Angol regény. Fordította Zichy Camilla. (Athenaeum. 8-r. 412, 330 l. mindkét kötet ára 3 frt 50 kr.)

Andersen összes meséi. Számos fametszvényvel és 5 színes képpel. (Lampel R. 12-r. 150 és 5—148 l. ára 1 frt 20 kr.)

Antolik Károly. Kísérleti természettan a középtanodák III. és IV. osztálya számára és magánhasználatra 672 ábrával. (Arad. Gyulai István. 8-r. 234 l. ára 1 frt 50 kr.)

Arago Franeois. Carnot életrajza. Franeziából ford. Császár Károly. (Ifjúsági Iratok Tára. V. Franklin-társulat nyomdája. 8-r. VIII, 119 l. ára 60 kr.)

Arago François. Monge életrajza. Franeziából ford. Császár Károly. (Ifjúsági Iratok Tára. VI. Franklin-társulat nyomdája. 8-r. 152 l. ára 70 kr.)

Asbóth János Új Magyarország. Magyar jelenről, magyar jövőről. (Athenaeum nyomdája. 8-r. 208 l. ára 1 frt 50 kr.)

Balogh Kálmán. A vér szétosztásáról az emberi testben. (Népszerű természettudományi előadások gyűjteménye. III. kötet. 19. füzet. K. m. természettudományi társulat. 8-r. 36 l. hat ábrával. ára 25 kr.)

Bárány Ignác. Nyelvgyakorlatok. II. folyam. A népiskola III. oszt. növendékeinek fölfogásához alkalmazott nyelvtani gyakorlatok. VII. kiadás. (Lauffer Vilmos. 8-r. 63 l. ára 28 kr.)

- Bárány Ignác.** Tanítók könyve. Kalauz a nevelés és tanítás vezetésére. V. az 1877. évi tantervhez alkalmazott kiadás. E munka a magyar minisztérium által képezdei tankönyvül fogadtatott el. (Lauffer Vilmos. 8-r. 399 l.)
- Bárczi Iván.** A német cultura befolyása Magyarországra. Társadalmi tanulmány. 2-ik bőv. és átdolg. kiadás. (Grimm Gusztáv. n. 8-r. 112 l. ára 1 frt.)
- Batizfalvy István.** Az egyetemes történelem kézikönyve. A középiskolák felsőbb osztályai számára s magánhasználatra. II. rész. A középkor történelme. (Lampel R. n. 8-r. II, 242 l. ára 1 frt.)
- Békési Gyula.** Elemi latin nyelvtan. Középiskolák alsóbb osztályai számára. I. kötet. Alaktan. Gymnasiumok I-ső osztálya számára. II. kiad. (Debreczen. Ifj Csáthy Károly. 8-r. V, 172 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Beksics Gusztáv.** Barna Arthur. Regény két kötetben. (Ifj. Nagel Ottó. 8-r. 289, 228 l. mindkét kötet ára 3 frt.)
- Belky János.** A törvényszéki orvostan alapvonalai különös tekintettel az új magyar büntető törvénykönyvre, irománypéldákkal. (Eggenberger. 8-r. 288 l. ára 3 frt.)
- Beöthy Zsigmond** újabb költeményei. (Tetty Nándor s társa. k. 8-r. VIII, 131 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Beöthy Zsolt.** A magyar nemzeti irodalom történeti ismertetése. A középiskolák VI., VII. és VIII. oszt. számára. I. kötet. II. kiadás. (Athenaeum. 8-r. 342 l. ára 2 frt.)
- Beszédvár,** Protestáns egyházi. VI. köt. Tekintettel az egyházi év főbb alkalmaira szerkesztette Margócsy József. (Kókai Lajos. n. 8-r. 194 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Bierbauer Lipót.** Physika a középtanodák felsőbb oszt. használatára. III. rész. (Győr. Gross Gusztáv. 8-r. 635—747 l. 528 ábrával.)
- Bodnár Zsigmond.** Uránia, Kálmán és Pajor. Irodalomtörténeti értekezés. (Aigner Lajos. 8-r. 86 l. ára 50 kr.)
- Boros Béni.** Vasutaink csoportosítása és a vasuti tarifák. Válaszok az orsz. magyar gazdasági egyesület által a vasuti szakértőkhöz intézett közlekedésügyi kérdésekre. Az orsz. magyar gazdasági egyesület által 1880. január 12-re összehívott közlekedésügyi enqueten előadta B. B. (Arad. Réthy L. és fia. 8-r. 44 l.)
- Bosniacae res.** — Egy conservativtól. (Franklin-társulat. k. 4-r. 24 l. ára 40 kr.)
- Braddon E. M.** Pókhálók. Regény két kötetben. Ford. Fésüs György. (Pozsony. Stampfel Károly. 8-r. 184, 198 l. ára 2 frt.)
- Braun J.** Magyarország története párhuzamosan alkotmányunk vázlatával és a főbb világesemények függelékével. Az újabb miniszteri tanterv alapján népiskolák használatára. 2-ik kiad. (Ifj. Nagel Ottó. k. 8-r. IV, 87 l. ára 30 kr.)
- Bulver Edvard.** A jövő nemzedéke. Regény. Angolból fordította Fáy Béla. (Olesó könyvtár. 89. sz. Franklin-társulat nyomdája. 8-r. 224 l. ára 40 kr.)
- Cohné József.** (Ómén Izráel.) Hittan, héber olvasás és imafordítás a népiskola alsóbb osztályai számára, különös tekintettel a közös iskolákra, egy függelékkel a felsőbb osztályok használatára. (Burián nyomdája. 8-r. 28, 52 l.)
- Corneille Cidje.** Kiadta s magyarázta Alexander Bernát. (Jeles Írók Iskolai Tára. 7. Franklin-társ. nyomdája. 8-r. 205 l. ára 80 kr.)

- Csáuki Dezső.** Hazánk kereskedelmi viszonyai I. Lajos korában. (Weismann testv. 8-r. 40 l.)
- Császár Károly.** Számtan a középiskolák alsó oszt. számára. I. rész. 3-ik kiadás. III. rész. 2-ik kiadás. (Franklin-társ. nyomdája. 8-r. 96, 92 l. ára 60, 60 kr.)
- Czanyuga József.** Magyar és német beszélgetések zsebkönyve. Taschenbuch etc. II. kiadás. (Lampel R. VI, 576 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Dayka Gábor** kötetményei. 2. (Nemzeti könyvtár. 45. sz. Aigner Lajos. k. 8-r. 6—10 ív, ára 30 kr.)
- Deák Farkas.** Magyar hölgyek leveleiről. (Értekezések a társadalmi tudományok köréből. V. kötet. 9. sz. Akadémia. n. 8-r. 25 l. ára 20 kr.)
- De Gerando Antonina.** Nőtan, vagy az asszonyi hivatás tudománya. Intézetek, képezdék, felső nép- és polgári iskolák meg magánhasználatra. (Kolozsvár. Stein János. k. 8-r. 102 l. ára 30 kr.)
- Deil Jenő.** Az italmérési jog gyakorlatát és a szesz- és szeszese italok árulását szabályozó miniszteri rendeletek 1876—1879. 2-ik bőv. kiadás. (Kassa. Maurer Adolf. 8-r. 30 l. ára 50 kr.)
- Durny Victor.** Világtörténelem. Átdolgozta és Magyarország történetével bővítette Ballagi Aladár. (Franklin-társulat. 8-r. XVI, 664 l. ára 3 frt.)
- Erdődi János.** Földrajz a népiskolák IV. évfolyama számára. Függelékül: történelmi képek. IV. kiadás. (Franklin-társ. nyomdája. 8-r. 71 l.)
- Erdődi János.** Földrajz tanodai és magánhasználatra. III. kiadás. (Franklin-társ. nyomdája. 8-r. 128 l. ára 40 kr.)
- Erényi Mór.** Gyakorlati tanfolyam a német nyelv gyors, alapos és könnyű megtanulására Ahn Ferencz elismert tan módszere nyomán. Nyelvtani jegyzetekkel ellátva és a magy. kir. közoktatásügyi miniszterium által kiadott tantervhez alkalmazva. 3-ik átvizsgált és javított kiad. (Lampel R. 8-r. 160 l. ára 60 kr.)
- Erney József.** Gyakorlati énektan. Dalokkal. Középtanodák, polg. iskolák és magánintézetek használatára. I—II. füz. (Dobrovsky és Franke. 8-r. 4°, 31 l. ára 60 kr.)
- Erődi Dániel.** Latin nyelvtani verses szabályok. (Tetty Nándor s társa. n. 8-r. 14 l. ára 20 kr.)
- Értekezések a matematikai tudományok köréből.** Kiadja a m. t. Akadémia. A III. oszt. rendeletéből szerk. Szabó József. VII. köt. 6. sz. (L. Hunyadi Jenő.)
- Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből.** Kiadja a m. t. Akadémia. Az I. oszt. rendeletéből szerk. Gyulai Pál. VIII. köt. 5—7. sz. (L. Szász Károly, Hunfalvy Pál, Mayr Aurél.)
- Értekezések a társadalmi tudományok köréből.** Kiadja a m. t. Akadémia. A II. osztály rendeletéből szerk. Pesty Frigyes. V. köt. 9. sz. és VI. köt. 1. 2. sz. (L. Deák Farkas, Konek Sándor, Zsilinszky Mihály.)
- Értekezések a természettudományok köréből.** Kiadja a m. t. Akadémia. A III. osztály rendeletéből szerk. Szabó József. IX. köt. 20., 21., 23., 25. sz. (L. Than Károly, Stollár Gyula, Szabó József, Solymosi Lajos.)
- Értekezések a történelmi tudományok köréből.** Szerk. Pesty Frigyes. VIII. köt. 9., 10. sz. (L. Wenzel Gusztáv, Krizskó Pál.)
- Feszl László.** Geometria a polgári iskolák és reáltanodák III. osztálya számára. (Eggenberger. 8-r. 66 l. 63 a szövegbe nyomott idommal. ára 60 kr.)

- Fenillet Gusztáv.** Camors gróf. Regény. Ford. Huszár Imre. 2 kötet. 2-ik kiadás. (Ráth Mór. k. 8-r. 278, 271 l. 1 frt 60 kr.)
- Fischer Nátán.** A zsidó hit- és erkölestan rövid vázlata. Leányiskolák számára. (Kókai Lajos. 8-r. 76 l. ára 40 kr.)
- Frigyes** katona és az ellenségek, melyek ellen küzdött. Elbeszélés a reformáció történetéből. (Hornyánszky nyomdája. 8-r. 116 l.)
- Führer Ignác.** Hazai és általános földrajz. Népiskolai használatra. VIII. javított kiadás. (Grill. 8-r. 79 l. ára 30 kr.)
- Führer Ignác és Schön József.** Módszeres nyelvtani példatár a népiskolák II–IV. oszt. számára. (Franklin-társ. nyomdája. 8-r. 31, 48, 48 l. ára kötve 20 25, 25 kr.)
- Füzetek, Népiskolai.** I. (L. Morvay Károly.)
- Greguss Ágost.** Shakspeare pályája. I. köt. A m. t. Akadémia által Karácsonyi-díjjal jutalmazott mű. (Ráth Mór. k. 8-r. XII, 480 l. ára 3 frt.)
- Greguss Ágost tanulmányai.** 2-ik kiadás. (Családi könyvtár. Ráth Mór. 8-r. IV, 445 l. ára 1 frt 60 kr.)
- Gurlt.** Útmutatás sebészti műtétek gyakorlására és alkalmazására. A legújabb kiadás nyomán magyarra fordította Varró Indár. (Athenaeum. 8-r. 134 l. ára 1 frt.)
- Gyulay Béla.** Magyar olvasókönyv. Nyelv- és irálytani feladványokkal. I. rész. A közép- és polgári iskolák I. oszt. számára. II. kiadás. (Kókai Lajos. 8-r. VIII, 112 l. ára 70 kr.)
- Gyűjteménye,** Jogi ismételő könyvek. VIII. (L. Justus.)
- Gyűjteménye,** Népszerű természettudományi előadások. III. kötet. 19. füzet. (L. Balogh Kálmán.)
- Gyürky Antal.** Magyar polgári jogok és kötelességek rövid ismertetése. Kérdések és feleletekbe foglalva a falusi népiskolák számára. A legújabb törvények alapján. III. kiadás. (Franklin-társ. nyomdája. 8-r. 48 l. ára 25 kr.)
- Hauke-Környei.** Egyetemes földirati tankönyv. Középtanodák számára a legújabbkori kútforrások és polit. változások tekintetbevételével, kiváló figyelemmel a magyar korona országaira. II. rész. Európa, Ázsia, Afrika, Amerika és Ausztrália. 9-ik bőv. kiadás. (Lampel R. n. 8-r. 144 l. ára 70 kr.)
- Hellwald Frigyes.** A föld és népei. Föld- és népismeikézikönyv. H. F. s egyéb írók nyomán kidolgozta Toldy László. Előszóval bevezette Hunfalvy János. 13–19. füzet. (Mehner Vilmos. 8-r. 369–584 l. egy-egy füzet ára 30 kr.)
- Herczegh Mihály.** A magyar magánjog mai érvényben. Az elmélet és gyakorlat igényeire való egyenlő tekintettel. I. kötet. (Eggenberger. 8-r. 298 l. ára 3 frt.)
- Herder Cid-Románcaizai.** Kiadta és magyarázta Heinrich Gusztáv. (Jeles Írók Iskolai Tára. 8. Franklin-társ. nyomdája. 8-r. 239 l. ára 1 frt.)
- Herich Károly.** Keleti viszonyok. Jogbölcseészeti, társadalmi és történelmi tanulmány. (Franklin-társulat. 8-r. 235 l. ára 1 frt 60 kr.)
- Herman Ottó.** A fillokszéza. Vészkiáltás a magyar szőlők érdekében. Egy rajzzal és egy könyomatú táblával. A kir. magyar természettudományi társulat megbízásából. (Természettudományi társulat. n. 8-r. 24 l. ára 5 frt.)

- Hoffmann Ferencz.** Karácsony-est. Elbeszélés. Ford. Aradi József. (Ifjúsági könyvtár. XVII. kötet. Lampel Róbert. 160 l. négy aezélmetszettel.)
- Hoffmann Mór.** Német nyelvtan. Fordítási gyakorlatokkal, a közép- és polg. tanodai alsóbb osztályok használatára a min. tantervhez alkalmazva. I. rész. II. kiadás. (Franklin-társulat. 8-r. 148 l. ára 60 kr.)
- Horváth József.** Magyar nyelvgyakorló. Népiskolák számára. I. füzet. Alaktan. (Kókai Lajos. 8-r. 68 l. ára 30 kr.)
- V. Horváth Zsigmondué.** Egy orosz nihilista-nő. Korrajz. (Aigner Lajos. n. 8-r. 110 l. ára 1 frt.)
- Hörk József.** Katechetika a protestáns hittanhallgatók számára. (Franklin-társ. 8-r. 103 l. ára 60 kr.)
- Hunfalvy Pál.** Ukhonpohár. A régi magyar jogi szokásnak egy töredéke. (Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből. VIII. köt. 6. sz. Akadémia. n. 8-r. 32 l. ára 20 kr.)
- Hunfalvy Pál.** Utazás a balti tenger vidékein. 2 köt. Új kiadás. (Családi könyvtár. Ráth Mór. 8-r. XII, 428, VII, 454 l. ára 3 frt.)
- Hunyadi Jenő.** A Möbius-féle kriteriumokról a kúpszeletek elméletében. (Értekezések a matematikai tudományok köréből. VII. köt. 6. sz. Akadémia. n. 8-r. 15 l. ára 10 kr.)
- Hunyady László gróf.** Választóimhoz! (Vodianer nyomdája. 8-r. 11 l.)
- Ibász Gábor.** Magyar nyelvtan. Az algymnasium I. II. III. osztálya és a reáliskolák használatára. XX. kiadás. (Lampel R. 8-r. 204 l. ára 1 frt.)
- E. Illés László.** A magyar ipar és az iparpártolás feladata. Állapotaink és teendők az iparügy terén. (Arad. Aradi I. ált. ipartársulat. 8-r. 84 l.)
- Iratok.** Ifjúsági, Tára. Az orsz. középtanodai tanár-egylet megbízásából szerk. Kármán Mór. 5—7. füzet. (L. Arago François, Lamb Károly és Mária.)
- Irók.** Jeles, Iskolai Tára. 7—10. Szerk. Kármán Mór. (L. Corneille, Herder, Molière.)
- Jakab Ödön.** Költemények. (Aigner Lajos. 8-r. 166, IV l. ára 1 frt 50 kr.)
- Jegyzéke** azon népiskolai könyvek- és taneszközöknek, melyek a nagyméltóságu m. kir. miniszterium által adattak ki. (Egyetemi nyomda. 8-r. 16 l.)
- Jókai Mór.** A magyar világból. Elbeszélések. A felnőtt ifjúság számára. I—III. rész. (A magyar ifjúság könyvesháza. 13—15. füz. Pozsony. Stampfel Károly. 8-r. 84., 88., 38. l. egy-egy képpel.)
- Jókai Mór.** A török világból. Elbeszélések. A felnőtt ifjúság számára. I—III. rész. (A magyar ifjúság könyvesháza. 16—18. füzet. Pozsony. Stampfel Károly. 8-r. 79, 72, 84 l.)
- Jókai Mór.** Emlékeim. 2 kötet. 2-dik kiadás. (Családi könyvtár. Ráth Mór. 8-r. II, 273, II és II, 307, II l. ára 3 frt.)
- Jókai Mór.** És mégis mozog a föld. Eppur si muove. Regény négy kötetben. Népszerű kiadás. III. kiadás. (Pfeifer Ferdinánd. 8-r. 257, 263, 195, 301 l. ára 3 frt 60 kr.)
- Justus.** Magyar közjog kérdések- és feleletekben. (Jogi ismétlő könyvek gyűjteménye. VIII. Eggenberger. 8-r. 95 l. ára 80 kr.)
- Kállay István.** Magyar történeti életrajzok népiskolák számára. III. kiad. (Debreczen. Ifj. Csáthy Károly. 8-r. 83 l.)

- Kármán Mór.** Magyar olvasókönyv. II. rész. II. kiadás. (Eggenberger. 8-r. 224 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Karr Alfons.** Normandia Penelope. Francziából fordította Fáy Béla. (Olesó könyvtár. 90. sz. Franklin-társulat. 258 l. ára 50 kr.)
- Kastówszky János.** Az államszámvitelten kézikönyve, különös tekintettel a hazai és közösügyi számviteli rendszerekre. II. kiadás. (Rothbaum. 8-r. 238 l. ára 3 frt.)
- Katona József** művei. 1. (Nemzeti könyvtár. 44. sz. Aigner Lajos. k. 8-r. 1—80 iv. ára 30 kr.)
- Kautz Gyula.** A társulási intézmények a nemzetgazdaságban. A m. t. Akadémia által a Fáy-díjjal koszorúzott pályamunka. 2-ik kiad. (Ráth Mór. n. 8-r. XII, 459 l. ára 2 frt.)
- Kautz Gyula.** Nemzetgazdaságtan. IV. kiadás. I. kötet. (Franklin-társ. nyomdája. 8-r. 348 l. ára 2 frt.)
- Kazinczy Ferencz.** Erdélyi levelek. 3. füzet. (Nemzeti könyvtár. 43. füzet. Aigner Lajos. 8-r. 177—256 l. ára 30 kr.)
- Kemény Zsigmond** tanulmányai. Kiadja Gyulai Pál. Új kiadás. 2 kötet. (Családi könyvtár. Ráth Mór. 8-r. II, 409, IV, 415 l. ára 3 frt., 1 frt 80 kr.)
- Képviselőházi Irományok.** (Az 1878. évi október 17-ére hirdetett országgyűlés nyomtatványai. Hiteles kiadás. Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 4-r. IX—XII. kötet. 382, IV, 392, III, 368, 447 l.)
- Kisfaludy Atala** összes költeményei. (Aigner Lajos. 8-r. 161 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Kiss Áron.** A nevelés- és oktatás-történet kézikönyve különös tekintettel a magyar nevelés- és oktatás történetére. IV. kiadás. (Dobrowsky és Franke. 8-r. 283 l. ára 1 frt 70 kr.)
- Konek Sándor.** Magyarország és egyes törvényhatóságainak népesedési mozgalma. (Értekezések a társadalmi tudományok köréből. VI. köt. 1—2. sz. Akadémia. n. 8-r. 49 l. ára 30 kr.)
- Kont Gyula.** Elemi természettan. (Franklin-társ. 8-r. XII, 268 l. ára 1 frt 60 kr.)
- Koós Gábor.** A Fuchsin a borászatban, felimerése s a vele rokonvegyek általában. A budapesti iparos ifjak egyletében 1879. decz. 18-án tartott estélyen kísérletekkel illusztrálva. (Grill Károly. n. 8-r. 15 l. ára 20 kr.)
- Korizmic László** nyilatkozata a gabnatermelés s növénymivelési és állattenyésztési kérdések tárgyalásánál a közgazdasági értekezleten. (Különlenyomat a »Gazdasági Lapok« 4. és 5. számából. Wilekens F. C. és fia nyomdája. 8-r. 14 l.)
- Korizmic László.** Vizeink ügyében. Előadás az »orsz. magyar gazdasági egyesület« jószágrendezési és vízhasználati szakosztályánál. 1879. decz. hó 14. (Különlenyomat a »Gazdasági Lapok« 1. és 2-ik számából. Wilekens F. C. és fia. 8-r. 20 kr.)
- Kosztka V. Victor.** Latin mondattan kiegészítéséül a Kosztka-Perthes-féle latin alaktanhoz. 2-ik átdolg. kiadás. (Kassa. Maurer Adolf. n. 8-r. II, 70 l. ára 80 kr.)
- Könyvesháza, A magyar ifjuság.** Szerkeszti Fésüs György. 13—18. füzet. (L. Jókai Mór.)

- Könyvtár, Családi.** (L. Greguss Ágost, Hunfalvy Pál, Jókai Mór, Kemény Zsigmond, Toldy Ferencz.)
- Könyvtár, Ifjúsági.** XVII. kötet. (L. Hoffmann Ferencz.)
- Könyvtár, Nemzeti.** Szerkeszti Abafi Lajos. 43–45. füzet. (Kazinezy Ferencz, Kátona József, Dayka Gábor.)
- Könyvtár, Olesó.** Szerk. Gyulai Pál. Kiadja a Franklin-társulat. 89–92. sz. (L. Bulver Edward, Karr Alfons, Pulszky Ferencz, Macaulay T. B.)
- Könyvtár, Történelmi.** 63–68. füzet. (Lázár Gyula, Áldor Imre.)
- Könyvtár, Vasárnapi.** III. évfolyam. 5. Szerkeszti Hajnik Károly. (L. Pál és Virginia.)
- Közlemények, Archaeologiai.** A hazai műemlékek előmozdítására. Kiadja a m. t. Akadémia archaeologiai bizottsága. XIII. kötet. (Új folyam X. köt.) II. füzet. (Akadémia. 2-r. 74 l. ára 80 kr.)
- Kriesch János.** A természetrajz elemei. I. rész. Állattan. II. rész. Növénytan. IX. kiadás. Átdolg. Simkovics Lajos. (Nagel Bernát. 8-r. 161, 104 l. ára 96, 70 kr.)
- Krizskó Pál.** A körmöczi régi kamara és grófjai. (Értekezések a történelmi tudományok köréből. VIII. kötet. 10. szám. Akadémia. 8-r. 64 l. ára 40 kr.)
- Kuttner Sándor.** Első oktatás a földrajzban különös tekintettel a magyar birodalomra. Kérdések- és feleletekben. Sajtó alá készítette Mayer Miksa. 23-dik jav. kiadás. (Lampel R. 8-r. 54 l. és 1 térkép. ára kötve 30 kr.)
- Kuttner Sándor.** Első oktatás a magyarok történetében. Kérdések- és feleletekben. Sajtó alá készítette Mayer Miksa. 13. jav. kiadás. (Lampel Róbert. 8-r. 48 l. ára 30 kr.)
- Kvassay Jenő.** Mezőgazdasági vizmütan. A m. t. Akadémia által a 3000 frtos Fáy-díjra érdemesített pályamű. Leesapolás és öntözés. 1. füzet. (Ráth Mór. n. 8-r. 80 l. ára 170 ábrával. ára 90 kr.)
- Külföldi Viktor.** Szabadság-költészet. Munkásdalok és szavalmányok. Kiadta K. V. I. füzet. (Khór és Wein nyomdája. 1–87 l. ára 60 kr.)
- Lamb Károly és Mária.** Shakspeare-mesék. Angolból fordította, bevezetéssel és Shakspeare rövid életrajzával ellátta Mihály József. Átnézte Volf György. I. köt. (Ifjúsági Iratok Tára. VII. Franklin-társ. nyomdája. 8-r. 188 l. ára 1 frt.)
- Lázár Gyula.** A népvándorlás története. (Tört. könyvtár. 66. füzet. Franklin-társ. 8-r. 111 l. ára 40 kr.)
- Lázár Gyula.** Az ozmán birodalom fénykora és hanyatlása. (Tört. könyvtár. 64. sz. Franklin-társulat. 8-r. 110 l. ára 40 kr.)
- Lázár Gyula.** Erzsébet angol királynő és kora. (Tört. könyvtár. 62. sz. Franklin-társulat. 8-r. 112 l. ára 40 kr.)
- Lázár Gyula.** Khina és Japán. Történelmi művelődési rajz. (Tört. könyvtár. 65. sz. Franklin-társulat. 8-r. 110 l. ára 40 kr.)
- Lederer.** Az oktatás módszere az ember- és erkölestan törvényeinek alapján (Lampel Róbert. 8-r. 104 l. ára 80 kr.)
- Limbay.** Magyar daltár. A magyar nép kedvelt dalainak gyűjteménye dallam szerinti rendben. (Győr. Hennicke Rezső. 16-r. VIII, 280 l. ára 80 kr., díszkötésben 1 frt 60 kr.)

- Livii Titi** ab urbe condita liber XXI et XXII. Bevezetéssel s magyarázatokkal ellátták Bartal Antal és Malmosi Károly. (Görög és római remekírók iskolai könyvtára. I. Eggenberger. 8-r. XXXII, 155 l. két térképpel ára 90 kr.)
- Lovesányi Alajos Gyula.** Európa összehasonlító földrajza. II. rész. (Lauffer Vilmos. 8-r. 345 l. ára 2 frt.)
- Macaulay.** A pápaság. Angolból. (Olesó könyvtár. 92. sz. Franklin-társulat. 8-r. 63 l. ára 20 kr.)
- Madách Imre** összes művei. Kiadta Gyulai Pál. I—III. kötet. (Athenaeum. 8-r. XXXVIII, 279, 485, 484 l. a költő arcképevel, a 3 kötet ára 7 frt 50 kr.)
- Marczali Henrik.** A magyar történet kútúi az Árpádok korában. A m. t. Akadémia által Vitézdíjjal jutalmazott pályamunka. (Franklin-társ. nyomdája. 8-r. 135 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Mariska Vilmos.** Bélyeg- és illeték-szabályok. A legújabb időkg terjedő törvények és kormányrendeletek szerint. 2-ik jav. kiadás. (Franklin-társ. n. 8-r. 143 l. ára 1 frt.)
- Maszlaghy Ferencz.** Újabb elbeszélések. (Athenaeum. 8-r. 354 l.)
- Mátrai Béla.** Az élet szinfalai és a szinpad coulissái tarka vázlatokban. (Kolozsvár. Stein János nyomdája. 8-r. VI, 250 l. ára füzve 1 frt 50 kr.)
- Mayer Miksa.** Kineses szekrény. Mulattató és tanulságos olvasmányok. A magyar nép és az ifjúság számára. (Lampel R. n. 8-r. IV, 216 l. 8 színezett képpel. ára 1 frt 80 kr.)
- Mayr Aurél.** Az úgynevezett lágy aspiraták phonetikus értékéről az ó-indben. (Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből. VIII. kötet. 7. sz. Akadémia. 8-r. 98 l. ára 60 kr.)
- Miczkiewics.** Krimi sonettek. Lengyel eredetiből ford. Gáspár Imre. (Tetty Nándor s társa. 16-r. 24 l. ára 24 kr.)
- Mocnik Ferencz.** Arányszámok. M. F. után Szabóky Adolf. 2-ik kiadás. (Lampel R. 8-r. XIII, 1—10 l. ára 1 frt.)
- Mocnik Ferencz.** Mértani nézlettan. Algymnasiumi és reáliskolai használatra. M. F. után Szabóky Adolf. I. füzet. I. és II. osztály számára. 16-dik magyar kiadás. II. füzet. III. és IV. oszt. számára. 7-ik magyar kiadás. (Lampel R. n. 8-r. IV, 108, 116 l. 129, 108 a szöveg közé nyomott fametszettel. ára 80, 80 kr.)
- Mocnik Ferencz.** Számtan középtanodák számára. A 17. átdolg. eredeti kiadás után Szabóky Adolf. 7-ik magyar kiadás. II. rész. III. és IV. oszt. számára. (Lampel R. n. 8-r. IV, 156 l. ára 70 kr.)
- Molière.** Les femmes savantes. Magyarázta Greguss Ágost. (Jeles Irók Iskolai Tára. X. Franklin-társ. nyomdája. 8-r. 187 l. ára 80 kr.)
- Molière** tudós női. Fordította Arany László. Magyarázta Greguss Ágost. (Jeles Irók Iskolai Tára. IX. Franklin-társ. nyomdája. 8-r. 172 l. ára 80 kr.)
- Montepin Xavér.** Az örültek orvosa. Regény. 8 kötet. Francziából ford. M. V. I—III. Vendégfogadó »a nagy szarvashoz.« IV—VI. Négy nő. VII—VIII. Baltus Paula. (Ráth Mór. k. 8-r. 169, 179, 171, 167, 179, 196 l. ára 5 frt 60 kr.)
- Monumenta Hungariae** archaeologica. Magyarországi régészeti emlékek. Kiadja a m. t. Akadémiának archaeologiai bizottsága. IV. köt. I. rész. (Akadémia. 2-r. VIII, 146 l. ára 5 frt.)

- Morvay Károly.** Magyar nyelvtan és helyesírás. Népiskolák számára. (Népiskolai füzetek. I. Kókai Lajos. 8-r. 27 l. ára 10 kr.)
- Mutschenbacher Alajos.** Ahn gyakorlati tanmenete a franczia nyelv gyors és könnyű megtanulására. 4-ik kiadás. II. folyam. (Athenaeum. 8-r. 192, III l. ára 60 kr.)
- Neményi Ambrus.** Kortörténelmi rajzok. 2 köt. (Aigner Lajos. 8-r. 179, 213 l. ára 3 frt.)
- Ifj. Neumann Sándor.** Sorsjegyek és értékpapírok elárúsítása részletfizetésre. (Zilahy Sámuel. 8-r. 96 l. ára 80 kr.)
- Névy László.** Stiliztika. Az irány és írásmű-szerkezet általános szabályai. Gymnasiumi és reáliskolai használatra. I. rész. Irálytan. 3. kiad. II. rész. Szerkeztan. 2-ik bőv. kiad. (Kókai Lajos. n. 8-r. VIII, 232, VIII, 248 l. ára 1 frt 30 kr. és 1 frt 40 kr.)
- Nyáry Ferencz.** A faiskolakezelés és gyümölesfatenyésztés kézikönyve. A magyar kisbirtokosok számára. (Franklin-társulat. 8-r. 131 l. ára 60 kr.)
- Pacor Vilmos.** Harezászat. A honvédelmi miniszter által elfogadott tankönyv. II. kiadás. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8-r. 293 l. 15 térképpel.)
- Pál és Virginia.** Francziából. III. kiadás. (Vasárnapi könyvtár. III. évfolyam. 5. sz. Franklin-társulat. 8-r. 127 l. ára 20 kr.)
- Pánthy.** A dinnyész munkaköre. (Frantz Alajos. 8-r. 103 l. ára 80 kr.)
- Petőfi-társaság,** A, évkönyve. Szerk. Szana Tamás. 1879. (Rautmann Frigyes. 8-r. XXXI, 186 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Pintér Sándor.** A palócokról. Népismertető tanulmány. (Aigner Lajos. n. 8-r. 96 l. ára 80 kr.)
- Pokorny Jenő Ármin.** Franczia-magyar és magyar-francia szótár. Dictionnaire français-hongrois et hongrois-français. 1—6. füzet. (Rautmann Frigyes. 8-r. 1—288 l. egy füzet ára 30 kr.)
- Pollák Kaim.** Héber-magyar teljes szótár. I. füzet. (Robicsék Zsigmond. n. 8-r. 1—48 l. ára 40 kr.)
- Pulszky Ferencz.** Életem és korom. (Ráth Mór. n. 8-r. 324 l. ára 2 frt 80 kr.)
- Pulszky Ferencz.** Esmék Magyarország történeti philosophiájához. (Olesó könyvtár. 91. sz. Franklin-társulat. 8-r. 111 l. ára 30 kr.)
- Puskin Sándor.** Anyegin Eugén. Regény versekben. Oroszból ford. Bérczy Károly. II. kiadás. (Franklin-társulat. 8-r. 280 l. ára 1 frt 60 kr.)
- Remekírók,** Görög és római, iskolai könyvtára. I—II. (L. Livius, Sallustius Crispus.)
- Rényi Rezső.** Petrarca és Kisfaludy Sándor. Irodalomtörténeti tanulmány. (Aigner Lajos. 8-r. 91 l. ára 80 kr.)
- Ribáry Ferencz.** Világtörténelem a művelt magyar közönség számára. Föld-abroszokkal, arc- és művelődéstörténeti képekkel díszített kiadás. 19—28. füz. (Mehner Vilmos. 8-r. 1—376 l. egy füzet ára 30 kr.)
- Ring Ármin.** Bevezetés a mennyileges vegyelemzés módszereibe. Felsőbb tanintézetek számára, valamint magánhasználatra. (Franklin-társ. n. 8-r. 116 l. ára 60 kr.)
- Roboz István.** A tükörből. (Aigner Lajos. n. 8-r. 316 l. ára 1 frt 50 kr.)

- C. Sallustii Crispi libri de conjuratione Catilinae et de bello jugurthino.** Magyarázó bevezetéssel ellátták Bartal Antal és Malmosi Károly. (Eggenberger. k. 8-r. IV, XX, 120 l. ára 70 kr.)
- Schiff Tivadar.** I. Ferencz József király és kora. Történelmi regény. 30—32. füzet. (Bécs és Prága. Bensinger Zsigmond. 8-r. 369—508 l. egy füzet ára 30 kr.)
- Schilling után Werner Rudolf.** A bölesészeti jogtudomány kézikönyve. Összehasonlító tekintettel a tételesjogi intézményekre. III. kiadás. (Franklin-társulat. 8-r. XI, 430 l. ára 3 frt.)
- Schnierer Aladár.** A magyar büntető törvény magyarázata. 3. füzet. (Franklin-társulat. 8-r. 225—400 l. ára 1 frt.)
- Schultz Ferdinánd.** Gyakorlókönyv kisebb latin nyelvtanához. Fordította Kiss Lajos. 7. kiadás. (Kilián Frigyes. 8-r. 239 l.)
- Seidel Pál.** A polgári jogok és köteleességek ismertetése. 5-ik kiad. (Aigner Lajos. 8-r. 25 l. ára 24 kr.)
- Seidel Pál.** Képes természetrajz különös tekintettel a gazdaságra és az egészségtanra népiskolák számára. VIII. kiadás. (Eggenberger. 8-r. 56 l. számos fametszvényvel. ára kötve 25 kr.)
- Shakspere.** A Szent-Iván-éji álom. Fordította Arany János. Konewka Pál 24 rajzával. (Ráth Mór. 4-r. VIII, 90 l. ára díszkötésben 9 frt.)
- Siebelis János.** Tirocinium poeticum. Bevezetésül a latin költők olvasásához. S. J. nyomán szerkesztette és szótárral ellátta Szamosi János. III. kiadás. (Nagel Bernát. 8-r. 138 l. ára 1 frt.)
- Simonyi Zsigmond.** Magyar nyelvtan mondattani alapon. I. rész. III. kiadás. (Eggenberger. 8-r. 86 l. ára 60 kr.)
- Solymosi Lajos.** A felső-rákosi savanyúvíz, valamint a székely-udvarhelyi hidegsósfürdő chemiai elemzése. Bemutatta Than Károly. (Értekezések a természettudományok köréből. IX. kötet. 21. sz. Akadémia. 8-r. 19—33 l. ára 20 kr.)
- Somogyi Ede.** Magyar Lexikon. 44—47. füzet. (Rautmann Frigyes. 8-r. 193—448 l. egy füzet ára 30 kr.)
- Sophokles tragoediái.** Ford. Csiky Gergely. Kiadja a Kisfaludy-társaság. (Tettye Nándor s társa. k. 8-r. XVIII, 492 l. ára 4 frt.)
- Stollár Gyula.** Az alsó-kékedi gyógyforrás chemiai elemzése. Bemutatta Than Károly. (Értekezések a természettudományok köréből. IX. kötet. 21. sz. Akadémia. 8-r. 1—18 l. ára 20 kr.)
- Szabó Endre** újabb költeményei. (Aigner Lajos. 8-r. 189 l. ára 1 frt 40 kr.)
- Szabó József.** A gránát és cordierit (dichroit) szereplése a magyarországi Trachytokban. Két tábla chromolithographiai képpel. (Értekezések a természettudományok köréből. IX. köt. 23. sz. Akadémia. 37 l. ára 30 kr.)
- Szalay József.** A magyar nemzet története. III. köt. 19—20. füzet. (Weizsmann testv. 4-r. 1—64 l. egy-egy füzet ára 30 kr.)
- Szántay Aladár.** Költemények. (Aigner Lajos. 8-r. 102 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Szász Károly.** Emlékeszéd Pázmándi Horváth Endre 1839-ben elhunyt r. t. fölött. Születése századik évfordulóján, Pázmádon rendezett ünnepélyen, az akadémia megbízásából tartotta —. (Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből. VIII. köt. 5. sz. Akadémia. n. 8-r. 20 l. ára 10 kr.)

- P. Szathmáry Károly.** Általános magyar irály- és irodalomtan középiskolák számára. Különös tekintettel a m. k. honvédségi Ludovika-akadémia előkészítő és tisztképző-osztályainak pädagogiai viszonyaira. (Légrády testv. nyomdája. 8-r. 245 l.)
- Szente József.** Terményrajz. Népiskolák számára. 3-ik kiad. (Aigner Lajos. 8-r. 84 l. ára 40 kr.)
- Szentesi Rudolf.** Budapesti rejtelmek. 15—16. füzet. (Weizsmann testv. n. 8-r. 693—768 l. egy-egy füzet ára 25 kr.)
- Szilády Áron.** Temesvári Pelbárt élete és munkái. (Akadémia. n. 8-r. 138 l. ára 80 kr.)
- Szilágyi Dezső** (Borsodi). A honalapítói emlékszóbor kérdése. Függelékül: Pár szó az orsz. m. k. zeneakadémia újjászervezéséhez. (Aigner Lajos. 12-r. 44 l. két térképpel. ára 80 kr.)
- Szőgyi Gusztáv Vilmos.** Általános földirat a népiskola felső osztályai számára Cherven által magyarra fordított iskolai atlaszhoz alkalmazva legújabb adatok nyomán. (Győr. Gross Gusztáv és társa nyomdája. 8-r. 56 l. ára 30 kr.)
- Sztehló Kornél.** Törvényjavaslat a házasság megkötésének és felbontásának feltételeiről. (Polgári házasság) indokolással. (Grill Károly. 8-r. 64 l. ára 60 kr.)
- Sztehló Kornél.** Zsidó házassági jog. Adalékok a zsidó kérdés megoldásához. (Grill Károly. n. 8-r. 29 l. ára 50 kr.)
- Szvorényi József.** Olvasmányok a gymnasiumi s reáltanodai alsóbb oszt. számára. III. kötet. VI. kiadás. (Franklin-társulat. 8-r. 254 l. ára 70 kr.)
- Szvorényi József.** Olvasmányok a gymnasiumi s reáltanodai alsóbb osztályok számára. IV. kötet. V. kiadás. (Franklin-társulat. 8-r. 320 l. ára 85 kr.)
- Tankönyvek, Népiskolai.** III. (L. Vargyas Endre.)
- Tanterv a népiskolák számára.** Az 1868-ki XXXVIII. t. cz. értelmében. Kiadott a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter 1877-ki augusztus hó 26. napján. (Lampel R. 12-r. 64 l. ára 20 kr.)
- Társalgó,** A pesti művelt. Nélkülözhetlen kézikönyv mindazok számára, kik a társadalmi életben szerepelni akarnak s a társaságokban magukat megkedveltetni kívánják. 4-ik kiadás. (Lampel Róbert. k. 8-r. 500 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Teleki Sándor** (Gróf.) Emlékeim. Kiadta a Petőfi-társaság. II. kötet. (Aigner Lajos. 8-r. 290 l. ára 2 frt.)
- Tergina Gyula.** Magyarország pénzügyi s közgazdasági állapotainak vázlata 1458—1526. (Weizsmann testv. 8-r. 39 l.)
- Than Károly.** A magas hőmérsék és karbolsavgőz hatása szerves testekre. (Értekezések a természettudományok köréből. IX. kötet. 20. sz. Akadémia. 8-r. 18 l. ára 10 kr.)
- Than Károly.** Regnault Victor emlékezete. (Értekezések a természettudományok köréből. IX. kötet. 25. sz. Akadémia. 8-r. 13 l. ára 10 kr.)
- Thomé O. W.** nyomán Paszlavszky József. Az ember. Testi szervezete és élete, őstörténete és fajtái. A középiskolák felsőbb osztályai számára. II. kiadás. (Eggenberger. 8-r. 116 l. 106 a szövegbe nyomott ábrával. ára 1 frt.)
- Toldy Ferencz.** Magyar költők élete. Új kiadás. 2 kötet. (Családi könyvtár. Ráth Mór. 8-r. XII, 327, VIII, 404 l. ára 3 frt.)

- Tóth József.** A mit mindnyájan érezünk. Beszélyek. (Tettye Nándor s társa. 12-r. 211 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Tóth József.** A nagyvilági nő. Regény 2 kötetben. (Ifj. Nagel Ottó. k. 8-r. 187, 234 l. ára 1 frt 20 kr.)
- P. Tóth Kálmán.** Téli regék. (Veszprém. Krausz Ármin. 8-r. 144 l. ára 80 kr.)
- Törvényezik,** 1879. évi L, a magyar állampolgárság megszerzéséről és elvesztéséről. (Eggenberger. 8-r. 15 l. ára 20 kr.)
- Törvényezik,** Az 1879. évi országgyűlési. III. füzet. (Eggenberger. 8-r. 417—456 l.)
- Törvénykönyv,** Ausztriai általános polgári. Kihirdetett: az 1852. november 29-nyilott parancsossal Magyar-Horvát-Tótországban, a szerb vajdaságban és a temesi bánságban. Az ezen törvénykönyvre vonatkozó, a függelékben foglalt utólagos rendeletekkel együtt. 3-ik kiadás. (Lampel R. 16-r. XXIV, 376, 200, 98 l. ára 1 frt 60 kr.)
- Tövis és virágok.** Töredékek a lelkes életből. I. füzet. (Az »Öreg plebános levelei«-nek külön lenyomata a »Havi Közlöny«-ből. Temesvár. Csanád egyházmegyei nyomda. 8-r. 164 l.)
- Ünnepély,** Beiktatási, mely szerint báró Radvánszky Antal mint a magyarhoni ágostai hitvallású evangélikusok négy egyházkerületének egyetemes egyházi és iskolai felügyelője a négy egyházkerület egyetemes közgyűlésén 1879-ik évi szeptember 11-én hivatalába iktattatott. (Hornvánszky nyomdája. 8-r. 51 l.)
- Vadnay Károly.** Eladó leányok. Regény. IV. rész. 2-ik kiad. (Ráth Mór. k. 8-r. 219, 171, 163 és 159 l. ára 2 frt.)
- Vajda Gyula.** A váradi regestrum. (1209—1235.) Magyar műveltségtörténeti kútforrás ismertetése és bírálata. (Athenaeum. 8-r. 56 l.)
- Vargyas Endre.** Természettört. Népiskolák számára. 2-ik kiadás. (Népiskolai tankönyvek. III. Győr. Hennieke Rezső. 8-r. IV, 84 l. ára 25 kr.)
- Vaszary Kolos.** Világtörténelem a középtanodák felsőbb oszt. számára. I. kötet. III. kiadás. (Lampel Róbert. 8-r. 197 l. számos ábrával és 4 tört. térképpel.)
- Vertán Endre.** Hagyatékom fiaimnak. (Arad. Györgyössy Rudolf, Millig József. 8-r. 10, 238 l. ára 1 frt.)
- Vincze Alajos.** Vasárnapi egyházi beszédek. (Eger. Szolcsányi Gyula. n. 8-r. VIII, 346 l. ára 2 frt 50 kr.)
- Visontay János.** Magyarország és a földközi tenger környékének földleírása a középtanodák I. osztályának az új tantervezet szerint. 2. jav. kiadás. (Lampel R. 8-r. 120 l. ára 70 kr.)
- Wenzel Gusztáv.** Tata fénykora. 1412—1542. (Értekezések a tört. tudományok köréből. VIII. köt. IX. sz. Akadémia. 8-r. 64 l. ára 40 kr.)
- Wirkner Lajos.** Élményeim. Néhány lap 1825-től 1852-ig terjedő, nyilvános pályám naplójegyzeteiből. (Pozsony. n. 8-r. 292 l. ára 2 frt 50 kr.)
- Zafféry Károly.** Magyarország és a földközi-tenger mellett elterülő országok rajzoló földrajza a középiskolák I. oszt. számára. (Tettye és társa. 8-r. 106 l. 21 ábrával és a földközi-tenger medencéje térképével. ára 80 kr.)
- Zalai Márk.** Családi háztartás könyvvezetése. Magyar hölgyek használatára. (Debrecen. Szerző. 8-r. 96 l. ára kötve 1 frt.)

- Zichy Jenő** gróf. Emlékirat a magyar ipar fejlesztése érdekében. (Pesti könyvnyomda-résztvénytársaság. 8-r. 66 l.)
- Ziffer Károly.** Az izraeliták körülmetélése történeti és orvosi szempontból. (Franklin-társulat nyomdája. 8-r. 88 l. ára 60 kr.)
- Zlinszky Imre.** A magyar magánjog mai érvényében különös tekintettel a gyakorlat igényeire. III. füzet. (Franklin-társulat. 8-r. 396—512 l. ára 1 frt.)
- Zollner-Talabér.** Egyházi beszédek. 12. füzet. (Tettey Nándor s társa. n. 8-r. II. köt. 145—304 l. ára 1 frt.)
- Zsilinszky Mihály.** Nagy férfiak szerepe a történelemben. (Értekezések a társadalmi tudom. köréből. VI. kötet. 2. sz. Akadémia. 8-r. 37 l. ára 20 kr.)

1880-ra szóló naptárak.

- Athenaeum** nagy képes naptára 1880. (Athenaeum r.-társ. 8-r. 232, XLVIII l. ára 1 frt.)
- Bolond Istók** Naptára 1880-ra. (Kókai Lajos. k. 4-r. 92 l. ára 1 frt.)
- Borászati naptár** 1880. évre. Szerk. Nyáry Ferencz. VII. évfolyam. (Franklin-társulat. 8-r. 84, 16 l.)
- »**Budapest**« képes naptára az 1880. szökő évre. Szerk. Brankovics György. 2-ik bőv. kiadás. (Lampel R. 4-r. XVI, 108 l. ára 60 kr.)
- Családi képes naptár** 1880. évre. 23. évfolyam. (Rózsa Kálmán. 8-r. 208, 16 l.)
- Egri naptár** a nép számára 1880-ik szökő évre. XVI. évfoly. Szerk. Luga László. (Eger. Szolcsányi Gyula. 8-r. XVI, 64, XVI l. ára 25 kr.)
- Éötvös-naptár** 1880. évre. Szerkesztik György Aladár és Luttenberger Ágost III. évfolyam. (Franklin-társulat nyomdája. 8-r. 88, 16 l. ára 60 kr.)
- Falusi gazda naptára** 1880. szökő évre. Szerk. Sporzon Pál XVI. évf. (Franklin-társulat. 8-r. 96 l.)
- Friezi naptára** 1880. évre I. évfolyam. Szerk. Friezi és a vén bakancsos. Kiadta Böles Salamon. (Tettey Nándor s társa. 8-r. 65 l. ára 40 kr.)
- Gazdasági zseb-naptár** az 1880-ik szökő évre. XX. évi folyam. Szerk. Kodolányi Antal. (Eggenberger. 8-r. 127 l.)
- Határidő naptár** mindennemű hivatalnokok, ügyvédek, jegyzők, orvosok, gazdasítstek, utazók és üzérek számára. 1880. — Terminkalender. (Franklin-társ. k. 8-r. XVI. l. szöveg és 366 l. napló. ára 1 frt 20 kr.)
- Honvéd- és a magyar szabadságért harczó hősök képes emlék-naptára** 1880. XII. évfolyam. (Rózsa Kálmán és neje. 8-r. 62, 10 l.)
- Honvéd-Naptár** az 1880. szökő évre. (Együttal katonai naptár.) A magyar nép számára szerk. Áldor Imre. VIII. évfolyam (Franklin-társ. k. 4-r. 80, XVI l. ára 60 kr.)
- Hölgyek zsebnaptára** 1880. Szerk. Orion. VIII. évfolyam. (Légrády testvérek. 8-r. 109 l.)

- Hunyadi naptár** az 1880. évre. Szerk. Sztitász János. (Déva. Hirsch Adolf. 8-r. 142 l. ára 60 kr.)
- István bácsi naptára** vagyis családok házigazdáknek és gazdaszonyoknak, népnevelőknek, helységi elöljáróknak, iparosoknak és földmivelőknek való képes kalendárium 1880. szököévre. Alapította és szerk. Majer István. XXV. évf. (Franklin társ. k. 4-r. 88, XVI l. ára 50 kr.)
- Jegyzék-napló** gazdák számára. Szerk. Wágner László. II. rész: gazdasági és erdészeti czímtára. (Légrády testvérek nyomdája. 8-r. 139 l. ára 40 kr.)
- Jegyzék-napló** ügyvédek, közjegyzők, bírák és bírósági végrehajtók számára. 1880. Szerk. Siegmund Vilmos. XVI. évfolyam. (Légrády testvérek. 8-r. 340, V l.)
- Jogász-naptár** 1880. évre. Ügyvédek, bírák és közigazgatási közegek számára. Szerk. Szántó József. IV. évfolyam. (Tettey N. és társa. 8-r. 157 l.)
- Képes családi naptár** 1880. évre I. évf. (Mehner Vilmos. 4-r. 16, 128, 14 l. ára 60 kr.)
- Kertészgazdászati naptár** 1880. szököévre. Szerk. Farkas Mihály. II. évf. (Franklin-társulat. 8-r. 120 l. ára 80 kr.)
- Kossuth-naptár** 1880. szököévre. X. évfolyam. (Franklin-társulat. 8-r. 64, 16 l.)
- Közhasznú erdélyi képes naptár** 1880-ik évre. 21. évfolyam. (Kolozsvár. Stein János. 8-r. 80 l.)
- Közhasznú nagy-enyedi naptár** 1880-dik évre. Szerkeszti és kiadja Löcsey Spielenberger Lajos. 20. évfolyam. (Kolozsvár. 8-r. 64 l. ára 28 kr.)
- Lap naptár** 1880. szökö évre. XIV. évfolyam. (Ifj. Csáthy Károly. 12-r. 21. ára 16 kr.)
- Lidércz-naptár** 1880. szököévre. XIX. évfolyam. (Franklin-társulat. 8-r. 80 l.)
- Magyar- és erdélyországi legújabb kis képes naptár** 1880-ik évre. 25. évfolyam. (Rózsa Kálmán és neje. 8-r. 72 l.)
- Magyar gazdák évkönyve.** 3. évfolyam. 1880. Szerk. Kodolányi Antal. (Eggenberger. 8-r. 232 l. ára zsebnaptárral együtt 2 frt.)
- Magyar munkás-naptár** az 1880. szökö évre. III. évfolyam. (»Kronika« nyomdája. 8-r. 64 l. ára 25 kr.)
- Magyar nők naptára** 1880. szökö évre. Szerk. Beniczky Irma. XVII. évfolyam. (Franklin-társulat. 8-r. 88, 16 l.)
- Nemzeti kalendárium** 1880. évre. 66. évfolyam. (Rózsa Kálmán. 8-r. 182, 12 l. ára 80 kr.)
- Nemzeti nagy képes naptár** 1880. szököévre. Szerk. Áldor Imre. XII. évf. (Franklin-társulat. 8-r. 144, 16 l.)
- Nép zászlója naptára** 1880. szököévre. Szépirodalmi és ismeretterjesztő tartalommal, számos képpel. Szerk. Áldor Imre. XII. évf. (Franklin-társulat k. 4-r. 64, XVI l. ára 40 kr.)
- Nevezzünk!** Mulattató naptár a gyönyörűség 1880-iki esztendőre. Megesinálta vala egy asztromókus. (Franklin-társulat nyomdája. 8-r. 96 l. ára 40 kr.)
- Orvosi zsebnaptár** az 1880. évre. Szerk. Hochhalt Károly. 11. évfolyam. (Légrády testvérek. 8-r. 165 l.)
- Orvosok zseb-naptára** az 1880-ik szököévre. 8. évfolyam. Szerk. Id. Purjesz Zsigmond. Az új magyar gyógyszerkönyvben foglalt műtermi valamint a legtöbb nemműtermi gyógyszerek lajstromával és a legújabb gyógyszer árszabványával. (Eggenberger. 8-r. 140 l.)

- Protestáns árvalházi képes naptár** az 1880-dik szökőévre. Szerk. Farkas József. (Hornýánszky nyomdája. 8-r. 79 l. ára 30 kr.)
- Protestáns új képes naptár** 1880. szökőévre. Szerk. Dúzs Sándor. XXVI. évfolyam. (Franklin-társulat. 8-r. 80 l. ára 50 kr.)
- Szegedi kis képes naptár** 1880. évre. III. évfolyam. (Szeged. Traub és társa. 8-r. 55 l.)
- Székelynapptár** az 1880. évre. Szerk. Lőcsey Sp. Imre. 38. évfolyam. (Maros-Vásárhely. Lőcsey Sp. Sándorné. 8-r. 48 l.)
- Szent-István-társulat naptára** 1880-ik szökőévre. XIX. évfolyam. (Társulat. 8-r. 80, XXIV l.)
- Tanítók zsebnaptára** az 1880. évre. Szerk. György Aladár. V. évfoly. (Légrády testvérek. 8-r. 141, II l.)
- Tárca naptár** 1880. szökőévre. XIV. évfolyam. (Ifj. Csáthy Károly. 24-r. 4 l. ára 20 kr.)
- Tiszavidéki nagy képes naptár** 1880. évre. II. évfoly. (Szeged. Traub és társa. 4-r. 68 l.)
- Török-magyar naptár** az 1880-ik évre. II. évfolyam. (Rózsa Kálmán és neje. 8-r. 54, 10 l. ára 25 kr.)
- Új fali naptár.** 1880. (Franklin-társulat. 2-r. ára 20 kr.)
- Új honvéd-naptár** az 1880. szökőévre. Szerk. Áldor Imre. XIII. évf. (Franklin-társulat. 8-r. 80, 16 l.)
- Ügyvédek, közjegyzők és bírák zsebnaptára** az 1880-ik szökőévre. VIII. évf. Szerk. Kovács Ferencz. (Eggenberger. 8-r. 171 l.)
- Ügyvédi zsebnaptár** az 1880. évre. Szerk. Szántó József. IV. évfolyam. (Tetty és társa. 8-r. 157 l.)

Hazai nem-magyar irodalom.

- Aprent Joannes.** Das Menschenleben in seiner sittlichen Erscheinung. Volks-Ausgabe. (Pozsony. Drodtleff Rudolf. 8-r. VIII, 316 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Bakó, Frühwirth, Gruber und Posch.** Ungarisches Sprach- und Lesebuch für Volksschulen mit deutscher Unterrichts-Sprache. III. Theil. IV. Jahreskurs. (Franklin-társulat. 8-r. 224 l. ára kötve 50 kr.)
- Bartal Anton und Malmosi Karl.** Lateinische Formenlehre. Autorisirte deutsche Ausgabe bearbeitet von Karl Heinrich. (Eggenberger. 8-r. 140, III l. ára 90 kr.)
- Brunier Ludwig.** Ein edles Frauenbild. Julie Recamier. Volks-Ausgabe. (Pozsony Drodtleff Rudolf. 8-r. XVI, 444 l. ára 2 frt.)
- Claudius Heinrich.** Das allgemeine moralisch-religiöse Gesetzbuch und Andachtsbuch oder hundert Gebete zur Richtschnur für alle Erdbewohner, die auf den Namen »Mensch« Anspruch machen. Abth. 1. und 2. (Pozsony. Drodtleff Rudolf. 8-r. 294 l. ára 60 kr.)

- Dallos I.** Practischer Lehrgang zur schnellen Erlernung der ung. Sprache. Nach F. Ahn's Lehrmethode. I. Th. 54-te verbesserte, mit einer Satzlehre verbundene Auflage. (Lampel R. 8-r. 148 l. ára 36 kr.)
- Dávid Stefan.** Ungarische Grammatik auf syntaktischer Grundlage. Ein Parallel-Handbuch zu Simonyi's magyar nyelvtan für den Schul- und Privat-Unterricht. I. Theil. (Eggenberger. 8-r. 122 l. ára 80 kr.)
- Deil Eugen.** Regalrecht und Spiritushandel. Sammlung sämmtlicher auf die Ausübung des Schankrechtes und des Handel von Spiritus und Spirituosen bezüglichen Verordnungen 1876—1879. Zweite vermehrte Auflage. (Kassa. Maurer Adolf. 8-r. II, 35 l. ára 50 kr.)
- Felsmann Josef.** Deutsches Lesebuch für Mittelschulen mit deutschen und ung. Anmerkungen. I. Th. 7-te, durchgesehene Auflage. (Lampel R. 8-r. IV, 184 l. ára 80 kr.)
- Horschetzky Karl.** Theater für die Jugend zur Aufführung im Zimmer und Salon. (Robitsek Zsigmond. 8-r. 158 l. 20 fametzettel.)
- Kalkbrenner Sigmund und Stara Josef.** Anleitung zur Heimat-Kunde nebst geographischem Unterrichtsstoff des Krassoer Komitates für die 3-te Kl. der deutschen Volksschulen dieses Komitates. III. Auflage. (Oravitza. Kehrér. 8-r. 34 l.)
- Kaltenbrunner K. A.** Geschichten aus Oberösterreich. Herausgegeben von Hedwig von Radics-Kaltenbrunner. (Pozsony. Drodtleff Rudolf. 8-r. VIII, 512 l. ára 2 frt 50 kr.)
- Kasztner Wilhelm.** Deutsche Sprachlehre nebst Uebungsaufgaben für Volksschulen. I. Theil. II. Auflage. (Pozsony. Stampfel. 8-r. 76 l.)
- Klein Julius.** Neuere Daten über die Krystalloïde der Meeresalgen. (Különlenyomat a »Flora« 1880. 5. számából.)
- Kuttner Alexander.** Erster Unterricht in der Erdbeschreibung, mit besonderer Rücksicht auf das Königreich Ungarn. In Fragen und Antworten. Durchgesehen von Max Mayer. 16. Auflage. (Lampel R. 8-r. 54 l. ára 30 kr.)
- Languth Adolf.** Untersuchungen über die Gedichte der Ava. (Hornýánszky nyomdája. 8-r. 133 l.)
- Natonek Josef.** Ehrenkranz des guten Rufes. (Festgabe zum fünfundzwanzigjährigen Amtsjubiläum des Landsberg Rabbiner zu Liegnitz. Burián nyomdája. 8-r. 32 l.)
- Samarjay Carl.** Praktische Anleitung zur schnellen Erlernung der ungarischen Sprache. 105. Auflage. I. Cursus. (Lauffer Vilmos. 8-r. 120 l. ára füzve 35 kr., kötve 42 kr.)
- Schneeberger Johann.** Deutsche Satz- und Sprachlehre für die III. bis VI. Klasse der Volksschule. (Hornýánszky nyomdája. 8-r. 104 l.)
- Schwarz Julius.** Elemente der Politik. Staatstypen und Staatsformationen. I—III. Lfg. (Egyetemi nyomda. 8-r. 1—24, 51—72 l.)
- Schwicker I. H.** Politische Geschichte der Serben in Ungarn. Nach archivalischen Quellen dargestellt. (Aigner Lajos. n. 8-r. XVI, 416 l. ára 4 frt.)
- Sebetić Raimund.** Duell-Regeln. (Debreczen. Szerző. 8-r. 54 l.)
- Tandler I.** Spruchbüchlein. 2. verm. Auflage. (Pozsony. Drodtleff Rudolf. k. 8-r. 203 l. ára 80 kr.)

- Verwahrung und Sondermeinung** gegen den Beschluss der Hermanstädter Bezirkskirchenversammlung vom 2. Jänner 1880. betreffend die Intervallfrage. (Nagy-Szeben. Filtsch nyomdája. 8-r. 14 l.)
- Wirkner Ludwig.** Meine Erlebnisse. Blätter aus dem Tagebuche meines öffentlichen Wirkens vom Jahre 1825—1852. 2. Auflage. (Pozsony. Stampfel Károly. n. 8-r. 255 l. ára 2 frt 50 kr.)
- Cornelii Nepotis** liber de excellentibus ducibus exterarum gentium cum vitis Ca-tonis et Attici ex libro de historicis latinis. Lexicon latino-hungaricum addidit Josephus Vass. Recognovit Victor Vajdasy. Edit. 6. castigata. Lampel R. 8-r. VIII, 104, 252 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Rimely Carolus.** Capitulum ecclesiae collegiatae posoniensis ad s. Martinum ep. olim ss. salvatorem. (Pozsony. Angermayer nyomdája. 8-r. X, 335 l.)
- Gáspár Ignác.** Počiatočná nauka Zemepisu pre ľudové školy. (Tetty N. és társa. 8-r. 67 l. több fametsz. ábrával.)
- Kuttner Alexander.** Kratky dejepis Uhorska. Votazkach a odpovediach. Piaté opravené vydanie. (Lampel R. 8-r. 48 l. ára 30 kr.)
- Novák Sámuel.** Tri kázne, ktoré pri rozličných príležitostiach. (Turócz-Szent-Márton. Részvénynyomda. 8-r. 22 l. ára 20 kr.)
- Povesti.** Prostonárodnie slovenské. Usporiadal a vydáva Pavol Dobsinský. Sošit 1. (Turócz-Szent-Márton. Részvénynyomda. 8-r. 1—96 l. egy füzet ára 30 kr.)
- Rád** církevní dištriktu preddunajského ev. aug. vyznání. (Szakoleza. Skarniel József nyomdája. 8-r. 106 l.)
- Samarjay Karl** návod k rychlemu naučeniu sa maďarskej reči . . . do slovenčiny prepracoval Karol Salva. IV. vyd. (Laufer Vilmos. 8-r. 112 l. ára füzve 36 kr., kötve 42 kr.)
- Vajansky.** Tatry a more. Básne. (Turócz-Szent-Márton. Részvénynyomda. 8-r. 190 l.)
- Vinsovník.** S přídavkom příležitostných písní. Složil a vydal Záturecký. 1. Svázok. (Turócz-Szent-Márton. Részvénynyomda. 8-r. 1—60 l. egy füz. ára 25 kr.)
- Despotović P.** Botanika za narodna škole. Drugo sasvim preradjeno i rašireno izdanje. (Pancsova. Jovanovics testvérek. 8-r. 50 l. ára 20 kr.)
- Pelagits Vasa.** Istorija bosansko-erzegovačke bune u svezi sa srpsko-i rusko-turskim ratom. II. izdanje. (Hornyánszky nyomdája. 8-r 131 l.)
- Smid Hr.** Kotarčica eveća. Pripovetka za staro i mlado. Poposrbio D. Josić. Drugo popravljeno izdanje. (Pancsova. Jovanovics testvérek. 16-r. 146 l. ára 40 kr.)
- Sremac N.** Kućevni lekar ili najvaznija uputstva pri kama sviju bolesti kao i za očuvanje zdravlja. Prema prilikama u kojima srpski narod živi a po najnovijim medicinskim delima i zvome visegodišnjem iskustvu sastavio —. (Pancsova. Jovanovics testvérek. 8-r. VIII, 359 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Verne Julie.** Put oko sveta za 80 dana. Putopisni roman. Prevod s francuskoga. (Pancsova. Jovanovics testvérek. 16-r. 322 l. s 6 kép. ára 1 frt.)
- Munteanu Solomonu.** Elementariu pentru clasa antania a scoleloru poporali. Ed. IV. (Balázsfalva. Görögkath. papnövelde nyomdája. 8-r. 79 l.)
- Amicul poporului.** Călindar pe anul 1880. Compus de Visarion Roman. Anul XX. (Nagy-Szeben. Krafft nyomdája. 8-r. 128 l. ára 50 kr.)

- Bálgarscái deněvnić za 1880. godina . . . uredén i izdádin od Leopold Kossil-kov. IV. godina. (Temesvár. Szerkesztő. 8-r. 31 l.)
- Calendariu pre anulu 1880. (Balázsfalva. Papnövelde nyomdája. 8-r. 37 l.)
- Calendariu pe anul 1880. Anul XXIX. (Nagy-Szeben. Érseki nyomda. 8-r. 108 l.)
- Calendariu pe anulu visectu 1880. (Arad. Egyházmegyei nyomda. 8-r. 64 l. ára 30 kr.)
- Gr.-Beeskereker Haus-Kalender auf das Schaltjahr 1880. Verfasst von Franz Albert v. Monte-Dego. 30. Jahrgang. (Nagy-Beeskerek. Pleitz Pál. 4-r. 32 l.)
- Humoristischer Volkskalender für das Schaltjahr 1880. II. Jahrg. (Felső-Ör. Schodisch. 8-r. 64 l. ára 20 kr.)
- Illustrierter evangelischer Hauskalender für das Jahr 1880. (Hornyánszky. 8-r. 70 l. ára 30 kr.)
- Illustrierter Werschetzer Hauskalender auf das Schaltjahr 1880. XVI. Jahrg. (Versetz. Kirchnerné nyomdája. 4-r. 56 l. ára 30 kr.)
- Kalender des Siebenbürger Volksfreundes für 1880. XI. Jahrgang. (Nagy-Szeben. Michaelis Ferencz. 8-r. 48 l.)
- Katolicki kolendár zu god. 1880. XXI. évfolyam. (Rózsa Kálmán. 8-r. 35 l.)
- Kossuthovsky kalendár na rok 1880. X. ročník. (Rózsa Kálmán. 8-r. 32, 8 l.)
- Krest'ansky obrázkový kalendár na rok 1880. XXVI. évfolyam. (Rózsa Kálmán. 8-r. 31, 9 l.)
- Malý obrázkový kalendár na rok 1880. XXVII. évfolyam. (Rózsa Kálmán. 8-r. 31, 9 l.)
- Obrázkový Kalendár ewanjelického sirotinca na rok 1880. (Hornyánszky nyomdája. 8-r. 68 l. ára 30 kr.)
- Pančevac. Kalendar za narod za 1880. (Pancsova. Jovanovics testv. 8-r. 64 l. ára 30 kr.)
- Pressburger Wegweiser auf das Schaltjahr 1880. XXIX. Jahrgang. (Pozsony. Angermayer Károly. 8-r. 160 l.)
- Slowenský Kalendár na rok 1880. Wydává Daniel Lichard. (Szakoleza. Skarniel nyomdája. 8-r. 88 l. ára 30 kr.)
- Slowenský obrázkový kalendár na rok 1880. (Turócz-Szent-Márton. Részvénynyomda. 8-r. 77 l.)
- Srpsko-narodni Vel.-Beeskereki kalendar za godinu 1880. XXIII. godina (Nagy-Beeskerek. Pleitz Pál. 8-r. 63 l.)

Hazánkat érdeklő külföldi munkák.

- Almanacco e guida schematica di Trieste per l'anno 1880. compilata da Giulio Dase. Ventesima annata. (Triest. Dase Gyula. 8-r. VII, 192 l. ára 2 frt 50 kr.)
- Annuario Marittimo per l'anno 1880. compilato per cura dell' i. r. governo marittimo in Trieste e del r. governo marittimo in Fiume. XXX. annata. (Trieszt. Osztr.-magy. Lloyd nyomdája. 8-r. 103, CXXXI, 366, 160, 7 l.)

- Dioskuren**, Die. Literarisches Jahrbuch des ersten allg. Beamten-Vereins der österr. ung. Monarchie. 9. Jahrgang. (Bécs. Cs. k. udv. s. államnyomda. 8-r. 400 l. ára 3 frt.)
- Ehrmann Daniel**. Aus Palästina und Babylon. Eine Sammlung von Sagen, Legenden, Allegorien, Fabeln etc. aus Talmud u. Midrasch. (Bécs. Hölder Alfréd. 8-r. XV, 309 l. ára 3 frt.)
- Faulmann Karl**. Illustrierte Geschichte der Schrift. Populärwissenschaftliche Darstellung d. Entstehung d. Schrift, der Sprache u. d. Zahlen, sowie der Schriftsysteme aller Völker d. Erde. (Bécs. Hartleben A. 8-r. XVI, 632 l. 15 tábla, ára 6 frt.)
- Heksch Alexander**. Die Donau von ihrem Ursprung bis an die Mündung. Eine Schilderung von Land und Leuten des Donauebietes. Mit 200 Illustrationen und einer Karte. I. Halbband. (Bécs. Pest, Lipse. Hartleben A. 8-r. 384 l. ára 3 frt 75 kr.)
- Hof- und Staatshandbuch** der österr.-ungarischen Monarchie für 1880. (Bécs. Cs. kir. udv. s. államnyomda. n. 8-r. XX, 1205 l. ára 5 frt.)
- Jähns Max**. Handbuch des Kriegswesens von der Urzeit bis zur Renaissance. Technischer Theil, Bewaffnung, Kampfweise, Befestigung, Belagerung, Seewesen. Nebst einem Atlas von 100 Tafeln. (Lipse. 8-r. ára 28 frt.)
- Kertbeny K. M.** Petöfi's Tod vor 30 Jahren 1849. Jókai's Erinnerungen an Petöfi 1879. (Lipse. Friedrich Vilmos. 8-r. 100 l. egy térképpel. ára 1 frt 20 kr.)
- Kummer Karl Ferdinand**. Die poetischen Erzählungen des Herrand von Wiltonie und die kleinen innerösterreichischen Minnesinger. (Bécs. Hölder Alfréd. 8-r. VIII. 221 l. ára 3 frt 20 kr.)
- Landau L. R.** Sammlung kleiner Schriften. Ein Beitrag zur Schilderung der literarischen Zustände unserer Zeit. (Bécs. Hölder Alfréd. 8-r. 102 l. ára 80 kr.)
- Masch A.** Landwirthschaftliche Thierheilkunde. Mit anatomisch-physiologischen Vorbegriffen. Leitfaden des thierärztlichen Unterrichts an landwirthschaftl. Lehranstalten. 4. verb. Auflage. (Bécs. Braumüller Vilmos. 8-r. IV, 415 l. ára 3 frt.)
- Metternich's**, Aus, nachgelassenen Papieren. Herausgegeben von Richard Metternich-Winneburg. Geordnet und zusammengestellt von Alfons Klinkowström. Autorisirte deutsche Original-Ausgabe. I. Theil. 1—2. Band. (Bécs. Braumüller. 8-r. XV, 376, egy arczkép és két facsimilével, 538 l. ára 10 frt.)
- Popovitsch Iwan**. Praktisches deutsch-serbisches Conversationsbuch. Auf grammaticalischer Grundlage. (Bécs. Hartleben A. 8-r. 318 l. ára 1 frt 65 kr.)
- Prijateli Ljudevit Gosp.** Trois mois en Croatie. Souvenirs de voyage en Autriche-Hongrie. (Paris. Ghio Auguste. 8-r. 131 l. ára 1 frt 10 kr.)
- Prochaska's** Eisenbahnkarte von Oesterreich-Ungarn. X. (1880.) Jahrgang. (Tessen. Prochaska Károly. 8-r. ára 1 frt.)
- Rausch Karl**. Die burgundische Heirat Maximilian's I. Quellenmässig dargestellt. (Bécs. Konegen Károly. n. 8-r. 230 l. ára 3 frt.)
- Röll F. M.** Lehrbuch der Arzneimittellehre für Thierärzte. 3. umgearb. Auflage. (Bécs. Braumüller Vilmos. 8-r. VIII, 244 l. ára 2 frt.)
- Sanuto Marino**. Diarii. 11—13. füzet. (Venezze. Velencei tört. társulat. 4-r. 801—1376 l. egyes füzet ára 5 lira.)

- Schiff Theodor.** Franz Josef I. und seine Zeit. Roman. Lief. 32. (Schluss.) (Bécs. Bensinger Zsigmond. 8-r. 471—512 l. ára 30 kr.)
- Späth Josef.** Lehrbuch der Geburtshilfe für Hebammen. (Bécs. Braumüller Vilmos. 8-r. XI, 345 l. ára 4 frt.)
- Taschenbuch,** Gothaisches genealogisches, nebst diplomatisch-statistischem Jahrbuch. 1880. (Gotha. Perthes. 8-r. XVI, 1054 l. ára 4 frt 80 kr.)
- Taschenbuch,** Gothaisches genealogisches, der freiherrlichen Häuser. 1880. (Gotha. Perthes. 8-r. IV, 1019 l. ára 4 frt 20 kr.)
- Taschenbuch,** Gothaisches genealogisches, der gräflichen Häuser. 1880. (Gotha. Perthes. 8-r. IV, 1109 l. ára 4 frt 80 kr.)
- Thürheim A.** Gedenklätter aus der Kriegsgeschichte der kais. königl. österreichischen Armee. Liefg. 7. u. 8. (Teschen. Prochaska Károly. 8-r. 385—512 l. ára 80 kr.)
- Tissot Victor.** Voyage au pays des tziganes (la Hongrie inconnue). VI. ed. (Paris. Dentu. 8-r. 586 l. ára 2 frt 10 kr.)
- Weller Franz.** Die kaiserlichen Burgen und Schlösser in Bild und Wort. Auf Grund von Quellenwerken dargestellt. I—II. Halbband. (Bécs. Zamarszky. 8-r. 454 l. ára 4 frt.)
- Wolf.** Oesterreich und Preussen (1780—1790.) (Bécs. Hölder Alfréd. 8-r. 248 l. ára 2 frt 20 kr.)

A magyar irodalom 1880-ban.

Második közlemény.

Ezen jegyzékbe csak azon nyomtatványok vétettek fel, melyek az 1880-diki évszámmal vannak jelölve. — Hol a nyomtatás helye nincs kitéve, Budapest értendő. — A nyomdász vagy nyomda-intézet csak oly nyomtatványoknál van megnevezve, a melyeknek kiadója nem ismeretes. — Hogy ezen jegyzék lehetőleg teljesen s pontosan összeállítható legyen, felkéretnek a szerzők és kiadók, hogy kiadványaik egy példányát, az ár megjelölésével a M. N. Múzeum könyvtárába beküldeni sziveskedjenek.

Ágoston Antal. Családi körben. Elbeszélések. Fordította Á. A. (Athenaeum. 8-r. 195 l. ára 90 kr.)

Balaton Géza. Természettan népiskolai használatra. (Ó-Becse. Szerző. 8-r. 22 l.)

Palló Mátyás. A víz-elvonó testek behatásáról a kámforsavra és amidjaira. (Értekezések a természettudományok köréből. X. kötet. 5. szám. Akadémia. 8-r. 21 l. ára 10 kr.)

Balogh Kálmán. Megemlékezés Bernard Claude fölött. (Értekezések a természettudományok köréből. IX. köt. 24. sz. Akadémia. n. 8-r. 27 l. ára 20 kr.)

Bánfi János. A rongyszedő fia. Elbeszélés. (Ifjúsági és népkönyvtár. I. Pápa. Nobel Ármin. 8-r. 201 l. ára 40 kr.)

Bárány Ignác. Ábécés-könyv. Katholikus népiskolák számára. XVII. kiadás. (Szent-István-társulat. 8-r. 67 l.)

Bartal Antal és Malmosi Károly. Latin alaktan. IV. kiadás. (Eggenberger. 8-r. 136, II l. ára 90 kr.)

Bartal Antal és Malmosi Károly. Latin gyakorlókönyv. Latin olvasmány és magyar-latin gyakorlatok a középtanodák I. és II. osztálya számára. Szerkesztették, szótárakkal és magyarázatokkal ellátták. IV. kiadás. (Eggenberger. 8-r. 114 l. ára 90 kr.)

Baur Ferdinánd Christián. A keresztyén egyház a IV., V., VI. században. A második német kiadás után fordította Kereszturi Sándor. (Franklin-társulat. n. 8-r. VIII, 255 l. ára 2 frt.)

Beivinkler Károly. Czáfolat ama műszaki vélemény ellenében, melyet Tolnay Lajos, Kherndl Antal és Cathry Sales a Beivinkler-féle esaternázási tervezet fölött nyilvánítottak. (Rudnyánszky nyomdája. 8-r. 11, 12 l.)

Ben Maimun Mózes. A tévelygők útmutatója. Fordította és magyarázó s irodalmi

- jegyzetekkel ellátta Klein Mór. I. kötet. 3. füzet. (Pápa. Debreczeny K. nyomdája. 8-r. 253—316 l. ára 60 kr.)
- Berthet Elie.** A pierrefittei büntett. Francziából fordította Sziklay János. (Piros könyvtár. 29. kötet. Lampel R. 16-r. 284 l. ára 40 kr.)
- Beszéd,** Két, melyek a kolozsvári m. k. tudomány-egyetem MDCCCLXXIX—LXXX. tanévi rectora és tanácsának beiktatása és a tanév megnyitása alkalmából szeptember 11-én tartattak. (Kolozsvár. Stein János nyomdája. 8-r. 87 l.)
- Bíróságok,** A magyar kir., és kir. ügyészségek ügyforgalmi adatai az 1875., 1876. és 1877-ik évekről. (Egyetemi nyomda. 4-r. VI, 379 l.)
- Bojnicic Iván.** Az oklevélhamisítás a középkorban, különösen Magyarországon és társországaiban. (Zágráb. Albrecht Károly. 8-r. 62 l.)
- Buzogány Áron.** (L. Évkönyve.)
- Cherbuliez Viktor.** Apépi király. Elbeszélés. Ford. Berényi László. (Olesó könyvtár. 98. sz. Franklin-társ. 16-r. 116 l. ára 30 kr.)
- Chyzer Kornél.** Jelentés Zemplénmegye közegészségi viszonyairól 1879-ik évben. (Sátoralja-Ujhely. »Zemplén« nyomda. 8-r. 29 l.)
- Clairville és Gabet.** Dalkönyvecske. A kornevilli harangok. Víg operette. Fordította Rákosi Jenő. (Mohács. Lutsch József nyomdája. 8-r. 24 l.)
- Csengery Antal.** A magyar közoktatás és közmívelődés némely főbb kérdéseiről. (Olesó könyvtár. 101. sz. Franklin-társulat. 16-r. 241 l. ára 50 kr.)
- Cserszilvász Ákos.** A vadászat mestere. Önképző gyakorlati útmutatás a vadászat kedvelői számára. 3. kiadás. (Franklin-társulat. 8-r. 245 l. ára 80 kr.)
- Csokonai művei.** (Nemzeti könyvtár. 49. sz. Aigner Lajos. k. 8-r. 1—80 l. egy füzet ára 30 kr.)
- Czambel Samu.** Tót hangtan. (Lenyomat a Philologiai Közlöny 1880. évi 2—3. számából. Franklin-társulat nyomdája. 8-r. 46 l.)
- Czirbusz Géza.** A partingadozások földrajzi eloszlása (Temesvár. Csanád-egyházmegyei nyomda. 8-r. 25 l. egy térképpel.)
- Dalegylet,** A kolozsvári polgári, házszabálya. (Kolozsvár. Stein János nyomdája. 8-r. 8 l.)
- Deák Farkas.** Gróf Wass Samu emlékezete. (Értekezések a természettudományok köréből. X. kötet. 2. sz. Akadémia. 8-r. 31 l. ára 20 kr.)
- De Gerando Antonia.** A munka történetének rövid vázlata. (Légrády testvérek. 8-r. 121 l.)
- Dezső Béla.** Spongiologiai tanulmány. Külön lenyomat az Orvos- természettudományi Értesítő II. évfolyamából. (Kolozsvár. Egyetem. 8-r. 164—175 l.)
- Dévay József.** Irodalmi bajok. III. füzet. Német balladák és románczok. Magyarázta Heinrich Gusztáv. (Kókai Lajos. n. 8-r. 1—16 l. ára 30 kr.)
- Dobos Nep. János.** Kalauz az összes adó és jövedék ügyekben. (Kaposvár. Szerző. 8-r. 30 l. ára 20 kr.)
- Döntvénytár.** A magy. kir. Curia semmitőszéki és legfőbb ítélőszéki osztályának elvi jelentőségű határozatai. Gyűjtötték Dárdai Sándor és Zlinszky Imre. XXIII. évfolyam. (Franklin-társulat. 8-r. 208 l. ára 2 frt.)
- Elemér bácsi képes meséi.** (Lampel Róbert. 4-r. 35 l. 18 színes képpel. ára 2 frt.)
- Elemér bácsi tündérmeséi.** (Lampel Róbert. 4-r. 35 l. 18 színes képpel. ára 2 frt.)

- Előadások**, Népszerű természettudományi, gyűjteménye. Kiadja a k. m. természettudományi társulat. III. kötet. 20. füzet. (L. Schuller Alajos.)
- Értekezések** a matematikai tudományok köréből. Kiadja a m. t. Akadémia. A III. oszt. rendeletéből szerk. Szabó József. VII. kötet. 7., 9., 10. sz. (L. Konkoly Miklós, Suppan Vilmos, Konek Sándor.)
- Értekezések** a természettudományok köréből. Kiadja a m. t. akadémia. A III. osztály rendeletéből szerk. Szabó József. IX. kötet. 22., 24., és X. kötet. 2—5. sz. (L. Scherfel W. Aurél, Balogh Kálmán, Deák Farkas, Ortway Tivadar, Kerpely Antal, Balló Mátyás.)
- Évkönyve**, A kolozsvári »Mária Valéria« árvaház. 1879. VII. évfolyam. (Kolozsvár. Stein János nyomdája. 8-r. 35 l.)
- Évkönyve**, A székely művelődési és közgazdasági egyesület negyedik, 1879-re. Szerkesztette Buzogány Áron. (Egyetemi nyomda. 8-r. 114 l.)
- Fésüs György**. A magyar közigazgatási jog kézikönyve. A jogtanulók s egyéb vizsgálati jelöltek igényeire alkalmazva, rendszeresen egybeállította. II. átdolgozott és bővített kiadás. (Eggenberger. n. 8-r. XV., 454 l. ára 3 frt 60 kr.)
- Földes János**. A teremtés. Ugor-magyar hitrege. (Arad. Réthy Lipót nyomdája. 8-r. IX, 225 l. ára 1 frt 30 kr.)
- Frank Mór**. Mi a szabadköművesség? és mit akar? A »Humboldt« című pályadíjjával koszorúzott mű. (Weizsmann testvérek nyomdája. 8-r. 30 l.)
- Gerlóczy Gyula**. Természetjogtan a vizsgálatra vagy szigorlatra készülők számára. II. füzet. Különös vagy alkalmazott természetjog. (Szerző. 8-r. 202, X l. ára 2 frt 50 kr.)
- Göndöcs Benedek**. Emlékbeszéd b. Wenckheim László arczképének B.-Gyulán, 1880. márczius 23. a békés-megyei takarékpénztár gyűléstermében ünnepélyes leleplezésekor. (Athenaeum nyomdája. 8-r. 14 l.)
- Göndöcs Benedek**. Szent beszéd Gyulán Stefanie menház megnyitása alkalmával 1880. év február 2-án. (Gyula. Dobay János nyomdája. 8-r. 7 l.)
- Gööz József**. Paedagogiai értekezések. (Szerző. n. 8-r. 112 l. ára 50 kr.)
- Grenville C. E. Murray**. A jelenkori oroszok. Angolból fordította Csurgó György. (Franklin-társulat. k. 8-r. 294 l. ára 1 frt 40 kr.)
- Grünson Paulin**. A bánat kiengesztel. Németből szabadon átdolgozta Halbik Cyprián. (Magyar ifjúság- és népkönyvtár. 9—10. füzet. Győr. Gross testvérek. 8-r. 28 l. egy füzet ára 15 kr.)
- Grünson Paulin**. Boresa néni. Németből szabadon átdolgozta Halbik Cyprián. (Magyar ifjúság- és népkönyvtár. 11—12. füzet. Győr. Gross testvérek. 8-r. 1—32 l. egy füzet ára 15 kr.)
- György Aladár**. Amerikai nők. Rajzok és beszélyek. Angolból fordította Gy. A. (Olesó könyvtár. 94. sz. Franklin-társulat. 16-r. 218 l. ára 40 kr.)
- Gyűjteménye**, Szent énekek és isteni dicsérek. Magyar nyelvre fordította R. G. (Pesti könyvnyomda-résztvénytársaság. 8-r. 111 l.)
- Halasi István**. Polgári jogok és köteleességek rövid ismertetése. Népiskolák V., VI. osztálya számára. 3. kiadás. (Pápa. Nobel Ármin. 8-r. 32 l. ára 10 kr.)
- Házi könyvtár**. XXXIII. (L. Pór Antal.)
- Hellwald Frigyes**. A föld és népei. Föld- és népismeik kézikönyv. H. F. s egyéb

- szerzők nyomán kidolgozta Toldy László. 20—24. füzet. (Mehner Vilmos. 8-r. 585—712 l. egy füzet ára 30 kr.)
- Helmár Ágost.** A magyar zsidó-törvények az Árpád-korszakban. (Pozsony. Stampfel Károly. n. 8-r. 30 l. ára 60 kr.)
- Hieronymi Károly.** A budapesti Dunaszakasz szabályozása. (Pesti könyvnyomda-részvénytársulat. 8-r. 101 l. tizenhat táblával.)
- Hoffmann Ferencz.** A régi jó időkbl. Elbeszélés. Németből átdolgozta Kasztner Janka. (Magyar ifjúsági és népkönyvtár. 1—7. füzet. Győr. Gross testvérek. 8-r. 102 l. egy füzet ára 15 kr.)
- Hörk József.** A hű lelkipásztor jeileme Külön lenyomat a »Protestáns egyházi és iskolai lap« 1879-iki 32—33., 41—49. számaiból. (Kókai Lajos. 8-r. 68 l. ára 30 kr.)
- Hugó Károly.** Bankár és báró. Szomorújáték három felvonásban. (Olesó könyvtár. 99. sz. Franklin-társulat. 16-r. 108 l. ára 20 kr.)
- Hunfalvy Pál.** A székelyek. Felelet a székelyek scytha-hún eredetiségére. (Franklin-társulat. 8-r. 79 l.)
- Ifjúsági- és népkönyvtár,** Magyar. Szerkeszti Kisfaludy Tóbiás. I. évfolyam. 1—12. füzet (L. Kletke, Hoffmann Ferencz, Sikor József, Gröson Paulin.)
- Ifjúsági- és népkönyvtár** Szerk. Bánfi János. I. kötet. (L. Bánfi János.)
- Illem, Az.** Útmutató a művelt társaséletben. Irta egy nagyvilági hölgy. (Athenaeum nyomdája. 8-r. 239 l. ára 1 frt 80 kr.)
- Ipolyi Arnold.** Az országos magyar képzőművészeti társulat 1880. márczius 14-iki közgyűlését megnyitó beszéd (Athenaeum nyomdája. 8-r. 25 l.)
- Jakab Elek.** Kazinczy Gábor irodalmi hatásáról. Irodalomtörténeti tanulmány. (Akadémia. 8-r. 53 l. ára 30 kr.)
- Jakab Elek.** Szabadságharcunk történetéhez. Visszaemlékezések 1848—1849-re. I. füzet. (Bem arcképével.) (Rautmann Frigyes. 8-r. 64 l. egy füzet ára 40 kr.)
- Jelentés a kulturmérnökök által foganatosított és tervezett talajjavításokról az 1879. évben.** (Földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi ministerium. 8-r. 18 l.)
- Jelentése, A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszternek a közoktatás állapotról szóló és az országgyűlés elé terjesztett nyolczadik.** (1877/8—1878/9) (Egyetemi nyomda. 4-r. VIII, 831 l.)
- Jeszzenszky István.** A magyar protestáns középiskolák és a főfelügyelet kérdése. (Kókai Lajos. n. 8-r. 53 l. ára 40 kr.)
- Jókai Mór** beszéde a költségvetési ügyben a képviselőház 1880. február 26-iki üléséből. (Athenaeum nyomdája. 8-r. 30 l.)
- Katekizmus,** Kis, katolikus gyermekek számára. (Szent-István-társulat. 8-r. 112 l. ára kötetlen 12 kr., kötve 18 kr.)
- Kazinczy Ferencz.** Erdélyi levelek. 4. füzet. (Nemzeti könyvtár. 47. füzet. Aigner Lajos. 8-r. 257—320 l. egy füzet ára 30 kr.)
- Kemenesaljai.** Egy nő becsületéért. Novella. (Pápa. Debreczeny K. nyomdája. 8-r. 82 l. ára 1 frt)
- Képviselőházi Irományok.** (Az 1878. évi október 17-ére hirdetett országgyűlés nyomtatványai. Hiteles kiadás. Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 4-r. XIII. kötet. 407, VIII l.)

- Képviselőházi Napló.** (Az 1878. évi október 17-ére hirdetett országgyűlés nyomtatványai. Szerkeszti P. Szathmáry Károly. Hiteles kiadás. Pesti könyvnyomda-résztvénytársaság. 4-r. IX—X. kötet. VIII, 389; VI, 403 l.)
- Kerpely Antal.** Adatok a martinaczél tulajdonságainak ismertetéséhez. (Értekezések a természettudományok köréből. X. kötet. 4. szám. Akadémia. 8-r. 8 l. ára 10 kr.)
- Klassikusok, Ó-kori. Római remekírók magyar fordításban.** Kiadja Lampel Róbert. 29. kötet. (L. Livius.)
- Kletke.** Lázadás Kairóban. Történeti elbeszélés Bonaparte egyiptomi hadjáratából 1798-ban. Németből szabadon átdolgozta Németh Antal. (Magyar ifjúsági és népkönyvtár. 1—9. füzet. Győr. Gross testvérek. 8-r. 130 l. egy füzet ára 15 kr.)
- Kohn Sámuel.** Izrael bajnoka. Emlékbeszéd Crémieux Izsák Ádolf fölött. (Zilahy Sámuel. 8-r. 8 l. ára 20 kr.)
- Kolmár József.** Petőfi Sándor emlékezete. Jellem- és korrajzi episztola. (Pozsony. Stampfel Károly. 8-r. 15 l. ára 30 kr.)
- Konek Sándor.** Emlékbeszéd Weninger Vincze l. tag fölött. (Értekezések a matematikai tudományok köréből. VII. köt. 10. sz. Akadémia. 8-r. 22 l. ára 10 kr.)
- Konkoly Miklós.** Spectroscopicus megfigyelések az ó-gyallai csillag-vizsgálón. (Értekezések a matematikai tudományok köréből. VII. kötet. 7. sz. Akadémia. n. 8-r. 18 l. ára 10 kr.)
- Kont Ignác.** Aristophanes. (Olesó könyvtár. 97. sz. Franklin-társulat. 16-r. 151 l. ára 30 kr.)
- Kovács István** képviselőnek a gyulai képviselő testület 1879. decz 27-én tartott ülésében a prostitutio tárgyában tartott beszéde. (B.-Gyula. Dobay János nyomdája. 8-r. 32 l.)
- Kölcsey Ferencz** versei. 5-ik kiadás. (Olesó könyvtár. 95. sz. Franklin-társulat. 16-r. 304 l. ára 60 kr.)
- Könyvtár,** Nemzeti. Szerkeszti és kiadja Aigner Lajos. 46—49. füzet. (L. Dayka Gábor, Mikes Kelemen, Kazinczy Ferencz, Csokonai.)
- Könyvtár,** Olesó. Szerk. Gyulai Pál. 93—101. füzet. (L. Mészáros Ignác, György Aladár, Kölcsey Ferencz, Zschokke Henrik, Kont Ignác, Cherbuliez Viktor, Hugó Károly, Szilágyi Sándor, Csengery Antal.)
- Könyvtár,** Piros XXIX—XXXI. kötet. (L. Berthet Elie, Sziklay Lajos.)
- Könyvvitele,** Gyógyszerészeti üzletek, tekintettel a kettős könyvviteli módszer alkalmazására. Kiadja az ált. magyar gyógyszerészegylet. (Franklin-társulat nyomdája. 8-r. 183 l.)
- Krenner Károly.** A kereskedelmi könyvvezetés népszerűen előadva. Általános alapos oktatásra és gyakorlati használatra az üzleti élet minden szakában. (Grill R. n. 8-r. 127. II l. ára 1 frt 30 kr.)
- Kutyabetegségekről,** A, és azok czélszerű gyógyításáról. Irta egy gyakorlott vadász. (N.-Kanisza. Wajdits József. 12-r. 51 l. ára 40 kr.)
- Kvassay Jenő.** Mezőgazdasági vizműtan. A magy. tud. akadémia által a 3000 frtos Fáy-díjra érdemesített pályamű. Lecsapolás és öntözés. 2—3. füzet. (Ráth Mór. n. 8-r. 81—240. l. 170 ábrával. egy füzet ára 90 kr.)
- Lacordaire H.** Domokos egyházi beszédei. Fordította Sarmaságh Géza. (Szatmár. Löwy Miksa. n. 8-r. 216 l. ára 1 frt.)

- Lénárt József.** Bőjti levelek. Felolvasás. (Maros-Vásárhely. Imreh Sándor nyomdaja. 8-r. 19 l. ára 20 kr.)
- Libertiny Gusztáv.** Jelentés a nyitrai megyei tankerület népoktatásának 1879-ik évi állapotáról. (Nyitra. Neugebauerné nyomdaja. 8-r. 20 l.)
- Livius.** Ab urbe condita librorum partes selectae. Magyarázta Iványi István. II. kiadás. (Görög és latin remekírók gyűjteménye. 17. füzet. Lampel Róbert. 8-r. ára 70 kr.)
- Livius** munkái. XXI. és XXII. könyv. Fordította Vajdady Géza. (Ó-kori klasszikusok. 29. kötet. Lampel Róbert. 8-r. 81—207 l.)
- Magyarázatok** az új magyar büntető törvényhez a nagyobb közönség használatára. Irta egy ügyvéd. (Tettye Nándor és társa. 8-r. 136 l. ára 80 kr.)
- Mártonfi Lajos.** Őslénytani tanulmányok a foraminiferákról. (Kolozsvár. Stein János nyomdaja. 8-r. 37 l.)
- Mészáros Ignác.** Kártigám. 5-ik kiadás. Bevezetéssel és jegyzetekkel Heinrich Gusztávtól. (Olcso könyvtár. 93. sz. Franklin-társulat. 16-r. 431 l. ára 80 kr.)
- Mikes Kelemen** törökországi levelei. 5—6. füzet. (Nemzeti könyvtár. 46., 48. füzet. Aigner Lajos. 8-r. 305—436 l. egy füzet ára 30 kr.)
- Minister,** A vallás- és közoktatásügyi m. kir., felügyelete és kezelése alatt álló alapítványok és alapítványi alapok tárgyában 1877. évi január 11-én kelt legfelső elhatározással kiküldött kilenches bizottságnak Ő felségéhez intézett felterjesztése és az arra vonatkozó tárgyalási iratok. I. füzet. (Egyetemi nyomda. 4-r. 30 l.)
- MoInár Aladár** beszédei az izraelita országos iskolaalap ügyében, a képviselőház 1880. márczius 9-iki és 12-iki s 1874. július 5-iki üléseiben. (Athenaeum nyomdaja. 8-r. 53 l.)
- Munkás-osztályok,** A, közti pauperismus Franciaországban s a Tarasconi s. Michelről nevezett Prémontrei apátság vendégszeretete. (Athenaeum nyomdaja. 8-r. 27 l.)
- Napoleon,** Harmadik, uralkodása. Regényes korrajz. Az eredeti kiadás után fordítva. Külön lenyomat a »Debreczen« tárczájából. (Debreczen. Csáthy Károly. 8-r. 332 l. ára 2 frt.)
- Névtára,** A pannonhalmi sz. Benedek-rend, 1880. évre. Sz. Benedek apát születése XIV. százados évfordulójának emlékére. (Szombathely. Bertalanffy József. 8-r. CIX, 126 l.)
- Névtára,** A szombathelyi püspöki megye papságának. 1880. (Szombathely. Bertalanffy József. 8-r. 147 l.)
- Nő-egylet,** A kolozsvári jótékony, munkálkodása az 1879. évben. VII. év. (Kolozsvár. Stein János nyomdaja. 8-r. 16 l.)
- Ortvay Tivadar.** A magyarországi Dunaszigetek földirati csoportosulása s képződések tényezői. Egy melléklettel. (Értekezések a természettudományok köréből. X. kötet. 3. sz. Akadémia. 8-r. 80 l. ára 60 kr.)
- Ölvedy Károly.** A gyakorlott vadász. (N.-Kanizsa. Wajdits József. 12-r. 227, 6 l. ára 1 frt 80 kr.)
- Petrik Géza.** Magyar könyvészet 1860—1875. Jegyzéke az 1860—1875. években megjelent magyar könyvek- és folyóiratoknak. Összeállította s tudományos

szakmutatóval ellátta P. G. 1. füzet. (Aigner Lajos. 8-r. 96 l. egy füzet ára 1 frt 20 kr.)

Philaeth, Magyar Plutarch. (Több száz arcképpel.) Kiterjeszkedve a magyar észfejlődés fáklyavivőinek életére s munkálódására. 2. füzet. (Győr. Szerkesztő. 8-r. 33–64 l. ára 30 kr.)

Pokorny Alajos. A növényország képes természetrajza. Középtanodák alsó osztályai számára. A tizenegyedik eredeti kiadás után hazai viszonyaink tekintetbe vételével és a legújabb tantervhez alkalmazva. Átdolgozta Dékány Ráfael. Harmadik javított és bővített kiadás. (Lampel R. n. 8-r. XII, 244 l. 362 ábrával. ára 1 frt.)

Pokorny Jenő Ármin. Francia-magyar és magyar-francia szótár. Dictionnaire franais-hongrois et hongrois-franais. 7–10. füzet. (Rautmann Frigyes. 8-r. 289–480 l. egy füzet ára 30 kr.)

Pollák Kaim. Héber-magyar teljes szótár. II–III. füzet. (Robicsék Zsigmond. n. 8-r. 48–147. l. egy füzet ára 40 kr.)

Pór Antal. Aeneas Sylvius II. Pius pápa. Élet- és korrajz. (Házikönyvtár. XXXIII. Szent-István-társulat. 8 r. 7, 384 l. ára 1 frt 20 kr.)

Rákosi Jenő. Titilla hadnagy. Operette. (Rudnyánszky nyomdája. 8-r. 104 l. ára 30 kr.)

Remekírók, Görög és latin, gyűjteménye. Magyar jegyzetekkel iskolai használatra. Kiadja Lampel Róbert. 17. füzet. (L. Livius.)

Remekírók, Magyar. IX–X. Kiadja a Franklin-társulat. (L. Zrinyi Miklós.)

Rendőrség, A Budapest fővárosi, szolgálati szabályzata. (Rudnyánszky nyomdája. 8-r. 274 l.)

Répássy János. Rövid fogalmazás-, irány-, költészet- és szavalástan. Fi- és nőtanítóképezdek használatára, szemléltető példákkal. 2-ik javított kiadás. (Eger. Szolesányi Gyula. 8-r. 176 l. ára 1 frt.)

Ribáry Ferencz. Világtörténelem a művelt magyar közönség számára. Földabroszokkal, arcz- és művelődéstörténeti képekkel díszített kiadás. 29–32. füzet. (Mehner Vilmos. 8-r. 377–528 l. egy füzet ára 30 kr.)

Sáfrány Péter. A regényírás története rövid vázlatban. (Aigner Lajos. 8-r. 72 l. ára 50 kr.)

Salamon József. Kolozsvár népesedésének akadályai és javaslatok ezek elhárítására. (Kolozsvár. Stein János nyomdája. 8-r. 76 l.)

Sayous Eduárd. A magyarok egyetemes története. Franciaából fordította Molnár Antal. I. kötet. (Athenaeum. 8-r. 317 l. ára 2 frt 50 kr.)

Scherfel W. Aurél. A felső-ruszbachi ásványviz vegyelemzése. (Értekezések a természettudományok köréből. IX. köt. 22. sz. Akadémia. 18 l. ára 10 kr.)

Schlott Gyula. Francia-magyar szótár. Francia olvasókönyvéhez. (Lauffer Vilmos. 8-r. 89 l. ára 50 kr.)

Schuller Alajos. A levegőről és folyóssá tételéről. Két előadás. (Népszerű természettudományi előadások gyűjteménye. III. kötet. 20. füzet. K. m. természettudományi társulat. 8-r. 39 l. 16 ábrával. ára 30 kr.)

Schvarcz Gyula. Egyetemes alkotmányisme rövid vázlatban. (Aigner Lajos. n. 8-r. 64 l. ára 70 kr.)

Sikor József. Pártos Matyi. Elbeszélés. (Magyar ifjusági és népkönyvtár. 7–12. füzet. Győr. Gross testvérek. 8-r. 1–88 l. egy füzet ára 15 kr.)

- Somogyi Ede.** Magyar Lexikon. 48—51. füzet. (Rautmann Frigyes. 8-r. 449—636, 1—48 l. egy füzet ára 30 kr.)
- Stöckl Albert.** A bölesészet tankönyve. A negyedik javított kiadás után magyarrította és legújabb kutforrások nyomán felvilágosító jegyzetekkel bővítette Zafféry Károly. I. rész. 1—3. füzet. Bevezetés a bölesészettanba, tapasztalati lélektan, gondolkozás és ismerettan. (Szatmár. Löwy Miksa. n. 8-r. XXVII, 1—213 l. egy füzet ára 60 kr.)
- Suppan Vilmos.** Kúp- és hengerfelületek önálló ferde vetítésben. (Értekezések a matematikai tudományok köréből. VII. kötet. 9. szám. Akadémia. 8-r. 14 l. két táblával. ára 10 kr.)
- Szabályzata,** A budapesti önkénytes tűzoltó-egylet szolgálati. Kiadja a parancsnokság. 1879. (Athenaeum nyomdája. 8-r. 52 l.)
- Szabó Ferencz.** A legújabb kor története. I. Napoleon bukásától III. Napoleon bukásáig. 1815—1871. Menezel, Spinger, Horváth s mások művei után átdolgozva. 1. kötet. 2. füzet. (Aigner Lajos. 8-r. 145—272 l. egy füzet ára 40 kr.)
- Szabó Lajos** (Balkányi). Magyar ősmesék, mint hitregék, a magyar nép ajkáról véve s a világtörténettel egyeztetve. (Debreczen. Városi nyomda. 8-r. 120 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Szalay József.** A magyar nemzet története a nép számára. Számos képpel. III. kötet. 21—23. füzet. (Weizsmann testvérek. 4-r. 65—160 l. egy füzet ára 30 kr.)
- Szarvas Gábor.** A magyar nyelv szótára. Készítették Czuczor Gergely és Fogarasi János. Ismerteti Sz. G. (Külön lenyomat a Magyar Nyelvőről. Tettey Nándor s társa. n. 8-r. 112 l. ára 60 kr.)
- Szász Károly.** Arany biblia. A szentírás feltüntetve a legnagyobb művészek képeiben. Protestáns kiadás. I. rész. Az ó-szövetség. 1—3. füzet. (Mehner Vilmos. 2-r. egy füzet ára 1 frt. 20 kr.)
- P. Szathmáry Károly.** Az emberi művelődés története. 10. füzet. (Tettey Nándor s társa. 299—330 l. egy füzet ára 30 kr.)
- Szentesi Rudolf.** Budapest rejtelmek. Eredeti regény. 17—21. füzet. (Weizsmann testvérek. 8-r. 769—987, 1—20. l. egy füzet ára 25 kr.)
- Szentimrei Márton.** Szent Benedek élete és hatása s a szerzetesi intézmény történelmi és társadalmi jelentősége. (Komárom. Ziegler Károly nyomdája. 8-r. 500 l.)
- Sziklay Lajos.** Egy gonosz asszony. Történelmi regény. Magyarítá Sz. L. (Piros könyvtár. 30—31. sz. Lampel R. 16-r. 550 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Szilágyi Sándor.** Történelmi rajzok. (Olesó könyvtár. 100. sz. Franklin-társulat. 16-r. 247 l. ára 60 kr.)
- Szombathy Ignác.** Magyarország hajdankora a vízözöntől a római hódításig. A legújabb nyomozások alapján. (A szerző életrajzával.) (Győr. Szerző. IV, 85 l. ára 50 kr.)
- Thaly Kálmán.** Dunántúli hadjárat 1707-ben. Hadtörténelmi tanulmány. Eredeti, kézirati kútfőkből merítve. (Tettey Nándor és társa. n. 8-r. VIII, 228 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Toldy László.** Arany biblia. A szentírás feltüntetve a legnagyobb művészek

- képeiben. Katholikus kiadás. 1—3. füzet. (Mehner Vilmos. 2-r. egy füzet ára 1 frt 20 kr.)
- Torma Károly.** Repertórium Dacia régiség- és felirattani irodalmához. Kiadja a m. t. akadémia. (Akadémia. 8-r. XXIX, 191 l. ára 2 frt 50 kr.)
- Törvény,** A román, a védjegyekről. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8-r. 15 l.)
- Törvény-czikkék,** 1879-ik évi. III. füzet. (Pfeifer Ferdinánd. 8-r. 733—800 l.)
- Turgenjev Iván.** Boldogtalan. Regény. Orosz eredetiből fordította Tinkó Iván. (Aigner Lajos. 8-r. 111 l.)
- Üvegipar,** Az, meghonosítása és fölvirágzásának postulatumai Magyarországon. Külön nyomat az »Egyetértés« 1880. 69—71. számaiból. Schlesinger és Wohlaer nyomdája. 8-r. 22 l.)
- Verédy Károly.** Az Abauj- és Tornamégyei tankerület népoktatásának 1879-ik évi állapota. (Kassa. Scharf nyomdája. 8-r. 16, 12, 26 l.)
- Verne Gyula.** A Bégum ötszáz milliója. Regény. A Bounty lázadói. Elbeszélés Francziából átdolgozta Szász Károly. (Franklin-társulat. 8-r. 196 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Verne Gyula.** Tizenöt éves kapitány. Regény. Francziából átdolgozta Szász Károly. (Franklin-társulat. 8-r. 276 l. ára 1 frt 80 kr.)
- Vezérfonal** a confirmációra. Az ágostai evang. hívek számára. (Kolozsvár. Stein János nyomdája. 8-r. 22 l.)
- Weiss Sándor.** Az aradi magánkórház 1879. évi működése. (Arad. Réthy és fia nyomdája. 8-r. 126 l.)
- Zichy Ferraris Victor** gróf. Nyílt levél a közönséghez. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8-r. 96 l. ára 10 kr.)
- Zimándy Ignác.** A székesfehérvári egyik új kanonok. Történeti adatokkal megvilágított egyházjogi értekezés. (Hunyadi Mátyás« nyomda. 8-r. 74 l.)
- Zollner Talabér.** Egyházi beszédek. 13. füzet. (Tettey Nándor s társa. n. 8-r. 305—464 l. ára 1 frt.)
- Zrinyi Miklós** gróf. Szigeti veszedelem. Az első 1651-iki kiadás után ötödik kiadás. (Magyar remekírók. IX—X. Franklin-társulat. 8-r. 362 l. a költő arcképével. ára 1 frt 80 kr.)
- Zschokke Henrik.** A szegény viltshírei lelkész naplójából. Beszély. (Olesó könyvtár. 96. sz. Franklin-társulat 16-r. 98 l. ára 20 kr.)
- Zsilinszky Mihály.** Virág Benedek, mint történetíró. (Külön lenyomat a »Századok« 1880-iki folyamának III. füzetéből. Athenaeum nyomdája, 8-r. 16 l.)

Hazai nem-magyar irodalom.

- Austerlitz Mayer.** Predigt gehalten am 1. Jahrzeitstage des den 20. Tebeth 5639 verstorbenen Fischmann gewes. Rabbiners zu Kecskenét, in der Synagoge daselbst. (Weizmann testv. nyomdája. 8-r. 13 l.)
- Dávid Stefan.** Ungarische Grammatik auf syntaktischer Grundlage. Ein Parallelhandbuch zu Simonyi's magyar nyelvtan für den Schul- und Privatunterricht. II. Theil. (Eggenberger. 8-r. 138 l. ára 80 kr.)
- Heldenberg Victor.** Nekrolog über Hermann Bönieke. (Jahresbericht des Hermannstädter Musikvereins pro 1879. (Nagy-Szeben. Filtseh nyomdája. 8-r. 33 l.)
- Jahresbericht** des Hermannstädter Musikvereins pro 1879. (L. Heldenberg Victor.)
- Jausz Georg.** Fibel. Vorzüglich nach der analytisch-synthetischen Lesemethode unter Mitwirkung von M. Schranz herausgegeben. Für das erste Schuljahr. Siebente Auflage. Mit vielen Originalbildern. (Aigner Lajos. 8-r. 94 l. ára 30 kr.)
- Keglevich Stefan, Graf.** Unsere Eisenbahnen. Separat-Abdruck aus dem »Pester Lloyd« vom Jahre 1880. (Tetty Nándor és társa. n. 8-r. 28 l. ára 20 kr.)
- Krenner Carl.** Das ganze der kaufmännischen Buchführung populär vorgetragen. Zum gründlichen Unterricht im allgemeinen und zur praktischen Anwendung in allen Fächern des Geschäftslebens. (Grill R. n. 8-r. 127, II l. ára 1 frt 30 kr.)
- Landes-Gesetz-Artikel.** 50. Ueber den Erwerb u. Verlust der ungarischen Staatsbürgerschaft. (Ráth Mór. 8-r. 16 l. ára 20 kr.)
- Landesgesetze** des Jahres 1879. Gesetz-Artikel, 41—51. Heft 3. (Ráth Mór. 8-r. 361—400. l. ára 40 kr.)
- Landesgesetze** des Jahres 1879. (Ráth Mór. 8-r. 400 l. ára 3 frt.)
- Langraf Moritz.** Deutsche Sprachlehre. Zwölfte vermehrte und verbesserte Auflage. II. Theil. Die Satzlehre. (Lampel R. 8-r. 125 l. ára 36 kr.)
- Linberger Stephan** Geschichte des Evangeliums in Ungarn sammt Siebenbürgen, mit besonderer Berücksichtigung des Liebeswerkes des Gustav-Adolf-Vereins und der ungarischen evang. Hilfsanstalt in diesen Ländern. (Hornyánszky Viktor nyomdája. 8-r. 199 l.)
- Petőfi's** Poetische Werke. Mit Beiträgen namhafter Uebersetzer herausgegeben von Ludwig Aigner. I. Lieferung. (Aigner Lajos. 16-r. 1—64 l. egy füzet ára 30 kr.)
- Regulativ** für die staatliche Beaufsichtigung der österreichischen Versicherungsgesellschaften und Betrachtungen über den Stand derselben mit Rücksicht auf die im Regulativ enthaltenen grundsätzlichen Bestimmungen. I. (Pesti könyvnyomda-résztvénytársaság. 8-r. 25 l.)
- Reissenberger Ludwig.** Die siebenbürgischen Münzen des Bruckenthal'schen Museums in Hermannstadt. II. füzet. (N.-Szeben. Szerző 4-r. 37 l.)
- Schwarz Julius.** Die Demokratie. I. Band. II. Hälfte. II. Abth. (Pesti könyvnyomda-résztvénytársaság. n. 8-r. 365—468 l.)

- Szentesi Rudolf.** Die Geheimnisse von Budapest. Original-Roman aus der Gegenwart. 1—12. Heft. (Weismann testvérek. 8-r. 1—576 l. képekkel. egy füzet ára 25 kr.)
- Tokayer, Der.** Einiges über Vorkommen, Benennung und Anwendung. Dritte Auflage. (Pozsony. Stampfel Károly. 8-r. 56 l. ára 50 kr.)
- Walter Anton.** Handbuch der Gespräche, der Sprachlehre und des Briefstils. Ungarisch, deutsch, englisch, französisch, italienisch. 2. Auflage. Heft 2—8. (Grimm Gusztáv. 8-r. egy füzet 24 l. ára 30 kr.)
- Zimmermann Franz.** Texte zu den von dem Archivamt der Stadt Hermannstadt und der sächsischen Nation herausgegebenen »Photographien von Urkunden aus siebenbürgisch-sächsischen Archiven« (27 Tafeln.) (Nagy-Szeben. Closius örökösének nyomdája. 8-r. 28 l.)
- Bielek Karol.** Fašianky. Sbíerka humoristických sólovych výstupov. Sväzok 1. (Szakoleza. Skarniel József nyomdája. 8-r. 46 l. ára 34 kr.)
- Dve na tri.** Sbíerka 222 anekdot. Vypráva Kmotor Nebozicec. (Szakoleza. Skarniel József nyomdája. 8-r. 55 l. ára 34 kr.)
- Leška Jan.** Obrana augšpurského vyznání. (Szakoleza. Skarniel nyomdája. 8-r. 221 l. ára 80 kr.)
- Szeberényi Gusztáv.** Zpráva o cirkwi augss. wyzn. ewanjeliekej B. Cabanskej na rok 1879. (Hornýánszky Viktor nyomdája. 8-r. 15 l.)
- Boj na Kosovu na Vidovdan ili propast srpskog carstva. god. 1389.** (Ujvidék. Popovits M. testvérek nyomdája. 16-r. 72 l. ára 20 kr.)
- Govor brojeva.** Zabavna knjizika za mladež. Priredio S. D. (Ujvidék. Popovics M. testvérek. 32-r. 48 l. ára 10 kr.)
- Govor eveca po najnovijem tumačenju. Prevod s' nemačkog od Gj. S.** (Ujvidék. Popovits testvérek. 32-r. 56 l. ára 10 kr.)
- Jovanovića Zmaj-Jovana, pevanija.** Sväzok 5—6. (Ujvidék. Popovics M. testvérek. n. 8-r. 257—384 l. ára 40 kr.)
- Pelagich Vasa.** Ogledalo sadanje pravde. (Hornýánszky nyomdája. 8-r. 19 l. ára 10 kr.)
- Pelagich Vasa.** O ratu i civilizacijji. III. izdanje. (Hornýánszky nyomdája. 8-r. 18 l. ára 10 kr.)
- Pelagich Vasa.** Protivnicizima novieh ljudi odgovara nauka. (Hornýánszky nyomdája. 8-r. 24 l. ára 10 kr.)
- Pelagich Vasa.** Sassta se radjaju bune? (Studija za narod i državnike) III. izdanje. Hornýánszky nyomdája. (8-r. 33 l. ára 20 kr.)
- Pelagich Vasa.** Ssta pricsa ruska Sibirija. (Hornýánszky nyomdája. 8-r. 56 l. ára 20 kr.)
- Pelagich Vasa.** Umovanje esistoga razuma. (Hornýánszky nyomdája. 8-r. 42 l. ára 20 kr.)
- Pesme, sve bo izbor srpske narodne. Za srpsku školu i dom, za učenje na izust.** (Ujvidék. Popovits M. 16-r. 77 l. ára 10 kr.)
- Spielhagen Friedrich.** Rapava kora — zdrava jezgra ili Hans i Greta. Seoska pripovest Nikola Markovitsch. (Temesvár. »Narodni Glasnik.« 8-r. 118 l. ára 40 kr.)

- Sveten L. P.**, putovanje po novoj Srbiji. Sveska druga (Ujvidék. Popovics M testvérek. 8-r. 47—94 l. ára 20 kr.)
- Hinković H.**, financiální položaj Hrvatske. (Susak. Partvidéki könyvnyomda. 32-r. 82 l. ára 20 kr.)
- Knjižnika** poučna »Matice hrvatske« knjiga VI. Karlovac. Povešt i mjestopis grada i okolice. Napisao Radoslav Lapošić (Zágráb. Horvát Matica. 8-r. III, 243, XXXII l. ára 1 frt 50 kr.)
- Sbornik** ugarsko-hrvatskih skupnih zakonah godina 1879. (broj 28—45.) Uredjivan u kralj. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskom ministarstvu. (Egyetemi nyomda. 4-r. XXII, 303—358 l.)
- Starčević A.**, pisma magjarolacah. (Susak. Partvidéki könyvnyomda. 32-r. 210 166 l. ára 1 frt.)
- Ceontea Teodoru.** Compendiu de geografia universală prelucrată în usul școlilor medii et preparandilor. (Arad. Egyházmegyei nyomda. 8-r. XII, 304 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Homer.** Răcitirile lui Odysseu. Traduse în versuri de Sim. Simonu. (Balázsfalva. Görögkatholikus papnövelde nyomdája. 8-r. 133 l. ára 50 kr.)
- Protocolul** ad unarei generale a IX-a a reuniunii invetiatorilor romani dela școlile confesionale romane gr. or. din dieces'a Caransebesiului, ținute în Făgetu le 26. 27. Augustu 1879. (7. 8. septembrie), compus de Joane Mareu. (Arad. Egyházmegyei nyomda. 8-r. 104 l.)
- Schiller.** Nepotul ca unchiu, tradusă de Petra-Petrescu. (Nagy-Szeben. Kraft nyomdája. 8-r. 50 l.)
- Stefanelli Joan.** Catechese trătând istoria biblică a testamentului vechiu. Tom I. (Nagy-Szeben. Closius örökösének nyomdája. 8-r. 490 l. ára 5 frt.)
- Monumenta** spectantia historiam slavorum meridionalium, vol. X. Monumenta Ragusina. Libri reformationum. Tom. I. A. 1306—1347. (Zágráb. Hartmann Lipót. 8-r. 315 l. ára 2 frt 50 kr.)
- Kőrösi Joseph.** Idées sur le but et le rôle des bureaux communaux de statistique. (Extrait des »Annales de démographie internationale. Tome III. Szerző. 8-r. 142—153. l.)

Hazánkat érdeklő külföldi munkák.

- Adressbuch**, Gewerbliches, der südlichen Provinzen Oesterreichs einschliesslich Civil- u. Militär-Croatien und Slavonien mit Fiume; aus amtlichen Quellen geschöpft. 2. Ausgabe. (Bécs. Stern Mór. n. 8-r. 402, LXI l. ára 5 frt.)
- Arany Johann.** Dichtungen. Aus dem Ungarischen übertragen von Andor Sponer (Lipese. Wigand Ottó. n. 8-r. 189 l. ára 2 márka.)
- Bermann Moriz.** Maria Theresia und Kaiser Josef II. in ihrem Leben und Wirken. Mit besonderer Berücksichtigung der interessantesten Zeitereignisse geschildert. In 20 illustr. Lieferungen. 1—2. Lief. (Bécs, Pest és Lipese. Hartleben A. 8-r. 1—96 l. egy füzet ára 30 kr.)

- Brachelli.** Statistische Skizze der oesterreichisch-ungarischen Monarchie nebst Liechtenstein. Ergänzung zu der 7. Auflage von Stein und Wappäus' Handbuch der Geographie und Statistik. VII. Auflage. (Lipese. Heinrich-féle könyvkereskedés. 8-r. 50 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Eugen,** Feldzüge des Prinzen, von Savoyen. Herausgegeben von der Abtheilung für Kriegsgeschichte des k. k. Kriegs-Archives. I. Serie. VI. Band. Spanischer Successionskrieg 1704. Bearbeitet von Gustav Ratzenhofer. (Bécs. Cs. k. tábornokar. 8-r. XXIII, 908, 300 l. 8 térképmelléklet.)
- Ferencz József.** Kleiner Unitarier-Spiegel. Kurzer Inbegriff der Geschichte, der Dogmen, der Kirchenverfassung und der Ceremonien der Unitarier-Kirche. Uebers. von Robert Lehmann. (Bécs. Gerold Károly s fia. 8-r. 149 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Jahresberichte** der Geschichtswissenschaft. Im Auftrage der historischen Gesellschaft zu Berlin herausgegeben von Abraham Hermann Mayer. I. Jahrgang 1878. (Berlin. Mittler és fia. 8-r. XII, 663 l. ára 12 márka)
- Markovits Nicolaus.** Die Arlbergbahn u. d. Handelsverbindungen d. österr.-ung. Monarchie. (Bécs. Gerold Károly és fia. n. 8-r. 39 l. 4 táblával és 2 tervrajzzal. ára 1 frt 20 kr.)
- Movimento della navigazione** in Trieste nel 1879. (Triest. A kereskedelmi- és iparkamara. 4-r. 114 l.)
- Reisekarte,** Neueste, der österr.-ung. Monarchie mit Angabe sämmtl. Eisenbahn- u. Dampfschiffstationen. 10. Aufl. 1880. (Bécs. Perles Mór. 8-r. ára 60 kr.)
- Sanuto Marino.** Diarii. 14–15. füzet. (Venezze. Velencei történelmi társulat. 4-r. 1377–1388, 1–368 l. egy füzet ára 5 lira.)
-

A magyar irodalom 1880-ban.

Harmadik közlemény.

Ezen jegyzékbe csak azon nyomtatványok vétettek fel, melyek az 1880-diki évszámmal vannak jelölve. — Hol a nyomtatás helye nincs kitéve, Budapest értendő. — A nyomdász vagy nyomda-intézet csak oly nyomtatványoknál van megnevezve, a melyeknek kiadója nem ismeretes. — Hogy ezen jegyzék lehetőleg teljesen s pontosan összeállítható legyen, felkéretnek a szerzők és kiadók, hogy kiadványaik egy példányát, az ár megjelölésével a M. N. Múzeum könyvtárába beküldeni szíveskedjenek.

Ábel Jenő. Adalékok a humanismus történetéhez Magyarországon. (Akadémia. 8-r. 296 l.)

Ábel Jenő. Magyarországi humanisták és a dunai tudós társaság. (Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből. VIII. kötet. 8. szám. Akadémia. 8-r. 125 l. ára 80 kr.)

Ifj. Ábrányi Kornél. Edmund párbaja. Eredeti regény két kötetben. (Athenaeum nyomdája. 8-r. 382, 278 l. a két kötet ára 3 frt.)

Ágai Adolf. Porzó tárcza-levelei. Rajzok a társaséletből, család köréből, úti vázlatok stb. 2 kötet. Új, olesó kiadás. (Athenaeum. k. 8-r. XII, 395, 421 l. ára 3 frt.)

Aigner Károly. Magyar könyvészet. 1879. Jegyzéke az 1879. évben megjelent új, vagy újrolag kiadott magyar könyveknek és térképeknek, az alakok, lapszámok, megjelenési helyek, kiadók és árak fölemítésével és tudományos szakmutatóval. VI. évf. Függelékül: A magyar hírlapok és folyóiratok 1880-ban. (Magyar könyvkereskedők egylete. 8-r. XVI, 73 l. ára 1 frt.)

Álmási Tihamér. A Borzáné Marcsája. Eredeti népszinmű dalokkal 3 felvonásban. Az összes dalok zenéjét szerzik Hubay és Aggházi. (Aigner Lajos. 8-r. 87 l. ára 60 kr.)

Álmoskönyv, A legrégibb és legnagyobb egyiptomi. Csizió, népszerű csillagászatlat és több érdekes és hasznos olvasmányokkal bővített kiadás. (Nagy-Kanizsa. Wajdits József. 8-r. 212, 12 l. ára 50 kr.)

Ányos Pálnak a budapesti kir. magy. tudomány-egyetem 1780-ban történt újjalakíttatásának ünnepélyes beiktatása alkalmából megjelent költeménye. (Egyetemi nyomda. 4-r. 2 l.)

Arany János nagyobb költeményei. 2 kötet. (Ráth Mór. 8-r. 453; IX, 522 l. ára 4 frt 40 kr.)

- Arany János** összes költeményei. 4 kötet. (Ráth Mór. 8-r. VII, 449; 483; IV, 445; 422 l. ára 7 frt 40 kr.)
- Arany János.** Toldi. Költői elbeszélés. Jegyzetekkel ellátta Lehr Albert. (Jeles írók iskolai tára. XI. Franklin-társulat. 8-r. 144 l. ára 70 kr.)
- Aristophanes** vigjátékai. Fordította Arany János. A magyar tud. akadémia által gr. Karácsonyi jutalommal kitüntetett fordítás. I. köt. (Akadémia. VIII, 390 l. ára 2 frt.)
- Árn- és értéktőzsde,** A budapesti, jogszokásai az értékpapírok-, külföldi váltók- és valutákkal való üzletre nézve. Usancen ect. (Franklin-társulat nyomdaja. 8-r. 48 l. ára 50 kr.)
- Árvaszékek,** királyi. (Franklin-társulat. 4-r. 38 l. ára 50 kr.)
- Árvizkönyv** Szeged javára. Kiadta a Kisfaludy-társaság. Szerkesztette Szász Károly. (Franklin-társulat. 8-r. 4, 518 l. egy fametszetű rajztáblával, ára füzve 4 frt, díszkötésben 5 frt.)
- Bagyik Ferencz.** Dalok. (Aigner Lajos. 12-r. 116 l. ára 1 frt.)
- Bakay Nándor.** A kender termesztése és kikészítése. Különös tekintettel az olaszországi eljárásra. A földmívelés-, ipar- és kereskedelmi m. kir. miniszterium megbízásából. — Függelék: Az olasz kenderkészítő gépekről Bodola Lajos (Weismann testvérek nyomdaja. 8-r. 41 l. IV táblával.)
- Balázsovich Kálmán és Petrovics László.** A kisebb polg. peres ügyekbeni eljárás magyarázata. Számos irománypéldával. Községi bíróságok, békebírák, kir. járásbírók és szolgabírák számára. (Tettyey Nándor és társa. n. 8-r. 112, VII l. ára 1 frt.)
- Ballagi Béla.** Augier Fourchambault-családja. (A tudomány és műegyetemi olvasókör által rendezett vitatkozások előadóinak jutalmazott jelentése. I. Goldstein Mór. 8-r. 16 l. ára 10 kr.)
- Bánffy Béla.** A közigazgatás reformjához négy cikk. (Különlenyomat az »Ellenőr« 1879. évi 334., 380., 431. és 442. számaiból. Rudnyánszky nyomd. 8-r. 26 l.)
- Bánfi János.** A varróleány. Elbeszélés az ifjuság és a nép számára. (Ifjúsági és népkönyvtár. 2. sz. Pápa. Nobel Ármin. 8-r. 141 l.)
- Bánhegyi István, Emericz Gyéza.** Népiskolai tankönyv olvasmányokkal a magyarhoni népiskolák mindennapi és ismétlő iskolái számára. 6. jav. és bőv. kiadás. (Franklin-társulat. 8-r. 239 l. ára füzve 50 kr, kötve 60 kr.)
- Bartal Antal és Malmosi Károly.** Latin gyakorlókönyv a mondattanhoz. A mondattan vázlatával. A középiskolák III. és IV. oszt. számára. (Eggenberger. n. 8-r. 139 l. ára 90 kr.)
- Bartók Lajos.** A legszebb. Vigjáték 3 felvonásban. (Franklin-társulat. 8-r. 200 l. ára 1 frt.)
- Báthori Sándor.** Kamatszámító, melyben az 1-től 5000 frtig terjedő tőkéknek 8, 9, 10, 11 és 12 percentes kamatai 3 és 4 hónapi időközökre, vagy — mivel itt a napok különbözők lehetnek — 90, 91, 92, 120, 121, 122 és 123 napokra kiszámítva feltalálhatók. (Nagy-Károly. Thanhoffer Pál. 8-r. 24 l.)
- Bedő Albert.** Erdészeti teendőinkről. (Különlenyomat az »Erdészeti Lapok« 1880. évi folyamából. Államnyomda. 8-r. 19 l.)
- Bélay Jenő.** Kortáblák a történet tanulásához, nemzeti táblákkal. Tanodai és magánhasználatra. (Aigner Lajos. 8-r. 36 l. ára 50 kr.)

- Belicza József.** Nyelvtani kézikönyv. A népiskola II—IV. oszt. növendékei számára mondattani alapon. A »budapesti tanító-egylet« által koszorúzott pályamű. I—III. füzet. (Lampel Róbert. 8-r. 46, 69, 79 l. ára 15, 20, 20 kr.)
- Beöthy Leo.** Magyarország vasutai 1877-ben. (Hivatalos statisztikai közlemények. Franklin-társulat. 4-r. XXXIX, 252 l.)
- Berezik Árpád.** Jótékony czélra. Vigjáték 3 felvonásban. (A nemzeti színház könyvtára. 134. füzet. Pfeifer N. 8-r. 78 l. ára 40 kr.)
- Bereczki Máté.** Gyümölcsészeti vázlatok. II. kötet 1. füzet. (Arad. Réthy és fia nyomdája. 8-r. 192 l. ára 1 frt.)
- Bíky Károly.** Egyházi beszédek ünnepkövetek és ref. néptanítók számára. (Debreczen. Csáthy Károly. n. 8-r. 179 l. ára 1 frt.)
- Biró Pál.** Kertészeti kézikönyv. I. kötet gyümölcsfa kertészet. (Debreczen. Város nyomdája. 8-r. 185 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Bopp Károly** természettani (géptani) falitáblái. Magyar nyelvre fordította Gönczy Pál. 1—8. színes nyomatú rajztáblával. (Vallás- és közokt. m. kir. miniszterium. 4-r.)
- Boross Mihály.** Gyászlapok a magyar szabadságharcz történetéből. (Székesfehérvár. Klökner P. 12-r. 133 l. ára 50 kr.)
- Borsodi József.** Templomi imák. Vasárnapokra, ünnepekre és más alkalmakra. Közisteni tiszteleti használatul. III. kiadás. (Franklin-társulat. 8-r. 6, 288 l. ára füzve 1 frt 40 kr., vászonkötésben aranyvágással 2 frt.)
- Börne Lajos.** Rajzok, elbeszélések és vegyes dolgozatok. Ford. és kiadta Luby Sándor. (Franklin-társulat. 8-r. 142 l.)
- Brankovics György.** A közhonvéd. Regény a magyar szabadságharczból. (Piros könyvtár. 33. sz. Lampel R. 8-r. 262 l. ára 40 kr.)
- Braun Izidor.** Emlékkönyv az 1879-ik évi székesfehérvári orsz. mű-, ipar-, termény- és állatkiállításról. Ipartörténeti adatokkal Szabóky Adolftól. (Aigner Lajos. k. 4-r. 380 l. ára 2 frt.)
- Bromovics József.** Kézi könyvtár vasut-üzleti tisztviselők számára. III. Vasuti önköltségek. (Grill Károly. 8-r. 86 l.)
- Bubics Zsigmond.** Magyarországi várak és városoknak a m. n. múzeum könyvtárában létező fa- és rézmetszetei. (M. kir. egyetemi nyomda. 4-r. 104 l. 21 ábrával)
- Buchenhorst örökösei.** Elbeszélés Nagy Ottó korából. Németből szabadon átdolgozta Halbik Ciprián. (Magyar ifjúsági és népkönyvtár. 19—22. füzet. Győr. Gross Gusztáv. 8-r. 1—60 l. egyes füzet ára 15 kr.)
- Budapest főváros budai része** egész területének térképe 1876. Az 1" = 10⁰, és 1" = 20⁰ mértékű eredeti kataszteri felmérés szelvényeiről kisebbitve kőbe vésetett és nyomtatott a m. kir. államnyomdában. 8 darab.)
- Budenz József.** Finn-nyelvtan olvasmányokkal és szótárral. Második, mondattani részszel bőv. kiadás. (Knoll Károly. n. 8-r. 205 l. ára 2 frt.)
- Cadene nyomán Katona Endre.** A vasárnap és a mi saját érdekeink. (Debreczen. Város nyomdája. 8-r. 14 l.)
- Codex diplomaticus patrius hungaricus.** VII. tomos. (Okmánytár.)
- Collins Wilkie.** A kísértet. Különös történet. (Légrády testvérek. 12-r. 123 l. ára 80 kr.)

- Créville H. A** Mauréze család. Regény. Francziából ford. M. Hortense. (Dobrowsky és Franke. 8-r. 176 l. ára 80 kr.)
- Cserhádi Sándor.** A phylloxera vastatrix. (Államnyomda. 8-r. 9 l. 1 rajztáblával.)
- Usiky Gergely.** Elbeszélések. (Franklin-társulat nyomdája. 8-r. 401 l. ára 2 frt.)
- Csokonai Vitéz Mihály** művei. 2—4. (Nemzeti könyvtár. 53., 55—56. Aigner Lajos. 8-r. 81—304 l. egy füzet ára 30 kr.)
- Czirbusz Géza.** Az oceáni medenczék mint földrajzi egyedek. Tanulmány az összehasonlító földrajz köréből. (Temesvár. Delmagyarországi természettudományi társulat. n. 8-r. 37 l.)
- Dell' Adami Rezső.** Igazságszolgáltatásunk reformja az államhatalmak megosztása szempontjából. (Athenaeum nyomdája. 8-r. 32 l.)
- Dienes Péter.** Teendők a hazai ipar védelme és emelése érdekében. (Miskolcz. Löwy József. 8-r. 94 l. ára 60 kr.)
- Dobsa Lajos.** I. István király. Eredeti tragoedia öt felvonásban. (Tettey Nándor és társa. 8-r. 79 l.)
- Döntvénytár.** A magyar kir. Curia semmítőszéki és legfőbb ítélőszéki osztályának elvi jelentőségű határozatai. Gyűjtötték Dárdai Sándor, Zlinszky Imre. XXIV. évfoly. (Franklin-társulat. 8-r. 1—79, 1—204 l. ára 2 frt.)
- Ebers György.** A nővérek. Regény. Ford. Kacziány Géza. (Légrády testv. 12-r. XII, 412 l. ára 2 frt.)
- Edwards Miss.** A kineses szigetek felfedezése. Angolból fordította Dunay Ferencz. (Magyar ifjúsági- és népkönyvtár. 14—19. füzet. Győr. Gross Gusztáv és testvére. 8 r. 82 l. egyes füzet ára 15 kr.)
- Egyesület,** Az országos magyar gazdasági, emlékkönyve. (L. Galgóczy Károly.)
- Egyesület,** A pozsonymegyei gazdasági, évkönyve. Szerkesztette Földes Gyula. 1879. év. (Pozsony. Nirschy István nyomdája. 8-r. 70 l.)
- Egyházkerület,** A dunántúli helv. hitv., 1880. évi ápril hó 26. s következő napjain R-Komárom városában tartott gyűlésének jegyzőkönyve. Kiadta Vályi Lajos. (Pápa. Református főtanoda nyomdája. 4-r. 217 l.)
- Egyházkerület,** Az erdélyi ev. ref., Seps-Szentgyörgyön 1880. május hó 23—27-ik napjain tartott közgyűlésének jegyzőkönyve. Szerkesztették Szász Domokos és Bodor Antal. (Kolozsvár. Stein nyomdája. n. 8-r. 128, 28 l.)
- Egyházkerület,** A tiszántúli reformált, 1880. ápril 12—16. napjain Debreczenben tartott első gyűlésének jegyzőkönyve. Kiadta Tóth Sámuel. (Debreczen. Város nyomdája. n. 8-r. 127 l.)
- Egyházkerület,** A tiszántúli reformált, népiskolai tanügyi bizottságának javaslati. Kiadta Tóth Sámuel. (Debreczen. 8-r. 31 l.)
- Egyházkerület,** A tiszántúli reformált, statisztikai állapotának kimutatása az 1880. évre. (Debreczen. Város nyomdája. 4-r. 48 l.)
- Egylet,** Az aradi gazdasági, évkönyve 1879-ről. Szerkesztette Gaal Jenő. (Arad. Egylet. 8-r. 154 l.)
- Egylet,** Az első járadékkal kapcsolatos földhitel- és közgazdasági, áttekintése. (8-r. 21 l.)
- Egylet,** A magyar királyi honvédtisztí lóbeszerzési, alapszabályai. (Légrády testv. nyomdája. 8-r. 21 l.)

- Elischer József.** Latin olvasókönyv. A gymnasiumok III. és IV. osztálya számára. (Franklin-társulat. 8-r. 232 l. ára 1 frt.)
- Előadások,** Népszerű természettudományi, gyűjteménye. III. kötet. 21—24. füzet. (L. Klein Gyula, Korányi Frigyes, Lóczy Lajos, Janny Gyula.)
- Emericzy Géza.** Földrajz a népiskolák III. oszt. növendékei számára. Környékleírás. (Magyarország minden községében használható.) 7, a szöveg közé nyomott fametszettel. (Dobrowsky és Franke. 8-r. 41 l. ára 10 kr.)
- Emericzy Géza.** Földrajz a népiskolák IV. oszt. számára. Magyarország, az osztrák-magyar monarchia, az öt földrész első ismertetése. 7, a szöveg közé nyomott fametszettel. (Dobrowsky és Franke. 8-r. 52 l. ára 20 kr.)
- Emericzy Géza.** Földrajz a népiskolák V. osztálya számára. A haza és az osztrák-magyar monarchia politikai szervezete; ezeknek és az 5 földrész bővítő és kiegészítő ismertetése. 3, a szöveg közé nyomott fametszettel. (Dobrowsky és Franke. 8-r. 63 l. ára 20 kr.)
- Emericzy Géza.** Földrajz a népiskolák VI. osztálya számára. 16, a szöveg közé nyomott fametszettel. (Dobrowsky és Franke. 8-r. 52 l. ára 20 kr.)
- Emlékek,** Magyar történelmi. Kiadja a magyar tudományos akadémia. — II. osztály. XXX. kötet. (L. Szamosközy István.)
- Énekküzér,** Szent a szigetvári katolikus hívek használatára. (Rózsa Kálmán és neje nyomdája. 8-r. 67 l.)
- Erőss Lajos.** Rövid áttekintés a debreczeni reform. főiskolában levő »Magyar irodalmi önképző társulat« multja fölött. (Debreczen. Város nyomdája. 8-r. 48 l.)
- Értekezések** a matematikai tudományok köréből. Kiadja a magyar tudományos akadémia. Szerkeszti Szabó József. VII. kötet. 11—12. szám. (L. Konkoly Miklós.)
- Értekezések** a nyelv- és széptudományok köréből. Kiadja a magyar tudományos akadémia. Szerkeszti Gyulai Pál. VIII. kötet. 8. szám. (L. Ábel Jenő.)
- Értekezések** a társadalmi tudományok köréből. Kiadja a magyar tudom. akadémia. Szerkeszti Pesty Frigyes. VI. kötet. 4—5. szám. (L. Szilágyi Sándor, Zsilinszky Mihály.)
- Értekezések** a természettudományok köréből. Kiadja a magyar tudományos akadémia. Szerkeszti Szabó József. X. kötet. 6—9. sz. (L. Klein Gyula, Szabó Ferencz, Lengyel Béla, Than Károly.)
- Évkönyv,** Magyar statisztikai. Szerkeszti és kiadja az országos magyar kir. statist. hivatal. 1878. évfolyam. 4—5., 11. füzet. (Athenaeum. 4-r. 46, 75, 13 l.)
- Évkönyv,** Magyar statisztikai. Statistisches Jahrbuch für Ungarn. 1878. évfolyam. 4—5., 11. füzet. (Athenaeum 4-r. 46, 75, 13 l.)
- Falk Miksa** orsz. képviselő beszéde a keszthelyi kerület választóihoz 1880. jun. hó 20-án. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8-r. 20 l.)
- Ferenczi Zoltán.** A kuruczvilág énekei. Tanulmány. (Aigner Lajos. 8-r. 52 l.)
- Ferenczy Sándor.** Az önkény hatalma. (Wilekens F. C. és fia. 8-r. 24 l.)
- Fischer Adolf.** Az idült Bright-kór. Kóroddai tanulmány. (Zilahy Sámuel. 8-r. XIII, 320 l. tiz ábrával.)
- Flammarion Camille.** Népszerű csillagászatban. Az égboltozat egyetemes leírása 360 ábrával, színezett könyomattal, csillagászati térképpel stb. Fordította

- Huszár Imre. 1—7. füzet. (Népszerű tudományok könyvtára. I. Rautmann Frigyes. 8-r. 1—168 l. egy füzet ára 30 kr.)
- Foith Károly. Észlelések a kőzetek belső erőhatási átalakulására és egy új közetre vonatkozólag. (Kolozsvár. Stein János nyomdája. 8-r. 20 l.)
- Foith Károly. Töredék a jövő geológiájából az erdélyi földisme viszonyokból kiindulva. (Franklin-társulat. 8-r. 23 l.)
- Frankenburg Adolf. Bécsi élményeim. 2 kötet. (Sopron. Reichard és Litfass. 8-r. VIII, 228 és 208 l. ára 3 frt.)
- Füssy Tamás. IX. Pius pápasága. III. rész. (Házikönyvtár. XXXV. Szent-István-társulat. 8-r. XV, 596 l. ára 1 frt 80 kr.)
- Gajdos József. Alkotmánytan. A magyar alkotmány és az ebben foglalt polgári jogok és kötelességek főbb vonalai. Legújabb törvényeink alapján elemi népiskolák használatára. 3. kiad. (Lampel R. 8-r. 48 l. ára kem. kötésben 30 kr.)
- Galgóczy Károly. Az ipar fontossága Magyarországon, hátramaradásának eszközei. (Nemzetgazdasági egyeslet. 8-r. 95 l.)
- Galgóczy Károly. Az országos magyar gazdasági egyesület története keletkezésétől az 1876-dik évig. (Az országos magy. gazd. egyesület emlékkönyve. II. Az orsz. magy. gazd. egyesület. 8-r. 192 l.)
- Galgóczy Károly. A telepítés kérdése Magyarországon. (Nemzetgazdasági egyeslet. 8-r. 63 l. ára 50 kr.)
- Gamauf Vilmos. A phylloxeráról. A kolozsvári orvos-természettudományi társulatnak 1880. márcz. hó 13-án tartott népsz. estélyén előadta. (Különlenyomat az »O. T. Értesítő« 1880. évfolyamából. Kolozsvár. Demjén Imre. n. 8-r. 38 l. ára 10 kr.)
- Garzó Imre. A közoktatás kérdéséhez. (Szeged. Traub és társa nyomdája. 8-r. 92 l.)
- Goethe Hermann és Dorotheája. Felsőbb tanodák használatára bevezette és magyarázó jegyzetekkel ellátta Hoffmann Mór. (Nagy-Kanizsa. Fischel Fülöp nyomdája. 8-r. 118 l. ára 48 kr.)
- Goethe I. W. Iphigenie auf Tauris. Jegyzetekkel ellátta Bauer Simon. (Jeles írók iskolai tára. XIII. Franklin-társulat. 8-r. 124 l. ára 60 kr.)
- Gönczy Pál. Oktatás a gyümölcs- és eperfatermesztésben. Útmutatásul a nép és népoktatási intézetek számára. A cs. kir. földmivelés és bányauügyi minisztérium által 1855. jutalmazott pályamunka. II. kiadás. (Franklin-társulat. 8-r. 95 l. ára 30 kr.)
- Gratianus. Egyházi jog. Kérdések és feleletekben. (Jogi ismétlőkönyvek gyűjteménye. LX. Eggenberger. 8-r. 101 l. ára 80 kr.)
- Grillparzer. A szegény muzsikusz. Fordította Márkus Miklós. (Magyar könyvesház. 70. füzet. Aigner Lajos. 8-r. 60 l. ára 20 kr.)
- Grünwald Béla. A törvényhatósági közigazgatás kézikönyve. Megyei, városi, községi tisztviselők, közigazgatási bizottsági tagok stb. használatára a fennálló törvényekből és rendeletekből rendszeresen összeállította. Három köt. (Grill K. k. 4-r. 383, 326 és 546 l. ára 7 frt.)
- Güntner Gábor Ker. János. Katholikus alapelveken nyugvó általános szentírási magyarázat. A III. kiadás után latin eredetiből magyarított Lessenyei Ferencz. (Szatmár. Fordító. 8-r. 282 l. ára 1 frt 50 kr.)

- Győri József.** Középiskolai oktatásunk. Szerző sajátja. (Telegdy K. L. 8-r. 56 l. ára 30 kr.)
- Gyulay Béla.** Irodalomismertető. A költői és prózai műfajok gyakorlati ismertetése, elmélete s irodalma, korok szerint rendezett olvasmányok alapján, a világ-irodalomra való tekintettel s gyakorlati feladványokkal. (Franklin-társulat. 8-r. 284 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Halmágyi Sándor.** Az egyes bírósági rendszer és igazságügyi politikánk. Tanulmány jogtörténelmi s jogphilosophiai szempontból törvényhozóink figyelmébe ajánlva. (Zilahy Sámuel. n. 8-r. 43 l. ára 40 kr.)
- Házikönyvtár.** XXXV. (L. Füssy Tamás.)
- Heim Péter.** A postatakarékpénztári kérdés hazánkban. (Különlenyomat a »Nemzetgazdasági Szemle« 1880. évi II. füzetéből. Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8-r. 25 l.)
- Hellwald Frigyes.** A föld és népei. Föld- és népismeiei kézikönyv. H. F. s egyéb szerzők nyomán kidolgozta Toldy László. 25—32. füzet. (Mehner Vilmos. 8-r. 49—85., 713—722, 1—240 l. egy füzet ára 30 kr.)
- Helyma a Kabyl-leány.** Magyaríták Budapest-ferenczvárosi Ranolder intézet kath. elemi leánytanoda V. és VI. osztályú növendékei. (Rózsa K. s neje. 8-r. 44 l.)
- Hofszlmann Imre.** Magyarország csúcs-íves stílus műemlékei. II. kötet. (Egyetemi nyomda. 4-r. 221 l. négy táblával és 191 fametszettel.)
- Herczeghy Mór.** Kelet és népe. Természettudományi, élettani és társadalmi jellemrajz. (Aigner Lajos. 8-r. 54 l. ára 60 kr.)
- Hivatalnokok,** A magyar vasúti, takarékpénztári, előlegező- és biztosító-egyletének alapszabályai. Statuten etc. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8-r. 43 l.)
- Hoffmann Ferencz.** Mózséle. Elbeszélés. Fordította Tomor Ilona. (Magyar ifjúsági- és népkönyvtár. 14—22. füzet. Győr. Gross Gusztáv és testvére. 8-r. 128 l. egyes füzet ára 15 kr.)
- Hoffmann Ferencz.** Ne lopj. Elbeszélés az ifjúság számára. Németből szabadon átdolgozta Kaposy Lúcián. (Magyar ifjúsági- és népkönyvtár. 22. füzet. Győr. Gross Gusztáv és testvére. 8-r. 1—6 l. egyes füzet ára 15 kr.)
- Hoffmann Pál.** Institutiók. II. kiadás. (Eggenberger. 8-r. XII, 799 l. ára 6 frt.)
- Homolka József.** Magyarország hegy- és vízrajzi térképe. A közép- és polgári iskolai földrajzokhoz alkalmazva. (Eggenberger. ára 50 kr.)
- Ifjúsági- és népkönyvtár,** Magyar. Szerkeszti Kisfaludy Tóbiás. 13—22. füzet. (L. Sikor, Hoffmann Ferencz, Edwards Miss, Buchenhorst.)
- Ifjúsági- és népkönyvtár.** Szerkeszti Bánfi János. Kiadja Nobel Ármán. I. évfolyam. II. füzet. (L. Bánfi János.)
- Imádságok** a Mária-intézet növendékei használatára. (Rózsa K. és neje nyomdája. 8-r. 20 l.)
- Intézet,** A meteorológiai és földdelejtességi magy. kir. központi, évkönyvei. Közli Schenzl Guido. Jahrbücher etc. VIII. köt. 1878. évfolyam. (Egyetemi nyomda. 4-r. 118 l.)
- Iratok,** Ifjúsági, tára. Szerkeszti Kármán Mór. IX—X. füzet. (Plutarchos.)
- Írók,** Jeles, iskolai tára. Szerk. Névy László. XI—XIII. (L. Arany János, Goethe I. W., Shakspeare William.)
- Ismétlőkönyvek,** Jogi, gyűjteménye. IX. (L. Gratianus.)

- Jablonszky János.** Európa államainak leírása a magyar királyság és Európa déli félszigeteinek kivételével. (Franklin-társulat. 8-r. 95 l. ára 70 kr.)
- Jablonszky János.** Összehasonlító politikai földrajz a reáliskolák VIII. oszt. számára. (Franklin-társulat. n. 8-r. IV, 215 l. ára 1 frt 40 kr.)
- Jablonszky János.** Politikai földrajz. A gymnasiumok VII. osztálya számára (Franklin-társulat. n. 8-r. 119 l. ára 80 kr.)
- Jakab Elek.** Szabadságharcunk történetéhez. Visszaemlékezések 1848—1849-re. 2—7. füzet. (Rautmann Frigyes. 8-r. 65—448 l. egy füzet ára 40 kr.)
- Jakovszky Demeter.** A minnegesang. (Bölesészettudori értekezés.) (Rudnyánszky nyomdája. 8-r. 87 l.)
- Janny Gyula.** Az újabbkori sebkezelésről. (Népszerű természettudományi előadások gyűjteménye. III. kötet. 24. füzet. K. m. természettud. társulat. 8-r. 34 l. ára 25 kr.)
- Jelentés a magyar tudományos akadémia munkálódásáról és pénztára állásáról 1879—80-ban.** (Athenaeum nyomdája. 8-r. 26 l.)
- Jelentése,** Az aradi kereskedelmi és iparkamara, a kerületét képező Arad-, Békés-, Csanád- és Hunyadmegyének, továbbá Arad sz. kir. városnak általános gazdasági, kereskedelmi, ipari és forgalmi viszonyairól 1879-ben. (Grill Károly. 8-r. 251, 4 l. ára 85 kr.)
- Jelentése,** A magyar kir. vasuti és gőzhajózási főfelügyelőségnek a közmunka és közlekedési miniszter úrhoz intézett — az 1879. évi működéséről és a magyarországi vasutak állapotáról. (Kilián Frigyes. 8-r. 87 l. A—D táblával. ára 1 frt 20 kr.)
- Jelentések a magyar tudom. akadémia 1880. május 19-ki nagygyűlésén eldöntött jutalmazásokról s történt új választásokról.** (Athenaeum. 8-r. 14 l.)
- Jézus sz. gyermeksege művének évkönyvei.** I. évf. 1. füzet. (Egylet. 8-r. 48 l.)
- Jókai Mór.** Az aranyember. Regény. I—III. kötet. (Jókai Mór újabb munkái. 25—31. Pfeifer Ferdinánd. 8-r. 322, 275, 212 l. egy füzet ára 40 kr.)
- Jókai Mór munkái.** Népszerű kiadás. A fehér rózsza. III. kiadás. Humoristikus papirszeletek. II. kiadás. Kettős füzet. (Franklin-társulat. 8-r. 246 l. ára 80 kr.)
- Jónás János.** Német nyelvtan- és olvasókönyv. III. és IV. rész. (Franklin-társulat. 8-r. VIII, 334 l. ára 2 frt.)
- Joób Lajos.** A magyar adórendszer, külföldiekkel megvilágítva. (Grimm G. n. 8-r. X, 320 l. ára 2 frt 80 kr.)
- Kácsfürdő.** (Kács-Tapoleza.) Gyógyfürdő tej- és savó-gyógymóddal. (Pannonia nyomda. 8-r. 10 l.)
- Kádár Miklós.** A gyakorlati gyúszér-gyártás rögtöni megtanulhatása. (Khór és Wein nyomdája. 8-r. 14 l. ára 50 kr.)
- Kanyorszky György.** A legyőzött király diadala. Nagyböjti beszédssorozat. (Kaloosa. 8-r. Szerző. 174 l. ára 80 kr.)
- Káplány Géza.** Törvényjavaslat a volt erdélyi, úgy a volt Kraszna-, Középszlónok-, Zarándmegyei és kövárvidéki területeken a megszüntetett úrbéri kapcsolatból fenmaradt jog- és birtokviszonyok rendezéséről, az irtványokról, arányosításról és tagosításról. (Aigner Lajos. 8-r. 38 l.)

- Kármán József** művei. 7. 8. (Nemzeti könyvtár 52. 54. füzet. Aigner Lajos. 8-r. 97—154, 113—132, LXX l. egy füzet ára 30 kr.)
- Kaspar G. C. A.** Vezérfonal a vasuti személyzetnél előforduló színvakság megvizsgálására. (Kilián Frigyes. 8-r. 14 l. ára 30 kr.)
- Kátai Gábor**, a néhai, hagyatékához tartozó könyvtár jegyzéke. (Karczag. Spitzer S. 120 l. ára 1 frt.)
- Katona József** művei. 2—4. (Nemzeti könyvtár. 57—59. füzet. Aigner Lajos. 8-r. 81—172, 320—336, 1—79, 1—55 l. egy füzet ára 30 kr.)
- Kazinczy Ferencz** Erdélyi levelék. 5. füzet. (Nemzeti könyvtár. 51. füzet. Aigner Lajos. 8-r. XXVI, 337—388 l. ára 30 kr.)
- Képviselőházi Irományok.** (Az 1878. évi október 17-ére hirdetett országgyűlés nyomtatványai. Hiteles kiadás. XIV. kötet. Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 4-r. 412, VI l.)
- Képviselőházi Napló.** (Az 1878. évi október 17-ére hirdetett országgyűlés nyomtatványai. Szerkeszti P. Szathmáry Károly. Hiteles kiadás. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 4-r. XI—XII. kötet. VII, 412, VI, 392 l.)
- Kerékyártó Béla.** A magyar hadügy állapota az Anjou királyok alatt. 1308—1387. (Athenaeum nyomdája. 8-r. 46 l.)
- Kérészi Iván és Szinyei Gerzson.** Latin mondattan a gymnasium III. és IV. osztálya számára. IV. kiadás. (Sárospatak. Steinfeld Béla nyomdája. 8-r. 135 l. ára füzve 70 kr.)
- Keresztes József, Kovács Ödön, Bartók György.** Tájékozás az újabb theologia körében. (Protestáns theologiai könyvtár. XII. A »Magyarországi protestáns egylet«. 8-r. VIII, 332 l.)
- Király Ferencz.** Emlékirat a tervezett miskolcz-debreczen-nagyvárad vasútvonal kiépítése érdekében. (Debreczen. Város nyomdája. 8-r. 36 l.)
- Kisbirtokosok,** A, országos földhitelintézete alapszabályai. (Fanda József nyomdája. 8-r. 72 l.)
- Klein Gyula.** A virágok színéről. (Népszerű természettudományi előadások gyűjteménye. III. köt. 21. füzet. K. m. természettud. társulat. 8-r. 27 l. ára 15 kr.)
- Klein Gyula és Szabó Ferencz,** A vadgesztenye gyökereinek ismeretéhez. (Értekezések a természettudományok köréből. X. köt. VI. szám Akadémia. 8-r. 13 l. egy táblával. ára 10 kr.)
- Klingenberg Jakab.** Magyar nyelv- és irálytan. Helyesírási és irodalmi függelékkel. (Franklin-társulat. 8-r. 172 l. ára 60 kr.)
- Kohn Fülöp.** Átszámítási táblázatok a budapesti gabnaacsarnok és a kereskedői világ használatára. Fontos kimutatása a gabnakereskedelemben előforduló mindennemű termények árának és azok változásának a régi és új ür- és súlymérték szerint. Umrechnungs-Tabellen. (Ifj. Nagel Ottó. 32-r. 55, 7 l. ára vászonba kötve 1 frt.)
- Kohn Fülöp.** Átszámítási táblázatok a kereskedői világ használatára. Pontos kimutatása a gabnakereskedelemben előforduló mindennemű termények változó árának és változó minőségének a régi ürmértékről a hektoliterre, a hektoliterről a fözsdei szokványra és ennek a métermázsára való átváltoztatásának. — Umrechnungs-Tabellen etc. (Ifj. Nagel Ottó. 16-r. 59 l. ára 40 kr.)

- Konkoly Miklós.** Hulló csillagok megfigyelése a magyar korona területén 1879-ben (Értekezések a matematikai tudományok köréből. VII. kötet. 11. szám. Akadémia. 8-r. 18 l. ára 10 kr.)
- Konkoly Miklós.** Hulló csillagok radiáció pontjai. Levezetve a magyar korona területén tett megfigyelésekből, 1871-től 1878 végeig. (Értekezések a matematikai tudományok köréből. VII. köt. 12. sz. Akadémia. 8-r. 27 l. ára 20 kr.)
- Korányi Frigyes.** Az újabbkori kór- és gyógytan módszereiről. (Népszerű természettudományi előadások gyűjteménye. III. köt. 22. füzet. K. m. természet-tudományi társulat. 8-r. 48 l. ára 40 kr.)
- Kórodi Péter.** A legény bolondja. A budapesti népszínház 1879. évi pályázatán 100 arannyal jutalmazott eredeti népszínmű dalokkal 3 felvonásban. (Rudnyánszky nyomdája. 8-r. 80 l. ára 40 kr.)
- Korona,** A magyar, országai borvidékeinek beosztása. Subdivision etc. (Közlemények a földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi m. kir. minisztérium köréből. Államnyomda. 8-r. 60 l.) *
- Kossuth Lajos.** Irataim az emigrációból. I. kötet. (Athenaeum. XXXI, 527 l. ára 5 frt.)
- Kovács Albert.** A dunamelléki ref. egyházkerület 1880. május 22-én s következő napjain Budapesten tartott jegyzőkönyve. (Franklin-társulat. 8-r. 180 l.)
- Költők,** Régi magyar, tára. Kiadja a magyar tudományos akadémia. Közzéteszi Szilády Áron. II. kötet. XVI. századbéli magyar költők művei. 1527—1546. (Akadémia. 8-r. VIII, 503 l.)
- Könyves Tóth Kálmán.** Futkározó hamis atyafi vagy a leálezáztott nazarénus. (Debreczen. Város nyomdája. 8-r. 19 l.)
- Könyvesház,** Magyar. Kiadja Aigner Lajos. 68—70. füzet. (L. Sheridan Richard, Grillparzer.)
- Könyvtár,** Családi. Regény folyóirat. Szerk. Halász István. (L. Krátky János.)
- Könyvtár,** Nemzeti. Szerkeszti és kiadja Abafi Lajos. 51—59. füzet. (L. Kazinczy Ferencz, Csokonai Vitéz Mihály, Kármán József, Katona József.)
- Könyvtár,** Piros. 32—34. sz. (L. Sziklay Lajos, Brankovics György, Ries Hermin.)
- Könyvtár,** Protestans theologiai. XII. Szerk. Kovács Albert. (L. Keresztes József, Kovács Ödön, Bartók György.)
- Könyvtára,** A magyar orvosi könyvkiadó-társulat. XXXVII. kötet. (L. Kunze.)
- Könyvtára,** A nagykörösi dunamelléki ref. egyházkerület tanítóképző intézet — (Nagy-Körös. Ottinger Ede. 8-r. 60 kr.)
- Könyvtára,** A nemzeti színház. 134 - 136. füzet. (L. Berezik Árpád, Scribe és Saint-Georges, Váradi Antal.)
- Könyvtára,** Népszerű természettudományok. I. 1—6. füz. (L. Flammarion Camille.)
- Közlemények** a földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi m. kir. minisztérium köréből. (L. Korona.)
- Közlemények** az országos magyar gazdasági egyesület köréből. (L. Lederer Sándor.)
- Közlemények,** Hivatalos statisztikai. Kiadja az orsz. magyar kir. statisztikai hivatal. (L. Beöthy Leo.)
- Közlemények,** Hivatalos statisztikai. Magyarország hitelintézetei 1878-ban. Kiadja az országos magyar kir. statisztikai hivatal. (Franklin-társulat. 4-r. XI, 157 l.)

- Közlemények,** Nyelvtudományi. Szerkeszti Budenz József. XV. kötet. 3. füzet. (Akadémia. 8-r. 325—476 l. ára 1 frt.)
- Községi és körjegyzők,** A magyarországi, névtára illetve évkönyve 1880. évre. Szerkesztette Vágó Ferencz. (Nagyvárad. Laszky Ármin. 4-r. 157 l.)
- Krátky János.** Egy sir titka. Eredeti regény. (Családi könyvtár. 4. köt. 10. füz. Poldini Ede. 8-r. 40 l. ára 25 kr.)
- Krátky János.** Kossuth Lajos. Kor-, jellem- és életrajz. 21—22. füzet. (Heimann Vilmos. 8-r. 191—270 l. egy füzet ára 30 kr.)
- Krenedits Ferencz.** A váci önkéntes tűzoltó-egylet keletkezése, fejlődése és állapota 1879-ik év végével. (Vác. Serédy G. 8-r. 34 l.)
- Kubinyi Lajos.** A szabad forgalom nemzetgazdasági értéke és teendőink a közlekedés-ügyben. (Franklin-társulat. 8-r. 72 l. ára 60 kr.)
- Kun László.** A magyar igazságügyi kormányzat Horváth Boldizsártól — Pauler Tivadarig. (Köcsi Sándor. 8-r. 107 l. ára 1 frt.)
- Kunc Adolf.** Szombathely-Savaria monographiája. I. rész. (Szombathely. Város. 8-r. 12, 160 l. két térkép és egy fényképpel.)
- Kunze.** Gyakorlati orvostan. Különös tekintettel a kórbonecztanra és szövettanra. III. kiadás. II. köt. Fordította Schulhof Jakab. (A magyar orvosi könyvkiadó-társulat könyvtára. XXXVII. kötet. Társulat. 8-r. X, 810 l.)
- Kuthy József.** Két algebrai egyenlet resultansáról. (A kiküszöbölési módszerek történeti ismertetése.) (Szerző. 8-r. 55 l.)
- Lengyel Béla.** Az utóvilágításról Geissler-féle csövekben. (Értekezések a természettudományok köréből. X. köt. 7. szám. Akadémia. 8-r. 12 l. ára 10 kr.)
- Lengyel Béla.** A Rank-herleini és szejkei ásványvizek chemiai elemzése. (Értekezések a természeti tudományok köréből. X. kötet. 8. szám. Akadémia. 8-r. 24 l. ára 10 kr.)
- Lenkey Ferencz.** Költemények. (Aigner Lajos. 8-r. 74 l.)
- Livius,** Fordítások, kisebb munkájából. Kiadták Bajkay Endre, Daruváry Géza. Kajuch Márton és Földváry József. (Athenaeum. 8-r. 32 l.)
- Lóczy Lajos.** Gróf Széchenyi Béla expedíciójáról Khinában és a tibet-khinai határon. (Népszerű természettudományi előadások gyűjteménye. III. köt. 23. füz. K. m. természettudományi társulat. 8-r. 30 l. ára 20 kr.)
- Lőw Tóbiás.** A magyar büntető-törvénykönyv a büntettekéről és vétségekről. (1878. 5. t. cz.) és teljes anyaggyűjteménye. A m. kir. igazságügyminiszterium megbízásából szerkesztve. Két köt. (Zilahy Sámuel. 4-r. 604, VII, 620 l. ára 15 frt.)
- Lukácsy Béla** beszéde az országgyűlés ápril 16-iki ülésén. (Athenaeum. 2-r. egy ívrétű levél.)
- Maderspach Livius.** Magyarország vasérczfekehelyei. (Kir. magyar természettudományi társulat. 4-r. IX, 111 l. 14 térképmelléklettel és 79 ábrával a szöveg között.)
- Madzsar János.** Magyar nyelvkönyv a német tannyelvű népiskolák számára. III. kötet. A IV. osztály számára. (Franklin-társulat. 8-r. 99 l. ára kötve 30 kr.)
- Margó Tivadar.** Az egyetem multja és jelene. Ünnepi beszéd 1880. évi május 13-án a budapesti magyar kir. tudomány-egyetem ujjaalakításának századik évfordulója alkalmából. (Egyetemi nyomda. 4-r. 29 l.)

- Maszák Hugó.** Útmutató az elemi rajztanításban. IV. Kézi minták. A) Függő vizfektű és dült vonalak. B) Görbe vonalak. (M. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszterium. 8-r.)
- Mihók Sándor.** Magyar Compass. Pénzügyi évkönyv. 1880. VIII. évfolyam. (Kilán Frigyes. n. 8-r. XXXII, 382 l. ára 3 frt 60 kr.)
- Moczkovesák Henrik Károly.** Luther Márton élete. (Hornýánszky Viktor. 8-r. 58 l. ára 5 kr.)
- Moleschott Jakab.** Világosság és élet. A III. német kiadás után fordította Kohn Izidor. (Neuwald Illés nyomdája. 8-r. 35 l.)
- Montepin Xavér.** A creolnő leányai. 1—8. köt. (Dobrowsky és Franke. 8-r. 197, 184, 174, 184, 176, 178, 186, 312 l. ára 6 frt 40 kr.)
- Monumenta Hungariae Historica.** Magyar történelmi emlékek. Kiadja a m. tud. akadémia történelmi bizottsága. Második osztály: Írók. Harmadik kötet. Szamosközi történeti munkái. IV. (Akadémia. n. 8-r. XXI, 420 l. ára 2 frt.)
- Muzeum,** A magyar nemzeti, képcsarnokának lajstroma. (Athenaeum. 8-r. 32 l. ára 20 kr.)
- Működése,** Az aradvidéki tanítóegylet első tízévi. Emlékkönyv, az egylet tízévi fennállásának alkalmából. Szerkesztették Szöllőssy Károly és Györgyössy Rudolf. (Arad. Tanítóegylet. 8-r. 120 l. három arzékképpel.)
- Müller Lajos.** Az illem- és táncztan egyetemes kézikönyve. (Fanda József nyomdája. 8-r. V, 195 l. 46 fametszet. ára 2 frt.)
- Nagy János.** Magyar nyelvkönyv. A népiskolák III—IV. osztálya számára. (Szeged. Traub és társa. 8-r. 55, 79 l. ára 20, 25 kr.)
- Nagy Károly.** Költemények. Szerző sajátja. (Debreczen. Csáthy Károly. 12-r. 168 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Nagy Lajos.** Egyházi imák és beszédek. A hódmezővásárhelyi első unitárius isteni tiszteleten 1880. évi május hó 17-én tartotta. (Kolozsvár. Stein János nyomdája. 8-r. 19 l. ára 20 kr.)
- Nagy Lajos.** Magyar reform. vallásu preszbiterék könyve. (Debreczen. Város nyomdája. 8-r. 78 l. ára 30 kr.)
- Nedeczky Gáspár.** Dömös története és újabb leírása. (Esztergom. Kiszlingstein Sándor. 8-r. 147 l. ára 1 frt.)
- Nemeskey Andor.** Bucsúkkal járó imák és ájtatosságok gyűjteménye. (Rudnyánszky A. 8-r. XIV, 422 l.)
- Ney Ferencz.** Széchenyi István szobra előtt. (Vodianer nyomdája. 2-r. 2 l.)
- Nézetek** védtörvényeink reviziójához. Írta egy honvéd. (Tetty Nándor s társa. 8-r. 48 l.)
- Nők,** Hires magyar. (Költemények.) Szerkesztette Városy Mihály. (Arad. Réthy és fia nyomdája. 8-r. 156 l. ára 1 frt)
- Nyiri Péter.** Olvasmányok a második elemi osztály számára. III. kiadás. (Debreczen. Telegdi Lajos. 8-r. 103 l.)
- Okmánytár,** Hazai. A magyar t. akadémia pártolása mellett kiadják Ipolyi Arnold, Nagy Imre és Véghely Dezső. VII. kötet. (Codex diplomaticeus patrius hungaricus. Kocsi Sándor nyomdája. 8-r. VIII, 508 l. ára 4 frt.)
- Olvasókör,** A tudomány és műegyetemi, által rendezett vitatkozások előadóinak jutalmazott jelentése. I. II. (L. Ballagi Béla, Schusehny Henrik.)

- Opálbányák,** A vörösvágás-dubniki, átnézeti térképe. (M. kir. államnyomda. 4-r.)
- Őri G. György.** Báro Wenckheim Béla emléke. (Arad. Réthy nyomdája. 4-r. 9 l. 5 rajztáblával.)
- Örley László.** Az anguillulidák magánrajza. Monographie der Anguilluliden. — A k. m. természettudományi társulat által jutalmazott pályamű. (Editio separata e »Természetrাজi Füzetek« vol. IV. parte I—II. 1880. a musaeo nationali hungarico edito. 165 l. hét könyomatú táblával.)
- Pados János.** Myrtuslombok. Költeményfüzér. II. kiad. (Franklin-társ. 8-r. 327 l.)
- Ifj. Pálffy-Daun Lipót** gróf. Tájékoztató a magyar költők czímű képmhez. (Pozsony. Angermayer Károly nyomdája. 8-r. 36 l.)
- Pálffy Ferencz** Szeged város polgármesterének évi jelentése 1880. évi január hó 25-én tartott közgyűlésben. (Szeged. Burger Gusztáv nyomdája. 8-r. 130 l.)
- Pap Kálmán.** Pásztortüzek. (Tettyey Nándor s társa. 12-r. 159 l. ára 1 frt 50 kr. kötte 2 frt 20 kr.)
- Pauler Tivadar.** A budapesti magyar kir. tudomány-egyetem története. I. kötet. 1. füzet. (Egyetemi nyomda. n. 8-r. 178 l.)
- Péchy Imre.** A Tátrahegység domborművű térképe. Eredeti mérések alapján P. I. által a vízszintes és magassági viszonyoknak egy mértékre szabásával alakított dombormű után rézből, galvan úton sokasított a m. k. államnyomdában.
- Péczeley Ignác.** Felfedezések a természet- s orvostudomány terén. Az idült betegségek. I. füzet. (Államnyomda. 8-r. 71, III l. 3 képpel és a szövegbe nyomott 3 ábrával.)
- Peterdi (Prém) József.** Kisfaludy Károly és Irénije. Tanulmány. (Aigner Lajos. n. 8-r. 100 l. ára 1 frt.)
- Plato.** Socrates védelme és Crito iskolai és magánhasználatra kiadta Szamosi János. (Nagel Bernát. 8-r. 64 l. ára 80 kr.)
- T. M. Plautus** trinumusa. A főgymnasiumok VII. oszt. számára. Magyarázta és bevezetéssel ellátta Gerevics Gusztáv. (Görög és latin remekírók gyűjteménye. 32. Lampel Róbert. 8-r XXXI, 109 l. ára 70 kr.)
- Plutarchos.** Életrajzok. Görögből fordította Szilassi Mórincz. 1—2. füzet. (Ifjusági iratok tára. IX—X. füzet. Franklin-társulat. 8-r. 120, 204 l. ára 60 kr., 1 frt)
- Pokorny Jenő Ármin.** Franczia-magyar és magyar-franczia szótár. Dictionnaire etc. 11—18. füzet. (Rautmann Frigyes. 8-r. 481—528, 1—336 l. egy füzet ára 30 kr.)
- Pollák László.** A járványos agygerincez-agy-buroklobról. Meningitis cerebro-spinalis epidemica. (Nagyvárad. Ifj. Berger S. n. 8-r. 38 l. ára 40 kr.)
- Pólya Béla.** A vizügyi igazgatás kézikönyve. (Szerző. 8-r. 103 l. ára 1 frt.)
- Pótlék,** IV, a magyar korona területén fekvő összes vasutakra érvényes üzletszabályzathoz. Hivatalos kiadás. (Pesti könyvnyomda-részvénytárs. 8-r. 24 l.)
- Rákossy Jakab.** Versfüzér. (Kolozsvár. Szerző 494 l. ára 1 frt.)
- Rautmann Magyar Lexikona.** 52—61. füzet. (Rautmann Frigyes. 8-r. 49—640, 1—48 l. egy füzet ára 30 kr.)
- Remekírók,** Görög és latin, gyűjteménye. 32. (L. T. Maccius Plautus.)
- Remekírók,** Római, magyar fordításban. 23. kötet. (L. Tacitus.)
- Rendeletek,** Igazságügyi, 1879. (Franklin-társulat. 8-r. 54 l.)
- Rendszabályok,** Ideiglenes folyó-, csatorna- és tóhajózási. (Államny. 8-r. 64 l.)

- Renner Adolf.** Az üszögbetegség és az anyarozs. Tekintettel fejlődésükre a nevezetes fajok leírására és az ellenök alkalmazandó eljárásra mívelésbeli növényeinknél. (Különlenyomat a »Földmívelési Érdekeink« 1879. évi 16, 18—28 és 1880. évi 19, 21—23. számaiból. Légrády testvérek. 8-r. XII, 115 l. 2 ábrával és egy színnyomatú táblával.)
- Révész Bálint.** Köznapi imádságok, templomi használatra. 3. kiadás. (Debreczen. Csáthy Károly. 8-r. 342 l. ára kötve 2 frt 40 kr., aranymetszéssel 2 frt 60 kr.)
- Révész Imre.** Egyháztörténelmi irodalmunk ügyéhez. (Debreczen. Telegy K. L. 8-r. 18 l. ára 10 kr.)
- Ribáry Ferencz.** Képes világtörténet. 33—40. füzet. (Mehner Vilmos. 8-r. 545—674, 1—160 l. egy füzet ára 30 kr.)
- Richet Károly.** Az ördögösök hajdan és napjainkban. Tanulmány. Franceziából fordította Erdélyi Béla. Szerző által jogosított kiadás. (Nagyvárad. Hügel O. 8-r. 158 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Ries Hermin.** Adél. Regény. (L. Piros könyvtár. 34. füzet. Lampel Róbert. 8-r. 172 l. ára 40 kr.)
- Rosenberg Sámuel.** Könyvtárakról és azoknak befolyásáról a társadalmi életre. Az eperjesi Széchenyi-körben felolvasta. (Eperjes. Rosenberg S. 8-r. 20 l.)
- Roth Samu.** Az ásvány-, kőzet- és földtan alapvonalai a gymnásiumok IV. oszt. számára. (Franklin-társulat. 8-r. IV, 223 l. 155 ábrával. ára 1 frt 20 kr.)
- Rothert M.** Kis Livius. Függelékül gnómák, Phaedrus és Ovidius. Szerkesztette és szótárral ellátta Polgár György. I. II. füzet. (Franklin-társulat. 8-r. IV, 122—156, 154 l. ára 70 kr.)
- Rózsa Péter.** A millenarium és a honalapítás emléke megörökítésének kérdéséhez kapcsolatban Széchenyi üdvölkedjével. Ifj. Nagel Ottó. n. 8-r. IV, 32 l. ára 20 kr.)
- Ságh József.** Magyar zenészet Lexikon. IV. füzet. (Buschmann nyomdaja. 8-r. 197—296 l. ára 70 kr.)
- Sárkány János Ferencz.** Az 1879-ik évi ló-versenyek hiteles eredményei a magyar és osztrák gyepeken. (Sport-könyvtár. I. füzet. Pesti lovaregylet. 8-r. 166 l. ára 2 frt.)
- Schelling Kornél.** Schelling Frigyes bölesészeti rendszerének ismertetése és bírálata. (Münster Károly. 8-r. 38 l.)
- Schnierer Aladár.** A magyar büntetőtörvény magyarázata. 4. füzet. (Franklin-társulat. 8-r. 401—628 l. ára 1 frt 60 kr.)
- Schölet Ephraim.** Két kérdés és egy előszó vagy az ember és a majom. (Zombor. Salamon-féle könyvkereskedés. 8-r. 14 l.)
- Scholtz Albert.** Földrajz a gymnásiumok használatára. I. rész. (Franklin-társulat. 8-r. 144 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Schuschny Henrik.** A reformáció és korának befolyása az orvostan fejlődésére. (A tudomány és műegyetemi olvasóköri által rendezett vitatkozások előadóinak jelentése. II. Goldstein Mór. 8-r. 43 l. ára 30 kr.)
- Schwarz Gyula.** Egyetemes alkotmányisme rövid vázlatban. (Aigner L. 8-r. 64 l.)
- Scribe és Saint-Georges.** A korona gyémántjai. Vig dalmű. Fordította id. Ábrányi Kornél. (A nemzeti színház könyvtára. 135. füzet. Pfeifer Ferdinánd. 8-r. 78 l. ára 40 kr.)

- Shakspere** minden munkái Fordítják többen. XIII—XV. kötet. 2. kiadás. (Ráth Mór. k. 8-r. 276, 227, 257 l. egy kötet ára 80 kr.)
- Shakspere William. Julius Caesar.** Fordította Vörösmarty Mihály. Bevezetéssel és magyarázó jegyzetekkel ellátta Névy László. (Jeles Írók iskolai tára. XII. (Franklin-társulat. 8-r. 116 l. ára 60 kr.)
- Sheridan Richard** A rágalom iskolája. Vigjáték. Fordította Stenger Károly. (Magyar könyvsház. 68—69. füz. Aigner Lajos. 8-r. 105 l. egyes füz. ára 20 kr.)
- Sikor József. Pártos Matyi. Elbeszélés.** (Magyar ifjusági- és népkönyvtár. 13—14. füzet. Győr. Gross Gusztáv és testv. 8-r. 89—110 l. egyes füz. ára 15 kr.)
- Simonyi Iván.** Nemzeti tragicomédia. (Különlenyomat a Havi Szemle 6-ik füzetéből. Eggenberger. n. 8-r. 36 l. ára 40 kr.)
- Simonyi Zsigmond.** A régi nyelvm emlékek olvasásáról. Főtekintettel a halotti beszédre. (Különlenyomat a »Magyar Nyelvőr« VIII. és IX. kötetéből. Eggenberger. 8-r. 23 l. a halotti beszédnek első fotocinkografiájával. ára 30 kr.)
- Simonyi Zsigmond.** Mutatvány a nyelvtörténeti szótárból. (Akadémia. 4-r. 15 l.)
- Sirven Alfréd és Le Verdier Henrik.** A vörös jezsuita. Regény. Francziából ford. Huszár Imre. (Légrády testv. 12-r. 253 l. ára 1 frt.)
- Smiles.** Jellem. A hazai viszonyokhoz alkalmazta Könyves Tóth Kálmán. II. jav. kiadás. (Légrády testv. 8-r. XIII, 407 l. ára 2 frt 40 kr.)
- Soltész Ferencz.** Magyar-latin zsebszótár iskolai használatra. Kérészi István, Soltész János, Szinnyi Gerzson, Szivos Mihály közreműködésével szerkesztette —. II. kiadás. (Sárospatak. Steinfeld Béla nyomdája. 8-r. 1426 l. ára füzve 1 frt 67 kr.)
- Somló Sándor.** Éjszakák. (Költemények.) (Győr. Klenka F. 16-r. 99 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Somogyi Géza.** Embertan. Tanítóképezdek, felső nép- és ismétlő-iskolák számára. 20, a szöveg közé nyomott fametszettel. (Dobrowsky és Franke. 8-r. 45 l. ára 36 kr.)
- Sport-könyvtár.** I. füzet. (L. Sárkány János.)
- Sporzon Pál, Ébner Sándor.** Gazdasági olvasmányok minden rendű gyakorló és tanuló gazdák számára. Második olosó kiadás. (Franklin-társulat. 8-r. VIII, 229 l. ára 80 kr.)
- Stricker József és Kohn Fülöp.** Magyar nyelvképzőiskola gyakorlati példákban. Olvasás, nyelvtan és fogalmazás egy központú körökben. Német tannyelvű népiskolák számára. I—V. füzet. II—VI. oszt. számára. (Nagyszombat. Horowitz A. 8-r. 36, 40, 64, 80, 80 l. ára 12, 15, 20, 25, 25 kr.)
- Szabályok, Távirási, és díjtáblák.** Érvényesek 1880-ik évi augusztus hó 1-től. Kiadja a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi m. kir. miniszterium. (Hornýánszky Viktor nyomdája. 8-r. 79 l.)
- Szabó Ferencz.** A legujabb kor története. I. Napoleon bukásától III. Napoleon bukásáig. 1815—1871. Menczel, Springer, Horváth s mások művei után. II. kötet. 1. 2. füzet. (Aigner Lajos. 8-r. 1—224 l. ára 90 kr.)
- Szalay József.** A magyar nemzet története a nép számára számos képpel. III. köt. 24—25. füzet. (Weizsmann testvérek. 4-r. 161—224 l. egy füzet ára 30 kr.)
- Szalay Sándor.** Költemények. (Nagy-Kanizsa. Fischel Fülöp nyomdája. 8-r. 168, III l. ára 1 frt.)

- Szamosközy István** történeti maradványai 1542—1608. Eredeti s egykorú példányokból kiadta Szilágyi Sándor. IV. kötet. (Magyar történelmi emlékek. II. osztály: írók. XXX. kötet. Akadémia. 8-r. XXI, 402 l.)
- Szaniszló Albert.** Útmutatás a phylloxera (vastatrix) felismerésére és felkeresésére. (Kolozsvár. Erdélyi gazdasági-egylet. 8-r. 22 l. egy kömetszetű táblával.)
- Szász Domokos.** Az Isten temploma. Egyházi beszéd. A zsoboki ev. ref. új templom felszentelési ünnepélyén 1879. okt. 12-én. (Kolozsvár. Stein J. nyomdája.
- Szász Domokos.** Örök harez. Egyházi beszéd. (Kolozsvár. Stein János. 8-r. 28 l. ára 25 kr.)
- 8-r. 15 l. ára 20 kr.)
- Szász Károly.** Gróf Széchenyi István és az akadémia megalapítása. (Akadémia. 8-r. 259 l.)
- Szász Károly.** Ünnepi óda a budapesti kir. m. tudomány-egyetem ujjaalakíttatásának századik évfordulója alkalmára. (Egyetemi nyomda. 4-r. 4 l.)
- P. Szathmáry Károly.** Az emberi művelődés története. 11. füzet. (Tettey Nándor s társa. n. 8-r. 331—362 l. egy füzet ára 30 kr.)
- Székely Mihály.** A Karst-hegység sajátságos helyi viszonyai és növénykultúrája. (Államnyomda. 8-r. 16 l.)
- Szemák István.** Német mondattan. Tanodai és magánhasználatra. II. kiadás. II. rész. (Franklin-társulat. 8-r. 152 l. ára 70 kr.)
- Szentesi Rudolf.** Budapesti rejtelmek. Regény. 22—25. füzet. (Weismann testv. 8-r. 21—212 l. egy füzet ára 25 kr.)
- Szerelem könyve.** Költemény. (Franklin-társulat. 8-r. 136 l.)
- Sziklay Lajos.** Apa és leány. Regény. I—III. köt. (Piros könyvtár. 32. sz. Lampel R. 8-r. 114, 134, 124 l. ára 1 frt.)
- Szilágyi Sándor.** Emlékbeszéd Urházy György fölött. (Értekezések a társadalmi tudományok köréből. VI. kötet. 4. szám. Akadémia. 8-r. 23 l. ára 10 kr.)
- Szinészegyesület,** A magyar, VI. közgyűlésének naplója. Gyorsírói jegyzetek után szerkeszté Takács Ádám. (Fanda József nyomdája. 8-r. 120 l.)
- Szini-emplény.** (Debreczen. Város nyomdája. 8-r. 31 l.)
- Szoboszlai Pap István.** Confirmatióra s úr asztalához először járulhatásra készítő rövid vallásos oktatás kérdések és feleletekben. Közrebocsátja Révész Bálint. XI. kiad. (Debreczen. Telegdy K. L. 8-r. 30 l. ára 18 kr.)
- Szohner.** A különféle tüdőbetegségek pneumatikus gyógy módja okadatolt rövid vázlatban. (Egyetemi nyomda. 8-r. 7 l.)
- Tacitus évkönyvei.** I. füzet. Ford. Mihály István. II. kiadás. (Római remekírók. 23. Lampel R. 16-r. 1—96 l.)
- Takács I.** Hazai váltójog az új váltótörvény (1876. XXVII. t. cz.) alapján számos váltómintáival kísérvé. 3. kiadás. Megbővítve a »Váltó-eljárás« iránt kibocsátott igazságügyminiszteri rendelettel (Ifj. Nagel Ottó. 8-r. VIII, 236 l. ára 90 kr.)
- Tanáregyesület,** A tiszántúli református középiskolai, évkönyve. Az 1879—80. évről. Szerkesztette Gergely Károly. (Debreczen. Város nyomdája. 8-r. 175 l.)
- Társulat,** A tiszavölgyi, központi bizottságának az 1880. június 20-diki évi közgyűléshez intézett jelentése és annak mellékletei. (Wilekens F. C. és fia. 8-r. XXV, 121 l.)

- Tátra hegység, A, gazdasági térképe.** Eredeti mérések alapján összeállított és nyomtatott a m. k. államnyomdában. 4-r.
- Tátra hegység, A, hegy- és vízrajzi térképe.** Eredeti mérések alapján összeállított és nyomtatott a m. k. államnyomdában. 4-r.
- Tátra hegység, A, tájképe** Eredeti fényképek után rajzoltatott s nyomtatott a m. kir. államnyomdában. 4-r.
- Távíratozásra, A, vonatkozó legfontosabb szabályok.** Die wichtigsten Vorschriften etc. (Hornyánszky nyomdája. 8-r. 14 l. egy táblázzal. ára 10 kr.)
- Távirdaintézet, A magy. kir., czím- és névtára 1880. év január 2-án.** Hivatalos kiadás. (Hornyánszky nyomdája. 8-r. 132 l.)
- Távírdák, A magyar korona területén levő állami és vasuti, — statistikája.** Kiadja a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi m. kir. miniszterium. (Hornyánszky nyomdája. 4-r. 86 l. két grafikai táblával.)
- Thaly Kálmán.** Oeskey László II. Rákóczy fejedelem dandárnoka és a felsőmagyarországi hadjáratok 1703—1712. Történeti tanulmány. Eredeti levelezések és egykorú kütfők nyomán. Kiadja a magyar tudományos akadémia történelmi bizottsága. (Akadémia. 8-r. 828 l.)
- Than Károly.** A városligeti artézi kút hévforrásának vegyi elemzése. (Értekezések a természettudományok köréből. X. kötet. 9. szám. Akadémia. 8-r. 39 l. ára 20 kr.)
- Thót Dániel** versei. 1879. 1. füzet. (Debreczen. Város nyomdája. 8-r. 172 l.)
- Tokody Ödön.** A magyarországi római és görög-katholikus papság egyetemes névtára 1880-ra. I. évf. (Aigner Lajos. k. 4-r. 1184 hasáb és XXIV l. ára 5 frt.)
- Torokgyik-félék-, A, és a diphteritisről.** (Nagy-Kanizsa. Fischel Fülöp gyors-sajtója. Nagy ívrétű táblás kimutatás. ára 60 kr.)
- Története, Magyarország, népiskolák számára.** XIV. kiadás. Kiadja az »Irodalmi kör.« (Sárospatak. Főiskola. 8-r. 108 l. ára kötetlen 13 kr., kötve 20 kr.)
- Történetek, Új-szövetségi bibliai.** Jézus bémerítettetésétől — menybemeneteléig. (Debreczen. Város nyomdája. 8-r. 15 l.)
- Törvény, a magyar büntetőtörvénykönyvnek (1878. V. és 1879. XL. t. cz.) életbeléptetéséről** kiegészítve az idézett törvényekkel és rendeletekkel. (Eggenberger. 8-r. 62 l. ára 30 kr.)
- Törvényezikk, 1880. XXXVII. A magyar büntető-törvénykönyvek (1878. V. t. cz. és 1879. XL. t. cz.) életbeléptetéséről.** (Pfeifer Ferdinánd. 8-r. 29 l.)
- Törvényezikk, 1880-ik évi XXXVII., a magyar büntetőtörvények életbeléptetéséről.** (Tettey N. s társa. 8-r. 18 l. ára 20 kr.)
- Törvényezikk, Az 1880. évi XXXVII. A magyar törvénykönyvek (1878. V. t. cz. és 1879. XL. t. cz.) életbeléptetéséről.** A bíraskodási illetőséget feltüntető táblás kimutatással. (Veszprém. Krausz Ármin. 8-r. 28 l. ára 20 kr.)
- Törvényezikkek, 1880-ik évi országgyűlési.** I. füzet. (Pfeifer N. 16-r. 1—412 l. ára 1 frt 40 kr.)
- Törvénykönyv, A magyar büntető törvénykönyv a büntettekről és vétségekről.** (1878. évi V. törvényezikk.) Kézikönyvül bírák, ügyészek, ügyvédek számára. Minden egyes szakasz tartalmának kitüntetésével, — a szövegbe nyomott jegyzetekkel s a büntetési tételeket is tartalmazó tárgymutatóval eliátta Cserna Vineze. (Veszprém. Krausz Ármin. 8-r. 150, XLVII l. ára 1 frt 20 kr.)

- Törvénykönyv**, A magyar büntető, a kihágásokról. (1879. évi XL. t. czikk.) Kézikönyvvül bírák, ügyészek, ügyvédek és közigazgatási hatóságok számára. Minden egyes szakasz tartalmának kitüntetésével, szövegbe nyomott jegyzetekkel s a büntetési tételeket is tartalmazó tárgymutatóval ellátta Oserna Vince. (Veszprém. Krausz Ármin nyomdája. 8-r. 73 l. ára 60 kr.)
- Turul Ferencz**. Álomképek. Onodi V. F. elbeszélése után. (Kolozsvár. Stein János. 8-r. 163 l.)
- Vahot Gyula**, Vahot Imre emlékiratai és Petőfi Sándor emlékezete. I. II. kötet. (Szerző. 8-r. VII, 178, 160 l.)
- Vajdafy Emil**. A magyar kir. Curia mint semmitőszék összes teljes ülés megálapodásai keletkezésük sorrendjében összeállította és szakszerű tárgymutatóval ellátta —. (Eggenberger. n. 8-r. 342 l. ára 3 frt.)
- Vályi Pál**. Ima, néhai özvegy gróf Dessewffy Ágostonné született báró Bánffy Johanna koporsója fölött Nyárad-Szt.-Benedeken 1868. október 18-án. (Kolozsvár. Stein János. 8-r. 11 l.)
- Váradai Antal**. A tör. A. m. t. akadémia által a gróf Teleki alapítványból 100 arany pályadíjjal jutalmazott eredeti vigjáték 3 felvonásban. (A nemzeti színház könyvtára. 136. füzet. Pfeifer Ferdinánd. 8-r. 68 l. ára 40 kr.)
- Vasálarczos**, A. Történeti regény. Fordította Kövesdy Ignác. 20. füzet. (Heimann Vilmos. 8-r. 905—936 l. egy-egy füzet ára 25 kr.)
- Vass Mátyás**. Népiskolai olvasókönyv. A leányiskolák III. osztálya számára. (Szeged. Traub és társa. 8-r. 172 l. ára kötve 40 kr.)
- Visszaemlékezés az 1848—1849. évi szabadságharcra Erdélyben**. Irta egy volt honvédhuszár. (Marosvásárhely. Imreh Sándor nyomdája. 8-r. 40 l. ára 20 kr.)
- Visszaemlékezés az 1848—1849. évi szabadságharcra Erdélyben**. Irta egy volt honvédhuszár. II. kiadás. (Marosvásárhely. Csiki Lajos. 8-r. 68 l. ára 40 kr.)
- Weninger László**. Magyarország hőmérseki és csapadék viszonyai. (Franklin-társulat. 8-r. 29 l. 2 térképpel.)
- Wettstein H.** Vegytan és ásványtan felső nép- és polgári iskolák számára. A III. kiadás után fordította Páthy Károly. II. kiad. (Kecskemét. Gallia-féle könyvkereskedés. 8-r. VII, 99 l. ára 60 kr.)
- Zaccone Péter**. Az internationale titkai. Regény. Ford. Huszár Imréné. (Légrády testv. 12 r. 456 l. ára 2 frt.)
- Zák R. József**. A térképrajzolás elemei. (Szerző. 8-r. 96 l. a szöveg közé nyomott számos ábrával és egy térképpel. ára 1 frt 20 kr.)
- Záray Ödön**. Magyar nyelvtan. Népiskolai használatra. 12. kiadás. (Aigner Lajos. 8-r. 62 l. ára 30 kr.)
- Zichy Antal**. Esmék, adatok, adomák gróf Széchenyi István naplóiából. (Franklin-társulat. 8-r. 77 l. ára 60 kr.)
- Zimándy Ignác**. Kié a győzelem? vagy, ki mellett bizonyítanak a Trefort Ágoston és Miehl Jakab védelmére írt czikkek, s mit mond a közvélemény? («Hungyadi Mátyás» nyomda. 8-r. 103 l.)
- Zlinszky Imre**. A magyar magánjog mai érvényében, különös tekintettel a gyakorlat igényeire. IV. füzet. (Franklin-társulat. 8-r. 513—751 l. ára 2 frt.)
- Zsilinszky Mihály**. Az egyetemes történelem főbb eseményei életirati vázlatok-

ban. Vezérfonalúl a történelem első tanításához. I. rész: Ó-kor. 5. jav. kiadás. (Kilián Frigyes. 8-r. VI, 140 l. ára 60 kr.)

Zsilinszky Mihály. Palaezky Ferencz emlékezete. (Értekezések a társadalmi tudományok köréből. VI. kötet. 6. szám. Akadémia. 8-r. 34 l. ára 20 kr.)

Hazai nem-magyar irodalom.

Ambros A. W. Nachgelassene kleinere Schriften. I. Bd. (Pozsony. Drodtleff R. 8-r. 385 l. ára 3 frt.)

Archiv des Vereines für siebenbürgische Landeskunde. Neue Folge. XV. Band 3. Heft. (Nagyszeben. Egylet. 8-r. 415—662 l.)

Bing Johann. Einige nachgelassene Schriften. Gesammelt und herausgegeben von Eduard Bing. (Arad. Ungerleider és Hatos nyomdája. 8-r. 87 l.)

Bogović Emerich. Zur bosnischen Frage. Eine Studie. (Zágráb. Hartmán Lipót. n. 8-r. 80 l. ára 80 kr.)

Bruck Joseph. Firmenbuch aller Handels- und Gewerbetreibenden des Königreiches Ungarn. II. Theil. 1. Juli 1877 -- 30. Juni 1880. (Légrády testvérek. n. 8-r. XXVII, 227 l. ára 1 frt 60 kr.)

Buchholzer und Wilk. Liederstrauß für die sächsischen Volksschulen Siebenbürgens. In drei Heften. Beigabe: Kurzer Unterricht im Gesange nach dem Gehör und nach Noten. I. Heft (1., 2. und 3. Schuljahr.) (Brassó. Zeidner. 8-r. 72 l.)

Catalog der Bildergalerie des National-Museums. (Athenaeum nyomdája. 8-r. 32 l. ára 20 kr.)

Chyzer Cornel. Führer nach Rámk-Herlein zu der grössten artesisch-periodischen Spring-Quelle Europas. (Sátoralja-Ujhely. »Zemplén« cz. hetilap szerkesztősége. 8-r. 20 l.)

Csepreghy Franz. Der Gold-Fuchs. Volksschauspiel mit Gesang, in 3 Acten. (Kolozsvár. Stein nyomdája. 8-r. 52 l.)

Csepreghy Franz. Die rothe Briefftasche. Volksstück mit Gesang in 3 Acten. (Kolozsvár. Stein János nyomdája. 8-r. 64 l.)

David Julius. Denkrede auf d. Herrn Adolf Cremieux. (Pozsony. Drodtleff R. 8-r. 15 l. ára 20 kr.)

Feiglstock Max. Lieder eines Haidesohnes. Gedichte. (Aigner Lajos. 8-r. VI, 209 l. ára 2 frt.)

Hirsch. Abschiedswort. Gottesdienstlicher Vortrag gehalten in der Synagoge zu Altöfen am 28. Feber 1880. (Burián nyomdája. 8-r. 14 l. ára 20 kr.)

Holtzmann Josef. Methodischer Unterricht in der ungarischen Sprache. (Franklin-társulat nyomdája. 8-r. 190 l. ára 80 kr.)

Jókai Maurus. Rab Raby. Roman in drei Bänden. Mit Illustrationen von Joh. Jankó. I—III. Bd. (Pozsony és Lipese. Stampfel Károly. 8-r. 247, 247, 304 l. mindhárom kötet ára 5 frt.)

- Kossuth Ludwig.** Meine Schriften aus der Emigration. Die Periode des 1859-er italienischen Krieges. I. Band. 1. 2. Hälfte. (Pozsony és Lipese. Stampfel Károly. 8-r. XXXI, 560 l. ára 5 frt.)
- Landau L. R.** Religion und Politik nebst Nachtrag zur Sammlung kleiner Schriften. (Aigner Lajos. n. 8-r. 46 l. ára 40 kr.)
- Montalembert Graf.** Leben der heiligen Elisabeth von Ungarn. Nach dem Französischen übersetzt von Städtler. Mit einem Vorwort des Karl Johann Greith. Mit 1 Farbendruckbild und 126 Holzsehnitten. 1. Lfg. (Nezsider. Benziger testvérek. 4-r. egyes füzet ára 1 frt.)
- Offenbarung, Kabbala, Magnetismus und Spiritismus.** (Pesti könyvnyomda-résztársaság. 8-r. 52 l.)
- Pulszky Franz.** Meine Zeit, mein Leben. Autorisirte Ausgabe. (Pozsony és Lipese. 8-r. 427 l. ára 3 frt 50 kr.)
- Rosenberg Ludwig.** Der ungarische Strafprocess und die Stellung des Vertheidigers bei der Untersuchung und Schlussverhandlung. (Separatabdruck aus der »Ungarischen Gerichtshalle.« Rosenberg testv. k. 8-r. 104 l. ára 80 kr.)
- Rosenmeyer J. J.** Deutsche Elementar-Sprachlehre. Im Sinne des Lehrplanes des hohen Ministeriums zum Gebrauche in Volks- und Töchtereschulen. 4. verbesserte und stark vermehrte Auflage. (S.-A.-Ujhely. Lövy A. 12-r. 92 l. ára 32 kr.)
- Siebenlist August.** Schoppenhauers Philosophie der Tragödie. (Pozsony és Lipese. Stampfel Károly. 8-r. XIV, 447 l. ára 5 frt.)
- Stricker Josef und Mayer Adolf.** Das erste Schuljahr. Fibel nach der gemischten Schreibmethod. (Franklin-társulat. 8-r. 96 l. ára kötve 25 kr.)
- Stricker Josef, Klein Leopold und Mayer Adolf.** Das zweite, dritte, vierte Schuljahr. Deutsches Lesebuch für die Volksschulen Ungarns. (Franklin-társulat. 8-r. 112, 158, 191 l. ára kötve 30, 40, 50 kr.)
- Szentesi Rudof.** Die Geheimnisse von Budapest. Originalroman aus der Gegenwart. 13—15. Heft. (Weizmann testvérek. 8-r. 577—720 l. egy füzet ára 25 kr.)
- Telegraphenordnung und Tarife.** Giltig vom 1. August 1880. angefangen. Herausgegeben vom k. ung. Ministerium für Ackerbau, Industrie und Handel. (Hornyánszky Viktor nyomdája. 8-r. 82 l.)
- Tomaschek.** Geschichte der evang. Kirchengemeinde Augsb. Conf. in Ofen. In Druck gegeben von Johann Hunfalvy. (Hornyánszky Viktor nyomdája. 8-r. 27 l. ára 50 kr.)
- Verhandlungen der Zehnten Landeskirchenversammlung 1880.** Herausg. vom Landesconsistorium der evang. Kirche A. B. in Siebenbürgen. (Nagy-Szeben. Drotleff József. 8-r. 336 l.)
- Verhandlungen und Mittheilungen des siebenbürgischen Vereins für Naturwissenschaften in Hermannstadt.** XXX. Jahrgang. (Nagyszeben. Closius örökösének nyomdája. 8-r. LXXXII, 188 l.)
- Walter Anton.** Handbuch der Gespräche, der Sprachlehre und des Briefstyls ungarisch, deutsch, englisch, französisch, italienisch. II. Aufl. Heft 9—10. (Grimm G. 8-r. 193—263 l. egy füzet ára 30 kr.)

- Weber.** Zipser Geschichts- und Zeitbilder. Mit fünf Ansichten und einer Tafel Siegel-Abbildungen. (Löese. Reiss. 8-r. 392 l.)
- Zichy-Ferarris Victor.** Offener Brief an das Publikum. (Pozsony és Lipese. 8-r. 104 l. ára 10 kr.)
- Barth Setma,** turecké devče. Povidka pro mládež* (Hornýánszky V. nyomdája. 8-r. 78 l.)
- Dobšinský Pavol.** Prostonárodné obyčaje, poverý a hry slovenské. (Turócz-Szt.-Márton. A városi nyomda-résztvénytársaság. 8-r. 179 l.)
- Dobšinský Pavol** Prostonárodné Slovenské Povesti. Sosit 2. (Turócz-Szt.-Márton. A városi nyomda-résztvénytársaság. 8-r. 96 l. ára 30 kr.)
- Francisci Ján.** Slovenský divadelný oehotnik. Swäzok III. (Turócz-Szt.-Márton. A városi nyomda-résztvénytársaság. 8-r. 84 l. ára 25 kr.)
- Schwetetz Ondrej.** Praktičný návod maďarskej reči pre slovenské školy. (Szakolecza. Skaniel József nyomdája. 8-r. XI, 75 l. ára 30 kr.)
- Vyznáni,** Augspurské, víry. Puvodni latinsky text z roku 1530 na základě starych i nových česko-slovenských vydání opět opravených v obnoveném překladu svým domácím víry podal a tri obecné symbola církve křestanské přidal Bedrich Baltík. (Hornýánszky Viktor nyomdája. 8-r. 72 l.)
- Konjević S.** Upustvo k predavanju poznavanja prirode u narodnoj školi. Knjiga I. Prirodopis i prirodoslovlje za III. razred narodne škole. (Pancsova. Jovanovics testv. 8-r. 147 l. ára 80 kr.)
- Krasić Vladimir.** Srpske narodne pjesme starijeg i novijeg vremena. (Pancsova. Jovanovics testv. 8-r. XII, 212 l. ára 1 frt.)
- Letopis** Matice srpske. Uredjuje A. Hadžić. Knjiga 121, 122. (Pancsova. Jovanovics testv. 8-r. 2 levél s 150, 2 levél s 138 l. egy kötet ára 70 kr.)
- Miloš Obilić** u narodnim pesmama sa slikom njegovom. Drugo izdanje. (Pancsova. Jovanovics testv. 16-r. 72 l. ára 15 kr.)
- Najnovija** mala pesmarica sa odabranim jumačkim, ratnim, bačvanskim i bauatskim pesmama. (Pancsova. Jovanovics testv. 32-r. 96 l. ára 20 kr.)
- Pevanija.** Po izbor pesme što se najradije pevaju. Tréce umnoženo izdanje. (Pancsova. Jovanovics testv. 32-r. 398 l. ára 60 kr.)
- Polit-Desančić M.** Verenica Crnogorka. Drugo izdanje. (Pancsova. Jovanovics testv. 16-r. 54 l. ára 20 kr.)
- Popović J.** Istorija ruske književnosti. Novije doba. (Pancsova. Jovanovics testv. 16-r. VIII, 120 l. ára 50 kr.)
- Popović J.** Zemljopis za srpske narodne škole u Ugarskoj. Izradio po Kutneru i drugima. (Pancsova. Jovanovics testv. 8-r. 76 l. ára 80 kr.)
- Propast** carstva srpskog na Kosovu u narodnim pesmama. Sa slikom »Boj na Kosovu.« Drugo izdanje. (Pancsova. Jovanovics testv. 16-r. 64 l. ára 15 kr.)
- Radičević Branko,** Pesme. Najnovije i popunjeno s edmo izfaksimilom potpisa brankova. (Pancsova. Jovanovics testv. 16-r. XXII, 352 l. ára 50 kr., díszkötésben 1 frt 50 kr.)
- Rad** jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Knjiga. LI—LII. (Zágráb. Hartmán Lipót. 8-r. 212, 272 l. egy kötet ára 1 frt 50 kr.)
- Avramu Nicolau.** Despre legume. Plantarea si crescerea loru. Invetiaturi pentru poporulu romanu. (Arad. Egyházmegyei nyomda 8-r. 122 l. ára 60 kr.)

- Kanitz Augustus.** Plantas Romaniae, huiusque cognitae enumerat Aug. K. Liefg. I. II. (Kolozsvár. Demjén E. n. 8-r. 1—140 l. I. füzet ára 2 frt, a II. füzeté 1 frt 50 kr.)
- Statuta ab ecclesiarum Colocensis et Baesiensis archiepiscopo Ludovico s. r. e. cardinale Haynald pro archidioecesi sua a die 4-a Junii 1867. usque finem anni 1879. edita.** (Kaloesa. Malatin és Holmeyer nyomdája. n. 4-r. 337 l.)
- Tamaskó Stephanus.** Danielis Bersenii poetae eelogae. (Franklin-társ. 8-r. 48 l.)
- Télly Joannis.** Opuscula graeca. (Egyetemi nyomda. n. 8-r. X, 116 l.)
- Cook U. N.** Ambigu transylvanie apprété par —. Avec une photographie. (Brasso. Dressnandt H. 12-r. 111 l. ára 1 frt.)
- Farkas J.** Generalisation du Logarithme et de l'Exponentielle. (Kilián F. n. 8-r. V, 121 l. ára 1 frt 80 kr.)

Hazánkat érdeklő külföldi munkák.

- Beermann Moriz.** Alt- und Neu-Wien. Geschichte der Kaiserstadt und ihrer Umgebungen. Seit dem Entstehen bis auf den heutigen Tag. (Bécs. Pest. Lipese. Hartleben. n. 8-r. VIII, 1200 l. 312 rajzzal. ára 7 frt 50 kr.)
- Beermann Moriz** Maria Theresia und Kaiser Joseph II. in ihrem Leben und Wirken. Denkbuch mit 200 Illustrationen etc. 3—12 Liefg. (Bécs, Pest, Lipese. Hartleben. 8-r. 97—576 l. egy füzet ára 30 kr.)
- Bolgár Franz.** Die Regeln des Duells. (Lipese. Köhler K. F. 8-r. VIII, 71 l.)
- Caro.** Das Bündniss von Canterbury. Eine Episode aus der Geschichte des Constanzer Concils. (Gotha. Perthes. 8-r. 120 l. ára 2 frt 40 kr.)
- Emmer Johannes.** Kaiser Franz Josef I. Geschichte seines Lebens und seiner Regierung. (Teschen. Prochaszka Károly. 4-r. 266, VII l. számos színes és nem színes fametszetű képpel. ára 15 frt.)
- Ergebnisse** der Verzehrungssteuer im Jahre 1879. Zusammengestellt vom Rechnungs-Departement 2 des k. k. Finanzministeriums. (Bécs. Cs. kir. udvari- és államnyomda. n. 4-r. 31 l.)
- Grün Karl.** Kulturgeschichte des siebzehnten Jahrhunderts. I—II. Band. (Lipese. Barth János Ambrus. 8-r. 626, 436 l. ára 9 frt.)
- Heksch Alexander.** Die Donau von ihrem Ursprung bis an die Mündung. Eine Schilderung von Land und Leuten des Donaugebietes. Mit 200 Illustrationen und einer Stromkarte. II. Halbband. (Bécs, Pest, Lipese. Hartleben. 8-r. IV, 385—791 l. ára 3 frt 75 kr.)
- Heksch Alexander.** Illustrierter Führer auf der Donau von Regensburg bis Sulina. (Bécs, Pest, Lipese. Hartleben. 8-r. XXXII, 138 l. 50 fametszetű rajzzal és 5 folyamterképpel. ára 1 frt 50 kr.)
- Jókai Maurice.** Les fils de l'homme au coeur de pierre. Traduit du hongrois par Antonine de Gerando Teleki. (Páris. Ollendorff Pál. 8-r. IV, 368 l. ára 3 frt 50 kr.)

- Klein Julius und Szabó Franz.** Zur Kenntniss der Wurzeln von *Aesculus Hippocastanum* L. (Separatabdruck aus »Flora« 1880. Nr. 10 und 11. Regensburg. Neubauer-féle nyomda. 8-r. 13 l. tábla V.)
- Kolbenheyer Karl.** Die hohe Tatra unter Mitwirkung einheimischer Kenner u. Freunde bearb. 3. Aufl. (Tesehen. Prochaska Károly. k. 8-r. VIII, 160 l. két térképpel, ára 2 frt.)
- Marbeau Edouard.** La Bosnie depuis l'occupation austro-hongroise. Extrait de la Revue de France. (Páris. Mouillot P. 8-r. 67 l.)
- Meyer et Bilitz.** Welt-Adressenbuch etc. VI. Band. Ungarn, Croatien und Slavonien, Siebenbürgen, Bosnien und Herzegowina. IV. Ausgabe. (Bécs. Szerzők. n. 8-r. XXXV, 570 l. ára 5 frt.)
- Miklosich Franz.** Über die Mundarten und Wanderungen der Zigeuner Europa's. X, XI. (Bécs. Gerold Károly és fia. 4-r. 95, 53 l. ára 2 frt 40 kr. és 1 frt 40 kr.)
- Mixa Josef.** Die indirecte Besteuerung in Oesterreich-Ungarn. Handbuch für Zucker- und Spiritusfabrikanten, Bierbrauer, alle verzehrungssteuerpflichtigen Unternehmungen u. Controlsorgane. 2. Aufl. (Bécs. Manz-féle udv. könyvkereskedés. 8-r. 452 l. 2 tábla. ára 3 frt 50 kr.)
- Movimento commerciale di Trieste nel 1879.** (Triest. Kereskedelmi- és iparkamara. 4-r. 163 l.)
- Piç Jos. Lad.** Ueber die Abstammung der Rumänen. (Lipese. Duncker és Humblot. 8-r. 228 l. ára 3 frt)
- Rath.** Siebenbürgen. Reisebeobachtungen und Studien nach Vorträgen. (Sammlung von Vorträgen. Herausgegeben von Fremmel und Pfaff. IV. 2—4. Heidelberg. Winter könyvkereskedése. 8-r. 41—190 l. ára 1 frt.)
- Roskoványi Augustinus.** Monumenta catholica pro Independentia potestatis ecclesiasticae ab Imperio Civili. Tom. XIII, Supplementa ad XII. Tomos item Monumenta annorum 1876 et 1877, necnon Repertorium totius operis completens. (Bécs. Braumüller Vilmos. n. 8-r XVI, 828 l. ára 6 frt.)
- Roskoványi Augustinus.** Romanus pontifex tamquam primas ecclesiae et princeps civilis e monumentis omnium seculorum demonstratus. Addita amplissima Litteratura. Tom. XII—XVI. (Bécs. Braumüller Vilmos. XXXIV, 831; XXIV, 754; XXI, 743; X, 700; V, 616 l. egy kötet ára 6 frt.)
- Sanuto Marino.** Diarii. 16., 17., 19. füzet. (Velenceze. Velencei történelmi társulat. 4-r. 369—752., 945—1136 két hasábos l. egy füzet ára 5 lira.)
- Schulthess.** Europäischer Geschichtskalender. XX. Jahrgang. (Nördlingen. Beck-féle könyvkereskedés. 8-r. 626 l. ára 5 frt.)
- Specialkarte des Königreichs Ungarn mit dem Grossfürstenthume Siebenbürgen, der Königreiche Croatien und Slavonien, dann der k. k. Militärgrenze. — Umgebungen von Djakovár und Samac, Palanka und Vuková, Raca und Vrbanje, Krassova und Steierdorf.** (Bécs. Cs. k. hadügyminiszterium. 4-r. egy térkép ára 40 kr.)
- Umlauf Fr.** Die Länder Oesterreich-Ungarns in Wort und Bild. I. Bd. 1., 2. Liefg. (Bécs. Graeser Károly. 8-r 1—96 l. egy füzet ára 30 kr.)
- Wendrinsky Johann.** Kaiser Josef II. Ein Lebens- und Charakterbild zur hun-

dertjährigen Gedenkfeier seiner Thronbesteigung. (Bécs. Braumüller Vilmos. 8-r. VIII, 400 l. arczképpel. ára 4 frt.)

Wlislocki Heinrich. Haideblüten. Volkslieder der transilvanischen Zigeuner. (Lipese. Friedrich Vilmos. 8-r. 47 l. ára 60 kr.)

Wurzbach. Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich. 40. Theil. (Bécs. Cs. k. udvari- és államnyomda. 8-r. 368 l. ára 3 frt.)

Zwiedinek-Südenhorst Hans. Hans Ulrich Fürst von Eggenberg Freund und erster Minister Kaiser Ferdinand II. (Bécs. Braumüller Vilmos. 8-r. VI, 236 l. ára 2 frt.)

---

tantos inueniunt uerba discipulos quantos
 xpiani factis docendo illa ipa obstinatio quam
 exprobanis magra est. Quis em̃ nō cōtemplati
 one eius concutitur ad requirendum qui int
 uiresat. Quis nō ubi requisiti sunt. accedit ubi ac
 cessit. pati exoptat. ut totam dei grām redimat.
 ut omnem ueniam ab eo compensatione sang
 nis sui expediat. Omnia enim huic op̃i delicta
 donantur. Inde est qđ ibidem sentencijs ur̃is
 grās agimus. ut est emulatio diuine rei et hu
 mane. Cum damnamur a uobis. adeo absolui. deo grās

EX. VARADINO. PER. BRICCIUM. BRVM
 DE. POLANKA. ANNO. D. M. F. C. 99.
 DNO. IOHANNI. DE. ZREDNA. FPO. S. D. W.

1499

onmás egy Váradon 1455-ben Vitéz számára irt Tertullian. codextről.

(A salzburgi bevezések könyvtárában lévő eredeti után.)

Iskolai értesítők az 1879—80. tanévről.)*

- Arad sz. kir. város községi népiskoláinak értesítője az 1879—80. tanévről. (Arad. Gyulai István. 8-r. 72 l.)
- Az **Arad**-városi nyilvános polgári iskola jelentése az 1879—80. tanévről. Közli Simay István. (Arad. Gyulai István. 8-r. 19 l.)
- Az **aradi** királyi főgymnasiumnak és az ezzel összekapcsolott állami főreáliskolának értesítője az 1879—80. tanévről. Közli Svábi Pál. (Arad. Gyulai István. 8-r. 82 l.) (Értekezés: Garay János költészete. Irta Wigand János.)
- Az **aradi** magy. kir. állami tanítóképezde ötödik értesítője az 1879—80. tanévről. Közli Kerner Péter. (Arad. Réthy L. 8-r. 31 l.)
- A pestmegyei ágost. hitv. esperesség pártfogása alatt álló **aszódi** evang. algymnasium értesítője az 1879—80. tanévről. Közli Micsinay János. (Franklin-társulat nyom. 8-r. 20 l.)
- A **bajai** m. kir. állami tanítóképző intézet értesítője az 1879—80. tanévről. Közli Bartsch Samu. (Baja. Nánay Lajos. 8-r. 36 l.)
- A zircz-ezistercezi-rend **bajai** főgymnasiumának évi jelentése az 1879—80. tanévről. (Baja. Nánay Lajos. 8-r. 119 l.) (Értekezés: Az emberi nem kora. Irta Platz B.)
- A t. iskolánének vezetése alatt álló **bajai** felsőbb leánytanodába 1879—80. tanévben járt tanulók érdemsorozata. (Kalocsa. Malatin és Holmeyer. 8-r. 18 l.)
- A **b-gyarmati** államilag segélyezett községi polgári fiu- s leányiskola ötödik értesítője az 1879—80. tanévről. Közli Tomeskó Nándor. (B-Gyarmat. Kék László. 8-r. 45 l.)
- Értesítő a **b-gyarmati** állami elemi népiskola VI. évfolyamáról. 1879—80. Kiadta az igazgatóság. (B-Gyarmat. Kék László. 8-r. 17 l.)
- (Balázsfalva.) Program'a gymnasiului superioru, preparandiei, norme si scole populare de fetitie de in **Blasiu** pre anulu scolasticu 1879—80. (Balázsfalva. Egyházmegyei nyomda. 8-r. 103 l.) (Értekezés: Explicarea moderna mecnica a naturei si credenti' a in Ddiu. Irta Gram Sándor.)
- A **bánfi-hunyadi** állami iskolák tanító és tanuló személyzetének kimutatása 1879—80. tanévről. Kiadta Gagyí Samu. (Kolozsvár. Stein János. 8-r. 12 l.)
- A **baróthi** államilag segélyezett gazdasági szakosztálylyal megtoldott felső-népiskola III. értesítője. Szerk. Bedő József. (Székely-Udvarhely. Becsek Dániel. 8-r. 51 l.)

*) E rovatban közöljük azon 1879—80. évi iskolai értesítőket, melyek a N. Múzeum könyvtárába ekkorig érkeztek.

- A **bártfai** kath. kis-gymnasium 1879—80. tanévi értesítője. Közli Hunka Emánuel. (Kassa. Scharf F. 8-r. 29 l.)
- A **békési** helv. hitv. VI. osztályú reálgymnasium értesítője az 1879—80. iskolai évről. Közli Török Gábor. (Athenaeum r.-társ. nyom. 8-r. 22 l.)
- A **békés-esabai** ág. hitv. ev. algymnasium értesítője 1879—80. (B.-Csaba. Povázsay László. 8-r. 20 l.)
- A **b-gyulai** róm. kath. népiskolák harmadik értesítője az 1879—80. tanév végén. (B.-Gyula. Dotay János. 8-r. 78 l.) (Értekezés: A selyemtenyésztségről. Irta Göndöcs Benedek.)
- Értesítvény a **belényesi** gör. kath. főgymnasiumról 1879—80. tanévre. Reportu stb. (Szamos-Ujvár. 8-r. 54 l.)
- Beregszász** város államilag segélyezett polgári fiúiskolájának hatodik évi jelentése 1879—80. tanévről. Szerk. Katinszky János. (Beregszász. Nagy Lajos. 8-r. 36 l.)
- (**Besztercze**.) VI. Jahresbericht der Gewerbeschule zu **Bistritz** in Siebenbürgen. Zum Schlusse des Schuljahres 1879—80. Veröffentlicht von Wilhelm V. Dokoupil. (Besztercze. Gött I. 8-r. 75 l.) (Értekezés: Materialien zu einem Lehrbuche für chemische Technologie an Gewerbeschulen. Irta Dokoupil W.)
- A **beszterczebányai** kir. kath. főgymnasium értesítője az 1879—80. tanévről. Közli Szakmáry József. (Beszterczebánya. Machold Fülöp. 8-r. 62 l.)
- A **tolna-baranya-somogyi** ág. hitv. ev. egyházmegye **bonyhádi** algymnasiumának értesítője az 1879—80. tanévről. Közli Marhauser Imre. (Pécs. Taizs M. 8-r. 23 l.)
- (**Brád**.) IV-a programa a gimnasiunui publicu romanu greco-orientalu din **Bradu** pe anulu scolasticu 1879—80. edata de Nicolau Miheltianu. (Szeben. Egyházmegyei nyomda. 8-r. 15 l.)
- A **brassói** róm. kath. főgymnasium értesítője 1879—80. tanévről. (Brassó. Römer és Kamner. 8-r. 88 l.) (Értekezés: Vizsgálatok az újabb mértán köréből. Irta Mally Nándor.)
- A **brassói** magy. kir. állami felső leány- és elemi népiskolák V. értesítője az 1879—80. tanév végén. A gondnokság megbízásából kiadta Orbán Ferencz. (Brassó. Gött János nyomdája. 8-r. 43 l.)
- Értesítő a **budapesti** magy. kir. állami felsőbb leányiskola 1879—80. tanévről. Közli Berecz Antal. (Fanda József. 8-r. 59 l.)
- A **budapesti** II. ker. (vizivárosi) m. kir. állami tanítónőképző-intézet értesítője az 1879—80. iskolai évről. (M. kir. egyet. könyvnyomda. 8-r. 17 l.)
- A **budapesti** II. kerületi községi nyilvános hatosztályú polgári fiúiskola VII. értesítője az 1879—80. tanév végén. Szerk. Lengyel Sándor. (Pesti könyvnyomda-résztvény-társaság. 8-r. 31 l.)
- A **Budapest** fővárosi II. kerületi községi nyilvános polgári leányiskola V. tudósítványa az 1879—80. tanév végén. Szerk. Bohus Rezső. (Pesti könyvnyomda-résztvény-társaság. 8-r. 25 l.)
- A **budapesti** II. kerületi kir. egyet. kath. főgymnasium évi értesítője az 1879—80. tanévről. Szerk. Lutter Nándor. (Franklin-társulat. 8-r. 56 l.) (Értekezés: Hatványmutatós számegegyenetek megfejtése. Irta L. N.)
- A **budapesti** II. kerületi állami reáltanodának huszonnegyedik évi jelentése az 1879—80. tanév végén. Szerk. Say Móricz. (Pesti könyvnyomda-részv.-társaság. 8-r. 71 l.) (Értekezés: Goethe tanuló éveiben. Irta Tiber Ágost.)

- A **Budapest** fővárosi III. kerületi nyilvános községi polgári fiu-iskola nyolczadik tudósítványa az 1879—80. tanév végén. Szerk. Weitzenfeld Lipót. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8-r. 18 l.)
- A **Budapest** fővárosi IV. kerületi nyilvános községi polgári leány-iskola tizedik tudósítványa az 1879—80. tanév végén. Szerk. Sztójanovics István. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8-r. 34 l.)
- A **Budapest** fővárosi IV. kerületi községi nyilvános főreáltanoda huszonhatodik tudósítványa az 1879—80. tanév végén és emlékkönyv az intézet negyedszázados fennállása alkalmából. Közzéteszi Ney Ferencz. (Pesti könyvnyomda-részv.-társaság. 8-r. 152 l.)
- A **Budapest** fővárosi V. kerületi nyilvános községi polgári leányiskola negyedik értesítője az 1879—80. tanév végén. Szerk. Gyulay Béla. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8-r. 34 l.)
- A **budapesti** VI. kerületi állami főreáltanodának nyolczadik évi értesítője az 1879—80. tanév végén. Szerk. Hofer Károly. (Légrády testv. 8-r. 88 l.)
- A **Budapest** fővárosi VI. kerületi nyilvános községi polgári fiu-iskola X. tudósítványa az 1879—80. tanév végén. Szerk. Roller Mátyás. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8-r. 38 l.)
- A **Budapest** fővárosi VII. kerületi nyilvános községi polgári leányiskola tudósítványa az 1879—80. tanév végén. Szerk. Vajdady Ernő. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8-r. 30 l.)
- A **Budapest** fővárosi VIII. kerületi (józsef-városi) községi nyilvános főreáltanoda 9. tudósítványa az 1879—80. tanév végén. Szerk. Felsmann József. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8-r. 101 l.) (Értekezés: Budapest ásványos forrásai és a városligeti artézi kút. Irta Sajóhelyi Frigyes.)
- A **Budapest** fővárosi IX. kerületi községi nyilvános polgári fiu-iskola negyedik tudósítványa az 1879—80. tanév végén. Szerk. Fillinger Károly. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8-r. 34 l.)
- A **budapesti** kir. kath. főgymnasium értesítője az 1879—80. iskolai évről. Közli Corzan Avendano Gábor. (Athenaeum nyom. 8-r. 56 l.) (Értekezés: Trója története. Irta Ábel Jenő.)
- Tudósítvány a kegyes tanítórendiek **budapesti** főgymnasiumáról az 1879—80. tanévben. (»Hunyadi Mátyás« intézet. 8-r. 100 l.) (Értekezés: A felső kryptogramok és phanerogramok rokonsági viszonyai. Irta Paehinger Alajos.)
- Értesítő a **budapesti** reform. főgymnasiumról az 1879—80. tanévben. Szerk. Vámosy Mihály. (Kocsi Sándor. 8-r. 65 l.) (Értekezés: Prot. gymnasiumaink és a prot. autonomia. Irta Csiky Kálmán.)
- A **budapesti** keresked. akadémia évi jelentése. Közli Lewin Jakab. Az 1879—80. tanév végén. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8-r. 91 l.) (Értekezés: Szerbia. Irta Herich Károly.)
- A **budapesti** királyi magyar tudomány-egyetem almanachja 1879—80-ról. (Magy. kir. egyet. nyomda. 8-r. 120 l.)
- (**Budapest.**) A m. kir. tanárképző intézet gyakorló főgymnasiumának értesítője az 1879—80. évi időszakról. Közli Bartal Antal. (Athenaeum r.-társaság nyom. 8-r. 61 l.)

- A nemeti zenede növendékeinek érdemsorozata 1879—80. tanévben. (Rózsa K. és neje. 8-r. 28 l.)
- A színészeti tanoda 1879—80. évkönyve a XVI. tanfolyamról. Kiadja az igazgatóság. (Athenaeum r.-társ. nyom. 8-r. 23 l.)
- Az országos nőképző-egylet tanintézetének értesítője az 1879—80. tanévről. (Fanda József. 8-r. 32 l.)
- Az országos kisedővő-egyesület évkönyve az 1879—80. évről. Összeállította P. Szathmáry Károly. (Athenaeum r.-társ. nyom. 8-r. 38 l.)
- Az országos köznevelési egyesület nyilvános minta-középtanodájának (főgymnasium és főreáliskola) és nevelő-intézetének értesítője az 1879—80. tanévről. Közli László Mihály. (Rudnyánszky A. 8-r. 31 l.)
- Bayer Karolina VIII. osztályú tan- és nevelő-intézetének programja. (Fanda József. 8-r. 16 l.)
- A **budapesti** országos rabbiképző-intézet értesítője az 1879—80. tanévről. Megelőzi: Al-Batlajúsi nyomai a zsidó vallás-philosophiában, írta és jelképes köreinek héber fordításaival kiadta Kaufmann Dávid. (M. kir. egyet. nyomda. 8-r. 143 l.)
- Jahresbericht der Landes-Rabbinerschule in **Budapest** für das Schuljahr 1879—80. Voran geht: Die Spuren Al-Batlajúsi's in der jüdischen Religions-Philosophie. Nebst einer Ausgabe der hebräischen Uebersetzungen seiner bildlichen Kreise von David Kaufmann. (M. kir. egyet. nyomda. 8-r. 150 l.)
- A **csabrendeki** m. kir. állami elemi népiskola negyedik értesítője az 1879—80. tanévről. Közli Gosztony József. (Pápa. Nobel Ármin. 8-r. 16 l.)
- A **Csáktornya**-városi államilag segélyezett polgári fiu-iskola nyolczadik évi értesítője az 1879—80. tanévről. Közli Valló Vilmos. (Nagy-Kanizsa. Fischel Fülöp. 8-r. 27 l.)
- A **Csáktornya**-városi községi elemi népiskola értesítője az 1879—80. tanévről. Közli Jeney Gusztáv. (Nagy-Kanizsa. Fischel Fülöp. 8-r. 18 l.)
- Értesítés a **csáktornyai** állami tanítóképezdéről. 1879—80. (Athenaeum r.-társ. nyom. 2-r. 2 l.)
- A **csik-somlyói** róm. kath. főgymnasium értesítője az 1879—80. tanévről. Közli Imets Fülöp. (Székely-Udvarhely. Becsek Dániel. 8-r. 66 l.) (Értekezés: A föld helyzete-, alakja- s nagyságára vonatkozó vélemények a legrégibb kortól jelen korig. Írta Jakab Antal.)
- A **csurgói** helvét hitvallású nagy-gymnasium XVI. évi értesítője az 1879—80. tanévben. Közzéteszi Domby Vince. (Nagy-Kanizsa. Fischel Fülöp. 8-r. 36 l.) (Értekezés: Lessing viszonya Aristoteleshez. Fleischhacker M. Fridolintól.)
- A **czeplédi** államilag segélyezett községi nyilvános polgári fi- és leányiskola értesítője az 1879—80. tanévről. Közli Elefánti József. (Kecskemét. Tóth László. 8-r. 27 l.)
- A **debreczeni** városi főreáltanoda értesítője az 1879—80. tanévről. Közli Gelenzei Pál. (Debreczen. Városi nyomda. 8-r. 35 l.) (Értekezés: Vázlatok a vegytan fejlődésének történetéből. Írta Piribauer Alajos.)
- A **debreczeni** r. kath. elemi népiskolák növendékeinek érdemsorozata az 1879—80. tanév végén. (Debreczen. Városi nyomda. 8-r. 16 l.)

- Értesítő a **debreczeni** helv. hitv. egyház nyolcz osztályú leánynevelő intézetéről az 1879—80. iskolai év végén. Közli Dóczy Gedeon. (Debreczen. A város könyvnyomdája. 8-r. 32 l.)
- Értesítő **Debreczen** szab. kir. város iparos-tanonezokat tovább képző iskolájáról az 1879—80. iskolai év bevégeztével. Közli Dóczy Gedeon. (Debreczen. A város könyvnyomdája. 8-r. 40 l.)
- Értesítő a kegyes tanítórendiek **debreczeni** kisgymnasiumáról az 1879—80. tanévben. Közli Harmath Gergely. (Debreczen. A városi könyvnyomda. 8-r. 53 l.)
- Értesítő a **debreczeni** helv. hitv. egyház VIII. osztályú leánynevelő intézetéről az 1879—80. iskolai év végén. Közli Dóczy Gedeon. (Debreczen. A városi könyvnyomda. 8-r. 32 l.)
- Értesítő a reformátusok **debreczeni** főiskolájában a tanítóképezdéről és az elemi iskolákról az 1879—80. tanévről. Szerk. Joó István. (Debreczen. Városi nyomda. 8-r. 58 l.) (Értekezés: A tanítóképzés. Irta Joó István.)
- 1879—80-diki évkönyv a reformátusok **debreczeni** főiskolájának akadémiai tanszakairól. Közli Liszka Nándor. (Debreczen. Városi nyomda. 8-r. 95 l.)
- A **dévai** m. kir. állami főreáliskola értesítője az 1879—80. tanévről. Közli Matuk János. (Kolozsvár. K. Papp Miklós. 8-r. 80 l.) (Értekezés: Adalékok Erdély XVIII. századbéli statistikájához. Irta Egyed Mózes.)
- Rendezett tanácsú **Dobsina** bányaváros közs. népiskolájának értesítője 1879—80. tanévről. Közli Klein Samu. (Rozsnyó. Kovács Mihály. 8-r. 16 l.)
- A cisterci rend **egri** kath. főgymnasiumának értesítője 1879—80. iskolai évről. (Eger. Érseki lyceumi nyomda. 8-r. 105 l.) (Értekezés: A bor vegytanilag tekintve. Irta Horváth Zsigmond.)
- Az **eperjesi** ev. ker. collegium értesítője az 1879—80. iskolai évről. (Eperjes. A bank-egylet nyomdája. 8-r. 85 l.) (Értekezés: A politika és a morál. Irta Berzeviczy Albert.)
- Az **eperjesi** kir. kath. főgymnasium 1879—80. tanévi értesítője. Szerk. Nuber Sándor. (Eperjes. A bankegylet nyomdája. 8-r. 112 l.) (Értekezés: Adalékok Eperjes szab. kir. város egykori kézműipar- és kereskedelmi történetéhez. Irta Lasztókay László.)
- Az **érsekujvári** róm. kath. gymnasium értesítője az 1879—80. tanévről. Közli Tallay Nándor. (Érsekujvár. Winter Zsigmond. 8-r. 36 l.) (Értekezés: Pray György élete és írói munkássága. Irta Tallay Nándor.)
- (Eszék.) Izvješće o kralj velikoj realci u **Osieku** koncem skolske godine 1879—80. (Eszék. Pfeiffer Julia. 8-r. 84 l.) (Értekezés: Uporaba algebre kod rješavanja geometrijskih zadaća. Irta Nenin Péter.)
- Sz. kir. **Esztergomvárosi** nyilvános reáltanoda 1879—80. tanévi értesítője. (Esztergom. Buzárovits G. 8-r. 34 l.) (Értekezés: A franczia dráma első nyomai. A vígjáték keletkezése, fejlődése és fölvirágzása. Molière érdemei. Irta Nemtsák János.)
- Értesítő a pannonhalmi szt.-Benedek-rend **esztergomi** főgymnasiumáról az 1879—1880. tanév végén. Közli Fehér Ipoly. (Esztergom. Buzárovits G. 8-r. 59 l.)
- A **fehértemplomi** m. kir. állami főgymnasium V. értesítvénye az 1879—80. tanévről. (Fehértemplom. Hepke Tibold. 8-r. 68 l.) (Értekezés: Az életről. Irta Ferenczy József.)

- A **felső-lövői** ág. hitv. evang. nyilv. tanintézetek (tanítóképezde s reálgymnasium) értesítője az 1879—80. tanévről. Programm stb. (Szombathely. Seiler Henrik. 4-r. 53 l.) (Értekezés: Vallástanítás. Irta Esztel Rezső.)
- (**Fiume**.) Classificazione degli scolari e scolare della civica scuola popolare in Drenova (**Fiume**) alla chiusa dell' anno scolastico 1879—80. (Fiume. Karletzky Ferencz. 8-r. 8 l.)
- A **galgóczyi** államilag segélyezett polgári fiu- és leányiskola harmadik értesítője az 1879—80. tanév végén. Szerk. Orbók Mór. (Pozsony. Wigand F. K. 8-r. 72 l.) (Értekezés: A trigonometria differenciális függvényes integrálása. Irta Orbók Mór.)
- A **gyergyó-szent-miklósi** államilag segélyezett községi polgári fiu-iskola V. értesítője az 1879—80. tanév végén. Szerk. Kuncz Kornél. (Kolozsvár. Stein J. 8-r. 38 l.)
- A **Gyöngyös-városi** kath. nagygymnasium értesítője az 1879—80. tanévről. Közli Vágó Ferencz. (Gyöngyös. Herzog Ernő. 8-r. 52 l.) (Értekezés: A görögök családi élete s köznevelése Lykurgus és Solon idejében. Irta Karcecz Alajos.)
- A **gyönki** reform. gymnasium értesítője az 1879—80. iskolai évről. Közli Varga István. (Kecskemét. Tóth László. 8-r. 18 l.)
- A **győri** m. kir. állami főreáliskola hetedik évi értesítője az 1879—80. tanévről. Közli Kerényi Nándor. (Győr. Özv. Sauerwein Gézáne. 8-r. 79 l.) (Értekezés: A világtörténelmi események csoportosítása. Irta Szombathy Ignác.)
- Értesítő a pannonhalmi szt.-Benedek-rend **győri** főgymnasiumáról az 1879—80. tanév végén. (Győr. Gross Gusztáv. 8-r. 86 l.) (Értekezés: Thueydides. Irta Vaszary Dózsa.)
- A **gyulafehérvári** róm. kath. nagy-gymnasium értesítője az 1879—80. tanévről. (Gyulafehérvár. Klüger Bernát. 8-r. 72 l.) (Értekezés: Magasságmérés légsúlymérővel. Irta Ávéd Jákó.)
- A **h.-szoboszlói** polgári iskolával kapcsolatos gymnasium negyedik évi értesítője az 1879—80. tanévről. Szerk. Szathmáry György. (Debreczen. A város könyvnyomdája. 8-r. 28 l.)
- A **hód-mező-vásárhelyi** reformált főgymnasium 1879—80. tanévi értesítője. (Szeged. Traub B. 8 r. 64 l.) (Értekezés: A mennyiségtan tanításáról, különösen a gymnasiumi alsó osztályokban. Irta Halmi János.)
- Az **iglói** ág. hitv. ev. főgymnasium évi jelentése az 1879—80. tanévről. Közli Guhr Márton. (Igló. Schmidt József. 8-r. 48 l.)
- A **jászberényi** ker. kath. főgymnasium évi értesítője az 1879—80. tanévről. Közli Lippay Lajos. (Jászberény. Szalay Iván. 8-r. 67 l.)
- Értesítő **Jászberényben** Riszner József és neje nyilvánossági joggal felruházott VIII. osztályú felsőbb leánynevelő- és tápintézetéről az 1879—80. iskolai évben. (Buschmann F. 8-r. 20 l.) (Értekezés: Vörösmarty Mihály lyrája a politikai élet hatása alatt. Irta Golenich Károly.)
- A **kalocsai** és pusztai (kültéri) elemi népiskolába járó tanoncoknak érdemsorozata 1879—80. tanévben. (Kalocsa. Malatin és Holmeyer. 4-r. 11 l.)
- A miasszonyunkról nevezett szegény iskolánénék vezetése alatt álló **kalocsai** érseki leánytanodába járó leányoknak érdemsorozata 1879—80. tanévben. (Kalocsa. Malatin és Holmeyer. 8-r. 6 l.)

- Névsora a Jézus-társaságarendi **kalocsai** érs. finevelő intézet vagyis Stephanaeum növendékeinek 1879–80. tanévben. (Kalocsa. Malatin és Holmeyer. 8-r. 4 l.)
- A **kaposvári** államgymnasium értesítője az 1879–80. tanévről. (Kaposvár. Jeitelles Hermann. 8-r. 60 l.) (Értekezés: A szülők s az iskola. Irta Mortenson Ede.)
- (**Károlyváros.**) Program srpske praroslavne velike gimnazije Karlovačke za školsku godinu 1879–80. (Ujvidék. Pajevits A. 8-r. 75 l.) (Értekezés: O spravinu i oplogyivanu u zsvotinya u optye a osobito o partenogenezi u pesela. Irta Zsuanovits Iván.)
- Igazgatói jelentés a **karánsebesi** m. kir. leányiskoláról a lefolyt 1879–80. iskolaévben. (Karánsebes. Wenczely és fia. 2-r. 4 l.)
- A **karánsebesi** magy. kir. polgári iskola értesítője az 1879–80. tanévről. Szerk. Ogonovszky Ferencz. (Karánsebes. Wenczely és fia. 8-r. 24 l.)
- A **karczagi** ref. gymnasium értesítője az 1879–80. tanévről. Szerk. Kovács Imre. (Karczag. Spitzer S. 8-r. 27 l.) (Értekezés: Az »uk-ük, juk-jük« ragokról. Irta Fogarasi Gábor.)
- A **kassai** sz. Orsolyáról nevezett apáczák zárdájában levő róm. kath. tanítónőképző intézet 1879–80. tanévi értesítője. (Kassa. Scharf F. János. 8-r. 16 l.)
- Kassa** szabad királyi város községi polgári fiu- és leányiskolájának értesítője az 1879–80. tanévről. Közli Mártonfi Márton. (Kassa. Scharf F. János. 8-r. 69 l.) (Értekezés: A parányok világa. Irta Szikay Béla.)
- A **kassai** állami főreáliskola értesítője az 1879–80. tanévről. Közli Mauritz Rezső. (Kassa. Scharf János. 8-r. 57 l.)
- A **kassai** állami gépészeti közép ipar-iskola tudósítványa az 1879–80. tanévről. Közli Szakkay József. (Kassa. Pannonia könyvnyomda. 8-r. 64 l.) (Értekezés: A gépészeti iparos szakoktatás kérdéséhez. Irta Tetmajer Károly.)
- A jászóvári prémontrei kanonokrend **kassai** főgymnasiumának évi jelentése az 1879–80. tanévről. Közli Benedek Ferencz. (Kassa. »Pannonia« könyvnyomda. 8-r. 108 l.) (Értekezés: Beszélgetés tanítványaimmal a szépről. Irta Pápay Zs. Jeromos.)
- A **kecskeméti** m. kir. állami főreáltanoda 1879–80. évi értesítője. Kiadta Dékány Ráfael. (Kecskemét. Tóth László. 8-r. 50 l.) (Értekezés: Az avarok. Irta Kiss Lajos.)
- A **Kecskemét-városi** gazdasági szakosztályi al egybekapcsolt felsőbb népiskola értesítője az 1879–80. tanévről. Közli Máté Sándor. (Kecskemét. Tóth László. 8-r. 24 l.)
- A **kecskeméti** községi polgári leányiskola V. értesítője az 1879–80. tanévről. Szerk. Páthy Károly. (Kecskemét. Tóth László. 8-r. 33 l.) (Értekezés: Család és iskola. Irta Szalontai Sándor.)
- A magyarországi kegyes tanítórend **kecskeméti** főgymnasiumának tudósítványa az 1879–80. tanévről. Közli Polák Ede. (Kecskemét. Tóth László. 8-r. 55 l.) (Értekezés: Nézetek a jégeső tünényéről. Irta Polák Ede.)
- Értesítő a **kecskeméti** reform. lyceumról 1879–80. Szerk. Csabay Imre. (Kecskemét. Sziládi Lajos. 8-r. 51 l.)
- A **kecskeméti** ref. főiskolai jog- és államtudományi kar évkönyve 1879–80-ról. (Kecskemét. Tóth László. 8-r. 46 l.)

- Értesítvény a **keszthelyi** kath. kisgymnasiumról 1879–80. Közli Lipp Vilmos. (Szombathely. Seiler Henrik. 8-r. 48 l.) (Értekezés: A népvándorlás és Attila. Irta Fábry Pál.)
- A **keszthelyi** községi elemi népiskola 1879–80. évi értesítője. Szerk. Ujlaky Mátyás. (Nagy-Kanizsa. Fischel Fülöp. 8-r. 16 l.)
- A **Keszthely** városi államilag segélyezett polgári fiú-iskola VIII. értesítője az 1879–80. tanévről. Közli Wiese Károly. (Pápa. Nobel Ármin. 8-r. 17 l.)
- A **késmárki** evang. kerületi lyceum értesítvénye az 1879–80. évre. Közli Palesó István. (Késmárk. Sauter és Schmidt. 8-r. 33 l.)
- A minorita tanítórendiek vezetése alatt álló **kézdívásárhely-kantai** róm. kath. algymnasium értesítvénye az 1879–80. tanév végén. (Kézdí-Vásárhely. Turóczy és Stypulkowszky. 8-r. 27 l.) (Értekezés: A dohány és dohányzás.)
- A **kis-kun-félegyházai** városi kath. algymnasium értesítője az 1879–80. évről. Közli Ágócs János. (Szeged. Endrényi L. 8-r. 20 l.)
- A **kis-kun-halasi** helv. hitv. lyceum értesítője az 1879–80. tanévről. Szerk. Csonató Lajos. (Halas. Bittermann Andor. 8-r. 48 l.) (Értekezés: A magyar királyok és török szultánok közt kötött békeszerződések sorozata és jellemzése a XVII. század első felében. Irta Gaal Endre.)
- A **kisujszállási** ref. 6 osztályú gymnasium értesítője az 1879–80. tanévről. Közli Keszi Hajdú Lajos. (Debreczen. Tiszay D. 8-r. 16 l.)
- A **kisvárdai** állami elemi népiskola értesítője az 1879–80. tanévről. Szerk. Beke Márton. (Kisvárdá. Berger Ignác. 8-r. 25 l.)
- A kegyes tanítórendiek vezetése alatt álló **kolozsvári** róm. kath. főgymnasium 1879–80. tanévi értesítője. Közli Várady Mórítz. (Kolozsvár. K. Papp Miklós. 8-r. 88 l.) (Értekezés: Az önképző körök a jelenlegi iskolai rendszerben. Irta Horvát Sándor.)
- A **kolozsvári** evang. reform. collegium értesítője az 1879–80. iskolai évről. Szerk. Debreczeni József. (Kolozsvár. Stein János. 8-r. 78 l.)
- Értesítvény a **kolozsvári** m. kir. állami tanítóképezde kilenczedik évről. Közli Paal Ferencz. (Kolozsvár. Stein János. 8-r. 34 l.)
- Értesítő a **kolozsvári** unitárius vallásközönség iskoláiról az 1879–80. tanévben. Szerk. Kovács János. (Kolozsvár. Papp Miklós. 8-r. 78 l.)
- A **kolozsvári** magy. kir. tudományegyetem almanachja 1879–80-ról. (Kolozsvár. Stein János. 8-r. 51 l.)
- A **kolozs-monostori** magy. kir. gazdasági tanintézet értesítője az 1879–80. tanévről. Szerk. Vörös Sándor. (Kolozsvár. Gámán János. 8-r. 122 l.)
- Értesítés a pannonhalmi szt.-Benedek-rend **komáromi** kath. kisgymnasiumáról az 1879–80. tanév végén. (Komárom. Ziegler Károly. 8-r. 54 l.) (Értekezés: Néhány szó Liviusról. Irta Gyulay Rudolf.)
- Körmöcbányai** sz. kir. város községi elemi fi- és leánytanoda értesítvénye az 1879–80. tanévről. (Turócz-Szt.-Márton. Könyvnyomda-részv.-társ. 8-r. 11 l.)
- A **körmöcbányai** m. kir. állami főreáltanoda tizedik évi értesítője 1879–80. Szerk. Schröder Károly. (Rudnyánszky A. 8-r. 88 l.) (Értekezés: Történeti s földrajzi muzeumokról a középiskoláknál.)
- Értesítvény a **kőszegi** kath. kisgymnasiumról 1879–80. Szerk. Stern Pál. (Szom-

- bathely. Bertalanffy. 8-r. 32 l.) (Értekezés: A latin nyelv eredete és jelentősége. Irta L. K.)
- Az államsegélyvel főtartott **kőszegi** sz. kir. város községi fiú- és leány-polgári iskola III almanachja 1878–79. és 1879–80. tan éveiről. Szerk. Menyey Ferencz. (Kőszeg. Feigl Frigyes. 8-r. 56 l.)
- A **kún-félegyházi** m. kir. állami tanítóképezde értesítője az 1879–80. tanévről. Közli Samu József. (Szeged. Burger Gusztáv. 8-r. 30 l.)
- A **lévai** kegyes-tanítórendi kisközségi tanítóképezde értesítője az 1879–80. tanévről. Közli Szabadi Gyula. (Léva. Dukasz Lipót. 8-r. 70 l.) (Értekezés: A virágról. Irta Zsuffa Pál)
- A **lévai** állami tanítóképző intézet IX. értesítője az 1879–80. tanév végén. Közli Szabó Lajos. (Léva. Dukasz Lipót. 8-r. 32 l.)
- A **losonezi** áll. elemi iskola értesítője az 1879–80. tanévről. Közli Viit József. (Losonez. Ráth Simon. 8-r. 15 l.)
- A **losonezi** m. kir. áll. tanítóképezde értesítője az 1879–80. tanévről. Összeállította Terray Károly. (Losonez. Róth Simon. 8-r. 43 l.)
- A **losonezi** m. kir. áll. főgymnasium értesítője 1879–80-ról. Közli Kuncz Elek. (Losonez. Róth Simon. 8-r. 75 l.) (Értekezés: A gymnasiumi görög és latin nyelvbeli oktatás czélja. Irta Szőke Adolf.)
- A **losonezi** városi felügyelet alatt álló Kovácz-Hasper Alvin-féle női középiskola értesítője 1879–80. (Losonez. Róth Simon. 8-r. 37 l.) (Értekezés: Néhány szó a nőnevelés magyar nemzeti fontosságáról. Irta Kuncz Elek.)
- A **lőcsei** m. kir. állami főreáliskola értesítője az 1879–80. tanévről. (Lőcse. Reisz József. 8-r. 70 l.) (Értekezés: 1. Tájékoztató a mai nyelvhasználatban. Irta Gelé János. 2. Lőcse szab. kir. város levéltárának legrégebbi irományai 1600-ig. Irta Demkó Kálmán.)
- A **lőcsei** kir. kath. főgymnasium 1879–80. tanévi értesítője. Szerk. Halász László. (Lőcse. Reisz József. 8-r. 72 l.) (Értekezés: A koordináták átválttatása. Irta Hadik Richárd.)
- A **lugosi** r. k. magyar főgymnasium értesítője az 1879–80. tanévről. Közli Billmann Márton. (Lugos. Wenczely János. 8-r. 42 l.)
- A **magyar-óvári** m. kir. gazdasági akadémia az 1879–80. tanévben. (Pozsony. Wigand F. K. 8-r. 30 l.)
- A kegyes tanítórendiek vezetése alatt álló **magyar-óvári** algyimnasium értesítője az 1879–80. tanévről. (Magyar-Óvár. Czéh Sándor. 8-r. 40 l.) (Értekezés: A latin nyelv az algyimnasiumban. Irta Drájkó Béla.)
- Értesítő a **máramaros-szigeti** kegyes tanítórendi algyimnasiumról az 1879–80. tanév végén. (M.-Sziget. Huzly Károly. 8-r. 32 l.) (Értekezés: A piaristák alsóbb iskoláinak vázlatos tanmenete és módszere a »Ratio educationis« előtt. Irta Baligó János.)
- A **máramaros-szigeti** helv. hitv. lyceum értesítője az 1879–80. évről. Új folyam. Hetedik év. Kiadta Szilágyi István. (M.-Sziget. A máram. részv.-társ.. nyomda. 4-r. 48 l.)
- A **máramaros-szigeti** m. kir. állami felsőbb lányiskola értesítője az 1879–80. tanévről. II. évfoly. Közli Marikovszky Menyhért. (M.-Sziget. A máramarosi részv.-társ.-nyomda. 8-r. 39 l.)

- A **máramaros szigeti** állami tanítóképezde értesítője az 1879—80. tanévről. Közli Szováthy Lajos. (M.-Sziget. A részv.-társ. nyomdája. 8-r. 134 l.)
- A **marosvásárhelyi** róm. kath. nagy-gymnasium értesítője az 1879—80. iskolai évről. (Maros-Vásárhely. Szabó Gyula. 8-r. 46 l.)
- A **marosvásárhelyi** ev. ref. collegium értesítője az 1879—80. iskolai évről. Szerk. Páll Károly. (Maros-Vásárhely. Imreh S. 8-r. 104 l.)
- (Medgyes.) Programm des ev. Gymnasiums A. B. zu **Mediasch** und der damit verbundenen Lehranstalten für das Schuljahr 1879—80. Veröffentlicht von Fr. Carl Heinrich. (Medgyes. Reissenberger G. A. 4-r. 63 l.) (Értekezés: Die römische Colonie Sarmizegetusa von Ferdinand Zintz.)
- A **mezőtúri** ref. gymnasium értesítője az 1879—80. tanévről. Közli Bodolai László. (Mezőtúr. Gyikó K. 8-r. 33 l.)
- A **miskolci** ág. hitv. ev. algynasium és elemi iskolák értesítője az 1879—80. iskolai évről. Közlik Horváth Sándor és Wolfgang Lajos. (Miskolcz. Sártory István özv. 8-r. 28 l.)
- Értesítő a **miskolci** helvét hitvallású ref. lyceumról az 1879—80. tanévben. Szerk. Halmy Gyula. (Miskolcz. Forster Rezső. 8-r. 37 l.)
- A **miskolci** minorita-rendi kisgymnasium értesítője az 1879—80. tanévről. (Miskolcz. Sártory István özv. 8-r. 27 l.) (Értekezés: A tornázás történelme. Irta Bajay Amand.)
- A **munkácsi** m. kir. állami gymnasium értesítője az 1879—80. tanévről. Közli Fankovich Sándor. (Munkács. Grosz és Blayer. 8-r. 44 l.) (Értekezés: A physika tanításának elhagyásáról a gymnasiumok alsó osztályaiban. Irta Simsa Kornél.)
- Rendezett tanácsú **Munkács**-város községi iskolájának értesítője az 1879—80. tanévről. Közli Sárkány Gábor. (Munkács. Grosz és Blayer. 8-r. 29 l.)
- A minorita-rendiek vezetése alatt álló **nagybányai** róm. kath. főgymnasium értesítője az 1879—80. tanévről. Közli Berényi Gedő. (Nagybánya. Molnár testv. 8-r. 63 l.) (Értekezés: Zár-előadás a magyar nyelv- és irodalomból. Irta Tapody Tamás.)
- A **nagy-becskereki** községi népiskola negyedik értesítője 1879—80. tanévről. Szerk. Peezl János. (Nagy-Becskereki. Pleitz Ferencz. 8-r. 38 l.)
- Értesítő a **nagy-becskereki** főgymnasiumról az 1879—80. tanév végén. Közli Arányi Béla. (Atheneum. r.-társ. nyomda. 8-r. 245 l.) (Értekezés: A spectral-analysis. Irta Szathmári Ákos.)
- A **nagyenyedi** ev. ref. »Bethlen főtanoda« 1879—80. tanévi értesítője. (Maros-Vásárhely. Imreh Sándor. 8-r. 119 l.)
- A **nagykállói** m. kir. állami főreáltanoda értesítője 1879—80. tanévről. Közli Schurina István. (Nyíregyháza. Píringer János. 8-r. 55 l.)
- A kegyes tanítórendiek vezetése alatt álló **nagy-kanizsai** kath. főgymnasium értesítője az 1879—80. tanévről. Közli Pap János. (Nagy-Kanizsa. Wajdits József. 8-r. 104 l.)
- A **nagy-kanizsai** államilag segélyezett községi nyilvános polgári fiu-iskola VIII. értesítője az 1879—80. tanév végén. Szerk. Morgenbesser János. (N.-Kanizsa. Fischel Fülöp. 8-r. 47 l.)

- A kegyes tanítórendiek vezetése alatt álló **nagy-károlyi** róm. kath. nagygymnasium értesítvénye az 1879—80. tanévről. Közli Magyarász Ineze. (N.-Károly. Gönyey József. 8-r. 30 l.) (Értekezés: Az ifjuságnak. Irta Weigang József.)
- A **nagy-kikindai** algymnasium értesítője az 1879—80. tanévben. Közli Domokos Jenő. (Nagy-Kikinda. Jokly Lipót. 8-r. 22 l.)
- A **nagykőrösi** községi felső leányiskola értesítője az 1879—80. tanévről. Összeállította Tóth Mihály. (Nagykörös. Ottinger Ede. 8-r. 30 l.)
- Értesítő a **nagykőrösi** ref. tanítóképző-intézet és népiskolák állásáról az 1879—80. tanévben. Szerk. Magyar Antal. (Nagy-Körös. Ottinger Ede. 8-r. 24 l.)
- A **nagy-rőczei** államilag segélyezett községi nyilvános polgári iskola negyedik értesítője az 1879—80. tanév végén. Szerk. Rőczey István. (Rimaszombat. Rábely Miklós. 8-r. 30 l.)
- A **nagy-szalontai** polgári iskolával összekötött négyosztályú gymnasium értesítője az 1879—80. tanévről. Közli Kovács István. (Kecskemét. Tóth László. 8-r. 26 l.)
- A **nagy-szebeni** állami főgymnasium értesítvénye 1879—80. Szerk. Veress Ignác. (Nagy-Szeben. Steinhausen Tivadar. 8-r. 36 l.)
- (Nagy-Szeben.) Programm des ev. Gymnasiums A. B. und der mit demselben verbundenen Realschule A. B. zu **Hermannstadt** für das Schuljahr 1879—80. (Nagy-Szeben. Closius örökösei. 4-r. 76 l.) (Értekezés: Die siebenbürgischen Münzen des freiherrlich Samuel von Bruckenthalischen Museums in Hermannstadt. Irta Reissenberger Lajos.)
- (Nagy-Szeben.) Achter Jahresbericht der Gewerbeschule in **Hermannstadt** veröffentlicht von Karl Albrich, am Schlusse des Schuljahres 1879—80. (Nagy-Szeben. Filtsch örökösei. 8-r. 14 l.)
- A **nagyyszombati** érseki főgymnasium értesítvénye az 1879—80. tanév végén. Közli Graeffel János. (Nagyyszombat. Winter Zsigmond. 8-r. 159 l.)
- A **nagyvárad** m. kir. állami főreáliskola értesítője az 1879—80. tanévről. Szerk. Valkovszky Miklós. (Nagyvárad. Hügel Ottó. 8-r. 98 l.) (Értekezés: A magyar memoire- s naplóirodalom 1711-től napjainkig. Irta Romanecz Mihály.)
- A premontrei kanonokrend **nagyvárad** kath. főgymnasiumának értesítője az 1879—80. tanévben. Közli Várszély Ármin. (Nagyvárad. Laszky Ármin. 8-r. 106 l.) (Értekezés: II. Rákóczy György lengyelországi hadjárata. Irta Cséplő Péter.)
- A **nagyvárad** kir. jog- és államtudományi kar almanachja 1879—80-ról. (Nagyvárad. Hügel Ottó. 8-r. 41 l.)
- (Naszód.) Program'a a XI-a gimnasiului superiore rom. gr.-cat. d'in **Nasend** publicata la finea anului scolasteen 1879—80. (Besztercze. Filtsch I. E. 8-r. 61 l.) (Értekezés: Despre pusetiunea física a pamentului in sistem'a solara. Irta Tanco Pál.)
- A **nyiregyházi** ág. hitv. ev. hatosztályú gymnasium értesítője az 1879—80. iskolai évről. Közli Materny Lajos. (Nyiregyháza. Piringer János. 8-r. 30 l.)
- A **nyitrai** róm. kath. főgymnasium 1879—80. tanévi tudósítványa. Közli Csősz Imre. (Nyitra. Siegler Mihály özv. 8-r. 57 l.) (Értekezés: Az ammonitek élete és halála. Irta Zongor József.)

- Ó-Kanizsa** mezőváros területén létező összes róm. kath., gör. kel., és izr. nyilvános elemi népiskolák és községi kisednevelő intézetek értesítője az 1879—80. tanévről. Összeállította Katona Sándor. (Szabadka. Bittermann J. 8-r. 34 l.)
- Az **oraviczabányai** államilag segélyezett községi nyilvános magyar polgári fiúiskola III. értesítője az 1879—80. iskolaévről. Közli Bilszky Ferencz. (Oraviczabánya. Wunder Gyula. 8-r. 20 l.)
- Értesítő a pannonhalmi szt.-Benedek-rend **pápai** kisgymnasiumáról. Az 1879—80. tanév végén. Közli Ocsovszky Kázmér. (Pápa. Debreczeny K. 8-r. 86 l.) (Értekezés: A Balkán-félsziget. Irta Horváth Róbert.)
- A **pápai** reformált főiskola értesítője az 1879—80. tanévről. Közli Tarczy Lajos. (Pápa. Debreczeny K. 8-r. 52 l.)
- Értesítvény a **pécsi** m. kir. állami főreáltanoda 1879—80. tanévről. Közli Vész Albert. (Pécs. Madarász Endre. 8-r. 42 l.)
- A cisterci rend **pécsi** kath. főgymnasiumának értesítvénye az 1879—80. tanévre. Közli Szalay Alfréd. (Pécs. Ifj. Madarász E. 8-r. 58 l.) (Értekezés: A gymnasiumok és az ipariskolák. Irta Szalay Alfréd.)
- A **podolini** kegyes tanítórendiek vezetése alatt álló róm. kath. kisgymnasium értesítvénye az 1879—80. tanévről. (Késmárk. Sauter és Schmidt. 8-r. 16 l.)
- A **pozsonyi** ág. hitv. ev. főiskola értesítője az 1879—80. tanévről. Közli Michaelis Vilmos. (Pozsony. Wigand F. K. 8-r. 41 l.)
- Pozsony** sz. kir. város vegyes vallású főreáliskolájának értesítője az 1879—80. iskolaévről. Közli Samarjay Mihály. (Pozsony. Wiegand F. K. 8-r. 47 l.) (Értekezés: I. Nagy Lajos király halálózsai háza. Irta Könyöki József.)
- A **pozsonyi** kir. kath. főgymnasium értesítője az 1879—80. évben. Közli Wiedermann Károly. (Pozsony. Nirschy István. 8-r. 56 l.) (Értekezés: Az élő nyelvek tanítása. Irta Andrássy Jenő.)
- A kegyes tanítórendiek vezetése alatt álló **pozsony-szent-györgyi** róm. kath. algymnasium értesítője az 1879—80. tanévről. (Pozsony. Nirschy István. 8-r. 29 l.) (Értekezés: Arany Toldijának stilusbeli sajátosságai. Irta Könyöki József.)
- A kegyes tanítórendiek vezetése alatt álló **privigyei** róm. kath. algymnasium értesítője az 1879—80. tanévről. Közli Furdek Nándor. (Nyitra. Siegler M. özy. 8-r. 32 l.) (Értekezés: Privigye nagyközség helyrajzi és földtani leírása. Irta Örvény Iván.)
- Értesítvény a **rév-komáromi** róm. kath. elemi leányiskoláról az 1879—80. év végén. (Komárom. Ziegler Károly. 8-r. 9 l.)
- Értesítvény a **rév-komáromi** róm. kath. elemi fiúiskoláról az 1879—80. év végén. (Komárom. Ziegler Károly. 8-r. 9 l.)
- Szab. kir. **Rév-Komárom** város községi népiskolájának évkönyve az 1879—80. tanévről. Szerk. Sipos Elek. (Komárom. Ziegler Károly. 8-r. 74 l.)
- A **rimaszombati** községi elemi fi- és ipariskola értesítője az 1879—80. tanévről. Egybeállította Törkölly József. (Rimaszombat. Rábely Miklós. 8-r. 23 l.)
- A **rimaszombati** egyesült prot. gymnasium XXVI. értesítője az 1879—80. tanévről. Közli Baksay István. (Rimaszombat. Rábely Miklós. 8-r. 16 l.)
- A kegyes tanítórendiek vezetése alatt álló **rózsahegyi** róm. kath. algymnasium értesítője az 1879—80. tanév végén. (Kassa. Scharf F. 8-r. 45 l.) (Értekezés: A házi tűzhely a nevelés első színhelye. Irta Krasznaynszky Károly.)

Értesítő a **rozsnyói** ág. hitv. ev. kerületi főgymnasiumról az 1879–80. tanévben. (Rozsnyó. Kovács Mihály. 8-r. 24 l.)

A **rozsnyói** kath. főgymnasium értesítője az 1879–80. tanévről. Közli Nátafalussy Kornél. (Rozsnyó. Kovács Mihály. 8-r. 80 l.)

A **sajó-gömöri** III. osztályu ev. esperességi algymnasium értesítője az 1879–80. tanévre. Közli Nikelszky András. (Rozsnyó. Kovács Mihály. 8-r. 9 l.)

Jelentés a **sárospataki** ref. főiskola állapotáról az 1879–80. iskolai évre. Összeállították Mitrovics Gyula és Buza János. (Sárospatak. Steinfeld B. 8-r. 110 l.)

A kegyesrendiek vezetése alatt álló **sátoralja-ujhelyi** róm. kath. nagygynasium értesítője az 1879–80. tanévről. (Sátoralja-Ujhely. Nyom. a »Zemplén« könyvnyomdában. 8-r. 67 l.)

A **sátoralja-ujhelyi** ref. egyház felügyelet alatt álló Horváth Endre és neje Riel Flóra igazgatása és vezetésére bízott VI. osztályú leánynövelőnek értesítője az 1879–80. tanévről. Közli Horváth Endre. (Sátoralja-Ujhely. A »Zemplén« gyorsajtója. 8-r. 14 l.)

A **sátoralja-ujhelyi** háromosztályú róm. kath. elemi népiskolába járó ifjúságnak értesítője az 1879–80. tanévről. (Sárospatak. Steinfeld B. 8-r. 15 l.)

(**Segesvár.**) Programm des evang. Gymnasiums A. B. in **Schässburg** und der damit verbundenen Lehranstalten. Zum Schlusse des Schuljahres 1879–80. Veröffentlicht von Daniel Höhr. (Segesvár. Binder és Horeth. 4-r. 76 l.)

A **selmeczbányai** kir. kath. nagygynasium értesítője az 1879–80. tanévről. (Selmeczbánya. Joerges Á. özv. 8-r. 47 l.)

A **selmeczbányai** ágost. hitv. ev. kerül. lyceum értesítője az 1879–80. tanévről. Közli Breznik János. (Selmeczbánya. Joerges Á. özv. 8-r. 66 l.)

A **somorjai** államilag segélyezett polgári fiu- és felső leányiskola értesítője az 1879–80. tanévről. Közli Gyubek Ferencz. (Pozsony. Angermayer Károly. 8-r. 27 l.) (Értekezés: A polgári iskola czélja. Irta Gy. F.)

A **pannonhalmi** szent-Benedek-rend **soproni** kath. főgymnasiumának értesítője az 1879–80. tanévről. (Sopron. Reichard és Litfass. 8-r. 48 l.) (Értekezés: A természet szépségéről. Irta Reznák Albert.)

A **soproni** m. kir. állami főreáliskola 5-ik évi értesítője 1879–80. Közli Salamin Leo. (Sopron. Reichard és Litfass. 8-r. 46 l.) (Értekezés: Széchenyi István emlékezete. Irta Moller Ede.)

Értesítő a **soproni** ág. hitv. ev. kerületi tanítóképezdéről az 1879–80. iskolai évben. (Sopron. Romwalter Károly. 4-r. 16 l.)

Tudósítvány a **dunántúli** ág. hitv. evang. egyházkerületi **soproni** lyceumról az 1879–80. tanévben. Közléteszi Müllner Mátyás. (Sopron. Romwalter Károly. 4-r. 40 l.)

A **soproni** házi-ipariskola második 1879–80. tanévi értesítője. Szerk. Schranz Mihály. (Sopron. Reichard és Litfass. 8-r. 39 l.) (Értekezés: Szegényeink segélyezése és a munkásság. Irta Schranz M.)

(**Sopron.**) Csöndes J. Ferencz nyilvános jogú nevelő- és tanintézetének értesítője az 1879–80. iskolai évről. (Sopron. Romwalter Károly. 8-r. 23 l.)

A **soproni** Lähne-féle nyilvános tan- s nevelőintézetnek értesítője az 1879–80. tanévről. (Sopron. Romwalter K. 8-r. 38 l.) (Értekezés: A házi dolgozatok fontossága és azok megoldása a nevelőintézetben. Irta Lähne Frigyes.)

- A **Sümegeh-városi** államilag segélyezett reáliskola XXIII. értesítője az 1879–80. tanévről. Közli Ádám Iván. (Szombathely. Bertalanffy. 8-r. 106 l.) (Értekezés: Adatok Sümegeh történetéhez. II. Irta Ádám Iván.)
- Sümegeh városi** róm. kath. elemi tanoda értesítője az 1879–80. tanévről. (Pápa. Nobel Ármin. 8-r. 20 l.)
- A **szabadkai** városi főgymnasium értesítője az 1879–80. tanévre. (Szabadka. Bittermann József. 8-r. 52 l.) (Első pásztori ének. Aeneis. Virgiliusból fordította Jámbor Pál.)
- A **szakolezai** kir. kath. algymnasium értesítője az 1879–80. tanévről. Közli Lukavszky Alajos. (Szakoleza. Skarnitzl József. 8-r. 40 l.) (Értekezés: Platon »Phaedona.« Irta Holecz János.)
- Szakoleza** szab. kir. város községi elemi néptanoda mindkét nembeli ifjúságának érdemsorozata 1879–80. tanévben. (Szakoleza. Skarnitzl József. 4-r. 16 l.)
- A **szakolezai** községi felső leány-népiskola második értesítője az 1879–80. tanévről. (Szakoleza. Skarnitzl József. 8-r. 16 l.)
- A szab. kir. **Szamosujvár** városi örmény kath. nyilvános algymnasium tudósítványa az 1879–80. tanév végén. (Szamosujvár. »Georgiu Lazaru« nyomása. 8-r. 60 l.) (Értekezés: Az örmények vázlatos története. Irta Szongott Kristóf.)
- A békési ág. hitv. ev. egyházmegyétől fentartott s igazgatott **szarvasi** főiskola évi jelentése 1879–80-ról. Közzéteszi Tatay István. (Szarvas. »Árpád« irodalmi és nyomdai intézet. 8-r. 78 l.) (Értekezés: Ujabb adalék a földrajz tanításához a középiskolákban. Irta Mihálfi József.)
- (**Szászrégen.**) Programm des Unter-Realgymnasium A. B. und der damit verbundenen Lehranstalten in **Sächsisch-Regen** am Schlusse des Schuljahres 1879–80. Veröffentlicht von Wilhelm Hellwig. (Nagy-Szeben. Filtsch S. 4-r. 48 l.) (Értekezés: Agrarische Sitten und Gebräuche unter den Sachsen Siebenbürgens. Irta Heinrich Gusztáv.)
- (**Szászsebes.**) Programm des ev. Unter-Gymnasiums und der damit verbundenen Lehranstalten in **Mühlbach** (Siebenbürgen) für das Schuljahr 1879–80. Veröffentlicht von I. Wolff. (Nagy-Szeben. 4-r. 48 l.) (Értekezés: Die deutschen Ortsnamen in Siebenbürgen. II. Irta Wolff I.)
- A **szatmári** kir. kath. főgymnasium 1879–80. évi értesítője. (Szatmár. A »Szabadsajtó« nyomása 8-r. 48 l.) (Értekezés: A szülői tekintélyről. Irta Ragány Károly.)
- A **szatmár-németi** h. h. gymnasium X. évi értesítője az 1879–80. iskolai évről. Szerk. Vozáry Gyula. (Szatmár-Németi. A »Szabadsajtó« nyomása. 8-r. 47 l.)
- Értesítő **Szeged** szab. kir. város összes községi elemi népiskoláiról 1879–80. (Szeged. Traub B. 8-r. 72 l.)
- A **szegedi** állami főreáltanoda értesítője az 1879–80. tanévről. Közli Hoffer Endre. (Szeged. Burger Gusztáv. 8-r. 24 l.) (Értekezés: 'H Θήλεια τὸν ἄρσενα. Irta Hoffer Endre.)
- A kegyes tanítórendiek vezetése alatt álló **szegedi** városi főgymnasium értesítője az 1879–80. tanévről Közli Magyar Gábor. (Szeged. Burger Gusztáv. 8-r. 55 l.) (Értekezés: A Bécsi Codex nyelvének alaktani sajátosságai. Irta Cserép Sándor.)

- (Szeged.) Kemény-Drucker Irina nyilvánossági joggal felruházott nőnevelő-intézetének értesítője az 1879—80. tanévről. (Szeged. Burger G. 8-r. 15 l.)
- A **székely-udvarhelyi** róm. kath. főgymnasium értesítője az 1879—80. tanévről. (Székely-Udvarhely. Becsek Dániel. 8-r. 30 l.)
- A **székely-udvarhelyi** királyi állami főreáliskola IX. évi értesítője az 1879—80. iskolai év végén. (Székely-Udvarhely. Becsek Dániel. 8-r. 64 l.) (Értekezés: Vizsgálódások Európa középkori intellectualis és társadalmi állapota fölött. Irta Sinkovics József.)
- A **székely-udvarhelyi** evang. reform. kollegium értesítője az 1879—80. iskolai évről. Szerk. Szakács Mózes. (Székely-Udvarhely. Becsek Dániel. 8-r. 69 l.)
- Értesítő a zircz-cisztercezi-rend **székesfehérvári** főgymnasiumáról az 1879—80. tanév végén. (Székesfehérvár. »Vörösmarty« könyvnyomda. 8-r. 148 l.) (Értekezés: Mérték- és pénzisme. Irta Ereky Alfonz.)
- A **székesfehérvári** államilag segélyezett községi reáliskola évi értesítője az 1879—80. tanévről az intézet fennállásának 26-ik évében. Szerk. Laky Mátyás. (Székesfehérvár. Számmer Imre 8-r. 35 l.) (Értekezés: Eposz-költészetünk a mult század végén és a jelen század elején, különös tekintettel Vörösmartyra. Irta Halász Ignác.)
- (Szent-Ágota.) Siebenter Jahresbericht über den Stand und die Fortentwicklung der Gewerbeschule in **Agnetheln** im Schuljahre 1879—80. Veröffentlicht von Friedrich Rossler. (Nagy-Szeben. Filtsch S. 8-r. 10 l.)
- 1879—80-dik tanévi értesítő a **Szentes** városi VI. osztályú gymnasiumi tanfolyammal egybekötött polgári fiu-iskoláról. Közli Zsolnay Károly. (Szentes. »Szentes és Vidéke« nyomdája. 8-r. 75 l.) (Értekezés: A vallástanítás a polgári iskolában. Irta Zsolnay Károly.)
- A minorita-rendiek vezetése alatt álló **szilágy-somlyói** róm. kath. kisgymnasium tudósítványa az 1879—80. tanévről. Közli Valent István. (Kolozsvár. Stein János. 8-r. 14 l.)
- A **szilágy-somlyói** államilag segélyezett községi elemi népiskola értesítője az 1879—80. tanévről. Szerk. Bogdán Istv. (Debrecen. Kutassy Imre. 8-r. 16 l.)
- A **szolnoki** összes községi elemi népiskolák tanulóinak 1879—80. tanévi értesítője. (Szolnok. Bakos István. 4-r. 8 l.)
- A szt.-Ferencz-rendiek vezetése alatt álló **szolnoki** kath. nagygymnasium értesítője az 1879—80. tanév végén. Közli Varga Emil. (Szolnok. Bittermann Ede. 8-r. 64 l.) (Értekezés: Általános vélemények az életműves fajok meghatározása körül. Irta Galambos Áron)
- Értesítvény **Szombathely** rend. tanácsú város községi néptanodájáról 1879—80. VII. évfolyam. Szerk. Zagróczky Tivadar. (Szombathely. Bertalanffy könyvnyomdája. 8-r. 31 l.)
- Értesítvény a **szombathelyi** kir. kath. főgymnasiumról 1879—80. Szerk. Kuncz Adolf. (Szombathely. Bertalanffy József. 8-r. 97 l.) (Értekezés: A fényírás-fotographia. Irta Edelmán Sebő.)
- A magyarországi kegyes tanítórend **tatai** algymnasiumának értesítője az 1879—80. tanévről. (Tata. Kopasz József. 8-r. 50 l.) (Értekezés: A delejes és villamos tűnemények rokonsága. Irta Rauchbauer József.)

- A **temesvári** magy. kir. állami főreáltanoda értesítője az 1879–80. tanévről. Közli Torday György. (Temesvár. Magyar-féle nyomda. 8-r. 71 l.) (Értekezés: Néhány szó a modern nyelvek tanításáról. Irta Holtzmann József.)
- A **temesvári** róm. kath. főgymnasium értesítője 1879–80. tanévre. (Temesvár. Csanád-egyházmegyei nyomda. 8-r. 75 l.) (Értekezés: Az oceáni medencéek, mint földrajzi egyedek. Irta Czirbusz Géza.)
- A **temesvári** közép-kereskedelmi, polgári és kereskedelmi vasárnapi iskola értesítője az 1879–80. tanévről. Szerk. Wiessner Ferencz. (Temesvár. Stéger Ernő. 8-r. 35 l.)
- A **trencségi** kir. kath. főgymnasium értesítője az 1879–80. tanévről. Közzéteszi Pfeiffer Antal. (Trencsén. Skarnitzl Ferencz. 8-r. 46 l.) (Értekezés: A latin nyelv kezelési módja gymnasiumunkban. Irta Pfeiffer Antal.)
- A **trsztenai** kir. kath. gymnasium évi értesítője az 1879–80. tanévről. Közli Csáka Károly. (Rudnyánszky A. 8-r. 47 l.)
- Kilenczedik évi tudósítás az **ujverbászi** fel. jelleg nélküli pártfogósági nyilvános alreálgymnasiumról az 1879–80. tanévben. Közli Kovalszky Lajos. (Baja. Streintz testv. 8-r. 32 l.)
- Az **ujvidéki** kir. kath. magyar főgymnasium tudósítványa az 1879–80. tanévről. Közli Frankl István. (Ujvidék. Fuchs Ágoston. 8-r. 56 l.) (Értekezés: Plató méltatása. Irta Zanbauer Ágoston.)
- Az **ungvári** g. sz. kath. pap-árvaleány tan- és nevelő-intézetnek értesítője az 1879–80. tanévről. Közli Firczak Gyula. (Ungvár. Fésüs József. 8-r. 53 l.)
- Az **ungvári** kir. kath. főgymnasium értesítője az 1879–80. tanévről. Közli Szieber Ede. (Ungvár. Pollacsek Miksa. 8-r. 112 l.) (Értekezés: Phoenicia és a phoeniciaiak gyarmatvilága. Irta Schürger Ferencz.)
- Értesítő a kegyes tanítórendiek **váczi** nagy-gymnasiumáról az 1879–80. tanévben. Közli Rappensperger Kajetán. (Vác. Serédy G. 8-r. 93 l.) (Értekezés: A determinansok elméletének és alkalmazásának elemei. Irta Ferenczy József.)
- A **vágújhelyi** izr. nyilvános alreáltanoda értesítője az 1879–80. tanévről. Közli Máhler Miksa. (Vágújhely. Horovitz Adolf. 8-r. 26 l.) (Értekezés: Miképen volna elérhető kerületünk és városunk magyarosodása. Irta M. M.)
- (**Versecz.**) Bericht für das Schuljahr 1879–80. über die h. O. mit dem Öffentlichkeitsrecht versehene Mädchen Lehr- u. Erziehungs-Anstalt der Maria Kutka in Werschetz. (Versecz. Kirehner J. 8-r. 10 l.)
- A **verseczi** polgári fiú-iskola értesítője a közs. népiskolákról szóló függelékekkel az 1879–80. tanév végén. Közli Buday József. (Versecz. Kirehner J. özv. 4-r. 22 l.)
- A kegyes tanítórendiek **veszprémi** nagy-gymnasiumának értesítője az 1879–80. tanévről. Közli Lévy Imre. (Veszprém. Krausz Ármin. 8-r. 68 l.) (Értekezés: A magyar nyelv »Toldy szerelmé«-ben. Irta Pintér Kálmán.)
- A **zalaegerszegi** polg. fiú- és felső leányiskola hetedik értesítője az 1879–80. tanévről. Szerk. Udvardy Ignác. (Z.-Egerszeg. Özv. Tahy Rozália. 8-r. 26 l.)
- A **Zenta** városi közs. gymnasium IV. értesítője az 1879–80. tanév végén. Szerk. Kuthy József. (Zenta. Baresy Zsigmond. 8-r. 32 l.)
- A **zilahi** m. kir. állami tanítóképezde IX. értesítőnyve. Szerk. Faluvégi Albert. (Kolozsvár. K. Papp Miklós. 8-r. 44 l.) (Értekezés: Kedveltessük meg a régészetet a leendő néptanítókkal. Irta Borbély Sámuel.)

- A **zilahi** ev. ref. főtanoda 1879—80. tanévi harmadik értesítője. Szerk. Török István. (Zilah. Gámán J. 8-r. 40 l.)
- Zólyom** szab. kir. városi községi elemi iskola értesítője az 1879—80. tanévről. (Franklin-társulat nyom. 8-r. 26 l.)
- A **zombori** állami főgymnasium VIII. évi értesítője az 1879—80. tanévben. Közli Radies György. (Zombor. Bittermann Nándor. 8-r. 99 l.) (Értekezés: Eposok tervrajzai. Irta Margalits Ede.)
- (**Zombor.**) Jzveštaj o srpskim narodnim školama i o višoj devojačkoj školi srpske pravoslavne crkvene opštine **Somborske** za 1879—80. skol. golinu. Sastavio Nicola Vikichevich. (Zombor. Vitermann F. 8-r. 67 l.)
- A **zsolnai** kir. kath. gymnasium értesítője az 1879—80. tanévről. Szerk. Rozsnyai Károly. (Besztercebánya. Machold F. 8-r. 31 l.)
-

A magyar irodalom 1880-ban.

Negyedik közlemény.

Ezen jegyzékbe mindazon nyomtatványok vétettek fel, melyek az 1880-dik évszámmal vannak jelölve. — Hol a nyomtatás helye nincs kitéve, Budapest értendő. — A nyomdász vagy nyomda-intézet csak oly nyomtatványoknál van megnevezve, a melyeknek kiadója nem ismeretes. — Hogy ezen jegyzéket lehetőleg teljesen s pontosan lehessen összeállítani, felkéretnek a szerzők és kiadók, hogy kiadványaik egy példányát, az ár megjelölésével, a M. N. Múzeum könyvtárába beküldeni sziveskedjenek.

- Acta reg. scient. universitatis ung. budapestinensis anni 1880—81. Fasc. I. II.** (L. Beszédek, Jelentés.)
- Adalékok Virág Benedek** irodalmi munkálódásához. A szerző életrajzával és arcképével. Összeállította és kiadta Toldy László. (Nagyrészt különnyomat a »Katholikus Hítségnek« és az »Egyházzsónoklati Lapok« IV. kötetének I. füzetéből. Toldy László. 8-r. XXIV, 58. l. ára ?)
- Alföldy Dénes.** A bor vegyelemzése különös tekintettel a hamisításokra. (Temesvár. Szerző. 8-r. 128 l. ára 1 frt. 50 kr.)
- Alkotmánytan** népiskolák számára. Egyuttal vezérfonalul a felnőttek oktatásánál. Függelékkel, mely a legszükségesebb magánjogi és büntetőjogi ismereteket tartalmazza. (Aigner Lajos. k. 8-r. 52 l. ára 60 kr.)
- Ambró János.** A pozsonyi országos közkórház és a bábaképezde hiányai. (Pozsony. Wigand nyomdája. 8-r. 23 l. ára ?)
- Anthologia latina.** Latin költészeti olvasókönyv. I. Lyrar szemelvények. Bevezetéssel, magyarázatokkal és metrikai függelékkel ellátta Pirczala Imre. (Eggenberger. 8-r. XVIII, 153 l. ára 80 kr.)
- Aristophanes** vigjátékai. Fordította Arany János. A magyar tud. akadémia által gr. Karácsonyi jutalommal kitüntetett fordítás. II. kötet. (Akadémia. 8-r. 402 l. ára 2 frt.)
- Augier Emil.** A Fourehambault család. Szinmű. (Olesó könyvtár. 111. sz. Franklin-társulat. 8-r. 178 l. ára 40 kr.)
- Aurelie.** A mostohaleány. Németből szabadon átdolgozta Schön Bernát. (Magyar ifjúsági- és népkönyvtár. 27—35. szám. Győr. Gross Gusztáv. 8-r. 146 l. egyes füzet ára 15 kr.)
- Balits Antal.** Egyházi beszéd, melyet Sz.-István ünnepén Budán mondott. (Győr. 8-r. 19 l. ára ?)

- Balits Antal.** Hét nagybőjti sz. beszéd. A püspöki hatóság jóváhagyásával. (Eger. Szoeasányi Gyula. n. 8-r. V, 128 l. ára 1 frt.)
- Bánfi János.** Munka és jutalom. Elbeszélés az ifjuság és a nép számára. (Ifjusági és népkönyvtár. I. évfolyam. 3. füzet. Pápa. Nobel Armin. 8-r. 171 l. ára 40 kr.)
- Barakonyi Kristóf.** Bibliai magyarázatok szószéken. II. kötet. (Miskolcz. Ferenczi. 8-r. 219 l. ára 2 frt.)
- Bárány Gyula.** Földrajz. Tanítóképezdei növendékek és tanítók használatára (Lauffer Vilmos. 8-r. 240 l. ára 1 frt. 60 kr.)
- Bárány Ignác.** Magyar nyelvkönyv. I. füzet. Nyelvoktatás az egyszerű mondat körében. A népiskolák III. osztálya növendékeinek fölfogásához alkalmazott iskolai és házi föladatokkal. XI. kiadás. (Lauffer Vilmos. 8-r. 45 l. ára 24 kr.)
- Bárány Ignác.** Olvasó- és nyelvképzőkönyv. I. kötet. Olvasmányok. Nyelvtan. Helyesírás. Gyakorlatok. III. kiadás. (Lauffer Vilmos. 8-r. XII, 314 l. ára 1 frt. 60 kr.)
- Bárány Ignác.** Olvasó- és nyelvképzőkönyv. II. kötet. Olvasmányok. Irálytan. Fogalmazási gyakorlatok. A nyelv- és irodalom történetének vázlata. III. kiadás (Lauffer Vilmos. 8-r. VII, 264 l. ára 1 frt. 28 kr.)
- Bárány Ignác.** Abécés-könyv. Katholikus népiskolák számára. XVIII. kiadás. (Szent István-társulat. 8-r. 67 l. ára ?)
- Bárány Ignác.** Második olvasókönyv. A katolikus népiskolák II. osztálya számára. X. kiadás. (Szent István-társulat. 8-r. 111 l. ára ?)
- Bárány Ignác.** Harmadik olvasókönyv. A katolikus népiskolák III. osztálya számára. IX. kiadás. (Szent István-társulat. 8-r. 179 l. ára ?)
- Barbier és Carré.** Philemon és Baucis. Dalmű. Magyarra fordította Id. Ábrányi Kornél. (Nemzeti színház könyvtára. 137. füzet. Pfeifer N. 8-r. 31 l. ára 40 kr.)
- Barilli, Ghislanzoni és Sara.** Olasz beszédek. Olaszból fordította Huszar Imre és Mócs Zsigmond. (Olesó könyvtár. 110. szám. Franklin-társulat. 8-r. 234 l. ára 50 kr.)
- Barna J., Hajnal Adolf, Sretvizer Lajos, Steiner István.** Magyar olvasókönyv. Budapesti elemi népiskolák számára. III. osztály. (Kókai Lajos. 8-r. 197 l. ára kötve 42 kr.)
- Barna J., Hajnal Adolf, Sretvizer Lajos, Steiner István.** Magyar olvasókönyv a budapesti elemi népiskolák VI. osztálya és az ismétlő iskolák II. és III. osztálya számára. (Kókai Lajos. 8-r. 288 l. ára kötve 65 kr.)
- Barna J., Hajnal Adolf, Sretvizer Lajos, Steiner István.** Német olvasókönyv a budapesti elemi népiskolák V—VI. osztálya és az ismétlő iskolák I—III. osztálya számára. (Dobrowsky és Franke. 8-r. 216, 223 l. ára kötve 64, 68 kr.)
- Baron Rikhard.** A végrendelet. Elbeszélés az ifjuság számára. Németből szabadon átdolgozta Halbik Ciprián. (Magyar ifjusági- és népkönyvtár. 26—33. szám. Győr. Gross testvérek. 8-r. 128 l. egyes füzet ára 15 kr.)
- Bartal Antal és Malmosi Károly.** Latin gyakorlókönyv a mondattanhoz. A mondattan vázlatával. A középiskolák III. és IV. osztálya számára. (Eggenberger. 8 r. 139 l. ára 90 kr.)

- Bartal Antal és Malmosi Károly.** Latin mondattan. II. kiadás. (Eggenberger. 8-r. 256 l. ára 1 frt 60 kr.)
- Bászel Aurél.** Theocritos idylljei és a görög római idyll. (Ifj. Nagel Ottó bizom. 8-r. 355 l. ára 1 frt. 70 kr.)
- Beksics Gusztáv.** Gladstone és a keleti válság. Tanulmány az angol külpolitika változásának okairól. (Franklin-társulat. n. 8-r. 55 l. ára 60 kr.)
- Belky János.** A törvényszéki orvostan alapvonalai, különös tekintettel a magyar büntetőtörvénykönyvre. (Eggenberger. n. 8-r. 288 l. ára 3 frt.)
- Bérczy Károly.** A gyógyúlt seb. Beszély. (Olesó könyvtár. 104. sz. Franklin-társulat. 8-r. 102 l. ára 30 kr.)
- Beszédek,** melyek a budapesti kir. magy. tudomány-egyetem 1880/81. tanév rectora és tanácsának beiktatásakor szeptember 1. tartattak. (Acta reg. scient. universitatis vng. budapestinensis anni 1880—81. Fasciculus I. Egyetemi nyomda. 8-r. 100 l. ára ?)
- Beszédek,** melyek a kolozsvári magy. kir. tudomány-egyetem által 1879—80. tanévben, kitűzve volt pályakérdésekre érkezett munkák eredményének s az új pályatételeknek kihirdetése alkalmából 1880. május 29-én tartattak. (Acta reg. scient. universitatis vng. budapestinensis anni 1880—81. Fasc. I. Kolozsvár. Stein János nyomdája. 8-r. 158 l. ára ?)
- Bogisich Mihály.** Egyház-zenészeti jegyzeteim. (Hunyadi Mátyás-intézet. 8-r. 72 l. ára ?)
- Bónis István.** A magyar büntető törvénykönyv a kihágásokról (1879. évi XL. t. cz.) »Az életbeléptetési törvénnyel. (1880. évi XXXVII. t. cz.) Tisztviselők, magánosok, joghallgatók és községi előljárok használatára. Felvilágosító és magyarázó jegyzetekkel kísérve. — Második javított és bővített kiadás. (Tetty Nándor s társa. 12-r. VIII, 282 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Böckh János.** Adatok a Meesekhegység és dombvidéke jurakorbéli lerakódásainak ismeretéhez. I. Stratigraphiai rész. (Értekezések a természettudományok köréből. X kötet. 10. szám. Akadémia. 8-r. 50 l. ára 30 kr.)
- Bromovicz József.** Kézi könyvtár a vasút-üzleti tisztviselők számára. II. füzet. A Morse-féle villanydelejes jelzések a vasutaknál. Záradékol: a telephon tárgyalása. Müller József közreműködésével szerkesztve. (Szerző. 8-r. 183 l. ára ?)
- Buchenhorst örökösei.** Elbeszélés Nagy Ottó korából. Németből szabadon átdolgozta Halbik Ciprián. (Magyar ifjúsági- és népkönyvtár. 23—25. szám. Győr. Gross testvérek. 8-r. 61—108 l. egyes füzet ára 15 kr.)
- Budenz József.** Emlékbeszéd Schiefner k. tag fölött. (Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből. IX. köt. 1. füzet. Akadémia. 8-r. 15 l. ára 10 kr.)
- Bunyitay Vincze.** Az egyedi apátság története. (Nagyvárad. Hügel Ottó. 8-r. X, 76 l. ára 1 frt.)
- Bunyitay Vincze.** A nagyváradai l. sz. székesegyház. Felszenteltetésének századik évfordulója alkalmával. (Nagyvárad. Hügel Ottó. 8-r. 43 l. ára ?)
- Buza János.** Emlékbeszéd Soltész János fölött 1880. június 29. (Különlenyomat az 1879—80-ik évi iskolai éreatesítőből. Sárospatak. Steinfeld nyomdája 8-r. 16 l. ára ?)

- Büntető törvényhez,** Függelék a magyar. Első füzet. A m. kir. igazságügy-minister rendelete a kir. járásbiróságokhoz utalt vétségek és kihágások esetében követendő eljárás tárgyában. A magy. kir. belügyminister rendeletei és utasítása a magyar büntetőtörvénykönyvek s az azokra vonatkozó életbeléptetési törvény végrehajtása tárgyában. (Ráth Mór. 16-r. és 8-r. 112 l. ára 50 kr.)
- Cains Valerius Catullus versei.** Irodalomtörténeti tanulmánynyal bevezetve és jegyzetekkel kísérve fordította Csengery János. (Olesó könyvtár. 105. sz. Franklin-társulat. 8-r. 152 l. ára 30 kr.)
- Creighon M.** A római nép története. Angolból. Tíz történeti képpel. (Athenaeum. 8-r. 118 l. ára 60 kr.)
- Császár Károly.** Geometriai alaktan a geometriai rajzolás elemeivel. Az I. és II. osztály számára. II. kiadás. (Eggenberger. 8-r. 117 l. 235 fametsz. ábrával és 2 nyomtatott színes táblával. ára 1 frt 20 kr.)
- Császár Károly.** Szerkesztő planimetria. A közép iskolák számára. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. n. 8-r. 109 l. 188 a szöveg közé nyomott ábrával. ára 90 kr.)
- Csepreghy Ferencz.** A vízőzön, víg színmű öt felvonásban. Olesó második kiadás. (Ifj. Nagel Ottó. 8-r. 155 l. ára 80 kr.)
- Csiky Lajos.** Traktátusok vagyis a nép számára írt rövid vallásos értekezések s az ezeket terjesztő társulatok története. (Hornyánszky nyomdája. 8-r. 37 l. ára ?)
- Curtius Ernő.** A görögök története. A m. t. akadémia megbízásából, a negyedik kiadás után fordítja Szilasi Mór. IV. kötet. (Akadémia. 8-r. 625 l. ára ?)
- Czimentára,** Magyarország. Kiadja Altenburger G. és Rumbold B. A szöveget írja Tagányi Károly. I. füzet. (Ifj. Nagel O. 4-r. 12 l. és 11 tábla, ára 2 frt.)
- Dalq és Ebhardt Ferencz.** Illemtan. A társadalmi illemszabályok kézikönyve. Fordította Beniczky Irma. — (Közhasznú családi könyvtár. 23. füzet. Franklin társulat. 8-r. 126 l. egy kötet ára füzve 40 kr.)
- Danielik János.** Nehány szó XIII. Leó pápa ő szentségének 1879. augusztus hó 4-én kelt apostoli körlevele méltánylásául. (Eger. Szolcsányi Gyula. n. 8-r. 34 l. ára 25 kr.)
- Dankó József.** Történelmi, műirodalmi és okmánytári részletek az esztergomi főegyház kincstárából. Geschichtliches etc. — (Esztergom. Simor János. 2-r. 172 kéthasábos lap, 55 fényképpel.)
- Dávid István.** Görög elemi olvasókönyv. I. rész. Az ötödik osztály számára (Pozsony. Steiner Zs. n. 8-r. IV. 149 l. ára 1 frt.)
- Davidá Leo.** Az ágyéki és kereszt-gerincezagi dúcok többszörösségéről. (Értekezések a természettudományok köréből. X. köt. 16. sz. Akadémia. 8-r. 6l. ára 10 kr.)
- Déryné naplója.** Rendezte Törs Kálmán. Kiadja a Kisfaludy-társaság. II. kötet. (Ráth Mór. 8-r. 436 ára 2 frt 40 kr.)
- Domaniczky István.** Állami szertartások. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság 8-r. 143 l. ára ?)
- Döntvénytár.** A magyar kir. Curia semmitőszéki és legfőbb ítélőszéki osztályának elvi jelentőségű határozatai. Kiadja a »Jogtudományi közlöny« szerkesztősége XXV. folyam. (Franklin-társulat. 8-r. 204 l. ára 2 frt)

- Dugonics András** művei. 2. 3. (Nemzeti könyvtár. 68. 69. Aigner Lajos. 8-r. 81—175 és 1—61 l. egy füzet ára 30 kr.)
- Duru Alfréd és Chivot Henri.** A francziák Milanóban, vagy az ezred dobos leánya. Operette. Fordították Evva Lajos és Fáy Béla. Zenéjét szerzé Offenbach. (Rudnyánszky nyomdája. 8-r. 19 l. ára ?)
- Egyház,** A magyarországi reformált, egyetemes tanügyi bizottsága által IX. és VIII. osztályu gymnásiumra készített és megállapított tanterv. (Franklin-társulat nyomdája. 8-r. 55 l. ára ?)
- Egyházkerület,** A bányai ág. hitv. ev., 1880-ik október 9-én folytatólag október 11- és 12-én Budapesten tartott rendes közgyűlésének jegyzőkönyve. (Hornvánszky Viktor nyomdája. n. 8-r. 82 l. ára ?)
- Egyházkerület,** A dunántuli ág. hitv. ev., 1880. évi augusztus 18- és 19-én Kőszegen tartott rendes évi közgyűlésének jegyzőkönyve. (Sopron. Reichard és Litfass nyomdája. 8-r. 58 l. ára ?)
- Emlékek,** Erdélyi országgyűlési. Történeti bevezetésekkel. Szerkeszti Szilágyi Sándor. VI. kötet. (1608—1614.) III. osztály. Országgyűlési emlékek. (Akadémia. 8-r. 560 l. ára ?)
- Énekek,** Egyházi, melyek a Budapest-terézvárosi templomban az ifjuság által szoktak énekeltetni. (Rózsa Kálmán és neje. 8-r. 16 l. ára ?)
- Erdődi János.** A nyelvoktatás módszertana. Tan- és vezérkönyvül. Tanítóképző intézeti tanulók, tanítójelöltek és tanítók számára. (Franklin-társulat. n. 8-r. 319 l. ára 2 frt. 40 kr.)
- Erismann Frigyes.** Népszerű egészségtan. Az eredeti II. kiadás után fordította Imre József. Az eredetivel összehasonlította Fodor József. (Természettudományi könyvkiadó vállalat. XVIII. Természett. társ. 8-r. XVI, 301 l. ára ?)
- Erney József.** Gyakorlati énektan. Középtanodák, polgári iskolák és magánintézetek használatára. 3. 4. füzet. (Dobrowszky és Franke. k. 4-r. 39, IX, 47 l. egy füzet ára 60 kr.)
- Értekezések a matematikai tudományok köréből.** Kiadja a magyar tudom. akadémia. Szerkeszti Szabó József. VII. köt. 13—17. sz. (L. Konkoly Miklós, Szily Kálmán, Suppan Vilmos, Réthy Mór.)
- Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből.** Az I. osztály rendeletéből. szerkeszti Gyulay Pál osztálytitkár. VIII. köt. 9. 10. sz. és IX. köt. 1. sz. (L. Pozder Károly, Imre Sándor, Budenz József.)
- Értekezések a természettudományok köréből.** Kiadja a magyar tudom. akadémia. Szerkeszti Szabó József. X. kötet. 10—26. sz. (Böckh János, Dávida Leo.)
- Esperesség,** A pestmegyei ágost. hitv. ev., 1880. évi máj. 25- és 26-án Budapesten tartott közgyűlésének jegyzőkönyve. (Keeskemét. Tóth L. 8-r. 46 l. ára ?)
- Evangélikusok,** A magyarhoni ágost. hitv., négy egyházkerülete, 1880. évi október 14. és 15-ik napjain, Budapesten tartott egyetemes egyházi közgyűlésének jegyzőkönyve. (Hornvánszky Viktor nyomdája. 2-r. 20 l. ára ?)
- Évkönyve,** A békésvármegyei régészeti és művelődéstörténelmi társulat —. 1879/80. Szerk. Zsilinszky Mihály. VI. kötet. (B.-Gyula. Társulat. 8-r. 224 l. ára ?)
- Évkönyvei,** A m. t. akadémia. XVI. kötet. 6. darab. A magyar tudományos akadémia 1880. évi május 23-án tartott XL. közgyűlésének tárgyai. (Akadémia. 4-r. 35, XVII. l. ára 60 kr.)

- Faludi Miksa.** Kereskedelmi földrajz. Kereskedelmi és ipartanulók használatára. I. Europa. (Székesfehérvár. Klöckner P. 8-r. 98 l. ára 60 kr.)
- Fekete Fidél.** Egyházi beszéd, melyet szt. István ünnepén Bécsben mondott. (Bécs. Mayer F. 8-r. 15. l. ára ?)
- Fekete Lajos.** Beszélgetés az új erdőtvényről. (Kolozsvár. Gámán János örökösei. 8-r. 68 l. ára 20 kr.)
- Felsmann József.** Német grammatika. IV. kiadás. (Laufer Vilmos. 8-r. 179 l. ára 90 kr.)
- Fillingner Károly.** Az állatok természetrajza. A polgári iskolák számára. I. (Geringezes állatok.) II. kiadás. (Eggenberger. 8-r. 120 l. ára 80 kr.)
- Firtha Dénes.** Csengery Antal szerepe a magyar irodalom történetében. (Aigner Lajos. 8-r. 15 l. ára 30 kr.)
- Flanmarion Camille.** Népszerű csillagászat. Az égboltozat egyetemes leírása. 360 ábrával, színezett könyomattal, csillagászati térképpel sat. Fordította Huszár Imre. 8—12. füzet. (Népszerű tudományok könyvtára. Rautmann Frigyes. 8-r. 169—288 l. egy füzet ára 30 kr.)
- Fraknoi Vimos.** Martinovics és társainak összeesküvése. (Ráth Mór. 8-r. 441 l. ára 4 frt.)
- Freeskay János.** Találmányok könyve. II. kiadás. 983 fametszettel. I—II. füzet. (Franklin-társulat. 8-r. 1—64 l. egy füzet ára 30 kr.)
- Frei Gyula.** Az adókezelési rendszer reformja. (Különlennyomat a »Pesti Napló«-ból. Aigner Lajos. 8-r. 23 l. ára 40 kr.)
- Führer Ignác.** Magyartalanságok betürendben. Gyakorlati nyelvkalauz mindazok számára, kik a helytelen vagy idegenszerű kifejezéseket kerülni és a megfelelő magyaros kitételeket elsajátítani akarják. A magyar nyelvészet, Nyelvtudományi közlemények, Magyar nyelvőr, Helyes magyarság elvei, Idegen és hibás szólások bírálata, A magyar nyelv sajátosságai, »magyarosan« Antibarbarus, Nagy szótár és saját gyűjtése után. (Tettey N. n. 8-r. 42 l. ára 40 kr.)
- Führer Ignác.** Magyartalanságok betürendben. Gyakorlati nyelvkalauz a helyes magyarság elsajátításában. A magyar nyelvészet, Nyelvtudományi Közlemények, Magyar nyelvőr, Helyes magyarság elvei, Idegen és hibás szólások bírálata, A magyar nyelv sajátosságai, »magyarosan« Antibarbarus, Nagy szótár és saját gyűjtése után. II. bőv. kiadás. (Ifj. Nagel O. n. 8-r. 52 l. ára 42 kr.)
- Führer Ignác.** Rendszeres magyar nyelvtan felső népiskolák és középiskolai használatra. (Tettey N. s társa. 8-r. 110 l. ára 50 kr.)
- Führer Ignác.** Világtörténet iskolai és házi használatra. A ministeri tanterv alapján. (Aigner Lajos. 8-r. 116 l. ára 40 kr.)
- Gabona.** A termelés üzletlani és nemzetgazdaságtani szempontból. A magyar-óvári m. kir. gazd. akad. hallgatók gazd. egyesületének kiadása. (Pozsony. Wigand nyomdája. 8-r. 52 l. ára 40 kr.)
- Gáspár Ignác.** A magyar állam térképe. (Tettey N. s társa. ára 20 kr.)
- Gelléri Mór.** Az iparügy napi kérdései. (Aigner Lajos. 8-r. 127 l. ára 1 frt.)
- Geszti Ferencz.** Magyarország és Ausztria. I. füzet. (Münster Károly nyomdája. 8-r. 32 l. ára 40 kr.)
- Goethe.** Hermann und Dorothea. Magyarázta Weber Rudolf. (Jeles írók tára. XIV. Franklin-társulat. 8-r. 88 l. ára 50 kr.)

- Gozsdu Elek.** Az aranyhaju asszony. (Aigner Lajos. 8-r. 206 l. ára 2 frt.)
- Göhring Tófor és Józsa Menyhért.** Tornászati vezérfonal. Tanítók, tanítójelöltek és tornászok számára. (Sopron. Szerzők. 8-r. VI, 197 l. 8 rajztábla. ára 1 frt.)
- Göndöcs Benedek.** Szent beszéd a b.-gyulai iparos ifjusági önképző és betegsegélyező egyesület zászlójának szentelése alkalmából a gyulai róm. kath. nagytemplomban 1880. évi augusztus hó 15-én. (Athenaeum. 8-r. 14 l. ára ?)
- Gregus Ágost.** Magyar költészettan. (Eggenberger. n. 8-r. 123 l. ára 1 frt.)
- Greszler Vilmos és Oláh Miklós.** A községi és gazdasági tüzoltás könyve. II. kiadás. (Neuer nyomdája. 8-r. 121 l. ára ?)
- Gyulai Pál. B. Eötvös József.** Emlékbeszéd. (Olesó könyvtár 108. szám. Franklin társulat. 8-r. 61 l. ára 20 kr.)
- Haan Lajos.** A magyarhoni ágostai hitv. evangélikusok négy egyházkerületének egyetemes névtára 1880. évben. (Hornyánszky V. nyomdája. 8-r. 236 l. ára ?)
- Hajdú László.** Nagy-Kőrös és Pest-Kiskún megye földleírása népiskolák III. osztálya számára. (Kecskemét. Tóth László nyomdája. 8-r. 23 l. ára 15 kr.)
- Hajdu László.** Természettarj. Elemi népiskolák számára. (Dobrowsky és Franke. 8-r. 50 l. ára 15 kr.)
- Hajnik Imre.** Egyetemes európai jogtörténet. A középkor kezdetétől a franczia forradalomig. I. kötet II. kiadás. (Eggenberger. 8-r. 348 l. ára 4 frt.)
- Hazafi ?, Ki a.** Az ország értelmesebb választópolgáraihoz! (Rudnyánszky nyomdája. 8-r. 78 l. ára ?)
- Hegyesy Gyula.** A zsidó hittan és talmud hatása a társadalomban. (Debreczen. Telegdy K. Lajos. 12-r. 16 l. ára 20 kr.)
- Heine költeményei.** Fordította Endrődi Sándor. I. füzet. (Szépirodalmi könyvtár. I. füzet. Aigner Lajos 8-r. 1—64 l. egy füzet ára 30 kr.)
- Heller Ágost.** Fizikai földrajz. A gymnasium III. osztálya számára. Számos fametszetű ábrával. (Eggenberger. n. 8-r. 143 l. ára 1 frt.)
- Hellwald Frigyes.** A föld és népei. Föld- és népismeik kézikönyv. H. F. s egyéb szerzők nyomány kidolgozta Toldy László. 33—40. füzet. (Mehner Vilmos. 8-r. 241—496 l. egyes füzet ára 30 kr.)
- Hoffmann Ferencz.** Ne lopj. Elbeszélés az ifjuság számára. Németből szabadon átdolgozta Kaposy Lacián. (Magyar ifjusági- és népkönyvtár, 23—26. szám. Győr. Gross testvérek. 8-r. 54 l. egyes füzet ára 15 kr.)
- Holub M., Köpesdy S.** Magyar-latin kézi szótár. (Laufer Vilmos. 8-r. 687 l. ára 2 frt. 60 kr.)
- Homerós Odysseája.** Magyarázta és bevezetéssel ellátta Veress Ignác. I—VI. ének. (Görög és római remékirók gyűjteménye. 31. Lampel R 8-r. XXXII, 86 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Horatii Flacci Opera omnia. I. Carmina.** Bevezetésekkel és magyarázatokkal. ellátták Bartal Antal és Malmosi Károly. (Eggenberger. k. 8-r. XXXII, 156 l. ára 90 kr.)
- Horvát Árpád.** Bevezetés a magyar oklevéltanba. Hallgatóinak kézirat helyett adja. (Eggenberger. k. 8-r. 104 l. ára 1 frt.)
- Horvát Mihály.** Magyarország függetlenségi harcának története 1848 és 1849-ben. I kötet. 1—4. füzet. Második kiadás. (Ráth Mór. n. 8-r. XIX, 1—615 l. egy-egy füzet ára 1 frt.)

- Hunfalvy János** Földrajz a középiskolák használatára. I. kötet. A magyar királyság és a földközi tenger medenczéje. Az I. osztály számára V. kiadás. (Athenaeum. 8-r. 138 l. ára 80 kr.)
- Hunfalvy János.** Földrajz a középiskolák használatára. IV. kötet. (Ausztília. Polynézia, Amerika s a felfedezések vázlata.) A negyedik osztály számára. II. kiadás. (Athenaeum. 8-r. 143 l. ára 80 kr.)
- Hübner Ottó után Schwicker J. H.** Statistikai tabellák a föld minden országairól különös tekintettel Magyarország és az osztrák-magyar Monarchiára. — (Pozsony. Stampfel Károly. 8-r. 36 tábla. ára 60 kr.)
- Ifjak,** A budapesti kereskedő, társulata évkönyve. VI. 1876—79. Szerkesztette Böhm Gyula. (Kereskedő ifjak társulata. 8-r. 86 l. ára ?)
- Ifjúsági- és népkönyvtár.** Szerk. Bánfi János. Kiadja Nobel Ármin. Pápa. I. évfolyam. 3 füzet. (L. Bánfi János.)
- Ifjúsági- és népkönyvtár.** Magyar. Szerk. Kisfaludy Tóbiás. I. évfolyam. 23—36. szám. (L. Buchenhorst, Hoffman Ferencz, Baron Richard, Sikor József, Aurelie, Szorgalom.)
- Igazságügyminiszterium,** A m. királyi, gyűjteménye. 1. füzet. (Ráth Mór. n. 8-r. 1—242 l. ára 1 frt. 40 kr.)
- Imre Sándor.** Beregszászi Nagy Pál élete és munkái. (Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből. VIII. köt. 10 sz. Akadémia. 8-r. 47 l. ára 30 kr.)
- Iparkamara,** A budapesti kereskedelmi és, jelentése a földmívelés- ipar és kereskedelemügyi m. kir. miniszterhez a kamarai kerület kereskedelmi, ipari és forgalmi viszonyairól az 1879-dik évben. (Pesti könyvnyomda-részcénzártársaság. 4-r. 106 l. ára ?)
- Irók,** Jeles iskola tára. Az orsz. középtanodai tanáregylet megbízásából szerkeszti Névy László. XIV. füzet (Geothe J. W.)
- Ivánkovits János.** A róm. kath. egyház szertartásainak és ünnepeinek rövid értelmezése. A középtanodák és polgári iskolák alsóbb osztályai számára. (Szeged. Várnai L. 8-r. 83 l. ára 40 kr.)
- Jakab Elek.** Szabadságharcunk történetéhez. Visszaemlékezések 1848—1849—re. 8—9. füzet. (Rautmann Frigyes. 8-r. 449—577. l. két arckép. egy füzet. ára 40 kr.)
- Jelentés** a budapesti kir. magyar tudomány-egyetem ujjaalakításának százados évfordulója alkalmából 1880. évi május 13-án tartott ünnepéről. Margó Tivadar megbízásából szerkeszté Erdey Antal. (Acta reg. scient. vniuersitatis vng. budapestiensis anni 1879—80. Fasc. II. Egyetemi nyomda. 3-r. 92 l. egy rajztábla.)
- Jelentése,** A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszternek a közoktatás állapotáról szóló és az országgyűlés elé terjesztett kilenczedik — 1878/79—1879/80. (M. kir. egyetemi nyomda. n. 8-r. IV, 656 l. ára ?)
- Jogtanodák,** A magyarországi, kérdéséhez. Különös tekintettel a fenálló jogakadémiaakra s a tervezett egyetemekre. A felsőbb tanügyeknek egy barátjától. (Eger. Szolcsányi Gyula. n. 8-r. 45 l. ára 50 kr.)
- Jókai Mór.** Asszonyt kísér, Istent kísér. (Magyar regény-esarnok I. II. füzet. Aigner Lajos. 8-r. 1—128 l. egy füzet ára 30 kr.)
- Jókai Mór** beszéde a budget-törvényjavaslat felett a képviselőház 1880-iki decz. 4-iki üléséből. (Athenaeum nyomdája 8-r. 24 l. ára ?)

- Jókai Mór.** Rab Ráby. Regény. Új olcsó füzetes kiadás. 1—6. füzet. (Pozsony. Stampfel Károly. 8-r. 1—224 l. egy-egy füzet ára 25 kr.)
- Joób Lajos.** A magyar adórendszer külföldiekkel megvilágítva. (Grimm Gusztáv. 8-r. 320 l. ára 2 frt 80 kr.)
- József-műegyetem,** A kir., 1880—81. tanévének megnyitásakor 1880. szeptember hó 14-én tartott beszéd. (Athaeneum nyomdája. 8-r. 32 l. ára ?)
- Kálmán Farkas.** Éneklő kar avagy azoknak a tudósoknak és sz. poétáknak életrajza, kik által magyarországi reformátusok most használatban levő »énekes könyvében« foglalt énekek szereztettek. (Hornyánszky Viktor nyomdája. 8-r. 80 l. ára ?)
- Káplány Géza.** Tövisek és vadvirágok. Költeményfüzér. (Lugos. Wenczely János és fia nyomdája. 8-r. 193 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Karola** költeményei. (Pozsony. Stampfel Károly. 8-r. 160 l. ára ?)
- Károlyi Árpád.** A német birodalom nagy hadi vállalata. Magyarországon 1542-ben. Új adalék külviszonyaink történetéhez, kiadatlan levéltári anyag alapján. (Knoll K. n. 8-r. 205 l. ára 1 frt 40 kr.)
- Kárpátgyűlés,** A magyarországi, évkönyve. VII. évfolyam. 1880. Jahrbuch etc. (Késmárk. Egyet. 8-r. 579. l. három melléklettel. ára ?)
- Katekizmus,** Elemi, katolikus gyermekek számára. XXV. kiadás. (Szent István-társulat. 8-r. 31 l. ára kötetlen 6 kr., kötve 9 kr.)
- Katekizmus,** Közép, katolikus gyermekek számára, a religio történetének rövid vázlatával. (Szent-István-társulat. 8-r. 250 l. ára kötetlen 30 kr., kötve 40 kr.)
- Katona József** művei. 5—6. füzet. (Nemzeti könyvtár 62. 65. füzet. Aigner Lajos. 8-r. 1—240 l. egyes füzet ára 30 kr.)
- Kazár Emil.** A semmi, ha valamivé lett. Regény. I. II. füzet. (Magyar Regény-Csarnok. 2. 4. füzet. Aigner Lajos. 8-r. 1—128 l. egy füzet ára 30 kr.)
- Kazinezy Ferencz.** Erdélyi levelek. 4. (Nemzeti könyvtár. 47. Aigner Lajos. k. 8-r. 17—20. iv, egy füzet ára 30 kr.)
- Keleti Gusztáv** beszéde a m. kir. iparművészeti tanoda és azzal kapcsolatos műfaragászati műhely megnyitási ünnepélyén 1880. november 14-én. — (Athaeneum nyomdája. 8-r. 8 l. ára ?)
- Kemény Károly.** Beköszöntő beszéd 1880. október 31. reformátio ünnepe napján a révkomáromi ág. hitv. evangyeliumi gyülekezetnél történt székfoglalása alkalmával. (Révkomárom. Ág. hitv. ev. gyülekezet. 8-r. 14 l. ára ?)
- Keod József.** Népszerű szőlőművelés és borkezelés. (Aigner Lajos. 8-r. 1. ? ára 80 kr.)
- Képviselőházi Irományok.** (Az 1878. évi október 17-ére hirdetett országgyűlés nyomtatványai. Hiteles kiadás. Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 4-r. XV—XIX. kötet. — 400., V., 440., V. — 339. II. — 420 427. l. ára ?)
- Képviselőházi Jegyzőkönyv.** (Az 1878. évi október 17-ére hirdetett országgyűlés nyomtatványai. Hiteles kiadás. Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 4-r. 404 l. ára ?)
- Képviselőházi Napló.** (Az 1878. évi október 17-ére hirdetett országgyűlés nyomtatványai. Szerkeszti P. Szathmáry Károly. Hiteles kiadás. Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. XIII.—XIV. k. 4-r. VII, 400 l. VII. 409. l. ára ?)

- Kerékgyártó Árpád.** A műveltség fejlődése Magyarországon. 889–1849. Az I. kötet 4. füzeté, s ezzel az első kötet (889–1301.) be van fejezve. (Kilián Frigyes. 8-r. 556 l. a két kötet előfizetési ára 5 frt.)
- Kilényi Hugó.** Adatok Magyarország gabnakivitelének kérdéséhez az utolsó évtizedben. Különös tekintettel a tarifviszonyokra. A magy. tud. Akadémia által a Lévy díjjal kitüntetett pályamű. (Ráth Mór. k. 4-r. 128 l. ára 1 frt 40 kr.)
- Kimutatás,** Statistikai, a hosszujáratu magyar hajókkal 1879. január 1-jétől 1879. december végeig tett utazásokról. Statistica stb. (Fiume. Magy. kir. tengerészeti hatóság. 4-r. 40 l. ára ?)
- Kisfaludy Károly** versei. VII. kiadás (Olesó könyvtár. 103. sz. Franklin-társulat. 8-r. 255 l. ára 50 kr.)
- Kiss Áron.** Hazai történelem és alkotmánytan. A népiskolák számára. (Dobrowsky és Franke. 8-r. 66 l. ára 20 kr.)
- Kiss István.** Magyar közjog. (Magyar államjog.) (Eger. Szerző. 8-r. XII, 546 l. ára 5 frt.)
- Kiss Kálmán.** Mezei gazdaság- és kertészettan. A népiskolák számára. (Dobrowsky és Franke. 8-r. 39 l. ára 15 kr.)
- Kiss Sándor.** A magyar-osztrák monarchia összehasonlító földrajza. Polgári és gyakorlati szakiskolák, tanító-képezdek számára. Második javított és bővített kiadás. A szöveg közé nyomott tizenkét térképpel. (Franklin-társ. n. 8-r. 148 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Kmethy István.** Őszi napsugarak. (Költemények.) (Nyiregyháza. Lehnert Antal. 8-r. 132 l. bolti ára 80 kr.)
- Knauz Nándor.** Az esztergomi corvin-codexek. (Athenaeum. 8-r. 22 l. ára 20 kr.)
- Knopfler Sándor.** Magyar irály-példák tára, gyakorlati segédkönyv a fogalmazás tanításához. (Sátoralja-Ujhely. Löwy Adolf. ára 36 kr.)
- Knopfler Sándor.** Magyar irály-példák tára. (Sátoralja-Ujhely. Löwy Adolf. ára 20 kr.)
- Koenig.** Az anyátlan család. Angolból. (Hornyánszky Viktor. 8-r. 51 l. ára 5 kr.)
- Koenig.** Kristóf vén kintornája, vagy »Otthon, édes otthon.« Elbeszélés a nép számára. (Hornyánszky Viktor. 8-r. 173 l. ára kötve 50 kr.)
- Kohn Sámuel.** Mit tegyünk az ellenünk intézett támadásokkal szemben? Ünnepi beszéd az 1880-iki újév első napján a budapesti izrael. hitközség templomában. (Zilaby Sámuel. 8-r. 10 l. ára ?)
- Kommunista-pör,** A budapesti. — Szerkesztette Külföldi Viktor. (A »Nép-szava« kiadóhivatala. 8-r. 116 l. ára 80 kr.)
- Konkoly Miklós.** Adatok Jupiter és Mars physikájához. (Értekezések a matematikai tudományok köréből. VII. köt. 14. sz. Akadémia. 8-r. 23 l. ára 30 kr.)
- Konkoly Miklós** Napfoltok megfigyelése az ó-gyallai csillagvizsgálón 1879-ben. Egy tábla rajzzal. (Értekezések a matematikai tudományok köréből. 13. sz. Akadémia. n. 8-r. 48 l. ára 30 kr.)
- Korének József.** A magyar nép mérge, az iszákosság és pálinkaivás. (Egri népkönyvtár. VI. Eger. Szolcsányi Gyula. 8-r. 36 l. ára 15 kr.)
- Kótai Lajos.** Magyar nyelvtan. Népiskolai használatra. (Szatmár. Lövy Miksa. 8-r. 91 l. ára 30 kr.)

- Kozma Gyula.** A magyar-osztrák monarchia földrajza. A polgári fiu- és leányiskolák első osztálya számára. Az új tanterv alapján. A szöveg közé nyomott 11 fametszet és 20 térképpel. (Eggenberger. 8-r. 188 l. ára 1 frt.)
- Költemények.** (Aigner Lajos. 16-r. 41 l. ára 40 kr.)
- Költségvetés, Állami,** a magyar korona országai részére az 1881. évre. 17 füzet. (Magyar kir. államnyomda. 4-r. 23, 75, 29, 38, 254, 134, 111, 109, 84, 112, 81, 71, 52, 54, 15, 97, 7 l. ára ?)
- Költségvetés, 1881. évi állami.** Állami jószágigazgatóságok és számvevőségek. (Magyar kir. államnyomda. 4-r. 29 l. ára ?)
- König Gyula.** Algebra. A középtanodák felsőbb osztályai számára. Az új gym-náziumi tanterv értelmében írta K. Gy. II. füzet. Az V. osztály számára. (Eggenberger. n. 8-r. 110 l. ára 70 kr.)
- Könyvesház,** Magyar 79—81. (VIII. 9—10 és IX. foly. 1. szám.) Foly. (L. Kvassay Ede. Turgenjev Iván.)
- Könyvtár,** Közhasznú család. 23. füzet. (L. Dalq és Ebhardt Ferencz.)
- Könyvtár,** Nemzeti. Kiadja Aigner Lajos. 62—69. füzet. (Katona József, Sárossy Gyula, Dugonics András.)
- Könyvtár,** Olesó. Szerkeszti Gyulai Pál. 102—113. füzet. (Kisfaludy Károly, Bérezy Károly, Turgenjev Iván, Salvatore Farina, Vautier György, Caius Valerius Catullus, Szigligeti Ede, Theophrastus, Gyulai Pál, Lamartine Alfonz, Barilli, Augiér Emil, Pálffy Albert, Tennyson Alfred.)
- Könyvtár,** Szépirodalmi. I—III. füzet. (L. Heine, Milkó Izidor.)
- Könyvtára,** Népszerű tudományok. I. köt. 8, 9, 10, 11. füzet. (L. Flammarion Camille.)
- Körösy László.** Rumy élete. (Korabeli arcképével.) (Aigner Lajos. 12-r. 167 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Közigazgatás.** A, érdekében egybehívott enquete tárgyalásai. (Magy. kir. államnyomda. 8-r. 1. ? ára 1 frt 35 kr.)
- Közlemények.** Nyelvtudományi. Szerkeszti Budenz József. XVI. kötet. 1. füzet. (Akadémia. 8-r. 164 l. ára ?)
- Köznevelés,** és közoktatás szervezetének szabályzata a magyar reformált egyházban. (Franklin-társulat nyomdája. 8-r. 48 l. ára ?)
- Krassy Félix.** Átok-e vagy áldás? Egy-két csöpp méz a munkásnép keserű kenyerére. (Egri népkönyvtár. V. Eger. Szolcsányi Gyula. 8-r. 35 l. ára 15 kr.)
- Krassy Félix.** A bölesőtől az édig. Kis kalauz a magyar nép számára. Stolz Albán után írta K. F. (Egri népkönyvtár. VII. Eger. Szolcsányi Gyula. 8-r. 144 l. ára 45 kr.)
- Kuttner Sándor.** Első oktatás a természetrajzban. Sajtó alá készítette Mayer Miksa. Hatodik javított és bővített kiadás. Lampel R. 8-r. 75 l. ára 36 kr.)
- Kvassay Ede.** Megtörték egymást. Elbeszélés (Magyar könyvesház 79—80. sz. VIII. foly. 9—10. szám. Aigner Lajos. k. 8-r. 108 l. egy szám ára 20 kr.)
- Lád Károly.** Német olvasókönyv. Polgári iskolák számára. Összeállította és szövegkönyvvel, valamint magyarázó jegyzetekkel ellátta. I. rész. 2-ik kiadás. (Eggenberger. 8-r. 167 l. ára 90 kr.)

- Lakits Vendel és Neiger Sándor.** Földrajz a népiskolák III. és IV. osztálya számára. IV. kiadás. (Zilahy Sámuel. 8-r. 39, 88 l. ára kötve 20, 24 kr.)
- Laky Dániel.** Földrajz. A népiskolák számára. (Dobrowsky és Franke. 8-r. 54 l. ára 16 kr.)
- Lamartine Alfonz.** Héloïs és Abélard. Fordította Erhard Viktor. (Olesó könyvtár 109. sz. Franklin-társulat. 8-r. 55 l. ára 20 kr.)
- Leel Osz Albert.** Mezei virágok. (Békés-Gyula. Dobay János. 8-r. 113 l. ára ?)
- Legouvé Ernest.** A nők erkölcsi története. Fordította Feleki József. (Franklin-társ. 8-r. 341 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Leroy-Beaulieu.** Pénzügytan. A magyar tud. akadémia megbízásából fordította Láng Lajos. III. kötet. (Akadémia. 8-r. XIX, 486 l. ára ?)
- Lévay Lajos.** Beköszöntő egyházi beszéd . . . jul. 4-én hivatalba iktatása alkalmával Sárkeresztúron. (Kecskemét. Tóth László nyom. 8-r. 15 l. ára 20 kr.)
- Levelező, Szerelmi, és a szív dalnoka.** (N.-Kanizsa. Fischel Fülöp. 16-r. 121, V. l. ára 50 kr.)
- Lord József.** A vágvölgyi vasut Treneséntől Zsolnáig leendő építésének kereskedelempolitikai szüksége a kassa-oderbergi vasúthoz csatlakozása czéljából. (Pesti könyvnyomda-részv.-társaság. 8-r. 28 l. ára 20 kr.)
- Losonezy László.** Természetrájz. A népiskolák számára. 21, a szöveg közé nyomott fametszettel. (Dobrowsky és Franke. 8-r. 64 l. ára 20 kr.)
- Losonezy László.** Magyar nyelv- és írálytan, gyakorlati alapon. A népiskolák III, IV, V és VI. osztályai számára. (Dobrowsky és Franke. 8 r. 103 l. ára 25 kr.)
- Lutter Nándor.** Közönséges számtan. A középtanodák használatára. VII. kiadás. I. füzet. Az első osztály számára. (Franklin-társulat. 8-r. 135 l. ára 80 kr.)
- Madách A.** Szerelem könyve. Költemény. (Franklin-társ. 8-r. 136 l. ára 1 frt. 60 kr.)
- Máday Mátyás.** Állatrendőrök a gazdaságban. (Arad. Réthy Lipót és fia nyomdája. 8-r. 32 l. ára ?)
- Magyarország** vágtatva rohamos elszegényedése, vallástalansága és megzsizódása. Irja Observator. (Zombor. Sztanojevics. 8-r. 32 l. ára 20 kr.)
- Margó Tivadar.** Egy év az egyetem történetéből. Beszéd, melylyel az 1880. évi szeptember 1-én a budapesti k. m. tudomány-egyetem kormányzásáról lelépett. (Egyetemi nyomda. 8-r. 20 l. ára ?)
- Mathézer Márton.** Elbeszélések. (Losonez. Róth Simon. 8-r. 165 l. ára 1 frt.)
- Mayer Miksa.** Rövid alkotmánytan népiskolák számára. V. bőv. és jav. kiadás. (Lampel R. 8-r. 25 l. ára 16 kr.)
- Mayer Miksa.** Alak- és mértan. Elemi és felső népiskolák és tanító-képezdek számára. III. javított, bővített és méterrendszerre alkalmazott kiadás. (Aigner Lajos. n. 8-r. VIII, 116 l. ára 80 kr.)
- Mayerhoffer L. és Wagner A.** Rajzoló geometria. A középiskolák alsó osztályai számára. A tanítás új tanterve szerint. Angerer és Göschl photo-chemigr. intézetében készült 360 ábrával. (Nagel B. n. 8-r. III. 281 l. ára 1 frt. 60 kr.)
- Milkó Izidor.** Mindenütt és sehol. 1. 2. füzet. (Szépirodalmi könyvtár. II. III. füzet. Aigner Lajos. 8-r. 1—128 l. egy füzet ára 30 kr.)

- Minister,** A vallás- és közoktatásügyi m. kir. felügyelete és kezelése alatt álló alapítványok és alapítványi alapok tárgyában 1877. évi január 11-én kelt legfelsőbb elhatározással kiküldött kilenczes bizottságnak ő felségéhez intézett felterjesztése és az arra vonatkozó tárgyalási iratok. II. füzet. (Egyetemi nyomda. 4-r. IV. 222 l. ára ?)
- Minister,** A vallás- és közoktatásügyi, kezelése és felügyelete alatt álló alapítványok és alapítványi alapok jogi természetének megvizsgálására vonatkozó irományok. I—III. füzet. (Egyetemi nyomda. 4-r. 126, 68, 121 l. ára ?)
- Ministerium,** A magyar kir., rendeleteinek gyűjteménye. 1880. évi folyam 1—4. füzet. (Ráth Mór. 8-r. 292 l. ára 3 frt.)
- Ministernek,** A vallás- és közoktatásügyi m. kir., a közoktatás állapotáról szóló és az országgyűlés elé terjesztett kilenczedik jelentése. (1878/79—1879/80.) (Egyetemi nyomda. 4-r. IV, 656 l. ára ?)
- Molnár György.** Világos előtt. Emlékeimből. (Ifj. Nagel Ottó. n. 8-r. 179 l. ára 1 frt.)
- Monumenta Comititalia regni Transsylvaniae,** Erdélyi országgyűlési emlékek, Történeti bevezetésekkel. A m. tud. akadémia történelmi bizottsága megbízásából szerk. Szilágyi Sándor. VI. kötet. (1608—1814) (Akadémia, n. 8-r. 560 l. ára 3 frt.)
- Monumenta. Hung. Archaeologica.** IV. köt. 2 rész. (L. Myskovszky Viktor.)
- Munkay János,** A szent angyalok története, I. kötet. (Esztergom. Buzárovics Gusztáv. 8-r. VIII, 147 l. ára 1 frt.)
- Munkay János,** Az oltári áldozat. (»Hunyadi Mátyás« nyomda-intézet. 4-r. 152 l. ára 1 frt.)
- Mylius Otfrid.** Az üveg emberke. Német eredetiből fordította Fülöp Adorján. (Gyulafehérvár. Erdélyi róm. kath. irodalmi társulat. 8-r. 99 l. ára ?)
- Myskovszky Viktor.** Bártfa középkori műemlékei. A városház s a város erődtémnyeinek műrégészeti leirata. Öt fénynyomatú táblával és számos fametszettel. (Monumenta Hung. Archaeologica. IV. köt. 2. része. Franklin-társ. 4-r. 132 l. ára ?)
- Nagy Aron.** A balatonfüredi szeretetház értesítője 1871. nov. 21-től 1879 végéig. (Athenaeum nyomdája. 8-r. 99 lap. ára ?)
- Nagy József** Közegészségi évi jelentés 1879. évről Nyitra megyéből. (Nyitra. Neugebauer né nyomdája. 8-r. 40 l. ára ?)
- Nagy Lajos.** Gyakorlati tanfolyam a német nyelv gyors és könnyű megtanulására. Dr. Ahn Ferencz tanmódszere nyomán. Első rész. Második javított kiadás. (Tetty Nándor és társa. 8-r. 90 l. ára 40 kr.)
- Népkönyvtár,** Egri. Kiadja az egri egyházmegyei irodalmi egyesület. V, VI, VII. (L. Krassy Félix, Korének József.)
- Neumann Samu.** A villamos potential elméletéről. (Különlenyomat a m. kir. távirászati közlemények 1879. folyamából. Lampel R. k. 4-r. VII, 121 l. ára 2 frt.)
- Névkönyv** az erdélyi ev. ref. anyaszentegyház számára, 1880. XXIII. évfolyam. (Kolozsvár. Stein János nyomdája. 8-r. 163 l. ára 50 kr.)
- Névtár,** Zirc-, Pilis-, Pászthói és Sz-Gotthardi egyesült apátságokba kebelezett Cisterci sz. rend személyzete- s történeteivel. Az úr 1880-ik évére. (Eger. Érseki lyceumi nyomda, 8-r. 91 l. ára ?)

- Névtára**, A dunántúli reformált egyházkerület, 1880-ik évre. (Pápa, Debreczeny nyomdája. 8-r. 82 l. ára 25 kr.)
- Névtára**, A szombathelyi püspöki megye papságának, 1880. (Szombathely. Bertalanffy nyomdája. 8-r. 147 l. ára ?)
- Névtára**, A pannonhalmi sz. Benedekrend, 1880-ik évre. (Szombathely. Bertalanffy nyomdája. 8-r. CIX. 126 l. ára ?)
- Névy László**. Poetika. A költői műfajok elmélete, középtanodai kasználatra. (Eggenberger, n. 8-r. ára 1 frt.)
- Névy László**. Rhetorika. A prózaí műfajok elmélete. Középiskolák és magánosok használatára. II. kiadás. (Eggenberger. 8-r. XII. 148 l. ára 1 frt. 20 kr.)
- Nyujtó Pál**. Czegléd város és Pest-Kiskún-megye földleirása a népiskolák III. oszt. számára. (Kecskemét. Tóth László nyomdája. 8-r. 21 l. ára ?)
- Oláh Károly**. Gyakorló-könyv a népiskolai énektanításkoz. (Dobrowsky és Franke. 8-r. 64 l. ára 25 kr.)
- Olasz Lajos**. Részvétkönyvek. Temetési alkalmakra. III. füzet. (Kecskemét. Szerző. 8-r. 132 l. ára 1 frt.)
- Olvasókönyv**, Magyar, a budapesti elemi népiskolák számára. II. osztály. Irták és szerkesztették: Barna J., Hajnal Adolf, Sretvizer Lajos, Steiner István. (Kókai Lajos. 8-r. 170 l. ára 35 kr.)
- Ugyanaz. III. osztály. (Kókai Lajos. 8-r. 197 l. ára 42 kr.)
- » » IV. osztály. (Kókai Lajos. 8-r. 264 l. ára 48 kr.)
- » » V. osztály. (Kókai Lajos. 8-r. 248 l. ára 50 kr.)
- Orvosok**, A magyar, és természetvizsgálók 1879. augusztus 29-től egész szeptember 2-ig Budapesten tartott nagygyűlésének történeti vázlata és munkálatai. Szerkesztették Gerlőczy Gyula, Dulácska Géza, Kurtz Gusztáv. (Egyetemi nyomda. 4-r. XV, 462 l. két arczképpel több könyomatú tábla és fametszetel. ára ?)
- Ökröss Bálint**. A törvénykezés reformja a szóbeliség, közvetlenség és nyilvánosság alapján. Javaslat a polgári perrendtartáshoz. A szerző sajátja. (Aigner Lajos. n. 8-r. VIII, 408 l. ára 3 frt.)
- Öreg János**. Természettan és gazdasági vegytan. A népiskolák számára. 15, a szöveg közé nyomott fametszettel. (Dobrowsky és Franke. 8-r. 61 l. ára 18 kr.)
- Pálffy Albert**. A szebeni ház. Beszély. (Olesó könyvtár. 112. szám. Franklin-társulat. 8-r. 95 l. ára 20 kr.)
- Pap Emil**. A magyar korona országai területén létező tűzoltó-testületek statisztikai átnézete. 1880. (Athenaeum. 8-r. 34 l. ára ?)
- Pap Gábor**. Emlékbeszéd az ácsi honvédemléknél 1880. augusztus 8-án. (Komárom. Ziegler Károly. 8-r. 10 l. ára ?)
- Pap János**. Az ásványtan és a földtan elemei. A középtanodák IV. osztálya számára a legújabb gymn. tanterv alapján. (Zilahy Sámuel. 8-r. 169 l. számos magyarázó rajzzal, ára 1 frt.)
- Paszlavszky József**. Az állattan kézikönyve a gymnasiumok és reáliskolák felsőbb osztályai számára. Thomé tankönyve alapján. II. kiadás. (Eggenberger. 8-r. 324 l. ára 2 frt.)
- Patrubány János**. Enyészhetlen emlékek és a szellemi tehetség gyümölcsöző ágai. (Nagyszeben. Szerző. 8-r. 51 l. ára ?)

- Paulay I. Zsigmond.** Postaügyi rendtartás. III. kiadás. (Kassa. Werfer Károly. 8-r. 420 l. ára 1 frt. 60 kr.)
- Payer Hugó.** Bibliotheca carpatica. A magyarországi kárpátégylet megbízásából összeállította P. H. (Igló. Magyarországi kárpátégylet. 8-r. 378 l. ára ?)
- Pesty Frigyes.** Az eltűnt régi vármegyék. I—II. kötet. (Akademia. 8-r. 439, 509 l. ára 5 frt.)
- Pethes Géza Aladár.** Költemények. (Tettey N. s társa. 8-r. 101 l. ára 1 frt.)
- Pető.** Az új rendőri büntetőtörvény mikénti végrehajtása tárgyában, a közigazgatási hatóságok részére kiadott eljárási szabályok és ezek magyarázata. (Rudnyánszky nyomdája. 8-r. 295 l. ára ?)
- Petőfi-társaság,** A, évkönyvei. Szerkeszti Szana Tamás. 1880. (Rautmann Frigyes. 8-r. 155 l. ára ?)
- Petrik Géza.** Magyar könyvészet. 1860—1875. Jegyzéke az 1860—1875. években megjelent magyar könyvek- és folyóiratoknak. II. füzet. (»Magyar könyvkereskedők egylete«. 8-r. 97—192 l. egy füzet ára 1 frt. 20 kr.)
- Platz Bonifác.** Az emberi nem kora. (Pfeifer N. k. 4-r. 73 l. ára 60 kr.)
- Pokorny Jenő Ármin.** Francia-magyar és magyar-francia szótár. Dictionnaire etc. 19—22. füzet. (Rautmann Frigyes. 8-r. 337—524 l. egy füzet ára 30 kr.)
- Pongrácz Emil báró** költeményei. II. kiad. (Tettey Nándor és társa. 8-r. 169 l. egy arczkép. ára ?)
- Pozder Károly.** Új perzsa nyelvjáráások, (Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből. VIII. köt. 9 sz. Akadémia n. 8-r. 85 l. ára 30 kr.)
- Pozsony város** törvényhatóságának a magyar országgyűlés képviselőházához intézett emlékirata a Pozsonyban felállítandó egyetem tárgyában. (Pozsony. Angermayer Károly nyomdája. 8-r. 34 l. ára ?)
- Pulszky Ferencz.** Életem és korom. II. kötet. (Ráth Mór. 8-r. 339 l. ára 2 frt 60 kr.)
- ác Károly.** A zarándi egyházmegye története. (Arad. Réthy L. 8-r. 294 l. ára 1 frt. 80 kr.)
- Radvánszky Béla.** Magyar családélet és háztartás a XVI. és XVII. században. I. köt. első fele. (Franklin-társulat. 8-r. 256 l. ára ?)
- Rautmann Magyar Lexikona.** 62—70. füzet. (Rautmann Frigyes. 8-r. 49—636 l. egy füzet ára 36 kr.)
- Reclus Elisée.** A föld. Fordították Király Pál és Révész Samu. II. köt. (Franklin-társ. 29 műlap. ára ?)
- Regény-esarnok,** Magyar. 1—4 füzet. (L. Jókai Mór, Kazár Emil.)
- Remekírók,** Görög és latin, gyűjteménye. (L. Vergilius, Homeros.)
- Rendelet a királyi járásbiróságok hatásköréhez utalt vétségek és kihágások eseteiben követendő eljárás tárgyában.** (Pfeifer N. 16-r. 55 l. ára 20 kr.)
- Rendeletek és utasítások, Büntetőügyi.** Függelék a magyar büntetőtörvényekhez. II. füzet. (Tettey N. s társa. 12-r. 103—206 l. ára 60 kr.)
- Ugyanaz. I. és II. füzet egyben. (Tettey N. s társa 12-r. 206 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Rendeletek gyűjteménye,** A magyar büntető törvénykönyvekre vonatkozó. Kiegészítve az idézett törvényekkel és rendeletekkel. I—II. rész. (Eggenberger. k. 8-r. 110, 206 l. ára 60, 80 kr.)
- Rendeletek,** Igazságügyi. (Franklin-társulat. n. 8-r. 154 l. ára 60 kr.)

- Rendeleiteinek**, A magyar kir. ministerium, gyűjteménye. 1880. évi folyam. II. füzet. (Ráth Mór. n. 8-r. 81—192 l. ára 70 kr.)
- Rentmeister Antal**. A római jog alapjai. (Institutiones juris civilis romani.) Néhai Marezoli Tivadar tankönyve nyomán írta. (Pozsony. Stampfel K. n. 8-r. XVI, 621 l. ára 5 ft.)
- Répássy János**. A népiskolai hitoktatás módszertana. Kath. képezdék, növendékpapok, tanítók és hitelemző lelkészek használatára, II. bőv. kiadás. (Eger. Szolcsányi Gyula. 8-r. 87 l. ára 60 kr.)
- Réthy László**. Anonymus az erdélyi oláhokról. (Knoll Károly. 8-r. 72 l. ára ?)
- Réthy László**. Magyar pénzverő izmaeliták és Bessarabia. (Arad. Réthy és fia. 8-r. 25 l. egy rajztáblával. ára ?)
- Réthy Mór**. A sarkított fényrengés elhajlító rácákkal való forgatásának magyarázása. Különös tekintettel Fröhlich észleleteire. (Értekezések a matematikai tudományok köréből. VII. köt. 16 sz. Akadémia 8-r. 17 l. ára 10 kr.)
- Réthy Mór**. A fény törése és visszaverése Homogen Isotrop átlátszó testek határára Neumann módszerének általánosításával és bővítésével. (Értekezések a matematikai tudományok köréből. VII. köt. 15 sz. Akadémia. 8-r. 20 l. ára 10 kr.)
- Ribáry Ferencz**. Képes világtörténet. 41—46. füzet. (Mehner Vilmos. 8-r. 151—400 l. egy füzet ára 30 kr.)
- Rodiczky Jenő**. A gyapjuismeret. (Magyar-Óvár. Czéh S. 8-r. 176 l. ára 1 ft.)
- Rodiczky Jenő**. Adatok a magyar mezőgazdaság történetéhez. A juhtenyésztés. (Magyar-Óvár. Czéh Sándor. 8-r. 77 l. ára ?)
- Rózsay Emil**. Enumeratio Coleopterorum posoniensium. Adatok Pozsony rovarfaunájának ismeretéhez. (A »Pozsonyi természet- és orvostudományi társulat« 1880-ki közlönyéből. 8-r. 30 l. ára ?)
- Salvatore Farina**. Két szerelem. Olaszból fordította Nyitray József. (Olesó könyvtár. 115. sz. Franklin-társulat. 8-r. 178 l. ára 30 kr.)
- Sárosy Gyula** művei. 1—3. füzet. (Nemzeti könyvtár. 63—64. füzet. Aigner L. 8-r. 1—240 l. egy füzet ára 30 kr.)
- Schmid Adolf**. A sztojkai gyógyfürdő. (Szamosujvár. »Georgiu Lazaru«-nyomda. 8-r. 14 l. ára ?)
- Schubert Károly**. A természettan alapelemei. Az ötödik kiadás után fordítva, magyar tanodák számára átdolgozva és a magas magyar kir. közoktatásügyi ministerium által ajánlott Bopp-féle táblák magyarázatával ellátva, 68 fametszévényvel. Ötödik javított kiadás. (Lampel R. 8-r. 173 l. ára 80 kr.)
- Schweiger-Lerchenfeld** után Brankovics György. A nővilág. 200 fametszetű képpel. I—IV. füzet. (Hirhäger Károly. 8-r. 1—128 l. egy füzet ára 30 kr.)
- Sebesztha Károly**. Világtörténet. Polgári iskolák számára. I. köt. 2. kiadás. (Aigner Lajos. 8-r. 136 l. ára 80 kr.)
- Segédkönyv**, Irányítási, a magyar kir. postahivatalok használatára. Instradingsbehelf etc. (Athenaeum nyomdája. 8-r. 259 l. ára ?)
- Sever**. Viszonzás Molnár György bucsuszavára. (Kolozsvár. Stein János. 8-r. 16 l. ára 20 kr.)
- Sikor József**. A révfalusi honvéd. Eredeti elbeszélés. (Magyar ifjúsági- és népkönyvtár. 34—36. szám. Győr. Gross Gusztáv. 8-r. 1—48 l. egy füzet ára 30 kr.)

- Simonyi Zsigmond.** Német nyelvkönyv. Olvasókönyv, gyakorló könyv, nyelvtan. (Eggenberger. n. 8-r. 208 l. ára 1 frt. 20 kr.)
- Snieder Ágoston.** Az irgalmas néni. Korszerű elbeszélés. Brinckmann H. német fordítása után honi nyelvre átültette a kalocsai növendékpapság »Sz. Ágoston egylete.« (Kalocsa. Malatin és Holmeyer. 8-r. 252 l. ára 1 frt.)
- Somogyi Ignác.** Melanézia ethnographiája, különös tekintettel a lakosok szellemi, erkölcsi életére és nyelveire. (Szolnok. Bakos István. 8-r. 122 l. 1 tábla. ára ?)
- Stern József.** A dohány- és dohányzásról. (Bartalits Imre. 8-r. 32 l. ára ?)
- Stern Mór.** Német nyelvtan. Módszeres vezérkönyv a német nyelv gyors és alapos megtanulására. Helyes rási és mondattani függelékek. Tanodai és magánhasználatra. 2-ik jav. és bővített kiadás. (Eggenberger. 8-r. 143 l. ára 80 kr.)
- Sujánszky Antal.** Egyházi beszéd, melyet a nagyváradi l. sz. székesegyház felszenteltetésének százados évfordulati napján 1880. jun. 27. Nagyváradon tartott. (Bécs. Mayer Ferencz. 8-r. 16 l. ára ?)
- Sullay István.** A kulturharez és a római pápa tévmentessége a lelkiismeret és állam szempontjából. Pályanyertes mű. (Eger. Szolcsányi Gyula. n. 8-r. XX, 504 l. ára 3 frt.)
- Szabályzat** a katonanevelő- és képzőintézetekbe, valamint hadapródiskolákba felvétetni óhajtó jelöltek orvosi megvizsgálására. (Légrády testv. 8-r. 32 l. ára ?)
- Szabó Antal.** Gyermekek öröme. Tanulságos és mulattató könyvecske versekkel és hat képpel. (Ifj. Nagel O. 4-r. 8 l. s ugyanannyi képpel. ára 1 frt. 20 kr.)
- Szabó Ferencz.** A legújabb kor története. I. Napoleon bukásától III. Napoleon bukásáig. 1815—1871. Menezel, Springer, Horváth s mások művei után. II. kötet, 3—4. füzet. III. kötet. 1—2. füzet. (Szerző. 8-r. 225—440, 1—224 l. ára 90, 90 kr.)
- Szabó Mihály.** Emberisme. Képezdei s magánhasználatra. 3-ik bővített kiadás. (Szeged. Várnai L. 8-r. IV, 144 l. ára 60 kr.)
- Szabó Mihály.** A házi nevelés alapelvei. Felsőbb leánytanodai és családi használatra. II. kiadás. (Szeged. Várnai L. 8-r. IV. 94 l. ára 50 kr.)
- Szalay József.** A magyar nemzet története. 26—30. füzet. (III. kötet.) (Weismann testvérek. k. 4-r. 225—352 l. egy-egy füzet ára 30 kr.)
- Szász D., Bodor A.** Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Sepsí-Szent-Györgyön 1880. május hó 23—27. napjain tartott közgyűlésének jegyzőkönyve. (Kolozsvár. Stein I. n. 8-r. 128, 28 l. ára 70 kr.)
- Szász Gerő.** Roládné. Tragoedia 5 felvonásban. Kiadta a Petőfi-társaság. (Aigner Lajos. 8-r. 227 l. ára 1 frt. 50 kr.)
- Szász Gerő.** Újabb költemények. Kiadta a Petőfi-társaság. (Aigner Lajos. 8-r. 204 l. ára 1 frt. 50 kr.)
- Székely Ferencz.** Az érettségi vizsgálatok vonatkozással a gymnáziumi tantervre és tantárgyakra. (Különlönyomat az »Egyházi és iskolai szemléből«. Franklin-társulat nyomdája. 8-r. 97 l. ára ?)
- Szentési Rudolf.** Budapesti rejtelmek. Eredeti regény. 26—28. füzet. (Weismann testvérek. 8-r. 213—353 l. egy füzet ára 25 kr.)
- Szentkirályi Ákos.** A Miescher-féle tömlők. (Kolozsvár. Gámán János örököseinek nyomdája. 8-r. 44 l. ára ?)

- Szepesi Imre.** Latin mondattana. I. rész: Szókötés. IX. kiadás. Átdolgozta Budavári József. (Zilahy Sámuel. 8-r. XI, 264 l. ára 1 frt. 60 kr.)
- Szigligeti Ede.** A trónkereső. Szomorujáték. (Olesó könyvtár. 106. sz. Franklin-társulat. 8-r. 103 l. ára 30 kr.)
- Szily Kálmán.** A telített gőz nyomásának törvényeiről. (Értekezések a matematikai tudományok köréből. VII. kötet. 17 sz. Akadémia. 8-r. 8 l. ára 10 kr.)
- Színház,** A nemzeti, könyvtára. 137. füzet. (Barbier és Carré.)
- Szorgalom,** A jutalma. Németből szabadon átdolgozta Spitzer Ignác. (Magyar ifjúsági- és népkönyvtár. 36. szám. Győr. Gross Gusztáv. 8-r. 1—16 l. egy füzet ára 15 kr.)
- Tanítók könyvtára.** Szerkesztik dr. Kiss Áron és Péterffy Sándor. I. füzet. Gyakorlati tanítások az 1868-iki XXXVIII. és 1879-iki XVIII. t. czikkek értelmében készült népiskolai tantervek. I. (Franklin-társ. n. 8-r. 156 l. ára 80 kr.)
- Tanterv,** Gimnasiunai s rendtartási, tanárképzési és képesítési szabályzatnak a magyarországi evang. reform. egyház egyetemes tanügyi bizottsága által javaslatba hozott s a dunántuli evang. reform. egyházkerület Rév-Komáromban 1880. évi ápril 26-án tartott közgyűlése alkalmával módosított szövege. (Győr. Czéh Sándorné nyomdája. 8-r. 99 l. ára ?)
- Tárkányi B. József.** Szomoruaak vigasztalója. Imádságos és énekeskönyv a hét-fájdalmu szűz anya tiszteletére. Negyedik kiadás. Az egri érseki hatóság jóváhagyásával. (Eger. Szolcsányi Gyula. 16-r. XVI, 176 l. ára 30 kr.)
- Tauffer Emil** A szabadságvesztés-büntetés különféle nemeinek végrehajtása és a pénzbüntetés tekintettel a magyar büntető törvényre s a legújabbán kiadott m. kir. igazságügyministeri utasításokra. (Hornvánszky Viktor nyomdája. 8-r. 66 l. ára ?)
- Tennyson Alfréd.** Arden Enoch. Angolból Jánosi Gusztáv. (Olesó könyvtár. 113. sz. Franklin-társulat. 8-r. 40 l. ára 20 kr.)
- Thanhoffer Lajos.** A mikroszkop és alkalmazása. Az általános szövettani technika vezérfonala. Orvosok és egyetemi hallgatók használatára. (Szerző. 8-r. XVI, 225 l. ára ?)
- Theophrasztus.** Jellemrajzai. A görög eredetiből fordította Hunfalvy János. (Olesó könyvtár. 107. szám. Franklin-társulat. 8-r. 46 l. ára 20 kr.)
- Tisza Kálmán és a pártok.** Eszmék a harmadik ülésszak előtt. (Grill K. n. 8-r. 30 l. ára 40 kr.)
- Tisza Lajos és udvara** Szegeden. Fény- és árnyképek. Irta egy ismeretlen. (Grimm G. n. 8-r. IV, 119 l. ára 1 frt.)
- Toldy László.** Adalékok Virág Benedek irdalmi munkálkodásához. A szerző arcképével. (Pfeifer N. n. 8-r. XXIV, 58 l. ára 80 kr.)
- Toldy László.** Szluha László emlékezete és a Zrinyi könyvtár. (Rudnyánszky A. 8-r. 16 l. ára 20 kr.)
- Tomann József.** Képek az uj hazából. (»Hunyadi Mátyás« int. nyomda. 8-r. 236 l. ára 1 frt.)
- Tóth Gábor.** Kereskedelmi számtan. Kereskedelmi középtanulók számára s magántanulmányozásra, különös tekintettel a budapesti kereskedelmi akadémia tantervére. II. rész. Arany-, ezüst- és éremszámítás. (Kókai Lajos n. 8-r. IV, 179 l. ára 1 frt. 80 kr.)

- Tóth Sámuel.** A tiszántuli reformált egyházkerület 1880. ápril 12—16. napjain Debreczenben tartott első gyűlésének jegyzőkönyve. (Debreczen. Városi nyomda. 8-r. 127 l. ára ?)
- Törvényezikk** az 1881. évi állami költségvetésről. (Magy. kir. államnyomda. 4-r. 27 l. ára ?)
- Törvényezikk**, 1880. évi XXVII., a hadmentességi díjról. (Eggenberger. 8-r. 16 l. ára 20 kr.)
- Törvényezikk**, 1880. évi XXVII., a hadmentességi díjról. (Lampel R. 16-r. 22 l. ára 10 kr.)
- Törvényezikk**, 1880. évi XXVII., a hadmentességi díjról. Pénzügyminiszteri rendelet és utasítás az 1880. XXVII. t. cz. végrehajtása tárgyában. (Ráth Mór. n. 8-r. 27 l. ára 40 kr.)
- Törvényezikk**, 1880. évi LI., a kir. közjegyzők díjairól. (Eggenberger. 8-r. 14 l. l. ára 20 kr.)
- Törvényezikk**, 1880. XLVI. Függelék a magyarországi telekkönyvi rendtartáshoz. A telekkönyvi rendeletek pótlásáról és módosításáról. A m. kir. igazságügym. rendelete a telekkönyvi rendelet pótlásáról és módosításáról intézkedő 1880. XLVI. t. cz. életbeléptetésének időpontjára és az eljárás részleteinek meghatározására nézve. (Ráth Mór. n. 8-r. XVI. l. ára 40 kr.)
- Törvényezikkek**, Az 1880. évi országgyűlési. I—LII. (Eggenberger. 8-r. 239 l. ára 1 frt.)
- Törvények**, Az 1880. évi, gyűjteménye. Az »Országos törvénytár« hű lenyomása I. füzet. (Lampel R. n. 8-r. 266 l. ára 1 frt.)
- Törvények**, Az 1880. évi, gyűjteménye. Hivatalos kiadás. I. füzet. Kiadja a m. kir. belügyminiszterium. (Légrády testv. n. 8-r. 316, IV l. ára 1 frt. 20 kr.)
- Törvénykönyv**, A magyar büntető, a büntettekről, vétségekről és kihágásokról, valamint e törvények életbeléptetéséről. (1878. V., 1879. XV. és 1880. XXXVII. t. cz.) Betűrendes tárgymutatóval. A hivatalos törvénytár hű másolata. IV. kiadás. (Tettey Nándor s társa. 12-r. 124, 46, és 22 l. ára 1 frt. 40 kr.)
- Tudomány-egyetem**, A budapesti kir. magyar, könyvtárának ezimjegyzéke. IV. 1879-dik évi gyarapodás. (Egyetemi nyomda. XII, 250 l. ára ?)
- Turgenjev Iván.** Három találkozás. Ford. Pataky Antal. (Magyar könyvesház 71. sz. IX. foly. 1. szám. Aigner Lajos. k. 8-r. 44 l. egy szám ára 20 kr.)
- Turgenjev Iván.** Tavaszi hullámok. Regény. Orosz eredetiből fordította Timkó Iván. (Olesó könyvtár. 114. sz. Franklin-társulat. 8-r. 222 l. ára 40 kr.)
- Türr István.** Franklin Benjamin élete és tanai. (Légrády testvérek. 8-r. 22 l. ára ?)
- Unaloműző.** Nevettető olvasmányok tárháza versben és prózában képekkel. 1—2. füzet. (Bartalits Imre. 8-r. 48, 48 l. egyes füzet ára 10 kr.)
- Utasítás** a távirádák üzleti szolgálatának számvevőseli ellenőrzésére. Instruction etc. Kiadja a földmívelés-, ipar és kereskedelemügyi magy. kir. ministerium. (Hornyánszky Viktor nyomdája. 4-r. 20 l. ára ?)
- Utásztan.** II. Építő-anyagok és kötél-összeköttetések. IX. rész. Tábor-munkák Hivatalos kiadás. (Légrády testvérek. 8-r. XII, 101, XIV, 194 l. ára ?)

- Vágó Ferencz.** A magyarországi községi és körjegyzők névtára illetve évkönyve 1880. évre. Hiteles adatok alapján a községi és körjegyzők központi egylete megbízásából szerkesztette. (Dobrowsky és Franke. 4-r. 157 l. ára 1 frt. 20 kr.)
- Vállalat,** Természettudományi könyvkiadó. XVIII. kötet. (L. Erismann.)
- Vályi Lajos.** A dunántuli helv. hitv. egyházkerület 1880. évi ápril hó 26. s következő napjain R.-Komárom sz. k. városában tartott gyűlésének jegyzőkönyve. (Pápa. Debreczeny K. n. 8-r. 127 l. ára 1 frt. 20 kr.)
- Varjassy Árpád.** Miképen szervezzük ipariskoláinkat. (Temesvár. 8-r. 66 l. ára ?)
- Vasvári Ferencz.** Viktorin. Regény. Három kötet egyben. (Arad. Réthy Lipót és fia. 8-r. 126, 183, 147 l. ára ?)
- Vautier György.** A keresztanya. Francziából fordította Márkus Miklós. (Olesó könyvtár. 102. sz. Franklin-társulat. 8-r. 150 l. ára 30 kr.)
- Vergilius Aeneise.** Magyarázta Veress Ignác. I. füzet. 2-ik kiadás. (Görög és római remekírók gyűjteménye. 102. sz. Lampel R. 8-r. 120 l. ára 80 kr.)
- Vergilius Aeneise.** Magyarázta Veress Ignác. I—VI. ének. Második kiadás. (Görög és latin remekírók gyűjteménye. 29. Lampel R. 8-r. 238 l. ára 1 frt. 20 kr.)
- Verne Jules.** Öt hét léghajón. Utazás Afrikában. Második kiadás. (Franklin-társ. 8-r. 174 l. ára 1 frt. 20 kr.)
- Versényi György.** Beszédek. (Losonez. Róth Simon nyomdája. 8-r. 76 l. ára ?)
- Vész János Armin.** A felsőbb mennyiségtan alapvonalai. Egészen átdolgozott és bővített második kiadás. I. rész. Különbzékeni és egészleti számítás. 4 könyvmatu táblával. (Lampel R. n. 8-r. II. 308 l. ára 5 frt. 60 kr.)
- Világirodalom,** A, története. Képekkel és irodalmi személyenyekkel. Seherr János és mások után átdolgozva. I—II. füzet. (Tetty és társa. 8-r. 1—64 l. egy füzet ára 30 kr.)
- Virgil.** Éneisz. Hősköltemény 12 énekben. Latinból — szó- és tárgyértelmezéssel ellátva fordította Márki József. II. füzet. (Koesi Sándor. 8-r. 49—128 l. ára 50 kr.)
- Visontay János.** Egyetemes földirat. Az újabb adatok nyomán átdolgozva és a legújabb gymnasiumi tantervhez alkalmazva. I. rész. Európa, Ázsia. A feltünőbb ásványok és kőzetek s a jelesebb növények és állatok rövid szemléltetésével. A gymnasiumok II. oszt. számára. XI. XII. kiadás. (Lampel R. 8-r. 170 l. ára 80 kr.)
- Wagner Lajos.** A német praepositíók. (Pozsony. Wigand nyomdája. 8-r. 20 l. ára ?)
- Weinek László.** Az instrumentális fényhajlás szerepe egy Vénus-átvonulás photographiai felvételénél. (Értekezések a matematikai tudományok köréből. VII. kötet. 8. sz. Akadémia. 8-r. 22 l. ára 20 kr.)
- Wenzel Gusztáv.** Magyarország bányászatának kritikai története. (Kiadja a magyar tudományos akadémia történelmi bizottsága. Akadémia. 8-r. VI, 456 l. ára 3 frt.)
- Wlassics Gyula.** A hatásköri összeütközés ügye. (Nagy-Kanizsa. Wajdits József. 8-r. 20 l. ára ?)
- Xántus János.** Borneo szigetén 1870-ben tett utazásomról. (Különlenyomat az 1880-iki »Földrajzi közleményekből.« Buschmann Ferencz nyomdája. 8-r. 67 l. ára ?)

- Zákány József.** Szent biblia ismertetése. Helv. vallástétel szerint kijelentett vallás elemeit tanuló fiu- és leányiskolák számára. VIII. kiadás. (D-breezen. Tegledy Lajos. 8-r. 31 l. ára 20 kr.)
- Zelliger József.** Magyar olvasókönyv a totnyelvű katolikus népiskolák második osztályának. Uhorská Cítanka etc. (Szent-István-társulat. 8-r. 258, V. l. ára ?)
- Zichy Jenő.** Az 1880. belga nemzeti kiállítás. (Athenaeum nyomdája. 8-r. 61 l. ára 50 kr.)
- Zichy Jenő.** Indítvány- és tervjavaslat a népnevelési egyletek tárgyában. (Székesfehérvár. Számmer Imre. 8-r. 27 l. ára ?)
- Ziffer Károly.** Népszerű orvosi tanácsadó. I. II. füzet. (Mehner Vilmos. 8-r. 48 l. egy füzet ára 30 kr.)
- Zsasskovszky Ferencz és Endre.** Harmonia. Komoly és vig dalok szemelvénye. A honi dalárdák s minden dalkedvelő számára. II. füzet. (Eger. Szolcsányi Gyula 8-r. 129 l. ára 60 kr.)
- Zsasskovszky Ferencz és Endre.** Egri dalmok. Válogatott komoly és vig dalok gyűjteménye. A tanuló ifjuság és minden dalkedvelő használatára vegyes-, férfi és gyermekkarra átírták és kiadták Zs. F. és E. 5. füzet. (Eger. Szolcsányi Gyula. 8-r. VIII. 72 l. ára 40 kr.)
- Zsasskovszky Ferencz és Endre.** Kis lantos. Vig, komoly, üdvözlő s egyéb alkalmi dalok gyűjteménye, az elemi tanodák számára. 2, 3 és 4 gyermekszólamra. I. füzet. 5., tetemesen bővített és javított kiadás. (Eger. Szolcsányi Gyula. 12-r. 56 l. ára 25 kr.)
- Zwenger János.** A hit, mint isteni erény. Fordította a veszprémi növendékpapság »Pázmány köre«. (Eger. Szolcsányi Gyula. 8-r. XVIII, 383 ára 2 frt.)

Hazai nem-magyar irodalom.

- Archiv des Vereines für siebenbürgische Landeskunde.** Neue Folge. XVI. Band. 1. Heft. Herausgegeben vom Vereinsausschuss. (Nagy-Szeben. Closius örökösének nyomdája. 8-r. 226 l. ára ?)
- Ave Maria!** Leitstern auf der Bahn des Heiles. Handbüchlein für die Mitglieder der Erzbruderschaft »vom schmerzhaften Rosenkranze Mariä.« Neue Ausgabe. (Rózsa Kálmán és neje. 8-r. 47 l. ára ?)
- Berlicza Franz.** Das alte-christliche und heutige Aegypten. (Kilián Frigyes. n. 8-r. XIV, 782 l. ára 4 frt.)
- Buchholzer A. M. und Wilk.** Liederstrauß für die sächsischen Volksschulen Siebenbürgens. II. III. Heft. (Brassó. Zeidner H. 8-r. VI, 130 és 187 l. ára 40, 50 kr.)
- Claudius Henrik.** Das allgemeine moralisch-religiöse Gesetzbuch und Andachtsbuch oder hundert Gebote. 3. und 4. Abtheilung. (Pozsony és Lipese. Drotleff Rudolf. 8-r. 295—649 l. ára ?)

- Dölle Edmund und Johann Krause nach Ignatz Bárány.** Drittes Lesebuch für die III. Klasse der katholischen Volksschulen IV. Auflage. (Athenaeum nyomdája. 8-r. 246 l. ára ?)
- Ehrentheil.** Jüdisches Familien-Buch. 160 Lebens- und Charakter-Bilder der vorzüglichsten Gestalten der jüdischen Geschichte aus allen Zeitperioden und Staaten. I. Jahrg. I—II. Heft. (Pesti könyvnyomda-részv.-társ. 8-r. 1—96 l. ára ?)
- Flesch M.** Leitfaden zum richtigen Denken, Sprechen und Schreiben für die untern Jahrgänge der 6-klassigen Volksschule. I. II. Th. (Ifj. Nagel Ottó 8-r. 50, 50 l. ára 28 és 30 kr.)
- Friedländer David.** Sod Háibur Grundlage und Festsetzung der Zeitberechnung. (Szerző. 8-r. 34 l. 70 táblázattal. ára 1 frt.)
- Fuchs Johann nach Ignatz Bárány.** Abe und Lesebuch für die katholischen Volksschulen. VIII. Ausgabe. (Szent István-társulat. 8-r. 67 l. ára kötve 10 kr.)
- Fuchs Johann nach Ignatz Bárány.** Zweites Lesebuch für die zweite Klasse der katholischen Volksschulen. IV. verbesserte Auflage von Edmund Dölle. (Athenaeum. 8-r. ára kötve 18 kr.)
- Fuchs Johann.** Die bürgerlichen Rechte und Pflichten oder Grundzüge der Verfassungslehre. Für den Gebrauch der Volksschulen in Ungarn. (Magazin für Volksschulunterricht. VI. Theil. Laufer Vilmos. 8-r. 38 l. ára 10 kr.)
- Gelbhaus S.** Rabbi Fehuda Hanassi und die Redaction der Mischna. Eine kritisch-historische und vergleichend-mythologische Studie. (Zágráb. Hartmann Lipót. 8-r. 98 l. ára 1 frt. 20 kr.)
- Geller Moritz.** Talmud-Schatz. Fragmente aus dem babilonischen Talmud. Ein Familienbuch für das jüdische Haus. (Szerző. 8-r. IV, 183, III l. ára 1 frt. 50 kr.)
- Gesetz und Instruction** über die Militärbefreiungstaxe. Ges. Art. XXVII. vom J. 1880. Uebersetzt von einem Finanzministerial-Beamten. (Laufer Vilmos. 8-r. 31 l. ára ?)
- Jacobi H.** Was ist der Talmud? und was hat er für Israel gethan? Predigt, gehalten i. d. Synagoge zu Agram am Schemini Azereth. (Zágráb. Hartman Lipót. 8-r. 15 l. ára 10 kr.)
- Jahrbuch,** Statistisches, der evangelischen Landeskirche augsburger Bekenntnisses in Siebenbürgen. V. Jahrg. Herausgegeben vom Landesconsistorium. (Nagy-Szeben. Drotleff József nyomdája. 8-r. LXVI, 128 l. ára ?)
- Jókai Moriz.** Rede betreffend den Budgetgesetzentwurf gehalten im Abgeordneten-hause den 4. Dezemb. 1880. (Athenaeum nyomdája. 8-r. 23 l. ára ?)
- Katekismus,** Kleiner, für katholische Kinder. (Szent-István-társulat. 8-r. 112 l. ára kötve 18 kr.)
- Kaufmann David.** Die Lichter am Abend. Predigt am Sabbath vor dem Chanucka-feste in der Synagoge der Landes-Rabbinerschule zu Budapest. (Zilahy Sámuel. 8-r. 15 l. ára ?)
- Keszler Sigmund.** Lexicon sämtlicher gerichtlich protocollirten Firmen der zur h. Stephanskronen gehörigen Länder. Fortsetzung. II. Nach dem amtlichen Verlautbarungsorgane »Központi Értesítő« in's Deutsche übersetzt, und nach Ortschaften alphabetisch geordnet. (Haaz Sámuel. n. 8-r. 61 l. ára ?)
- Kirchenordnung** für den evang. Kirchendistrict A. B. diesseits der Donau. (Pozsony. Angermayer nyomdája. 8-r. 176 l. ára ?)

- Klingenberg.** Deutsches Sprachbuch. I. Theil. Für die dritte Volksschulklasse. II. Auflage. (Franklin-társulat. 8-r. 55 l. ára 30 kr.)
- »**Konzession, Ohne.**« Lose Blätter aus dem Tagebuche eines deutschen Schauspielers in Budapest. (Markus Sám. nyomdája. 8-r. 15 l. ára ?)
- Kreybig Emma.** Das Weinlesefest. Lustspiel in drei Akten und der Blumenkranz. Episode in 2 Akten aus der Zeit Napoleon I. (Theaterbibliothek für die Jugend. I. Heft. Nagy-Szeben. Schmiedicke. 8-r. 40 l. ára 25 kr.)
- Kreybig Emma.** Drei Christabende. Lebensbild in drei Akten. (Theaterbibliothek für die Jugend. 2. Heft. Nagy-Szeben. Schmiedicke könyvkereskedése. 8-r. 40 l. ára 25 kr.)
- Kunstdichtungen,** Rumänische. Uebersetzt von Taochar Alexi. (Brassó. Löw, Gerula és társa. 8-r. 116 l. ára ?)
- Landesgesetze** des Jahres 1880. I—III. Heft. (Ráth Mór. 8-r. 400 l. ára 3 frt.)
- Lanfrancani Eneas.** Ueber die Wasserstrassen Mittel-Europa's und die Wichtigkeit der Regulirung des Donaustromes, mit besonderer Berücksichtigung der Strecke zwischen Theben-Gönyő. (Pozsony. Szerző. 2-r. 91 l. ára ?)
- Lechner Wilhelm.** Projekt der Eisenbahn Pest-Ofen-Raab mit der Verbindung von Uj-Szőny auf kürzerer Strecke, und der Zweiglinie Gran-Ofen-Neu-Pest. III. Auflage. (Bartalits Imre nyomdája. 8-r. 16 l. egy rajztábla. ára ?)
- Liedersammlung** für die evang.-deutschen Volksschulen Siebenbürgens. Herausgegeben von Michael Reimesch. (Brassó. Frank Vilmos. 8-r. IV, 170 l. ára ?)
- Meltzl Oscar.** Die Zusammensetzung des ungarischen Reichstages. Eine staatsrechtliche Studie. (Nagy-Szeben. Filtsch nyomdája. 8-r. 52 l. ára ?)
- Perlenschatz** der praktischen Welt- und Lebensweisheit. Aus den Schriften der grössten Weltweisen aus alter und neuer Zeit geschöpft, alphabetisch geordnet und in Sentenzen zusammengefasst von Julius Dessauer. II. Aufl. (Szerző. 8-r. VIII, 135 l. ára ?)
- Petőfi's** poetische Werke. Mit Beiträgen nahmhafter Uebersetzer. Liefg. 4—6. (Aigner Lajos. 8-r. 129—320 l. egy-egy füzet ára 50 kr.)
- Popović Georg.** Wörterbuch der serbischen und deutschen Sprache. I—II. Rečnik etc. (Pancsova. Jovanović tesvérek. 8-r. 385—439 l. mindkét rész ára 6 frt. 60 kr.)
- Quellen** zur Geschichte Siebenbürgens aus sächsischen Archiven. Herausg. vom Ausschluss des Vereins für siebenbürgische Landeskunde. I. Band. Rechnungen aus dem Archiv der Stadt Hermannstadt. (Nagy-Szeben. Closius örökösének nyomdája. 8-r. XX, 679 l. 9 tábla. ára ?)
- Schütze Theodor Reinhold.** Zur Kritik des ungarischen Strafgesetzbuches über Verbrechen und Vergehen. (Különlenyomat a »Magyar Themis«-ből. Athenaeum nyomdája. 8-r. 31 l. ára ?)
- Stanojević Simon.** Die Wirkung der jüdischen Sittenlehre in der menschlichen Gesellschaft. II. Auflage. (Zombor. Sztanojevićs. 8-r. 31 l. ára 10 kr.)
- Steiner's** Plan von Pressburg. 2-te, nach der neuen Strassenbenennung verbesserte Auflage. (Pozsony. Steiner J. ára 20 kr.)
- Strafgesetzbücher,** die ungarischen, über Verbrechen, Vergehen u. Uebertretungen. 1880. 37. Gesetzartikel. Vollzugs-Vorschriften z. d. ungar. Strafgesetzbüchern. (Ráth Mór. 8-r. XVI és 165 l. ára 1 frt. 60 kr.)

- Szentesi Rudolf.** Die Geheimnisse von Budapest. Originalroman. 17—18. Heft. (Weismann testvérek. 8-r. 769—832, 1—32 l. egy füzet ára 25 kr.)
- Theater,** Budapester deutsches. Soloscherze, Couplets, Declamationen. 1—6. Heft. (Boskovitz. 8-r. 13, 14, 14, 14, 14, 14 l. egy füzet ára 10 kr.)
- Theater-Bibliothek für die Jugend.** 1. 2. Heft. (L. Kreybig Emma.)
- Vollzugsvorschriften z. d. ung. Strafgesetzbüchern.** 1880. 37. Ges.-Artikel. (Ráth Mór. 8-r. XVI l. ára 40 kr.)
- Zimmermann Franz.** Das Brooser Urkundenbuch. Eine Kritik. (Nagy-Szeben. Michaelis Ferencz. n. 8-r. 22 l. ára 25 kr.)
- Bodický Michael.** Historia cirkwe ewangelickej A. W. Pondelskej. (Turóc-Szent-Márton. Részvény-nyomda. 8-r. 13 l. ára 20 kr.)
- Dobšinský Pavol.** Prostonárodné slovenské povesti usporiadal a vydáva P. D. Sošit 3. (Turóc-Szent-Márton. Részvény-nyomda. 8-r. 93 l. ára 30 kr.)
- Francisci Ján.** Slovenský divadelný Ochotník. Sväzok IV. (L. Fredro Alexander.)
- Fredro Alexander.** Dámy a husári. Veselohra. Poslovenčil Ján Francisci. (Slov. divad. ochotník. Sväzok 4. Turóc-Szent-Márton. Egyházi színekvelő társulat. 8-r. 79 l. ára 25 kr.)
- Katechismus,** Maly, pre obecne školy. (Szent István-társulat. 8-r. 96 l. ára kötve 18 kr.)
- Priatel školy** evangelickej. Vydáva a rediguje Adolf Peter Zaturecký. Sväzok 1. (Turóc-Szent-Márton. Részvény-nyomda. 8-r. 1—64 l. ára 32 kr.)
- Ruttkay Samuel Augustinus** Ansl. Viera, národnost, autonomia. Cili Jan Trokan. pred trestným súdom v Nitre, dna 31. mája 1880. (Szakoleza. Skarniel József nyomdája. 8-r. 55 l. ára ?)
- Spevy,** Slovenské. Vydávaju priatelia slovenských spevov. Sošit 1—3. (Turóc-Szent-Márton. Részvény-nyomda. 4-r. 1—120 l. egy füzet ára 1 frt.)
- Stanojevič Simon.** Vplyv židovských mravov v ľudskej spoločnosti. (Szakoleza. Skarnitzl J. 8-r. 31 l. ára 10 kr.)
- Bilježnik** djacki, za školsku godinu 1880—81. Peti tečaj. (Zágráb. Hartmann L. 16-r. 82 l. ára 40 kr.)
- Citanka** za četvrti razred učionah. (Zágráb. Horvát-szlavon-dalmát ország-kormány-zóság. 8-r. 352 l. ára 65 kr.)
- Cuvaj Ante,** risanje u puekoj školi. Svezak I. risanje mrežah kao pripomoć zornoj obuci. Sa 14 litogr. tablica. (Sziszek. Fanto A. 8-r. 22 l. ára 1 frt.)
- Cuvaj Ante,** naše gradjanske škole. (Zágráb. Hartman L. 8-r. 27 ára 15 kr.)
- Cvjetnjak.** Zabavnik za hrvatsku mladež. Izdao ga sbor duhovne mladež zagrebske. Godina II. (Zágráb. Papnövendékek egylete. 16-r. VI, 183 l. ára 38 kr.)
- Dallos.** Ugarska slovnica, za nimške škole izdana. Za hrvatske škole predčelana od Mihovila Nacovića. (Horvát népiskolai tankönyvek III. Győr. Klenka Ferencz. 8-r. 168 l. ára 50 kr.)
- Daničić D.,** rjeenik hrvatskoga ili srpskoga jezika. Na sviet izdaje jugoslav. akadem. znan. i umjetn. Dio I. svezak 1. A—Besjeda. (Zágráb. Hartman Lipót. 8-r. 240 l. ára 3 frt.)
- Derenčin Mar.,** tumač k obćemu austrijskomu gradjanskomu zakoniku. Knjiga I. svezak 5. §§. 155—234. (Zágráb. Suppan Fr. 8-r. 513—630 l. ára 1 frt.)

- Derenčin Mar.**, tumač k obćemu austrijskomu gradjanskomu zakoniku. Knjiga I. (Zágráb. Suppan Fr. 8-r. 630 l. ára 5 frt.)
- Filipovič Ivan**, Kraljevič Marko u narodnih pjesmah. Stumačen manje poznatih riečih i izraza. (Zágráb. Hartmann Lipót. 16-r. XVII, 470 l. ára 90 kr.)
- Fizika** za hrvatske škole gjsrke biskupije. (Horvát népiskolai tankönyvek. VII. Győr. Klenka Ferencz. 8-r. 29 l. ára 15 kr.)
- Historia**. Pověst ugarska i najznamenitija pripetenja obće pověsti. (Horvát népiskolai tankönyvek. V. Győr. Klenka Ferencz. 8-r. 61 l. ára 20 kr.)
- Hoié J.**, zemljopis za gradjanske škole. (Zágráb. Horvát-szlavon-dalmát országkormányzóság. 8-r. IV, 191 l. ára 65 kr.)
- Katekizam**, veliki katolicki, za I. razred srednjih učilišta. (Zágráb. Horvát-szlavon-dalmát országkormányzóság. 8-r. 131 l. ára 42 kr.)
- Knjiznica** za mladež. Knjiga IV. Dobra kućanica, za žensku mladež sajtavio Davorin Trstenjak. (Zágráb. Neveléstörténeti egyesület. 16-r. 121 l. ára 40 kr.)
- Kvaternika** Eugenia životopis. Sa slikon. (Zágráb. »Hrvatska« Almanach szerkesztősége. 8-r. 43 l. ára 30 kr.)
- Markovica Fr.**, hrvatska čitanka za IV. razrid gimnazijski. Drugo pregledano izdanje. (Zágráb. Horvát-szlavon-dalmát országkormányzóság. 8-r. 319 l. ára 85 kr.)
- Misčin G.** Jaglaci. Pripoviedke za hrvatsku djecu. Sa šestnaest slika. (Károlyváros. Sagan János. 16-r. 52 l. ára 50 kr.)
- Močnika Fr.**, računica za niže razrede realka. Po 16. i donekle 17. njemačkom izdanju izradio Ivan Stražnički. (Zágráb. Horvát-szlavon-dalmát országkormányzóság. 8-r. VI, 231 l. ára 90 kr.)
- Močnika Fr.**, pouka u računici za nize razrede gimnazija. I. Razdio. Četvrto hrvatsko izdanje po njemačkom dvadeset i šestom. (Zágráb. Horvát-szlavon-dalmát országkormányzóság. 8-r. 213 l. ára 75 kr.)
- Naković Mihovil**. Zemljopis za narodne škole. S osobitim obzirom za zemlje ugarske korune. II. izdanje. (Horvát népiskolai tankönyvek. IV. Győr. Klenka Ferencz. 8-r. 75 l. ára 25 kr.)
- Pauly Drag.**, ubarski sustav kraljevinah Hrvatske i Slevonije. Preveo iz latinskoga Fr. Zigrovic-Pretočki. (Zágráb. »Pravnički lišt« szerkesztősége. 8-r. 64 l. ára 30 kr.)
- Početnica** za katoličanske hrvatske škole va ugarskom kraljestvu. (Horvát népiskolai tankönyvek. I. Győr. Klenka Ferencz. 8-r. 106 l. ára 35 kr.)
- Prirodopis** za hrvatske škole gjsrke biskupije. (Horvát népiskolai tankönyvek. VI. Győr. Klenka Ferencz. 8-r. 46 l. ára 20 kr.)
- Rad** jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Knjiga LIII. (Zágráb. Hartmann Lipót. 8-r. 227 l. ára 1 frt. 50 kr.)
- Rubetie Cvj.**, kratka katolicka dogmatika za preparandije i gradjanske učione. (Zágráb. Horvát-szlavon-dalmát országkormányzóság. 8-r. III, 124 l. ára 45 kr.)
- Rušnov Adolfo**, sbirka obrazaca za gradjansku sudbenu struku. II. dio: Obrazi zapisnikah i riešitab o slučajevih maličnoga, izvanparbenoga, stecajnoga, mjenbenoga postupka i gruntovnoga reda. (Zágráb. Suppan Fr. 8-r. VII, 207 l. ára 1 frt. 20 kr.)

- Stanka, Druga**, za katolicanske hërvátske škole ugarskoga kraljevstva. (Horvát népikolai tankönyvek. II. Győr. Klenka Ferencz. 8-r. 127 l. ára 40 kr.)
- Suller Fr.** Gramatika franceskoga jezika za srednje škole. (Zágráb. Mučnjak et Senftleben. ára 2 frt 40 kr.)
- Zima Luka**, figure u našem narodnom pjesničtvu s njihovom teorijom. Na svijet izdala jugoslav. akademija znan. i. umjetnosti. (Zágráb. Hartman Lipót. 8-r. 335 l. ára 2 frt. 50 kr.)
- Atanacković Platon.** Apostoli i evangelija nedeljna i praznična preko cele godine. Prevod na novo pregledan i ispravljen. (Panesova. Jovanović testv. 8-r. 240 l. ára 75 kr.)
- Bakić.** O meehanizmu u školskoj nastavi. (Különlönyomat a »Skolskog Listá«-ból. Zombor. Karakašević Milivoj. 8-r. 22 l. ára 30 kr.)
- Bakić Vojislav.** Pouke o vaspitavanju decez u roditeljskoj kući. (Zombor. Karakašević. 8-r. 137 l. ára 60 kr.)
- Car Lazar** u narodnim pesmama. Sa slikom njegovom. Drugo izdanje. (Panesova. Jovanović testv. 16 r. 60 l. ára 15 kr.)
- Ciganski knez.** Pripovetka za narod. Po nemačkom. (Panesova. Jovanović testv. 16-r. 51 l. ára 20 kr.)
- Deciji vrt.** S ilustrovanim koricama i bojadisanim slikama. (Panesova. Jovanović testv. 8-r. 16 l. kemény kötésben 24 kr.)
- Gvozdena obrazina** ili stariji brat kraljev. Pripovetka za narod. Po nemačkom. (Panesova. Jovanović testv. 16-r. 67 l. ára 20 kr.)
- Hencu Ernstu**, Po, izradio Arkadije Vukovič. Upustvo za nastavu u računu u narodnoj školi. II. knjiga. za II. razred srpsko-narodnih škola. (Ujvidék. Popovics testv. 8-r. 89 l. ára ?)
- Kita** eveća za dobru decu. S ilustrovanim koricama bojadisanim slikama. (Panesova. Jovanović testv. 8-r. 8 l. ára 10 kr.)
- Letopis** Matice srpske. Uredjuje A. Hadžić. Knjiga 123. (Panesova. Jovanović testv. 8-r. 153 l. ára 50 kr.)
- Mala** svestena istorija za srpske narodne škole. (Panesova. Jovanović testv. 8-r. 32 l. ára 6 kr.)
- Milas N.** Pravila pravoslavne crkve. Srbski prevod s tumačenjima. II. Pravila vasijskih sabora. I. sveska. (Panesova. Jovanović testv. 8-r. XVII, 126 l. 1 frt. 20 kr.)
- Mirtov.** O narodnosti. S Ruskoga. (Iz knjige »Istorijska pisma.« Verseez. Markovits. 8-r. 14 l. ára ?)
- Nadejda P. L.** Pripovetka iz ruskog narodnog života. (Panesova. Jovanović testv. 16-r. 45 l. ára 20 kr.)
- Nešković Mita.** Domaće zivotinje. Ručna knjiga za učitelje osnovnih škola. (Zombor. Karakašević. 8-r. 99 l. ára 50 kr.)
- Popović J.** Madjarski bukvar za srpske osnovne škole u Ugarskoj. II. deo. Po Kakusaju priredio. (Panesova. Jovanović testv. 8-r. 72 l. ára 25 kr.)
- Popović J.** Uputstvo za predavanje madjarskog jezika u Ugarskoj. Napisao K. Kakujaj. Drugi deo. Za srpske škole preradio. (Panesova. Jovanović testv. 8-r. 40 l. ára 30 kr.)

- Popović Luka.** Sto priča za ponku i opomenu maloj i dobroj deci. (Pancsova. Jovanovics testv. 16-r. 96 l. ára 30 kr.)
- Priča pepeljuzi** (po narodnoj pripovetci.) S ilustrovanim koricama i 6 bojadisanih slika. (Pancsova. Jovanovics testv. 4-r. ára 30 kr.)
- Priča o crvenkapi.** S ilustrovanim koricama i 6 bojadisanih slika. (Pancsova. Jovanovics testv. 4-r. ára 30 kr.)
- Priča o mačku u čizmama.** S ilustrovanim koricama i 6 bojadisanih slika. (Pancsova. Jovanovics testv. 4-r. ára 30 kr.)
- Računica za narodne škole.** Knjiga I. Treće izdanje. (Pancsova. Jovanovics testv. 8-r. 36 l. ára 10 kr.)
- Radosavljević J.** Srpsko-madžarski razgovori za učenje mađarskog jezika namenjeni onima, koji ne moraju znati čitati mađjorskim slovima. (Pancsova. Jovanovics testv. 8-r. 48 l. ára 10 kr.)
- Zemljopis** za srpske narodne škole u Ugarskoj po najno vijim mađjarskim izvorim izradjen. Drugo popravljeno izdanje sa slikama. (Pancsova. Jovanovics testv. 8-r. 108 l. ára 40 kr.)
- Zivanović Joh.** Stara slovenska gramatika za bogoslovija i gimnazija. Treće izdanje. (Pancsova. Jovanovics testv. 8-r. 155 l. ára 80 kr.)
- Zvernica.** Pouka i zabava za decu. S ilustrovanim koricama i 6 bojadisanih slika (Pancsova. Jovanovics testv. 4-r. ára 30 kr.)
- Annalile reuniunei invetiatoriloru romani Selagieni.** Periodulu primu 1869—1880. Compusu de Gavrilu Trifu. (Szamosujvár. Lázár György-féle nyomda. 8-r. 79 l. ára 40 kr.)
- Anticritica** brosiurei anonime publicate asupra celorouă congrese nationale bisericesti din 1872 si 1884. (Nagy-Szeben. Filtseh nyomdája. 8-r. 41 l. ára?)
- Cosma Parteniu.** Datele referitoare la regularea de posesiune in Transilvania si partile adnese. (Nagy-Szeben. Érseki nyomda. 8-r. XXII, 215 l. ára?)
- Elemente** dein constitutiunea patriei pentru scoalele poporale. Editiunea II. (Balázsfalva. Görög-katholikus papnövelde nyomdája. 8-r. 56 l. ára füzve 20 kr.)
- Euripide.** Ifigeni'a i Tauri'a. Tragedia in 5 acte. Tradusa in versuri de Petru Dulfu. (Szamosujvár. »Amicului Familiei« ezimű hetilap. 8-r. 60 l. ára 30 kr.)
- Papiu.** Abecedariu pentru scoalele confesiunale greco-catolice din diecesa gherlei. Editiunea IV. (Szamosujvár. Egyházmegyei nyomda. 8-r. 80 l. ára?)
- Popa Giorgiu.** Istori'a universală, alesu istori'a natiunei romanesti si a regatului Ungari'a. Pentru scol'a poporala. Editiunea II. (Arad. Egyházmegyei nyomda. 8-r. 96 l. ára 35 kr.)
- Popescu Simeon.** Genesa evangeliilor. (Különlenyomat a »Telegraful Românc« ezimű lapból. Nagy-Szeben. Érseki nyomda. 8-r. 106 l. ára 80 kr.)
- Planu** de invetiamentu pentru scoalele poporale nemagiare. In intielesulu art. de L. XXXVIII. din 1868 si XVIII. din 1879. (Szamosujvár. Egyházm. nyomda. 8-r. 52 l. ára 20 kr.)
- Protocolul Sinodului** archidiecesei greco-orientale române din Transilvania, tinut la anul 1880. (Nagy-Szeben. Érseki. nyomda. 8-r. 135 l. ára?)
- Puscariu Ilarion.** Principii din pedagogia generală. (Nagy-Szeben. Érseki ny. 8-r. XIV, 144 l. ára 1 frt.)

- Putnoky Nicolau.** Abedar maghiar-román pentru scoalele populare. Partea I. (Nagy-Szeben. Érseki nyomda. 8-r. 47 l. ára kötve 20 kr.)
- Statute** pentru administrarea fondurilor scolare granitiaresei ale comunitatiloru de in fostulu II. regimentu romaneseu de Granitia de in Ardealu. (Kolozsvár. Gámán János örököseinek nyomdája. 8-r. 38 l. ára ?)
- Toma Moise.** Catechism pentru învățământul religiunei dreptcredincioase-resăritene in scolalele primare . . . prelucrat de Simeon Popescu. (Nagyszeben. Toma örökösei. 8-r. 72 l. ára 30 kr.)
- Articolo di legge V. dell' anno 1878.** Codice penale ungarico sui crimini e delitti. (Sanzionato il. 27. maggio 1878. pubblicato in ambedue la camere del parlamento addi 29. maggio 1878.) (Pfeiffer Nándor. ára 1 frt.)
- Articolo de legge V. dell' anno 1878.** Codice penale ungarico sui crimini e delitti. (Egyetemi nyomda. 8-r. 120 l. ára ?)
- Articolo di legge LX. dell' anno 1879.** Codice penale ungarico sulle contravvenzioni. (Egyetemi nyomda. 8-r. 42 l. ára ?)
- Györök G. L.** Grammatica metodia della lingua ungherese con esercizi pratici. I. (Fiume. 8-r. 97 l. ára ?)
- Ordinanza sull' introduzione dei codici penali ungarici in Fiume e suo distretto.** (Egyetemi nyomda. 8-r. 15 l. ára ?)
- Ordinanza sulla procedura da osservarsi nei casi de delitti e contravvenzioni di competenza dei regi giudizi distrettuali.** (Egyetemi nyomda. 8-r. 34 l. ára ?)
- Anonymus.** Avis au lecteur. (Franklin-társulat. n. 8-r. 19 l. ára ?)
- Hunfalvy M. Paul.** Le peuple Roumain au valaque. Etude sur son origine et celle de la langue qu'il parle. (Bouserez Pál. 8-r. 52 l. ára ?)
- Körösi Joseph.** Bulletin annuel des finances des grandes villes. II. année. 1878. (Ráth Mór. 8-r. 47 l. ára ?)
- Capitulum insignis ecclesiae collegiatae posoniensis ad s. Martinum ep. olim ss. Salvatorem.** Instar manuscripti. (Pozsony. Angermayer K. 8-r. X, 335 l. ára ?)
- Codex Cumanicus.** Bibliothecae ad templum divi Marci Venetiarum. Primum ex integro edidit prologomensis notis compluribus glossariis instruxit comes Géza Kuun. (Akadémia. k. 4-r. CXXXIV, 395 l. ára 5 frt.)
- Monumenta spectantia historiam slavorum meridionalium** vol. XI. Commissiones et relationes Venetae. Collegit et digessit Simeon Ljubić. Tom. III. Annotum 1553—1571. Edidit academia scientiarum et artium slavorum meridion. (Zágráb. Hartmann Lipót. 8-r. VII, 300 l. ára 2 frt.)
- Directorium romano rosnaviense pro anno 1880.** (Rimaszombat. Rábely Miklós nyomdája. 8-r. 62 l. ára ?)
- Directorium officii divini usui fratrum minor. reformat. ord. s. Francisci Seraphici provinciae Hungariae s. Mariae pro anno 1881.** editum. (Pozsony. Angermayer Károly nyomdája. 8-r. 122 l. ára ?)
- Directorium officii divini persolvendi pro antiquissima abatia Zalaváriensi pro anno 1880.** (Z.-Egerszeg. Tahyné nyomdája. 8-r. 64 l. ára ?)
- Directorium officii divini usui fratrum Minor. reformat. Ord. s. Francisci Seraphici provinciae Hungariae s. Mariae serviens pro anno 1880.** (Pozsony. Angermayer Károly nyomdája. 8-r. 111 l. ára ?)

- Directorim** pro divino officio persolvendo ad usum fratrum Minorum strictioris observantiae in provincia s. crucis Croatiae-Carnioliae pro anno 1880. (Görz. Mailing nyomdája. 8-r. 74 l. ára ?)
- Directorium** divini officii in usum fratrum Minorum s. Francisci strictioris observantiae ss. Salvatoris in Hungaria . . . pro anno 1880. (Eger. Érseki ny. 8-r. 100 l. ára ?)
- Ordo** officii divini peragendi pro anno 1880. in usum dioecesis Csanadiensis. (Temesvár. Csanádi egyházmegye nyomdája. 8-r. 106 l. ára ?)
- Ordo** officii divini peragendi ad annum 1880. in usum archi-dioecesis Colocensis editus. (Kaloosa. Malatin és Holmeyer nyomdája. 8-r. 167 l. ára ?)
- Ordo** officii divini peragendi anno 1880. in usum dioecesis Nitriensis editus. (Nyitra. Neugebauerné nyomdája. 8-r. 132 l. ára ?)
- Ordo** divinorum ad usum fratrum Minorum s. Francisci Capucinatorum provinciae austriaco-hungaricae pro anno 1880. (Pozsony. Angermayer nyomdája. 8-r. 118 l. ára ?)
- Ordo** officii divini juxta ritum Breviarii Cisterciensis pro anno 1880. (Eger. Érseki lyceum nyomdája. 8-r. 175 l. ára ?)
- Schematismus** provinciae ss. Salvatoris in Hungaria, ordinis Minorum s. Francisci, strictioris observantiae, pro anno 1880. (Eger. Érseki nyomda. 8-r. 81 l. ára ?)
- Schematismus** cleri archi-dioecesis agriensis ad annum 1880. (Eger. Érseki lyceum nyomdája. 8-r. 181, 28 l. ára ?)
- Schematismus** dioecesis neosoliensis pro anno 1880. (Besztercze. Machold Fülöp nyomdája. 8-r. 76 l. ára ?)
- Schematismus** cleri archi-dioecesis strigoniensis pro anno 1880. (Esztergom. Buzárovits Gusztáv. 8-r. XXII, 245, 39 l. ára ?)
- Schematismus** cleri archi-dioecesis Colocensis et Baciensis ad annum 1880. (Kaloosa. Malatin és Holmeyer nyomdája. 8-r. XXII, 142, 75 l. ára ?)
- Schematismus** cleri dioecesis Alba-regalensis ad annum 1880. (Székesfehérvár. Számmer Kálmán nyomdája. 8-r. 134 l. ára ?)
- Schematismus** cleri archi-dioecesis Zagrabiensis pro anno 1880. (Zágráb. Albrecht Károly nyomdája. 8-r. XVI, 273 l. ára ?)
- Schematismus** provinciae Hungariae reformatae nunc sanctae Mariae nuncupatae ordinis Minorum s. p. Francisci ad annum 1879—80. (Pozsony. Angermayer Károly nyomdája. 8-r. XXII, 47 l. ára ?)
- Schematismus** provinciae Hungariae reformatae nunc sanctae Mariae nuncupatae ordinis minorum s. Francisci ad annum 1880—81. (Pozsony. Angermayer Károly nyomdája. 8-r. 47, XXII, 20 l. ára ?)

Hazánkat érdeklő külföldi munkák.

- Adressbuch** für den Buch-, Kunst- und Musikalienhandel und verwandte Geschäftszweige der österr.-ungar. Monarchie, mit einem Anhang: Oesterr.-ungar. Zeitungs-Adressbuch. XV. Jahrg. (Bécs. Perles Mór. 8-r. 170 l. ára 2 frt.)
- Archiv** für österreichische Geschichte. Herausgegeben von der zur Pflege vaterländischer Geschichte aufgestellten Commission der kaiserl. Academie der Wissenschaften. LIX. Bd. II. Hälfte. (Bécs. Akadémia. 8-r. 235–657 l. egy rajztáblával. ára ?)
- Berger Sigmund.** Kaiser Josef II. Sein Leben und Wirken. Erinnerungsblätter zum 100-jährigen Gedenktag seiner Thronbesteigung am 29. November 1780. (Brünn. Buschak és Irrgang nyomdája. 8-r. 40 l. ára 50 kr.)
- Bermann Moriz.** Maria Theresia und Kaiser Josef II. in ihrem Leben und Wirken. 13–19. Lfg. (Bécs, Pest, Lipese. Hartleben. 8-r. 577–912 l. egy füzet ára 30 kr.)
- Bluntschli.** Deutsche Staatslehre und die heutige Staatenwelt. Ein Grundriss mit vorzüglicher Rücksicht auf die Verfassung von Deutschland und Oesterreich-Ungarn. II. Auflage. (Nördlingen. Beck-féle könyvkereskedés. 8-r. XII, 479 l. ára 7 márka.)
- Breitschwert Otto.** Aquileja das Emporium an der Adria vom Entstehen bis zur Vereinigung mit Deutschland. (Stuttgart. Bonz Adolf és társa. 8-r. 56 l. ára 50 kr.)
- Conducteur,** Der. Officielles Coursbuch der öst.-ung. Eisenbahnen. Fahrpläne der österreich.-ungar. Eisenbahn-, Post- u. Dampfschiff-Course nebst d. wichtigsten Eisenbahnverbindungen des Auslandes, mit einer Eisenbahnkarte von Mitteleuropa und einem Führer in den Hauptstädten und an den Eisenbahnen, mit Plan von Wien, Prag und Budapest. X. Jahrg. (Bécs. Waldheim R. 8-r. XLIX, 240 l. ára 50 kr.)
- Corvin Ottó.** Die Hunyaden. Ein historisches Trauerspiel. II. Auflage. (Lipese Thiel. 8-r. 138 l. ára 2 márka.)
- Dantscher Theodor.** Der monarchische Bundesstaat Oesterreich-Ungarn und der Berliner Vertrag nebst der bosnischen Vorlage. (Bécs. Hölder Alfréd. 8-r. VI, 359 l. ára 4 frt.)
- Donau-Album,** Illustriertes. Malerische Reise von Regensburg bis Sulina. Mit 25 Illustrationen und erklärendem Text in 4 Sprachen: Deutsch, französisch, englisch, ungarisch. (Bécs. Hartleben. 8-r. 26 l. ára 3 frt 30 kr.)
- Fritsch Carl.** Jährliche Periode d. Insecten-Fauna von Oesterreich-Ungarn. V. Die Schnabelkerfö (Rhynchota). (Denkschr. d. k. Akad. d. Wissensch. math.-naturw. Cl. 42. Bd. Bécs. Gerold Károly és fia. 4-r. 39 l. s 3 tábla. ára 1 frt. 25 kr.)

- Gindely Anton.** Geschichte des dreissigjährigen Krieges. IV. Bd. (Prága. Tempsky 8-r. XVII, 597 ára 5 frt.)
- Historiae Antiquae** usque ad Caesaris Augusti Obitum Libri XII. Locis ex scriptoribus Latinis Excerptis contextuit et scholarum in usum edidit Emanuel Hoffmann. Editio retractata passimque immutata. (Bécs. Gerold Károly s fia. 8-r. 267 l. ára 80 kr.)
- Höfler Constantin.** Papst Adrian VI. 1522–1523. (Bécs. Braumüller Vilmos. 8-r. XI, 574 l. ára 5 frt.)
- Jacob's Eisenbahn-Führer** durch Oesterreich-Ungarn, nach officiellen Quellen verfasst. Enthält sämtliche Fahrpläne der Eisenbahnen u. Dampfschiffe, Bahn-Anschlüsse an das Ausland, eine grosse chromo-lith. Eisenbahnkarte von Oesterreich-Ungarn u. Routenkarte sammt Routenverzeichniss von Europa und einem Fremdenführer (Reisebeschreibung n. d. Bahn- und Schiffslinien geordnet. II. Jahrg. 7. Heft. (Bécs. Jacob. 8-r. XXXIII, 388 l. ára 50 kr.)
- Johann Erherzog.** Geschichte des kais. kön. Infanterie-Regiments Erzherzog Wilhelm No. 12. II. Theil. (Bécs. Seidel és fia. 8-r. 854, CCCXVI l. ára 2 frt. 50 kr.)
- Jókai Maurice.** Le tapis vert. Imité de Louts Ulbach. II. edition. (Paris. Callmann Lévy. 8-r. IV, 384 l. ára 2 frt. 10 kr.)
- Jordan J. P.** Schematismus der gesammten kath. Kirchen Oesterreich-Ungarns. I. Bd. 1. Abth. (Bécs. »Weckstimmen für d. kath. Volk« kiadóhivatala. n. 8-r. 352 l. ára 4 frt.)
- Kohn Ignaz.** Eisenbahn-Fahrbuch der österr.-ungar. Monarchie. Neue Folge. II. Jahrg. (Bécs. Wentzel és Lehmann. n. 8-r. XXIV, 433–695 l. ára ?)
- Kreitner Gustav.** Im fernen Osten. Reisen des Grafen Béla Széchenyi in Indien, Japan, China, Tibet und Birma, in den Jahren 1877–1880. Mit 200 Originalholzschnitten und mehreren Karten. 1–3 Lfg. (Bécs. Hölder Alfréd. 8-r. 1–96 l. egy füzet ára 30 kr.)
- Latzel Robert.** Die Myriopoden der öst.-ung. Monarchie. Mit Bestimmungstabellen aller bisher Aufgestellten Myriopoden-Gattungen. I. Hälfte. Die Chilopoden. (Bécs. Hartleben A. 8-r. XV, 228 l. 10 táblával. ára 4 frt.)
- Laurin Franz.** De Cölibat der Geistlichen nach canonischem Rechte, mit besonderer Beziehung auf das Recht der öst.-ung. Monarchie. (Bécs. Manz-féle könyvkereskedés. n. 8-r. VIII, 242 l. ára 1 frt. 60 kr.)
- Lázár.** Das Judenthum in seiner Vergangenheit und Gegenwart. Mit besonderem Hinblick auf Ungarn. II. Auflage. (Berlin. Hentze Ottó. 8-r. 127 l. ára 2 márka.)
- Lenhossék Joseph.** Die künstlichen Schädelverbildungen im Allgemeinen u. zwei künstlich verbildete makrocephale Schädel aus Ungarn, sowie ein Schädel aus der Barbarenzeit Ungarns. (Bécs. Bensinger Zsigmond. 4-r. 138 l. 3 táblával s 16 rajzzal ára 9 frt.)
- Meyer's** deutsches Jahrbuch für die politische Geschichte und die Kulturfortschritte der Gegenwart. 1879–80. (Lipsee. Bibliographiai intézet. 8-r. 1003 l. 16 ábrával. ára 6 frt.)
- Milner Emanuel.** Schwäbische Kolonisten in Ungarn. (Deutsche Zeit- und Streitfragen. 142. Berlin. Habel Károly. 8-r. 32 l.)

- Minor J. und A. Sauer.** Studien zur Goethe-Philologie. (Bécs. Konegen Károly. n. 8-r. IX, 292. l. ára 3 frt.)
- Mittelschulen,** Die deutsch-evangelischen, in Siebenbürgen und die denselben drohende Gefahr. Eine Rechts- und Kulturfrage. (Lipese. Wigand Ottó. 8-r. 119. l. ára egy márká 50 fillér.)
- Mittheilungen** des Instituts für oesterreichische Geschichtsforschung. Unter Mitwirkung von Sichel, Thausing und Zeissberg, redigirt von Mühlbacher. I. B. 2. Heft. (Innsbruck. Wagner-féle könyvkereskedés. 8-r. 179—336 l. ára ?)
- Mojsisovics E. und M. Neumayr.** Beiträge zur Paläontologie von Oesterreich-Ungarn und den angrenzenden Gebieten. 4. Bd. Heft 1. (Bécs. 4-r. 1—71 l. 8 táblával, az egész mű ára 20 frt.)
- Mojsisovics Edm., A. Tietze und A. Bittner.** Geologische Uebersichtskarte von Bosnien-Herzegovina. Ergänzungsblatt. z. »Geologischen Uebersichtskarte der öst.-ung.-Monarchie« von Franz von Hauer. (Bécs. Hölder A. ára 12 frt.)
- Montalembert Graf.** Leben der heiligen Elisabeth von Ungarn, Landgräfin von Thüringen und Hessen (1207—1231). Nach dem Französischen übersetzt von Städtler. — Mit 1 Farbendruckbild und 126 Holzschnitten. 2—7 Liefg. (Einsiedeln. Benziger testvérek. n. 8-r. 17—208. l. egyes füzet ára 1 frt.)
- Pejacsevich Julian.** Peter Freiherr von Parehevich Erzbischof von Martynopol. (1612—1674.) Nach archivalischen Quellen geschildert. (Aus dem Archive für österreichische Geschichte (LIX. Bd. II. Hälfte) besonders abgedruckt. Bécs. Holzhausen nyomdája. 8-r. 301 l. egy fametszettel. ára 2 forint 50 kr.)
- Penn Heinrich.** Die Geschichte der Stadt Wien und ihrer Vorstädte. Von ihrem Ursprunge bis auf die gegenwärtige Zeit, nach den besten Quellen bearbeitet. (Brünn és Bécs. Karafiat. 8-r. 742 l. 300-nál több fametsz. képpel. ára 8 frt.)
- Pizzala Joseph.** Waarendurchfuhr durch das allgemeine österreichisch-ungarische Zollgebiete. Ausweise über den auswärtigen Handel der österreichisch-ungarischen Monarchie im J. 1879. Herausg. von der k. k. statistischen Centralcommission. XXXX. Jahrgang. III. IV. Abth. (Bécs. Cs. k. udvari és államnyomda. n. 4-r. 68, 83 l. ára ?)
- Pizzala Joseph.** Waaren ein- und Ausfuhr zur Appretur und auf ungewissen Verkauf. Ausweise über den auswärtigen Handel der österreichisch-ungarischen Monarchie im Jahre 1879. Herausg. von der k. k. statist. Centralcommission. XXXX. Jahrg. V. Abth. (Bécs. Cs. k. udvari- és államnyomda. 4-r. 49 l. ára ?)
- Prijateli Ljdevit Gosp.** Trois mois en Chroaties ouvenirs de voyage en Autriche-Hongrie. (Páris. Dubuisson. 8-r. 131. l. ára 2 frank.)
- Putzger F. W.** Historischer Schul-Atlas zur alten, mittleren und neuen Geschichte in 27 Haupt- und 48 Nebenkarten. Für die höheren u. mittleren Unterrichts-Anstalten Oesterreich-Ungarns. 2. Aufl. (Bécs. Pichler A. özvegye. 2-r. ára 1 frt.)
- Pypin und Spasović.** Geschichte der slavischen Literaturen. Nach der zweiten Auflage aus dem Russischen übertragen von Traugott Pech. Autorisirte Ausgabe. I. Band. (Lipese. Brockhaus. 8-r. X, 586 l. ára 11 márká.)
- Ramann. Franz Liszt. I. Band.** Die Jahre 1811 bis 1840. (Lipese. Breitkopf und Härtel. 8-r. XII, 570 l. ára 11 márká 50 fillér.)

- Richard Eduard.** Katechismus der Geographie und Statistik der österreichisch-ungarischen Monarchie. Ein alphabetisch-geordnetes Nachschlagebuch über die Grenzen, Beschaffenheit von Land und Leuten, Land- und Forstwirtschaft-Berg- und Hüttenwesen, Handel und Industrie, Verkehrs- und Unterrichtswesen der österreichisch-ungarischen Monarchie. (Bécs. Hartleben A. 8-r. VIII. 188 l. ára 1 frt. 20 kr.)
- Sanuto Marino.** Diarii. 18, 20, 22, 23. füzet. (Velenceze. Velencezi történelmi társulat. 4-r. 753—944, 1137—1328, 1521—1644. 1—224 két hasábos l. egyes füzet ára 5 lira.)
- Sedlmayer Heinrich Stefan.** Kritischer Commentar zu Ovids Heroiden. (Bécs. Konegen Károly. n. 8-r. 78 l. ára 80 kr.)
- Studien über die Judenfrage, von einem Geächteten.** 1. Heft. (Lemberg. Seyfarth és Czajkowski. 8-r. 40 l. ára 40 kr.)
- Taschenbuch.** Historisches, Begründet von Friedrich Raumer. Herausg. von Riehl. Fünfte Folge. Zehnter Jahrg. (Lipese. Brockhaus. 8-r. XII, 366 l. ára 6 márka.)
- Turmair's Johannes genannt Aventinus.** Sämmtliche Werke. I. Band I. Hälfte Kleinere historische und philologische Schriften. Herausgegeben von der k. Akademie der Wissenschaften. (München. Kaiser Christian. 8-r. VIII, 1—372 l. ára 4 frt. 32 kr.)
- Umlauft Friedrich.** Die Länder Oesterreich-Ungarns in Wort und Bild. I. Band. (Bécs. Graeser. 8-r. 188 l. ára 1 frt. 20 kr.)
- Volksschauspiele.** In Bayern und Oesterreich-Ungarn gesammelt von August Hartmann. Mit vielen Melodien nach dem Volksmund aufgezeichnet von Hyacinth Abele. (Lipese. Breitkopf és Härtel. 8-r. XVI, 608 l. ára 9 frt.)
- Zeit- und Streitfragen, Deutsche.** Herausgegeben von Holtzendorff. Heft 142. (L. Milner Emanuel.)
- Zöhrer Ferdinand.** Tourist auf der Donau von Passau bis Budapest. II. Aufl. (Linz. Ebenhöch-féle könyvkereskedés (Korb. H.) 8-r. 44 l. ára 50 kr.)

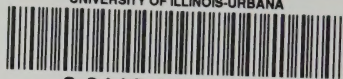

UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA

3 0112 124961035